Coperta: ***Nicolae Sîrbu***

e

0 >

GEORGE BARIŢ ŞI CONTEMPORANII SĂI

VOL. VI

Corespondenţă primită de la

ÎORDACHE MĂLINESCU, NICOLAE NIFON BĂLĂŞESCU, GAVRIL MUNTEANU şi ŞTEFAN MOLBOVAN

EDIŢIE DE ŞTEFAN PASCU, IOAN CHINDRIŞ

şi **IOAN GABOR**

Coordonator : ŞTEFAN PASCU

DOCUMENTE LITERARE



EDITURA MINERVA

BUCUREŞTI — 1983

SECRETARIATUL EDIȚIEI

Ioan Chindriş, secretar; *Ana Ciurdariu* şi *Konrad Giindisch,* consultanţi pentru limba germană; *Carol Engel,* consultant pentru limbile maghiara şi latină; *Gabriela Smarandache-Dumitrescu,* consultant documentar şi iconografic; ***Ella Karsai,*** fotograf

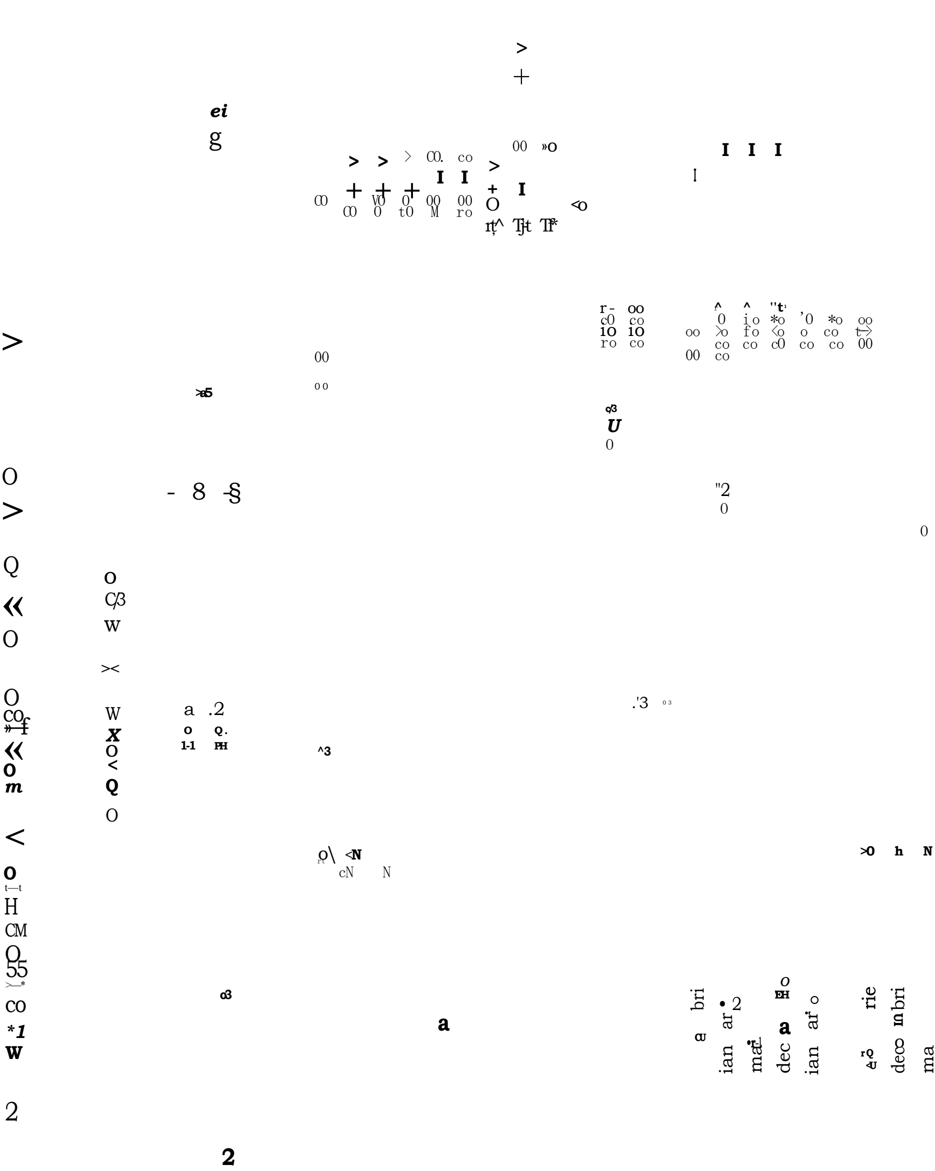
ARGUMENT LA AL ŞASELEA VOLUM

între corpusurile sau volumele ample de corespondenţă tipărite la noi, ediţia *George Barif şi contemporanii săi* se caracterizează printr-un element prioritar: este, cronologic, cea mai veche. începuturile epistolarului bariţian sînt contemporane cu cele ale literaturii noastre moderne. Limitele cronologice, pe care volumele de pînă acum nu le-au atins, ci rămîn un deziderat al celor viitoare, se situează între anii 1827— 1893. Diferitele volume sau seturi pe autori se încadrează diferit în acest lung răstimp, luminînd fiecare în felul său porţiuni mai mari sau mai reduse din realitatea literară, culturară în general a epocii. Acest al şaselea volum risipeşte cîteva conuri de umbră dintre anii 1838— 1892, prin fascicolele de lumină ale celor 139 de scrisori primite de George Bariţ de la patru dintre oamenii epocii sale:: Iordache- Mălinescu, Nicolae Nifon Bălăşescu, Gavril Munteanu şi Ştefan Moldovan. Este superfluu de amintit că epistolele lor se încadrează aceloraşi exigenţe de ediţie critică, pe care le-am stabilit de la primul volum şi le-am îmbunătăţit pe parcurs. Notele şi comentariile, evident mai bogate decît la ediţii ce se ocupă de materiale apropiate în timp faţă de noi, îşi găsesc raţiunea în chiar această depărtare cronologică. Acolo unde, la ediţii excelente ca acelea din corespondenţa lui G. Ibrăileanu, Ovid Densusianu, Camil Petrescu, Tudor Vianu sau Mateiu I. Caragiale, lămurirea amănunţită a unor detalii, date sau circumstanţe de epocă rămîne la aprecierea îngrijitorului, aspectul facultativ rezultînd din faptul că acestea pot fi elucidate cu uşurinţă şi de către cititor, la *George Bariţ şi contemporanii săi* propensiunea spre o cît mai bogată secondare completivă şi explicativă a materialului devine o serioasă problemă de etică profesională. Epistole de acum 150 de ani pline de nume, date, ştiri şi referinţe de tot felul, ar fi rămas pentru lector adevărate rebusuri, dacă nu ne-am fi asumat sarcina urmăririi arheologico-literare — prin note — a acestor elemente. Aprecierea pozitivă, de către recenzenţii volumelor anterioare a aparatului edificator foarte susţinut, tinzînd spre exhaustivitate, pe care îl profesăm în editarea corespondenţei lui George Bariţ, ne confirmă valabilitatea, necesitatea metodei. Metcdă care, în acest volum mai mult decît în cele anterioare, şi-a făcut simţite efectele binefăcătoare. Căci, pe lîngă debutul lor timpuriu — 1838 —, scrisorile din acest volum includ şi o circumstanţă geografică deosebită. Pentru prima dată se întîlnesc în acelaşi volum epistole primite de Bariţ din Moldova, Ţara Românească şi Transilvania, în cazul celor semnate de Nicolae Nifon Bălăşeascu aria geografică depăşind chiar teritoriul celor trei ţări româneşti. Fireşte că o astfel de extindere în timp şi spaţiu, coroborată cu interconexiunile de cea mai mare varietate dintre personajele aflate în corespondenţă, scot la suprafaţă un noian întreg de revelaţii, situabile pe o scară valorică variabilă de la un domeniu la altul. Dacă scrisorile lui Iordache Mălinescu surprind un fenomen încă obscur.

dar cu mari rezerve de senzație pentru viitor, acela al aportului moldovenilor la editarea celor două publicații românești de la Brașov, *Gazeta de Transilvania* și *Foaie pentru minte, inimă și literatură,* dacă cele ale lui Nicolae Nifon Bălășescu sînt un adevărat compendiu de istorie a edificării pedagogice românești dintre 1839— 1873, al cărei varitabil militant a fost trimitătorul, cu împărtășirile lui Gavrii Munteanu accedem din nou, prin ceea ce au ele mai valoros, la problematica revoluției transilvănene de la 1848— 1849. Mai precis, ni se destăinuie aspecte rare ale acelei tulburi și încă atît de misterioase perioade imediat următoare evenimentelor: anii 1849— 1851. Puține documente „prind" cu atîta forță miezul acestor ani de — să zicem — neorevoluție românească în Transilvania sau, mai aproape de realitate, o revoluție cu un program minimal față de marele program de pe Cîmpia Libertății. Implicat și el în avatarurile emancipării moderne a românilor ardeleni, Ștefan Moldovan se distanțează, totuși, ca un cărturar și gînditor preocupat mai mult de latura morală axiologică, a interacțiunilor umane. Ceea ce nu înseamnă, firește, că numai el ne oferă surpriza descoperirii prin scrisori a unei personalități umane. Atît Iordache Mălinescu, căminarul mecenat din Moldova, cît și aventurosul monah iacobin Nicolae Nifon Bălășescu sau zbuciumatul „clasic" Gavril Munteanu, își descoperă în corespondența cu marele mentor transilvănean nebănuite unghiuri ale ființei, încît pînă la apariția acestui volum cu greu se putea vorbi de vreo schiță biografică serioasă a oricăruia dintre ei.

Dar marele eveniment care conjugă întreaga bogăție a volumului este, și de data aceasta, sublinierea unității spirituale românești. Străbătînd volumul, pierzi ideea unor granițe administrative care, la vremea lor, au existat totuși, în mod concret. Dar ele se estompează în aerul cald al unității parcă niciodată tulburate, care învăluie actul spiritual național, fie că este vorba de crearea unor forme literare, fie de scrierea cărților școlare, fie de maturizarea politică unitară a națiunii române ajunse la conștiința de sine.

Cluj-Napoca, 1 *decemgrie* 1982 ȘTEFAN PASCU



I	1839	ianuarie	2	Bucureşti	B.A.R. ms. rom. 993	1r-2r
II	1841	decembrie	11		"	3r—4v
III	1842	ianuarie	8		» » »,	5r-f v
IV		martie	23			7r-8v
V	1843	ianuarie	18			9t- 10r
VI			27			11 r+v
VII		februarie	5		»	13r
VIII			14			15r
IX		iunie	29			16r- 17v
X		septembrie	21	"	1	18r- 19r
XI	u	decembrie	24			81r-82v
XII	: 1844]	[februarie]	?	u	",	24r+v .
XIII	»	martie	4	[Cernica]	" »	20r-21v
XIV		iunie	15		» »	22r-f v
XV	1845	ianuarie	26	Bucureşti	»	25r + v
XVI		decembrie	11			27r-28v
XVII	1846	octombrie	16/28	[Sibiu]		29r-30v
XVIII	»	[oct.-noiernbri.'j	?	[Braşov- Sibiu]		83r-84v
XIX	»	noiembrie	30	Sibiu		31r-32v
XX	»	decembrie	8/20	u		33r
XXI		»	14/26	"	»	34r-35r
XXII	1847	ianuarie	3/15	u	»	36r-37r
XXIII			18/30	u		38r- 39r
XXIV	1847	martie	15/27	Sibiu	BAR ms. rom. 993	40r,+ v
XXV		noiembrie	9	U	-	43r-44v
XXVI			3/15	U		41r--42v
XXVII		decembrie	4/16	U		45r4-v
XXVIII			22			46r-47v

XXIX	**[1848]**	[ianuarie]	[post 19]	u	•	**48r-49r**
XXX	U	[martie]	[post 15]	u	» *	62r + v
XXXI	u	[aprilie]	[3]	u	» »	55r + v
XXXII		"	10	u	" »	53r
XXXIII	[.]	[,]	[19]	u	" "	51r + v
XXXIV	[.]	u	U	u	»	64r-65r
XXXV		iulie	2/14	u	»	57r + v
XXXVI	[1849]	[iunie-iulie]	?	?	»	63r
XXXVII	1850	ianuarie	14/26	Bucureşti	" »	67r-68r
XXXVIII	"	aprilie/mai	30/20		» » »	69r-70v
XXXIX	1851	ianuarie	7	"	» » »	73r + v
XL	[1859]	[iulie]	[post/16]	u	» » »	79r-f v
XLI	u	U	[ante 21]	u	» »	75r + v
XLII		decembrie	25	"	"	77r-78r
XLIII	1873	august	7/19	Consta ntinopol	» »	85r-86r

GAVRIL MUNTEANU

1	2	r ^	4	5	6	7
I	1842	ianuarie	14	Buzău	B.A.R. ms. rom. 999	340r-341r
II		februarie	6			342r
III		martie	3			344r-345r
IV		mai	24			346r + v
V		august	12	Bucureşti		347r + v
VI	1844	ianuarie	21	Buzău	1034	48r
VII		august	14			60r + v
VIII	1846	iulie	17	Sibiu	999	348r
IX	1849	decembrie	22			350r + v
X	1850	ianuarie	4	»	»	352r + v

1	2	3	4	1	1	X 7
XI			10			354r + v(349r + v)
XII			16/4			356r
XIII			18/6	„	„	358r
XIV			22/10			359r
XV			26/14			361r + v
XVI		februarie	2			363r + v
XVII	I,	„	20		„ „	367r-fv
XVIII		„	20		ii 11	365r
XIX	„	„	21	>>	ii >,	369r + v
XX	„	martie	13	„	„ „	371r + v
XXI	„	august	20/8	Vîlcele	„ j>	373r
XXII	1853	octombrie	6	[Braşov]	>> „ „	377r
XXIII	[1856]	[februarie]	[post 23]	[..]		402r
XXIV	[1857]	?	?	u	BAR. ms. rom. 999	378r
XXV	1858	ianuarie	12	u	„ „ „	380r ,
XXVI		august	15	„		382r
XXVII	1862	mai	29	u	>y „	386r + v
XXVIII		iulie	5	u	>> a „	388r
XXIX		august	10	Vîlcele	„ a „	390r
XXX	„	septembrie	5	Braşov]	„ a	392r-393r
XXXI	[1863]	[post aprilie]	?	u		384v + r
XXXII	1865	noiembrie	9	ii	))	394r
XXXIII	1866	aprilie	13	„		396r
XXXIV	1867	iunie	5	u	a	398r
XXXV	1868	martie	13		a „	400r-fv

ŞTEFAN MOLBOVAK

1	2	3	4			
!	1846	iulie	5/17	Cîmpia Turzii	BAR ms. rom. 999	233r
II	„	decembrie	29			234r-235r
III	1847	aprilie	23	Mediaş		236r-237
IV	1848	ianuarie	15/31			238r-239v
V	jf	august	14/26			240r
VI	1848	octombrie	16/28			241r-242r
VII	1848/1849	decembrie/ian.	29/10			243r
VIII	1850	iunie	27			244r
IX	1861	februarie	7	Lugoj		245r-246r
X	„	noiembrie	17			247r-248r
XI	1862	februarie	1/13			249r + v
XII		iulie	10			251r + v
XIII	1863	ianuarie	2			253r + v
XIV		martie	6			255r + v
XV		august	10			256r + v
XVI	1864	ianuarie	2			258r-259r
XVII	„	iulie	21			260r-26 lr
XVIII	1865	ianuarie	11			262r-^-263v
XIX		martie	3			264r^265v
XX		mai	5			266r + v
XXI	1866	„	2			268r-269v
XXII	1867	ianuarie	28			270r,271r
XXIII	„	mai	3			272r-273r
XXIV	1868	februarie	13			274r-275v
XXV		mai	4			276r + v
XXVI		iunie	13			278r-279r
XXVII		„	23			280r-281r
XXVIII		august	5			282r-283r
						284r + v

1869	aprilie	30	„	„
„	iulie	27	„	„
1870	mai	5	„	„
1872	„	1	„	„
„	iulie	5	„	„
1874	noiembrie	8	„	„
„	„	24	Lugoj	BAR
1875	ianuarie	31	„	„
„	„	28[s.v.]	„	„
„	februarie	6	„	„
„	„	20/2	„	„
„	mai	3	„	„
1876	ianuarie	9	„	„
1877	iulie	6	„	„
1879	mai	26	„	„
„	august	30	„	„
1882	decembrie	2	„	„
1885	iulie	22	„	„
1886	mai	4	„	„
„	iunie	17	„	„
1887/1888	decem./ian.	28 dec./ 9 ian.	„	„
1890	noiembrie	7	„	„
1891	mai	3	„	„
1892	martie	4	„	„
„	aprilie	29	„	„
„	mai	10	„	„

IORDACHE MĂLINESCU

(1795 - 1853)

Năravul împătimit al corespondenţei la oamenii secolului al XIX-lea este în măsură, unc ori, să constituie motivul major al rămînerii lor în posteritatea culturală. Blajinul cămina -moldovean Iordache Mălinescu[1] i s-a abandonat la un moment dat, conştiincios şi plin d .gravitate. Anterior, boierul-arhivar tentase tărîmul notorietăţii publice printr-un mare act d -Mecena, retipărind pe cheltuială proprie a doua ediţie a *Istoriei pentru începutul românilor î -Dachia* de Petru Maior[2], gest suficient pentru o confortabilă celebritate de om modest, în rîndu ^contemporanilor. Dar evenimentul, descărnat de scurgerea vremii, s-a redus la o simplă dat Iar mecanismul istoriei a lucrat doar în favoarea obiectului, a lui Petru Maior. în precuvîntare cărţii, Mălinescu spune apăsat că: „Această *Istorie* este [aceea] carea au dat laudă şi mări şi au urzit epoha naţiei româneşti"[3]. Aprecierea s-a contopit cu altele pe aceeaşi măsură, făr mumăr, care croiesc monumentul istorico-literar al corifeului raţionalist, dar nimic din aceas :aură n-a acţionat în sens invers, asupra macenatului moldovean. In schimb, patru ani mai tîrzi in 1838, soarta îi deschidea un nou filon de expiraţie spirituală, despre care Mălinescu n- ii crezut o clipă că va prima asupra celebrei fapte de la 1834: corespondenţa cu George Bari

[1] Izvoare şi relaţii despre Iordache Mălinescu: Alixandru Hăjdău, *Cuvînt cătră ucini 'shoalii ţânutului Hotinului...*, în *Foaie pentru minte, inimă şi literatură,* 1838, nr. 21, p. 161— 167; nr. 22, p. 173— 174; *Cabinetul istorico-natural din Eşi,* în *Albina românească,* XI, 184 p. 375—376; Mihail Kogilniceanu, *Arte,* în *Dacia literară,* ediţie de Măria Platon, Bucureş 1972, p. 301, notă; Costache Negruzzi, *Domnul mieu,* în *Foaie pentru minte...,* 1842, nr. 1 p. 99; *De supt munţi,* 18 *august,* în *Gazeta de Transilvania,* VI, 1843, nr. 67, p. 269—27 *Mulţămită publică, în. Ibid., VIII,* 1845, nr. 14, p. 68; Nicolae Bălcescu, *Opere,* IV, Corespondenţ Bucureşti, 1964, p. 373; Constandin Sion, *Arhondologia Moldovei,* Bucureşti, 1973, p. 17 •Sever Zotta, *În jurul unui letopiseţ,* în *Arhiva genealogică,* II, 1913, p. 127— 138; Cornelia Bode *Lupta românilor pentru unitatea naţională* 1834— 1849, Bucureşti, 1967, pass.; Gh. Ungurean •*Gheorghe Asachi,* Bucureşti, 1969, p. 136; Virginia Isac, *Iordachi Mălinescu, Contribuţii la via şi activitatea sa,* în vob col. *Ştefan Meteş la* 85 *de ani,* Cluj-Napoca, 1977, p. 441—445.

[2] *Istoria pentru începutul românilor în Dachia întocmită de Petru Maior. .. la Buda, Crăiască Tipografie, la anul* 1812 *tipărită. Iar acum retipărită prin Iordachi de Melinescu, secr tariul Arhivei Statului a Prinţipatului Moldaviei cu adăugerea dialogului şi a disputaţiilor urma in limba latinească asupra acestei Istorie, şi tălmăcite româneşte prin d. Damaschin Bojinca, iur consultul Prinţipatului Moldaviei. Historia de origine Valachorum. în Buda, cu tipariul Crăeş Tipografii a Universitatei Ungureşti* 1834.

[3] *Ibid., Precuvîntare.*

Ce ştia căminarul Iordache-despre puterea- cuvmtuîui, îâ acea dată? Oricum, mult mai puţin decif apropiaţii săi ce se dedicaseră anume slovelor, ca Mihail Kogălniceanu, Nicolae Istrati, Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri.

Cu o generaţie deasupra vîrstei acestora, Iordache Mălinescu a şovăit — şi nu numai el! — între ifosele marilor boieri culturali cu care venise odată pe lume, Costache Conachi, Alecu Beldiman, Gheorghe Asachi sau foarte eruditul europan Mihail Sturza, viitorul domnitor, ş£ noul freamăt simţit în aerul Moldovei după statornicirea *Regulamentului Organic.* Căci, înainte de a deveni o cătuşă detestată de români, bizara legiuire fusese cheia unei deschideri europene a Principatelor, care schimbă cunoaşterea spirituală a occidentului prin filtru grecesc, cu una românească. Opţiunea i se îndreaptă, pînă la urmă, spre cei tineri, şi nu întîmplător, ci desigur determinat de sorgintea sa „occidentală". Căci Iordache Mălinescu se născuse în Bucovina vremii, deci în Imperiul Austriac, la 11 martie 1795, în familia răzeşului Neculai Mălinescu din Româneşti. Tot în Imperiu şi-a făcut şi studiile „de căpetenie", adică gimnaziale, încheiate în 1813, şi care au avut ca primă urmare o perfectă cunoaştere a limbii germane (o altă limbă ştiută, fără cusur era rusa). O consecinţă mai adîncă va fi opţiunea şi admiraţia. faţă de spiritul austriac dominat de un necontestat lumierism cultural, sentiment întru care, departe de a fi un singuratic, i-a avut precursori pe Asachi şi Veniamin Costache, iar costimpatizanţi pe Gheorghe Săulescu, Nicolae Istrati, Costache Negruzzi şi Ioan Prale. Dar, dincolo de aspectul unui acces simplu *pentru ei la,* ideile occidentului, această recepţionare le oferă şi o faţetă revoluţionară sau, cel puţin, luministă. Occidentul prin sursă greco-fanariotă era nu doar legat de proximităţi antipatizate de români, şi deci, compromis în ochii": acestora, dar şi segregaţionist, inaccesibil „prostimii". Marii luminişti români de şcoală grecească au fost tot atîţia mari boieri, fie că este vorba de Văcăreştii şijGoleştii din Ţara Românească, fie de Costache Conachi şi Alecu Beldimart din Moldova. Vizitarea *directă* a aceluiaşi occident era, de asemeni, dificilă în deceniile al treilea, şi al patrulea, mai puţin din cauze materiale, de vreme ce modestul Gheorghe Asachi 1-a frecventat ani la rînd, cît mai ales pentru că ocîrmuirea era insuficient pregătită politic pentru o-astfel de expansiune. în vreme ce Transilvania vecină, saturată de idei şi forme culturale occidentale, putea fi un sprijin lejer pentru cultivare în sensul *dorit, acasă,* printr-un învăţămînt naţional modernizat, public. La 1820, în momentul unei adinei crize a învăţămîntului moldovenesc, sînt chemaţi primii transilvăneni care să-1 revitalizeze, în spiritul opţiunii europene a organizatorilor: Veniamin Costache, Mihail Sturza şi Gheorghe Asachi[4]. Şi chiar dacă, la 1821^ trei dintre dascălii ardeleni — Vasile Pop, Ioan Coste şi Iosif Manfi r- se întorc acasă, rămînînd să trudească şi să moară în Moldova doar Vasile Fabian Bob[5], legătura se.realizase iar filiera

[4] Vezi A. D. Xenopol, *Memoriu asupra învăţămîntului superior în* Moldova, Iaşi, 1885; E. P. Savin, *Cîteva cuvinte asupra înfiinţării şi activităţii Seminarului Veniamin Mitropolitul-din. Iaşi,* Bucureşti, 1904; Gh. Adamescu, *Istoria seminarului Veniamin din Iaşi,* Bucureşti, 1904; ruliu Moisil, *Românii ardeleni din Vechiul Regat,* Bucureşti, 1920; *De la Academia Mihăileană la Liceul Naţional din Iaşi,* I, Iaşi, 1838; Ştefan Manciulea, *Contribuţii blăjene la redeşteptarea conştiinţei naţionale în Moldova şi Bucovină,* în *Cultura creştină,* XVII, 1937, nr. 10— 12, 666—69 L

[5] V. Popescu-Scriban, *Viaţa d. pahar. Vasile Fabian sau Bob îh timpul petrecerii sah-n Moldova, în Foaie pentru minte...,* 1839, nr. 20, p. 153— 156'; Vasile Pop, *Trasuri oareşicare, din biografia sau viata răposaUtlui d. paharnic Vasile Fabian sau Bob, Ibid.,* 1840, nr. 31, p--p. 241-245; nr. 32, p. 253-256,; nr. 33, p. 257-259; nr. 34, p. *265—268;* Ioan Raţiu„ *Vasile Fabian-Bob,* Blaj, 1907; *Iuliu Moisil Vasile Bob Fabian* 1795— 1836, în *Arhiva someşqnă>,* 1937, nr. 21, p. 682—700; Iosif Pervain *Vasile Fabian Bob :•. „Suplement la geografie",* în *Studii literare,* IV, 1948; Florica Cîmpan, *Vasile Fabian, poet şi profesor la Academia-Mihăileană, îrk Steaua,* 1961, nr. 6; Valeriu Şotropa, *Mesajul revoluţionar al operei poetice a lui Vasile Bob Fabian,* în *Steaua,* XXVII, 1976, nr. 3; *Dicţionarul literaturii române de la origini pînă. la* 1900». Bucureşti, 1979, p. 344.

-era deschisă altor descălecări, a ieromonahului Gherman Vida de pildă, dar mai ales Damaschin Bojincă[6]. Principalul aspect care interesează în episodul diasporei moldovene a <este primirea, dincolo, â unui cuantum de idei luministe, moderne, iii haină românească ş cate la realitatea românilor, pe înţelesul acestora şi cu adresă la toate păturile sociale, ce pentru acea epocă, putea să constituie, şi a constituit, *movens-ul* unor transformări spiritu adîncime. De la *Istoria Daciei* a lui Dionisie Fotino[7] la *Istoria pentru începutul româr Dachia* a lui Petru Maior şi ia *Hronica românilor* a lui Gheorghe Şincai, a cărei tipăr **Tesuscitat** şi realizat tot în Moldova[8], românii din principatul răsăritean evoluau de la vi universalistă, indiferentă şi factologică asupra istoriei lor, la cea patriotică, deferentă, nat in ultimă instanţă romantică. Este notabil că o operă tipic lumieristă ca *Istoria* lui M iost cartea de căpătîi a generaţiei romantice din Principate, a scriitorilor moldoveni în rînd, indiciu că în trecutul nostru vîrstele literare s-au succedat mai armonios decît ne-a tsă contemplăm peisajul european al vremii[9].

Pe Iordache Mălinescu îl vedem, în mod surprinzător, adaptat acestei noi genera mai mult, legat de evenimentul pătrunderii operei maioriene în Moldova. După ce fusese o inginer hotarnic — să fi urmat cursurile de „hotărnicie" ale lui Asachi? — , apoi star „subdiţilor" austrieci din ţinuturile nordice (1827— 1830), el devine în 1832 secretar al Ar Statului din Moldova, a căror direcţie o deţinea Gheorghe Asachi[10]. Un an mai tîrziu îl c -pe Damsehin Bojincă, noul jurisconsult al statului, iar în 1834 editează la Buda *Istori inceputul românilor în Dachia.* Ce se întîmplase în acest scurt răstimp? Se poate pres fireşte, şi o influenţare fulgerătoare a lui Mălinescu de către un prieten venit de peste Bojincă[11], dar mult mai convingătoare este ideea unor mai vechi contacte ale fostului austriac", devenit arhivar şi căminar în Moldova, cu Şcoala Ardeleană, cu ideile şi oam Spune mărturia unui contemporan, arhondologul-scriitor Costandin Sion[12], că „dupa ducerea Regulamentului — [deci după 1834 — n.ns.] — s-au lepădat de protecţia ne {— austriacă — n.ns.]". Dar şi în urma acestui dublu eveniment din 1834, în măsură s linieze înclinaţia patriotică şi naţională, şi în ciuda colaborării apropiate cu duhul anim vieţii spirituale din Moldova, Gheorghe Asachi, căminarul Mălinescu nu reuşeşte să înc «dialog coerent cu moldovenii. *Albina românească,* de pildă, nu scrie nici un rînd despre s nala ediţie a *Istoriei* lui Maior. Documentele şi corespondenţa moldoveana a epocii, ca ş tirile scriitorilor, sînt mute şi în ceea ce priveşte omul, şi marea sa faptă culturală.

Acest lucru pînă în 1838, cînd la Braşov George Bariţ îşi începe activitatea pub *Foaia literară* apărea abia de trei luni, *Gazeta de Transilvania ăe* o lună, şi iată că pe redactorului soseşte o scrisoare expediată din tîrgul Mihăileni, în extremitatea nordică a M

[6] Gh. Ungureanu, *Jurisconsultul Damaschin T. Bojincă,* Iaşi, 1930. Vezi o listă bibl completă în Damaschin Bojincă, *Scrieri,* ediţie de Nicolae Bocşan, Timişoara, 1978, p. 1 **şi** *Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la* 1900, p. 111— 113.

[7] Voi. I—II, Viena, 1918- 1919, în limba greacă.

[8] Prima tentativă îi aparţine lui Gherman Vida, care scoate în 1843 un prim vo *Hronică* (vezi Alexandru Papiu Ilarian, *Viaţa, operele şi ideile lui Georgiu Şincai de Şir* cureşti, 1869, p. 58; Iosif Pervain, *Odiseea ediţiei profesorului Alexandru Gavra din H Studii de literatură română,* Cluj, 1971, p. 86—112; Ioan Chindriş, *Gherman Vida şi Şincai,* în *Chipuri din hronicul neamului,* Bucureşti, 1977, p. 61—64), iar cea de a d August Treboniu Laurian, avînd ca rezultat marea ediţie ieşeană din 1853— 1854.

[9] Vezi şi *George Bariţ şi contemporanii săi,* V, Bucureşti, 1981, p. 1—11.

[10] Toate datele biografice sînt luate din lucrarea Virginiei Isac, *Iordachi M* unica, dealtfel, demnă de băgat în seamă.

[11] Supoziţie exprimată de Măria Protase, în *Petru Maior,* Bucureşti, 1973, p.

[12] *Arhondologia Moldovei,* ed. cit., p. 172.

datată de Iordache Mălinescu la 19 aprilie 1838[13]. Este cea dîntîi epistolă primită de Bariț de la un moldovean, şi se pare chiar, după demersul textului, că între cei doi existaseră schimburi de corespondenţă şi înaintea acestei date. Din acest moment, blajinul boiernaş cărturar, acum funcţionar judecătoresc în orăşelul de graniță, iese din tăcerea timidă în care se complăcuse, deschizînd un capitel, al doilea al vieții, din care putem culege crîmpeie pentru o imagine cît de cît închegată a sa. Cum se pare că spre transilvăneni îl atrăgea nu doar afecțiunea culturală comună, ci şi faptul că circumstanţele habsburgice erau incomparabil mai liberale si mai propice unei minime putințe de exprimare decît Moldova regulamentară, Iordache Mălinescu nu întîrzie să etaleze o febrilitate a gîndului şi condeiului, care contrazice silențioasa-i existență anterioară.

Iordachi Mălinescu n-a resimțit momentul psihologic în care scriitorul român a început să facă o problemă din normatismul naţional al limbii literare. Uzînd netulburat de „dulcele grai moldovinesc", bunul „camenari" îşi revarsă mai întîi prea plinul interesului asupra sorții şi viabilității publicațiilor româneşti din Braşov. E o constantă pe care o întîlnim în întregul epistolar barițian de pînă la 1848. Explicaţia este mai mult decît simplă. în Transilvania, puterea habsburgică tolera totuşi un anume liberalism cultural şi politic de casă mare, pe fundalul luminismului demult devenit a doua natură a mediului social din Imperiu. Concomitent, în Principate, românii făceau față dublului despotism oriental — străin — din vremea Regulamentului, circumspect mai ales cu amănuntele, ca orice forţă politică ce nu şi-a justificat blazonul. Rămînînd la Moldova, observăm că tentative nemăsurat mai blajine ca atitudine politico-națională decît *Gazeta de Transilvania* şi *Foaie pentru minte...,* şi numim aici *Dacia literară* din 1840 şi *Propăşirea* din 1844, au fost anihilate ca un „ce periculos", în cel mai scurt timp cu putință. Aici stă explicația acelui îndoit sentiment al extracarpatinilor, de admirație pentru opera publicistică a lui George Bariț şi de teamă că ea va putea fi suprimată într-o bună zi. Impresionează acele scrisori ale muntenilor şi moldovenilor, nenumărate, în care corespondenții lui Bariț îi atrag atenția că foile lui ar putea fi decapitate de către. .. Demnii din Principate! Eroare, născută din supraestimarea hospodarilor cu două firmane, dar şi din ignorarea faptului că mişcarea națională-culturală a românilor ardeleni îşi avea rolul ei foarte precis pe tabla de şah a Vienei, de peste un secol. Dovadă faptul că foile au rezistat uluitor de mult, cea literară pînă în 1865, cînd devine inoperantă pentru redacție, *Gazeta* politică pînă la 1918, şi doar cu un singur accident în 1850, cînd ea dispare pentru scurtă vreme, într-adevăr ca urmare a unui ascendent al diplomației țariste asupra Curții habsburgice, pe care cazacii lui Liiders şi Paşkievici o scăpaseră de spectrul „rebeliunii" ungureşti[14]. Ca toți aceşti corespondenți, Mălinescu excelează în energie şi strategie pentru apărarea şi difuzarea publicațiilor braşovene. De la prima scrisoare, aceea din 19 aprilie 1838, şi cu insistență în aproape toate celelalte, eî comunică la Braşov liste de abonați şi propuneri pentru pătrunderea optimă a acestora în mediul dificil care era Moldova. Abonații cooptați de el fac parte din mica nobilime rurală a principatului, din nord mai cu seamă, între care cel mai înalt loc în arhondologie îl avea comisul Ilie Gherghel, urmat de stolnicul Mihail Mavrodin, unchiul lui Mihai Eminescu, de Gheorghe Degeratul, Gheorghe Brahă, Alecu Cucotescu, Nicolae Hristescu, Manole Mavrodin, Dimitrie Serghiescu, Manole Gavrilescu, Ilie Holban' şi alți hidalgos cu genealogii răzeşeşti. O singură dată, în 4 decembrie 1838[15], Mălinescu este solicitat de Costache Conachi, nu numai ins de maximă firmă boierească — „d. marele logofăt" —, dar şi „cunoscutul de sprijinitori şi însuşi lucrători în literatura românească", cu care „am luat vorbă despre foile d-tale", eveniment notabil şi

[13] Scrisoarea I.
[14] *George Bariț şi contemporanii săi,* II, Bucureşti, 1975, p. 368.
[15] Scris. V.

consemnat ca atare. Pentru mulțumirea abonaților „săi", căminarul are o mie şi una de suges şi observații, ca^aceea referitoare la defalcarea unui punct de prenumerare în tîrgul unde e funcționar judecătoresc, Mihăilenii[16], sau la găsirea unui sistem *aparte* şi *anume,* prin care c două publicații să ajungă la destinație[17]. Care sînt mijloacele tradiționale de primire a jurnalel de către moldoveni? Pasajul lămuritor aduce informații inedite: „Cele franţuzeşti şi nemțe fiindcă să țin numai de către cei bogați, apoi acestea îşi au curierii săi, din spatile statu plătiți, adecă din lăcuitorii birnici, ce să scutesc prin sate, fiind hotărâți pentru slujbeli p prietarilor, încât unii şi căte ICO— 150 de acestea au" [insolită imagine a unor „boieri" orie tali cu 150 de curieri personali!!], „iar *Albina* să trimeti, prin mijlocirea vesteriei, cătră ispr niciile ţănuturilor, fiind aşa pus la cale de cătră ocărmuire, ba şi prin profesorii de p ţănuturi, ca unii ce atârnă de redactorul"[18]. în acest mecanism, în care fiecare îşi avea slug sale, foile lui Bariț nu aveau acces, astfel că Mălinescu rămîne să „tracteze" sau să se n boiască cu negustorii braşoveni din Moldova, cu *Postalamt-urile* imperiale de pe graniță, cu „agh țiile" consulare austriece şi cu alte foruri care improvizau, cu multe neajunsuri, oficiul de po pentru *Gazeta de Transilvania* şi *Foaie pentru minte. . .*

Răsplata acestor osteneli este propria satisfacție, ca şi a „prenumeranților" săi, care „s mulțămiți cu foile d-tale, mai vîrtos cu stilul articurilor ce să dau afară de însuşi d-ta" într-un anume moment, Mălinescu îi mărturiseşte lui Bariț: „Articolul domniei tale des *Românii şi maghiarismul* îți face mare cinste între bieții romăni, atât în privirea frumoa alcătuiri şi a curajului, cât şi în pătrunderea politicei de astăzi a patrielor noastre"[20]. Porni de la o astfel de apreciere, putem explica şi tentația lui Mălinescu de a colabora la aceste el care, în cei zece ani de apariție a *Albinei româneşti* de pînă la ivirea fcilor braşovene absentat cu desăvîrşire din paginile ziarului lui Asachi, şi care, dealtminteri, nu va publica *odată, nimic, nicăieri* în afara *Gazetei de Transilvania* şi a *Foii pentru minte...* Şi mai exi o explicație. Prin ținuta sa slugarnică, de publicație oficioasă, *Albina românească* îşi tăiase o posibilitate de interpretare liberă a evenimentelor politice. „Evenimentele" de bază erau mărun fapte cotidiene ale lui Mihail Sturza, fie că este vorba de lansarea de ofisuri, decrete şi noi, în care era deosebit de darnic, fie de diferite drumeții prin țară, însoțit de trena boier care-i arătau unele şi altele, fie de plecarea Domnitorului la băi sau în străinătate. La a podul acestei atitudini, *Gazeta de Transilvania* cuteza să treacă rubrica *Austria* printre ț străine, să ignoreze pur şi simplu mari documente oficiale — şi, la scara Imperiului, fireşte existau şi mari! — , dacă ele nu aduceau nimic semnificativ pentru românii din Transilva Evenimentele legate de existența acestora îl preocupau în primul rînd pe Bariț, care, deal trece de la simpla relatare, la genul major al articolului politic, necunoscut încă în Princip Iar ca un corolar al acestei metode, interesul pentru soarta *tuturor* românilor. Cine vrea cunoască din surse contemporane mersul real al evenimentelor din Țara Românească şi Mold nu va răsfoi *Curierul românesc* sau *Albina românească,* ci *Gazeta de Transilvania.* Prin ca deosebit de operative pentru acea vreme, îi parveneau lui Bariț corespondențe de la toți mo venii din partida nouă: Nicolae Istrati, Gheorghe Săulescu, Ion Ionescu de la Brad, Gheor Sion, Teodor Stamati, Costache Negruzzi, frații Gheorghiu, C. Platon şi alții, ale căror rel devin număr de număr îndrăznețe articole la rubrica *Moldova.* în ceea ce-1 priveşte pe Iorda Mălineicu, patriot sincer dar fire deloc bătăioasă, el începe prin a fi colaborator al rev

[16] Scris. IV.
[17] Passim.
[18] Scris. XIII.
[19] Scris. V.
[20] Scris. IX.

literare. *înştiinţarea de literatura* din numărul 21 al *Foii literare*[21] este de amintit doar întrucît debutul său se leagă tot de ediţia *Istoriei* lui Petru Maior. Mai importajite sînt celelalte articole ale sale: *Oareşcare note a d. cămenari Iordachi Mălinescu la cuvîntarea d-lui Hâjdău din Nro. 21 a acestii foi,* apoi *Ispisocul Domnului Ştefan VVD cel Mare, Ispisocul Domnului Moisi Movilă VVD din 17 dechemvrie* 7139 *(1631), Un discurs şi poezie* sau *Spiţa preosfinţitului proin-mitropolit Veniamin Costache*[22], despre a căror gestaţie aflăm copioase detalii din scrisorile către Bariţ. Cu *Ispisocul lui Moisi Movilă* şi *Spiţa genealogică* a lui Veniamin Costache, Mălinescu se ataşează opiniei indignate a moldovenilor, la abdicarea forţată, în 1842, a ierarhului atît de merituos faţă de cultura naţională. Multele scrisori centrate pe preocuparea pentru persoana mitropolitului Veniamin[23], ca şi articolul temerar despre *Cauzele pentru care mitropolitul Veniamin Costache s-a retras din scaunul mitropoliei*[24], nepublicat de Bariţ din cauza insinuărilor necontrolabile pe moment despre delapidările lui Mihail Sturza, dar care ulterior s-au dovedit şi din alte surse, sînt suficiente argumente despre corecta orientare politică a căminarului în acel dificil moment. Pătrundem, însă, tot prin epistole, şi în taina puţinătăţii scrisului acestui inimos moldovean, plin de vervă în corespondenţă, însă zgîrcit şi crispat în cele menite publicării. „Aşa-i că scriu rău?", îl întreabă el pe Bariţ la 20februarie 1842, mărturisindu-şi astfel complexele ce-i stăvileau elanul. „Eu trebuie să scriu româneşte în două feliuri, adecă cu altă ortografie şi litere scrisei pentru domnia-ta, de pildă, şi cu alta cătră moldovenii noştri •şi cătră istanţii giudecătoreşti de aicea, căci almintrele ai noştri de aicea nu m-ar putea ceti iar dumneata m-ai rade". Aşadar: „Orişice lucrişor al mieu ţ-ar întră în mână, m-aş ţine norocit ca să-1 îndreptezi şi să-1 netezeşti". Oricum, articolele sale nu sînt ale unui scriitor, ci ale arhivistului factolog, care încarcă mai mult notele decît textul. în aceste note el imită metoda lui Petru Maior şi, cum era de aşteptat, îl citează ori de cîte ori se iveşte ocazia. în mod paradoxal, au mai multă cursivitate scurtele relatări trimise pentru *Gazeta de Transilvania,* care apăreau strict anonim şi, deci, timiditatea autorului nu trebuia să se expună public. *Ştirea* din *Bârlad,* 1842, *mai 1 c.v.,* despre accidentul în care şi-a găsit moartea familia logofătului TSTeculachi Cantacuzino[25] este o piesă perfectă a genului. Apetitul pentru senzaţional şi-1 divulgă :şi cu ştirea despre uciderea lui Nicolae Ciucă de către Iordache Racliş, într-o dispută de boieri megieşi cu moşiile[26]. Nu-i sînt indiferente, însă, nici aspecte mai largi ale vieţii sociale. Felul cum ştie să redea aspectul de vid produs de o criză economică survenită în toamna anului •1842[27], prin scăderea comerţului portuar, este simplă şi precisă: „Vaporul (austriac) de la Con- '-stantinopol, pe care la 3 sept.— 4 oct. nu numai cumpărătorii, dar şi vânzătorii de grîu îl aştepta cu nerăbdare, veind în această noapte, în loc de 2—3 milioane ce în alţi ani aduce, au descărcat, mari şi devremi, 3—4 mii galbeni — n. ns.]". îl tentează şi demascarea intenţiei catolicilor de a se infiltra în Moldova, alcătuieşte chiar un bun articol, cu care voia să-şi creeze .şi un pseudonim: C. I. Ba...ianu[28], dar Bariţ îi refuză publicarea.

Realităţile moldovene bogat înfăţişate în corespondenţele primite de Bariţ l-au determinat -pe acesta să scrie o „brojură" pe tema respectivă. Două scrisori ale lui Mălinescu din decembrie 1843 — februarie 1844[29] ne ajută să reconstituim acest episod inedit din viaţa scriitorului ardelean. Se pare că broşura a şi fost scrisă şi trimisă lui Nicolae Istrati să o citească, lui Mălinescu de asemenea, că Bariţ voia să o tipărească sub pseudonimul *Gh. Jucanul,* dar că pînă-la urmă, din motive necunoscute, publicaţia n-a apărut. Sau a apărut, şi nu este încă identificată? Pe aceeaşi linie a revelaţiilor bibliografice importante, una dintre scrisorile lui Mălinescu[30], coroborată şi cu alte mărturii, ne ajută la identificarea şi datarea redactării unei excepţionale scrieri politice a lui Nicolae Istrati, *O repede ideie asupra stării de faţă a lucrurilor' în Moldova,* scrisă în" 1842 dar tipărită abia în 1848[31]. -

Existenţa lui Iordache Mălinescu ar fi de nereconstituit fără epistolele trimise peste Carpaţi în cei zece ani, 1838— 1848. Deşi Costandin Sion, în mod. excepţional, îi face o descriere neutră, fără maliţiozităţi, mai lungă decît celor mai înalţi boieri, el nu depăşeşte, totuşi, cîteva jaloane biografice minime. Unica schiţă biografică modernă[32] s-a scris fără cunoaşterea corespondenţei către Bariţ, care ar fi putut umple cu datele realităţii vii golurile schemei dealtminteri bine concepute. Fără intenţia sa, căminarul îşi creionează în aceste scrisori un portret viu, plin de savoare, portretul unui boiernaş de ţară cu familie mare şi tabieturi învechite. „Eu — zice — sănt un om foarte adevărat, şi încă într-atâta de adevărat, încăt vrînd-nevrînd trebui să petrec la ţară"[33]. Firea blajină îl atrage la moşioara sa de la Văleni, în ţinutul Fălciului, unde' „numai în sinul familiei mele, studiind din istorie pre cei morţi, să pot pitreci măcar cu ei în linişţire"[34]. Era un mare fumător din ciubuc. în 20 februarie 1842 îi cere Tui Bariţ[35] să-i trimită „tri jaşcăe", adică pungi din piele ornamentat lucrate, pe care fumătorii cu ifose ai secolului trecut le purtau la brîu, umplute cu tutun, alături de pipa cu coadă lungă şi arzătorul butucănos, înfiptă după brîu ca o sabie. Mai are un jaşcâu, sau „chise", cum îi mai spune căminarul/ dar cu aceasta „m-am deprins [într-atîta], încît dacă aş pierde-o — nu rade! — nu ştiu ce aş face". Ca să-şi vindece acest coşmar, mai comandă *treil* „Vezi domnia-ta pană unde agiunge un om tereechiu de vrun feli de patimă?" La 46 de ani se considera un om bătrîn, în acelaşi loc, plîngîndu-se că scrie rău, explică: „Pricina nu este atâta a bătrâneţilor (fiind peste câteva zile de 46 ani), dar, mai înainte de cîţiva ani, pălit fiind de dam[b]3a la partea dreaptă a trupului, tot încă mai simt greotate mare la măna dreaptă". Iată şi explicaţia prematurei retrageri din viaţa publică, ca şi a firii neobişnuit de timide, retractile. Supărîndu-se în 1843, pe Nicolae Istrati, care avea un caracter pe dos, debordînd de energie fremătătoare,, bunul căminar nici măcar nu-i spune acestuia că a aflat de „născocitele lui asupra noastră". „Mă fac a nu şti nemică. .Vine la mine şi mă duc la dansul, dar încredire nu mai pot ave." Ca să-şi înfrumuseţeze existenţa, boierul semiparalitic face acte de donaţie cu ecou chiar în\ presa vremii, printre care nu mai puţin de 400 de exemplare din *Istoria* lui Petru Maior editată de el în 1834, pe seama şcolilor şi aşezămintelor româneşti din toate cele trei principate[36]. Dar nici „mulţămitele publice" din ziare, nici blajinătatea nu reuşesc să-1 ferească de durităţile vieţii şi de răutatea oamenilor. Procesul din 1841 cu vornicul Ican Neculce, un strănepot al cronicarului, pentru pretenţiile marelui boier asupra unui manuscris neculcean aflat în posesia tui Mălinescu," îi cauzează celui din urmă agitaţie inutilă, ca şi risipă de timp şi energie[37]. Documentul era printre cele mai îndrăgite din biblioteca de la Văleni, şi căruia Mălinescu îi face o.

[21] 1838, p. 168.
[22] Vezi date bibliografice despre ele în ultima notă la acest studiu.
[23] VIII, IX, X, XI.
[24] Scris. VIII.
[25] Scris. IX.
[26] Scris. XI.
[27] *Ibid.*
[28]. Scris. VI.
[29] Scris. XVI, inel. n. 2 şi XIX.

[30] Scris. XIII.
[31] în *Foaie pentru minte...,* 1848, nr. 24, p. 185-188; nr. 25, p. 193- 195; nr. 26, p. 206-207.
• [32] Virginia Isac, *Op. cit.*
[33] Scris. X.
[34] Virginia Isac, *Op. cit.,* p. 443.
[35] Scris. VIII.
[36] *Albina românească,* XI, 1840, \p. 375—376; *Gazeta de Transilvania,* VI, 1843, nr. 67; 269-270; VIII, 1845, nr. 14, p. 68. Vezi şi scris. XX, nr. 8.
[37] Virginia Isac, *Op. cit.,* p. *443-444.*

„adăugire a lipsurilor"[38]. Dar emoția cea mare i-o aduce fiul său, revoluționarul și unionistuț Vasile Mălinescu, pe atît de viforos și energic, pe cît era tatăl său de blînd. Educația națională primită în casa părintească s-a întîlnit cu aceste date ale firii, ducînd la conturarea personalității celui mai radical revoluționar din Moldova. Vasile Mălinescu a beneficiat de înțelegerea tatălui in toa'e acțiunile, binecunoscute, întreprinse în anii 1845— 1846 alături de tinerii din partida națională. Dar la 1848, cînd tînărul Mălinescu, întors din Paris ca să aprindă flacăra revoluției în Moldova, devine eroul unui episod armat sîngeros la granița țării, lîngă vama Oifuz, cunoscutul „atac de la Grozești", unde grăniceri din cordonul austriac își pierd viața în ciocnirea cu studenții conduși de fiul epistolierului nostru, inima bătrînului căminar est3 cuprinsă de spaimă, în ultima scrisoare, din 2 mai 1848, Iordache Mălinescu *știe* că fiul său se află în Transilvania, în drum spre graniță. Și, cum se pare că pedepsirea tatălui pentru faptele fiului nu este o invenție nouă, tatăl, terorizat de frică, îl roagă pe Barit: „De cumva vei da ochi cu dansul, -să-i spui ca nu cumva să uite că eu am dat chiezășie, la pornirea lui de aice, cum că fără voia guvernului niciodată nu va întră în Moldova. Dacă va faci dinpotrivă, apoi eu îs pierdut"[39].

în vara acelui furtunos an, Iordache Mălinescu a avut sentimentul sfîrșitului, pînă la a-și •scrie testamentul. *Voința de pre urmă* a moldoveanului trădează refularea, din cauza slăbiciunii fizice, a unor impulsuri patriotice mult mai pregnante decît a putut etala prin faptele vieții. Sicriul, cere el, „va fi zugrăvit cu cele trei coloare naționale, și anume: seîndurile de prinpregiur albaștri, capacul reșu și marginile pe la închieturi galbine; iar deasupra pe capac vor fi scrise aceste doaă cuvinte sfinte: „Dreptate. Frăție"[40].

Dar va supraviețui furtunii, va îndura exilul fiului său Vasile, va ajunge ban și președinte ;al Judecătoriei ținutului Fălciu, pînă într-o dimineață de 26 iunie 1853 cînd „pe la 10 ceasuri europenești s-au săvîrșit din viață banul Iordachi Mălinescu"[41]. Pleca dintre cei vii un om pe care contemporanii l-au iubit și admirat pentru modestia, generozitatea și patriotismul său, și pe care acum un mănunchi de epistole îl recomandă și ca pe un iubitor al literaturii[42].

[38] B.A.R., ms. rom 912.,
[39] Scris. XXI.
[40] Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea națională...* p. 67, nr. 4.
[41] Virginia Isac, *Op. cit.*^ p. 445.
[42] Scrieri cunoscute: 1. *înștiințare de literatură,* în *Foaie literară,* 1838, nr. 21, p. 168; '2. *Oareșcare note a d. câmenari Iordachi Mălinescu la cuvîntarea d-lui Hăjdău din Nro. 21 ai acestii foi,* în *Foaie pentru minte, inimă și literatură,* 1838, nr. 22, p. 173— 174; 3. *Ispisocul Domnului Ștefan VVD cel Mare,* în *Ibid.,* 1840, nr. 19, p. 145— 147; 4. *Ispisocul Domnului Moisi Movilă VVD din* 17 *dechemv[rie]* (1631), în *Ibid.,* 1842, nr. 15, p. 118- 119; 5. *Un discurs și poezie,* în *Ibid.,* nr. 13, p. 97— 101; 6. *Spița preosf[ințitului] pi'oin-mitropnlit Veniamin Costache (Cu privință la cele scrise în Nro. 15),* în *Gazeta de Transilvania,* V, 1842, supliment la nr. 19, «din 11 mai și *Foaie pentru minte...,* 1842, supliment la nr. 19, din 11 mai; 7. *Bârlad, 1 mai c.v., în Gazeta de Transilvania,* V, 1842, nr. 20, p. 79; 8. *Huși (ținutul Fălciu),* apr. 11 c.v., în *Ibid.;* 9. *[Despre alegerea deputaților orașului Iași la 25 aprilie* 1842], în *Ibid.;* 10. *Bârlad, 5 noimvrie,* in *Ibid.,* nr. 47, p. 186; '11. *Iași, 18 decembrie],* în *Ibid.,* VI, 1843, nr. 1, p. 2—3; 12. *Intro-.ducirile și întăririle patriarhale la catehismul mitropolitului Petru Movilă,* în *Fcaie penttu minte...,* 1843, nr. 16, p. 124— 127; 13. *Mulțămită publică, în Gazeta de Transilvania,* VIII, 1845, nr. 14, p. 68. Manuscrise: 1. *[Condică de documente politice privitoare la Moldova, din anii* 1780— 1819], «adnotate și revizuite de el, la B.A.R., ms. rom. 3; 2. *Adăogire lipsurilor la Cronicul vornicului Ioan Neculcea, oareșcare fragmenturi secasă dintr-o cronică (litopisiți), ce să află la d. căpitanul Mihalachi Kogâlniceanu...,* la B.A.R., ms. rom. 912, 63 file; 3. *Adunare de tractaturi ce s-au urmat între prea puternica împărăție a Rossiii și înalta Poartă, însă acele numai care să ating de Prințipaturile Moldaviii și Valahiii, începute de la pacia ce s-au săvîrșit la Cainargic în anvd 111A și pînă la cele de acum* 1829, *septtvrii în 2 din capitaliia Adriianopol, prin Iordachi Măh-nesc : în Botoșeni,* 1829, la B.A.R., ms. rom. 1175.

Mihăileni în Moldova, 1938, april 19*,

Domnule redactor !

în luna trecută, februar, aflîndu-mă în capitalia, Eșul, m-am-abonat prin d. pahar[nic] Bojincă[1] la foaia dom[niei] tale, plătind și banii cuveniți. Apoi acum, găsînd doi abonați și aice în tîrgul Mihăile--nii, unde mă aflu cu lăcuința, și anume *dd. paharnicul Gheorghii Dege-~râtul și sulgeriul Gheorghii Brahă*[2], de la carii priimind și plata pe un an întreg, vă rog ca să binevoiți a le triimiti foile de la No 1 înainte[3],. regulat, supt adresurile domniilor sale.

Dar pentru că poșta din Austria treci la Eși chiar prin tîrgul nostru,, apoi binevoiești dom[nia] ta a pune în lucrare ca foile noastre să nu. se mai preumble zadarnic pe la Eși, ce dregătoria postii Siretiului din Bucovina să le expeduiască la *Postalamt din Sănăuți*[4], prin care punt/ de graniță nu numai că treci poșta, dar și de lăcuința me abie^ este în depărtare de 300 stînjeni.

Totodată, veți ave bunăvoință a pune la cale, cu dregătoria nu-mitei poște, ca să priimască de la mine banii abonaților, acestor de-acum și acelor ce să vor abona de acum înainte, spre a să expedui către redacția foii aceștia.

Către aceste adaog a vă face cunoscut că lăzile cu *Istoria pen-tru începutul românilor în Dachia* de P. Maior, despre care s-au făcut tînguire prin o foaie a dom[niei] tale, că s-ar fi văzut în Brașov încă nevîndute[5], nu pot fi din ediția întâi, ce din ce al doile, tipărită cu. cheltuiala me la anul 1834[6]. De aceea, eu rog pe dom[nia] ta ca să binevoiești a treci următoarea înștiințare în *Foaia literală,* însă *anonim,* căci eu nicidecum nu doresc să se treacă numele mieu prin foi pu-blice :

„Istoria pentru începutul românilor în Dachia de P. Maior, tipă-
32v rindu-se în Buda/la anul 1834 a doua oară, tot în Buda, cu adăogi-rea la svîrșitul ei a unor desputații și un dialog, ce n-au fost trecute în ace dintâi ediție, s-au vîndut pînă acum cu 10 1/2 și 9 țvanțigi argint Și fiindcă dorința proprietariului acestii clasice cărți este ca și cei săraci

.cetitori să o poată ave, să face ştiut că preţul unui exemplari s-au statornicit numai pe cinci ţvanţigi argint, aflîndu-se de vîndut în ^librăriile din oraşile Eşii şi Bucureştii"[7].

Recomandîndu-mă dom[niei] tale, domnule redactor, vă rog ca .să-mi poronciţi să vă slujesc şi eu, la ce mă veţi socoti de vrednic. Avînd xinste a fi a domniii tale plecată slugă,

Iordachi Mălinescu
camenari.

N. B. Nu cumva, domnule, să-mi treciţi numele prin foi, pentru ;aşa băgate înştiinţare ![8]/

[1] Din 1833, bănăţeanul Damschin Bojincă se afla în Moldova, ca jurisconsult }Ja Logofeţia Dreptăţii. Vezi Gh. Ungureanu, *Jurisconsultul Damaschin T. Bojincă,* Iaşi, 1930, Cf. şi sursele mai recente: Damaschin Bojincă, *Scrieri,* ediţie de Nicolae „Bocşan, Timişoara, 1978 si *Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la* 1900, .Bucureşti, 1979, p. 111-112.

[2] Vezi scris. IV, inel. n. 6.

[3] Primul număr al *Foii literare* apăruse la 1 ianuarie 1838 iar *Gazeta de Transilvania* la 12 martie acelaşi an.

[4] Oficiul poştal din Sănăuţi.

[5] Indicaţie falsă, greu de explicat. O astfel de ,-,tînguire" nu apăruse nici în *Gazeta ,de Transilvania,* nici în *Foaie literară.*

[6] Ediţia a doua a operei lui Petru Maior avea titlul întreg: *Istoria,pentru începutu ^românihr în Dachia întocmită de Petru Maior de Dicio-Sînmărtin protopop şi la înălţatul Crăescul Consilium Locumtenenţiale al Ungariei crăesc al cărţilor revisor la Buda, în Crăiască Tipografie, Ta anul 1812 tipărită. Iar acum retipărită prin Iordachi de Melinescu secretar iul Arhivei Statului a Prinţipatului Moldaviei cu adăugarea dialogului ..şi a âisputaţiilor urmate în limba latinească asupra acestei Istorie, şi tălmăcite româneşti prin d. Damaschin Bojincă iurisconsultul Prinţipatului Moldaviei. Historia de ..origine Valachorum. în Buda, cu tipariul Crăestei Tipografii a Universitătei Ungureşti* 1834.

[7] Anunţul lui Iordache Mălinescu s-a tipărit, cu mici îndreptări de stil operate ,de Bariţ, în *Foaie literară,* 1838, nr. 21, p. 168 (titlul: *înştiinţare de literatură* a fost ,dat de redacţie).

[8] Cu două adnotări ale lui Bariţ: una contemporană („ 1838. Mălinescu") şi alta îtîrzie „Mihăileni, 19 apr. 1838"). Cît despre dorinţa lui Mălinescu de a nu-i fi tipărit gumele la sfîrşitul micului anunţ, ea va fi împlinită.

Scrisoarea a mai fost publicată în Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea ^naţională* 1834— 1849, Bucureşti, 1967, p. 205—207.

II

Mihăileni în Moldova, [1J838, april 22

Domnule redactor!

Prin o scrisoare a, me expeduită cătră dom[nia] ta cu posta trecută \ între altile v-am înştiinţat şi despre doi prenumeranţi ce s-au abonat aice la foile dom[niei] tale, şi anume: dd. paharnicul Degeratul şi sulgeriul Gheorghii Brahă[2]. Acum vă înştiinţăzi şi pentru aceşti patru de jos însemnaţi, rugîndu-vă ca să le triimetiţi şi lor foile, tot prin posta Siretiului din Bucovina, aice la tîrgul Mihăilenii din Moldova, precum:

D. comis Ilie Gherghel;
: „ stolnicul Mihai Mavrodin;
sulgeriul Alecu Cucotescul şi
„ pitariul Nicolai Hristescul[3].

34 Şi aceşti patru, ca şi cei de mai înainte, au/ răspuns banii lâ mine, pe un an întreg.

Binevoieşti dom[nia] ta a nu scăpa din vederi ca toate foile, de la No 1 şi pînă astăzi, să li să triimată.

Iar eu am cinstea a fi a dom[niei] tale plecată slugă, •

Iordachi Mălinescu m. pr^
camenari./'

34v

[Adresa:] An S[ein]e der Wohlgebor[e]nen Herrn Herrn G. Baritz,. Redactor der walachischen Zeitungen. *In Kronstadt* in Siebenburgen \

[1] Scrisoarea precedentă.

[2] Vezi scris. IV, inel. n. 6, referitor la ambii abonaţi.

[3] Pentru toţi patru, vezi ibid.

[4] „Domniei sale domnului domn G. Bariţ, redactorul ziarelor româneşti. în. Braşov, în Transilvania".

III

Mihăileni în Moldova, [1]838, aprilie *2J*

Domnule redactor!

Deşi în trecutile zile v-am înştiinţat că foile dom[niei] tale pentru, abonaţii de aice să le expeduiţi prin posta Şiretului din Bucovina, spre a scăpa de zadarnica încungiurare prin Eşi, dar, fiindcă eu prin. ace scrisoare nu v-am însemnat de chipul prin care aţi pute isprăvi aceasta, apoi mă grăbesc a vă aduce la ştiinţă că, după încredinţarea, ce am luat de la postmaisterul poştei sus-pomenite, aceasta să poate face numai dacă dom[nia] ta vei vorbi cu postmaisterul din Braşov *, ca el să se înţăleagă cu acel din Bistriţă ca, pe viitorime, acest din.
36 urmă să nu le închidă/ în pachetul Cernăuţului, ce în pachetul postiii tîrgului Siretiu.

Cătră acestea adaog că, dacă nu veţi pute isprăvi ca posta Siretiului să priimască de la mine banii abonanţilor, apoi binevoiţi a vă înţălegi cu d. paharnicul Bojincă[2] din Eşi, spre a-i priimi aceşti bani de:

la mine, căci acolo în Eşi sînt îndestui neguţitori braşoveni, prin care ş-ar pute face o asemenea expediţie.

A dom[niei] tale plecat slugă,

^ov *Mălinescu,*
camenari.

[Adresa] An S[ein]e der Wohlgebor[e]nen Herrn Herrn G. Bariţ, Redactor der walachischen Wochenblat[t]. *Zu Kronstadt in Siebenbiitgen* [3].

[1] Corespondenţa primită de Bariţ abundă în astfel de reproşuri şi îndemnuri spre o mai bună servire a abonaţilor la foile din Braşov. Dar greutăţile întîmpinate 'de redactor, mai ales acum, la începutul apariţiei foilor, erau de neînvins. Ceva din aceste greutăţi transpare în următorul articol publicat, ca editorial, la începutul lunii mai 1838, se pare ca urmare a acestei scrisori a lui Iordache Mălinescu: *De la re-.dacţie (Gazeta de Transilvania,* I, 1838, nr. 9 din 7 mai, p. 33).

[2] Vezi scris. I, nr. 1.

[3] „Domniei sale domnului domn G. Bariţ, redactorul foii româneşti de săptămînă. lLa Braşov, în Transilvania".

IV

Mihăileni, 1838, mai 27

Domnule mieu !

Din celi întăi foi triimasă pentru prenumeranţii de aice, au lipsă acele a lui *Ilie Holban* [1], iar din celi cu posta trecută lipse a dd. *comisul Demitrii Serghiescu, camenariul Manoli Gavrilescu* şi iarăşi a celui pomenit de sus domn Ilie Holban, lăsînd aice despre d. *stolnicul Manoli Mavrodin* [2], carile s-au prenumerat mai în urmă şi pentru carile, ca şi pentru ceialalţi, am răspuns banii la posta Siretiului, precum şi despre a meii, ce tot încă cu încungiurare pe la Eşi le priimesc.

Domnule mieu, aducîndu-mi eu aminte că, în anii trecuţi, pe buata *Albina românească* o părăsăse prenumeranţii chiar numai din pricina neregulatei priimirii ei, de datorie socotesc a fi ca să vă svătuiesc a ave o deosăbită privighiere întru aceasta [3]. Şi, pentru ca pe viitorime să se poată păzi un feli de regulă la expediţia redacţiii de acolo, adecă să aibă în privire pe prenumeranţii din Moldava, ce sîntem cu lăcuinţa aice la Ţănutul Dorohoiu, socotesc a nu fi de prisos însemnarea ce am făcut-o în dos aice.

Avînd cinste a fi a dom[niei] tale plecată slugă,

Mălinescu. cam[inar].

.30

întoarce!/

însemnare de prenumeranţii a căror foi trebui a să adresui cătră poşta târgului Siretiu din Bucovina, fiind pentru Mihăileni din Moldova, şi pentru care s-au şi plătit banii pe un întreg an, la ace poştă [4] *:*

No
1 Dom[nul] comisul Ilie Gherghel;
2 sulgeriul Alecu Cucotescu;
3 Gheorghi Brahă;
4 paharnicu Gheorghi Degeratul;
5 stolnicul Mihail Mavrodin [5];
6 pitariul Nicolai Hristescu;
7 comisul Demitrii Serghiescul — fau priimit numai
camenariul Manoli Gavrilescu — Jîndul cel dintâi de
9 stolnicul Manoli Mavrodin — („"au priimit pînă
10 Ilie Holban — \acum nici ca cum;
11 camenariul Iordachi Mălinescu le priimeşti cu
cungiurare prin Eşi şi doreşti ca şi el să le priimea
30v prin poşta tîrgului Siretiului/

[Adresa:] An S[eine] Wohlgebar[e]nen Herrn Herrn Profesor Ge
Baritz. Redactor der walachischen siebenburgischen Wochenblatt
Kronstadt [6].

[1] Reprezentant minor al ramurii Holbăneştilor, despre care Costandin Sion
doar că sînt „moldoveni, mazili vechi şi răzeşi de la ţinutul Herţii, ridicaţi la bo
unii de la Alexandru Moruz, unii de la Scîrlat Călimah, însă tot la ranguri m
(Arhondologia Moldovei, Bucureşti, 1973, p. 303). Mai pe larg despre ei:.C. Bobul
Neamul Holbăneştilor, Chişinău, 1929.

[2] *Manole* sau *Manolachi Mavrodin,* boier moldovean, fiul stolnicului To
Mavrodin şi al Saftei Stîrcea. A făcut o carieră foarte rapidă sub Mihail Sturdza
tînăr fiind avansat stolnic şi rînduit „revizor al departamentului finanţelor". în
pretextează că „starea sănătăţii şi casnicele împrejurări nu-1 iartă mai mult a p
slujba" şi demisionează, fără a-şi prejudicia evoluţia pe scara arhondologică: a
căminar în 1842, ban în 1852, spătar în 1856 şi agă în 1858. A fost unul d
antiunioniştii cei mai fervenţi, rămînînd de pomină pentru actele comise în acest
in timpul Divanurilor ad-hoc. Vezi despre el şi despre alţi boieri din această s
grecească la C. Gane, *Neamurile Mavrodineşti din Ţara Românească şi Mono*
jamiliei Ion Mavrodi vel hatman, Bucureşti, 1942. Savurosul arhondolog care
Costantin Sion îi priveşte pe Mavrodinii moldoveni numai prin prizma propriilo
conflicte cu această familie: „Greci fanarioţi, din cei mai spurcaţi şi fără cara
(vezi *op. cit.,* p. 153— 156).

3. Vezi şi scris, anterioară, inel. n. 1. împreună cu această scrisoare se păs
.si un bilet (în limba germană) al lui Bariţ către tipograful Johann Gott, care
preocuparea redactorului de a lămuri plîngerile abonaţilor din nordul Moldovei: *„D*
meti. Vă rog să aveţi bunăvoinţa a căuta în pachetul spre Şiret, dacă apar sa
apar numele de Dimitrie Sergiescu şi Manole Gavrilescu, căci aceştia au primit n
primul mare pachet cu ziarele dv., şi de atunci nimic. La fel Ilie Holban, prenum
pentru Şiret, nu a primit nimic pînă acum, ca şi stolnicul Manole Mavrodin.
clouă adrese de ieri spre Aiud etc, etc. Cei dintîi ameninţă că-şi vor retrage a
mentul, în cazul cînd nu vor primi nimic ordonat".

[4] Bariţ va despărţi, într-adevăr, abonaţii prin Mihăileni (deci prin Iordache
nescu), de cei din Iaşi. în *Numele domnilor prenumeranţi la Gazeta de Transilva*
Foaea pentru minte, inimă şi literatură în semestrul al doilea 1838. *întocmite de G.*
Braşov. în Tipografia lui Joan Gott, broşură alcătuită ca supliment la foile braş
pe 1838, lista lui Mălinescu este reprodusă aproape exact: *„Mihăileni.* Cam[inar] M
Holban. Comis Dimitriu Serghiescul. Căminar Manole Gavrilescu. Sluger Alecu

tescul. Pitar Nicolae Cristescul. Comis Ilie Gherghel. Paharnic Gheorghie Degeratul. Sluger Gheorghie Braha. Ilie Holban. Stolnic Manole Mavrodin".

[5] De data aceasta un Mavrodin mai interesant: *Mihail Mavrodin,* 1800— 1870, fiul lui Lupu Mavrodin, vornic de poartă pe la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, şi al Ecaterinei Teliman. Boier cu pretenţii culturale, foarte urît dar deştept, Mihail sau Mihalachi Mavrodin a alcătuit pe la 1832 arborele genealogic al familiei sale şi a tradus din autori străini, printre *altele Tripodul Elenei de* Marmontel. S-a căsătorit cia Măria Iuraşcu, sora mamei lui Mihai Eminescu, Raluca. A făcut unele demersuri pentru tipărirea acestor traduceri, dar n-a reuşit. Dincolo de aceste preocupări literare, era. un bun inginer hotarnic (printre primii elevi ai lui Gheorghe Asachi), în care calitate ă fost solicitat să facă planul moşiei Şerpeniţa a lui Constantin Catargi (1828), mai apoi,al moşiei Broscăuţi, stăpînită de marea familie Balş (1839). In politică, spre deosebire de vărul său Manole, Mihail Mavrodin a aderat la unire, încă din 1856, împreună cu fiul său Vasile. în ierarhia boierească a ajuns pînă la rangul de spătar. Era principalul proprietar al Mihăilenilor, satul unde locuia şi Iordache Mălinescu, Vezi: Costandin Sion, *Op. cit.,* p. 173— 176; C. Gane, *Neamurile Mavrodineşti...,* p. 110—112; G. Călinescu, *Viaţa lui Mihai Eminescu,* Bucureşti, 1966, p. 17.

[6] „Domniei sale domnului domn profesor Georgie Bariţ, redactorul foii româneşti de săptămînă din Transilvania, în Braşov".

Iaşi, 1838 dechemv. 4

Domnul mieu !

în trecutile zile, aflîndu-mă la *d. marele logofăt Costachi Conachi»* cunoscutul de sprejinitori şi însuşi lucrători în literatura românească^ am luat vorbă despre foile d-tale, carele m-au şi însărcinat a vă scrie de a-1 prenumera *la cinci exemplare pe un an întreg, începători de la ghenari viitori,* zicîndu-mi că un exemplari îl va opri pentru sine, iar celelalte le va da gratis pe la oamenii săi [1]. Deci d-ta vei ave bunătate a urma pe anul veitori cu expediţia foilor pe numile d-sale,. însă banii nu s-ar cuveni ca să-i ceri de la d-lui pînă nu va priimi N-le întăi.

Deşi prenumeranţii de aicea sînt mulţămiţ[i] cu foile d-tale, mai vîrtos cu stilul articulilor ce să dau afară de însuşi d-ta, totuşi socotesc că ar fi mai nemerit: a) ca articulii din foaia *Gazetii* să nu urmezi aşa îndelungate despre o singură materie, precum d[e] p[ildă] art[icolul] întăi din No 20[2], ce locul acela ar fi mai bine să-1 prindă *mai multe alesă noveli; b) numai acele art[icole] să se treacă pre larg, care să vor atinge de interesurile patriilor noastre, dar nici pre îngreoeti, d[e] p[ildă] cu biografiile morţilor unguri sau saşi[3], afară dacă unii din aceştia ar fi făcut nescari deosăbite jărtve spre folosul ţivilizaţiii şi c. 1., de la care, adecă s-ar pute îndemna şi românii a le face şi c) să se iei un metod ca, cît va fi prin putinţă, să se publice cîte vro nove[lă]/ sau mai multe din fieştecare stat însemnat a lumii,, mai vîrtos a celor din Evropa[4].

Domnul mieu! Eu nu-mi aduc aminte bine de cuprinderea răvăşilor ce v-am scris pînă acum, prepun însă că v-am dat de lucru, încît fără a le ceti încă o dată nu veţi pute da la tipări cuvîntul d. Hăj-•dău[5]. Aşa, şi aicea sînt sălit a vă triimeti o notă, care să se treacă la locul cuviincios în acel cuvînt. Pricina este că eu, în cărţile meii, nu am nemică de ale lui Antioh[6], fiul Domnului Cantimir, ca să fi putut notare ceva atunci despre însuşirile lui, în zisul cuvînt. Apoi, în trecutile zile, din întîmplare găsind la un prietin o carte rusască, producturi de a lui Antioh[7], m-am îndemnat a culegi şi a alcătui, din biografia lui, următoarea notă:

„Din biografia acestui prinţ, ce este la începutul cărţii, tipărită în limba rossienească în Sant Petersburg la anul 1762, supt titlu: *Satire .şi alte poetice alcătuiri a prinţului Antioh Cantemir, cu note istoriceşti şi c. I.* (date la lumină în Pariz şi în limba franţuzească) [8] să vecii că el încă nu împlinisă 20 ani a vîrstii sale, cînd au alcătuit ce întăi din aceşti satire şi că mai înainte de a agiunge al 23-a an, zicînd, pe la sfîrşitul anului 1731, fu numit de împărăteasa Anna Ioanovna ministru rossienesc la Curtea Marii Britanii, întărindu-se mai în urmă şi de deplin împuternicit ministru la Londra. Tot în ace vrednicie, la anul
:28v 1738, s-au numit la Curtea Parisului/ şi apoi, întărindu-se de ministru extraordinari la aceastaşi curte, să cinsti de cătră împărăteasa cu rangul de Kammerherr şi cu acel de consilier de taină. Unde, după o boală îndelungată, la 11 april 1734 s-au săvîrşit din viaţă, în vîrstă numai de 34 ani şi 7 luni.

Biograful, între alte laude, zice că Rossia au jălit pe prinţul Antioh Cantemir ca pe unul din cei mai rîvnitori spre lăţirea aşăzămînturilor împăratului Petru cel Mare, Curtea ca pre un înţălept şi învăţat ministru, învăţaţii ca pe un slăvit al lor coneetăţan, iar toţi oamenii cinstiţi ca pe un vrednic prietin.

Antioh ştie limbile: româneasca, latineasca, rossienească, italieneasca, franţuzasca şi creceasca apia[9], şi înţălege ace elinească .spaniolească şi englizască. E1, afară de pomenitele de sus satire şi alte a sale alcătuiri, au tradus din limbi streine în ce rossienească încă ş 9 deosebite cărţi clasice."

Giudecă d-ta, domnul mieu, dacă trebui să rămăie o aşa notă mai vîrtos cînd cuvîntul acela are trebuinţă de îmbogăţiri cu ţitaţi vii? Şi cînd Dom[ne]zeu ştie de vom găsă curund vreun aşa loc potrivit pentru asemenea scop [10].

N-am putut scăpa de d. camenariu C. Negruzzi, pînă nu i-amda de ş-au tras o copie de pe de multe ori pomenitul cuvînt şi, în trecutile zile, m-au încredinţat că 1-au şi triimes d. Eliad, ca să-1 publice anonim prin *Curierul de amînd[ouă] sex[ele].* Deci, cu toate c eu nu cred că d. Eliad va ave acel curaj, totuşi însă bine ar fi ca s te grăbeşti d-ta a-1 da mai înainte afară [11].

29 Eu am fost însuşi la agenţia austricească de aice,/ unde mi-a făgăduit expeditorul poeţii că pe viitori va expedui foile d-tale 1 pocta ţării, spre a se triimeti la tîrgul Romanul.

Eu tot încă n-am uitat de îngrijerea me şl dar, fă bine, domnul mieu, [a] pune pe cineva ca, pe de o parte, să-mi scrie cele ştiute, iar pe de altă parte să facă acela o scrisoare din partea sa si către d-ta pre care să se cuprindă ca cum vi-1 triimeti el spre a se publica etc. [12]'

A d-tale plecată slugă,

Mălinescu, cam[inar].

N.B.

Domnul mieu! Nu socoti că doar eu, prin cele ce am vorbit mai sus în privirea foii *Gazetei* aşi voi să mă arăt mai cuminte, sau măcar asemenea d-tale. Nu, ce zălul ce am pentru neam m-au îndemnat a-mi da părerea mea întru acestea.

în minutul închierii acestui răvaş au venit la mine *d. marele spătari Neculachi Carp* [13], carile poftindu-mă ca să se prenumeri şi d-lui la foile d-tale, mi-au şi numărat preţul cuviincios, pe întregul veitoriul an, a unui exemplari. Deci d-ta ai bunăvoinţă a mă înştiinţa prin cine anume să triimet, atît aceşti bani, precum şi alţii dacă să va mai
9v prenumera cineva prin mijlocirea me/.

[1] Bogatul logofăt Costache Conachi, tot pe atît de mare iubitor de cultură, va. rămîne abonat vreme îndelungată la cele cinci exemplare din foile lui Bariţ. în 1842 redactorul menţionează în dreptul prenumerantului C. Conachi acest fapt fără precedent şi egal: „de patru ani cîte cinci exemplare" (vezi George Em. Marica, *Contriguţii la problema abonaţilor periodicelor româneşti pînă- la primul război mondial,* în *Studii de istoria şi sociologia culturii române ardelene din secolul al XlX-lea,* I, Cluj-Napoca, 1977, pp. 11-111, p. 21).

[2] Articolul care i se pare lui Mălinescu prea „îndelungat" se intitula *Adevărul,*. „extract" de Bariţ şi tipărit în două numere consecutive ale *Foii pentru minte...* (1838, nr. 19, p. 145— 150; nr. 20, p. 153— 157). Bariţ nu va da curs acestei invitaţii, sacrificînd, la nevoie, un întreg număr al *Foii pentru minte. . .,* atunci cînd valoarea cutărui articol merita acest sacrificiu. Este, de pildă, cazul studiului lui Ioan Maiorescu *Asupra ortografiei rumâneşti. Resunet la cele ce s-au zis în obiectul acesta în „Foaier literară" Nro. 1, 6, 7, 8, 18, 20, 21 şi în al doilea curs Nr. 2 — 4 şi 10,* care se întinde pe parcursul a trei numere (1838, *nr.^23,* p. 177— 184, adică *întregul* număr; nr. 24, p. p. 189— 192; nr. 25, p. 193— 198). în cazul cînd prin „foaia *Gazetii"* corespondentul înţelege *Gazeta de Transilvania,* atunci articolul încriminat este cel intitulat *Crăiia, Veneto-Lombardică* (I, 1838, nr. 20, p. 75—77), lung într-adevăr, dar cu un anume aplomb politic, care lui Mălinescu, locuitor în afara Imperiului Austriac, îi scapă (sau. se preface).

[3] De data aceasta Mălinescu se referă cu siguranţă la *Gazeta de Transilvania,* pentru că în *Foaie pentru minte...* nu publicase pînă la acea dată vreo biografie de ungur sau sas. în schimb în *Gazeta* (I, 1838, nr. 22> p. 85—88) Bariţ îşi tipăreşte o lungă *Privire asupra industriei şi a negoţului în Ungaria, Transilvania, Moldova, Ţara Românească şi Serbia,* unde face largi referinţe la activitatea economică a contelui Szechenyi Istvânn, un personaj pe care 1-a admirat toată viaţa.

[4] Dorinţă imposibilă, raportat la cele patru pagini pe care le avea *Gazeta de Transilvania.* Oricum, gama cuprinderii geografice era remarcabilă. Iată, de pildă„ ţările din care se publică ştiri în ultimul număr dinaintea acestei epistole a lui Mălinescu (1838, nr. 23 din 3 decembrie): Italia, Moldova, Rusia,, Turcia, Franţa, Spania„ America.

[5] Eveniment cultural-redacţional remarcabil. în numărul său 2 1 din 19 noiembr 1838, p. 160— 167, *Foaie pentru minte. ..* reproduce un *Cuvînt către ucinicii Shoo ţănutului Hotinului, ruşi şi români, acei carii au săvîrşit cursul învăţăturilor rîndu la această shoală, avînd apoi a treci la Ghimnaziumul Oblastiei Besarabiei din oraş Chişinâul, şi care cuvînt s-au rostit în limba rusască la examenul public din 25 iu 1837 de cătă cinstitului efor aceii sholi şi mădulari a mai multor împărăteşti din Roş îmvăţate obşti, ncbelul român din Besarabia Alicsandru Hâjdâu; tradueîndu-să apoi limba românească de către nobelul d. titular svetnic şi cavaleri Costachi Stamati, tot acolo.* Dintr-o notă de subsol a redacţiei aflăm că: „Acest cuvînt, care noi, atît pent literatorul românesc (fiind din literă în literă scris şi tipărit aici după cum vorbe românii în Basarabia de astăzi), cît şi pentru istoric şi statistic, îl aflăm prea interesa şi vrednic de publicat, după ce l-am fi căpătat prin un prietin iubitoriu de ai săi, căminariul Mălinescu de la Moldova au avut bunătate a ni-1 ilustra şi cu cinci no de noi mult preţuite, pentru care e poftit să priimească recunoştinţa noastră". Du monograful revistei literare a lui Bariţ (George Em. Marica, *Foaie pentru minte, in şi literatură. Bibliografie analitică, cu un studiu monografic,* Bucureşti, 1969, p. 28 nr. 1354), prietenul „iubitoriu de ai săi" de la care a căpătat Bariţ cuvîntarea ar tot Iordache Mălinescu. Pasajul din această scrisoare, infra, notat cu n. 11 şi confirmă această presupunere. în cuvîntul său „Scholastic", Alexandru Hajdeu îi deamnă pe elevi să fie sîrguincioşi şi să-şi iubească patria, făcînd cu acest prilej a logia realizărilor culturale din trecut ale Moldovei.

[6] Notele lui Iordache Mălinescu la cuvîntul lui Alexandru Hajdeu s-au publi într-un număr aparte: *Oareşcare note a d. camenari Iordachi Mălinescu la cuvînta d-lui Hâjdâu din Nro. 21 ai acestii foi* (în *Foaie pentru minte...,* 1838, nr. 22, *p.* 173— 174). Ele sînt în număr de cinci, Mălinescu s-a gîndit să adauge şi o n despre Antioh Cantemir, despre care Alexandru Hajdeu face de asemenea unele r rinţe. Se pare că nota a sosit la Braşov cu întîrziere, căci ea nu mai apare în s celorlalte (dealtfel numărul 22 apăruse în 26 noiembrie, aşa că, probabil, s-a încruc pe drum cu epistola lui Mălinescu).

[7] Ediţia rusească a satirelor lui Antioh Cantemir se tipărise în 1745 iar apoi în 1

[8] Aproape cu acest titlu va apare, peste cîţiva ani, cea dintîi ediţie românea .a operelor lui Antioh Cantemir: *Satire şi alte poetice compuneri de prinţul Ar Cantemir. Traduse din ruseşte de A. Donici şi C. Negruzzi. Iaşii. La Ccntora Fo Săteşti. 1844* (reeditată, apoi, în 1858). Ediţia franceză de care pomeneşte Măline *Satyres du prince Cantemir traduites du russe en francois; avec Phistoire de sa A Londres chez Jean Nourse MDCCL* (aşadar, nu la „Pariz", ci la Londra!).

[9] Neted, cursiv.

[10] Scopul se va împlini peste cinci ani, în 1844, cînd apare ediţia române a scrierilor lui Antioh (vezi nota 8). Şi aici, ca la toate ediţiile care se cunosc fruntea volumului a apărut acea schiţă monografică, intitulată la 1844 *Vieaţa prin Antioh Cantemir,* şi care redă în *întregime* sursa rezumată aici de Mălinescu. vremea sa, Bariţ nu va întîrzia să reproducă această biografie (în *Foaie pentru minte* 1844, nr. 37, p. 289-292; nr. 38, p. 297-301; nr. 39, p. 305-307), ca şi c poezii de ale tînărului Cantemir *(Ibid.,* nr. 44, p. 351—352; nr. 45, p. 359—

[11] Din competiţia pentru tipărirea oraţiei şcolare a lui Alexandru Hajdeu, î gător iese Bariţ. Heliade a tipărit cuvîntarea abia *în anul următor (Curierul romă* X, 1839, nr. 10, p. 37—40; nr. 11, p. 41—43), fără notele lui Iordache Mălinescu

[12] Vezi şi nr. 5. Din motive politice, Mălinescu nu doreşte să se ştie că el a tr la Braşov cuvîntarea lui Alexandru Hajdeu. De unde, apoi, şi formularea din nota Bariţ, că ar fi primit-o prin altă persoană decît Mălinescu, autorul notelor ist însoţitoare.

[13] *Nicolae Carp,* fiul lui Ioan Carp, boier bogat din Moldova, a fost frat Petre Carp şi, astfel, unchi al marelui om politic român P. P. Carp (vezi C. *P. P. Carp şi locul său în istoria politică a ţării,* I, ed. a Il-a, Bucureşti, 1937).

Eşii, 1839, ghenari 3£

Domnul mieu ! -

Iată o novita.

„Ştiut este că papii de Roma mai nici un ungheţ de lume n-au lăsat fără să nu cerci a sîmîna credinţa bisericii Apusului. Prin urmare, dar, nici Moldova nu pute fi lepsită de un asemenea răsad. Din istoria acestii ţări videm ca papii în doaă rîiiduri. să ispiti a statornici aici şi o episcopie. Aşa, spi^e pildă, pe la anul 1228, arhiepiscopul de Gran, din poronca papii, rînduri la Siretiu * pe un Teodorih; episcop cumanilor, iar în anul 1234, Bela, prinţul Cdronii de Ungaria** au fost îhdehinat de către papă ca să zidească acestui episcop şi o biserică catedrală, în Siretiu. Tot în acelaşi an, auzind papa că ungurii şi saşii colonizaţi printre românii din Moldova, prin îndemnul acestora să abat către credinţa Bisericii Răsăritului, poronci prinţului Bela ca să iei cele mai serioază măsuri spre a împiedica o asemene urmare, însărcinînd totodată şi pe episcopul de Sire.ti ca să rînduiască un. vicariu chiar întră români. -

însă această abie încolţătă sămînţă, prin venirea în părţile acestea, a unui nour, cu zăpadă de, tătari, la anul 1241, au fost din pămînt sfarmată. Tocma după vro sută triizăci de ani, adecă în domnia prinţului Moldovii Laţco, să ivi (pe la 1370—1373) iarăşi în târgul Şiretului un episcop de credinţa Bisericii Apusului, anume Andreias, pe carile prinţul Laţco, după nişte împregiurari, iar mai ales prin linguşitoarile păpeştile scrisori urmate de către dînsul, înduplecîndu-se, nu numai că l-au luat supt a sa deosăbită protecţie, ce încă îl îngădui a-şi zidi şi o biserică catedrală în acelaşi tîrg. Dar nici aceasta nu ţănură îndelungat, căci Doamna,, soţia prinţului Laţco, nu să lenişti pănâ cînd nu yăzură ace episcopie desfiinţată din Moldova. De atuncea şi pană. astăzi, episcopi de credinţa Biser[i]cii Apusului nu s-au mai putut oploşi în Moldova, ce unii ca aceştia petrecînd deobşte în Italia, să mulţăme a să cinsti cu un titlu gol, cînd de episcop de Roman, cînd de Milcov^ iar în acestea mai noauă vremi, de Bacău***, vizitînd la cîţiva ani cîteodată biser[i]cile **** şi pe mişionerii lor de aicea.

Un titular episcop de aceştia, venind în trecuta lună dechemvrie, de la Italia/aicea, între altile au întrat şi în cercetarea gîlcevilor urmaţi întri misioneri, dintre carii fiind unii de naţie italieni iar alţii unguri, purure să află în neunire, pentru că italienii, neputînd învăţa lesni limba ungurească, nu numai că predicile le cuvintează către poporenii lor în limba romănească, dar şi pe tinerimea care nu ar înţălegi limba naţiei sale o întreprind cu cetitul ceaslovului şi a psaltirii româneşti.

în scurt, din această cercetare a episcopului au ieşit rezultatul că, pe la începutul a curgătoarii luni, doui preoţi misionari, unul de
38 naţie ungur iar altul slovac ungurit, prin cîteva numai sărituri, agiunse de la apus tocmai/ la răsărit, adecă de la biser[i]ca ungurească, ce se află aicea în capitalie, la rezidenţia mitropoliei de aicea, unde s-au şi arătat cu o deosăbită rîvnă spre a mărturisă credinţa Bisericii Răsăritului. Priimindu-se, dar, acestea rătăcite doaă oţ deocamdată, cul cel sfînt a bisericii Moldovei, şi aducîndu-se apoi şi înaint sfinţitului păstoriu, acest patriarh moldovenesc, după ce le-a oareşcare întrebări, îi încredinţa pe sama unui arhimandrit te perfect în limba latină, ca să-i catihizeză în curgerea de patru zile.

înştiinţîndu-se despre acestea episcopul, au tăbărît la împă austricesc aghent de aicea, carile, prin îiotile sale, pe de o part ocîrmuirea ţării, iar pe de alta către preasfinţitul mitropolit, recl sînt pe acei doi misioneri, de la cel întâi priimi răspuns că o as reclamaţie ar ave temeiu numai atuncea (după tractaturi), cîn misioneri ar fi fost datori cuiva de mai înaijite sau s-ar fi aflat catigorie creminală, iar de la cel al doilea că prea sfinţia sa :face cu dînşii alta, decît aceea ce ar face şi un mitropolit catol s-ar întîmpla a mergi la dînsul doi preoţi din Moldova, de c Bisericii Răsăritului şi s-ar declara pentru ce a Apusului.

în sfîrşit, ceea ce nu s-au putut isprăvi nicicacum prin schi de noti, s-au isprăvit, pe giumătate măcar, prin emiseri carii, contenire vizitînd pe acestea doaă oi, încă pînă a se împlini pa de zile a catihizaţiei, au izbutit că oaia cea slovăcească, pe unui înscris de singuritate, supt iscăliturile episcopului şi a agh s-au întors iarăşi la turma sa. Iară oaia ce ungurească — ca ce rească ! — ia au ştiut şi altmintrelea, căci mai rămîind încă zile în ţarcul cel mare a bisericii Moldovii, deodată, într-o prefăcîndu-se în capră, sări piste ţarc şi se făcu nevăzută.

Asemenea împregiurari, urmate între mişionerii de aicea, deamnă a credi şi acele ce s-ar fi întîmplat în Canton, în vrem relui împărat a Chinei, Kam-Hi, iarăşi între patru misioneri deosebite patru ordeni). Aceşti misioneri în aşa zavistie ma încît agiunse a se desputa şi a se gîlcivi între dînşii pentru S de Terenţie ***** şi înaintea unui mare mandarin carile, după încredinţat că nu-i în stare de a-i împăca, la zisă: „Dacă do ca aicea să se suferi relighioasele voastre învăţături, apoi săli a vă întreprinde însuşi cu răbdare, şi nu fiţi aşa gîlcivitori şi zavil

Am cinste a fi ş.c.l.,

Cl. Ba...

38v

N.B.

Domnul mieu! După ce o veţi mai îndrepta această nove în şi încolo, binevoiţi a o treci în *Gazeta Transilvaniei* supt nă nume *C. I. Ba, . .ianu.* însă să nu socotiţi că doară ar fi urmat trelea pricina, şi nu aşa. Şi, dar, să se publice supt răspunde

A d-tale plecată slugă,

39 *Mălinescu,* cam

[Adresa:] An S[ein]e der Wohlgehor[e]nen Herrn Herrn George Baritz, Professor etc, etc. *in Kronstadt*[2]

* „în partea de sus a Moldovei, adecă la tîrgul Siretiu din Bucovina de azi."

** „Acest prinţi ocărmue atuncea în Transilvania."

*** „Romanul şi Bacăul sînt tîrguri din Moldova, iar Milcovul un părău."

**** „Ştiut este că în Moldova să mărginesc catolicii numai din cîteva sati ungureşti şi din oarecare străini ce lăcuiesc prin oraşe şi târguri."

***** „Soborul din Terenţia, carile s-au început la 16 dechemv. 1543 şi s-au sfîrşit la 1563, împotriva reformilor lui Luther ş.c.l."

[1] Cu toată dorinţa fierbinte a lui Mălinescu, Bariţ n-a publicat acest articol, în virtutea excesivei prudenţe politice de care a dat dovadă în primii ani de apariţie a foilor de la Braşov.

[2] „Domniei sale domnului domn George Bariţ, profesor etc, etc. la Braşov". Cu două adnotări ale lui Bariţ, una contemporană: „1839, Iaşi, 31 ian. G. Mălinescu" şi alta tîrzie: „31 ianuariu 1839".

VII

Eşi, 1839, fev. 18

Domnul mieu !

Domnul doctorul Vîrnav[1] de aici vroieşti a tipări o carte în limba românească, medeţinală, atengîndu-se cu deosebire despre apa minerală ce în anul trecut s-au descoperit aproape de Eşi[2]. Şi, fiindcă dorinţa sa esti ca şi românii de peste hotară să se poată împărtăşi de un asemenea rod, sau product, m-au poftit ca să cercetez cît l-ar costesă tipărirea şi hîrtia în Braşov. Cartea va fi precum să însemnează aicea mai jos:

a) Manuscriptul este de la 17—18 coaie;

b) Are citaţii şi note în limba românească, latinească, franţuzască şi nemţască, precum şi cuvinte sau rînduri supttrasă;

c) Vroieşte a tipări 500 exemplare, pe hîrtie albă, din care 25 exem. pe hîrtie velen; formatul va fi în 8° mic./

D[omnul] doftorul pofteşti ca să i să triimată fără întîrziere probă de caractirul literilor ce să găsesc la tipografia d. Găt, care probă să fie scoase chiar pe hîrtia ce să va socoti că ar fi să se tipărească numita de sus carte, şi după premirea probii va ave tipografia răspuns.

A d-tale plecată slugă,

Mălinescu m.p.

N.B.

Aşa-i, domnule, că nu-mi răspunzi ceva pe atîtea scrisori a meii?

Şi eu sînt ocupat cu treabă îndestulă, şi totuşi găsăsc vremi.

40v înştiinţază-mă la cine să răspund banii de pe gazeti etc./

[Adresa:] An S[ein]e den Wohlgebar[e]nen Herrn Herrn Georg Baritz, Professor etc. *in Kronstadt*[3].

[1] *Constantin Vîrnav,* 1806— 1877, medic şi om de ştiinţă român, născut în satul Hilişeu din judeţul Dorohoi. Din 1831 pînă în 1836 studiază medicina la Viena şi Buda, în acest ultim centru universitar luîndu-şi doctoratul în 1836 cu o teză despre „fiziografie" (starea generală a sănătăţii) Moldovei. în anul 1838 începe să practice liber medicina la Iaşi, apoi din 1842 predă medicina în Seminarul „Veniamin". Vîrnav a avut gustul şi darul popularizării ştiinţelor medicale. în 1844 redactează publicaţia *Povăţuitoriul sânătâfei şi a economiei,* care, în cele 24 de numere nedatate scoase pînă prin mai 1845, i-a atras la colaborare pe aproape toţi membrii Soţietăţii de medici şi naturalişti din Prinţipatul Moldaviei: Alecu Sturza, Ion Ionescu de la Brad, Anton Vinkler, Iacob Cihak, Teodor Stamati ş.a., ca şi pe cîţiva cunoscuţi medici din alte ţări. Costache Vîrnav şi-a făcut deosebite merite în anii 1847— 1848, cînd holera a bîntuit Moldova, îngrijind fără teamă bolnavii, studiind concomitent acest teribil flagel, pe care îl va şi monografia în cea mai cunoscută carte a sa. între 1849— 1855 a fost protomedic (medic şef) al Moldovei. A fost un adept înfocat al Unirii, care corespundea idealului său de progres ştiinţific şi medico-igienic. în istoria medicinii româneşti este văzut ca un cercetător inspirat, care îmbină rezultatele medicinii ştiinţifice cu ale celei populare. în istoria culturală trece drept un popularizator de geniu al ştiinţei, domeniu căruia s-a consacrat, mai ales, între 1856— 1877.

[2] Doctorul Constantin Vîrnav făcuse oarecare vîlvă cu descoperirea, în 1838, a unor izvoare minerale în satul Văiluţa, lîngă Iaşi, pe moşia lui Costache Conachi. Ştirea apare mai întîi în *Albina româneasca* (IX, 1838, p. 200), de unde o preia Bariţ în *Gazeta de Transilvania* (I, 1838, sem. II, nr. 1, p. 3, la rubrica *Moldova).* Puţin timp după aceasta, Vîrnav dă *Descrierea apei minerale de la Văiluţa Ungă Eşi,* în *Albina românească,* IX, 1838, supliment la nr. 47, p. 204—205, insistînd asupra a patru aspecte: „partea istorică", „partea himică", „partea terapeutică" şi „partea dietetică". Mai apoi, articolul va fi retipărit în propria sa revistă, *Povăţuitorul sănătăţii şi a economiei.* I, 1844, p. 33—36; 49—55. Dar o carte anume despre aceste ape minerale n-a scris* proxima sa lucrare fiind cea despre holeră, din 1848 (vezi n. 1).

[3] „Domniei sale domnului domn George Bariţ. profesor etc, în Braşov". Adnotată: „1839. Mălinescu", iar tîrziu: „Iaşi, 18 febr. 1839".

VIII

Văleni, 1842, febr. 20

Scumpul mieu prietine,

Domnule Bariţ!

Eu, prin o scrisoare a mea din trecutele zile, am espeduit cătră redacţia d[u]m[nea]voastră, spre a se da la lumină, un ipisoc de la Moisei Movilă V V D[1], cu nişte note a mele şi o spiţă a neamului Costăchesc, din care se trage proin-mitropolitul Veniamin[2], pentru care şi prin această de faţă scrisoare te rog, ca cît mai în grabă să le dai la teasc[3], şi ca doar n-ar întră greşele în acel lucrişor. în spiţa neamului, însă, au întrat o greşală, şi anume, la rostul unde este trecut numele preasfinţitului mitropolit, adecă unde s-au scris *„mitropolit Moldavii, Sucevii şi Plaiurilor"* să să citească *„mitropolit Moldovii şi a Sucevii, exarh Plaiurilor"*[4].

în trecutele zile, venind la mine vro doi din boierii Costăcheşti, me-au făgăduit că vor face o mică colecţie pentru agiutoriul redacţiei d[u]m[nea]voastră, spre a fi drept un feliu de oareşcare despăgubire pentru spiţa neamului lor, care (poate?), ca suplement, va ieşi pe lîngă *Foaea pentru minte ş.c.l.*[5]

Domnul mieu, mai în anii trecuţi, din întîmplare, am cumpărat o chise (jaşcău) pentru purtat tutun (tăbac-duhan), de cele de boaşă de ţap sau berbeci, ce să lucrează numai prin Transilvania şi Ungaria. Cu această chise, din pricina că şi pe cea mai mare arşiţă să ţine tutunul tot ravăn într-însa, m-am deprins încît dacă aşi perd[e]-o pe ce ce o .am — nu rîde ! —, nu ştiu ce aş face. Vezi d[o]m[nia] ta pană unde agiunge un om terechiu de vrun feli de patimă? De aceea hotărînd ca să mă îngrijesc mai nainte de a avea una şi în rezervă, iar pe de alta, doi din prietini văzîndu-o pe a mea, doresc ca şi pentru dînşii .să aduc, poftesc pe d[o]m[nia] ta ca să-mi cumperi *tri jaşcăie de acestea,* a cărora preţ să nu treacă de cel mult *doi fiorini argintumul,* care fac *6* fiorini argint pe tustrele. Acestea jaşcăie binevoind d[o]m[nia] ta a le cumpăra, să le încredinţezi în mîna neguţitoriului de acolo d. Ioan Gheorghi Iuga, spre a ie espedui la neguţitoriul din Bhiad, d. Gheorghi Cepescu, în mîna căruia, la priimirea lor, voi număra şi toţi banii peşin.

Mă bucur din suflet, domnule, că foaia d[o]m[niei] voastră politică/ au început a se mai cucoşa oarecum, iar pe de altă parte îmi pare rău că o mulţime de persoane din Bîrlad şi ţinutul lui dorea să le aibă, însă văzînd pe prenumeranţii cei din anii trecuţi ce păţea: că abie cîte un No sau doaă putea preimi în curs de doaă sau trei luni, nu vor a se abona. Ce nu te înţălegi cu d. c[ăminar] N. Istrati[6], ca doară ar putea faci vro alcătuire cu Casa poeţilor de aicea? Eu îl rugasem pe d. Istrati despre aceasta cînd mă aflam la Iaşi.

Noi pe aicea, întru altele, petrecim binişor, numai lipsa de bani au început a se sinţi prin ţară foarte, din pricină că la şchelea Galaţii au contenit de a se mai întreba producturile. De cîteva zile, pămîntul au început pe la noi a se goli de zăpadă, iar bieţii ţărani, bucurîndu-se de aceasta, ca unii ce nu prea ave nătreţi deajuns, iarăşi s-au apucat de beţii. Şi apoi cum nu vor bea, dacă vadra de 12 oca vin bun să poate cumpăra cu 30 parale (6 cr[äiţar]e argint) ? Oare pute-o-ar credi lăcuitorii de pe Dai[7], Diuna[8] sau Oder, că în Moldova să poate cumpăra cu jumătate creiţari argint o ocă de vin? Negreşit, nu! Ba nici cei de pe Rin, Saine[9] sau Tiber[10] n-ar putea credi-o.

Alaltăieri s-au auzit prin tîrgul Bîrlad că în Brăila iarăşi s-ar fi descoperit un complot între streinii bulgari şi greci[11], carii însă, după o mică luptă cu comanda miliţiei româneşti de acolo, s-ar fi prins toţi aceşti răi.

Să. cauţi, domnule, ca jaşcăile să fie dintr-o piele cît s-ar putea mai groasă.'Aşa-i că ţ-am dat de lucru?

Mai scrie-m[i] ceva, domnule, căci eu sînt al d[o]m[niei] tale prietin,

Mălinescu.

N.B.

Scumpul meu prietene ! Tocmai după ce am mîntuit de scris acest răvaş, mi-au venit în cap ca să triimit un lucrişor[12] al mieu şi a d.
47v Negruzzi, scris/ mai în anii trecuţi. Iată, ţi le triimet spre a le publica. Dar, mai nainte de aceasta, te rog ca să le iei în agera cenzura d[o]m[niei] tale, atît în privirea ortografiei şi a sintaxului, cît şi altele ce vei socoti. Aceasta o cei de la d[o]m[nia] ta, pentru că eu, ca unul ce mă aflu împovorat cu o gospodărie grea, n-aş avea vreme ca să mă lupt apoi în condei cu cineva. în cît în privirea daţilor şi factilor istoriceşti, fii fără grijă.

Cele cuprinsă din nota** este pentru ca să arăt că, deşi strigă unii asupra mulţimii buchilor noastre, totuşi însă de litera *h* (care în limba latină face un aşa eroicesc huit) am avea trebuinţă, căci din lipsa aceştia sintem siliţi a le scrie cu *x* cele Pe care ar trebui să le scriem cu *h* s[pre] p[ildă] yen, XotIn, yp&ĭ în loc de *hoţi, Hotin, hribi* ş.a.[13]. Această notă binevoieşte d[o]m[nia] ta a o netezi mai cu deosebire, sau a o lăsa cu totul, dacă vei găsi de cuviinţă. Li cît despre notile * şi ***, d[o]m[nia] ta lesne te vei pricepi unde lovesc[14].

De mă va mai încăpea vremea, eu piste puţine zile voi lucra ceva despre boierescurile din ţara noastră, zicînd de zilele ce le lucrează ţăranul proprietariului pe a căruia moşie lăcuieşte. Pentru această materie am îndestule documenti, vechi şi mai noaă, din care să poate descoperi mult... Dar ce folos, că trebui să vorovesc prea acoperit! Atîta numai lămurit se va jut3 vedea, că românul din Moldova niciodată n-au fost rob ş.a.[15].

Nădăjduiesc, domnul mieu, că scrierele mele, atît acele în privirea neamului Costăchesc, cît şi acestea de faţă, nu vor întîrzia a vedea lumina[16].

Domnule ! Orişice lucrişor al mieu ţ-ar întră în mînă, m-aş ţine norocit ca să-1 îndreptezi şi să-1 netezeşti, numai în privirea ocîrmuirei noastre şi moscalilor totdeauna să laşi numai pe cît vei vedea zis de mine. Titlul ce ar trebui să se puie la începutul scrisorilor ce ţi le triimet acum spre a se publica, rămîn asupra d[o]m[niei] tale[17].

Domnule! Aşa-i că scriu rău? Nu te mira: pricina nu este atîta a bătrîneţilor (fiind peste cîteva zile de *46* ani) dar, mai înainte de cîţiva ani, pălit fiind de damla la partea dreaptă a trupului, tot încă mai simt greotate mare la mîna dreaptă. Şi apoi mai este şi aceea că eu trebui să scriu româneşte în două feliuri, adecă cu altă ortografie şi litere scrisei pentru d[o]m[nia] ta, de pildă, şi cu alta cătră moldo-

venii noştri şi cătră istanţii giudecătoreşti de aicea, căci aJmintrele ai noştri de aicea nu m-ar putea ceti, iar d[u]m[nea]ta m-ai rîde[18]. Ştii d[o]m-
48 [nia] ta caligrafiile împrumutate de/ strămoşii noştri de la bulgari.

Domnule! Mi-am mai adus aminte ceva să-ţi descopăr. Mai în anul trecut am văzut în foile d[o]m[niei] tale un articol sau două din Galaţi, prin care lăuda pre mult pe unul, post[elnicul] Manolachi Drăghici, ce era prezident giudecătoriei şi pe urmă eforiei de acolo. M-am mirat mult cum ţ-au putut veni aşa de falşe înştiinţări. Omul acesta este unul din cei mai fără caracter din ţara noastră[19]. Eu şi astăzi {precum şi alţii de aice), nu socotesc alta decît că acele înştiinţări era un feli de satere asupra ocărmuirei noastre. Acum ai drept să mă întrebi: cum, dar, poate ocîrmuirea să rînduiască astfeli de oameni netrebnici în aşa îndestul de însemnate posturi? Răspunsul este că la noi, după cum ţ-a fi cunoscut şi d[o]m[niei] tale, aristocraţia îi foarte tare. Apoi, fiind el, din pricina ticăloşielor sale, sărac, iar în rang mare, ceilalţi aristocraţi, mai mari decît dînsul îl sprijinesc pe de o parte de milă, iar pe de alta ca să nu să tăvălească chiar prin gunoaie postelnicia. Eu cunosc însuşi că ar fi de prisos ca să-ţi fac asemenea însemnări dar, spre a se păzi redacţia pe viitorime de acest feli de înţălăciuni, socotesc că nu strică.

Aşa-i că ţ-am umplut o giumătate de coală de vrute şi nevrute?

48y

M.l

CAUZELE PENTRU CARE MITROPOLITUL VENIAMIN COSTACHE S-A RETRAS DIN SCAUNUL MITROPOLIEI[20]

Opt ani de la suirea Domnului Mihail Sturza pe scaunul Moldovei abie s-au încheiet, şi mitropolitul Veniamin, omul cel de nepilduită bunătate şi curăţenie inimii, pe care însuşiri, în şărul de 50 de ani a hirotonisirei sale ca episcop şi în cursul de 38 ani a petrecerei sale pe scaunul mitropolitan, cu o rîvnă vrednică de toată laudă, necontenit au dezvelit, ne mai putînd răbda cumplita demoralizaţie ce au sădit acest domn în Moldova, s-au văzut sălit de mărimea cuviinţei sale a-şi da dimisione, părăsind o turmă ce ca pe un adevărat părinte îl iube, cu lacrimile cele mai duioase. întristarea Moldovei la aceasta întîmplare era adîncă şi neminţită, precum mărturisesc şi gazetele străine, şi este de prisos a adăogi că acest cuvios mitropolit este singurul bărbat ce au înfrînt pe patima clevetirei şi iubirei de hulă, pană şi în sufletele cele mai sălbatice, atît de cunoscută era dezinteresateţa lui şi în înaltele vărtuţi de care străluce.

Dar, de s-au ivit nesimţire în un om, de s-au dat orbire minţii prin un egoismos fără margine, este acela a Domnului Mihail Sturza,

a căruia frică ca nu cumva norodul să ceară cu puteria armelor înt
ceria iubitului arhipăstor, s-au covîrşit de o mai mare bucurie şi o
mare nădejde, neîmpuţinate de oţăralea ţării, căci numirea altuia mit
polit şi altuia episcop de Huş este pentru acest Domn un mare p
de a adăogi în lada sa ce de abanos o somă de vre 50 000 de galb
pre cît grei la cumpănă şi limpezi la aur pentru epoha lui de acum,
atît uşori şi scîrbicioşi pentru viitorimea lui în dreapta cumpăna isto
şi în inimile moldovenilor.

Nu numai la bune, ce şi la rele este previdere de trebuinţă,
patima ades lucrează cu atîta pătrundere, cît şi virtutea. Pentru acea
Vodă, la însuşi încheierea văduviiei a scaunului mitropolitan a Mold
voieşte, în spicul acestei seminţe a-ş păstra o neghină de alt elem
prin care să-ş hrănească nesaţiul său şi în viitorime, şi acesta este izv
dorinţăi sale de a alege mitropolit pe episcopul de Roman, Melitie
nicidecum pe altul.

Este prilej îndemănatec de a vorbi de aceasta înprigiurare, pe
ca să să sămţască mai adînc oţeritorul rezultat ce negreşit are să ur
din asemine alegere, şi aşa precum haractirul vlădicei de Roman, Mel
nu-i trebuinţă a-1 recomăndui, cînd avem atîte pilde de conduita
atît în viaţa sa publică cît şi în cea privatnică, ne vom mărgini a
că în viaţa sa ce publică este obşteşte cunoscut atît din cumpărarea
bani, de la acest Domn, a giudecăţii lui cu tîrgoveţii de Roman, pe
ca să le stoarcă sîngele, cît şi din cerere înapoi, făţaş şi fără săial
preţului cumpărării, după ce îşi au luat hrisovul giudecătoresc;
155 în / viaţa privatnică este pătat cu reclamaţia cunoscutului Nafil
atîta de înnegritoare pentru cliros, precît scandalizătoare pentru tu
păstorită. Iată păstorul ce are să cîrmuiască toată Moldova, iată cl
nomul apostolilor, atît de ieftin lăudat în gazeta *Eho a Orientului,*
fericire meneşte scaunului arhipăstoral! Oare asămine haractir şi
duită a zisului vlădică, unite cu pofta de aur ce peste măsură a domn
Sturza, pot să nu răzbată sîmţîrea pană şi acelui mai prostatic mo
van, ameninţîndu-1 de ticăloşie peste ticăloşie? Un Domn lacom de
fără măsură şi un mitropolit demoralizat, împrumutînd unul al
patima şi interesul său personal şi agiutînd unul pe altul cu pu
încredinţată lor, au doară să nu aducă groază adevăratului patri
jenă pană şi unui strein?

O, Moldovă, cît eşti de tînguire vrednică astăzi şi cîtă ruşin
oftare ţă-să păstriază în analurile tale pentru viitoare ta gener
Domnirea lui Mihail Sturza, rana ce nevindecată pentru Moldova,
un teatru de jăle, o ştenă de scîrbă şi o epohă de îngăduială oarb
închipuiţi-vă că din 3000 de proţesuri sfîrşite în 8 ani vom număra nu
1000 vîndute, prin hrisoave, cîte 1000 galbini fieştecare, fac un mi
de galbini. De vom mai adăogi 50 de posturi de căpitenie, ce să schi
unele la trei ani şi altele mai ades, ce de-a pururea să vînd, unel
mai multe mii de galbini, altele ceva mai jos, de vom înşira rîndu
ace prin dare de bani a egumenilor de pe la mănăstiri, înaintarea c
rilor vîndute, vînzarea ce maşinalnică în folosul Domnului a ocn
a băilor, a poştilor şi a pavelilor oraşului şi orice prăveşte pe fisc, t

aceste some s-au găsit suite la 4 milioane de galbini în numărătoare, luați de Domnul Sturza de la începerea stăpînirei sale pană acum, numai prin abuzuri, afară de moșiile bisericești și a rătunzelei moșiilor lui cu reșbirea altora. Deși trebui a mărturisi că la soma aceasta mare ar fi avut neapărată împărtășire și mulți din miniștrii și agiutorii lui, totuși două și giumătate, pană la trei milioane au rămas Domnului. Și încă în fieștecare zi să adeverește zisa Sfintei Evangheliei, „că celui ce are i se va da și va prisosi și de la cel ce are puțin i să va lua și acesta". Ne avînd însuș cuget curat, nu poate împedeca pe dregători, de la mic pană la cel mai mare de a-1 imita, și așa cugetu au murit din țară.

Pentru toate aceste abuzuri, Domnul Sturza să sigurăsește în tot anul prin atestaturile Obșteștii Adunări, ce le cere mașinalnic prin creaturile lui și le capătă cu bani. Iată pentru ce s-au lepădat mitropolitu Veniamin, iată pentru ce vre să tragă Vodă în locul lui pe vlădica de Roman, carele nu numai nu să va lăpăda văzînd atîte rele, dar încă, den respect cătră Domnul, va întinde mînă de agiutor, ca să-ș hrăniască numai o singură deșărtăciune, ce cu pătimire îl stăpînești.

Dar-ar Damnezeu să să ivască în Moldova un izbăvitor Moisi, carele să scoată pe moldoveni din pustietatea demoralizației și să-i ducă în pămîntul făgăduit a îmbunătățirii moralicești și materiale,
5v prefăcînd lacremile amare în lacremi de bucurie și mulțămire! /

[1] Colaborarea lui Iordache^ Mălinescu la *Foaie pentru minte. ..* cu documentele istorice era de dată mai veche. încă în 1840 (III, nr. 19, p. 145— 147) el publică aici *Ispisocul Domnului Ștefan VVD cel Mare,* comentat în note de subsol. Colaborarea din 1840 nu este semnată. Acum, în 1842, Mălinescu trimite *Ispiscul Domnului Moisi Movilă VVD din 17-dechemv[rie] 7135 (1631), pe* care Bariț 1-a tipărit în *Foaie pentru minte. . .,* nr. 15 din 13 aprilie, p. 118— 119. în prima notă la document, Mălinescu se recunoaște ca autor al colaborării din 1840, cu ispisocul lui Ștefan. Cel de acum îî editează după originalul aflat în posesia lui Gheorghie Costachi Pătrășcanu. Vezi și nota* 3.

[2] Veniamin Costache (1768— 1846), legendarul mitropolit moldovean, demisionase recent din înalta sa demnitate, fapt care a zguduit conștiințele românilor de pretutindeni. Bariț nu întîrzie să consemneze acest fapt uluitor: *„Moldavia. Iași 25 ianuarie c.v.* în capitală și în toată Moldova domnește numai o jale. Preasfinția sa părintele mitropolit Veniamin Costache ș-au dat dimisia din scaunul său arhipăstoresc în 18 ianuarie a.e." *(Gazeta de Transilvania,* V, 1842, nr. 7, p. 26—27.) Articolul- continuă cu relatarea ultimei întîlniri a arhiereului cu enoriașii sai, iar la sfîrșit se dau cîteva date biografice despre Veniamin Costache. Urmează ofisul Domnitorului Mihail Sturdza către Obșteasca Adunare, în care anunță demisia mitropolitului. Următoarele numere ale *Gazetei* lui Bariț mai publică și alte documente și ecouri legate de surprinzătorul eveniment (V, 1842, - nr. 8, p.-30-31; nr. 9, p. 33-34).

[3] Vezi și n. 1. Beneficiarii donației lui Moise Movilă din 1631 aveau să dea Moldovei vestita familie Costache, din care s-a tras mitropolitul Veniamin Costache. Dealtminteri, Mălinescu recunoaște singur că „pricina care m-au îndemnat cătră aceasta [resuscitarea nobleței familiei Costache — n.ns.] este acea de curînd dată demisie a preosfințitului mitropolit Veniamin". Moldovenii au resimțit adînc durerea pierderii marelui patriot și om de cultură, sacrificat în culisele politicii imperiului vecin, ai cărui instrument docil era domnitorul Mihail Sturdza (vezi sfîrșitul acestei scrisori, care este un articol aparte despre demisia mitropolitului). Ca un omagiu adus lui Veniamin Costache, Mălinescu alcătuiește arborele genealogic al celui care acum era doar *un proin* (fost,) dovedindu-și, deci, atașamentul față de cel căzut în dizgrație. „Spița aceasta — spune Mălinescu înti-o notă la *Ispisocul Domnului Moisi Movilă* — am priimiț-o mai în anii trecuți de la d. vornicul și cavaler Iordachi Cos ral inspectorul și hatmanul miliției Moldovii), însă găsind-o greșită avut prilej acum **a** o îndrepta după cîteva documenturi originale **a** lui Mălinescu, intitulată *Spița preosf[ințituhti] proin-mitropolit (cu privință la cele scrise în Nro 15)*, s-a tipărit sub formă de tabel, de paginii *Gazetei de Transilvania,* și a fost atașată ca supliment la mai 1842, atît al *Gazetei* cît și al *Foii pentru minte.. .* în intenția lui genealogic trebuia să urmeze imediat după documentul de la Moi tariile sale asupra acestuia, dar posibilitățile redacționale ale l amînarea lui cu patru numere.

[4] Scrisoarea lui Mălinescu a ajuns la timp iar greșeala a fo genealogică a lui Veniamin sunînd astfel: „Preosfinția sa DD. Veniam mitropolit Moldovii și Sucevii, exarh Plaiurilor, cavaleri a ,,Sfin cu coroana și a otomani[cului] „Nișan-Iftihar" ș.c.l.".

[5] A ieșit (vezi n. 3). Oare această promisiune să-1 fi determi „spița" Costăcheștilor? (vezi și scris. VIII).

[6] *Nicolae Istrati,* 1818— 1861, scriitor și om politic moldovea neglijat — și pe nedrept! — de către istoricii cultural-literari, din ca în care 1-a aruncat atitudinea sa antiunionistă. *Enciclopedia română* conovici (II, Copepode-Keman, Sibiu, 1900, p. 892—893) reduce el la observația nu știm cît de adevărată — că a fost singurul scrieri împotriva unirii principatelor. Nu mai puțin drastic este standin Sion, care îl numește scurt: „spion a consulatului rusesc și Sturza — n.n.s.] (vezi *Arhondologia Moldovei,* București, 1973, vremea noastră s-au formulat cîteva încercări de a-1 vedea într-o de politică, unde orice exagerări și abuzuri sînt cu putință. Dintre Stino, *Nicolae Istrati de la Rotopănești,* în *Cetatea Moldovei,* III, 194 p. 7—23 și Paul Cornea, *Un scriitor moldovean puțin cunoscut și cercetări de istorie literară și folclor,* VII, 1958, nr. 1—2, p. 153 viziune corectă, istorico-literară, asupra lui avem abia în *Dicți de la origini pînă la 1900,* București, 1979, p. 465—467. în lumin istorice *Mihul* (Iași 1850) și a numeroase poezii publicate ma *minte...* a fost un romantic cu înclinații satirice, dominat însă trecutului (de pildă celebra *Meditație pe ruinile Neamțului* din 1843). este faptul că Istrati a fost apreciat și foarte iubit de scriitorii George Bariț a întreținut o corespondență intensă, deosebit pentru istoria literară, pe care o vom publica într-un volum

[7] Rîu în Suedia, cu vărsare în Golful Botnic.

[8] Dunărea.

[9] Saone, rîu în Franța.

[10] Tibrul.

[11] S-a descoperit într-adevăr, dar despre acest episod vez Nicolae Nifon Bălășescu, nr. IV, inel. n. 14.

[12] „Lucrișorul" trimis de Iordache Mălinescu este cu deoseb sfîrșitul anului 1838, căminarul din Mihăileni purtase o convor tînărul și promițătorul scriitor Costache Negruzzi. Au rămas î va comunica în scris, ulterior și documentat, părerile despre acest în 17 noiembrie 1838, scrisoare la care Negruzzi i-a răspuns, tri „făcute din fugă": *Ostașul păstor, Cîntec* și *Marșul lui Dragoș.* ,- îți va plăcea — concede autorul poeziilor —, și vei socoti că r și de streini ochi, îmi vei spune-o, și eu mai netezindu-o, m trimite undeva ca să se publice". Fără consimțămîntului lui Ne patru ani, Mălinescu trimite brusc cele două epistole, ca și poeziile, „Mărturisesc adevărul — spune el într-o notă — că eu nu tîrziu d cîntice [. . .] urmînd a petrece mai mult la țară, n-am avut p cu dumnealui, spre **a**-mi putea cere voie de a le da la lumin să-mi ierte îndrăzneala". Bariț, deosebit de dornic a-i avea în r

peste Carpați, a publicat cele două scrisori, ca şi poeziile lui Negruzzi, în *Foaie pentru minte...,* (1842, nr. 13, p. 97—101), sub titlul: *Un discurs şi poezie.* „Discursul'* îl constituie scrisoarea lui Mălinescu către Negruzzi, care este un adevărat studiu despre doină, istoricul ei şi etimologia termenului literar *doină.* Ga de obicei, Mălinescu este bine documentat istoric, şi tot ca deobicei nu lipsesc izvoarele ruseşti pe care se pare că le cunoştea bine. Analiza lui e marcată de influența latinofilă a lui Petru Maior, al cărui editor a fost. La sfîrşitul scrisorii, exemplifică prin următoarea doină populară: „Doina ştiu şi doina zic/Şi cu doina mă plătesc / Ca de zi de boeresc, / Cu doina şi doinită / Scap pe crîng în poeniță; / Cine-au zis întăi doina, / Arsă i-au fost inima", Spre deosebire de aceste versuri, cele trei „doine" trimise de Negruzzi nu sînt producții populare, ci opere proprii. *Marşul lui Dragoş* este textul-schelet pe care se va compune ulterior, în Transilvania, *Marşul lui Iancu.*

[13] Este o notă la cuvîntul *hoți (Foaie pentru minte...,* 1842, nr. 13, p. 98, subsol). Bariț a „netezit-o" într-adevăr, pe baza acestui pasaj din scrisoarea lui Mălinescu: „Acest cuvînt, precum şi altele asemenea, noi românii, din lipsa literii *h,* nu-1 scriem după cumu-1 pronunțăm, adecă *hoți, Hotin, hribi* ş.a. ce XoiiF'.

[14] Prima notă a scrisorii „loveşte" în detractorii numelui de *valah, vloh,* printre care germanul Thunmann, pe baza *Istoriei* lui Petru Maior. Cea de a treia este o demascare fățişa a „boierescului", dajdia iobăgească în Moldova.

[15] Nu cunoaştem o astfel de scriere a lui Mălinescu. în nota a treia la *Un discurs şi poezie,* el avansează ideea că iobăgia nu este tradițională în Moldova, boierescul fiind o inovație a vremilor mai noi (vezi şi nota anterioară).

[16] N-au întîrziat (vezi notele de mai sus).

[17] Deducem că titlul, cam ciudat, *Un discurs şi poezie* îi aparține lui Bariț.

[18] Scrisorile lui Mălinescu către Bariț sînt într-o ortografie de trecere, moderată, cu unele litere latine şi fără prescurtările şi supralinierile care au caracterizat chirilica moldovenilor multă vreme.

[19] *Manolachi Drâghici,* 1801— 1887, boier moldovean învățat, memorialist în stilul cronicăresc tîrziu. Absolvent al Şcolii domneşti de la Iaşi, în 1824 era căminar iar în 1828 postelnic. în 1830 a intrat în magistratură, fiind preşedinte al Tribunalului din Dorohoi (1834), mai apoi al Tribunalului de comarț din Galați (1839). în această calitate este lăudat în *Gazeta de Transilvania* (IV, 1841, p. 108), într-o *Mulțemită publică* trimisă de „trupurile neguțătoreşti" din portul dunărean, pentru conduita sa ca prezident al tribunalului. Mălinescu va fi venit în coliziune cu Manolachi Drăghici pe cînd acesta se afla la Dorohoi, şi pe semne din cauza vederilor politice excesiv de conservatoare ale postelnicului. Dar părerile altora despre Drăghici, din aceeaşi perioadă, dezmint denigrarea intenționată de corespondentul lui Bariț. încă în 1830, *Albina românească* (II, p. 66) aduce la cunoştință un act da danie făcut de Manolachi Drăghici pe seama copiilor rămaşi orfani în urma ciumei. Gesturile de danie i-au rămas in obicei, în 1839 a instituit la Galați o bursă de 30 galbeni pe lună pentru un şcolar iar cu alte ocazii a împrumutat mari sume de bani *(Buletin. Foaie oficială.* XI, 1843, p. 267). în 1839 s-a remarcat cu ocazia unei conscripții rurale în ținutul Tecuci, fapt care i-a adus elogiul public al Obşteştii Adunări (vezi *Obşteasca Obicinuită Adunare. D-sale post-[etnicului] Manolachi Drâghici,* în *Buletin. Foaie oficială,* VII, 1839, p. 137). Drăghici era cunoscut şi ca autor al unor cărți de cunoştințe practice: *Iconomia rurală şi dumesnică,* Iaşi 1834, un cod comercial şi o culegere de rețete culinare (1846). Istoria literară 1-a reținut pentru opera memoralist-cronicărească *Istoria Moldovei pe timp de 500 ani pînă în zilele noastre,* I—II, Iaşi, 1857 (vezi *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900,* p. 303—304). A fost unchiul mamei lui Nicolae Iorga (vezi Barbu Teodorescu, *Contribuțiuni la cunoaşterea strămoşilor lui Nicolae Iorga,* Bucureşti, 1947, p. 50—55) care 1-a evocat, dealtfel, încă în 1889— 1890, în *Arhiva,* I, p. 682—698. Vezi despre el şi Andrei Pippidi, *Un cronicar întîrziat: Manolachi Drăghici,* în *Studii. Revistă de istorie,* XX, 1967, nr. 1.

[20] Articolul de față este continuarea scrisorii lui Iordache Mălinescu. El, fireşte, nu s-a putut publica în acea vreme, şi se pare că nici autorul n-a sperat la o asemenea eventualitate. în furia momentului, el 1-a scris şi 1-a trimis lui Bariț, pur şj simplu

ea să rămînă ca mărturie în plus despre infamia politică comisă la 1842 împ
unuia dintre cei mai mari oameni pe care i-a dat Moldova. După obiceiul să
vechi, Bariț a despărțit articolul de scrisoare, plasîndu-1 în alt loc (B.A.R., ms.
878, i 155 r + v). Cu această ocazie reconstituim scrisoarea aşa cum a fost
început. Articolul se constituie într-un pamflet politic de o rară duritate, ant
tonul pe care îl vor adopta marii paşoptişti moldoveni - printre care şi fiul lui Io
Mălinescu, Vasile —, la adresa Domnitorului Mihail Sturza.

IX

Văleni, 1842,

Scumpul mieu prietinei

EuînN° 13 şi 15 am văzut articurile mele, şi anume, în cel
despre *Doina,* iar în cel al doilea despre neamul Costăchesc [1]. Nădăj
că nu vei întârzie şi cu spița acestui neam [2], numai te rog, doar
intra greşele. După ieşirea la lumină şi a spiței, socotesc că voi p
scoate de la neamul Costăchesc vrun dar pentru redacția d[u]m
voastră[3]. *Atîta numai să nu uiți, a-mi trimeti vro 10 exemplare
din N° 15, ce au ieşit, precum şi din N° pe Ungă care va ieşi spița în
ment.* Acesta-i de neapărat spre a le împărți printre neamul Costă

Fără a te linguşa, domnule, trebui să mărturisesc adevăru
articulul d[o]m[niei] tale despre *Românii şi maghiarismul* [4] îşi face
cinste între bieții români, atît în privirea frumoasei alcătuiri şi a cura
cît şi în pătrunderea politicei de astăzi a patrielor noastre. Cătră ac
mă bucur din suflet că articuluțul mieu despre *Doina* au ieşit
după părerea me oarecum chiar tocmai în mijlocul gîlcevii ro
cu ungurii. Peste puțin, voi căuta vreme a-ți mai trimite nişte docu
cu oareşcare note a meii.

N° 12 din / semestrul curgătoriu nu l-am mai priimit. Te r
prin un răvaş de mai înainte ca să-mi cumperi trei chisele (
Ia găseşti acel răvaşe[5], pe care, cetindu-1 încă o dată, binevoieşte a
după dansul.

întru altele sînt a d[o]m[niei] tale prietin,

Mă

„MOLDOVA"

Bîrlad, 1842, *mai* 1 *c.v.* După ce d. logofătul Neculachi Canta
au dat demisia din postul Ministeriumului Justiției, s-au tras c
familia la o moşie a sa, anume Horodnicenii, din ținutul Sucevii.
în trecutile zile fiul d[o]m[niei] sale, Matei, cu soția sa Profira
soru-sa Elenca, nu ştim încă prin ce întîmplare, căzînd toți trei
havuz de grădină, s-au înecat, atît numitul Matei cît şi soru-sa

Să zice că după aceea şi numita de sus Profira ar fi murit de spaimă, precum şi maica înecaţilor d[u]mn[e]aei logofeteasa, de întristare"[6].

La 25 a trecutei luni să aleasă şi acei 16 deputaţi din capitalia laşului, şi anme:

d. logofătul Costachi Cantacuzino Păşcanu;

Balsă:

44v 1 .. „ „ Mavrocordat;/

logofătul Iorgu Ghica;

vornicul Ştefan Catargiu, bătrînu;

Gheorgheş Sturza Dulcescu;

Vasilie Beldman;

Dimitrachi Mavrocordat;

Scărlat Crupenschi;

Iordachi Balşă;

colonelul Iacovachi;

postelnicu Dumitrachi Bran;

aga Matei Buhuş;

„ Costachi Negruzzi;

maiorul Gheorghieş Carp ;

spatariu Costachi Burghelea[7].

45 16 /

[Adresa[3] Domniei sale domnului Gheorghi Bariţ, profesor etc., etc. *la Braşov.*

Wn Herrn Herrn Georg Bariţ, *in Kronst&dfi.* Franco[8]

[1] Vezi scris, anterioară, inel. n. 1, 3 şi 12.

[2] „Spiţa" a apărut, ca supliment la *Gazeta de Transilvania* şi *Foaie pentru minte. . .,* nr. 19 din 1842 (vezi scris, anterioară, n. 3).

[3] Nu va „scoate" nimic (vezi scrisorile următoare).

[4] Mălinescu laudă în acest pasaj, pe bună dreptate, un remarcabil articol al lui George Bariţ, *Românii şi maghiarismul,* publicat în *Foaie pentru minte. . .,* 1842, nr. 9, p. *65—69;* nr. 10, p. *73—77;* nr. 11, p. 81—86. Prin acest articol, tînărul ziarist român trage semnalul de alarmă în legătură cu revirimentul ultramaghiarismului în Transilvania, care acum viza direct deznaţionalizarea românilor.

Articolul lui Bariţ, este unul dintre răspunsurile românilor la acest atentat istoric (conţinutul lui l-am analizat în *George Bariţ şi contemporanii săi,* Bucureşti, III, 1976„ p. 312—313), şi lui i-au urmat alte luări de poziţie ieşite din condeiul aceluiaşi autor: *Ce să fie cu românii?* (în *Foaie pentru minte...,* 1842, nr. 35, p. 273—275; *Către ro~ mânimea din Transilvania* (în *Gazeta de Transilvania,* V, 1842, nr. 11, p. 41—42); *Privire scurtă peste disputele lingvistice de astăzi* (în *Ibid.,* nr. 13, p. 49—50); *Unul din doi are dreptul* (în *Ibid.,* nr. 20, p. 77—79) ş.a.m.d. în această luptă „pentru limbă", cum a fost numită în posteritate, Bariţ nu era singur. Acţiunea lui se încadra într-un ansamblu general, despre care vezi *George Barit si contemporanii săi,* III, p. 1- 12.

[5] Răvaşul cu pricina este scrisoarea lui Mălinescu către Bariţ din 20 februarie 1842 (aci supra, nr. VIII).

[6] Ştirea trimisă de Mălinescu s-a publicat, fără nici o schimbare, în *Trnasilvania,* V, 1842, nr. 20, p. 79, la rubrica *Moldova,* sub titlul: *Bârlad,*

[7] Lista noilor deputaţi ai laşului, Bariţ a tipărit-o în acelaşi număr ş rubrică (vezi aci supra., n. 6), dar plasată mai sus, după importanţa ei. Nu lioase din listă nu figurează, însă, şi între abonaţii foilor lui Bariţ, deci înt de cultură (în afara lui Costache Negruzzi, promovat, ca prin minune di ghenţi"). Cine erau aceşti mari boieri, acum redeveniţi reprezentanţi nation teasca Adunare? O scurtă incursiune în *Arhondologia* lui Costandin Sion (ed. 1973), omul care i-a cunoscut pe fiecare în parte şi la amănunt, ne poate da plauzibilă despre ei.

Fără a avea pretenţia unei surse serioase pentru identitatea istrnică compl najelor, *Arhondologia* lui Constandin Sion oferă, în schimb, o portiţă spre *morală* a acestora, element resuscitat puternic de istoriografia de astăzi.

[8] "Domnului domn George Bariţ, în Braşov. Recomandată,,. Scrisoarea a mai fost publicată în Cornelia *Bode3i,Lupta românilor. . ,* , p. 23

Văleni, 1

Scumpule meu prietin !

Afară de două răvaşele a d[o]m[niei] tale de mai nainte mit şi acel din 11 trecutei luni mai, în alăturare şi cu 10 din spiţa pr. pro. mi[tropolit] Veniamin[1].

Domnul mieu! Eu sînt un om foarte adevărat, şi încă de adevărat, încît vrînd-nevrînd trebui să petrec la ţară. dar, îmi vei ierta însemnările ce le voi face aicea cu oareşc şi anume: a) că spiţa numită de sus au ieşit greşită de la t căci ramurile pogorîtorilor nu s-au deosăbit şi prin liniele culare ş.c.L, precum era în manuscris, ce numai prin cele pa care pricină numai generaţiile neamului să pot înţălegi! *De bine, domnul mieu, ca, cît mai în grabă, să dezvinovăţeşti p foaie pe tipografie, pentru o asemenea greşală*[2]. Aceasta aşi pr ca nu cumva publicul, iar mai cu samă neamul Costache să că greşala să va fi făcut din neghiobia mea; b) că nu mi-ai vro 10 exemplare din *Foaea N°* 15, ca una ce într-însa să afl atingătoriu de spiţă[3]; c) di ce să vedi (în *Gazeta* N° 20) aşa curtat articulul mieu *de Huşi?*[4]: şi d) pentru ce te-ai ară fricos în *tendenţia* d[o]m[niei] tale din N° 19?[5] Au doar şi \9 trebui să ne temim de fiece, mai vîrtos d[u]m[nea] voa supt apărarea înţăleptei Austriei? Cu cît vă veţi arăta m

46 cu atîta mai mult vor lua ungurii vînt, / iar românii să vor

Dar apoi, ce-i drept, fără a te linguşa, domnule, (du mea) articulul d[o]m[niei] tale despre *Românii şi maghia* făcut cel întâi loc între politicii români. Nu mai puţin şi arti *din doi are drept* (din *Gazeta* N° 20)[7], mai vîrtos adăogirea

doi episcopi din Ardeal ai ales-o bine, la vremi şi la locul ei[8]. După cît socotesc, d[o]m[nia] ta faci foarte bine că cînţi în struna saşilor căci, lăsînd a zice că *Gazeta* iasă în Braşov dar şi făr-de aceea este de neapărat ca acum să se înţăleagă aceştia cu românii[9]. Oare la ce capăt vor ieşi ungurii cu nebunia lor? [10] Tare mă tem, domnule, să nu facă românii de acolo vro horă în care să tragă la joc şi vro cloşcă [11]. Dumnezeu să va agiute la cele bune şi să vă ferească de cele rele! Interesul vostru este şi al nostru.

Iarmarocul va fi trecut? Aşadar, chisele! încă ca să nu-ţi răpesc vremea cu căutatul răvaşului mieu de mai înainte în aceşti comision, eu însemnez şi aicea că acele trei chisele să se dei la neguţitoriul de acolo, d. Ioan Gheorghi Iuga, spre a le espedui la d. Gheorghi Ciupescu din Bîrlad, în a căruia mînă voi răspunde şi banii ce să vor fi plătit pe dînsele [12].

Nu uita, domnule /, a-mi triimeti cît mai în grabă zeci exemplare din N° 15 a *Foei,* adecă în care să atinge ceva de spiţă. Triimeti-mi,. mă rog, şi N° 12, căci nu l-am priimit. Eu / [13].

[1] Vezi scris. VIII, n. 3.

[2] într-adevăr, din cauza acestei greşeli de tipar, „spiţa" genealogică a neamului Costăcfieştilor devine inoperantă. Lipsind „liniele perpendiculare", din tablă nu se înţelege cine al cui fiu este, ci numai cine cu cine este frate! Tot efortul alcătuitorului şi redactorului devine inutil. Bariţ urmează îndemnul plin de obidă al lui Mălinescu ţi, în *Foaie pentru minte...* din 13 iulie (1842), nr. 28, p. 224, rubrica: *De îndreptat)„* face rectificarea.

[3] Adică articolul intitulat *Ispisocul Domnului Moisi Movilă VVD din 17 dechem[vrie] 7138 (1631),* despre care vezi supra, scris. VIII, n. 1 şi 3.

[4] Vezi şi scris, anterioară, n. 6 şi 7. Este vorba de relatarea intitulată: *Huşi (ţinutul Fălciu* j, apr. 11 c.v. din *Gazeta de Transilvania,* V, 1842, nr. 20, p. 79, rubrica *Moldova,* unde Mălinescu mai are două relatări: din Iaşi (alegerea deputaţilor) şi Bîrlad (înecarea unei întregi familii). în ştirea de la Huşi este vorba tot de alegerea noilor deputaţi, care a avut loc în 10 aprilie 1842. Nu ne putem da seama cît a scurtat Bariţ din acest articol, pentru că nu se cunoaşte originalul.

[5] Se referă la articolul lui Bariţ, *Desluşire,* din *Gazeta de Transilvania,,* V, 1842,. nr. 19, p. *13—IA.* Articolul este un răspuns dat ziarului *Erdelyi Hirado* din Cluj, care,, printr-un lung comentariu intitulat *Czâfolat* (1842, nr. 37, p. 222—223; nr. 38, p. 228—229,; nr. 39, p. 236), învinuia gazeta românească de la Braşov şi pe redactorul ei„ că nu au o atitudine corectă în legătură cu marea dispută naţional-lingvistică ce se iscase de prin 1840— 1841, între ungurii şi saşii din Transilvania, naţiunile „constiţionale" ale ţării. Cu cîteva numere mai m urmă *(Gazeta de Transilvania,* V, 1842,. nr. 11, p. 41—42: *Către românimea din Transilvania* şi nr. 13, p. 49—50: *Privire scurtă peste disputele lingvistice de astăzi),* Bariţ opinase pentru o atitudine neutră, a, românilor în polemica dintre privilegiaţii principatului, ba îi chiar îndemnase făţiş pe români în acest sens, şi încă în termeni gravi: „Au nu ştim că noi avem a păzi o prea strînsă neutralitate, nici cu unii, nici cu alţii?" *(Ibid.,* nr. 11, p. 41). Personal Bariţ era de partea saşilor, aşa cum a dovedit-o prin multe acte politice.

[6] Vezi scris, anterioară, n. 4.

[7] în numărul 20 al *Gazetei de Transilvania* (V, 1842, p. 77—79), Bariţ articolul *Unul din doi are dreptul,* în care polemizează cu deputatul dieta Janos. Acesta, în Dieta de la Cluj din 1841— 1842, celebră pentru maşinaţiu pe care ungurii le-au făcut spre a-i deznaţionaliza pe români (vezi Ioan Lu *votată în Dieta transilvană de la Cluj la 1842,* în *Studii istorice,* Cluj-Sibiu, p. 232—264; *George Bariţ şi contemporanii săi,* III, p. 1—12), a propus urbarial pe cît de original, pe atît de fără scrupule: să nu li se acor transilvăneni nici un drept cetăţenesc, „pînă cînd aceştia nu se vor fac nu numai cu duhul, dar şi cu limba". De data aceasta nu era vorba de intre privilegiaţi, ci de un nou atac la adresa naţiunii române, şi Bar cu un curaj extraordinar, cum făcuse şi în *Romîviii şi maghiarismul.* D anul 1842 a fost un răstimp de mare agitaţie politică pentru români, ca să contracareze loviturile Staturilor şi Ordinilor din Transilvania, adu *numai* în scopul de a realiza un deziderat aberant: deznaţionalizarea cît a românilor. Cu totul remarcabil este faptul că Bariţ aduce în sprijinul sale un celebru pasaj din Herder: „Nici însuşi Dumnezeu nu ş-au luat sie •a contopi astfeli popoarăle; pentru aceasta el sufere [tolerează — n.ns popor să trăiască şi să se înveţe în feliul său. Şi oamenii să poată mai mul

[8] în partea a doua a articolului *Unul din doi are dreptul,* Bariţ ia a doi episcopi români din Transilvania, Ioan Lemeni şi Vasile Moga, atac de Fogarassy pentru faptul că, în calitate de membri din oficiu (regalişt pe care deputatul maghiar o socoteşte o instituţie ungurească, nu dep pentru deznaţionalizarea poporenilor lor. Bariţ îi disculpă de această „învinuire", subliniind că cei doi arhierei nu se reprezintă acolo pe sine român şi vechile lui instituţii (în cazul de faţă pravila bisericească).

[9] Aici Iordache Mălinescu se înşală evident. Departe de a ţine cont personal (faptul că trebuia să scrie şi să trăiască în enclava săsească din acea vreme), Bariţ este animatorul şi editorul documentului politic care, în 1842, demască nedreptăţile şi asupririle suferite de românii tran partea oligarhiei săseşti, cu nimic mai puţin crudă şi cinică decît mare ungurească: *Rugămintea celor doi episcopi româneşti, a celui gr. unit de Eadem şi a celui gr. neunit Vasile Moga, aşternută Dietei de la 1842, în nilor locuitori pe Pămîntul Crăiesc, numit şi Săsesc.* Vezi în acest *Bariţ şi contemporanii săi,* III, p. 22, 25, 31, 34, ,60, 79, 97, 337 - 338.

[10] Se referă la campania ideologică ultramaghiară (vezi scris, ante ,,Capătul" a fost exact cum au prorocit învăţaţii Blajului într-un alt docum tot din 1842, *Protestul Consistoriului din Blaj contra impunerii limbei m* se spune... „Nu numai după zece ani, dar nici după zece veacuri, ba vecii vecilor, noi şi naţiunea noastră nu putem fi obligaţi printr-o lege datinile şi credinţa noastră pregăteşte un pericol şi un obstacol, iar pentru noastră ruină şi peire" (vezi *George Bariţ şi contemporanii săi,* III, p. 1— atitudinea intolerantă a deţinătorilor puterii faţă de români a dus la r 3848- 1849 din Transilvania.

[11] Fraza este de o importanţă cu totul excepţională! „Hora" şi acest joc de cuvinte este cea mai veche referire din cîte cunoaştem, a u despre Răscoala lui Horia de la 1784— 1785. Generaţia luministă, în rare aşi amintea de ridicarea moţilor, o considera un eveniment regretabi lui Mălinescu este esenţialmente nouă, este aceea care va fi formulată la a fost un răspuns firesc şi necesar la asuprirea feudală ungurească.

[12] Vezi scris. VIII.

[13] Scrisoarea se termină aici. Sfîrşitul s-a pierdut.

A mai fost publicată în Cornelia Bodea, *Lupta românilor...,* p.

XI

Văleni, 1842, noemv. 2

Domnul mieu !

Cunosc că ț-am păcătuit! Eu răvaşele d[o]m[niei] tale din 8 şi 29 iuni, precum şi acele din 17 şi 25 aug. le-am priimit. Dar, pe de o parte, împregiurările gospodăriei cîmpeşti şi a casai, iar "pe de alta necontenita boala ce, în trecutele luni, au domnit în familia mea şi, al treilea, neîndemînarea trimiterei răvaşilor de aicea la Iaşi, spre'a se espedui cu poşta de acolo, m-au împiedicat de a-ți răspundi la vremea cuviincioasă. De aceea, te rog să-mi ierți greşala.

Dar, apoi, pe lîngă cele de sus trei întîmplări, mai este încă una care, oarecum, m-au ținut de a-ți răspundi pană acum. Eu îți făgăduisem a mijloci facirea unei colecții de la Costăchescu [1] pentru care încă de atuncea am şi scris d. I. B. Lățescu [2] la Iaşi, însă fiindcă acesta îndată după aceea au plecat la Viena, nu ştiu ce s-au făcut cu dînsa. Deşi aud că înaintea purcederei sale or fi pus-o în lucrare, dar pentru că eu cred numai ce văd cu ochii şi aud cu urechile, nu pot să te închezăşluiesc despre dînsa. Afară de doi din aceşti boieri, ce sînt cu lăcuința nu prea departe de a me, ceialalți să află cu aşăzările lor împrăştieți prin toată țara. Eu, însă, mă țin de dînşii (de cei doi), ca de unii ce mi-au făgăduit, că dacă cu colecția nu să va face nimica, apoi ei din parte-şi negreşit vor închipui vreun feliu de despăgubire pentru tipăritul ştiut etc.

Spre ştiința me, d. Saul [3] mi-au triimes şi polița de 16 f.a.d. Gătu [= Gott], împreună şi cu un răvaş al d[o]m[niei] tale către cel întăiu. Intru acesta am văzut că ai pus bine la cale. Eu, din parte-mi mai că te pot încredința, că dacă nu şi colecția, dar pentru acei 16 f. ce ai dat d. editor, te vei despăgubi cu 16# de la acei doi boeri (atîta le-am spus, că ai fi plătit d[o]m[nia] ta pentru hîrtia şi tipărirea). Nu-i păcat, pentru că scoposul obştesc este ca să sprijinim biata literatura noastră etc. Numai fă bine a mai răbda cătăva vremi.

Chiseaoa am priimit-o [4], pentru care îți mulțămesc de ostineala ce vei fi făcut cu mijlocitul ei. însă ,fiindcă nici materialul şi nici lucrul nu-mi este după plăceri, fă bine a nu pune în lucrare pentru celelalte doaă. D[o]m[nia] ta şi mai înainte m-ai înştiințat că în Braşov sînt meşteri buni pentru aşa lucruri etc.

Domnule, eu totdeauna am fost şi voi să fiu prenumerant la foile d[o]m[niei] tale. Dar, fiindcă despre plata lor, pe care eu totdeauna regulat am răspuns-o la d. Demitrii Nicu din Eşi, nu ştiu dacă acest libreri v-a mijlocit-o regulat, apoi îți hotărăsc ca ori să-mi triimeti o însemnare de banii ce aşi fi datoriu, sau că eu voi conteni de a-ți mai fi abonat. Pricina este că eu mă păzăsc de a fi pătat cu nume de mîr-9^v, nici voi să mă micşurez la un băgatei de gratis. Deci, te rog ca sa ții lată socoteală cu mine [5].

în *Gazeta* d[o]m[niei] tale din anul curgătoriu, N° 33, a
o înştiințare despre o carte ieşită de curund, supt nume d
*'kampf**. Binevoieşti, domnule, a-m[i] triimeti doaă exemplare d
tă broşură, şi apoi îmi triimeti socoteală, pe lîngă aceşti 40
a cărții, şi de chise, şi de celelalte ce ar mai fi, ca să-
banii.

Nu mă pricep, domnule, cum ai putea face ca să țircu
d[o]m[niei] tale mai regulat prin țara noastră. Eu numai di
Tutovei (Bîrladul) ț-aşi pute face vro 20 de abonați, dacă în
espeduirei din capitalie s-ar putea pune vro regulă la cale.
poți închipui de răul acesta, îți aduc doaă pilde. Pe la începutu
curgătoriu am făcut pe doi prietini de pe aicea de s-au abonat la
Cum îți pare că, din acestea nici unul n-au priimit măcar un
pentru foile mele, după ce am văzut că starostile austriecesc
nu mi le sloboade pană ce nu le citeşti el şi prietinii lui, am p
cu d. Saul ca să mi le triimată în couvert deosăbit, prin acelaşi
Acest din urmă, văzînd că nu mai poate ceti, îndată ce i-au
chetul, scoțîndu-şi scrisorile sale, pe a mele le-au întors la i
unde nici pană astăzi nu le-am mai putut da de urmă, lăsî
că d. staroste nici pentru ce întăi ostineala nu-i era chiar
Dar apoi, domnule, ar fi vrut ca să mă costisască, ca cum l-
şi pe dînsul ceva etc. ...

într-o scrisoare a d[o]m[niei] tale către d. Saul, pe care
imisesă împreună cu polița d. editor, eu am văzut ceva despr
neanul [8], în privința aceasta. Iată şi o mică socotință de la min
[nia] ta porneşti pe două drumuri: unul de-a dreptul către M
mul de Finanți din Viena, prin care, după ce vei arăta desp
statului Austriei cu intrarea banilor, pe asemenea foi, în
totodată să-i arăți şi de chipul înlesnirei ce s-ar face prin
foilor de la Aghenție către starostii ei de prin ținuturile pr
etc. Celalalt drum ar fi bun, ca să scrii şi Aghenției în aceasta
dere, fără să ştie că te-ai adresat şi Ministerului] de Fina
atuncea, însă, pofteşti şi pe d. Dorneanul, ca să mijlocească
a Aghentului către starosti.

Mă grăbesc, domnul mieu, a închie această scrisoare,
ceasuri după amiazi zi, şi apoi mîine de dimineață pornesc la
de un an întreg n-am fost. Şi pentru că ştiu că, veind acol
trebi nu-mi vor ierta a-ți scrie curund (poate să şi uit), am g
acum ca să-ți scriu şi, pentru siguranție, să o duc însuşi l
de Iaşi (nu rîde!). Cu toate aceste, să videm ce voi face da
întîlni cu prietineii de acolo. Eu voi zăbovi în Iaşi vro doaă
mă duc cu toată familia. Copilul cel pierdut au venit însuşi a
doi ani întregi [9]. Slavă Domnului!

întorcîndu-mă înapoi acasă, apoi fiindcă iarna n-am atîta treabă, ț-oi scrie mai adeseori. Numai groaza trimeterei răvaşilor la Iaşi ma cam sparie.

Pînă atuncea, nu mă uita! Al dm-tale prietin,

Mălinescu.

„MOLDOVA. BÎRLAD 5 NOIEMVR.

(Deşi nici cu doaă lumânări nu văd, totuşi iată şi ceva novelie).

Germanii tot încă n-au contenit de a se strecura de peste Nistru şi Prut încoace. Prin Bîrlad, mai pe toată săptămîna să văd trecînd cete din aceştia, în jos. Scoposul cel adevărat al lor este de a se aşeza în provințiile turceşti de peste Balcanuri.

Lipsa de bani în Țara de Jos să simte foarte tare, din pricină că, fiind pe aicea speculația cea mai însemnată, răzemată mai mult în vînzarea griului la portul Galații, deşi mulțimea corăbiilor sosise la vremi în acest port, însă fiind fără bani, prețul chilei de grîu, care prin sept[embrie] apucară a se sui pînă la 3#, deodată, pe la începutul lui oct[ombrie] au căzut la 2 1/2 şi apoi la 2#. Vaporul (austriac) de la Costantinopol, pe care la 3 sept. — 4 oct. nu numai cumpărătorii, dar şi vînzătorii de grîu îl aştepa cu nerăbdare, veind în această noapte, în loc de 2—3 mil[i]oane ce în alți ani aduce, au descărcat, mari şi devremi, 3—4 mii#.

Tot din acestea împregiurări, şi din lipsa nutrețului (din pricina secitei urmate în vara trecută), prețul vitelor în Țara de Jos întru atîta au căzut, încît vaca pe care înainte de trei ani trebuia să dai 6#, acum să poate cumpăra cu 1#"[10].

Dacă vei socoti a publica ceva din acestea, apoi să le dai în articulul^ Moldovii, ca din *Bîrlad.*

încă ceva. Nu ştiu de ți s-au mai întîmplat cîndva ca să priimeşti una şi aceeaşi scrisoare, dată de la doaă deosăbite locuri, în depărtare de 20 ceasuri unul de altul? De la mine, dar, vei preimi o aşa: pe aceasta. Eu, aseară, sosind în capitalie şi aducîndu-mi aminte încă de o nove foarte sigură, însă totodată şi neauzită cîndva pe la noi, sau în țara noastră, de care încă acasă, cu o zi mai înainte de a purcedi încoace mă încredințasăm,^ am deschis acest răvaş ca să te înştiințezi.

Şi iată. „în ținutul Tutovei să afla doi boieri tineri, megieşi cu moşiele lor, şi anume I* R* şi Ci**. Aducîndu-i-să în trecuta săptămîna celui întăi (de către oamenii săi), nişte vite al celui al doilea, ce să prinseră făcînd stricăciune pe moşie-i, cest din urmă, înştiințat fiind, ş-au luat o ceată de oameni înarmați şi, pe la un ceas de noapte, au mers la casa lui I*R*, câ să-şi iei cu putere vitele înapoi. La care, împotrivindu-se I*R*, s-au încăierat amîndoi de sfadă. Şi fiindcă Ci** au năvălit, cu o slugă a sa, asupra celuealalt, acesta, fiind în mîna cu o puşcă cu două tăvi, au tras în amîndoi, încît atît Ci** cît şi sluga sa au căzut morți la pămînt.

Deşi fapta ar trebui să între în cercetarea criminală, dar pentr că I*R* îi un om blînd, cinstit şi cu purtări bune — cînd mortul Ci** au fost totdeauna zurbagiu — apoi o parte mare de boieri stau pentru dînsul"[11]. Pentru singura d[o]m[niei] tale ştiință, Ci** este Ciucă[12]^ carele mai înainte au slujit ca ofițer şi în miliția Moldovii, iar I*R* este Iordachi Racliş[13].

De cumva vei alege ceva din acestea noveli, apoi (cum am mai zis) să le dai ca din Bîrlad.

Iarăşi sînt a d[o]m[niei] tale,

Mălin[escu]:

Iaşi, 1842, noembfrie]

[1] Vezi scris. VIII şi X (n. 2). Prin „Costăchescu" se înțelege aici întreaga familie a Costăcheştilor moldoveni.

[2] Iorgu Boldur Lățescu era unul dintre membrii marii familii a Boldureştilor care îşi revendicau descendența din Sima Boldur, „fost vornic şi irou vestit" pe vremea lui Ştefan cel Mare. în realitate, la data acestei scrisori „familia" Boldur era împărțită în cîteva familii distincte: Costache, Talpan, Epureanu, Lățescu ş.a. m.d. Deşi nu are nimic de reproşat acestei ilustre dinastii, Costandin Sion, în *Arhondologia* sa (ed. cit., p. 20), nu iartă fumurile de „antichitate" ale Boldureştilor: *„Boldur* Vechi, moldovan, Domnul Dragoş, au fost ginerele unui Boldur ce au fost giude mare de Bîrlad, în vremea republicei". Iorgu Boldur Lățescu este autorul unei broşur polemice rare: *Adivârul adivârat. Răspunderea la articolul din Vocea Națională, subscri X. Y. din 5 April 1866 sau relatarea evenimentelor petrecute în Iaşii la 3 april 1866* Cernăuți, 1866.

[3] Alexandru Savu, transilvănean, funcționar la Agenția consulară austriacă di Iaşi. La B.A.R., în ms. rom. 1002 s-a păstrat o bogată corespondență a lui Savu cu George Barit, pe care p vom publica într-un volum viitor.

[4] Vezi scris. VIII şi IX.

[5] Acest „Nicu" este negustorul originar din Braşov, Dimitrie Nica, proprietaru unei librării în Iaşi, „peste drum de Bărăție". Suspiciunea lui Mălinescu la adresa lu Nica e îndreptățită: negustorul, nu excesiv de cinstit, şi-a cîştigat din partea contemporanilor porecla rimată de „Dimitrie Nica, omul de nimica". *Un* faliment ai lui v aduce foilor lui Bariț prejudicii considerabile.

[6] înştiințare extrem de importantă: la rubrica *Literar (Gazeta de Transilvani* V, 1842, nr. 33, p. 132), Bariț anunță lucrarea răsunătoare a lui Stephan Ludwig Roth, *Der Sprachkampf in Siebenbiïrgen,* apărută în 1842 la Braşov. Redactorul adaugă „O carte întru-adevăr la vreme ieşită şi neapărat interesătoare, încît noi încă nu von lipsi a scoate cîte ceva dintr-însa în româneşte". Cartea subliniază, după cum îndeobşt se ştie, primatul moral şi istoric al limbii române între limbile Transilvaniei. Vez şi *George Bariț şi contemporanii săi,* III, p. 17 şi 51. O ediție modernă a lucrăr învățatului sas în *Stephan Ludwig Roth. Viața şi opera sa,* Bucureşti, 1966.

[7] Alexandru Savu (vezi n. 3, aci supra).

[8] Credem că este vorba de serdarul Petrache Dorneanu, singurul personaj ma răsărit, cu acest nume, din Moldova vremii.

[9] „Copilul cel pierdut" pare a fi Vasile Mălinescu, viitoarea stea a familiei căminarului şi unul din fruntaşii paşoptişti moldoveni. Despre „necazurile" pe care ace fiu rebel le procura tatălui său, vezi scris. XXI.

[10] Ştirea — pasajul dintre ghilimele: „ " — s-a publicat, fără nici o schi bare, în *Gazeta de Transilvania,* V, 1842, nr. 47, p. 186.

[11] Vezi aci supra, n. 10. Ştirea cu omorul s-a publicat în acelaşi număr al zetei, nemijlocit după relatarea despre negoțul deficitar al portului Galați. Cele dou articole fac împreună unul singur, cu titlul: *Bîrlad, 5 noiemvrie,* de la rubrica *M dav ia.*

« Poate acel Nicolai Ciucă, pe care Costandin Sion îl consideră un fals rinHS ivezi *Arhondologia Moldovei,* ed cit p 311) considera un ials Ciuca

XII

Mănăstirea Suceviţa, 1842, noemv. 29 c.v.

Iubite prietine !

Cum îţi pare? Eu mă aflu astăzi în această mănăstire! Pricina este tot ace ştiută, adecă *ancvitale*[1] şi alta nemică.

Pană în ceasul acesta nu ştiu însă ce voi descoperi aicea, fiind venit de asară. La biser[i]ca ce bătrână din Rădăuţi, unde odinioară au fost rezidenţia episcopască, am descoperit inscripţii foarte vrednice pentru istoria Moldovei.

Părintele egumen al acestii mănăstiri (Suceviţa)[2], fiind un român zelos pentru naţia sa, şi totodată şi un pre învăţat, doreşti a se prenumăra la foile d[o]m[niei] tale. Aşadar, triimeti-i-le de la începutul anului veitori, 1843, prin Rădăuţi, Ar fi plătit tot acum şi banii cuviincioşi pentru acestea foi, dar eu am uitat cît va fi preţul pe anul veitori. însă eu sînt chizeş.

Mîine dis-dimineaţa purced la Suceavă, iar de acolo, prin Fălticeni, la Iaşi.

Al d[o]m[niei] tale prietin,

Mălinescu

Numeli acestui domn prenumerant este: Dosoftei Tişcovici[3].

[Adresa:] *Kloster Suczewitza.* An Herrn Georgi Baritz in Kronstadt. Franco[4].

logice ^ \ ^ ^ *t* , ^ *Si)* ...

* Ve^Tl acTsup°rt ...

O ainS2 ^ ^ fr - ^ Doînnului George Bariţ la Braşov. Recomandată", aanotarea lui Bariţ „Ge. Mălinescu, Suceviţa, 29 nov. 1842".

XIII

Iaşi 1842, dechem. 17

Iubite prietine !

x TA ? in ^ rd r-ăvaş6 ce mi'ai triimes' unul din ...> ^ 2-le din 23 iar al *ă-le* din 30 noiemv. eu mai întăiu am priimit pe cel din urmă, în care, pomenindu-se şi de cele doaă de mai înainte, nu ştii cîtă nevoie am dus în doaă zile cu triimetirea încoace şi încolo, pînă ce le-am putut afla.

De n-ai fi Bariţ, eu după cele cuprinse în cea întăi scrisoare a d[o]m[niei] tale m-aş înşela a credi că sînt complimente. Aş mai zice ceva,, dar îngrozindu-mă ca să nu cad însuşi în aşa prepus, trec cătră treabă.

Deşi în privirea espediţiei foilor d[o]m[niei] tale, prin ţinuturile de aicea, s-au pus prin d. Nica[1] la cale, însă pentru că mă întrebaţi, cum să priimesc jurnalile cele streine, şi *Albina* pe afară, apoi vei şti că acele franţuzeşti şi nemţeşti (dar din aceste din urmă numai mai ce uneversală de A[ugsburg][2], fiindcă să ţin numai de cătră cei bogaţi,- apoi aceştia îşi au curierii săi, din spatile statului plătiţi, adecă din lăcuitorii bîrnici, ce să scutesc prin sate, fiind hotărîţi pentru slujbeli proprietarilor, încît unii şi cîte 100—150 de aceştia au. Iar *Albina.* să triimeti, prin mijlocirea vesteriei, cătră isprăvniciile ţinuturilor, fiind aşa pus la cale de cătră ocîrmuire, ba şi prin profesorii de prin ţinuturi, ca unii ce atîrnă de redactorul etc. în scurt, d[o]m[nia]ta.
42 / nu trebui să te mieri de toate aceste, ba putem încă prepune că foile d[o]m[niei] tale vor fi avînd şi vrun duşman ascuns.

Frăţioare, sîntem foarte întristaţi. Intrigile urmate în Serbia şi apoi Ţara Românească[3] au agiuns pană şi în ţara noastră. Deşi moldovenii sînt totdeauna mai flegmatici, mai statornici decît muntenii^ deşi Domnul nostru şi îi cu capaţităţ, totuşi însă n-am putut scăpa de o asemenea palmă. Pricina s-au aţiţat la noi din bietul părintele mitropolitul Veniamin[4]. O partidă de boieri, dorind ca să se aducă acesta iarăşi în scaunul său, au făcut cunoscută voinţa lor la Curtea Roşiei care^ ca protectoră (mai ales a religiei pravoslavnice din Orient), au şihotărîta. împlini dorinţa acestora. Iară materie bună, pentru că fiind firul prieteşugului precurmat de mai înainte între aceşti doi bărbaţi, de sine să înţălegi că prinţul din toate puterile sale să împrotiveşti hotărîriL Acturile toate atingătoare de aceasta (precum să zice) s-au triimes de la S[anct] Petersburg la Constantinopol. Da este aşa, apoi îi rău. Tot în aceastăşi pricină, consulul rosienesc, după o conferenţie serioasă ce au avut cu prinţul[5], s-au dus fără de veste la Bucureşti, spre a se povăţui
42v cu general consulul / de acolo[6], de unde, precum aud, s-ar fi şi înturnat..

Dar, ce-i mai mult, că în public să vorbeşti cum că prinţul s-ar fi tînguit cătră consulul şi asupra cei de-a dreptul amestecări a Roşiei în trebile ţării... etc. De este adevărat, apoi judecă ce va ieşi din toate aceste? Niciodată (în zilele noastre) nu s-au aflat prinţipaturile de la. Dunăre mai în mare critică ca acum Dumnezeu să-şi facă milă de noi *l*

Despre întrebarea ce-mi faci pentru o brojură ce ai fi auzit că să tipăreşti, sub titlu „..........", am idei, căci între d. I. şi între mine nu-i secret. M-am îngrozit cînd am cetit-o, am lăcrămat, am rădicat minile cătră ceriu şi am zis: „Doamne, miluieşte-ne pre noi, păcătoşii!"[7].

Da trebile din Bucureşti, nemică nu ştim[8]. Nici de zioa deschiderii Obşteştii Adunări de aicea. Unii însă încredinţează pe la 8 a veitoarei

luni ghenari[9]. Pe cît prepun, opoziția în veitoare adunare va fi mai mare decît orişicînd, cu toate că tocmai acum n-ar fi de trebuință[10].

D[omnul] I.[11] au pornit astăzi la Ținutul Cîrligăturii, nădăjduind că să va pute alege deputat. Eu încă voi mai zăbovi pe aice vro 20 de zile, aşadar aş dori ca să-mi scrii. Nu ştiu de ai priimit o scrisorică ce
43 ț-am triimes-o de la Mănăstirea Sucevița, din Bucovina? [12]j

De socoteşti a fi cu cale, publicarisăşte în vro foaie de a d[o|m-[niei] tale articolul jos trecut.

Al d[o]m[niei] tale, ca un frate,

Mălinescu.

„MOLDOVA[13]

Iaşi, 1842, *dechemv.* 18. Aicea în țară, din privați mai ales, numai patru sînt care, prin deosăbite sîrguinți de mai mulți ani, ş-au făcut foarte însemnate adunări de anticvități şi alte materiale atingătoare mai cu samă de istoria patriei, şi anume, dd. maiorul M. Kogălniceanul, căm[inarul] I. Mălinescu, aga Gh. Asachi şi păh[arnicul] Gh. Săulescu[14]. Din aceştia, cel al doilea, adecă d. Mălinescu să înturnă de cîteva zile zile dintr-o călătorie ce au făcut-o mai pe la toate mănăstirile vechi din Bucovina. Să zice că între alte rarități, d[u]m[nea]lui descoperiră inscripțiile mormintelor a cîțiva prinți domnitori în Moldova, pe care noi pană acum abie de pe nume îi cunoaştem. Ar fi foarte de neapărat
3v ca d. Mălinescu să le facă acestea şi publicului cunoscute"[15]. /.

[1] Vezi scris, XI, n. 5.

[2] Ziarul *Allgemeine Zeitung* din Augsburg, apărut între 1798— 1882. întemeietorul lui a fost marele om de cultură Johann Friedrich Cotta, de origine greacă. Acesta a imprimat ziarului un interes deosebit pentru țările sud-esteuropene. Aşa se face că ziarul avea rubrici permanente despre țările române, în care au apărut mii de ştiri despre români (a căror bibliografie rămîne încă o sarcină a cercetătorilor). Obiectiv şi neangajat, acest cel mai mare cotidian de limbă germană al vremii a avut o deosebită trecere în rîndul intelectualității române (în măsura în care putea fi procurat).

[3] Mălinescu se referă la un lanț de acțiuni cu caracter simptomatic, petrecute în Țara Românească începînd din 1840: complotul lui Ioan Cîmpineanu din 1840, precum •şi cele trei „răzmerițe" ale subdiților greci, sîrbi şi bulgari din Brăila (vara anului 1841, primăvara anului 1842 şi primăvara anului 1843). Acestea, precum şi alte conflicte acumulate pe parcurs în culisele politicii interne şi externe, au dus la căderea Domnitorului Alexandru Dimitrie Ghica, depus la 7 octombrie 1842. Vezi pe larg în acest volum infra, scrisorile lui Nicolae Nifon Bălăşescu, nr. 5, n, 16 şi 17. în plus: Ioan C. Filitti, *Turburări revoluționare în Țara Românească între anii 1840—1843,* Bucureşti-Leipzig-Viena, 1912.

[4] într-adevăr, tulburările din Moldova, semnalate spre finele anului 1842, se centrau în jurul demisiei lui Veniamin Costache (vezi scris. VIII. n.2). în lipsa lui Mihail Sturza din Moldova, care a făcut în lunile de vară o lungă călătorie, cîțiva boieri din partida mitropolitului demisionat: Costache Conachi, Grigore Cuza, Mihail Cântacuzino Paşcanu, Sandu Miclescu, Costache Catargi, Alecu Roznovanu, Lupu Balş, Dimitrie Ghica, Nicolae Istrati şi alții se decid să protesteze împotriva alegerilor din luna aprilie (vezi scris. IX, inel. n. 7), unde fuseseră ignorați. Trecerea lui Şekib Effendi, trimisul Sultanului, prin Moldova, în iulie-august 1842, reîntăreşte poziția Domnitorului^ grație celor 800 de galbeni pe care camarila îi strecoară dragomanului. Dar, odată întorss în țară, Sturza se loveşte de ostilitatea consulului rusesc Charles de Kotzebue, care începea să cocheteze cu opozanții. Dar Sturza, care la data scrisorii era într-adevăr în pragul demisionării, reuşeşte să-şi refacă legăturile. şi cu puterea protectoare din răsărit. La 29 decembrie 1842 se renunță definitiv la rechemarea mitropolitului Veniamin; Costache — căci aceasta era una din revendicările „opozanților! — , lucru despre care Domnitorul este înştiințat oficial de Nesselrode, ministrul de externe de la Moscova^ Aşa a luat sfîrşit această mică „revoltă de cabinet" din Moldova, a cărei amploare şi semnificație nu se poate compara cu a celor întîmplate în Țara Românească. Vezi în acest sens Ioan C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul Organic 1834—1848,,* Bucureşti-Leipzig-Viena, 1915, p. 514—523.

[5] Consulul rus la Iaşi era Charles de Kotzebue.

[6] La Bucureşti, Vladimir Pavlovici Titov.

[7] Acest i". din pasajul de față este Nicolae Istrati, iar „brojura" în cauză nu-o putem identifica în mod cert. Peste o jumătate de an, însă, Nicolae Istrati îi trimite lui Bariț o „relație" intitulată: *O repede ideie asupra stării de față a lucrurilor în Moldova,* ca transilvăneanul să o trimită spre publicare la *Allgemeine Zeitung* din Augsburg. Prin această filieră, *Gazeta de Transilvania* să „o vorbească apoi, din cuvînt în cuvînt" (B.A.R., ms. rom. 878, p. 59r-fv). Un argument în plus că aceasta este* scrierea cu pricina l-ar constitui adnotarea lui Bariț la scrisoarea lui Nicolae Istrati: „Cere publicarea unui articol periculos pentru acea epocă". într-un volum următor,, odată cu publicarea corespondenței lui Istrati cu Bariț, vom urmări în amănunt soarta-„broşurii" al cărei titlu Mălinescu nu cutează măcar să-1 rostească, lăsîndu-1 sub „ . . . ." Cu această ocazie notăm doar faptul că redactorul braşovean n-a. dat uitării „periculosul" articol, ci, după obiceiul său, 1-a publicat la momentul oportun, de data aceasta în anul 1848, în mijlocul verii (cu titlul neschimbat, în *Foaie pentru minte...,* 1848, nr. 24, p. 185-188; nr. 25, p. 193-195; nr. 26, p. 206-207). Cu* această ocazie stabilim şi paternitatea lui Nicolae Istrati, care nu era cunoscută, articolul fiind presupus în mod eronat a fi opera lui Alecu Russo (vezi George Em. Marica, *Foaie psntru minte, inimă şi literatură. Bibliografie analitică, cu un studiu-monografic,* Bucureşti, 1969, p. 275, nr. 1229).

[8] Adică despre ceea ce relata mai sus, în pasajul notat cu 5—6: întîlnirea de la. Bucureşti dintre consulii Kotzebue şi Titov. Rezultatul întîlnirii a fost sacrificarea:, definitivă a lui Veniamin Costache şi „salvarea" lui Mihail Sturza.

[9] Pe baza sugestiilor din această scrisoare, Bariț a alcătuit următorul articol despre activitatea parlamentară din Moldova: *„Iaşi, 17 dec.* în minutul acesta publicul de la noi se arată cu mare interes pentru cele ce sînt a se face în Bucureşti.

Obşteasca Adunare ordinară a Moldovei, cum auzim, se va deschide numai către. 8 ianuarie 1842. După alegerea cea noaă a deputaților făcută în anul acesta pe cinci ani înainte, au intrat cîțiva deputați noi în Adunare. Dea ceriul ca ideile cu care vin< ei să fie toate fiice vechi a veşnicului adevăr şi a înțelepciunei!" *(Gazeta de Transilvania, VI,* 1843, nr. 1, p. 3). Prin „deputați noi", redactorul îi vizează pe cei din partida, lui Sturza (vezi scris. VIII), care au luat locul aderenților lui Veniamin Costache. Obşteasca Adunare a Moldovei şi-a deschis, într-adevăr, lucrările în ianuarie 1843. Ziua deschiderii Adunării Obşteşti a fost, pînă la urmă, 25 ianuarie (vezi *Albina* românească,* XV, 1943, nr. 8, p. 29).

[10] Estimare greşită! Dimpotrivă, Mihail Sturza a dispus de Adunarea Obştească din 1843— 1844, impunîndu-şi toate hotărîrile, începînd de la numirea noului mitropolit al Moldovei (Meletie Brandaburul) şi pînă la cele cîteva legi: a ocîrmuirii averilor bisericeşti, a munților, a evreilor de la sate (toate trei, de altfel, cu un caracter progresist față de situația anterioară).

[11] Nicolae Istrati. Tentativa lui de a se alege deputat, în locul celor două vacanțe intervenite prin moartea vornicului Ştefan Catargi şi C. Cantacuzino Paşcanu. Au fost

preferați doi adepți ai lui Sturza: Al. Sturza și Teodor Ghica. în acest mic dar furta-, oos turneu electoral, Nicolae Istrati, cu temperamentu-i caracteristic, s-a pretat la acte originale: la Tîrgu-Frumos a adus de mîna la vot pe postelnicul Costache Racoviță care era orb, și a scris votul în locul lui (credem că e clar al cui nume 1-a scris!) Vezi Ioan C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul Organic...*, p. *525—526.*

[12] Este vorba de scris. XII.

[13] Pasajul dintre ghilimele, destinat publicării, s-a tipărit la rubrica *Moldavia* i(vezi *Gazeta de Transilvania,* VI, 1843, nr. 1, p. 2), sub titlul: *Iași, 18 dec[embrie],* Iară nici o schimbare.

[14] *Gheorghe Săulescu,* 1798— 1864, dascăl și scriitor moldovean, unul dintre sprijinitorii foilor lui Barit în Moldova. Dealtminteri a fost un colaborator asiduu al *Foii pentru minte. ..*, unde și-a publicat cea mai mare parte a operei beletristice. Orientarea latinistă 1-a apropiat odată în plus de transilvăneni, stîrnind, în schimb, o furtună polemică conjugată a lui Ioan Heliade Rădulescu și Costache Negruzzi, împotriva lui, în 1839 (vezi *George Barit și contemporanii săi,* V, București, 1981, p. 41). Principalele .'scrieri ale lui Săulescu: *Abețedariu românesc sau întîile cunoștințe,* Iași, 1832; *Gramatică /românească sau Observații gramaticești asupra limbei românești...,* I—III, Iași, 1833—1834; *Fabule în versuri sau poezii alegorice.* Iași, 1835; *Hronologhia și istoria universală prelucrată pe scurt,* I—II, Iași, 1837; *Descrierea istorico-gheografică a cetăței Caput-Bovis, Capul Boului sau Ghertina,* Iași, 1837. Despre el: *Mănunchi din manuscrisele lui Gh. Săulescu (Raporturi despre ele de domnii S. FI. Marian, N. Ionescu, T. Maior eseu si Iacob Negruzzi),* București, 1883; I. Dumbravă, *Note biografice asupra vieții lui Seudescu,* în *Arhiva,* VI, 1895, nr. 1—2; Petru E. Zugun, *Polemica filologică dintre Gh. Săulescu și I. Eliaăe Rădulescu,* în *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza" din Iași,* Seria filologie, XII, 1966, fasc. 2; C. N. Enescu, *Gheorghe Săulescu, Dimitrie Pop, Anton Velini,* București, 1970; *Dicționarul literaturii române de la origini pînă U 1900,* București, 1979, p.' 766-767.

[15] La f. 43v, în continuarea scrisorii, Barit a rezumat faptele din scrisoare, sub fo rma Tonui articol care a și apărut în *Gazeta de Transilvania* (vezi aci supra, n. 9).

A mai fost publicată în Cornelia Bodea, *Lupta românilor. ..,* p. 242—243.

XIV

Iași, 1843, Ghenari 11

Domnul mieu!

Eu încă pană astăzi mă aflu tot aicea; abie pe la 18 a curgătoa-rei] voi purcede acasă.

De nou am ave multe, însă nu le pot scrie.

Obşteasca Adunare este chiemată a se întruni aicea la 20 a curgă-toarei] luni [1]. Pentru pjarintele] Veniamin s-au hotărît că nu va mai șede pe scaonul arhiepăstoresc a Moldaviii [2]. Ieri pe la 10 ceasuri dimineața au murit aicea logofătul Costachi Cantacuzin Pașcanu, cel mai mare dușman al înaintirei moldovenilo[r]. De la mare pană la mic se bucură de moartea acestuia [3].

Cu d. Maiorescu am făcut cunoștință [4]. Mult mi-au plăcut acest Ibărbat.

Aflîndu-mă alaltăieri în libreria d. Demi[trie] Nica [5], am văzut izvodul de abonanții la foile d[o]m[niei] tale, în care s-au prenumerat pană acum ceva peste 80 inși [6].

Domnule, în polița ce vei triimeti cătră d. Nica, să treci și socoteala me, adecă *opt* sorocoveți, pe brojura [7] etc. și chiseoa [8], și *doisprezece* sor[ocoveți] pentru prenumerarea la foi pe întâiul semestru a anului curgătoriu, căci eu i-am plătit acești 20 sfan[ți] al d[u]m[nea]lui.

Mai scrie-m[i] cîte ceva, căci eu sînt al d[o]m[niei] tale prietin^

Mălinescu..

în gazdă sînt la d. N[icolae] I[strati].

[Adresa:] An den Wohlgeborene Herrn Herrn George Baritz. In* Kronstadt, Siebenbiirgen. Franco [9].

[1] Scrisoarea i-a servit lui Barit ca documentare pentru articolul *Ieși 11 ianuarie,,* de la obișnuita rubrică *Moldavia (Gazeta de Transilvania,* VI, 1843, nr. 7, p. 25). Iată cum transformă redactorul brașovean vestea amînării sesiunii parlamentare: „Vremea pentru chiemarea și deschiderea Obșteștea Adunări s-au mai amînat pană la 20 ian[ua~rie]". Data deschiderii va fi 25 ianuarie 1843 (vezi scris, anterioară, n. 9).

[2] Vezi scris, anterioară, n. 4. Amănuntul cu Veniamin este „politizat" de Barit astfel: „Vestea lățită prin jurnalele streine cu prea mult zgomot și cu deosebite versii și tălmăciri, cum că preasf[inția] sa părintele mitropolit Veniamin Costache ar sta a se întoarce iarăși la scaunul arhipăstoresc al Moldaviei, nu se adeverează nicidecum"" *(Ibid.).*

[3] Vestea morții lui Costache Cantacuzino Pașcanu e transformată de asemenea, în material ziaristic. Felul cum procedează Barit de data aceasta este definitor pentru metoda de a-și întocmi relatările pe baza corespondențelor private: „Ieri pe la 10 ceasuri dimineața — [adică în 10 ianuarie, o zi înainte datei scrisorii lui Mălinescu] — muri aicea unul din fruntașii țărei, logofătul Costache Cantacuzino Păşcanul. Este un proverb vechi latin care zice că despre cei morți se cuvine a vorbi sau bine, sau nimic. Veacul nostru îl trece și pe acesta între prejudețe false și îl întoarce așa: « Despre cei morți sau nimic, sau adevăr ». De la C. Cantacusin adevărații patrioți au pretins^ pururea un mai cald patriotism" *(Ibid.).* Puțin mai tîrziu (VI, 1843, nr. 10, p. 40), *Gazeta de Transilvania* înștiințează că în Moldova se vor face alegeri pentru locul de-deputat rămas vacant după moartea lui Cantacuzino.

[4] Din 1842, în urma destituirii sale de la Școala centrală din Craiova, Ioan Maiorescu se afla la Iași, ca profesor de logică, retorică și „facerea cuvintelor", la Seminarul* de la Socola. A revenit la Craiova în august 1843. Vezi George Barit, *Părți alese din istoria Transilvaniei pre două sute de ani din urmă,* II, Sibiu, 1890, p. 565; N. Bănescu și V. Mihăilescu, *Ioan Maiorescu, scriere comemorativă cu prilejul centerarului nașterii lui (1811 — 1911),* București, 1912, p. 410; Marin Stoica,. *Ion Maiorescu* București, 1967, p. 13; *Geirge Barit și contemporanii săi,* I, București, 1973> p. 253 - 267.

[5] Vezi scris. XI, n. 5.

[6] Nu știm în ce măsură era reală această cifră, căci Barit n-a tipărit în 1843 lista, abonaților săi, așa cum făcuse în 1842. în acest din urmă<-an, în Moldova existau 55 de abonamente la *Gazeta de Transilvania* și *Foaie pentru minte. . .*, număr suficient de-mare pentru greutățile pe care trebuia să le învingă răspîndirea foilor în Moldova. Unii abonați mai bogați din Iași țineau în 1842 chiar mai multe exemplare: Nicolae Ghica Budeșteanul (2), „Frații Răducănești" (6), banul Iancu Istrate (4), Costache Vidrașco (2), serdarul Teodor Vasiliu (4). Alte centre de difuzare erau: Romanul, Bacăul, Hușii, Botoșanii, Galații, Bîrladul și Mihăilenii, acest din urmă instituit ca centru de Iordachi Mălinescu (vezi scris. I—II). Consultarea listei abonaților lui Barit pe 1842, în Moldova,,, duce la o observație neplăcută: din rîndul acestora lipsesc *toți* scriitorii și oamenii de

«cultură moldoveni, aşa cum din Ţara Românească, unde numărul abonaţilor se ridică =în 1842 la cîteva sute, nu lipseşte *nici unul* (vezi *Gazeta de Transilvania,* V, 1842, nr. 52, p. 407-408).

[7] „Brojura" este scrierea lui Stephan Ludwig Roth, *Der Sprackkamf in Siebenr 'hurgen* (Braşov, 1842), pe care Mălinescu i-o solicitase lui Bariţ, în două exemplare, în noiembrie 1842 (vezi scris. XI).

[8] Despre primirea chiselei sau jaşcăului de tutun vezi scris. XI, inel. n. 4.

[9] Domniei sale domnului domn George Bariţ. în Braşov, Transilvania. Recomandată.

XV

Chiraftei, Ţănutul Covurluiului, lăngă Galaţi, 1843, mai 10

Iubite prietine !

însărcinat fiind de cătră un divan de a cerceta pricina de hotar, iscată între aceasta cu altă moşie megieşită, unde mă aflu, şi, venit •de altăieri, mi-am adus aminte şi aicea de d[o]m[nia] ta, mai vîrtos că, cu prilejul întoarcerei mele, de mîine, prin Bîrlad, către casă, aş avea chip a lăsa acestea rînduri spre a ţi le triimeti pe drumul ştiut.

De nou, nemică alta nu ştiu, decît că în Galaţi să aşteaptă veni-Tea prinţului domnitoriu, carele, de aicea, să va îmbarca pe vapor spre a călători la Constantinopol. Se vorbeşte că M[ăria] Sa, la 15 al curgătoarei luni, va purcedi din Iaşi. Atît pe tot drumul din ţară, cît şi în ^Galaţi, să fac pregătiri peste pregătiri[1].

Cu cîteva zile mai înainte ţ-am mai triimes cîte ceva. Nu ştiu de le-ai priimit.

Te rog, frăţioare, expeduieşti franco, prin poşta de acolo, pe numele <s[finţiei] sale părintelui Ştefan Tarnovieţchi din Cernăuţi, un exemplar -din *Foaia pentru minte* ş.c.l. N° 16 — vezi noata mea din acest N° [2] — -însă post portul să-1 treci pe socoteala me.

Să nu socoteşti, Gheorghieş, că eu te voi lăsa păgubaşi pentru cheltuielile făcute cu tipărirea *Spiţei Costăcheştilor*, ferească D[u]mnezeu, **JIU**! Numai mai este încă ceva... [3]

Eşti sănătos?

Al d[o]m[niei] tale prietin,

Mălinescu.

ţAdresa:] D[o]mniei sale domnului Gheorgi Bariţ, profesor etc. <etc. *în Braşov*[4].

[1] O mică enigmă politică: foile din Moldova, în primul rînd *Albina românească* dar şi *Buletin. Foae oficială,* care relatau cu slugărnicie despre cele mai insignifiante „vizite" prin ţară ale Domnitorului, nu suflă un cuvînt despre drumului lui Sturza la Galaţi, (căci numai pînă aici va călători, nu la Constantinopol). S-ar putea crede

«că drumul s-a contramandat. Dar iată ce îi scrie Nicolae Istrati, în două rîn îui Bariţ: „Pentru astăzi se aşteaptă întoarcerea în capitală a Prea înălţatului Do din călătorie ce an făcut la Galaţi, unde ave să întîlnească pe prinţul Ţării Ro neşti, carile treci la Constantinopol" (30 iulie 1843) şi: *„în* 30 iulie Măria sa Pr s-au întors din călătorie ce făcu la Galaţi" (6 august 1843). „Secretul", dealtmi de notorietate publică, se explică prin aceea că, pe cît se poate bănui, Mihail Stu trimitea prin noul domn muntean Gheorghe Bibescu, o misivă verbală Sultanulu legătură cu micile necazuri pe care le avea cu consulul rus Kotzebue.

[2] O scăpare a lui Mălinescu: este numărul 15 al *Foii pentru minte...*, din «aprilie 1852, în care s-a publicat *Ispisocul Domnului Moisi Movilă VVD, din 17 dec 7139 (1631),* adnotat de căminarul moldovean cu lungi date despre familia Cos din Moldova (vezi scris. VIII, n. 1).

[3] După ce sperase pentru Bariţ o răsplată din partea boierilor Costăcheşti, pe publicarea arborelui genealogic al familiei (vezi scris. VIII şi XI), Mălinescu se acum în situaţia de a plăti el însuşi (căci tipărirea „spiţei" se făcuse în tabel ap separat de volumul obişnuit al foilor). încrederea în cei marii

[4] Adnotată de Bariţ: „George Mălinescu. Chiraftei lîngă Galaţi 10 mai 18

XVI

Iaşi, 1843, deche

Domnul mieu !

Aproape de cinci săptămîni găsindu-mă aicea în Iaşi, m-am a mai mult bolnav decît sănătos, lăsînd a zice că mai nainte, acasă, zăcut de lungoare. însă aceasta mă privesc numai pe mine.

Acum ceva şi cu d[o]m[nia] ta. Deprins fiind a-ţi ceti cîteo scrisorile, sînt neodihnit că, de cîteva luni, nu numai că n-am pri <le la d[o]m[nia] ta nici un rîndişor, dar nici măcar reţepisă pe b ce i-am dat d[omnului] Gh. Ciupescu din Bîrlad ca să ţi-i trimată, spre p tipărirei suplementului *Spiţei* etc. [1]

în trecutele zile m-am întîlnit cu d. N[icolae] I[strati], carele m dat spre cetire o scrisoare a d[o]m[niei] tale de 8 a trecutei luni no v[rie]. Am cetit-o cu luare aminte şi am lăudat pe D[u]mnezeu că ne lasă cu totul lipsiţi de bărbaţi carii să se jertvască de a ne desch ochii. Am zis totodată să-i agiute D[u]mnezeu lui Gh. Jucanul[2]

D[o]m[nia] ta ai agiuns a fi un feliu de duhovnic al român Aşadar, nu te mira că eu vreu să mă jăluiesc asupra unui om, pe ca îl socoteam odineoară între cei mai statornici şi credincioşi prie ai mei, Ştiu că te voi foarte mira dacă vei afla că acest om este d. colae] Ifstrati]. Nu mă pot stăpîni de a nu-ţi mărturisi prin acea încîtva, şi despre pricină. în iarna trecută, cînd o parte din aristocr ţării dore a pune pe mitropolitul Veniamin iarăşi pe scaun, fără doială că şi d. N[icolae] I[strati] era împreună lucrători cu aceea. S posul nu s-au isprăvit, şi d[u]m[nea]lui, deznădăjduindu-se a mai ve pe protectorul sau patronul său pe scaunul puterii, au hotărît a arunca iarăşi în braţele Ocărmuirei. Spre acest sfîrşit, au triimes pe frate al său mai mare cu o scrisoare către ministrul dinlăuntru.

nistrul, însă, fiind dunăre pe dînsul, împroşcînd pe frate-său, i-au zvîrlit scrisoarea înapoi, şi s-au întors acesta fără nici o ispravă. Din întîmplare, fiul meu[3], ce să afla în gazdă la dînsul, nu numai că au aflat despre toate, dar şi însuşi scrisoarea ce au fost dus-o frate-său la ministru au avut prilej a o ceti. Totodată au aflat că frate-său, vrînd a dezvinovăţi la ministru pe N[icolae] I[strati], între altele îi zisă că pricina, în toate ar fi fiul mieu, de care să povătuiesti d. N[icolae] Ijstrati].

Despre toate acestea spuindu-mi fiul mieu, m-am întristat şi am hotărît a-1 debara de d. N[icolae] I[strati], dîndu-i şi prilej ca să călătorească la Constantinopol etc, fără să ştie d. N[icolae] Ifstrati], spuindu-i acestuia că voi să-1 ieu la ţară. Rugăciunile d. N[icolae] U[strati] că să-1 las în Iaşi nu m-au putut îndupleca nici pe mine, dar nici pe fiul mieu. Părerea de rău, însă, a d[o]m[niei] sale, precît văd din nestatornicia sa, nu era că, prin ducerea fiului mieu rămîne depărtat de un prietin aşa bun, ce pentru că de fiul mieu să folose în tot minutul, ca de un lexicon de converstie viu. Ce faci d[omnul] N[icolae] I[strati] după ce au aflat că fiul mieu ştie de scrisoarea şi solia cătră ministru? Apucă înainte, ca c... prăjina. Iată cum au răsuflat cătră cei ce socotea că-1 vor crede: cum că eu şi cu fiul mieu, în trebile aducerii mitropolitului, l-aşi fi prodosit la ocîrmuire, pentru care, spre răsplătire, pe mine m-au făcut Vodă ban, iar pe fiul mieu giudecători la un ţinut. După ce, însă, au văzut că fiul mieu au plecat la Constantinopol^ au născocit-o că, nevroind a priimi giudecătoria fiul mieu, i-au dat Vodă 400 #, ca să voiajarisască.

Şi ia aşa, domnul mieu! El însă nici pană în zioa de astăzi nu ştie că eu, precum şi fiul mieu, am aflat de născocitele lui asupra noastră. N-au aflat, pentru că nouă ne era ruşine ca să spunem cuiva despre asemenea fanfaronade a lui. Mă fac a nu şti nemică. Vine la mine şi mă duc la dînsuî, dar încredire nu mai pot ave într-însul. Pagubă că acest om îi pre fanfaron! Pagubă că-i nestatornic![4]

D[o]m[nia] ta, însă, domnul mieu, fii prietin cu dînsul ca şi pînă astăzi, păzeşti armonia ca şi pînă acum, pentru că, pentru nimenea nu poate fi el mai trebuitori ca pentru d[o]m[nia] ta, în cîtă vreme vei fi redactor. De vei priimi vro scrisoare de la p[ărintele] mitropolitul sau altul cineva din Siatină, să mă înştiinţezi. înştiinţază-mă dacă s-au încuviinţat ce cătră cenzură trecirea celor 100 ex. de Maior pentru Transilvania şi Bănat[5], şi de nu este a se plăti vro vamă, şi încă poate mare?

D[omnul] N[icolae] I[strati] mă încredinţa că el îi hotărît a jărtvi^ pentru tipărirea cărţii de „Gh. Jucanul"[6], de la sine, pe giumătate sau şi mai mult. Bine ar faci.

Dacă în curgerea de 30 zile, socotite de astăzi, nu voi mai primi vro scrisoare de la d[o]m[nia] ta, apoi şi eu voi conteni de a-ţi mai scrie. Poate că te vei fi urît a-mi ceti scrisorile şi, pe de o parte, ai şi drep tate, pentru că eu îţi scriu vrute şi nevrute.

Mălinescu

[Adresa]: An den Wohlgeborenen Herrn Herrn Georg Baritz, z Kronstadt. Siebenburgen. Franco[7].

[1] Vezi scris, anterioară, n. 3: Mălinescu plăteşte din buzunar propriu dator boierilor Costăcheşti către Bariţ.

[2] *Gh. Jucanul* este, fără îndoială, un pseudonim al lui George Bariţ (se născus in satul Jucul de Mijloc, de lîngă Cluj). Credem că avem de a face cu un episod ined şi interesant din viaţa lui Bariţ. Din această scrisoare (vezi şi mai jos, pasajul nota cu 6, şi scris. XIX), cît şi dintr-o epistolă trimisă de Nicolae Istrati lui Bariţ (B.A.R ms. rom. 878, f. 59r) .s-ar putea deduce că acesta din urmă alcătuise o lucrare desp starea politică din Moldova (poate despre evenimentele politice grupate în jurul demisi iui Veniamin Costache?). Nicolae Istrati dă de înţeles că îi este cunoscut conţinut cărţii. în această scrisoare, infra, Mălinescu îi dă lui Bariţ speranţa că Istrati îl •sprijini material la tipărirea ei. Un ajutor efectiv oferă spătarul Nicolae Carp (ve infra, scris. XIX). Ce s-a ales cu scrierea lui „Gh. Jucanul" despre Moldova? N cunoaştem alte ştiri despre acest episod, decît ceea ce am înmănunchiat aici. Lucrar n-a fost văzută sau pomenită de nimeni. Descoperirea ei, eventual în fondurile d Moldova, ar constitui un fapt senzaţional, care merită osteneala.

[3] Vasile Mălinescu (despre care vezi scris. XXI, n. 1).

[4] Cum nestatornic se va dovedi Nicolae Istrati, într-adevăr, dar la un diapaz mult mai grav: din fruntaş revoluţionar la 1848, devine duşman al unirii de la 18 şi adversar al foştilor comilitoni.

[5] Vezi şi scris. XVIII—XIX. înţelegem că Mălinescu trimite în Transilvan şi Banat, probabil la cererea lui Bariţ, un set de 100 exemplare din *Istoria* lui Pet Maior, în ediţia a doua, Buda, 1834 (vezi scris. I, n. 6).

[6] Vezi n. 2.

[7] „Domniei sale domnului domn George Bariţ, la Braşov, Transilvania. R comandată".

XVII

Bârlad, 1843 [sic; recte: 1844], ianuari

Domnul mieu!

Aflîndu-mă astăzi aicea, unde, întîlnindu-mă cu d. Gheorghi Ci pescu mi-au spus că şi un frate de al său[2] să află de alaltăieri aice carele pe poimîne să întoarnă înapoi la Braşov, pricina de care m-am demnat a nu scăpa nici această ocazie din vedere fără a nu-ţi scrie e că, în trecutele zile, priimind de la d. Savul o scrisoare, între altile înştiinţează şi aceea că, într-o zi de poştă, priimind în pachetul său plic cu gazeti pe numile mieu, în care, prepuind că în acesta s-ar afla vro scrisoare particulară din partea d[o]m[niei] tale cătră mine, 1- dat d[omnului] N[icolae] I[strati] ca să mi-1 triimată. O asemenea în inţare m-au supărat încîtva.

De vei fi priimit un răvaş al mieu din Eşi, apoi lesni vei pute gîci di ce ![3] Aş dori să ştiu de au fost în acel plic vrun răspuns al d[o]m-[nieil tale cătră mine, şi cum era acela?

Scrisorile d[o]m[niei] tale eu le pot preimi mai sigur, sau cu ocazii prin d. Gh. Cepescu din Bîrlad, sau prin d. Savul, însă acesta să le ţie la sine pană cînd voi triimeti om înadîn[s] etc.

Alegirea mitropolitului s-au hotărît a urma la 28 a curgătoarei luni[4]. Aşadar, pe poimîne voi purcedi şi eu la Iaşi, ca să fiu la alegire,. ca privitori.

Cu acestea, sînt al d[o],m[niei] tale constitori,

Mălinescu-

[Adresa:] Domniei sale domnului Gheorghi Bariț etc. la Braşov[5].

[1] Gheorghe Ţepeş, Cepescu sau Ciupeseu, negustorul braşovean cu dugheană la Bîrlad.

[2] La Braşov, Gheorghe Cepescu (acesta este numele cel mai des uzitat) avea doi fraţi negustori: Barbu şi Nicolae.

[3] Despre supărarea lui Iordache Mălinescu cu Nicolae Istrati vezi scris, anterioară, care este „răvaşul de la Eşi".

[4] Se va amîna pe ziua de 2 februarie 1844 (vezi scris, următoare, n. 1).

[5] Pe coperta scrisorii este o specificare a Carantinei cezaro-crăieşti de la Oituz: „Kontumazâmtlich gerauchert, Ojtoz, am 10/2 [1]844. Miszlowich [şi un cuvînt ilizibil]", adică: „Afumată prin oficiul de carantină, Oituz, în 10/2 1844". Scrisoarea are multe găuri prin care trebuia să pătrundă fumul de sulf. Bîntuia epidemia de holeră în Moldova. Adnotată şi de Barit: „Mălinescu, 1843 [sic], ian[uarie]", iar mai tîrziu: „Ge. Mălinescu, Bîrlad, 24 ian. 1843 [sic]".

XVIII

Iaşii, 1844, ianuari 39*

Domnul mieu l

Aflîndu-mă pe la 24 a curgătoarei luni în dugheana d. Gh. Cepescu din Bîrlad, şi spuindu-mi acesta că şi un frate al său să află venit din Braşov, am scris acolo o scrisoare, ca să ţi-o ducă, îndemnîndu-mă cătră aceasta mai mult o înştiinţare a d. Savu, prin care îmi face întrebare de am primit un număr din foile d[o]m[niei] tale, în care prepune a fi o scrisoare, şi cu prilej ar fi dat-o d. I[strati] ca să mi-i trimată. Eu pe atunce acest pachet nu-1 preimisem şi... de aceea ţ-am scris etc.

Aicea am venit ca să fiu la 28 al acestii luni la alegirea mitropolitului, dar fiindcă această alegire, precum şi a episcopului s-au strămutat pe miercuri 2 fevr. [1] n-am poftă a cheltui din pungă pană atuncea şu dar, mîine, de-a dimineaţă purced înapoi acasă.

Alegători vor fi vro 120 mai bine, fireşte de boieri. Precum să vorbeşte, apoi atît M[ăria] Sa Vodă, cât şi d. Daşcov[2] stăruiesc ca romanul să se facă mitropolit[3], iar Neofil (?) de la Măn[ăstirea] Neamţului, episcop. Opozanţii nu vroiesc pe aceştia[4]. Vicariatul mitropolitului, ce să proiectasă, de care am cetit ceva şi în foile d[o]m[niei] tale[5], s-au desfiinţat.

Prin această din urmă scrisoare a d[o]m[niei] tale (din 14 a trecutei luni dechemv.) mă înştiinţezi că la vara veitoare vei faci o călătorie pin Moldova[6]. Ce bucurie aşi ave ca să te îmbrăţoşez! Numai nu ne amăgi, ca în anul trecut[7].

D[omnul] I. Lăţăscu[8] nu-i acum aicea, el petrece pururea la ţară!

Acele 100 ex. din Maior le-am espedat astăzi la Bîrlad[9]. De acolo ^după venirea mea acasă) vor mergi la Braşov.

în privirea alegirei mitropolitului şi a episcopului, alegătorii de pe acu s-au împărţit: unii cer ca balotaţia să urmezi prin bile, iar alţii prin bileturi tipărite, ca floriceli împregiur. Să vorbeşti că acei ce cer t)ile ar fi pregătit un protest, ca să-1 dei mîini demineată la M[ăria] Sa Vodă[10].

în N. 4 a foii d[o]m[niei] tale ieşiră un articul despre oarecare mecemaţi de aicea, supt D.iV.[11]. Unii din literaţii noştri s-au supărat că li s-au ixecut numeli printre oamenii pe rînd[12], iar unii pentru că îi numesc acolo *factori*[13]. Este adevărat că aicea acel cuvînt înseamnă jidovi carii să hrănesc pe la uşile unor şi altora, cu trimetire încoace şi încolo, în feliuri de trebi mîrşave, sau cumpărări.

Mă iartă, că iată, îi 11 ceasuri de noapte, şi mîine des-dimineaţă pornesc.

Al d[o]m[niei] tale prietin, *Mălinescu*

Poşta purcedi mîine.

Scrisorile să mi le triimeti sau prin d. Cepescu, sau d. Savul 'însă acesta să nu le dei făr[ă] orderu mieu.

[Adresa:] An der Wohlgeborene Herrn Herrn Georgi Baritz, Professor etc. In Kronstadt. Franco[14]

[1] Alegerea mitropolitului Moldovei, în locul demisionatului Veniamin Costache a suscitat enorm interesul opiniei publice. Cum însă *Albina românească* era, din punctu *de vedere al interpretării politice a evenimentelor, extrem de timidă, *Gazeta de Tran silvania* îşi asumă sarcina de curier al veştilor din Moldova. La 14 februarie (VI 3844, nr. 13, p. 50—51), rubrica *Moldavia* este rezervată în întregime acestei probleme în prima relatare, *Iaşi, 31 ianuarie,* se resimte şi ceva din conţinutul scrisorii lu ^,Prin domnesc ofis din 27 ianuarie Nr 8 alegerea de mitropolit s-au amînat şi s-a hotărît a fi mercuri ia 2 fevruarie; iar alegerea de episcop în locul aceluia ce v trece la scaunul mitropoliei, vineri la 4 fevr[uarie]". Şi apoi: „La episcopia ce va răm nea vacantă, sînt vreo 30 candidaţi, dar pare-se că lupta va fi numai între doi: arhimandritul Veniamin Ruset, sprijinit de lăţită sa partidă, şi arhimandritul Neofil, stareţ ZMănăstirei Neamţul, ajutat de diplomaţie".

[2] Iakov Andrievici Daşcov, consul general rusesc, revine în Moldova în ianuar 1844, după ce Charles de Kotzebue îşi luase un „concediu nelimitat". Revenirea l Daşcov a fost providenţială pentru Mihail Sturza, care nu se afla în graţiile instru tului aristocrat Kotzebue. Daşcov a întărit mult poziţia Domnitorului moldovean. Ve şi Ioan^C. Filitti, *Domniile române sug Regulamentul Organic,* p. 527 şi urm.

[3] într-adevăr, Meletie Brandaburul, episcopul Romanului, devine noul mitropo al Moldovei, ca favorit al Domnitorului Mihail Sturza. O corespondenţă grăbită d ^Moldova: „Viu în fuga mare a vă spune, că la 2 fevruarie părintele Meletie, episcop Romanului, s-au ales mitropolit cu 81 glasuri împotriva a 26" (articolul *Iaşi, 4 fe* <lin *Gazeta de Transilvania,* VII, 1844, nr. 14, p. 55). Vezi şi scris. XIII, n. 10. Ecou

în presa vremii: *Buletin., Foae oficială,* XII, 1844, p. 17, 45; *Albina românească,* XVI„ 1844, p. 37, 41; *Curierul românesc,* XVI, 1844, p. 53—54, 64; *Gazeta de Transilvania»* VII, 1844, p. 55-56, 70 ş.a.

[4] De data aceasta „opozanţii" vor avea cîştig de cauză: în scaunul episcopal al Romanului, vacant prin promovarea lui Meletie ca mitropolit, a fost ales Veniamin Rosetti, şi nu Neofil de la Neamţul. Iată atmosfera alegerii: ,-,Astă din urmă alegere s-au însemnat încă prin declaraţia energică a adunării [soborul electoral n.ns.] în contra uneltirilor, cu care unii se pregătiseră a deschide străinilor un drum, spre a ajunge lai înalte trepte bisericeşti a Moldaviei" (în *Gazeta de Transilvania,* VII, 1844, nr. 1*j,* p. 58).' Neofil era rus. Vezi *şi Albina românească,* XVI, 1844, p.. 41—42, 45, 97; *Curierul românesc,* XVI, 1844, p.54; *Gazeta de Transilvania,* VII, 1844, p. 99- 100.

[5] Foile lui Bariţ n-au publicat nimic despre intenţia stăpînirii din Moldova, de a* institui un post de vicar al mitropolitului.

[6] In 1844, Bariţ nu va călători în Moldova, ci la Bucureşti, în interesul foilor sale, care aveau în Ţara Românească al doilea mare debuşeu, după ImperiuLAustriac. Vezi în acest, sens: Corneliu Diaconovici, *George Bariţiu, 12/24 mai 1812—1892. Foi? comemorative la serbarea din 12/24 mai 1892,* Sibiu, 1892, p. 11— 12; George Em. Marica*. *Notele de călătorie ale lui George Baritj* în *Anuarul Institutului de istorie din Cluj,* VI,. 1963, pp. 123-150, p. 127.

[8] Vezi scris. XI, n. 2.

[9] Scris. XVI, inel. n. 5.

[10] Şi această informaţie suplimentară a intrat în textura articolului *Iaşi, 31 ianuarie'* (vezi n. 1 supra): „In instrucţiile ce s-au înfiinţat acuma despre modul alegerii stă-, ca alegerea să fie cu bileturi, unii însă pretindea cu stăruinţă ca să se facă prin bile,,, se pare însă că nu vor izbuti la nimic". Alegerea s-a făcut cu „bileturi" !

[11] în numărul 4 din 13 ianuarie (VII, 1844, p. 15), *Gazeta de Transilvania* publica o lungă *Corespondenţă. Iaşi 2 ianuarie 1844,* în care un D.N. găseşte pretextul de &. înşira „cîteva nume alese a mecenaţilor patroni ai literaturei noastre, carii sînt..." Şi-i înşiră pe: Costache Sturza, Lupu Balş, Costache Conachi, Teodor Balş, Scarîat Miclescu, Alecu Mavrocordat, Dimitrie Buhuş, Vasilie Drăghici, Grigorie Drăghici^. Gheorghie Cosmiţă, Petru Cosmiţă, Teodor Biirada, Costachi Negruzzi, Nicolae Istrati, Meletie Istrati, Ghenadie Şendrea, Panait Idieru, Mihail Kogălniceanu, Alecu Sturza,, Alecu Chica, Gheorghe Harnav, Teodor Vasiliu, Gheorghie Hartulari, Manole Codrescu, Vasile Alecsandri, Măria Paladi, Costache Sion, Gheorghe Săulescu, Ioan Drăghici, I. Gherghel. Cam mulţi mecenaţi pentru cultura ce se făcea la 1844 în Moldova!' *Propăşirea* a fost desfiinţată, în ciuda acestei cohorte de „sprijinitori" I Intenţia de linguşeală a actorului este evidentă.

[12] Prin „literaţi", Mălinescu înţelege aici pe toţi cei din listă. Aşadar, „literaţii" boieri s-au supărat pentru că au fost puşi alături de „oameni de rînd" ca Vasile-Alecsandri, Costache Negruzzi, Mihail Kogălniceanu, Gheorghe Săulescu, Costache-Sion şi alţi cîţiva, care meritau cu adevărat laudele autorului. Dar pe semne că „marii» logofeţi", vornicii, spătarii şi banii din fruntea listei şi-ar fi zis — după vocabulă, fanariotă — : „Eu mecenat, tu mecenat, cine mai face ciubotele?"

[13] încă o supărare! Călcînd în străchini, autorul gafeur scrie: „Dea ceriul ca asemenea generoşi *jactori* [s.ns.] multiplicativi ai simţului şi ai tăriei naţionale să ne înmulţiască înmiit..." etc. Linguşirea are două tăişuri!

[14] „Domniei sale domnului domn George Bariţ, profesor etc. în Braşov. Recomandată"

XIX

Văleni, 1844, februar 1>

Scumpul mieu domni

i J ^ v V 1 1 i n c ă de ai P r i i m i t 0 scrisoare a me cu data din Iasi, de pe ia siirşitul a trecutei luni ghenari V ca răspuns asupra cei mai.de pe

urmă scrisori a d[o]m[niei] tale? Totodată, acum am încredinţat în mîna d. Gheorghi Cepescu din Bîrlad[2] altă o ladă cu acele 100 exemplare din Maior[3], cît şi cuviinciosul adres din partea me către *Dreystigst-Amt* [sic; Dreistigstamt][4] de acolo, ca să le espedeze cu ce întîi ocazie, către ace vamă.

Aşadar, din acestea cărţi, poftindu-te ca să priimeşti pentru d[o]m[nia] ta 10 sau 20 exemplare, celelalte vei binevoi a le împărţi gratis — drept premii — între şholarii români din Transilvania şi Bănat, neuitînd însă a da cîteva şi pentru bibliotecile publice româneşti din acele ţări, precum şi pentru o bibliotecuţă de care aud că s-ar fi început a să urzi supt direcţia d. Macedon, catehet a sholilor normale de la Al II regiment românesc, în Năsăud[5].

50 în întoarcerea mea de la Iaşi, m-am abătut / pe mas la un prietin anume spatariu Neculai Carp[6], ce să afla atuncea la moşia sa Ţăbăneştii. Din vorbă în vorbă, spunîndu-i eu şi despre o carte ce are să o dei peste puţină vreme la lumină un Gh. Juc. . .[7] şi că numai din lipsa cheltuielilor au întîrziat pană acum, d[u]m[nea]lui avu bunătate a-mi şi da *douăzeci şi opt* ţvanţigi, spre a-i mijloci în agiutoriul tipărirei acei cărţi pe care bani eu tot acum i-am dat în mîna numitului de sus d. Cepescu ca să-i triimată la d[o]m[nia] ta, de a cărora primire binevoind a da reţepisă chiar pe numele d. Carp, cred că nu vei uita, după ieşirea cărţii a triimeti (prin mine) şi pentru d[u]m[nea]lui vro două exemplare? Acele 10 sau 20 exemplare din Maior, pomenite mai sus, pentru d[o]m[nia] ta, vînzîndu-le, poate că s-ar întrebuinţa tot pe tipărirea acei cărţi, dacă să atinge de a d[o]m[niei] tale interes[9].

De nou nu avem nemică. Despre alegirea mitropolitului şi a episcopului cred că vei preimit pană acum înştiinţări din Iaşi[10].

în ceasurile alegirilor mitropolitului] şi a epis[copului], d. N[icolae]

"50v I[strati] avură cu d. hatman N. Mavrocordat / o atingere necumpătată. Cel întîi au avut dreptate şi chemară pe acesta la duel, însă d. hatmanu ş-au cerut iertăciune în scris etc.

Al d[o]m[niei] tale credincios,

Mălinescu

N.B. Premiit-ai de la d. Demitrie Nica plata gazetilor meii p

-"31 întregul anul trecut? Căci eu i-am plătit[11]. /

[Adresa:] Domniei sale domnului Gheorghi Bariţ, profesor, *Braşov*

An Herrn Herrn Georg Bariţ, Profesor, *in Kronstadt*

[1] Scrisoarea precedentă.

[2] Vezi scris. XVII, n. 1.

[3] Scris. XVI şi XVIII.

[4] Oficiul tricesimal, corespunzător vamei superioare a Transilvaniei.

[5] Era o nouă donație a lui Iordache Mălinescu, din tirajul ediției de Buda 1&34,. a *Istoriei pentru începutul romanilor în Dachia.* Cu o jumătate de an in urmă, în august 1843, el donase 300 de exemplare pe seama şcolarilor silitori din Transilvania,. Țara Românească, Moldova şi Banat (vezi *Gazeta de Transilvania,* VI, 1843, p. 269 — 270$ „Catehetul" de la Năsăud era *Macedon Pop,* 1805— 1875, originar din Smgeorz-Băi, absolvent al Seminarului teologic din Blaj (1834) şi profesor la Blaj timp de patru* ani. Din 1838 pînă în 1846 a fost profesor de istorie şi religie la Şcoala primară românească a Regimentului al II-lea românesc de graniță din Năsăud. Din 1846 apucai pe căile ierarhiei clericale, ajungînd vicar foraneu graco-catolic al Rodnei (1847— 1858)„ apoi canonic şi prepozit capitular la Gherla. Vezi despre el: Iuliu Moisil, *Vicarul şi prepozitul Macedon Pop (1805—1875),* în *Arhiva someşană,* 1936, nr. 19, p. 158— 189; Victor Bojor, *Canonicii Diecezei gr—cat. de Gherla, acum: Cluj-Gherla 1857—1937,* Cluj, 1937, p. 35-64.

[6] Vezi scris. V, n. 13.

[7] Scris. XVI, n. 2. Iată un ajutor efectiv pentru tipărirea misterioasei cărți a lui Gh. Jucanul.,

[8] Nu va ieşi (vezi scris, următoare).

[9] Cele 10 sau 20 de exemplare din 100 pe care le trimitea Iordache Mălinescu îri Transilvania şi Banat, din *Istoria* lui Petru Maior, i se cuveneau lui Bariț ca decima dau duodecimă, în calitate de difuzor.

[10] Vezi scris, precedentă, inel. notele.

[11] Altă scrisoare cu găuri şi cu însemnarea dezinfecției antiholeră: „Kont[u]m[a]~ zâmtlich gerauchert, Oituz am 13/5 [1]844", adică: „Afumată prin oficiul de carantină, Oituz în 13/5 1844". Tot pe copertă, însemnarea poştei moldovene: „Denpreună cu* 28 tvantihi". Adnotată de două ori de Barit" „1844, Mălinescu" si mai tîrziu: „Văleni,, 15 febr.' 1844".

A mai fost publicată în Cornelia Bodea, *Lupta românilor...,* p. 254—255.

XX

Văleni, 1844, dechemv. 17

Domnul mieu!

Asupra scrisorii d[o]m[niei] tale, încă din a trecutei luni iunie„ tocmai astăzi îți răspund. Vezi aşa? Pe de o parte ca să fac să simți şi d[o]m[nia] ta cîtu-i de greu a răbda cînd nu-ți răspunde cineva la vreme, sau nicicacum, iar pe de alta, ştiind că ai acum îndestui corespondenți în Moldavia, nu voi să mă înfig şi eu. Alta era pe la începutul foei d[o]m[niei] tale.

Cu toate acestea, despre doaă articule publicate şi prin *Gazeta* d[o]m[niei] tale nu pot tace, adecă cel întîi pentru înființarea shoalilor româneşti în Bucovina etc. iar cel al doilea pentru literatura etc. a bulgarilor, dat ca din Galați[1].

Domnul mieu! Nemică n-aş dori mai mult decît ca se ne putem vede undeva, spre a-ți putea descoperi chipul întrebuințat de cătră mine pentru înființarea shoalilor româneşti în Bucovina. Am găsit ua prilej bun şi l-am ştiut întrebuința în folosul neamului. Cu acestaşi prilej m-am încredințat totodată că fieşcare om poate faci ceva, ba uniori şi mai mult decît au gîndit. Rău zic, dar, cei mai mulți că: „Ce pot faci eu singur?" Mult, domnule, mult! Lăsînd a zice că din picături se fac puhoaie.

Literatura bulgarilor 1 Aflîndu-mă în iastă toamnă în Galați, am mers la un bancheri de acolo, Avramovici, unde din întîmplare găsind nişte brojuri, jurnale etc. în limba bulgărească, am şi luat cîte un exemplari. După aceea, veind la mine (acasă) d. Gh. S., căruia cetindu-i cîte ceva dintr-însele, ne-am zdrobit mult despre cuprinderea şi scoposul lor. Eram hotărît a-ți triimeti un articul lunguți despre acele, însă d. Gh. S. (carele adesăoară să întîlneşti cu ț) m-au apucat pe dinainte. D[o]m[nia] ta vei fi preceput demult că pe d. f ar fi fost mai bine să-1 fi însemnat în gazeta d[o]m[niei] tale cu [urmează un desen reprezentînd pe diavolul], decît cu semnul sf[înt] \. El mi-au făcut pozna şi în aceasta [2].

(Aicea trebui să las pana pentru cîteva minute, ca să vorbesc cu un morari, pe care voiesc a-1 alcătui ca să-mi prefacă o moară).

înteresa[n]t morari! L-am văzut întîiaş dată acum. El este neamț venit de vro patru ani — cu familia sa — din Caucaz. Acolo au trăit la băile calde din Patigoreca, unde să afla mulți nemți, pană ce generalul Grabe le-au făcut cunoscut ca, spre siguranția lor, să se depărtezi de acolo. Vrăjmăşiile s-ar fi început din pricina generalului Sas, carile slujind fără nici o leafă (? !), trăia din prăzile ce făcea adesăoară cu un corpus de cazaci, în părțile Cercaziei. Ce întîi bătaie ar fi urmat la Sulac, a doaă în Vladocapcai, amîndoaă dincolo de rîul Teric, în
49 care ar fi pierdut / ruşii 15 000 de soldați, afară de ofițeri (? !). Greşala ar fi urmat din aducerea leşilor în armia rusască, carii, ce mai mare parte ar fi trecut la cercheji. Semințiile lui cunoscute în Cercazia sînt: a) ceceini, ce sînt şi mai viteji; b) lesghinei păgîni; c) abazinei; d) cercajii; e) cabardinii şi e) truhmanii. D[o]m[nia] ta le citeşti acestea ştiri ca de la un morari, dar să vezi că, pe cît l-am înțălăs, apoi nu prost [3].

Deşi de la priimirea acestii din urmă scrisori a d[o]m[niei] tale eu nu m-am întîlnit cu d. spăt[ar] Carp, dar, pe temeiul prieteşugului ce urmează între mine cu d[u]m[nea]lui, apoi acei 28 douăzeceri ii poți întrebuința drept premie pentru cele mai bune poezii populare etc.[4]. Despre cari cu mergerea me (piste câteva zile) la Iaşi, îi voi spune şi d[u]mfi]sale.

Alaltăieri am triimes la d. Cepescu din Bîrlad 12 douăzeceri, plata foilor d[o]m[niei] tale pe semestru 1 a anului viitori 1845. Oare dacă ț-aş triimiti banii înainte, te-ai putea însărcina d[o]m[nia] ta ca să poronceşti a mi să faci acolo o trăsură acoperită de drum, numite pe aicea *braşovenci}?* Vezi d[u]m[nea]ta că însuşi numele le dovedeşti că acolo, le fac mai bine decît orişiunde. De sine să nțălegi că eu, de aicea, ț-aşi face o prescriere lămurită de mărimea şi calitatea ce ar ave a se faci. Binevoieşti a-mi răspunde cît s-ar pute mai în grabă întru aceasta. Eu mai am făcută una pe acolo, dar s-au învechit şi mergi spre peire.

Despre exilarea lui Kogălniceanu, Negruzzi, Pisoțchi, Voinescu ştii[5]. Ce să facim! Să vedi că încă anii blăstămului nu s-au împlinit. Ai dreptate a te îngrija de a treci munții[6]. Fireşti, că, ca supus austricesc, n-ai pătimi altele, dar a-ți găsi pricini şi a te da piste graniță înapoi, mai că o cred.

Sînt prenumerat la *Foaea ştiinţifică,* dar de cîteva săptămîni nu mi-am priimit N[ie]. Aud că s-ar fi oprit[7]. Să vedem, pote că la vară mă voi pute răpăzi măcar la graniţă, ca să te văd.

Anii posesiei, de 6 ani, mi-am împlinit aicea, şi pe la Sf. Gheorghi am a mă strămuta la o altă megieşică moşie, anume *Idriciul.* Dar, vai! Mă cutremur de mulţimea trebilor pe care abie le-am început, căci. lăsînd a zice că o strămutare gospodărească de cîmp îi un lucru straşnic de supărători, dar apoi acolo unde mă duc trebuie să fac mai toate acareturile proprietăţii din pajişte.

Cred că cărţile (P. Maior) îşi vor fi venit înapoi din Cluj. De vei voi ca să publici ceva despre dînsele, apoi cam aşa precum vei vedea
49v mai jos însemnat[8]./

[1] Primul articol la care se referă Mălinescu s-a publicat în *Albina românească* (XVI, 1844, nr. 65, p. 270), cu titlul: „Cernăuţi *7 august,* la rubrica *Novitaîe din afară.* Este vorba de nişte „deosebite privileghii" pe care împăratul Austriei le-ar fi acordat culturii românilor din Bucovina, ca de pildă scoaterea şcolilor româneşti de sub epitropia Consistoriului romano-catolic din Lwow (!) şi trecerea lor sub. jurisdicţia episcopului greco-catolic român Eugeniu Hacman. Totodată, acesta este îndatorat „a înfiinţa mai multe shoale curat naţionale pentru moldoveni, în care să se înveţe îimba românească cu deslvîrşire". Bariţ n-a publicat această ştire, aşa cum i se pare lui Mălinescu.

Al doilea articol este intitulat *Iaşii, 20 octomvr.* 1844 (în *Gazeta de Transilvania,* VII, 1844, nr. 88, p. 351-352).

[2] Se pare că, într-adevăr, este vorba de un furt literar. Autorul primului articol, semnat cu -f, recunoaşte singur că: „Un prietin al nostru, un adevărat fiu al patriei, călătorind de la Iaşi în persoană la Galaţi, spre a să lămuri asupra cauzai bulgare, au descoperit că..." etc. Acest „prietin" este Iordache Mălinescu, iar autorul pare a fi Gheorghe Săulescu, semnatarul cu -f- a nenumărate corespondenţe din.Moldova, publicate în *Gazeta de Transilvania.*

[3] Vezi *Istoria U.R.S.S., Sec. XIX,* Bucureşti, 1957, p. 119-147,

[4] Vezi şi scris, anterioară, inel... n. 6. Să se fi răzgîndiţ Bariţ de a mai tipări cartea despre Moldova, cu pseudonimul Gh. Jucanul, şi acum reflecta să dea altă destinaţie ajutorului bănesc din Moldova?

[5] Despre exilul de scurtă darată al intelectualilor moldoveni, *Albina românească* n-a putut scrie nimic. în schimb *Gazeta de Transilvania* (VII, 1844, nr. 91 din 13 noiembrie, p. 354) nu întîrzie să sesizeze incidentul: „Sîntem înştiinţaţi că d. M. Kogălniceanu s-au trimis în exil la Mon[astirea] Rîşca". Corespondentul lui Bariţ, acelaşi-f, deci Gheorghe Săulescu, face apoi o expunere a activităţii literare a lui Kogălniceanu, după care insistă asupra netemeiniciei juridice a hotărîrii. Nu mult timp după aceasta, la 18 decembrie (vezi *Gazeta de .Transilvania,* VII, 1844, nr. 101, p. 4-Q2); acelaşi corespondent informează că: ,,D[omnul] spatariu C. Negruzzi, în urma unei închieri• a Sfatului administrativ slobozite cu Nr. 2642 către Departamentul dinlăuntru;, şi împărtăşită de către acesta sub Nr. 23.477 Noemvrie 13, « este depărtat din capitală la moşiea d-lui, fără a avea de a se înfăţoşa în capitala ţerei ». Pricina esilării d-lui. C. Negruzzi s-au dat a fi unele numere din foaiea ştiinţifică *Propăşirea,* care se spune că au scăndălit pe unii de înaltă consideraţie". Se face de asemenea prezentarea activităţii literare a exilatului. Vezi şi N. Cartojan, *Surghiunul lui Kogălniceanu la mănăstirea Rîşca,* în *Convorbiri literare,* XLIX, 1915, nr. 1, p. 42. Despre surghiunarea lui Nicolae Pisoschi şi Ioan. Voinescu II nu "cunoaştem amănunte.

[6] Un nou plan ratat al lui Bariţ de a vizita Moldova;în 1845. Se pare că redactorul braşovean a făcut unele pregătiri serioase pentru acest drum demult năzuit. în

mai 1845 nu mai există nici o îndoială că Bariţ va veni în Moldova, după cum re
din următoarea misivă pe care Iordache Mălinescu i-o trimite lui Gheorghe Săule
(B.A.R., ms. rom. 878, f. 52 r+v):

„Idrici, 1845, mai

Sâulică, puiule mieu :

Ieri am auzit că d. Bariţ piste cîteva zile va veni la Iaşi. Tu vei fi ştiind
bine aceasta. De este aşa, apoi te rog ca, cît s-ar pute mai în grabă să-i scrii c
nu mă încungiure. Să-i lămureşti aşa: a) De va veni prin Ţara Românească, trebuie
treacă prin Bîrlad şi Poşta *Docolina ;* b) De va veni prin Iaşi, ca să treacă la
Românească, tot pe la Poşta Docolina caută să treacă. Prin urmare, *Docolina*
un punct cu care să hotăreşti capătul moşiei Idriciul, ce să posesuieşti de către m
şi de unde numai giumătate de ceas mai spre răsărit să aflâ satul Idriciul (ce-i zi
Boghenii), în care şedi prietinul lui şi al tău, Mălinescu. Acest marş-rout va sluj
pentru tine cînd va fi să treci în gios.

Eu cred că prietinul Bariţ, şi la întîmplare de a nu-i fi trecirea prin Ţara de
tot nu va ieşi din Moldova pană nu va vizita şi pe Mălinescu. Ferească D[u]mne
să nu o facă aceasta, că mă îndrăcesc!

De vei fi avînd nescari răvaşe pe numele mieu, fă bine a le da în mîna ad
toriului acestuia.

Al d[u]m[italej prietin, *

Măline

Scrisoarea către Săulescu este o mărturie emonţionantă a nerăbdării cu care e
aşteptate întîlnirile panromâneşti în preajma revoluţiei (cea de la Mînjina, din 1
va fi un exemplu clasic). Totuşi, Bariţ nu va călători nici de data aceasta în Mold
ci, oarecum brusc, porneşte împreună cu Johann Gott într-o lungă drumeţie spre ap
Europei, pînă în valea Rinului, în legătură cu planul patriciatului săsesc de a a
noi colonişti germani în Transilvania (vezi George Em. Marica, *Notele ie călătorie*
lui George Barit, în *Anuarul Institutului de istorie din Cluj,* VI, 1963 pp. 123—
p. 127-130). '

[7]. Vezi supra, n. 5. Persecutarea principalilor animatori ai *Propăşirii* de
regimul lui Mihail Sturza avea tocmai rostul de a slăbi şi anihila revista. După
ghiunirea lui Kogălniceanu, Bariţ notează cu amărăciune: „De vreo cîteva săptă
Propăşirea, foaiea ştiinţifică, începe a şchiopăta. Ar fi prea mare pagubă să o per
aşa de tînără", şi continuă cu o notă de subsol a redactorului: „Nu o lăsaţi, domn
nu o lăsaţi, ţineţi-o, apăraţi-o; şi aşa avem foi periodice puţine şi mult pără
(vezi *Gazeta de Transilvania,* VII, 1844, nr. 97, p. 386). E de reţinut amănuntu
redactorul braşovean foloseşte titlul de *Propăşirea,* în vreme ce foaia ieşeană se nu
doar *Foaie ştiinţifică şi literară,* „propăşirea" fiind considerat de cenzură drept
cuvînt periculos şi deci interzis ca titlu (a apărut la un singur număr, din 2 ianu
1844). Ultimul număr al *Propăşirii,* 41, a apărut în 22 octombrie 1844. Despre des
ţarea revistei vezi pe larg în studiul lui Paul Cornea la monumentala ediţie anast
a *Propăşirii,* apărută la Bucureşti în 1980, p. I—XLVII.

[8] în *Gazeta de Transilvania* (VIII, 1845, nr. 14, p. 68) apare a *Mulţămită pu*
despre care înţelegem că este „opera" lui Mălinescu însuşi. Se arată că *Istoria p*
începutul românilor în Dachia a lui Petru Maior a fost tipărită a doua oară la B
în 1834, în 1000 de exemplare, cu cheltuiala căminarului Iodache Mălinescu.
aceste exemplare, editorul a împărţit 300 de exemplare, gratis, la diferite persoane
Moldova; 122 le-a donat şcolilor şi bibliotecilor publice de acolo, 100 de exem
a trimis în Ţara Românească, iar acum alte 100 redacţiei de la Braşov, ca să fie
părţite ca premii elevilor silitori din Transilvania şi Banat.

Scrisoarea a mai fost publicată în Cornelia Bodea, *Lupta românilor. . .,* p. 26 1–

XXI

Iaşi, 1848, mai 2

Domnul mieu!

Din deosebite izvoară m-am înştiinţat că fiul mieu Vasile [1], carele în anul trecut să depărta de aice, acum s-ar afla în Braşov. Te rog, domnul mieu, de cumva vei da ochi cu dînsul, să-i spui ca nu cumva să uite că eu am dat chiezăşie, la pornirea lui de aice, cum că fără voia guvernului niciodată nu va intra în Moldova. De va faci dinpotrivă, apoi eu îs pierdut.

în Engel şi alte locuri, îmi aduc aminte de istoricul slovac arhimandritul Raici, carele au dat afară o carte istorică (mi să pare) în 4 tomuri [2]. Fă bine a-mi găsi această carte şi a mi-o triimeti prin dd. fraţii Hagi Gheorghiu din Iaşi[3]. Acuma Engel nu mi-i de-ndămînă, ca să pot cita pomenita carte mai pre larg.

Al d[o]m[niei] tale,

Mălinescu

[Adresa:] An den Wohlgeborene Herrn Herrn Georg Baritz, in Kronstadt [4]

[1] *Vasile Mălinescu,* 1817— 1866, fiul lui Iordache Mălinescu, om politic român, fruntaş liberal, a fost secietar al Arhivelor Statului din Moldova (înaintea revoluţiei), membru al Divanului ad-hoc al Moldovei şi ministru al cultelor (în 1861). Episodul evocat de disperatul tată este relatat de Gheorghe Sion în *Suvenire contimpurane* (vezi ed. Bucureşti, 1973, voi. II, p. 18 şi 77—79), şi a rămas în istorie sub numele de „Episodul de la Grozeşti". Auzind de izbucnirea revoluţiei din Transilvania, patru studenţi români de la Paris: Vasile Mălinescu, Grigore Cozadini, Ioan Lecca şi N. Chinezu se grăbesc să vină spre casă, spre a sprijini mişcările din patrie, aşa cum făceau şi alte grupuri din Ţara Românească şi Moldova. Toţi făceau parte din marele grup de tineri moldoveni plecaţi la studii la Paris, în urma mişcărilor binecunoscute din 1846. Mulţi dintre ei au străbătut prin cordoanele grănicereşti, dar cei patru au fost opriţi la Grozeşti, lîngă pasul Oituz, de către armata austriacă. S-a iscat o busculadă în care studenţii au împuşcat un ofiţer şi un soldat. Apoi s-au întors în Transilvania, unde au participat la Adunarea Naţională de la Blaj din 3/15 mai 1848 (vezi Cornelia Bodea, *Lupta romanilor pentru unitatea naţională 1834—1849,* Bucureşti, 1967, p. 134), iar ulterior au luat din nou drumul Parisului, unde au trăit împreună cu emigranţii revoluţionari. Vasile Mălinescu a fost capul acestui grup, exemplu de curaj şi avînt patriotic. Poliţia moldoveana aflase din vreme de pornirea studenţilor spre ţară şi luase măsuri pentru stăvilirea intrării lor în Moldova. Autorităţile austriece erau de asemenea alertate. Vezi despre el: *Necrologiu,* în *Buletinul instrucţiunei publice,* I, 1866, p. 288; G. Zâne, *Texte din literatura economică în România. Secolul XIX,* I, Bucureşti, 1960; Idem, *Vasile Mălinescu. La o sută de ani de la moarte,* în *Viaţa economică,* IV, 1966, nr. 7, p. 10; Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea naţională 1834—1849,* Bucureşti, 1967, pass.

[2] *Ivan Raici, 1726*— 1801, istoric şi învăţat sîrb, scriitor luminist de faimă europeană. A studiat teologia la Kiev şi Moscova, apoi a călătorit la Constantinopol şt

Athos, pentru a se documenta asupra istoiiei slavilor din sud. Revenit în Serbia austriacă, a fost profesor la Carloviţ şi Novi Sad, apoi, din 1772, egumen al Mănă stirii Covil. Aici şi-a elaborat vasta operă istoriografică şi beletristică, din care ma importante sînt scrierile: *Istorija slavenskih narode, a naročito Bulgara, Hrvata i Srp* (Istoria popoarelor slave, mai ales a celui bulgar, croat şi sîrb), în patru volume Viena, 1974—Buda 1824; *Kratka istorija Srpie, Rassie, Bosnie i Rame* (Scurtă istori a Sîrbiei, Rasciei, Bosniei şi Ramei), Viena, 1793; *Tragedia o čaru Dusanu,* (Tragedi craiului Duşan), Viena, 1804; *Pjesme* (Poeme), Viena, 1814. Dintre scrierile lui Raic cea care îl interesează pe Mălinescu este prima. Marea istorie a slavilor sudici est amintită, într-adevăr, de Johann Christian Engel într-un *Alphabetisch-Kritisch-Biblio graphische Uebersiecht* (lista bibliografică) din fruntea importantei sale — pentru noi! - scrieri: *Greschichte der Moldau und Valachey,* I—II, Halle, 1804 (p. 17).

[3] Fraţii Nicolae şi Christian Gheorghiu, greci din Braşov, erau negustori cu „boltă vestită la Iaşi şi corespondenţi ai lui Bariţ, căruia îi slujeau şi ca librari în Moldov

[4] „Domniei sale domnului domn George Bariţ, în Braşov."

NICOLAE NIFON BĂLĂŞESCU

(1806 - 1880)

Amintirea transilvăneanului Nicolae Belaşcu, naturalizat în Ţara Românească, sub numele de Nicolae, mai apoi Nifon Bălăşescu, reţine detaliile derutante ale unei existenţe pline de aventură, pe măsura firii neobişnuite a omului [1]. Avatarurile bogate pe care le-a parcurs

[1] a) *Ştiri antume : 1* Atestatul de absolvire a Seminarului teologic din Arad, eliberat în 30 august 1834, în *Victor Papacostea şi Mihail Rcgleanu, Seminariul central 1836—1936. Documentele întemeierii,* Bucureşti, 1938, p. 33; *2 Constantin Cîrcinov, Cătră Cinstita Mare Legofeţie a treburilor bisericeşti, Prinţipatul Valahiii. Raport* [plîngere împotriva lui Nicolae Bălăşescu], în *Ibid.,* p. 84—85; 3 *Relatiuni despre data înfiinţării seminariilor muntene, chipul funcţionării lor şi numele profesorilor,* în *Almanah al Curţii şi al Statului din Prinţipatul Valahiii pe anul 1838,* p. 274—283 (reprodus parţial în /. *Ionescu, Material documentar privitor la isteria Seminarului din Buzău 1836—1936,* Bucureşti, 1937, p. 26—27); 4 *Lazăr Drugeanu, înţelepte şi al nostru sufletesc părinte, d[omnu]le profesor I* [cuvînt ţinut la ziua onomastică a lui Bălăşescu, 6 decembrie 1838], în *Victor Papacostea* şi *Mihail Regleanu, Op. cit.,* p. 126— 128; 5 Despre examenele publice ţinute de Bălăşescu la Seminarul central din Bucureşti în anii 1838— 1841, în *Cantor de avis şi corners,* II, 1838— 1839, p. 365, ;V, 1841, p. 181; *Curierul românesc,* X, 1839, p. 81—83; 357; XII, 1841, p. 121—122; 6 Despre solemnităţile de la Palatul domnesc din Bucureşti, cu prilejul Anului Nou 1840, în *Curierul românesc,* XI, 1840, p. 1—2; 7 *Seminarul central al Sf. mitropolii din Bucureşti,* în *Foaie pentru minte, inimă şi literatură,* 1841, p. 233—237; 8 *George Bariţ, Pentru literatori,* în *Foaie pentru minte. . .,* 1844, p. 64; 9 *Societatea literară din Bucureşti,* în *Propăşirea,* I, 1844, p. 16; 10 Anunţ de prenumeraţie la lucrarea — nerealizată ! — a lui Bălăşescu, *Enciclopedie bisericească sau Dicţionariu biblic, biserico-istoric, arheologic şi teologic, despre legea mozaică, Talmud, biserica cristiană şi mahomedană,* în *Universu. Noutăţi din toată natura, cultura, literatura,* II, 1846, p. 64 şi *Albina românească,* XVIII, 1846, nr. 68, p. 251—252; 11 Scrisoare a lui Pavel Vasici către redactorul *Gazetei de Transilvania,* în legătură cu soarta cărţilor româneşti în carantinele austriece, în *Gazeta de Transilvania,* IX, 1846, p. 70; 12 Ştiri şi prospecte despre scrierea lui Bălăşescu, *Dicţionarium latino-romanicum* în *Albina românească,* XX, 1848, p. 52; *Universu...,* IV', 1848, p. 56; *Organul luminărei,* II, 1848, p. 300; *Gazeta de Transilvania,* X, 1847, p. 416; *Foaie pentru minte...,* 1847, p. 376; 13 Ştiri despre lucrarea *Gramatica română pentru seminarii şi clase mai înalte,* în *Gazeta ie Transilvania,* XI, 1848, p. 88; *Foaie pentru minte...,* 1848, nr. 11, p. 88; 14 Despre arestarea şi eliberarea lui Bălăşescu la Sibiu, în vara anului 1848, în *Gazeta de Transilvania,* XI, 1848, p. 273; 277-278; 280; 281-282; 293-294; *Vestitorul românesc,* XX, 1848, p. 275-276; *Poporul suveran,* I, 1848, p. 70; 76; 84; *Amicul poporului,* I, 1848, col. 331; 15 *Documente pentru românii transilvani,* în *Bucovina,* I, 1848, p. 40—42; 47—48; 16 *înştiinţare literară,* în *Foaie pentru minte. . .,* 1851, nr. 16, p. 127— 128; 17 Donaţii de cărţi făcute de Bălăşescu, în *Bulertinjoae oficială* [Moldova], XIX, 1851, voi. I, p. 19 1; *Zimbrul,* I, 1851, p. 362; *Gazeta de Moldavia,*

s-au comprimat, însă, în posteritate; într-unui singur, anulîndu-le pe toate celelalte: Bălăş rămîne, pentru cei care-1 cunosc, temerarul membru al Comitetului Naţional Român care vara anului 1848, a fost arestat de către maghiari la Sibiu, împreună cu August Treboniu L rian, de unde a scăpat în urma unei turnuri spectaculoase a lucrurilor. Dincolo de această i gine foarte populară, Nicolae Nifon Bălăşescu este puţin cunoscut pînă şi istoricilor, şi uim mai cu seamă faptul că. bogata lui corespondenţă cu George Bariţ n-a trezit interesul nici u cercetător de pînă acum. Căci puţine capitole din inepuizabilul epistolar bariţian prezintă interes atît de subliniat ca scrisorile lui Bălăşescu, referitor la mecanismul relaţiilor confiden dintre intelectualii din Transilvania şi Ţara Românească, în deceniul pregătirii revoluţie la 1848. Bălăşescu făcea parte din acea bogată pleiadă de profesori trecuţi din Transilvania facă şcoală românească dincolo de Carpaţi, unde au revoluţionat gîndirea primelor două gener ale secolului al X1X-lea, care au descoperit prin erudiţii ardeleni dimensiunea latină şi europ a propriului lor destin. Timp de cîteva decenii, mecanismul exodului didactic spre ţările rom funcţionează bogat, şi pune la îndemîna şcolii naţionale un număr impresionant de dascăli rivali între localnici: Gheorghe Lazăr, Moise Nicoară, Damaschin Bojincă, Radu Tempea, Va Fabian Bob, Gherman Vida, Eftimie Murgu, Aron Florian, August Treboniu Laurian, Nic Nifon Bălăşescu, Ioan Maiorescu, Ştefan Pop, Aron Pumnul, Alexandru Papiu Ilarian, Sim Bărnuţiu, Ştefan Miele, Gavril Munteanu, Ştefan Niagoe, Zaharia Boerescu, Ioan Axente Se Constantin Romanu-Viru. .. şi lista lor ar putea continua, semn al covîrşitoarei influenţe pe transilvănenii au exercitat-o asupra risorgismentului cultural care se săvîrşea în Ţara Românea şi Moldova. Nu este, credem, lipsit de importanţă amănuntul că, în jurul anului 1840, dat comasează cea mai importantă parte a corespondenţei dintre Bălăşescu şi George Bariţ, t şcolile din Principate erau conduse de transilvăneni, exceptînd Colegiul „Sfîntu Sava" din Bu reşti, unde Petrache Poenaru împărţea conducerea cu Aron Florian, membru influent al Ef şcoalelor. La Iaşi era director al Seminarului „Veniamin" juristul Damaschin Bojincă. La Mă tirea Neamţu, arhimandritul Gherman Vida. La Buzău, eruditul Gavril Munteanu. La Cra domina personalitatea puternică a lui Ioan Maiorescu. La Seminarul episcopal din Rîm Vîlcea era director braşoveanul Radu Tempea. în fine, la Seminarul central al Mitropoliei Un vlahiei, Nicolae Nifon Bălăşescu. Dacă adăugăm mulţimea şcolilor din provincie conduse

XXIII, 1851, p. 188; 18 N. *Ionescu, O bazaconie limbistică,* în *România literară,* 1855, p. 1 *Telegraful român,* III, 1855, p. 132; 19 *Bibliografie,* în *Gazeta de Moldavia,* XXIX, 1857, p. 20 Anunţul lucrării *Epistolele şi evangheliile duminicilor şi ale sărbătorilor...,* în *Naţion* I, 1858, p. 115. b) *Studii postume :* 1 C. *Teodorescu, Istoricul şcoalelor române din Dobrogea turci,* în *Convorbiri didactice,* III, 1897, nr. 3, p. 206—209; nr. 4, p. 272—276; 2 *Dimitrie R. setti, Dicţionarul contimporanilor din România (1800—1898),* Bucureşti, 1898, p. 20; 3 *Ge Nicolaiasa, Cîteva date despre Nifon Bălăşescu,* în *Revista arhivelor,* I, 1924, nr. 1, p. 138 *Teodor V. Păcăţian, Unde s-a născut Nicolae Bălăşescu ?,* în *Telegraful român,* LXIII, 1 nr. 16, p. 62r—63; 5 *Alexandru Băleanu, O scrisoare din anul 1853 a profesorului Nifon şescu către Grigore Ghica, Domnul Moldovei,* în *Revista arhivelor,* I, 1924, nr. 1, p. 105— 6 *Ioan Lupaş, Cum a scăpat Nicolae Bălăşescu din mîna ungurilor la 1849 P,* în *Anuarul tutului de istorie naţională,* IV, 1926— 1927, p. 446—447; 7 *T.G. Bulat, Nicolae Bălăş primul director al Seminarului central din Bucureşti,* în *Studii teologice,* seria II, an XV, 1 nr. 7—8, p. 391—4 14 ; 8 *Mircca Păcurariu, Profesori transilvăneni la şcolile din Ţara Române şi Moldova în secolul al* XIX-/m, în *Mitropolia Moldovei şi Sucevei,* XLIV, 1968, nr. 1—2, p. 29— c) *Bibliografie specială: Victor Papacostea* şi *Mihail Rcgleanu, Seminarul central 1836— Documentele întemeierii,* Bucureşti, 1938, p. 33; 38-40; 62; 71-72; 78-87; 89-90; 92— 100-110; 112-1,13; 117; 120- 122; 126; 128; 136- 137; 139; 145- 149; 151-152; 175- 176; 178; 253-256; 259-262-336; 34 1-346 ; 350; 352; 377.

ardeleni, apoi nenumărații profesori care predau în școlile din marile orașe său din tîrguri și sate, obținem imaginea deloc forțată a unui învățămînt românesc stăpînit de acești oameni ai exodului transcarpatin [2].

Pentru cunoscătorul documentelor vremii constituie un subiect de meditație *competența discreționară* care li s-a acordat acestor factori școlari veniți din Transilvania, pînă tîrziu, în jurul lui 1860. Explicația e simplă și la îndemîna oricui: tot așa cum în Principate nu existau cadre pentru materiile moderne cerute de imperativul progresului, nu existau nici oameni pregătiți să le verifice sau să le cenzureze activitatea. Această putere nelimitată asupra celui mai important compartiment al vieții spirituale din cele două țări incumba, firește, o răspundere uriașă, care impune ca absolut naturală întrebarea dacă cei chemați aveau calitățile necesare desăvîrșirii operei pe care și-au asumat-o. Judecata lor în posteritate nu este deloc ușoară, din cauza situării lor istorice pe un raft secund al celebrității, abstrăgînd cele cîteva excepții de ordin obiectiv ca August Treboniu Laurian și Simion Bărnuțiu, sau de ordin subiectiv, conjucturaî, ca Gheorghe Lazăr, Eftimie Murgu, Aron Pumnul sau Ștefan Miele. Roiul mare al profesorilor transilvăneni și-au consumat soarta într-un subsidiar de muncă aspră pe ogorul școlar, care în Principate era încremenit de țelina fanariotismului și orientalismului. Aici, deci, și nu la spuma superioară a creației de nemijlocită faimă trebuie prospectată calitatea marelui contingent de profesori transilvăneni. Alecsandri și Kogălniceanu au lăsat în umbră figura incertă a ieromonahului maramureșan Gherman Vida, Heliade Rădulescu pe a lui Gheorghe Lazăr, Bălcescu pe a lui Aron Florian, Eminescu pe a lui Aron Pumnul, Xenopol pe a lui Petru Suciu, dar, după legea naturală a generațiilor, în construcția strălucitorilor creatori consistă un necontestat fond receptat de la cei meniți eclipsei. Cercetarea acestui fond este principala modalitate de a pune în lumină una sau alta dintre personalitățile didactice pomenite.

Mai apoi, acești intelectuali interesează și dintr-un punct de vedere ce intersectează în egală măsură cultura și politica. Proveniți în exclusivitate din mediul țărănesc al Transilvaniei, dascălii erau emancipați numai *intelectual* [3], condiția lor materială .fiind la voia unei dramatice întîmplări. Contemplîndu-și soarta proprie prin prizma unor idei politice și filosofice favorabile dizidentei, aceștia nu se simt atașați prin nimic de sistemul contemporan al valorilor. Singura filiație este aceea care îi leagă de poporul din care au ieșit, și asupra căruia revarsă luminile aceleiași concepții contestatare. Nelegați de rînduiala din Principate, cu atît mai puțin de tirania ungurească de acasă, sute de intelectuali trăiesc din substanța unui ideal viitor, care este singura rațiune a existenței lor. De aici rezultă faptul devenit istorie, că dascălii transilvăneni au constituit fermentul și vehicolul tuturor ideilor novatoare, pe care le-au răspîndit cu obsedantă sîrguință în tot spațiul românesc, fie că este vorba de mari idei politice,cu tentă revoluționară, fie de efervescenta acțiune panromânească a unității, fie, în fine, de cele mai benigne inițiative, ca reforma latină a alfabetului, modernizarea învățămîntului sau dezvoltarea publicisticii naționale. Ardelenii au slujit toate licăririle viitorului cu o uimitoare unitate în diversitate,firi și naturi deosebite ca lectură și opțiune letristă subsumîndu-se unui neclintit demers cultural-ideologic, structurat în Transilvania încă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Concluziile majore ale luminismului, formulate de Samuil Mieu, Gheorghe Șincai și Petru Maior au constituit o platformă netrădată a marii pleiade didactice de la mijlocul secolului al XIX-lea; constanță care i-a impresionat pe cei din Principate, cu sentimentul de forță și stabilitate pe care îl sugera.

[2] Vezi *Ștefan Metes, Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII-XX,* București, 1977, p. 323-332.

Dincolo de acest fond stabil, care a înglobat uriașa putere de muncă a transilvănenilor, nele individuale, cu coloritul lor discret sau strident, monoton sau dramatic, rămîn de do cercetărilor biografice.

După Eftimie Murgu, nu cunoaștem un transilvănean din Principate care să fi a existență mai aventuroasă ca Nicolae Nifon Bălășescu. Dar, spre deosebire de iacobin nățean, traversat de idealismul revoluționar al romanticilor, viața zbuciumată a lui Bă pare mai degrabă un dat al temperamentului. Originar din Hașag, în apropierea Sibiului [3], Belașcu, dintr-o familie de neuniți, a trecut, asemeni majorității tinerilor din vremea sa, cursurile Liceului academic piarist din Cluj, dar în final preferă, totuși, ambianța de su confesionalism neunit de la Seminarul teologic din Arad. A terminat studiul de trei ani în la vîrsta înaintată de 28 de ani, cu un calificativ mediocru, după „tenorul" certificatului e de Consistoriul neunit din Arad [4]. Valoroasă este, însă, notația de la ultima rubrică a ce tului, din care aflăm că Bălășescu a absolvit, anterior, întregul curs tradițional de filosofie precum și Facultatea de drept de la Cluj, și că vorbește, „pe lîngă [limba] maternă germana, maghiara și latina la perfecție" [5]. Cu această zestre de invidiat, îl găsim la 10 ia 1835 angajat ca profesor la Seminarul central din București, de unde îi scrie lui Damasc jincă de la Iași, cu un simțămînt de „mîngîiere și bucurie pentru adevăratul patriotism s tare a neamului" [6]. Următorul deceniu din viața lui Bălășescu se confundă cu istoria înte și consolidării acestui așezămînt de cultură bucureștean, al cărui director — și unic profes de aproape doi ani! — devine chiar din ziua deschiderii, în 2 februarie 1836. Cuvîntarea director, ținută cu această ocazie, reia imperativul luminării poporului adus din arsenal Ardelene, pe care îl formulează, în prezența inteligentului domnitor Alexandru Dimitrie în termeni care trebuiau să dea de gîndit: „De ar lăsa un părinte fiului său bogățiile lu acestuia îi va lipsi creșterea cea bună și morală, pe acesta cu mult mai ticălos și neferi făcut decît lăsîndu-i o educație bună și nimic alta. Dar cine poate număra p care din creșterea cea rea se nasc în soțietate?" [7]

Talentul pedagogic al lui Nicolae Nifon Bălășescu, manifestat anterior deschiderii rului, îi aduce un prestigiu deosebit. încă în 6 septembrie 1835, Marea Logofeție a trebu sericești recomandă mitropoliei un exemplar „de gamatica ce au închipuit în limba ron d. Nicolae Bălășescu, profesorul", lucrare — după părerea forului prea înalt — „mai în decît alte gramatici românești" [8]. Greutățile administrative sînt terifiante, sporite de tamentul levantin al autorităților. în toamna anului 1836, Bălășescu achiziționează de rul Iosif Romanov cărți de școală în valoare de 2 098 lei și 30 de parale, pe care, însă, refuză să-i achite, conchizînd că „nu privește la atribuțiile profesorului, cumpărarea lu

[3] *Teodor V. Pâcătian, Unde s-a născut Nicolae Bălășescu ?,* în *Telegraful Român,* Ĩ915, nr. 16, p. 62-63'.

[4] Publicat la *Victor Papacostea* și *Mihail Rcgleanu, Seminarul central 1836—193 mentele întemeierii,* p. 33.

[5] „Absolvit scientias philosophicas et juridicas partim in Varadini, partim vero poli in Transilvania, loguitur propter maternam valachicam, germanicam, hungarica tinam perfecte". *(Ibid).*

[6] *Ibid.,* p. 38-39.

[7] *Ibid.,* p. 72-77.

[8] *Ibid.,* p. 62. Nu se cunoaște manuscrisul acestei gramatici, scrise fie încă în fie, mai probabil, între ianuarie-septembrie 1835, observînd paupertatea de manual căreia va trebui să-i facă față foarte curînd. Credem că este o variantă primară a ma tipărit, în două ediții, în 1848 și 1850, la Sibiu și respectiv București, *Gramatică rom seminarii și clase mai înalte.*

din tîrg, nici administrația seminarului"[9]. întîrzie mult, aproape doi ani, și recrutarea celorlalți profesori, pînă cînd, în fine, la sfîrșitul anului 1837 survine numirea unui alt transcarpatin, Zaharia Boerescu, din Timișoara, mai apoi a celui de al treilea, în persoana lui Dobre Tântăveanu.^Banii afectați seminarului, 52 400 lei pe an, sînt subtilizați de economii monastici, „unit fiind la această chiverniseală economicească și ieromonahul Ieroteiu", inspectorul seminarului, încît Bălășescu se vede nevoit să raporteze că „hainele copiilor sînt tot rupte", iar „mîncarea li se dă nu omenească, ci numai niște spălaturi"[10]. Foarte „strategici", cei de la putere îl înlătură pe imprudentul Ierotei, dînd de formă dreptate lui Bălășescu, dar numesc în postul de inspector al seminarului tot un călugăr, pe Nichifor, dușman eficient și tenace, care pînă la urmă reușește să-1 compromită pe profesor nu prin naiva învinuire de „unealtă a papistașilor", cum îl definea Ierotei pe rigorusul ortodox ardelean, ci exploatînd carențele firii impulsive, agitate, a celui venit să facă școală la București. în mijlocul adversităților, acesta găsește răgaz pentru aspectele esențiale ale procesului de învățămînt. îi aparține un meticulos regulament de desfășurare a activității seminarului[11], de la administrare pînă la calitățile profesorilor și materiile din programă, care rămîne valabil decenii de-a rîndul în școlile confesionale din Țara Românească. Asemeni tuturor dascălilor veniți de peste munți, Bălășescu impulsionează procesul de învățămînt spre metodă și conținut moderne, găsind în acest sens audiență chiar la Domnitorul țării. Din anul școlar 1838/1839 introduce sistemul publicării în broșuri tipărite a „propozițiilor" — capitolelor! — conținute de diferitele materii din programa seminarului[12], după modelul publicațiilor similare pe care le edita liceul academic piarist din Cluj. „Propozițiile" lui Nicolae Nifon Bălășescu din „loghica pură" au ca placă turnantă momentul lui „Kant, al doilea Socrat", care „reformă și reduse filosofica la cel mai bun rînd sistematicesc, dîndu-i libertatea de care este vrednică". Kant era, după cum se știe, reperul maxim al ideologiei Școlii Ardelene, prin faptul că sistemul său raționalist elibera nu numai știința filosofică, dar și personalitatea umană, argumentînd definitiv preceptele dreptului natural. în cîțiva ani, Bălășescu redactează *toate* manualele necesare învățămîntului seminarial, fie că este vorba de materiile sale, fie ale celorlalți profesori[13]. Ji aparține în întregime introducerea intensivă a limbii latine la toate cele 4 clase — în anuî al patrulea se prevăd chiar „compuneri în limba latină după sintaxul cel ornat și ritorică" ! —, pe cîtă vreme limba greacă era complet ignorată din programă, lucru desigur uimitor pentru un institut teologic ortodox de la Dunăre![14]. Foarte de timpuriu, probabil încă înaintea anului 1840, începuse să alcătuiască dicționarul său latin-român, conceput în formă și conținut modern, care va fi, totodată, întîiul dicționar de acest fel din Țara Românească.

Scrisorile lui Bălășescu, atîtea cîte s-au păstrat pînă la noi, se constituie în cîteva capitole cu fizionomie distinctă. Cel mai prețios mănunchi il formează primele 16 epistole, trimise din București, între anii 1839— 1845. Acestea au cîteva trăsături care le ccnferă o valcare aparte în ansamblul corespondenței lui George Bariț, ba chiar în literatura epistolară a vremii. Scrisorile surprind cu o rară plasticitate amurgul domniei lui Alexandru Dimitrie Ghica și începuturile domniei contradictorii a lui Gheorghe Bibescu. Fire răscolitoare și cu un deosebit apetit politic,

[9] E rezoluția logofeției la rugămintea alarmată a lui Bălășescu, de a se achita suma spesată la Romanov *(Ibid.,* p. *81).*

[10] *Ibid.,* p. 110.

[11] Vezi textul în *Ibid.,* p. 94- 109; 154- 170.

[12] Vezi broșura *Propozițiile științelor teologhicești cari s-au predat în anul școlar 1838—39 în Central Seminar al Sf. Mitropolii din București. Cu blagoslovenie. București. Tipografia pitarului* C. *Pencovici 1839,* azi o mare raritate bibliografică. La nevoie, conținutul ei,poate fi consultat în *Șt. Călinescu și D. G. Boroianu, Istoria Seminarului central din București de la. început pînă la instalarea în localul său propriu,* Iași, 1904, p. 55— 72 și aceeași broșură pentru anul școlar 1840/1841 (Ibid., p. 73-89).

[13] Vezi scris. XI, inel. notele.

[14] *Victor Papacostea* și *Mihail Regleanu, Seminarul central...,* p. 170.

Bălășescu scrutează și dezvăluie prietenului său de la Brașov dedesubturi
de mișcarea națională din 1840, apoi de mișcările greco-bulgarilor de la B
în anii 1841— 1843. în acest peisaj, în care puterea se rezema în spade
poliție Vladimir Blaremberg, Arnold Jakobson și Julius Engel sau în ec
ticii consulatelor străine de la București, cu atitudini diferite față
soarta intelectualității nu putea să fie decît una ingrată. Luat la ochi
pentru cutezanța din articolul *Pentru opinie,* publicat peste munți,
de la Brașov, Heliade Rădulescu devine, în 1842, victima unei înscenări
sorul francez Tavernier, ca „pricinuitor de revoluție"[15]. Bălășescu însuși, î
de a fi edificat un important așezămînt școlar al vremii, este înlăturat
Seminarului central, pînă la demiterea efectivă, în decembrie 1843[16].
partida națională din Țara Românească, începînd probabil din ianuari
adresează lui Bariț cu termenul „frate", apelativul panromânesc al in
după analogii franc-masonice, în acea mișcare conspirativă dar și de s
revoluția de la 1848. Bălășescu a fost printre primii membri ai Asociați
alături de Heliade Rădulescu, Laurian, frații Bălcescu, Goleștii, Cezar B
didactice sînt abandonate, în viața lui Bălășescu intervine o primă ma
sea de unica sursă a existenței: leafa de profesor. în locul siguranței
asumă toate riscurile posturii de informator sau corespondent neofic
tema, Gazeta de Transilvania despre mersul evenimentelor politice din
sorile din perioada instalării lui Gheorghe Bibescu, ianuarie-februarie
articole în ziarul brașovean, străbătute de speranța pe care partida nați
Domnitor, mai apoi de amărăciunea spulberării acestei speranțe. în scr
sim în premieră crîmpeie epocale din panorama regulamentară, surse s
acelor episoade. Am amintit intriga lui Tavernier, care a incitat spirite
în scrisoarea lui Bălășescu din 23 martie 1842 cea mai completă relatar
aflăm că la înscăunarea lui Gheorghe Bibescu, în 14 februarie 1843,
s-a jucat piesa *Umbra lui Ovid în Dacia,* tulburătoare informație istoric
mare semn de întrebare în legătură cu o piesă nicăieri altundeva menționa
este geneza poeziei lui Heliade Rădulescu, *Măceșul și florile,* inspirată d
din 1844. Bălășescu îi trimite imediat lui Bariț o copie din „scandal
și sensul simbolurilor vehiculate de poet[18]. Stuația Principatelor sufo
puternicelor imperii vecine este rezumată în același loc, într-o aserțiu
mâni în toate părțile!!" O informație intrată demult în istoria noast
15 iunie 1844[19], despre cea de a doua călătorie a lui Nicolae Bălcescu
noaștem o apreciere mai timpurie, mai sagace și mai la obiect a per
și scriitor, care pe atunci era încă înaintea debutului, cu *Puterea arm*
aici vine un amic al nostru, d. N. Bălcescu, tînăr zdravăn, care n-are
mâni. Este un geniu". Dizolvarea de către Gheorghe Bibescu a Adu
1844, este relatată de Bălășescu pe baza participării personale la mon
parlamentare, dictate de interesele păstrării cătușelor regulamentare.
rilor divaniți se risipesc, lăsînd loc obișnuitei groslanii de feudali
Noi l-am pus, noi-1 scoatem! Cine e el? Un herghelegiu!"

[15] Scris. III-IV.

[16] Scris. XI.

[17] VIII.

[18] XIII.

[19] XIV.

Dar mîna lungă a lui Bibescu îl ajunge la un momet dat pe misteriosul corespondent din Bucureşti, care furnizase *Gazetei de Transilvania* pînă şi informaţii cu caracter militar. „Frate, sînt proclamat de al tău corespondent!", îi scrie el alarmat lui Bariţ[20], pentru ca două săptămîni mai tîrziu să-şi anunţe prietenul. „Eu mă călugăresc". Sub numele de Nifon, eruditul transilvănean se ascunde la Mănăstirea Cernica, nutrind simţăminte iacobine şi gînduri laice sub rasa de circumstanţă a călugăriei. De la bun început divulgă lui Bariţ o gravă confesiune de spovedanie a prietenului comun Aron Florian, care-şi apropiase în mod nepermis pe tînăra fată în casă adusă de la Braşov, de soţia lui Bariţ[21]. Felul cum gîndeşte şi vorbeşte Bălăşescu despre călugărie este o dovadă clară că noua aventură era circumstanţializată de unele scopuri pe care nu şi le putea atinge altminteri. Paravanul călugăriei trebuia să-i asigure o subsistenţă după alungarea din învăţămînt şi să-i furnizeze timp şi bani pentru tipărirea celor două lucrări pregătite: gramatica limbii române şi dicţionarul latin-român. Cu sprijinul bănesc al mitropolitului Neofit, Bălăşescu se reîntoarce în Transilvania, la Sibiu, în 1846, spre a-şi tipări lucrările. Rămîne aici, graţie bunei găzduiri pe care o află la curtea vicarului, mai apoi episcopului neunit Andrei Şaguna, dar şi din cauza revoluţiei, pînă la sfîrşitul anului 1849. Corespondenţa cu Bariţ din această perioadă, însumînd 20 de scrisori[22], este cel de-al doilea mare capitol al epistolarului pe care-1 analizăm, şi are ca subiect simptomele timpurii şi izbucnirea efectivă a revoluţiei de la 1848— 1849 în Transilvania, iar ca personaj central, tulburătoarea figură a arhiereului Andrei Şaguna.

Devenit om de casă al lui Şaguna, care-şi crease un efervescent anturaj de admiratori şi susţinători, îndată după trimiterea sa ca administrator al Episcopiei neunite a Sibiului, după moartea lui Vasile Moga, Nicolae Nifon Bălăşescu e în măsură să-i furnizeze lui Bariţ cele mai confidenţiale amănunte despre comportarea şi acţiunile noului personaj sosit în mijlocul românilor transilvăneni. Ca om al regimului vienez, vizat în mod expres pentru demnitatea de episcop, Şaguna cîrmuieşte de o manieră dură, şocantă, creîndu-şi un rapid ascendent asupra timoratei sale „turme cuvîntătoare". Deşi avea doar calitatea de şef al Consistoriului neunit, Şaguna se substituie forului pe care-1 conduce, încît — scrie Bălăşescu în 16/28 octombrie 1846[23] — „orice hîrtie de la Curte, de la Gubernie ori de la vro varmeghie, toate vin tot pe numele *Andea Şaguna,* nu pe a Consistoriului". Portretul alătură monumentalităţii, şiretenia şi oportunismul. II laudă şi-1 sprijină pe George Bariţ, ba, ceva mai mult, „vrea să se puie în capul tinerimei şi să ia steagul revoluţiunei literare", scriind *ocasiune, perfepciune, năciune,* el, care va fi cel mai cumplit prigonitor nu numai al lui Bariţ, dar mai cu seamă al alfabetului latin, încît Sibiul va rămîne ultima enclavă a scrierii chirilice din România (pînă prin 1912!!). Mîna de fier a lui Şaguna, neobişnuită în rîndul conducătorilor obidiţilor români transilvăneni, îi surprinde şi paralizează pe aceştia, încît în faţa acţiunii de comando de a o răpi pe Caterina Varga, în ianuarie 1847, la care se angajează pretendentul scaunului neunit din Sibiu, nu sînt în stare să opună vreo rezistenţă coerentă. Şaguna, în cîteva minute, reuşeşte ceea ce autorităţile guberniene nu reuşiseră.vreme de un deceniu: „a îndupleсat pe buciumani să de afară pe *Varga Cătălina,* ei o au adus înaintea lui, unde era cuvîntînd într-o mie de bărbaţi [. ..] Şi aducînd-o ei în biserică, unde se aflau, o au predat stăpînirii mirene, care o au dus la Aiud"[24]. „Lucru care — conchide Bălăşescu — nu credea nimenea să-1 poată el isprăvi". Lăsînd la o parte faptul că lucrurile s-au petrecut altminteri: Şaguna a *răpit-o* pe Catarina Varga, şi nu i-a fost predată de ţăranii

[20] XIII.
[21] *Ibid.*
[22] Scris. XVII-XXXVI.
[23] XVII.
[24] XXIII.

din Bucium!, miza vicarului neunit este aceeaşi, de a se impune gubernanţilor de
vedem pe gubernatorul Teleki Jozsef „puindu-1 de-a dreapta, pe canapeaua sa,
mulţime de magnaţi" şi adresîndu-i-se cu „meltosagos ur". Fireşte, cu un asemenea
alegerea de la Turda din 1 decembrie 1847 nu e decît o măsluială prost mascată,
lăturate personalităţi transilvănene de talia lui Moise Fulea, Ioan Moga sau Ioan
impus acest tînăr aproape străin, care nu ştia româneşte, dar reprezenta o bună ach
Curtea vieneză şi guberniali clujeni. Schimbarea tacticii survine mai devreme de
chiar admiratorul lui, Bălăşescu. în ianuarie 1848, abia confirmat episcop, Şaguna
lui Bariţ că, în coloanele *Gazetei de Transilvania,* „faci pe episcopi despoţi, stăpîni
satrapi ş.a. şi cu aceasta deroghezi autoritatea arhipăstorească înaintea poporului aces
Bălăşescu încheie portretul acesta aproape magistral cu expresia propriei deziluzii
tocmai aşa precum şi-o închipuieşte bietul generică!" Monografii lui Şaguna n-au avu
izvor atît de fidel ca aceste epistole. Oricum, viitoarele biografii nu vor putea ocoli
ţare vie, contemporană, operată în mersul evenimentelor.

Cu această pasionantă urmărire a acţiunilor lui Şaguna, epistolierul nostru s
brusc în faţa revoluţiei de la 1848, care, în prima instanţă, îi provoacă doar exclamaţ
„Minuni în toate părţile!" Pas cu pas, însă, scrisorile relevă procesul cristalizării un
Ca la toţi corespondenţii lui Bariţ, şi scrisorile lui Bălăşescu din 1848 sînt condensă
esenţă, receptacule lacome ale miraculoasei realităţi pe care o trăiau autorii lor.
în zig-zag ale pseudocălugărului de la Cernica recoltăm, însă, unele idei şi informaţ
in altă parte. Surprinde, de pildă, luciditatea timpurie, din 3 aprilie 1848, cînd î
punde tot el: „Ce fac în România? Noi n-auzim nimic şi nu poate să fie de tot pa
căieri ca din scrisorile lui Bălăşescu nu se reconstituie, apoi, atît de plastic conciliab
săseşti de la începutul revoluţiei, aşa cum scrisorile lui Gavril Munteanu, prezent
volum, vor ilustra gravele conflicte dintre români şi saşi, după falimentul revoluţi
din 19 aprilie 1848 este un document unic prin faptul că dezvăluie — pentru pri
velul amănuntului cert! — împrejurările în care s-a hotărît ţinerea adunării de la
mai 1848, caracterul ei, inclusiv prezenţa revoluţionarilor din Ţara Românească
Pe un drum oarecum singuratic, după cum îi era firea, Bălăşescu sfîrşeşte prin
langa radicalilor transilvăneni, făcînd parte din Comitetul Naţional Român, mai a
de pacificaţiune, ca unul dintre principalii factori ai acestui organism revoluţio
. în această calitate îl surprinde cel mai cunoscut episod al biografiei sale: arestarea
lui august 1848, la Sibiu, împreună cu August Treboniu Laurian, lovitură pri
mea maghiară urmărea neutralizarea celor mai eficienţi membri ai Comitetului,
rau reţeaua pan-românească a revoluţiei. După cum se ştie, cei doi au fost elibe
mare mulţime de români, adunaţi fulgerător la Sibiu de vestea arestării conduc
doi, împreună cu Simion Bărnuţiu şi Alexandru Papiu Ilarian, vor conduce apoi
românească de la Blaj, cea din septembrie, care direcţionează revoluţia românilor
recţional[28]. Noua dimensiune revoluţionară reiese şi dintr-o epistolă pe care Nico

[25] XXIX.
[26] XXXI.
[27] Vezi naraţiunea pe larg a episodului la *Alexandru Papiu Ilarian, Istori*
Dacia Superioară, schiţa tomului III, publicată cu o introducere si cu note de
Sibiu, 1943, p. 50-54.
[28] *Op. cit.,* p. 58—67; *Ioan Chindriş, Modalităţi paşoptiste în cultura român*
istorică a lui Alexandru Papiu Ilarian, teză de doctorat, Cluj-Napoca, 1976 (ex
blioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca).

lăşescu i-o adresează Ini Ştefan Moldovan, la rîndul său fruntaş revoluţionar al românilor din* zona Mediaşului, în ultima zi a adunării: „Frate, inimează pe toţi la arme; arme şi iar arme în mîna românului, şi toate le avem!"[29]. Dealtminteri, face parte dintre organizatorii *oficiali* ai rezistenţei revoluţionare româneşti împotriva aristocraţiei maghiare, ca membru al Comitetului Naţional Român, alături de Laurian, Bărnuţiu, Cipariu, .Florian Micaş şi Ioan Bran de Lemeni[30]. în lunile grele ale războiului civil — octombrie 1848-iulie 1849 — Bălăşescu se pare că a fost cel mai temerar dintre conducătorii revoluţiei transilvănene, trecînd prin aventuri pe care le evocă într-o frumoasă epistolă către protopopul sibian Petru Bodilă, în ianuarie 1851[31]. A trăit intens evenimentele revoluţiei, punînd în slujirea idealului paşoptist cîteva virtuţi aparte: curaj politic ieşit din comun, dublat de o viziune panromânească a resurecţiei, prezenţă de spirit şi simţul exploatării relaţiilor nou create pentru români.

întîmplător, anul 1848 corespunde, pentru el, cu editarea celor mai importante scrieri: *Dictionarium latino-romanicum* — o primă fasciolă, cuprinzînd, pe 368 de coloane, doar literele *A-Aula* — şi *Gramatică română pentru seminarii şi clase mai înalte,* tipărite amîndouă la Sibiu, în 1848, la fraţii Hochmeister şi respectiv Georg Klosius. Zbuciumul şi preocuparea lui Bălăşescu pentru atingerea acestui scop literar reies pregnant din scrisorile trimise lui Bariţ între 1846- 1848. Cu redutabila sa erudiţie filologică, el putea să ajungă în rîndul cărturarilor de prima mărime, un Cipariu sau Laurian, fapt pe care îl dovedesc chiar aceste două cărţi ale sale. Dicţionarul latin-român, cel dintîi de acest fel elaborat în Ţara Românească, a fost proiectat la dimensiuni grandioase, după analogia unor mari lucrări de acest fel din Germania. Pentru exemplificarea competenţei cu care a lucrat Bălăşescu, o comparaţie cu celebrul *Dictionarium latino-hungaricum* al lui Petru Bod, tipărit, tot la Hochmeister din Sibiu, în 1801 poate deveni edificatoare.

1 Spre deosebire de cel mai cunoscut dicţionar latin din cultura maghiară a vremii, remarcăm a Bălăşescu delimitarea accepţiunilor cuvîntului nu doar prin exemple, ci şi prin definiţii, drum pe care evoluează şi azi lexicografia latină. Violentele schimbări survenite în viaţa autorului, scoaterea din învăţămînt şi apoi avatarurile revoluţiei şi războiului civil nu-i îngăduie, însă, realizarea întreagă a ambiţioasei întreprinderi. Va reedita dicţionarul la Bucureşti, în 1860, extinzîndu-1 pînă la cuvîntul *Confero.*

Cît despre *Gramatica* tipărită în acelaşi an, aceasta gravitează în orizontul deschis Ia 1840 de August Treboniu Laurian, cu lucrarea sa *Tentamen criticum. . .* Reţinînd că este vorba de un • manual de şcoală, Bălăşescu însuşi sobliniază, în prefaţa adresată *Cătră învăţători şi învăţăcei,* semnificaţia fundamentală a cărţii sale: „învăţarea limbei gramaticale n-are de scop însasî gramatica, ci pe de o parte cunoaşterea limbei, pe de alta formala cultură a minţii şi a priceperii, prim mijlocirea concepturilor gramaticii". *Gramatica* lui Bălăşescu are şi două capitole aparte, care-1 detaşează de autorii manualelor şcolare, făcîndu-i un loc, modest dar cert, între promotorii latinismului filologic: *De formarea limbei române (De formatione lingue Daco-romanae)* dar mai ales acea *Tablă arătătoare de unele cuvinte române derivate şi compuse, ale căror primitivul (Urwart) sau rădăcina (radix) lipseşte în limba română, şi trebuie căutată (aflată) în cea clasică, veche latină.* Procedeul căutării analogiilor latine nu în derivatul din care provin cele româneşti

[29] Scrisoarea se păstrează la B.A.R., ms. rom. 993, fr. 6 Ir'--f v.

[30] Vezi apelurile la înarmare adresate de Comitetul Naţional, în *Foaie pentru minte* 1848, nr. 42, p. *336-339; Albina românească,* XX, 1848, nr. 88, p. 356- nr 89 • **D** 359- *B„Yn vinari,* 1848, p. 40-42; 47-48.

[31] Vezi scris. XXXIX, n.l.

ci în cuvîntul de bază, dispărut, va fi larg utilizat ulterior de Laurian şi Massin rea *Dicţionarului limbei române,* sub auspiciile Societăţii Academice.

. . . Nicolae Nifon Bălăşescu va supravieţui revoluţiei încă trei decenii, dar cu Bariţ se încheie, practic, odată cu încheierea epocii paşoptiste. Ultimele două s sînt ecouri ale unor ciudate întorsături pe care le-a luat, după 1850, viaţa dasc vănean. După un scurt răgaz de profesorat la acelaşi Seminar central pe care singur în 1853 trece în Moldova, ca rector al Seminarului teologic din Huşi, unde a fun 1856. Aceşti ani sînt marcaţi de cîteva cărţi cu caracter teologico-pedagogic, do £i va închina condeiul, aproape cu exclusivitate, pînă la sfîrşitul vieţii. Reîntors este, pe rînd, profesor la Seminarul central, în 1860 la Gimnaziul „Gheorghe La 1862, la Gimnaziul „Matei Basarab". Este membru al unei comisii organizate c rescu în 1860, pentru restructurarea învăţămîntului seminarial din Principatele de Inochentie Chiţulescu, Ioan Benescu, G. Ionescu şi Ioan Ghermănescu, în care borează o programă nouă şi reclamă ridicarea lefii profesorilor[32]. La Bucureşti îşi odată, în 1859, muza lexicografică, elaborînd în paralel un *Dicţionariu româno-fran tionaire francais-romain,* dar după cunoscuta-i inconsecvenţă, se opreşte cu prim *Atermasia* iar cu al doilea la *Bannette.* în 1864 îl găsim solicitînd un post de profeso teologic din Biizău, ca unul care a fost „primul profesor şi rector seminariului ce s-a fost deschis la a. 1836, şi de atunci încoace ocupat tot cu ştiinţe teologi

Cu această cerere, neluată în seamă, urmele lui Bălăşescu, acum aproape şterg pentru cîţiva ani. Se pare că bătrîneţea nu i-a atenuat spiritul de aventu trivă. Un autor care 1-a cunoscut[34] vorbeşte despre un mare scandal, în urma c nul poreclit de contemporani „brînză bună în foaie de cîne" a fost închis îndelu rea Căldăruşani. Nici o altă informaţie despre acest episod! Acelaşi autor îl su pe Bălăşescu, după 1870, părăsind ţara pentru a se devota dăscălirii românilor c Ultima scrisoare către Bariţ confirmă uimitorul apetit de misionar al bătrînulu gog. Documentul este şi o valoroasă statistică demografică a românilor din Imp al căror număr s-ar ridica la 2 500 000 de suflete! Bălăşescu s-a stabilit în zona c românească a Dobrogei, Tulcea, unde a reuşit într-adevăr să deschidă o şcoală r jinit de comitetul comunităţii româneşti din localitate, în frunte cu Manea Giuglea odorescu, autorul amintit, Bălăşescu nu s-ar fi comportat corect în calitate de p din Tulcea, falsificînd acte şi însuşindu-şi banii şcolii. Ismail Bei, prieten al rom al lui Bălăşescu, este nevoit să-1 înlăture din Dobrogea, ca urmare a reclamaţiei c bătrînul dascăl, acum de 70 de ani nu s-a resemnat, şi, după eliberarea Dobrogei reîntors ca profesor al şcolii româneşti din Macin, recunoscut de minister. A m la 1880, lăsînd în urmă o bibliotecă ce i-a surprins pe contemporani prin bogă

[32] Vezi *Victor Papacostea* şi *Mihail Regleanu, Seminarul central 1836— 193* 352; 376— 377; *Mircea Păcurariu, Profesori transilvăneni la şcolile teologice din Ţ că şi Moldova în secolul al XIX-lea,* în *Mitropolia Moldovei si Sucevei, XLIV,* 1968, 29-49, p. 31.

[33] i*. *Ionescu, Material documentar privitor la istoria Seminarului din Bu* Bucureşti, 1937, p. 231.

[34] C. *Teodoreseu, Istoricul şcoalelor române din Dobrogea sub turci,* în *Co gice,* III, 1897, nr. 3, p. 206-209; nr. 4, p. 272-276.

lipsa moştenitorilor, a fost depusă la judecătoria din localitate[35]. Ultima şi cea mai ciudată aventură a vieţii lui Nicolae Bălăşescu, deşi umbrită de încă neverificate fapte repugnante, luminează totuşi imaginea unui moşneag care nu ezită să înfrunte necunoscutul lumii otomane, pentru a-şi continua apostolatul cu care a păşit în viaţă: dăscălia. Este din nou *cel dintîi* : cel dintîi profesor român din Imperiul Otoman, mesager timpuriu al unirii Dobrogei cu Ţara, eveniment care a făcut fericite ultimele clipe din viaţa lui Nicolae Nifon Bălăşescu.

35 Astăzi formează un fond aparte la Biblioteca Academiei Române din Bucureşti, stituit în 1889,

I

Buc[ureşti] 2 ian

Domnule şi amice Bariţ!

Nu din obicei, ci din îndemnul sufletului îţi poftesc un feri nou, şi mulţi asemenea de aci înainte. Totdeodată şi 1 000 de pre raţii la *Gazeta Transilvania*![1] Nu mă îndoiesc că scrisoarea din trecută o vei fi primit, în care te-am rugat ca pe anul viitoriu trimiţi Gazeta la 14 penumăranţi. Acum îţi mai adaog încă 6, şi

1' Ill[u]s[trissi]mo D[omi]no Ilarioni Ep[isco]po Argis, ex va Sedis Metropolitanae Administratori. Bukurestini[3];

2 R[everendissi]mo Ephrosino Poteke Archimandritae Mo Bukurestini [4];

3 Sp[ectabili] D[omi]no Const[antino] de Vacaresco, Administ Buzeu [5];

4 Spect[abili] D[omino] Ioan Dimitriade, la Vornicia dinl masa 1[6];

5 D[omi]no Capitaneo I. Tell. Bucurestini[7];

6 Spect[abili] D[omi]no Stanciu Vatassiescu Semin[arii] E pat]ae Argisiensis Prof[essor], la Argeş[8]. /

Te rog adaogă aceşti 6 lîngă cei 14 şi se fac Nr. 20, iar ban vor răspunde numaidecît.

România a răposat! Şi era bună gazetă![9]

D[omnul] Eliad mai dă *Curierii* pe toată zio[a] [10], cum veţi

Cu litere latineşti să nu îndrăzniţi a scrie, după cum ai şi ar *Foaia ie literatura* [11], că de aci pierdeţi toţi prenumăraţii, şi d încă 2/3, de nu mai mulţi. încă n-a venit vremea.

Bine ar fi dacă veţi mai înfrumuseţa literile tiparului, că sîn urîte. Cum sînt cele din *Kantoru de avis* [12] sînt frumoase şi pl

Şi sînt al d-tale sincer amic,

N. Bă
prof. the

Quod cito fis, male fis ! [14] /

Te rog scrie-m[i] preţul cu care s-ar putea tipări acolo o carte

 nească cu literile din 1001 noapte [15]. /

[Adresa:] Spectabili D[omi]no *George Baritz, Gazetae Transilvaniae* Kedacton ,D[omi]no Colend[issi]mo. Franco. Coronae [16]

[1] Urarea lui Nicolae Nifon Bălăşescu este puţin prea. . . generoasă. în 1839, *Gazeta de Transilvania* şi *Foaie pentru minte, inimă şi literatură* aveau 398 de abonaţi. în deceniul următor cifra este în creştere (630 în 1842), pentru a atinge în 1848 820 «de abonaţi (vezi George Bariţ, *Jurnal politic sau foi periodice pentru literatură,* în *Gazeta Transilvaniei,* XX, 1857, nr. 92, p. 370; George Em. Marica, *Contribuţii la problema abonaţilor periodicelor romaneşti pînă la primul război mondial,* în *Studii de istoria si sociologia culturii române ardelene din secolul al XIX-lca,* I, Cluj-Napoca, 1977, p.' 11- 111).

[2] Scrisoarea în cauză nu s-a păstrat.

[3] „Prea ilustrului domn Ilarion, episcop de Argeş, administratorul oficiului metropolitan vacant, în Bucureşti."

Ilarion Gkeorghiadis, 1111— 1845, grec de origine, ierarh prestigios al bisericii din Ţara Românească în secolul al XIX-lea. Ajuns în 1819 episcop al Argeşului, el intră in conflict eu ultimul domnitor fanariot, Alexandru Şuţu, a cărui corupţie financiară o condamnă pe faţă. La izbucnirea Răscoalei lui Tudor Vladimirescu, el îl aprobă şi ii sprijină pe insurgentul de la Padeş (pe care îl cunoştea şi îl aprecia dinainte!), încît după unele surse (Constantin Aricescu, *Istoria revoluţiunii române ie >la 1821,* Craiova, 1874, p. 50—60) el ar fi fost creierul mişcării, iar Tudor numai braţul. După înăbuşirea răscoalei, s-a refugiat la Braşov, împreună cu boierii ştiuţi. Dar, spre deosebire de aceştia, Ilarion nu s-a întors în ţara decît după Pacea de la Adrianopole (1828), cînd poate să-şi ocupe din nou scaunul, pînă la moarte. Ilarion al Argeşului a fost unul dintre cei mai culţi şi deschişi oameni ai vremii sale, mare iubitor de literatură franceză, pînă la a fi numit „volterist". A refuzat să-şi cumpere voturile pentru •scaunul metropolitan al Ţării Româneşti, pe care îl merita înaintea tuturor. Vezi despre el Alexandru, Geanoglu Lesviodax, *Istorie bisericească pre scurt, cuprinzătoare ie cele mai vrednice de ştiut întîmplări a Sfintei Biserici răsăritene, precum propoveduirea creăinţii, goanele, eresurile, soboarcle ş.c.l. Acum întiaş dată tălmăcită din greceşte în limba românească. Pe lîngă care s-au adaos la sfîrşit cîteva ştiinţe vrednice de cunoscut, scoase din con dicile vechi ale Mitropoliii Ungrovlahiii,* Bucureşti, 1845, p. 409; -448; V. Gh. Durak, *Ilarion episcop al Argeşului 1820-21, 1828—45,* Bucureşti, 1900; Corneliu Diaconovici, *Enciclopedia Română,* II, Copepode-Keman, Sibiu, 1900, p. 791; Andrei Oţetea, *Tudor Vladimirescu şi revoluţia din 1821,* Bucureşti, 1971, pass.

[4] „Preastimatului domn Eufrosin Poteca, arhimandrit consilier. La Bucureşti."

Eufrosin Poteca, 1786— 1859, elev al lui Gheorghe Lazăr, a ajuns el însuşi profesor la „Sfîntul Sava". După studii de teologie şi filosofie în străinătate (1820— 1825), ^eşuează pe tărîmul bisericesc, devenind arhimandrit şi egumen al Mănăstirii Motru 'din Oltenia. Autor a numeroase lucrări de teologie, dar şi a unei valoroase traduceri -din Jacques-Benigne Bossuet şi din luministul J. Th. Heineccius.

[5] „Onoratului domn Constantin Văcărescu, administrator la Buzău". „Administrator" = prefect.

Constantin Văcărescu, 1802— 1887, boier cu înalte studii juridice la Paris, a fost prefect de Ialomiţa şi Buzău, apoi membru al înaltei Curţi de casaţie. Şi-a legat numele «de Tezaurul de la Pietroasa, pe care 1-a recuperat şi 1-a predat guvernului. Vezi despre «el I. G. Valentineanu, *Biografia oamenilor mari scrisă de un om mic,* Paris, 1859.

[6] „Onoratului domn Ioan Dimitriade. . .", funcţionar la Ministerul de Interne al Ţării Româneşti.

[7] „Domnului căpitan I. Tell. La Bucureşti."

Numele e indicat greşit. Este vorba de *Christian Tell,* 1807— 1884, care în acea vreme avea rangul de căpitan în oastea Ţării Româneşti. Vezi: Ioan Anastasia, *Generalul Christian Tell,* Bucureşti, 1942.

[8] „Onoratului domn Stanciu Vătăşescu, profesorul Seminarului episcopal din Argeş"„ Pitarul Stanciu Vătăşescu a fost, între 1836— 1845, cel dintîi director al Seminarului episcopal de la Curtea de Argeş (vezi Gheorghe C. Marinescu, *Seminarul din Curtea de Argeş, 1836—1936,* [Bucureşti], 1936, p. 37). Vezi şi I. Ionaşcu, *Biserici, chipuri şi documente din Olt,* I, Craiova, 1934, p. 214; Idem, *Un şcolar aV Seminarului Chesarie acum o sută de ani : V. Caloianu de la Stîlpu,* Buzău, 1937, p. 12.

[9] Sucombarea ziarului *România* este un episod trist din istoria publicisticii româneşti. Apăruse la Bucureşti între 20 decembrie 1837—31 decembrie 1838, sub redacţia lui Aron Florian. Profesorul transilvănean avea ambiţia să dea nu numai un cotidian românesc, cel dintîi, dar şi unul al cărui nume să simbolizeze aspiraţia politică a momentului, dacoromânismul. Dar, în ultimul număr pe 1838 — a cărui primă pagină e încadrată în chenar de doliu ! — Aron Florian, împreună cu coredactorul Gheorghe-Hill şi cu tipograful-editor Friederich Wallbaum, se văd nevoiţi să anunţe că *„România-* încetează de a mai ieşi de astăzi înainte!" Cauza principală este lipsa de sprijin şi de mijloace materiale pentru a continua apariţia ziarului, care oricum i-a costat sacrificii băneşti irecuperabile.

[10] în 1839 *Curierul românesc* a apărut de 3 şi de 4 ori pe săptămînă (vezi ş£ Nerva Hodoş, Al. Sadi Ionescu, *Publicaţiile periodice româneşti. (Ziare,, gazete, reviste.). Descriere bibliografică,* Bucureşti-Leipzig-Viena, 1913, p. 175.

[11] Vezi articolul lui George Bariţ, *Cîteva răspunsuri ale redacţiei la nişte întrebări şi pretinderi ale unor dd. cetitori şi literaţi româneşti,* în *Foaie pentru minte...,* 1838, nr. 26, p. 201-203.

[12] *Cantor de avis şi comers* a apărut la Bucureşti între 24 aprilie 1837—30 ianuarie 1857. De la 13 februarie 1843 şi-a schimbat numele în *Vestitorul românesc. Gazetă cuprinzătoare de feluri de ştiinţe,* iar din 10 august 1843. în *Vestitorul românesc. Gazetă semioficială,* de la această ultimă dată publicaţia fiind subvenţionată de stat. Redactorul ei: Zaharia Carcalechi. Vezi Nerva Hodos si Al. Sadi Ionescu, *Op. cit.,.* p. 117.

[13] După propria sa mărturisire (vezi scris. XI), Nicolae Nifon Bălăşescu a fost chemat în Ţara Românească, în funcţia de profesor la Seminarul central al Mitropolei, in decembrie 1834, la intervenţia lui Damaschin Bojincă. Oricum, în 10 ianuarie 1835* era de pe acum angajat, după cum îi comunică protectorului său bănăţean, care era jurisconsult al Moldoveii şi director al seminarului similar din Moldova, găzduit la Mănăstirea Socola (vezi scrisoarea lui Bălăşescu către Damaschin Bojincă în Victor Papacostea şi Mihail Regleanu, *Seminarul central 1836—1936. Documentele întemeierii,* Bucureşti, 1938, p. 38—39).

[14] „Ce e făcut în grabă, e făcut rău." Corespondent românesc: „Graba strică treaba."

[15] Adică litera chirilică cu care s-a tipărit, la Johann Gott, celebra traducere a lui Ioan Barac, *O mie şi una de nopţi. Istorii arabiceşti sau Halima, întîiaşi iată tradusă din nemţeşte,* 8 volume, Braşov, 1836— 1840.

[16] „Preastimatului domn *George Bariţ,* redactorului *Gazetei de Transilvania,* domnului prea binevoitor. Franco. în Braşov."

II

Bucureşti, 11 decembrie [1]84 *t*

Mult preţuite domnule şi prietine!

Preţuita d-tale scrisoare din 8 noiemvr. a.c. o am priimit, la care ştiu că [...]* ă veţi fi mirat de a mea tăcere, ba poate veţi fi şi [. ..] *" multe. Şi întru adevăr că au şi fost pricini. Mai întîi cuprinderea cea. mare care o am asupră-mi; aceasta stă mai vîrtos din alergături de dimineaţa pînă tîrziu noaptea (ştii la noi la cîte se face noapte pe la.

boieri pp. mitropoliți, care sînt obicinuiți să caute trebi și noaptea, pînă la 12, la 1 sau 2 după miezul nopții, fiindcă zioa dorm), și așa! numai să-ți scriu fără să-ți scriu ceva, n-am vrut, iar la aceasta am avut trebuință de zăbava.

După venirea mea de la Viena numaidecît îmi arătă d. Romanov[2] o scrisoare de la d-ta, în care pe margini însemnezi că doă lucruri neplăcute ai să-mi împărtășești; dar să văz de ceva prenumăranți la foile d-tale. Eu de atunci n-am pregetat a umbla în pricina aceasta si am și cîștigat multicei și mai am nădejde. Prețul lor l-ai mai rădicat cu vro cîțiva criețari; pe de o parte bine ai făcut! că era prea jos de tot și foaia e prea plăcută aici, iar pe de alta o ai urcat cu prea puțin (nu zic eu, ci toți ceilalți), căci cine dă 16 sfanți, acela dă și 18 sau 20 și d-tale numaidecît ți s-ar cunoaște[3]. însă eu cam pricep pricina: ca să fie asemenea cu cea nemțească de acolo?[4] însă venindu-ți îndemînă, mai fă și altă înștiințare, prin care să arăți că o rădici la 18 sf., dacă nu acum încă la semestru II., așa zic toți[5].

Neplăcerile ce au urmat din publicarea objetului seminarial[6], deși nu le știu, dar le cam gîcesc, fiindcă cunosc împrejurările, dar cu un prilej te rog detailează-mi-le mai clar, ca să le știu și mai luminat, *pro propria tantum notitia*[7]. Cu toate că or ce va fi, sau ar fi, mie nu-mi mai pasă, că trebile mele sînt cu mult mai bine întocmite decît să-mi mai poată veni vro stricare, și de aceea sînt forte odihnit. Mitropolitul[8] încă s-au încredințat bine de osteneli-mi, din examenul ce l-au făcut seminariștii din Rîmnic[9], că n-au știut absolute nimic. P[ărintele] Vasilie[10] [e] și scos din profesorie, dar cu o mărinimie, că i-au dat salarul giumătate *titulo pensionis, ad dies vitae*[11]. Și a pus un tînăr unit, mirean, ce a învățat la Blaj[12]. Ce zici? Nu e frumos?... /

Pricina cu *Vasilie Ștefănescu Theologul*[13] mieu o am auzit încă în Rîmnic, la întoarcerea mea de la *Viena*. Parte m-am mirat de el, că s-a slobozit la atîta obrăznicie, dar din alta am mărturisit acolo tuturor, că el atîta nu știe ce a scris, cît nu știe nici condeiul cu care a scris, ci alcătuitorul scrisorilor este *Șt. Niagoi*[14], carele (ca toți bănățenii și românii din Ungaria; vezi și în Dieceza M[agno] Vasadinensi români •ca cîinii) poartă atîta ură nespusă asupra noastră a tuturora transilvăenilor, și nu știu pentru ce? El (Niagoi) și pe mine, pe Aaron Flor[ian][15] și pe toți transilvăneni^], cari sîntem aici, ne face uniți și propagandiști, cari umblăm să facem prozeliți. Dar care-i e plata/că nu-1 mai bagă nimenea în seamă, este cu totul nesocotit și chiar și urgisit; si asta e soarta tuturor bănățenilor (Nicorescu[16], Murgu[17]),' din cari mai sînt aici foarte puțini, dar nu și a noastră din Ardeal[18], cari sîntem mulți și toți bine văzuți și iubiți. Această pricină nu puțin m-a interesat, de aceea numaidecît după a mea ajungere la București, l-am chiemat la mine și cu binele (fără a ști cererea d-tale), l-am făcut de mi-a dat Mrtia cea din avg[ust] 25, pe care după ce o am cetit, m-am necăjit și l-am înfruntat cum s-au cuvenit (fără a ști eu că ei trimiseseră și alta în 26 sept[embrie]). Vasilie[19] de atunci nu mai dă pe la ușa mea, ba mă încungiură și pe uliță; decît atîta știu bine (după cum poți

ști și d-ta) că nu el, ci *Niagoi* le-au așezat, cu un stil așa de prost încît nu un seminarist de ai mei, dar nici un vizitiu mânios n-ar fi știut să dicteze mai prost. Se vede cît duh *are Niagoi:* vrea să ocărască cu condeiul lui cel neted, și merge destul de colțoros, pare că n-a mai scris niciodată. Și așa sînt toți bănățenii: proști, r.eajunși și tîmpi la minte, mîndri, de 'unde și zavistioși și de acea>ta tuturor neplăcuți. Vasilie totdeodată si sade la Niagoi, pe care, după ce l-am întrebat că ce cuprinde dizertația lui *Dr. Mayer*[20], cea adusă sub (*), nu știu nimic, deși fiind acelea dată In limba nemțască și franțozască (dintre care-ți tremiț cîte una, poate acolo nu le aveți). Și mai știu că Niagoi a compus
3v scrisoarea / și din alt izvor: zugravu *Kladek*[21], într-ale cărui case sade Niagoi, bărbat zdravăn, șlovak și prietin bun al meu; me-au spus multe de acestea înjurături ale'lui, cînd bietu Vasilie tăcea, ca unu ce nu știa ce să vorbească. Haracteru lui Niagoi a fost totdeauna de mujic, el a batjocorit fata bătrînului *preot Ioan Theodorovici*[22] (o. au îngrecat), măcar că avea muiere frumoasă, care a fost pricina gonirii lui din Pesta.. După aceasta se trase pribegit spre patria lui, în Bănat, unde fiind la. Vîrșeț[23] se apucă de făcu pașcvile asupra ep[is]c[o]pului de acolo Iosif Raiacici[24], de unde, fiind simțit, fugi, iar lucru se înștiința la General Comando din Temișoara, care scrise în urmă-i la Sibiu (cînd vru Niagoi să treacă în Țară)[25]. Aci G[eneral] Comando din Sibiu cercetă strașnic de el, pe taină, și poliția-1 află în conac la prota *Petru Boiila*[26]. Poliția-i luă toate lucrurile, i le aduse la G[eneral] Comando în canțelarie, î le vizită; firește că acum n-a mai găsit nimic, dar pînă era în arest vn> cîteva zile, cum i s-au părut a se mai atinge de cinstea și trebile altuia. Eu i le-am lăsat a le auzi, să știe că le știu și că nu mi-e frică,, nici mă sfiesc cît mai puțin a-1 arăta că e om necinstit și de nimic.

Atîta este care poci acum în scurt a-ți scrie despre aceasta. Dintracestea vei ști cum să te îndreptezi.

îmi pomenești că se află aici doi ungureni, pe cari d-ta abia odată i-ai văzut (nu sînt Niagoi și Carcalechi?[27]); nu știu cine sînt aceștia, dar de sînt ceia, ei focul zavistiii nu și-1 pot scoate decît numai prin defăimări, dar care le e plat[a], *prout dicti*[28], că nu-i ascultă^ niminea. nici cînd vorbesc adevărul. Nu știu cine sînt, zici că *nu umbla a cerceta haracterul cuiva,* dar cum va cerceta haracter acela care n-are, nici știe ce e haracter? *Unit*[29], aici acum nu mai face să se sperie oamenii,, mai vîrtos aceia cari au trebile în mînu-le, precum: Vodă, miniștrii,, boierii, mitropolitul, ep[is]c[o]pii și mulți din popi. D-ta ce ești eu știu,, și cum ești încă știu, inima și haracterul încă ți-1 cunosc și nu numai eu, ci toți aceia cari' să cuvine trebuie să cunoască. Așadar, clevetele unor asemenea mișei sînt ca o nulă fără altă țifră. /

Eu te-am cunoscut, și după cum te-am cunoscut, te-am și mărturisit, și de mărturisirea mea încă niminea nu s-au îndoit. D-ta caută cu suflet voios de-ți urmează calea pe care lucrezi și să fii încredințat că poate vro altă plată vrednică de osteneală-ți nu vei lua de la nația, română, dar o adevărată mulțumire, laudă și nemuritoare aducere-aminte negreșit să o aștepți, care fără toată[30] îndoiala ți se va da.

Pentru foile d-tale eu am umblat mult şi am cercetat mijloace cum sa ne trimită şi prin judeţe, că adevărat aceasta aduce mare stînjeniri şi *Gazetei* şi celor ce vor să o aibă. D-ta făgăduieşti 18 cr.C.M. pe un semestru. Eu astăzi mă iau şi mă duc tocmai la Direcţia Poştelor, ca să cercetez. Aici în Bucureşti toţi plătesc de număr 2 cr. c.M. şi aşa, pe un semestru 52 cr.C.M. Aceasta e a purtătorului de scrisori. Decît, orice va fi taxa Postii, d-voastră veţi trebui să aveţi aici o casă, un om care se însărcineze să grijească ca în toată lunea să puie pe poştă plicurile bine aşezate; fără de aceasta nu se poate.

Inferius scribam. [31] Amice ! am fost la Direcţia Poştelor, unde mi-au zis că priimesc gazetele d-tale ca să le expede, cu plată, să dai cîte [32] o gazetă de drum; sunt 7 drumuri: al *Craiovii,* al *Piteştilor,* al *Giurgiului,* al *Brăilii,* al *Prahovii* şi al *Dîmboviţa.* E cam mult, dar io voi mai cerca[33] şi alt mijloc, dacă Voi putea izbuti; atunci se vor putea şi bine şi ieftin, dar un om trebuie negreşit să ai, care să-ţi umble în treabăţi, asecurat la timp. Romanov nu se leagă; am vorbit io, aşadar io-ţi voi face şi ajutorul acesta; poate ceva spese nici să aibi.

Iata,-ţi trimit nişte versuri ale prof. *Genilie*[34], făcute unile la aniversara întronării Domnului, şi altele la S. Mihail, scrise cu litere, dar ortografia Iui proprie. Vezi-o, la vreme poţi-o să o pui şi în una din foi, are în dos şi toată gramatica: care literă ce o face. El leapădă metodul lui *Maior*[3]*K* de care se ţine acum Eliad cu toate mîinile; din car[e] pricină se şi cam pricesc amîndoi, dar nu tare, căci Genilie-ş va găsi puţin[i] iubitori.

Obştasca noastră Adunare din iest an este un lucru foarte interesant[36]. Poate prin vrun corespondent vei fi şi aflat urmarea: lucru *este pe drumul Petersburgului, să vedem ce ne va veni.

Geografia d-lui Rus[37] poate să afle ceva iubitori. Eu mă prenumă[r] pentru 10 exemplare, care deocamdată vor ajunge pentru aici, pînă ce o vor cunoaşte, cu toate că e ceva cu preţ cam rădicat.

Prenumăranţii ţi-i voi trimite cu alt prilej, să vezi că am adunat şi de cei mari, cari tocmai zic că e prea ieftin. Unele termine ungureneşti (cum le zic ei) le vatămă urechile; ei cer ca să fie chiar ciocoiasca lor, care e cu greu.

Cu aceastea, rămîi sărutîndu-vă (a d-nei mîinile), şi sînt al d-voastre prieten şi frate,

Nicolae Bălăşescu,
profesor de teologie.

^v P.S. să ne înţelegem mai des cu scrieri./

* Manuscrisul deteriorat.

[1] Scrisoarea de faţă este unica sursă cunoscută despre această călătorie a lui Nicolae Nifon Bălăşescu la Viena. Scopul trebuie să fi fost unul didactic.

[2] Iosif Romanov, librar şi editar bucureştean, despre care vezi *George Bariţ şi contemporanii săi,* volumele anterioare, passim.

[3] La sfîrşitul numerelor 49 şi 50 din *Gazeta de Transilvania* (IV, 1841, p. 196; 200) Bariţ insereazä anunţul *De la redacţie,* în caie reaminteşte cititorilor că, în 1842] preţul *Gazetei* şi al *Foii pentru minte...* împreună va fi.„pe un semestru, cu poşta, 2f. 4 cr., iar pe anul întreg 5 f. 20 cr., şi fără poştă pe un sem[estru] numai 2 f. 20 cr."

[4] Foaia „cea nemţească" din Braşov era *Siebenburger Wochenblatt,* despre care vezi *George Bariţ şi contemporanii săi,* IV, Bucureşti, 1978, p. 10, n. 4.

[5] Nu se va face o nouă scumpire a abonamentului.

[6] „Obiectul seminarial" publicat de Bariţ îl constituie două articole despre Seminarul central din Bucureşti; *Seminarul central al Sfinteij Mitropolii din Bucureşti* (îm *Foaie pentru minte...,* 1841, nr. 30, p. 233—237) şi *Corespondinţă întârziată. (Asupra. Seminariului)* (în *Gazeta de Transilvania,* IV, 1841, nr. 31, p. 123— 124).

[7] „Numai pentru informare proprie".

[8] Mitropolitul era *Neofit II al Ungrovlahiei,* al cărui chip îl vedem în rîndul fruntaşilor Revoluţiei de la 1848 din Ţara Românească. Personaj cu o existenţă aventuroasă, Neofit a fost mai întîi dascălul prinţului Alexandru Macrocordat, apoi la 1824 episcop de Rîmnic. în 1829 a fost numit girant al mitropoliei, în locul exilatului Grigore IV. După revenirea şi moartea lui Grigore (1834), Neofit devine din nou „regent", pînă în 1840 cînd e ales şi confirmat mitropolit. L-a duşmănit grav şi din motive îndoielnice pe Domnitorul Gheorghe Bibescu, sentiment care l-a zvîrlit în tabăra revoluţionarilor la 1848, tinde s-a purtat în mod ambiguu. A demisionat în 1849. O monografie despre el a scris însuşi Gheorghe Bibescu: *Neofite Metropolitain de Hongro-Valachie juge par ses ecrits et se actes,* Geneva, 1894. Vezi şi *Praxis bisericească sau actul patriarhicesc ce s-a dat şi s-a citit în Biserica Sfintei Mitropolii din Bucureşti^ la înscăunarea preaosfinţiei sale părintelui Neofit, Mitropolitul Ungro-Vlahiei la 28 iulie anul 1840,* Bucureşti, 1840.

[9] Seminarul Episcopiei din Rîmnic s-a înfiinţat tot în 1838, odată cu Seminarul central din Bucureşti şi cu Seminarul Episcopiei din Buzău. Prima generaţie de profesori şi directori au fost, la toate cele trei instituţii, numai transilvăneni: Nicolae Nifon Bălăşescu şi Zaharia Boerescu la Bucureşti, Gavril Munteanu şi Dionisie Romano* la Buzău, Radu Tempea şi Vasile Teodorovici la Rîmnicu Vîlcea.

[10] Sub acest nume piescurtat: „părintele Vasile", pe care îl întîlnim şi în alte surse contemporane (vezi *Almanah al Curţii şi al Statului din PrinţipahJ Valahiii pentru anul 1840. Almanach de la Cour et de VEtat de la Principaute de Valachie pour l'annee 1840,* IV. Bucureşti, 1840, p. 218—219) se ascunde profesorul Vasile Teodorovici sarr Teodorescu, secondantul lui Radu Tempea la Seminarul episcopal din Rîmnicu Vîlcea.. Venit şi el de peste munţi, „părintele Vasile" era nepotul lui Ioan Teodorovici (despre care vezi aci infra., n. 22). După alte surse (vezi C. **ÎN**. Mateescu, *Acte şi scrisori din trecut,* în *Cuvîntul adevărului,* 1908, nr. 14 p. 165; Mircea Păcurariu, *Profesori transilvăneni la şcolile teologice din Ţara Rcmânească şi Moldova în secoluf al XIX-lea,* în *Mitropolia Moldovei şi Sucevei,* XLIV, 1968, nr. 1—2, pp 29—49, p_ 4i_42), Vasile Teodorovici ar fi rămas în slujbă pînă la moarte, în 1842. Vezi despre el şi I. Ionascu, *Material documentar privitor la istoria Seminarului din Buzău,* 1836— 1936, Bucureşti, 1937, p. 27 inel. n.3 (apud *Almanahul satului.,* pe 1839, p. 109; 1840, p. 105).'

[11] „Cu titlul de pensie pe viaţă."

[12] Misteriosul transilvănean pare să fie Ioan Procopiu, despre care se spune că fusese adus în Oltenia de Ioan Maiorescu, mai întîi ca profesor şi inspector la Şcoala? publică din Filiaşi. Aşadar, el i-a urmat lui Teodorovici în profesoria de la Rîmnicu Vîlcea, începînd din 1842. Se cunosc puţine lucruri despre el. în 1844 — dacă ar *îh* să-i dăm crezare lui Aron Florian! — Procop sau Procopiu era „bolnav de moarte",, încît doctorii „au hotărît că nu e nădejde de scăpare" (vezi *George Bariţ şi contemporanii săi,,* I, Bucureşti, 1973, p. 44). După alte surse, el ar fi supravieţuit şi ar fi dăscălit la kîmnic între 1842— 1847, iar a doua oară între 1857— 1861, cînd a fost o vreme şi director al seminarului (vezi C. N. Mateescu, *Scurt istoric al Seminarului,* în *Anuarul Seminarului „Sf. Nicolae" din R. Vîlcea pe anul şcolar 1924 — 25,* Rîmnicu Vîlcea, 1926, p. 83—84; Nicolae Iorga, *Istoria bisericii româneşti şi a vieţii religioase a românilor,* II, ed. 2-a, Bucureşti, 1932, p. 256; Mircea Păcurari^ *Op. cit.,* p. 42). Alte ştiri sporadice despre el *înGeorge Bariţ şi contemporanii săi,* I, p. 248.

[13] Nu cunoaştem „pricina" lui Nicolae Nifon Bălăşescu cu seminaristul Vasile Ştefănescu. Din contextul scrisorii reiese că ar fi vorba de o pîră a acestuia împotriva directorului, inspirată de profesorul Ştefan Niagoe (vezi n. 14, aci infra).. Pe Ştefănescu

il întîlnim în rîndul seminariştilor evidenţiaţi de Bălăşescu în discursul pregătit pentru examenul din 3 octombrie 1837 (vezi V i c t o r P a p a c o s t e a şi M i h a i l R e - .g l e a n u, *Seminarul central 1836—1936. Documentele întemeierii,'* Bucureşti, 1938, p. 113—117; alţi elevi fruntaşi: Andrei Stoicescu, Nichifor Ieromonah, Constantin Vispescu, Ion Popescu, Nicolae Călinescu şi Marin Hotăreanu). îl reîntîlnim în 1840, nominalizat de inspectorul-călugăr Nichifor în două rapoarte, ca indisciplinat: în aprilie 1840 „a dormit afară din seminar" iar în mai acelaşi an a fumat („băut tutun"), împreună cu alţi seminarişti *(Ibid.,* p. 174— 175). Or, cunoscut fiind faptul că Nichifor era duşman neîmpăcat al lui Bălăşescu, este curios cum acest prigonit al inspectorului n-a fost în raporturi bune cu Bălăşescu. Aceste rapoituri se vor îmbunătăţi ulterior, •după cum reiese din scrisoarea adresată de Bălăşescu lui Bariţ în 21 septembrie 1843 (vezi-o infra).

[14] Duşmanul lui Bălăşescu este *Ştefan Niagoe,* 1800— 1869, venit tot din Banat, unde urmase cursurile Preparandiei din Arad. în calitate — mai apoi — de dascăl la Şcoala românească din Pesta, a fost redactatorul *Calendarului românesc de la Buda* pentru anii 1828, 1829, 1830 şi 1831. Prozelit al corifeilor Şcolii Ardelene, Ştefan Niagoe s-a ocupat de latinitatea poporului român, de introducerea alfabetului latin in scrieri ca: *Scurtă prevedere* (în *Calendarul de la Buda,* 1828, p. 47—48) sau *Dialog sau vorbire între învăţător şi şcolar despre romani şi români sau dac i-romani (mlbidem,* 1829, p. 38— 118). Vezi despre el: N i c o l a e A i b u, *Un satelit al Scoalei Araelene. Ştefan P. Niagoe,* Sibiu, 1943; M i r c e a T o m e s c u, *Calendarele româneşti* / Bucureşti, 1957; V. M o l i n, *Din istoricul parohiei române ortodoxe din Pesta (1788), in Mitropolia Banatului',* XVI, 1966, nr. 4—6; *Dicţionarul literaturii române de la origini pînă •la 1900,* Bucureşti, 1979, p. 627.

[15] Care era la acea dată profesor de istorie la Colegiul „Sfîntul Sava" şi director adjunct al Eforiei şcolilor din Ţara Românească (vezi *Almanah al Curţii şi al Statului din Prinţipatul Valahiei pentru anul 1840. ..,* p. 188 şi 190). Vezi despre el, în principal, *George Bariţ şi contemporanii săi,* I, p. 1—87; *Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la* 1900, p. 362—363.

[16] Acest „Nicorescu" este *Moise Nicoară,* 1784— 1867, personalitate de frunte a vieţii politice şi culturale româneşti din Banat. După un zbuciumat şi aventuros capitol din viaţă, cînd şi-a riscat averea şi libertatea pentru scopul dezrobirii religioase a românilor bănăţeni (vezi C o r n e l i a B o d e a, *Moise Nicoară (1784—1861) şi rolul său în lupta pentru emanciparea naţional-religioasâ a românilor din Banat şi Crişana.* Arad, 1943), el trece în Ţara Românească, prin 1823, unde a fost profesor în mai multe răstimpuri, încă neelucidate de biografi.

[17] Este vorba de Eftimie Murgu.

[18] La data acestei scrisori, funcţionau ca profesori în Ţara Românească următorii transilvăneni (deosebit de bănăţeni, cu care vedem că nu se prea împacă !): Aron Florian, Ioan Maiorescu, Nicolae Nifon Bălăşescu, Zaharia Boerescu, Radu Tempea, Dionisie -Romano, Gavril Munteanu, Ioan Procopiu şi alţii.

[19] Clericul Vasile Ştefănescu, despre care vezi n. 13.

[20] Johann N. Meyer era „întîiul doctor al înălţimii Sale [Domnitorul Alexandru Dimitrie Ghica — n.ns.], ştab doctor al oştirilor" din Ţara Românească (vezi *Almanahul Curţii şi al Statului din Prinţipatul Valahiii pentru anul 1840. . .,* p. 128. „Disertaţia" iui Meyer era o broşură germană despre progresul ştiinţelor naturale în Principate, •cuprinzînd o cuvîntare ţinută la Congresul naturaliştilor de la Bonn din 1833. Trimisă lui Bariţ, broşura a fost operativ prezentată de doctorul Pavel Vasici în *Foaie pentru minte... (Idei rapsodice. 14. Privirea la cele zise,* în 1842, nr. 4, p. 27—30), dimpreună cu apelul către români să se ocupe de studiul naturii.

[21] *Anton Chladek,* 1794— 1882, pictor şi grafician, ceh de origine, s-a stabilit la Bucureşti, definitiv, în 1836. Cu studii de artă la Milano, Viena şi Pesta, el s-a remarcat ca un portretist prodigios.

[22] Este vorba de scriitorul *Ioan Teodorovici Nica,* bănăţean, originar din Lugoj, din 1809 preot la biserica română neunită din Pesta, iar după 1820 cenzor al cărţilor româneşti la Tipografia Universităţii din Buda (în această calitate este cenzorul unor cărţi de mare răsunet în epocă, precum: „cîrtirea cea din Hale" a lui Tokoly Sabbas, 2n ediţia a 2-a, germano-română, din 1827: *Erweis, dass die Wallachen nicht romischer Abkunft sind... /Arătarea că valahii sau imanii nu-s de viţă romani...,* Buda, 182 Teodorovici Nica a desfăşurat o activitate cultural-literală în sensul ideilor Şcoli Ardelene, fiind, printre altele, unul dintre redactorii *Lexiconului ae la Buda* (182 :S-a ocupat, între 1824— 1830, şi de editarea *Calendarului românesc de la Buda,* înt 1829— 1831 avîndu-1 colaborator pe Ştefan Niagoe (vezi aci supra, n. 14). Vezi desp el *Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900,* p. 848; pentru completar A n d r e i V e r e s s, *Bibliografia română-ungară,* II, (1781— 1838), Bucureşti, 19 p. 251; 257; 259; 265; 322.).

[23] Azi Vrsac în Jugoslavia. Centru religios şi cultural ortodox din Banatul S besc, unde au gravitat nenumăiaţi cărturari şi dascăli români, cel mai reunumit epocă fiind Nicolae Tincu Velia.

[24] *Iosif Raiacici,* 1785— 1861, ulterior patriarh al sîrbilor din Imperiul Austria ia Carloyiţ.

[25] Ştefan Niagoe era în 1836 în Ţara Românească, întrucît la 26 noiembrie Log feţia bisericească şi a instrucţiei publice cere mitropoliei să-1 numească profesor Seminarul central, alături de Nicolae Nifon Bălăşescu (vezi V i c t o r P a p a c o s t •şi M i h a i l R e g l e a n u, *Op. cit.,* p. 89); dar nici în 1837 nu era încă încadr după cum reiese dintr-o plîngere a Logofeţiei către Domnitor, din 2 martie *(Ib* p_ 93_94). Persoana antipatizată de Bălăşeascu era, la data acestei scrisori, într- post important la Bucureşti: „diplomar" la Secretariatul statului, ca al treilea funct nar după marele logofăt Constantin Cantacuzino şi marele clucer Costache Petres (vezi *Almanah al Curţii şi al Statului... pentru anul 1840,* p. 40—41).

[26] Petru Bodilă sau Bădilă era protopop neunit la Sibiu (vezi *George Bariţ contemporanii săi,* III, Bucureşti, 1976, p. 18).

[27] *Zaharia Carcalechi,* 1784- 1856, scriitorul şi publicistul origmar din Braş de numele căruia se leagă editarea cunoscutei publicaţii *Biblioteca românească,* la Pes în 1821, 1829, 1830 şi 1834. Stabilit la Bucureşti în 1834, Caralechi era la data ace scrisori redactorul ziarului *Cantor de avis şi comers,* devenit în 1843 *Vestitorul român* Despre acest neîmpăcat duşman al lui Bariţ vezi *Dicţionarul literaturii române de origini pînă la 1900,* p. 170—171. inel. bibliografia indicată acolo.

[28] „După cum se spune."

[29] Greco-catolic. în Principatele Române au existat, în diferite răstimpuri, ră niri de animozitate faţă de dascălii greco-catolici veniţi din Transilvania, cu o so -erudiţie şi educaţie românească, dobîndită în şcolile Blajului. Alimentată în gene .de diferiţi profesori neuniţi din Transilvania, cu o infinit mai redusă pregătire şi, d ,cu mai mici şanse de succes, această animozitate nu a devenit atitudine sistema pînă după 1860, cînd Heliade Rădulescu a pornit marea şi regretabila sa campa •de ponegrire a „unităţilor *papistaşi"* (! ? !) din Transilvania.

[30] în manuscris, după *toată,* e scris *în toată,* apoi şters de Bălăşescu.

[31] „Scriu aci mai jos." Se referă la faptul că pasajul care urmează a fost înghe ulterior, în spaţiul dintre două alineate.

[32] în original scris *quote;* deşi alfabetul scrisorii e chirilic, la acest cuvînt folosit de cel latin. Vezi şi n. 33.

[33] Scris: *querca,* în alfabet latin.

[34] Despre scriitorul şi geograful Iosif Genilie vezi *George Bariţ şi contempo .săi,* I, Bucureşti, 1973, p. 139— 140. Pentru completare, G h e o r g h e A d a m e s *Scrierile lui Iosif Genilie,* în *Buletinul Societăţii geografice române,* XXII, 1901, nr şi *Dicţionarul literaHirii române de la origini pînă la 1900,* p. 389. „Versurile" lui Gen poemul *Arhanghelul sau virtutea în agonie,* publicat de Bariţ în *Foaie pentru minte.* 1842, nr. 8, p. 63—64. Cît despre tipărirea lor cu „litere", adică în alfabet latin, re torul arată într-o notă că acest lucru a fost cu neputinţă, din cauza lipsei unor se vgrafice noi, proprii autorului (lucru care se confirmă în această scrisoare).

[35] Petru Maior.

[36] în numărul său din 21 decembrie 1841, *Gazeta de Transilvania* (IV, 1841, nr. -p. 204) publică ştiri despre alegerile de deputaţi pentru viitoarea sesiune a Adu «obşteşti din Ţara Românească, ce trebuia să se întrunească la sfîrşitul anului.

— spune redactorul de la Braşov — „ştirile de la Bucureşti ne dau să pricepem curm că deschiderea Obşteştii Adunări se va mai amîna". într-adevăr, ea nu se va mas întruni decît la sfîrşitul anului 1842, în sesiune extraordinară, ca să aleagă alt Domnitor în locul debarcatului Alexandru Dimitrie Ghica. Dacă ar fi să dăm crezare *Cantorului de avis şi comers* (1842, p. 349), Adunarea Obştească nu s-a putut întruni pentru că, numărul deputaţilor n-a fost complet. Credem că mai degrabă este vorba de tulburările politice din 1841— 1842, care au dus la remanierea severă a guvernului, mai apoi la căderea Domnitorului.

[37] Este vorba de lucrarea profesorului blăjean Ioan Rusu (despre care vezi *George-Bariţ şi contemporanii săi,* III, p. 349—400): *Icoana Pămîntului sau Carte de geografie,'* voi. I-III, Blaj, *1842- 1843.*

III

Bucureşti, 8 ianuarie [1]842

Iubite frate !

Scrisoarea ţi-o am primit, am văzut că şi d-ta mi-ai priimit pe ale mele doă dintîiu, dar nu şi pe a 3-a; iată, -ţi mai trimit şi pe a 4-a. Zici că te-ai mişcat cu totul cetindu-mi-le; ai dreptate, că fraţii noştri, cărora unora le-am făcut bine în faptă, altora dacă nu ia faptă, încailea le-am gîndit şi poftit din inimă, aceia umblă ca vulpile şi lupii să ne strice şi să ne omoare (şi fiziceşte şi moraliceşte). Dar cel ce ajută la cele bune, acela nu le va ajuta lor; atîta mă bucur şi eu, văzîndu-te sincer, şi voiască cerul ca să fim aşa totdeauna, fără a ne putea mişca ceva, fie acela ce va fi, ca la vreme de scîrbă, daca nu alt ajutor, încai focul să ni-1 puteam vărsa unul altuia (de aşa am cunoscut pe fratele Tipar [1], să fim trei: *treime !).*

Frate!, ce hantătaru cuprinde sfîrşitul[2] *Opiniii publice* din Nro 52 ?[3] Zău m-am speriat! M-a luat groaza ce strigări fac boierii noştri; mă tem c-o să joace cojoaca lui *E. din Bucureşti*[4]. Astfel de turburare n-a fost între ei niciodată. O parte strigă asupra lui E. [Eliad], alta asupra redactorului din Braşov, că cum a îndrăznit a pune un astfel de articol în *Gazetă,* că acesta nu e alta, decît ocară curată, e pricinuitor de revoluţie, ba vor să strige ca această gazetă să se oprească de tot aici în ţară. (îndemnaţi, unii, de Niagoi şi Carcalechi; tocmai acuma le-a venit bine.) Poate-ţi vor cere articolul manuscris original, ca să vază netăgăduit pe autor, poate vor dojeni pe cenzură prin aghenţie, şi poate şi altele că vor face. Sau mai bine *ar face,* ar face multe, dacă ar putea [5], dar stăpînirea nu-i va ajuta să facă. Mitropolitu[6] încă e supărat, că el e una cu boierii; mi-a zis să-ţi scriu. Eu le-am zis ca să alcătuiască şi ei un articol înprotivă şi li se va pune în *Foae* [7], dar mi se pare că nu pot zice nimic în contră. Dar ei vor toţi să se lepede de a mai ţinea *Gazeta* aceea. Eu le-am zis că *Gazeta/* cea românească din Braşov are 1500[8] de abonaţi şi prea puţin îi pasă că se vor adaoge sau vor scădea 30[9]. Gazetieru este ca un brutar (Bâcker), el scoate pîine, cine are trebuinţe, să cumpere, cine nu, nu, şi să nu gîndească cineva că prin abonarea sa

face ceva bine *Gazetii;* face *quidem* [10] şi *Gazetii,* da
eă-şi împlineşte trebuinţa; şi la acestea mulţi au tăc
vei putea, atinge unele asemenea articole şi din U
vania, ca să vază că nu vorbeşti numai pentru
acum o vor ceti cu mai mare interes. Cu toate
mai cruţă-i!

Nu ştiu ce vor zice la aceasta şi moldovenii, c
pot afla atacaţi. Să te ţii la articole atingătoare ! Dacă-
acestuia, trebuie pus, ca să te vază că eşti drept,
ei zic că articolul e drept, cu atîta deosebire că ce
lor trebuie să cază asupra stăpînirii.

Mai priimeşte pe aceşti 4 abonaţi:

1 Marele dvornic Iordache Golescu [11];

2 Sf[inţia] sa arhimandritul Gavriil al Bistri

3 D[omnul] Iancu Baliadi et compagnie;

4 D[omnul] Hristu Theodoridi [13],. .. toţi la B

Astăzi voi să merg la Mihalachi Ghica [14], de
dobîndesc un folos mare pentru gazetă-ţi. Ce va f
şi iarăşi te voi ruga a-mi rescrie. Prea bine vin s
gazetelor!

Notă: *deosebit* se zice aici, dar *deschilinit* nu
ce e. Şi verbul în sfîrşitul periodului, ca latini
nepotrivit.

Cantoru de avis [15] se laudă în toate părţile
aduie abonaţi, dar el nu va să-şi facă belea de u
cu o scrisoare-ţi în buzdunar, arătîndu-o la toţi. Ve

Astă dată atîta, şi sînt al d-voastră cel mai

5v

[Adresa:] Domniii sale domnului *Georgie Ba*
de Transilvania, la Braşov

[1] Timotei Cipariu.

[2] în manuscris, după *sfîrşitul,* e scris *lui,* apoi şters de

[3] Un remarcabil articol al lui Ion Heliade Rădulescu,
Foaie pentru minte. . ., 1841, nr. 48, p. 377-382; nr. 49, p. 385
4.12. Articolul a făcut o vîlvă extraordinară din cauza conjunct
ura creseîndă a marii boierimi din Ţara Românească, împotriva
Dimitrie Ghica. Heliade Rădulescu pledeazj, pentru democ
marii boierimi, luînd apărarea Domnului corltra opoziţiei di

[4] Articolul e semnat *E.,* iar redacţia specifică într-o not
Paternitatea este atestată de următoarele mărturii: a) articol
Rădulescu, intitulat *D-lui redactorului Foaie pentru minte ş.a*
sexe, II, 1838— 1840, p. 70; b) o scrisoare a lui Heliade Ră
<din acelaşi an, 1842, publicată de G. Bogdan-Duică în *Ge*
{Tribuna poporului, VII, 1903, nr. 42, p. 1) ; c) scrisoarea ac
din 9 februarie 1842, publicată în Ion Heliade Răd

ediție de George Potra, Nicolae Simache și George G. Potra. București, 1972, p. 51-52.. Din această din urmă mărturie aflăm că Heliade Rădulescu trimisese articolul încă îm 1837 sau 1838, dar că Bariț l-a tipărit abia la sfîrșitul anului 1841, din motive care-țin de misterioasa lui strategie redacțională.

[5] Numele adevărat al lui *„E.* din București" nu era un secret pentru nimeni m vremea apariției articolului. De aici pînă la dovada *concretă :* manuscrisul, era destulă cale. Curajos și loial, Heliade Rădulescu îi scrie lui Bariț (Ion Heliade Radu-lescu, *Op. cit.,* p. 52). Și totuși. . . există o mică poveste cu încrederea lui Heliade *V* In 1845, supărat pe Bariț pentru atitudinea ambiguă a acestuia în conflictul de la Blaj dintre profesori și episcopul Ioan Lemeni, Ioan Maiorescu îi expediază redactorului brașovean celebra epistolă-filipică în limba latină *Fraier Baricz!,* cu data Craiova,, 20 iunie 1845, în care, cu binecunoscuta-i furie, tatăl mentorului Junimii îi aruncă ' prietenului său în față o suită de incriminări foarte grave (vezi *George Barit si contemporanii săi,* I, București, 1973, p. 285-292). Printre altele, Maiorescu susține că. Bariț a vîndut cuiva manuscrisul lui Heliade, păstrîndu-și o copie de văzul' lumii. Pasajul din scrisoarea lui Maiorescu (vezi *Op. cit.,* p. 290, rînd. 6— 18 supra, traducere în românește) e plauzibil și convingător. în plus, dascălul craiovean de nu era. un simpatizant al lui Heliade, ci chiar dimpotrivă, poetul fiind m bună măsură responsabil pentru urgia abătută asupra sa în cunoscutul scandal din 1838. Așadar, de dragul adevărului, care este mai puternic și mai prețios decît o mie de oplosîri menajatoare, trebuie să înregistrăm încă o atitudine contradictorie a lui George Bariț, din lunga serie pe care prefectul-martir Constantin Romanu-Vivu le numea *crucise :* „Bariț iară scrie cruciș, de nu știu ce să mai zicem" *(Ibid.,* p. 148, n. 7). Oamenr mari, defecte mari!

[6] Mitropolitul era Neofit II (vezi scris, anterioară, n. 8).

[7] Nu se va publica un astfel de răspuns.

[8] Firește, o exagerare! în 1842, numărul abonaților lui Bariț era în jur de 400-

[9] Adică numărul abonaților din protipendada bucureșteană.'

[10] „într-adevăr."

[11] Marele vornic *Gheorghe (Iordache) Golescu,* 1768- 1848, fratele lui Dinicu, Golescu.

[12] Mănăstirea Bistrița din județul Vîlcea (vezi despre el *Ibid.,* p. 164— 165.)

[13] Iancu Baliadi și Hristu Theodoridi erau negustori greci din București.

[14] Marele ban Mihail Ghica, fratele Domnitorului, mai era încă, pentru puțină, vreme, „vornic dinlăuntru" și, în paralel, președintele Eforiei școalelor. Curînd,' în vara anului 1842, Alexandru Dimitrie Ghica va fi nevoit să se descotorosească de el, în cadrul remanierii guvernamentale impuse de opoziția boierilor. Locul său îl va lua. viitorul Domnitor Gheorghe Bibescu.

[15] Adecă redactorul acestuia. Zaharia Carcalechi (despre care vezi scris, anterioară, n. 27).

[16] Pe copera scrisorii, adaos de mîna lui Iosif Romanov: „D-le Bariț, trimite *șt* acestuie d. Gheorghe Gheorghiu, pe Podu Mogoșoaie. *Iosif Romanov.* Pentru pra[h]ovanului aci s-a plăti". De o altă mînă, cu o semnificație de nedezlegat, numele lui „N. Mânu". Probabil scrisoarea s-a trimis prin protopopul Nicolae Maniu de la Sibiu.

Adnotată de Bariț: „1842, ian. 8. Nic. Bălășescu".

IV

București 23 martie [1]842

Iubite prietine și frate !

Toate: hîrtie și însemnările trimise le-am priimit.

Zgomotu *Opiniii*[1] cu cît era mai mare — încît socotea cineva că are să se facă un lucru mare! —, cu atîta s-a liniștit de tare, încît nu mai pomenește niminea nimic de dînsa. „Căci' aici orice veste, noutate, orice vorbă mare ține 3 zile, pînă ce o aud și se strecoară prin dinții tuturor, dintruntîi crudă și simplă cum este, apoi în urmă atîta de prefăcută și deformată, încît dacă o vede (aude) acela de la care a ieșit, jură ' pă Troiță că nu e aceea, nu o mai cunoaște. Și vreun adevăr sau minciună, cam cum și cînd se obicinuiește a zbura
i afară din București, adecă în zilele pruncîii, ale juniii sau ale bătrînețelor, așa se știe și pă acolo, adecă simplă și curată, mai mărită și prefăcută, sau în urmă cu totul schimbată și slăbită[2]. 3 zile țin toate veștile, dar aceea ținu vro 2 luni! Pînă cînd se născoci o altă minciună, dar știi ce minciună mare, după cît fusă vrăjmășia boierilor asupra lui E[liade]! Negreșit aici nici îndoială nu încape: Tavernier[3] a fost pus și plătit de unii din boieri ca să-i scoată această pîră mincinoasă fiindcă Tavernier poartă astfel de haracter, încît pentru plată este gata să facă orice nelegiuire. El, Tavernier avea să ia de la d. Eliad 10 # făcuți poliță de la d. Grigorie Cantacuzeno[4]. Eliad n-avu să-i dea în ceasul acela cînd i-au cerut Tavernier, dar i-au făgăduit că peste vro 3 zile îi va da negreșit, la care Tavernier începu a se plînge că este în mare și nespusă lipsă, încît n-are nici ce mînca, și acum î era toată nădejdea într-acești 10 # . Și stăpînirea românească, românii sînt foarte nerecunoscători, oameni nemulțumitori, încît nu se află acum în nici într-o pîine, deși este el doctor mai învățat, mai vrednic și care a slujit patria atîta 'și are diplome, nu ca alți proști/ neînvă-
"7 țați și fără diplome, ș.a., ș.a. La acestea Eliad, nu să tacă, ci (după cuine el cam deschis: ce are în inimă are și în gură,) știind de e (Tavernier) multe și nespuse blăstămății, îi zise că el a fost totdeauna amestecat în partea opoziției, și nu strică el cu aceasta, decît lui-ș însuși, deci să se lase de aceasta, ca un om sărac ce e și să se roag de *Domn Stăpînitor*[5] care e bun și-1 va rîndui în vreo slujbă și să lase partidele la dracu, ce are el să se amestece, ș.a., ș.a.!!

Aceasta pe Tavernier l-au giunghiat pînă în rărunchi, socotin că Eliad știe cu mult mai multe decît i-au zis. Și despărțindu-s Tavernier a venit în oraș și a început a vorbi, că Eliad încă e amestecat în complotul de la Brăila[6] și că el este șeful de 5000 bărba revoluționari. Astăzi, mîine, vorbește, că umple Bucureștii de ace veste;'ceia vede că stăpînirea nu face mai o mișcare la o suflare d vînt, că toți vorbea și niminea nu spunea asemenea cu celălalt, niminea nu știia de unde s-au auzit, de aceea l-au silit pe Taver[nie să meargă la consulul lui, Blllecocq, să-i spuie, și așa amîndoi au me la Vodă. Vodă, ce să facă: și de n-a crezut, dar ceva a trebuit s facă, căci a putut să și fie ceva în lucru. De aceea a dat un *ofit* pri care însărcinează pe d. *Iancu Mânu*[7] și pe d. Arghiropolu[8] să cerce teze arătarea lui *Tavernier* ce o face asupra lui Eliad, este adevăra ori nu? Aceștia cer de la Tavernier pîră în scris, cheamă în 7 a aceștia pe Eliad și-1 întreabă, carele spune că în toată viața a vorb cu Tavernier de 2 ori și totdeauna în pricina galbinilor de la d. Grigor Cantacuzeno[9], și că pîra lui este pe din trei neadevărată etc, ș.c. ș.c.l. Se arată și niște martori, cărora [le] spuse Tavernier azi un lucr

mîine altul cu totul contrar, în pricina aceasta, şi toate acestea le confrontară în comisie marţi 10 martie. *Tavernier* nu le putu tăgădui, şi aşa el rămase pîrîtor mincinos şi asuprirea lui Eliad în pricina aceasta fu cu totul nevinovată. Ce va urma, nu ştiu, atîta ştiu că şi vrăjmaşilor lui Eliad le părea rău de el, dacă a 'fost adevărat. Pravilă au, a lui Caragea, în care în *Partea a cincea. Pentru vini,* cap. 7.§ 1—2. zice că „1 *Prepuitor se chiamă cel ce porneşte pîră de învinovăUe asupra unui nevinovat.] 2 Prepuitorii să se osîndească la pedeapsa 'ce era să pătimească cel prepus cînd s-ar fi găsit vinovat"* [10].

Dar ce zice corespondentul în foaia din Braşov nemţească [11] că E[liade] joi în 5/17 martie ar fi fost închis şi hîrtiile lui' pecetluite, este cu totul neadevărat, minciună mare şi goală. Vorba ieşise, adevărat, în tîrg, că e închis acasă la *el,* la *agie,* la *vornicie,* la *spătar,* ba unii şi la *puşcărie,* dar toate au fost minciuni, că el vestea o au auzit de la alţii, dar ceva cercetare acasă la el, de hîrtii, n-au fost, decît la comisie în 7 şi în 10 martie.

Dar un asemenea blestemat ca Tavernier ar trebui negreşit pedepsit după pravilă şi trimis peste graniţă. EI tocmai nu e doftor, ci, după cum zice corespondentu bucureştean, că a făcut înainte de vrc* cîţiva ani aşa zgomot cu călătoria lui cea vicleană şi cu gînd de înşelăciune, încît aduse la mirare pe mulţi slabi din Europa. Ajungînd în Germania la Universitatea N., plăti bine unui tînăr prea învăţat, dar sărac, cu numele Wolf, şi-i făcu o *Dissertatie medică,* frumoasă, pe care o dădu el sub numele lui, şi biata Universitate, aplecată spre vredniciiji speriată de laudele ce şi le trase el din călătoria lui din Europa, îi dădu o diplomă, deşi poate meşteşugul ce l-au învăţat în tinereţe i-a fost *cismăria, croitoria* sau, după cum cam sînt ei franţezii, *bucătari, vizitii buni, stalmeister* sau vrun *comediant, jucători pe funie* sau altceva, în vreme ce altu, cari au învăţat toate ştiinţele filosofice, fisice, hemice şi au trecut şi cursul medic'cu laudăl dar din nenorocire, pentru sărăcie, nu-şi poate scoate diploma de la Universitate, că trebuie să o plătească cu 300 sau şi 400 fl. C.M., bietul n-are diplomă, şi aşa el nu se poate hrăni după învăţătura şi meşteşugul ce l-au învăţat, şi înaintea unui asemenea *şarlatan* ca Tavernier'nici nu îndrăzneşte să vorbească.

De aici poţi scoate şi să faci un articol zdravăn şi întins, de aceea ţi le scriu aşa pe lung, ca să te poţi întinde destul; şi' va folosi mult [12]. Şi să îndemnezi a-1 pune şi în cea nemţască [13]. Zi acolo, curat, că românii nici unii nu sînt aplecaţi spre revoluţie, ci sînt supuşi drepţi şi ascultători stăpînitorilor. Da streinii sînt aţîţători şi porniţi a face orice rău şi întărită cu amăgire şi pe cîte un român.' Dar haracterul şi duhul românului nu e de revoluţie, după cum se vede din amîndoua întîmplările de la Brăila, că n-au fost amestecat nici un român [14]„ ş.a., ş.a.

Această veste mincinoasă, şi în urmă îndreptarea, lui Eliad i-au folosit foarte mult, încît este lucru foarte proaspăt şi cald cu *Opinia,*. şi el a şi început a întră prin casele boierilor şi a fi priimit. Eliad rămîne tot Eliad.

Dar alta mai mare: ştii, frate, că pe Maiorescu de la Craiova/ l-au scos de tot şi din profesorie şi din inspectorie, şi mi se pare că e silit a trece si' graniţa [15]. Nu ştiu ce dracu fac, de nu-şi caută de treabele-şi şi să lesă politica în pace. Ca şi Murgu [16], Nicorescu [17]. Dar ce să zic! Nişte păcate pe noi, toţi ne arată cu degetul zicînd că^ ungurenii vin fugiţi şi flămînzi, ca vai de ei, din Ungaria în Valahia, aici caută pîine, li'se dă şi ei apoi se amestecă în politică. Şi cam au dreptate. Unde se sufere aceasta aşa ca aici?

Machedon au ajuns la Bucureşti din Brăila şi împreună cu el 17 cari toţi se află închişi sus în căsarme. Trei greci, sîrbi, bulgari, dar nici unul român [18].

Mi-au părut foarte rău auzind că d. dr. Vasici [19] fu aşa rău bolnav, dar mă bucur că-i e mai bine şi doresc grabnică însănătoşare desăvîrşit, căci după Paşti, poate, vrînd D-zeu, să ne întîlnim sănătoşi.

Ce face Tipar [20]?

Fii sănătos, cu toţi ai casei, (copii? !). Şi sînt al tău frate,

N. Bălăşescu
profesor.

Păr[intelelui] Prot[opop] Verzea [21] sănătate şi toate cele bune. îi mulţumesc pentru scrisoare.

Frate, adresa lui Stoica [22] nu i-o aţi îndreptat, şi el e supărat.

Ce facem noi cu gazeta de la Craiova, care venise pînă acum sub adresa Maiorescului?

Din *Gazeta* ce vine pentru Poştie, nr. 2 şi 3 n-au venit nu ştiu pe unde s-au pierdut, bine ar fi să scrii la Craiova să le trimită sau daca ai de prisos, trimite de acolo, că aceştia tot cer.

D[omnul] Nicolae Nicolescu [23] se văietă că gazeta nemţască nu-i vine./

[1] Vezi scris, anterioară, n.3.

[2] Pasajul dintre ghilimele („") a fost reprodus, aproape neschimbat, de George ^Bariţ la alcătuirea unui articol substanţial despre întîmplările de pomină, narate în ^această scrisoare (vezi *Aprilie 6,* articol la rubrica *Ţara Românească* din *Gazeta de Transilvania,* V, 1842, nr. 15 din 13 aprilie). Vezi şi infra, n. 12.

[3] Este vorba de medicul francez Alcibiade Tavernier, aventurier în Principatele Române, unde şi-a cîştigat anumite merite în legătură cu combaterea holerei (vezi •*Curierul românesc,* III, 1831, p. 162 — despre apariţia unei cărţi a acestuia! — şi V, 1833, p. 210—211, despre activitatea lui în străinătate). Despre viaţa acestui personaj îndoielnic se cunosc extrem de puţine lucruri. Se presupune că a fost amestecat în activitatea francmasonică de la noi (vezi Paul Carnea, *Originile romantismtdui românesc,* Bucureşti, 1972, p. 437). Despre conflictul lui Tavernier cu Heliade Rădulescu au scris: consulul francez la Bucureşti, Etiene Adolphe de Billecocq în *Le nostre prigio, &u le, Journal de Billecocq,* Paris, 1849-^1850, I, p. 127- 130; Constantin D. Velichi, *Conspiratorii,* Bucureşti, 1979, p. 128— 132.

[4] Grigore Cantacuzino fusese pe la 1835 deputat în Adunarea Obştească, în care calitate a semnat proiectul pentru înființarea Seminarului central din Bucureşti, înaintat Domnitorului la 22 mai 1835 (vezi V i c t o r P a p a c o s t e a şi M i h a i l R e g i e a n u, *Seminarul central 1836—1936. Documentele întemeierii,* p. 50).

[5] Alexandru Dimitrie Ghica.

[6] în februarie 1842, prin zelul fratelui său Mihalache Ghica, şi al coloneilor Arnold Jacobson, aghiotant domnesc şi Julius Engel, comandantul Regimentului al II-lea, Alexandru Dimitrie Ghica lichidase cea de a doua mişcare conspirativă a „subdiţilor" greci şi bulgari din Brăila. Prima conspirație fusese descoperită în iulie 1841 (vezi *George Bariț şi contemporanii săi,* IV, Bucureşti, 1978, p. 164— 166, inel. n. 11). După Constantin N. Velichi, cercetătorul mişcărilor antiotomane de la Brăila *(Mişcările revoluționare de la Brăila din 1841 — 1843,* Bucureşti, 1958; *Conspiratorii,* Bucureşti, 1979), încercarea de a-1 implica pe Heliade Rădulescu în complotul de la Brăila a fost o diversiune nereuşită pusă la cale de consulul francez Billecocq, cu scopul de a-1 salva pe Domnitorul Ghica de compromitere în ochii puterilor străine (vezi *Conspiratorii,* p. 128-132).

[7] Aga Iancu Mânu era director al Departamentului trebilor dinlăuntru, ca al doilea om al afacerilor interne după marele ban Mihalache Ghica.

[8] Marele logofăt Emanuil Arghiropulo era preşedintele Judecătoriei criminale a Țării Româneşti.

[9] Vezi nota 4.

[10] Indicația şi citatul date de Bălăşescu sînt exacte.

[11] în articolul *Buhurest, 18 März* de la rubrica *Walachei,* ziarul braşovean *Siebenbürger Wochenblalt* (1842, nr. 25, din 27 martie stil nou, p. 114) vorbeşte într-adevăr despre arestarea ^redactorului *Curierului valah",* fără să-1 numească, în legătură cu pîra lui Tavernier şi cu intervenția consulului Billecocq.

[12] Vezi şi n. 2, aci supra. Bariț va scrie într-adevăr un astfel de articol, împotriva lui Tavernier, dar mult mai tîrziu, în aprilie 1842 (vezi-1 în n. 2), după ce lucrurile se clarificaseră suficient ca să nu prezinte nici un risc pentru prudentul redactor braşovean. Bariț îşi extrage materia din această scrisoare a lui Bălăşescu, pe care o comprimă. El nu îl numeşte pe calomniatul Heliade, ci îi zice „un prea zdravăn român şi patriot". Cele mai fidel redate pasaje din scrisoare sînt cel pus între ghilimele, la începutul scrisorii, şi notat la n. 2 şi cel referitor la *Legiuirea Caragea* (vezi n. 10)>

[13] Redacția ziarului săsesc *Siebenbilrger Wochenblatt* nu va trebui capacitată să. dezmintă ştirea dată în 27 martie (vezi n. 11), căci o va face singură, în numărul 29. de la sfîrşitul lunii. Acelaşi corespondent din Bucureşti, care dăduse ştirea arestării lui Heliade Rădulescu, vine acum să-şi retragă, cu teamă şi ruşine, informația eronată.

[14] La Brăila, în februarie 1842, au fost arestați 19 revoluționari: Gheorghi Staikov^ Rakovski zis şi Makedon, Chiriac Zerva, Dumitru Papaiani, Dumitru Andrukaru, Nicola Foca, Nicola Marku, Panaite Draku, Rafail Pândele, Teodor Gheorghiu, Ian Dimitriu,, Dumitru Arnăutoglu, Iani Teodor, Dumitru Zerva, Sotir Triandafil, Alexandru Pandolfi, Iordan Pescaru, Zeles Dumitru, Ioan Cizmaru şi preotul Procopie. Numai trei' dintre ei: Iani Teodor, Rafail Pândele şi Dumitru Arnăutoglu erau greci încetățeniți in Țara Românească, restul fiind din Grecia şi Bulgaria.

[15] într-adevăr, în toamna anului 1842 Ioan Maiorescu se afla de pe acum în Moldova, ca profesor de retorică, istorie şi „facerea cuvintelor bisericeşti" la SeminaruF „Veniamin" din Iaşi, cu o leafă de 4800 de lei pe an, locuință, încălzit, luminare-si hrană (vezi V. A. U r e c h i a, *1storia şcoalelor de la 1800—1864. ..,* II, Bucureşti,. '1892, p. 219).

[16] Eftimie Murgu.

[17] Moise Nicoară.

[18] Vezi n. 14.

[19] Pavel Vasici, care era directorul Carantinei cezaro-crăieşti de la Timişul de-Jos (vezi *George Bariț şi contemporanii so ,* II, Bucureşti, 1975, p. 1—200).

[20] Timotei Cipariu.

[21] Radu Verzea era administratorul Protopopiatului neunit I din Braşov, cu* reşedința în Satlung.

[22] Căpitanul Ştefan Stoica, mare adjutant în Ştabul oştirii (Statul major), abonat la foile lui Bariț, 'la fel ca şi colegul său Ioan Vomescu I.

[23] abonat neidentificat.

Bucureşti, 18 ian. 1843

Iubite frate !

îți priimi[i] Nr 1 din gazetele aşteptate ale anului c[urent] [1]843, dar unde aşteptam mai multe n-re, după cum ț-am mai scris, îmi veniră numai 3, şi aşa numai putui face cu ele: unul l-am ținut pentru mine şi alte doă le-am dat la 2, dar nu la cîți ar fi trebuit să dau, dacă aveam. Pachetul Craiovii nu veni, decît numai un pachetaş a[l] lui Leca [1], care retrimite. Pricina, eu ghicesc, că pentru cenzură, le trimiteți pe la Orşova. Nu poci gîndi ca să nu mai fie prenumărat şi alt an, dacă nu toți, dar tot o parte din atîția. Mirare că din Nro 2—3 nu ne-au vinit mai mult decît unul. Iată-ți prenumărații cari voiam să-i împac cu aceste vro cîteva n-re:

1 M[arele] logofăt şi prezid[ent] Ioan Fîlcoianu [2];
2 Păhar[nicul] Constantin Fîlcoianu [3];
3 Păh[arnicul] Gheorghie Măcescu [4], grafier ;
4 M[arele] agă Ioan Slătineanul [5];
5 Logof[ătul] Nicol[ae] Ghica [6];
6 D[omnul] Martin Bogdan [7].

Din cele abonate pînă acum nu văz pe:

7 Protosinghelul Ioanichie Dideştanu [8],
căruia să-i trimiți. Scrie titula: *Blarambag,* nu *Blarenberg.*

Cămin[arului] Const[antin] Vlădeanu [9], la Craiova, să nu-i mai trimiți, că — bietul! — fiind aici la alegerea D[omnu]lui, mă rugă să-1 abonez (fiind într-un salon la o soare [10] mare) şi, venind la intronare, îmi va da bani. Săracul, mergînd la Craiova, căzu în Olt; nu se înecă de tot, dar în scurt muri.

Frate, cetim în Nru 49 că Tipar e canonic [11]! Este aceasta adevă-
rat? Să poate să nu cetim nimic în gazeta-ți despre aceasta? Voi
să ştiu! Şi vin să pui un articol pentru dînsul, [12] lăudîudu-1 cît vei putea
mai mult, dar totdeodată lăudîndu-1 pe el să lauzi pe toți blăjenii,
că adecă ei au ştiut alege pe bărbatul vrednic, au ştiut să-i prețuiască
9 pe/ destoinicia cutare, cutare şi cutare. Laudă să le faci, că prin ale-
gerea lui au încuragiat învățătura, au dat un zbor ştiințelor, au în-
suflețit pe români! ş.a., ş.a. Frate ! pentru ce? 1. Pentru că e vrednic;
2. pentru că el fusese pe aici, făcuse cunoştință cu Poenaru, Eliad
şi alți, intrase în vorbă, tractînd ceva, ştii tu ce? [13]. *Verbo:* au intrat
mult în gurile oamenilor. De aceea trebuie să pui ca să vază că ce om
9v venise la ei, despre care unii vorbea rău./

Frate! faceți româneşte art. *Hanover* din nr. 6, *Siefbjenfbjürger Wochenblatt* [14], că e prea trebuincios din mai multe pricini; nu ți le poci spune acum./

Icoana [15] pomenită nu se mai iveşte. Minune !

„Buc. 12 ia[nuarie]. *Ştiri sigure* din C[onstantino]pol că Domnul nostru Gheorghie Bibescu ai primi[t] a se întări în C[onstantino]pol la 5 ale aceştia[16].

Ştiri sigure că, 2 zile după aceea, firmanul de întărirea M[ariei] Sale s-a şi iscălit de Sultanul şi i se aşteaptă cu nerăbdare venirea.

Ştiri sigure din 17 că firmanul acest de mult dorit pentru români, de întărirea M[ariei] Sale Prinţului românesc Gheorghie Bibescu ar fi sosit la 16 în Ruşciug şi la 18 are se treacă Dunărea la Giurgiu şi de aci la Bucureşti.

Zioa întronării M[ariei] Sale s-au hotărît nestrămutat duminecă, la 31 ale lunii aceştia ianuarie[17]. Pentru care s-au şi dat hîrtii poruncitoare în tot Principatul, pentru această pregătire. Ex[celenţa Sa] d. spătar C[onstan]tin Ghica[18] a chemat 3 roate[19], 2 de la Brăila şi una de la Gura Ialomiţei, spre a se afla aici în hotărîta zi. Din partea C[institei] Caimacamii s-au făcut rînduieli cu de toate departamentele. Departamentul dinlăuntru şi cel bisericesc mai cu seamă îngrijeşte de săvîrşirea cerimoniii, care are să se facă după programa încheiată de caimacam[20] cu spătarul[21] şi cu logofătul bisericesc[22].

Ex[celenţa] s[a] Savfet Efendi[23] este tot aici şi are să rămîie numai pînă după sosirea fermanului, cînd va şi da Domnului sabia şi gavaleria din piept[24], ca semne din partea Sultanu[lui]; după aceea va pleca, temîndu-se de stricarea vremii, care trebuie să fie prea urîtă iarna peste Balcan".

Iată N. 1 din *Curier. Rodolfo !*[25] Ce înţelegi din el?

Vezi scrisoarea piteşteanilor din *Cantor de avis.* E bună pentru
9v *Gazetă-ti*[26]./

Mă grăbesc, că prohoveanul nu aşteaptă. Gazetele au rămas cu împărţitul asupra mea. *Brief trâgeru*[27] nu le mai împarte. Mai bine.

Altău,

Bălăşescu[28]./

10 [Adresa:] Domniii sale Domnului *Georgie Baritz,* prof. et redactor *Gazetii de Transilvania.* Braşov

[1] Pictorul *Constantin Lecca,* 1807— 1887, era la acea dată profesor de caligrafie şi desen la Scoală centrală din Craiova.

[2] Marele logofăt al dreptăţii, Ioan Fălcoianu, era preşedintele Eforiei caselor de binefacere din Ţara Românească şi membru al Adunării Obşteşti.

[3] Constantin Fălcoianu, ocîrmuitorul (prefectul) judeţului Dolj.

[4] Corect: Năcescu. Credem că este vorba de un prenume greşit. La data aceea la Bucureşti erau doi grefieri de justiţie cu numele Năcescu, dar nici unul Gheorghe, ci: 1 Nicolae Năcescu, scriitor la prima masă a celei de a treia secţii din Departamentul dreptăţii şi 2 Ioan Năcescu, scriitor la Judecătoria civilă.

[5] Ioan Slătineanu era membru în Adunarea Obştească, din partea boierilor, alături de alţi 19 deputaţi cu regim *de drept.* Fusese ispravnic de Brăila.

[6] Vărul Domnitorului Alexandru Dimitrie Ghica, marele logofăt Nicolae Ghica, era membru al Divanului judecătoresc provizoriu, condus de Iancu Văcărescu.

[7] Martin Bogdan, negustor bucureştean originar din Braşov.

[8] Ioanichie Dideşteanu era secretarul mitropolitului Neofit.

[9] Fusese funcţionar judecătoresc.

[10] Serată.

[11] Vezi *George Bariţ şi contemporanii săi,* IV, p. 181,
silvania din 7 decembrie (V, 1842, nr. 49, p. 195— 196) Bariţ
cu *Numele dd-lor abonaţi la Gazeta de Transilvania şi Foaie*
1842, între care, la Blaj, apare şi numele lui „Timotei Tipa
adevăr, Bariţ n-a marcat în nici un alt fel ridicarea lui Cipari
lucru petrecut în noiembrie 1842, şi n-o va face nici la în
această scrisoare.

[12] Nu s-a scris (vezi n. 11), probabil la dorinţa lui Cipa
cu discreţie.

[13] Aluzie la călătoria lui Cipariu în Ţara Românească
însoţit de George Bariţ! —, considerată ca un moment crucial î
ne din Transilvania (vezi Timotei Cipariu, *Călătorie*
blicat de Alexandru Lupeanu-Melin, în *Prietenii istoriei literare*
Timotei Cipariu, *Jurnal,* ediţie de Măria Protase, C
Cipariu şi Bariţ au „tractat" la Bucureşti despre necesitatea înt
între românii din Transilvania şi Ţara Românească, imprimî
de la Bucureşti un cert caracter politic.

[14] Articolul *Hannover* apăruse în *Siebenbiirger Wochenblatt,*
Reprodus de Bariţ în *Gazeta de. Transilvania* (VI, 1843, nr.
Fiişor, articolul *Hanovera),* dar nu după ziarul săsesc din S
din „Jurnal de Raina" *(Rheinische Zeitung).* Din incidenţa un
torul articolului pledează pentru reforma închisorilor, de a
vinovată „incviziţia cea tainică din temniţe". La pasajul de
opusa stare a puşcăriilor din Hanovera", Bariţ se întreab
Hanovera ?"

[15] *Icoana Pâmîntului sau Carte de geografie* a lui Ioan Rusu

[16] Ultimele luni ale anului 1842 au însemnat prăbuşirea
Dimitrie Ghica, compromis în ochii marilor puteri de căt
Ţara Românească. Urmează domnia plină de umbre şi lumini
versaţii principi români: Gheorghe Bibescu.

[17] Alexandru Dimitrie Ghica fusese depus la 7 octom
raport al lui Şekib Efendi, comisar trimis de Poartă să an
Românească. în 20 decembrie stil vechi s-a ales noul Domnit
o caimacamie compusă din Iordache Filipescu, preşedintele
rescu, voinicul dinlăuntru şi Mihail Cornescu, ministrul drept
pe 4 secţiuni a cîte cinci candidaţi, între care doar 5 cu rangu
ghe Filipescu şi 4 vornici: Teodor Văcărescu, Alexandru Filipe
Golescu şi Alexandru Scarlat Ghica. Ceilalţi erau fie ranguri
feţi!— , fie chiar relativ mărunte: vistierul Alexandru Gh
Bibescu a obţinut o majoritate zdrobitoare: 131 de bile albe,
în altă secţiune, Barbu Ştirbei.

Pasajul pus de noi între ghilimele („Buc. 12... — ...
lui Bariţ pentru redactarea articolului fără titlu de la rub
Gazeta de Transilvania (VI, 1843, nr. 7, p. 28).

[18] Marele spătar al ţării, comandantul oştirii.

[19] Batalioane.

[20] Vezi componenţa Caimacaniei în nota 17. Aici Bălăş
primul dintre cei trei, Iordache Filipescu.

[21] Constantin Ghica (vezi şi n. 18, aci supra).

[22] „Logofătul bisericesc" era Constantin Bălăceanu.

[23] Savfet Efendi, primul interpret al sultanului Abdul M
reşti la începutul lunii octombrie 1842, cu firmanul de depunere
Ghica. A rămas în continuare, în calitate de observator, pî
Bibescu.

[24] După un procedeu medieval, Savfet Efendi i-a luat fostului Domnitor sabia acordată de sultan şi „gavaleria", Ordinul „Nichan-Iftihar", de cavaler al Imperiului Otoman, cea mai înaltă decoraţie turcească a epocii. Ele îi vor fi înmînate noului Domn (vezi scris, următoare).

[25] Poezia lui Heliade Rădulescu, *La Rodolfo,* care se publicase, sub semnătura I.E., în *Curierul românesc,* XV, 1843, nr. 1, din 1 ianuarie, p. 1—3. Pe Bălăşescu l-a alarmat, probabil, ideea de a scrie o poezie despre un prestidigitator care uimise Bucureştiul cu arta lui (vezi I. Heliade Rădulescu, *Opere,* I, Bucureşti, 1967, p. 400—410). Departe de a-şi pune întrebarea mirată a dascălului de teologie de la Bucureşti, Bariţ apreciază această poezie de reală valoare şi o reproduce în *Foaie pentru minte. . .* (1843, 183, nr. 4, p. 25—26). Bariţ a fost *singurul* care a tipărit această poezie, pînă la ediţia critică din 1967.

[26] Este vorba de o adresă de felicitare a boierilor şi negustorilor din Piteşti către noul Domnitor Gheorghe Bibescu, la alegerea acestuia, din 20 decembrie 1842 (vezi *Cantcr de avis şi corners,* VII, 1843, p. 13— 14). Aceeaşi adresă s-a publicat şi în *Curierul românesc* (XV, 1843, p. 9— 10).

[27] „Poştaşul".

[28] Cu o adnotare tîrzie a lui Bariţ, privind toate scrisorile Ini Bălăşescu: „ 1843. Nic. Bălăşescu. Toate: 45, din care 10 de la 1848/9".

Bucureşti, mercuri 27 ian. 1843

Iubite frate !

„Astăzi[1] la 11 ceasuri s-au adus cu mare ţerimonie de emisarul Porţii Savfet Efendi[2], la palatul propriu al Măriii Sale, fermanul înaltei Porţi şi îndată s-au cetit româneşte de postelnicul Suţu[3], beratul[4] venit împreună [de la înalta Poartă Otomană[5]], [cu] firmanul, prin care s-au arătat, că, după legiuita alegere făcută de obştea românească, prin care a ales pe d. logofătul Gheorghe Bibescu[6] de prinţ în Ţara Românească, a priimit Arz Nahzarul[7] obştii româneşti şi preţuind înţeleaptă alegere, prin care s-au arătat maturi de o asemenea lucrare, alegînd un român adevărat, pe bărbatul cel mai înţelept, pe cel mai cu duh pătrunzător, ager la minte, drept, sănătos la judecată, procopsit şi mare patriot şi care-şi are starea sa proprie de un venit însemnat, care [este] o mare pricină de depărtarea abuzurilor; drept aceea, coînţeleasă cu ambasada rusească[8], care e deplin împuternicită în pricina aceasta, cunoaşte de bună seamă şi întăreşte pe logofătul Gheorghie Bibescu de Domn al Ţării Româneşti, în încredinţarea că se va purta bine, va căuta a duce toată odihna şi folosul compatrioţilor săi şi va face să fie fericiţi, cărora le recomîndă să-i dea toată ascultarea şi cuvenita supunere, ca unui Domn legiuit, încetînd din zioa cetirii acestui berat cîrmuirea/vremelniceştii căimăcănii[9].

După cetirea acestui berat (Diplomă împărătească *ad personam Principis),* exc[elenţa] sa Savfet Efendi dete înaltul firman, precum şi beratul, M[ariei] Sale, îi dete şi sabia cu steoa din piept, (cele luate de la prinţul Ghica[10]) şi i le dete ca semne de învestitură de la Marele Sultan, poftindu-i tot binele şi cîrmuire fericită.

După toate acestea M[ăria] Sa mulţumi M[arelui] Sultan şi curţii ocrotitoare[11] pentru această cunoştinţă părintească, făgăduind *că împreună cu boierii* se va sili în tot chipul a înmulţi binele obştesc. La acestea începură urări deosebite din partea caimacanilor ş.a. Şi aşa, de astăzi înainte M[ăria] Sa Prea înălţatul nostru Domn Gheorghie Bibescu a luat cîrma stăpînirii, poftindu-i cu toţi tot binele şi fericirea.

Zioa întronării nu este încă hotărîtă. O va face cînd va socoti mai bine, atunci se va ceti şi înaltul ferman, care este îndreptat către toată obştea românească."

Da astăzi a început cvardia (coraula) a sta împregiurul M[ăriei] Sale, şi toţi ceilalţi slujitori, în toată forma. Spre cea mai mare încredinţare, frate, la toate acestea am fost eu însumi de faţă. Dar iată şi o hîrtie tipărită, deşi e *Cantorul de avis*[12]. însemnatul cu negru este dat de către stat.

Gazetele-ţi vin neregulate, cînd lipseşte unuia, cînd altuia. M-am mirat, şi eu sînt cel neodihnit, că toţi le cer de la mine.

Cu acestea, *vale !*[13]

Bălăşescu[14]

[Adresa:] Domniii sale domnului *Geogie Baritz* prof. et redactor *Gazetii de Transivania,* la Braşov

[1] Pasajul dintre ghilimele („Astăzi. . . — . . . obştea românească") a fost publicat de Bariţ, ca articol la rubrica *Ţara Românească,* în *Gazeta de Transilvania* din 4 februarie *(vezi Bucureşti, 27 ianuarie,* în VI, 1843, nr. 10, p. 38). Textul lui Bălăşescu a fost amplificat în unele alineate, de către Bariţ, dîndu-i-se o tentă mai entuziastă decît în această scrisoare. Despre demersurile de acceptare a lui Gheorghe Bibescu de către Poartă vezi şi scris, anterioară.

[2] Trimisul Sultanului (vezi scris, anterioară, n. 23).

[3] Despre ceremonia din 27 ianuarie 1843 vezi şi Ioan C. Filitti, *Domniile române sug Regulamentul Organic...,* p. 281—282. Costache Şuţu era secretar al statului, în locul lui Constantin Cantacuzino, înlăturat cu ocazia remanierii guvernamentale din 1842 *(Op. cit.,* p. 167— 168). A fost înlăturat de pe lista eligibililor din 20 decembrie 1842 (vezi scris, precedentă, n. 17) pe motivul că nu e român, ci grec. Sub Bibescu va ocupa funcţii importante.

[4] Diplomă trimisă de Poartă.

[5] Ce e între paranteze colţuroase a fost şters de Bălăşescu din original.

[6] Rang boieresc relativ mede st. Acest motiv, alături de pretextul că „nu avea vîrsta" necesară i-a determinat pe caimacamii Iordache Filipescu, Teodor Văcărescu şi Mihail Cornescu să nu-1 înscrie în lista candidaţilor din decembrie 1842. în realitate Bibescu avea cele mai mari şanse, iar încercarea de a-1 înlătura face parte din strategia caimacamilor pentru a-şi mări şansele proprii sau ale favoriţilor lor. Bibescu a a fost introdus în listă la presiunea diplomatică a Rusiei, ai cărei favoriţi erau Bibescu şi fratele său Barbu Ştirbei. Dealtfel şi Adunarea Obştească extraordinară din 2 decembrie 1842 i-a preferat pe cei doi, oferindu-le cele. mai multe voturi: 131, respectiv 9 pentru Ştirbei (vezi scris, anterioară, n. 17).

[7] Corect: arz-magzar. Este adresa prin care Adunarea Obştească Extraordinară din 20 decembrie 1842 aduce la cunoştinţă Sultanului alegerea lui Gheorghe Bibescu. Vezi textul ei la Gheorghe Bibescu, *Domnia lui Bibescu,* I, p. 44.

[8] Adică Ambasada rusească din Constantinopol. Ambasadorul Rusiei la înalta Poartă era Vladimir Titov, care pînă în 1840 fusese consul general la Bucureşti. **în** locul lui era acum consul celebrul general I. A. Daşcov.

[9] Vezi n. 6.

[10] Scris, precedentă, n. 24. Alexandru Ghica a plecat din Bucureşti în 14/26 octombrie 1842, fără să mai aştepte sosirea lui Islad Savfet Efendi cu firmanul **de** mazilire. Acesta a sosit în Bucureşti în 15/27 octombrie. Dragomanul turc a trimis un comisar la Braşov, ca să-i retragă fostului Domnitor însemnele date de Poartă: sabia şi steaua de cavaler.

[11] Ţarul Rusiei.

[12] Unde apăruse, mai redus, aceeaşi ştire.

[13] „Rămîi cu bine!"

[14] Cu o însemnare a poştei pe copertă: „Hodie 3a hora pomeridiane dedit etiani aliquot. *Officia":* Azi la ora 3 după amiază s-a dat încă cîteva. *Oficiul".*

VII

Bucureşti, 5 febr. [1]843

Frate,

Iată Proclamaţia Mjariei] Sale dată în ţară [1].

Iată şi scrisoarea Vorniciii, dată în ţară, pentru încunoştinţarea fieştecăruia lăcuitor de ceea ce are să urmeze sub cîrmuirea acestui Domn. Jefuitorii s-au speriat de străşnicia lui Vodă [2]. Tribunalul judecătoresc din Buzău este casat tot, adecă prezidentul, doi judecători, procurorul şi grefierul, în sumă 5 persoane, din pricina unei mîncătorii mici de vro 200 lei şi, după urmare, judecare nedreaptă, dovedită, sînt daţi în criminali şi alte multe.

Nu m-ai ascultat cu trimiterea gazetelor numai o dată pe săptămînă ; de urmările ce se vor întîmpla, vei vedea.

Alias pluare?

Cerimonia fixa în 12 febr., cum ţi-am scris mai alaltăieri [4].

Al tău,

Bălăşescu.

Leca [5] de la Craiova-mi scrie să-ţi scriu să-i trimiţi cele trei exemplare] începute şi de aci înainte, dar regula . Te roagă, şi preţu-1
13 va răspunde unde-1 vei avisa./

[Adresa:] Domniii sale domnului Georgie Baritz, prof. et redactor *Gazetii de Transilvania,* la Braşov

[1] Primul act din domnia lui Gheorghe Bibescu, încă înaintea înscăunării (dar după întărirea din partea Porţii, la 27 ianuarie; vezi scris, următoare): proclamaţia din 30 ianuarie/11 februarie 1843.

[2] în aceeaşi zi, Bibescu dă proclamaţia *Către Sfatul*
(vezi textul în Gheorghe Bibescu, *Op. cit.,* p. 17—
ţară. Aici, se exprimă intenţiile Domnitorului de a stîrpi frau
narilor administrativi.

[3] „Altă dată, mai multe."

[4] Greşit: data înscăunării lui Bibescu a fost 14/26 februa
C. Filitti, *Op. cit.,* p. 281). Dealtfel, Bălăşescu a mai indic
încoronare: duminică, 31 ianuarie (vezi scris.V). Greşeala se da
oficială stabilită pentru întronare a fluctuat pînă în ultimul

[5] Vezi scris. V, n. 1.

VIII

Prietine !

Astăzi, duminecă, la 14 fevr. (nu vineri la 12, du
s-au săvîrşit cerimonia întronării (înscăunării) M[ar
ţatului nostru Demn Gheorghe Bibescu, întru to
publicată. Lungă descriere poţi face, căci aceasta c
alăturate gazetă, *Curierul Român* [2].

Iată, -ţi trimit firmanul ce s-a cetit la palat
româneşte [3].

Iată grozavul cuvînt ce l-a xostit Domnul Bi
românesc, carele a trecut cu durere prin măruntaile

Iată altul către ostaşi.

Joi, 18, s-a deschis obşteasca Adunare. Iată cuv

Duminecă seara s-a jucat pe teatru aici alătur
Ovid în Dacia [6].

Iată şi versurile lui Aristia [7], iar frumoase. Fra
sînt făcute de mai mulţi [8].

Cerimonia ungerii Domnului este o hirotonie f
alăturatul tipic [9].

Din altele sîntem bine, făgăduieli avem destu
ce a făcut Domnul; acum să-i vedem şi faptele ! [10]

Fiind al tău prietin şi frate,

Sfîrşită în 18 fevr. 1843

Azi începu a ploua şi în urmă a ninge bine, mă
riseră toţi.

Marţi fu un bal prea strălucit dat din partea Mag
M[ăriei] Sale, unde fuseră poftiţi toţi amploiaţii, pîn
sori [11].

N.B. Lauriani fu dojenit şi oprit de Poenaru c
litere, şi mai vîrtos după metodul lui. El încă începu

[1] Inițial se anunțase ca dată a înscăunării lui Bibescu ziua de 12 februarie. Chiar *Gazeta de Transilvania* a dat ca sigură ziua de 12, în articolul de la rubrica *Țara Românească,* relatînd despre *Programa paradii suirii Domnului în scaun* (VI, 1843, nr. 12, p. 45-47). Și mai devreme (VI, 1843, nr. 7, p. 28), *Gazeta de Transilvania* spusese că, „zioa întronării, după cele mai nouă daturi, s-au hotărît nesträmutat pe 31 ianuarie", pentru ca două numere mai tîrziu (nr. 7, p. 36) să ietracteze: „Zioa întronării s-au schimbat și din 31 ianuarie, pe altă vreme". Vinovate erau nu gazetele, ci organizatorii ceremoniei, care dădeau date contradictorii (vezi și scris. anterioară, n. 4).

[2] *Curierul românesc* a relatat despre serbarea întronării lui Bibescu în trei numere consecutive (XV, 1843, p. 57—58; 61—63; 65—67). *Gazeta de Transilvania* a reprodus din publicația bucureșteană abia în numărul din 25 februarie (VI, 1843, nr. 16, p. 62—63), alături de descrierea ceremoniei din surse proprii.

[3] Bariț n-a publicat, firește, firmanul Porții pentru întărirea lui Gheorghe Bibescu. Dealtfel, unicul loc unde s-a tipărit documentul a fost *Buletin. Gazetă oficială* (XII. 1843, nr. 6 din 29 ianuarie, p. 21—22: *Tălmăcirea înalții Diplome).*

[4] Cel3 două documente: cuvîntul Domnitorului către conducătorii țării, rostit în ziua de 14/26 februarie 1843 și ordinul de zi către armată, dat cu aceeași ocazie, au fost publicate de Bariț, împreună în *Foaie pentru minte. . .* din 8 martie *(Cele două cuvîntări rostite de M[ăria] Sa Prințul Gheorghe Bibescu în 14 februarie, zioa întronării sale,* în 1843, nr. 10, p. 73—74). Vezi text îl lor și la Gheorghe Bibescu, *Domnia lui Bibescu,* II, p. 19—22). Cuvîntul lui Bibescu către mai marii țării este, într-adevăr, o probă rară de duritate, de amenințare deschisă la adresa celor care îl aleseseră cu atîta generozitate în urmă cu două luni î

[5] Vezi textul cuvîntării din ziua de 18 februarie în *Gazeta de Transilvania* (VI, 1843, nr. 17, p. *65-66), Buletin. Gazetă oficială* (XII, 1843, nr. 14, p. 53-54) și la Gheorghe Bibescu, *Op. cit.,* II, p. 22—24. Ce nu-i place lui Bălășescu în această alocuțiune? Gîndindu-ne la bucuria lui din pasajul notat cu 4, la frica pe care le-o inspirase boierilor poziția lui Bibescu, s-ar putea să-1 fi indispus pasajul prin care Domnitorul, mai conciliant aici, în fieful marilor boieri, se simte dator „cea către domnia voastră obștească mulțumire din partea tuturor treptelor de locuitori".

[6] Nu cunoaștem autorul piesei. Lucrările de specialitate nu cunosc, dealtminteri, nici existența acestei piese sau a spectacolului dat cu ea.

[7] Costache Aristia (despre care vezi *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900,* p. 53—54) a fost poetul de curte al lui Gheorghe Bibescu, așa cum fusese și al lui Alexandru Dimitrie Ghica (vezi V. A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1800—1864. . .,* II, București, 1892, p. 389). Aristia își dăduse obolul încă la sfîrșitul anului 1842, strunindu-și lira la alegerea lui Bibescu *(20 dechemvrie 1842,* publicată de Bariț în *Foaie pentru minte...,* 1843, nr. 3, p. 17). Acum, la înscăunare, același zelos bard oficial va scrie o pompoasă *Odă la întronarea Prea înălțatului nostru Domn Georgie D. Bibescu 1843, fevruarie 14* (publicată, probabil după textul trimis de Bălășescu, în *Ibid.,* nr. 9, p. 65). în același an, 1843, Costache Aristia își tipărește la București o poemă de un volum întreg — *Prințul român. Stanțe epice* —, dedicată noului Domnitor.

[8] Ecoul luării domniei de către Gheorghe Bibescu a fost remarcabil, datorită faptului că era cel dintîi Domnitor *ales* de țară, de la strămoșul său Constantin Brîncoveanu. Calitățile intelectuale ale omului 1-au făcut popular odată în plus. Amintim aici, ca o curiozitate, faptul că Bariț a primit la redacția *Foii pentru minte...,* cu ocazia înscăunării de la 1843, poezii din cele mai îndepărtate colțuri ale românimii: de la învățătorul Vasiliades din Văscăuții Bucovinei (B.A.R., ms. rom. 987, f. 47) sau de la parohul Dimitrie Hossu din Sanislău, în cîmpia Tisei (vezi *Coroană. Versuri pentru Bibescu Vodă,* în *Ibid.,* f. 299).

Străinii despre care amintește Bălășescu și-au prezentat compunerile chiar la solemnitatea întronării. Profesorul de literatură franceză de la Colegiul „Sfîntul Sava", T. Theot, a compus o odă pusă pe muzică de L. Foscatti din Neapole. O altă odă a scris, purtînd chiar data de 14 februarie 1843, profesorul de limba franceză Henri Buvelot. Neamțul C. Schweder a compus, de ocazie, piesa *Vergangheit, Gregenwart und Zukunft, ein Festspiel zur Tronbesteigung S\eine]r Durchlaucht des regiercnden Fursten der Walachei, Georg Bibesco, gedichtet von, — în Musik gesctzt von I. Wachmann (Trecutul, prezentul și viitorul. ..),* prevăzută, după cum se vede, cu muzică de Wachmann, și tipărită în același an 1843, la Walbaum, în București, Vezi: B.A.R., ms.rom. 3133, f. 12; Johann Ferdinand Neigebaur, *Beschreibung der Moldau und Walachei,* Leipzig, 1848 (ed. 2-a, Breslau, 1854), p. 334; Ioan C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul organic,* 1834— 1848, p. 283.

[9] Tîrziu, căci Bariț publicase „tipicul" ungerii Domnului în 11 februarie (vezi *Gazeta de Transilvania,* VI, 1843, nr. 12, p. 45—47) după o altă sursă (vezi și aci supra, n. 1)!

[10] Faptele politice ale lui Bibescu trădează personalitatea unui cîrmuitor înclinat spre gesturi progresiste. De numele lui se leagă, de pildă, reforme ca eliberarea robilor țigani și sporirea oștirii. Dar condițiile politice nu i-au permis o purtare independentă. De pildă, vrînd să-și plătească datoria față de protectoratul rusesc, cu ajutorul căruia a ajuns în scaun, Vodă s-a lăsat tîrît în afacerea Trandafilov, care a stîrnit cunoscutul scandal din 1844. Bibescu n-a reușit nici el — firește! — să mulțumească lăcomia marii boierimi, care 1-a dușmănit cu patimă. în fine, burghezia și „inteligheнția" română, care la început priviseră cu admirație plină de speranțe la energicul și tînărul principe, au sfîrșit prin a-1 disprețui pentru lașitatea și apucăturile tiranice dobîndite odată cu puterea, alungîndu-1 din scaun la 1848.

[11] Vezi și Ioan C. Filitti, *Op. cit.,* p. 283.

[12] Nu cunoaștem altă sursă despre acest conflict al lui Laurian cu Poenaru pe o temă ortografică. E un precedent timpuriu de opoziție a extracarpaticilor la tendința latinizantă a transilvăneanului, izvorîtă din consecințele teoretice ale scrierii sale din 1840, *Tentamen criticum in originem, derivationem et formam linguae romanae in Dacia vigentis vulgo valachicae.*

IX

București, 29 iunie 1843

Iubite prietine și frate !

Te miri de îndelungata mea tăcere și ai dreptate, dar fu că eu lipsii din București, deși nu *in continuo,* ci întrerupt, mai multe luni. Vremea abonațiii [1] făcute pe 1/2 anul acesta s-au împlinit; pentru semestru II neavînd vreme să mă înțeleg cu toți abonații cei din I semestru, te poftesc deocamdată să trimiți la cei următori:

1 Păr[intele] mitropolit Neofit [1];
2 Păr[intele] arhimandrit] Efrosin Poteca [2];
3 Serdar Tache Zisu [3];
4 D[omnul] Alecu Lenș [4];
5 Graful Scarlat Roset [5];
6 D[omnul] Evghenie Predescu [6];
7 Graful Alecu Roset [7];
8 Ioan Lupu, cetățean;
9 A. T. Lauriani, prof. de filos[ofie];
10 Aga Iancu Slătineanu [8] și mie un exemplar.

Ce se atinge de pachetul craiovenilor, ce să-ți fac? Cine e de vină? Eu făcusem bună rînduială, mergea regulat, pe toată poșta, dar d-voastră scumpi, pentru un exemplar din gazetă-vă, care unul poate să nu v constea nimica, căci cîte exemplare se prăpădesc? Și știi că scump

pierde! Acum ce eram eu să fac cu pachetele-ți? La poştă nu mai vrea să le priimească, nici pe lîngă darea unui exemplar; / şi aşa, eram silit
116 a mai ruga cînd de un ministru, cînd de altul, ca să mi ie trimită cu hîrtiile departamentului său. Aceasta o făcu unul de 2,3—6 ori, altul asemenea; mai mult nu mai îndrăzneam să-i supăr, îndreptîndu-mă la poştă, unde să expeduiesc toate. Eu alt drum nu mai aveam. Şi aşa, s-au întîmplat multe întîrzieri şi, după urmare, supărări celor de la Craiova. Acum, însă, să ştii că iar ți-am făcut rînduială pachetului de Craiova, pentru care vei avea să trimiți 1 ex. de gazete-ți, dar însă m-au constat multă osteneală. Atîta să ştii, că toate n-rele din Craiova să le pui într-un plic, fie pe numele cuiva fi, dar să nu fie unele deosebite, precum a lui Leca[9], Cortsa[10], Oteteleşeanu[11], Coțofeanu sînt fieştecare de sine deosebite de cel mare, al Vrăbiescului; aceasta să nu mai fie.

Mă întrebaşi mai dăunăzi de *Gheografia* răposatului nostru frate Rus[12], dacă o am priimit; nu o am priimit, căci eu n-am scris altuia, decît numai d-tale pentru 10 ex., şi aşa, acum îți mai repețesc cererea ca să-mi trimiți, şi eu îți voi trimite prețul. Precum şi 10 din *Disertația* lui Boer, pentru chipul de a scrie cu litere[13].

Frate! *Eliad* me-au zis că bine ar fi dacă v-ați uni ceva în stilul *Gazetii,* ca prin acest organ să vă puteți împărtăşi părerile, ba să învățați pe români nu numai ideile întîmplărilor lumii, ci şi limba românească.
16v *Craiu* sună aşa de/ urît la urechi, încît nu-1 pot suferi, *riga*[14] nu ştiu de unde e luat, *regele* e bine, cum ai şi scris de vro cîteva ori.

Azi, marți în 29 iunie, s-au sirbat aici în Bucureşti zioa SS. Apostoli cu mare solenitate, întru cinstea nu a SS. Apostoli *Petru* şi *Pavel,* ci întru a ex[celenței] sale d. conte *Paul Kiselev*[15]. Cerimonia sfîntă s-a făcut la Mitropolie, unde a venit M[ăria] Sa Vodă, față aflîndu-se şi Păr[intele] mitropolitul, d[omnii] miniştrii[16] şi ostăşimea.

După isprăvenia S[fintei] Liturghii, M[ăria] Sa a mers în paradă mare la palatul vechi unde, la $11^1/_2$ suindu-se pe tron, a schimbat ministeriul, după cum urmează:

1 Pe banul Gheorghie Filipescu, prezident Sfat[ului] Administrativ extraordinar, în locul banului Băleanu;

2 Pe Barbu Ştirbei, vornic în rang şi şef Departamentului din lăuntru;

3 Pe logotăful Manolache Băleanul, secretar al Statului (Postelnic);

4 Pe logof[ătul] Alexandru Vilara, şef Departamentului] dreptății;

5 Pe logof[ătul] Manolache Florescu, şef Depart[amentului]finanței (vistier);

7 Pe logof[ătul] Ioan Mânu, şef al Poliției, în locul log[ofătului] Manolache Florescu;

8 Pe fostul vornic Theodor Văcărescu, înălțat în rang de ban mare şi prezident la înaltul Divan, Secția II, în locul luminățiii sale banul beizadea C[ostache] Ghica;

9 Pe Vornicu Alecu Filipescu, înălțat în rang de ban mare şi prezident] la înaltul Divan, Secția I, în locul d[umnealui] banul Gheorghie Filipescu[17].

Seara fu oraşul luminat.

Ştirea ce o pune Eliad în *Curier* nru. 49, că
Giurgiu, să nu cumva să o pui în gazetă-ți, căci o
era adevărat să pornească, dar primi ştire că Bute
rămas. (Acest Vodă se înjosea aşa mult ca să iese l
dar Ghica nu o făcea aceasta niciodată[18].) P[ărinte
teşte să plece mai întîi la Viena, apoi în urmă la
sfătui doftorii cei zdraveni[19].

17 Cu acestea încunoştințîndu-te, rămîi al fr
frate şi serv,

[1] Vezi scris. II, n. 8.

[2] Poteca era acum superiorul Mănăstirii Motru, din
scris. 1).

[3] Dumitrache Zisu, mare serdar, era directorul Post
„contract" al drumului poştal „din Bucureşti pînă în Cai
şi din Vişina la Brăila".

[4] Alecu Lenş era fiul boierului de origine franceză
ocupase funcții de seamă în administrația din Țara Românea
al Sfatului Administrativ Extraordinar; vezi Victor Pa
Regleanu, *Seminarul central 1836—1936. Documentele î*
p. 61). Cu ocazia schimbării administrației despre care e
scrisoare, tînărul Lenş (sau Lenj), despre care consulul aus
că „se bucură de cea mai rea reputație chiar într-o țară ca a
al județului Ilfov (vezi Ioan C. Fillitti, *Domniile*
Organic 1834-1848, p. 296-297).

[5] Vezi despre el în acest volum, scrisorile lui Gavril
XXVIII, n. 4. La data acestei scrisori Scarlat Rcsetti
civilă din Bucureşti.

[6] Evghenie Predescu, viitorul procuror, prieten al l
dintre fondatorii Asociației literare din Bucureşti (1844).

[7] Fratele lui Scarlat Rosetti.

[8] Despre care vezi scris. V, n. 5.

[9] Pictorul Constantin Lecca (vezi scris. V, n. 1).

[10] Abonat neidentificat.

[11] Este vorba de vornicul Gheorghe Oteteleşanu din
judiciare de aici. împreună cu fratele său Grigore Oteteleşan
ai învățămîntului. Şcoala deobşte din Beneşti, județul Vîlcea,
în 1840, cu cheltuiala lor (vezi *A Imanah al Curții şi al S*
pentru anul 1840, p. 209; P. P. Năsturel, *Corespo*
si unchii săi George (Iordache) si Gr. Otetelişanu, în *Convor*
nr. 2, p. 198-203; nr. 3, p. 297-305; nr. 4, p. 422-4
nr. 9, p. 917—927; Ioan Maiorescu, *Scrisoare căt*
LII, 1920, nr. 1, p. 48; Octav-George Lecca, *A*
revistă română, II, 1901, voi. 4, p. 420-421).

[12] Vezi scris. II, n. 37.

[13] Lucrarea, devenită azi raritate bibliofilă, a profeso
f(despre care vezi *George Barit şi contemporanii săi,* III. Buc
intitulată *Un plan de a scrie limba românească cu litere la*
din Blaj de — ,cleric absolvat de Viena şi profesor de r
Blaj, Sibiu, 1841, în tipografia lui Clozius (vezi si *Foaie p*
p. 376).

[14] *Rigă* şi *crai,* forme folosite de Barit în foile de

[15] Aluzie I2 înrîurirea politică puternică, pînă la depersonalizare, pe care Paul Kisseleff o exercita asupra lui Gheorghe Bibescu. La începutul domniei acestuia, o intensă corespondenţă cu generalul rus (vezi Gheorghe Bibescu, *Domnia lui Bibescu..., f,* p. 177—241) trădează insistenţa fostului ocupant de a-şi pune amprenta puternicei saue personalităţi asupra domnitorului român. Ca mare fidel al Regulamentului Organic, Bibescu nu opera, practic, vreo acţiune fără să se consulte cu influentul său susţină-or de la Petersburg. Dar culmea acestei căciuleli politice a fost atinsă în aprilie *1843,* cînd Bibescu iniţiază ridicarea unei statui a lui Kisseleff în Bucureşti. Ca membru al organizaţiei secrete din Bucureşti, care-şi va arăta faţa curînd, Nicolae Nifon Bălăşescu avea sentimente antiregulamentare. Acesta va fi, dealtfel, şi nodul discordiei dintre paşoptişti în general şi valorosul personaj politic care putea să fie — şi a fost în bună măsură! — Gheorghe Bibescu.

[16] Respectiv miniştrii lui Ghica, pe care Bibescu îi va schimba în aceeaşi zi (vezi scrisoarea în continuare).

[17] Scrisoarea lui Bălăşescu e una dintre cele mai complete surse despre schimbarea ministerială din 29 iunie 1843. Vezi şi: *Buletin. Gazetă ofiţială,* XII, 1843, nr. *58,* p. 229-230; nr. 60, p. 237—238; *Gazeta de Transilvania,* VI,' 1843, nr. 54, p. 214-215; nr. 56, p. 222-223; Ioan C. Filitti, *Op. cit.,p.* 295-297.

[18] George Bariţ dezminte, într-adevăr, ştirea întîlnirii lui Bibescu cu ambasadorul rus de la Constantinopol, Buteniev, dar probabil şi pe baza altor surse decît scrisoarea lui Bălăşescu, fiindcă articolul se intitulează *Bucureşti, 5 iulie (Gazeta de Transilvania,* VI, 1843, nr. 56, p. 223:) „Măria sa Prinţul Ţării n-au mers spre a se întîlni cu domnul Butenief, solul rusesc, care era să treacă pe la Ruşciuc, prin urmare publicarea făcută de unele gazete nu s-au adeverit. Cu toate acestea, se ştie că Măria Sa era gata a ieşi înaintea zisului sol. O împregiurare însă făcu ca Măria Sa să rămîie acasă. Se spune că d. Butenief ş-au luat cale drept pe la Triest cătră Roma".

Ştirea este plasată de Bariţ cu mult aplomb. Fruntaşii mişcării naţionale de la Bucureşti, din rîndul cărora făcea parte şi Bălăşescu, condamnau politica de supunere faţă de ţarismul rusesc, promovată de Gheorghe Bibescu, în comparaţie cu predecesorul său Alexandru Dimitrie Ghica. Aşadar, în subsidiar, se scoate pe tapet — iar cine e dispus să înţeleagă, să o facă! — pînă şi *intenţia* lui Bibescu de a-i ieşi în întîmpinare ambasadorului rus. Era o jignire naţională ca un principe cu statut independent faţă de o putere oarecare să întîmpine un simplu ministru al acelei ţări, la graniţă. Se pare, însă, că Bibescu şi Buteniev s-au întîlnit, totuşi, la Bucureşti, demnitarul rus alegînd drumul spre Roma prin capitala Ţării Româneşti (vezi *Curierul românesc,* XV, 1843, p. 197). Astfel, a fost rîndul *Gazetei* lui Bariţ să dea o ştire eronată: că Buteniev „au luat calea drept pe la Triest cătră Roma".

[19] Nu va mai pleca (vezi scris, următoare).

Bucureşti, 21 sept. 1843

Prea mult dorite frate !

Este cîtăva vreme de cînd [1] în scris unul de la altul n-am priimit, şi aşa nici nu ştim nimic, deşi eu nu încetai la orice ocasione (care sînt aici prea dese) a cerceta despre buna-vă aflare, de care mă bucur.

Frate ! Ce-au păţit blăjenii? Am primit şi de la d[omnul] *Micloş* [2], şi de la d[omnul] prota *Man* [3] cîte o scrisoare, dar temeiul pornirii lor asupra ep[is]c[o]p[u]lui [4] nu-1 aflăm. Ştim că Boer [5] este trimis la Viena, după care s-a luat şi Papp!? [6] Ne-am supăra foarte, cînd sfîrşitul ar fi urît, şi nu ştiu !! Atîta am înţeles cu mare mîhnire, că fratele şi prietinul nostru, d[omnul] Tipar, ar fi mult amestecat în turburarea aceasta [7].

Domnule şi frate! Aducătorul aceştia este *Vasilie Ştefănescu The-*
logul [8], sholarul nostru, *de caetero* [9] bun întru toate, eminentissimu
18 în toate, afară de/ întîmplarea aceea cu scrisoarea către d-ta. Dar fiind
nu s-au ales nimic din ea şi ei au rămas mincinoşi şi ruşinaţi, şi fiind
el n-au fost pricina, de aceea l-am iertat din oropsirea cea aproape
2 ani. Mitropolitul încă l-au iertat, ba, nesocotindu-le lui aceste greş
şi băgînd seamă la ce este bun în el, adecă că e blînd, cu inima bună
învăţat bine, are aplecări frumoase, îl trimite la Pesta cu cheltuia
Mitropoliii (a Seminarului), ca să se desăvârşească în calcografie, fii
cel mai bun caligraf aici. Adevărat, îi dă puţin pe an, numai 30 ^ d
nădăjduim că el se va mai agiutorape la prietini, de vro mîncare cev
Cearcă-1 în scrisoare, şi-1 aseamănă cu vrun caligraf d-ai voştri ac
sas, de vezi, dacă ne întreceţi!

P[ărintele] mitropolitul s-a lăsat iest timp de a mai făcea călăto
pomenită [10]. Vodă a sosit aseară ori azi la Giurgiu [11].

Frate, vezi în No 238—239 a *Gaz[eta] univ[ersală]* de Augsbu
incviziţia împotriva evreilor în Ancona [12], dacă este un lucru de veac
nostru ! Pune-1 în *Gazetă-ţi !* [13]

Te rog, ajută lui Vasilie cu aflarea unui ocasion pînă la Sibii.

Eu încă m-am făcut preatin intim cu Niagoi [14].

Fiind, într-altele, al tău sincer frate,

!8v *Bălăşesc*

P.S. Ai auzit, că Aron Florian s-a despărţit de nevastă-sa; ea
hotărît să se facă călugăriţă, nu aici în Principat, ci la S[fînta] Agap
în Moldova. Pricina dihoniii lor ţi-o va spune Vasilie mai pe larg. Aşa s
însuratorile pă la noi [15].

Un prietin me-au dat un articul, dar cam mare, de 10 coaie scr
adevărat cam rari, poftindu-mă să ţi le trimit d-tale spre a-1 publica
Foae. Nu ştiu dacă primeşti aşa art[icol] mare; adevărat este form
intitulat *Mare ieşire a Satanei,* tradus din ruseşte. Scrie-mi dacă vr
să ti-1 trimit [16].

Să nu uit. Ieri la 11 ceasuri dimineaţa s-a cutremurat aici pămîn
au fost 2 zguduituri, cea dintîi mai mică, dar a doua era grozavă, î
se clătina casa Brîncoveanului foarte tare, (eram acolo la p[ărint
mitropolitul, carele se speriase tare); norocirea că n-a ţinut mult, d
19 5—6 secunde [17]./

Adresa: Domniii sale domnului *Geovgie Baritz,* Professor et Red
tor *Gazetii de Transilvania,* la Brashov

[1] După *cînd,* în original: *din,* şters apoi de Bălăşescu.

[2] *Miklos* e Nicolae Avram Penciu, paşoptist transilvănean, despre care vezi
în *George Bariţ şi contemporanii săi,* III, p. 34—35; 43.

[3] Nicolae Maniu, protopopul greco-catolic al Sibiului, despre care vezi
p. 1-57.

[4] Este vorba de conflictul profesorilor de la Blaj cu episcopul Ioan Lemeni, din anii 1842— 1846. Vezi informații ample despre cele întîmplate, în *Ibid.,* III, p. 1—57; IV, p. 183—262. O sursă aparte este lucrarea lui C o r i o l a n S u c i u, *Crîmpeie din procesul dintre profesorii de la Blaj și episcopul Lemeni (1843—1846),* B l a j, 1938.

[5] Profesorul Demetriu Boer (vezi scris, anterioară, n. 13) era, alături de Simion Bărnutiu și Iosif Pop (nota următoare), conducătorul mișcării politice blăjene de la 1842- 1846.

[6] Eminentul profesor blăjean Iosif Pop, despre care vezi *George Bariț și contemporanii săi,* III, p. 371—372, n. 10; IV, p. 235—237. Vezi și *Observatoriul,* IV, 1881, nr. 6, p. 22; N i c o l a e G o m ș a, *Dascălii Blajului,* Blaj, 1940, p. 75.

[7] Timotei Cipariu a fost unul dintre sprijinitorii episcopului Lemeni (vezi *George Bariț și contemporanii săi,* IY, p. 183—264).

[8] Un fost dușman al lui Bălășescu, devenit prieten (vezi supra, scris. II, n. 13). Din acest pasaj aflăm că Bălășescu a intrat în conflict cu elevul său, în uima unei scrisori denigratoare a celui din urmă, către Bariț. Scrisoarea nu se cunoaște.

[9] „Dealtminteri."

[10] La Viena, pentru îngrijirea sănătății (vezi scris, anterioară).

[11] Gheorghe Bibescu făcea o călătorie la Constantinopol, „spre cuvenita închinăciune către prea puternicul și mult milostivul nostru suzeran". Vezi: *Buletin. Gazetă ofițială, XII,* 1843, nr. 73, p. *289-291; Gazeta de Transilvania,* VI, 1843, nr. 68, p. 270, nr. 71, p. 283; nr. 73, p. 289; nr. 78, p. 310; nr. 83, p. 330; nr. 85, p. 338. Știrea lui Bălășescu despre reîntoarcerea lui Vodă în 20 sau 2 1 septembrie — plecase în 16 august! — se dovedește eronată. Ea se datorește colonelului Alexandru Banov și căpitanului Nicolae Bibescu, ofițeri din suita Domnitorului: reîntorși la Giurgiu în prejma datei de 20 septembrie, aceștia au anunțat că Bibescu va sosi și el în port, la această dată. Bariț dă și el știrea, după o altă sursă decît Bălășescu, și cu specificarea că, după spusele celor doi ofițeri, *„va sosi"* în 20, și nu *„a sosit"* (vezi *Gazeta de Transilvania,* VI, 1843, nr. 78,'p. 310).

[12] în *Allgemeine Zeitung* din Augsburg, unul dintre cele mai răspîndite ziare din Europa, apăruse în 22 august (1843), nr. 238, p. 1901, la rubrica *Italien,* articolul *Neapel, 16 aug.,* știrea unor măsuri ale inchiziției italiene din Ancona („Incquisitionsamt in Ancona") împotriva evreilor. Relatarea continuă în nr. 239, p. 1908.

[13] Bariț nu reproduce nimic din ziarul german, despre povestea cu persecuția evreilor. Rubrica lui despre Italia este ocupată de veștile despre înăbușirea mișcărilor „rebele" din Statul Papal, care implicau și orașul Ancona.

[14] Ștefan Niagoe,- despre care vezi supra, scris. II, n. 14.

[15] Despre divorțul lui Aron Florian vezi scrisoarea acestuia către Bariț din ianuarie *1844,* în *George Bariț și contemporanii săi,* I, p. 37—39.

[16] *Foaie pentru minte. . .* n-a publicat vreun articol cu acest titlu.

[17] Vestea cutremurului de la București s-a publicat în *Gazeta de Transilvania* (VI, 1843, nr. 78, p. 310), dar după altă sursă: „Astăzi [20 septembrie — n.ns.] la 11 ceasuri [și] 5 minute se simțiră doă izbiri de cutremur, încît sticlele și farfuriile se clătiră pe almare (dulapuri). Lăcuitorii se cam tem de loviri și mai grele".

XI

București, 24 dec. [1843][1]

Iubite frate !

Te vei mira de îndelunga mea tăcere la atîtea scrisori și răvașe ce me-ai trimis. Ai dreptate, dar o îndelungă boală, care mă făcu să păzesc așternutul întruna cinci săptămîni, apoi alte supărări și alergări fură cauza a lăsa de azi pînă mîine; și așa, trecură multe zile, săptămîni și luni, fără a-ți scrie ceva.

Nu mă îndoiesc, că nu vei fi auzit de starea mea cea ciudat
de care, deși se atinge de pelea mea și mă doare, cu toate a
vine mai mult a rîde, decît a mă întrista. Văz că e așa și pare
să nu crez. *Eu nu mai sînt profesor !*[2]

După o muncă de 16 ani în scoale (pe lîngă sărăcia cu ca
noi românii în Transilvania dăruiți)[3] și fără de nici un ajutor d
stăpînirii — *absolutis omnibus*[4]; -- după venirea gata aici la ei
nia, cari aveau trebuință de profesor de teologie, ca să-și po
seminarele[5], care încă nu exista; după oprirea mea de a m
Iaș[i], de profesor în Semin[arul] din Socola, cînd fusăi chema
sf[ințitul] păr[inte] Veniamin, mitropolitul Moldaviii, prin scr
din 17 dec[embrie] 1834, trimisă de d. Damaschin Bojincă[6], cel
director al Seminar[iului] Moldaviii; după începerea Semin
Mitrop[oliei], aici în mînăstirea Antim[7], unde fusei silit să pre
științele în patru ani — cui? — unor copii de la țară, români
nu știau ceti cînd me-au venit supt mînă-mi; și ce fel de ști
întîi *cetirea, scrierea, gramat[ica]* rom[ână] și ceva *latină,*
geografia, catehismul și *istoria biblică,* încheind cu o *logică*[8] (a
mentare), în 2 ani *și numai singur*,* cu care să se poată preg
teologhie; după aceasta veni *Boerescu*[10], care le predă
dogm[atică] și *pastorală, iar eu le tradusei pe Schnekel*[11],
h[ristia]na, mă silii a le compune o *Ist[orie] biseric[ească]* de 1
• 1 le alcătuii o *Retorică/* bisericească de 22 coaie[13], o *Arheologhi*
loghie și *Geografie biseric[ească]*[14], ca prolegomene la istorie,
de cîmp[15]; toate singur, în doi ani, fără a avea vreo carte
făcută de cineva, fără a avea autori latini și germani de la mi
proprii ai mei; fără a avea vro instrucție cum să mă port eu
ci lăsați toți de sine-ne: eu, cum știam și le făceam, era prea l
cu toate acestea, după vro cîțiva ani fusăi silit a pătimi supăr
tocmai de la cei mai mari (și de nu era Ghica Vodă !!)[16]; cu toa
examene ca mine frumoase n-au dat niminea în Țara Româneas
o mărturisesc boieri bătrîni; nici stăpînirea n-au lăsat aceas
în seamă, că totdeauna m-au lăudat, ba la cel din urmă exa
dat și gratificație[17]; și după toate acestea, acum, după o așa
de nouă ani, care altul nu o ar fi purtat, mă pomenesc că , la
sept[emvrie a.c, mergînd la economie să ne luăm lefile, ni se
luția milostivă a prea bunului arhipăstor *"că lefile numiți*
înainte încetează, fiind la seminar de ajuns inspectorul, care
slujba de profesor, și cu psaltu".

Ce zici, frate, îți place? ! Nu mai este vrun român de-
acolo, care nu se mulțumește cu puțin, să vie aici, că-1 aște
tele calde! Dreptate românească! Cu cine să te judeci? ! M
mitropolitul, l-am întrebat că ce este aceasta, ce e prici
lefilor noastre, poate am făcut vro vină așa mare, să ni-o aret
în judecată. Răspunsul a fost că vină nu este; judecată în
acum n-are trebuință de mai mulți profesori, mai la ur
avea, va pune, ori pe noi, ori pe alții!

Eu, cu toate, n-am crezut să nu fie nimic şi nu m-am liniştit a cerceta, că de unde vine aceasta. în vremea de boală veni la mine secretarul
81v mitrop[oliei], sărdarul Iord[ache] Zosima, carele-mi spuse că sînt tot/ intrigile cele vechi cu episcopul Ilarion al Argeşului[18], şi Chesarie Buzău[19], care, el şi cu ai lor neputînd atunci să biruiască, acum după ducerea Prințului Ghica, nu se liniştiră pînă ce mă dară peste cap, mai învinovățindu-mă, *că aş ținea correspondințe cu redactorul „Gazetei de Transilvania" ! /*[20]

Vezi, frate, ce poate răutatea unui om, dintr-altele neputincios, blăstă[m ăjțiile unui *Carcallechi* [21], *Niagoi* [22], *Maiorescu* [23] ş.a., cărora eu nu le-am făcut nici un rău, ci le-am vrut binele ! Dar însă te rog pe prietenie-ne să taci, să te faci că n-ai şti nimic, nu numai de la mine, dar nici de la alții; aici se ferbe ceva!

Numai atîta te rog, pînă vom vedea ce va fi, aruncă-ți privirea înprejuru-ți, la Moldova mai vîrtos. Ştiu că acolo ai buni prietini şi puternici, dacă s-ar afla vro profesură bună, mai vîrtos la seminarie, fiindcă am studiile şi toți autorii gata, mai bine ca ei. Eu i-aş fi scris lui Bojincă (cu toate că ei trebuie să fi auzit), dar nu m-am grăbit, nici nu mă grăbesc. Tovarăşul, *Boereseu,* fu trimes la *Caracal* profesor de județ[24], cu leafă de 200 lei pe lună (din 400 ce avuse la Seminar) — batjocură! — dar eu n-am scos nici căciula la niminea, şi îmbiindu-mă n-aş priimi, de murit, n-oi muri, sînt un cap singur. Boierii cu cari sînt aşa bine au auzit de airea şi mă întrebară cu mirare, cum se poate aceasta, şi de ce nu le spui eu? !J

în urma tuturor acestora, mă pomenii cu un răvaş de la *tine,* în care zici că vrei să-mi trimiți o poliță pentru cărțile de la Blaj ![25] M-am mirat, că cărțile încă nu-mi venise, dar în scurt îm[i] nimeriră şi cărțile de la protofpopul] Man[26], prin Thiery[27], şi după aceasta şi polița-ți, prin Orghidan[28], de 41 fl. C. M. Orghidan veni, eu eram bolnav, cărțile zăcea la mine, de unde să-i plătesc polița? Voi încă nu ştiu de ce vă grăbiți aşa cu polițe, ca bancherii cei mari. Eu cărțile nu le-am poruncit anume pentru 10 persoane, ci îmi zisese vro 4, dintre care era unul prof. *Alecu Racoviță*[29], cel ce răposa pînă veni cartea, şi aşa a lui me-a rămas mie, precum şi celelalte 6 ex[emplare] au rămas pe capu-mi. Eu le voi desface, dar nu cu zorul, ci cu încetul şi frumos. Şi iară, eu zisei 10 ex[emplare] de la început, după înştiințare şi după recomandaria-ți, ca să-mi rămîne mie 1. Nu cumva ați vrea să vă călcați făgăduiala dată în tipar şi deosebi în scris? Afară de aceea, eu am plătit cheltuiala lor fracht lui Pavel/,
82 după Frachtbrief[30] de la Thiery, 7 sfanțihi, la vamă 3/00, 3 sf[anți] şi 1 unui om de mi le-au adus acasă, fac 11 țvantihi. Care vasăzică 9 exemplare fac

28 f. 12; apoi pentru 9 ortografii cîte 8 cr. (aşa zice Mânu),
i„ 12 Suma =

29 fl. 24; dintr-această sumă scade 11 țvanctihi cheltuiala ar
3 „ 40 mai rămîn
25 fl. 44, care, după drept cuvînt sînt dator şi avizează-mi locul să pui, că-i plătesc de la mine, fiindcă n-am desfăcut decît 6 ex[empl Dar vei zice că cei 11 sfanțihi să-i încarc pe cărți, Cine v-au pus s semnați prețul fieştecărui tom în parte, încît pe toate trei ies 3 fl. 8 Ce se atinge de polița lui Carcalechi, nu mi-o au plătit, şi nici nu va plăti. Mai întîi zice că ți-au plătit prin Orghidan. Apoi îmi spu nu o au plătit, dar peste vro săptămînă; de atunci nu mai v ştie.

Nr. 93 din a.a, împreună cu *Foaea* s-a oprit[31]. Ce fel este? T te-mi-1 în alt nr. Zici ca Găt[32] te tot cicălăeşte pentru 3 fl. din gazetelor sem[estrului] trecut. Eu nu 3 fl., ci doi am tras şi voi n dei-ați pus. Eu aveam 10 abonați (afară de mine), pentru care ar 40 fl.; voi puseserăți 42 fl.; pentru ce ?

Frate, este un zgomot mare obştesc, că gazeta voastră se o de anul nou, aici în Țara Românească, dar toți vorbesc şi cu păre rău. Carcalechi, să tac pe alții, nu mai tace de îndrăcit ce e. Ştii c puțini pot face, dar rău, şi dracu ! Vezi, gazeta lui s-a făcut semiofic Chipul, ea iese sub numele lui Carcalechi, dar este a lui Marcovic el vrea să sugrume pe toate, ca să rămîne numai aceasta a lui; specu Eu, auzind, din 10 guri cel puțin, m-am dus ieri chiar la aghenție întrebat anume, dacă se poate opri de tot, de unde luai răspuns că a nu se poate, ci se poate pune sub țensură, după cum şi este pusă; am mai însuflețit. Eliad spune că mai zilele trecute, prînzîndla d. Her cu *Carcalechi,* zice Eliad că ar fi auzit că are să se oprească *Gazeta T vania. Carcalechi* ar fi zis: *„Prea bine ar fi, aşa-i trebuie blăstăm aceluia (Baritz) ! Un ticălos ca el este în stare să se prinză cu o Rus* Eu nu ştiu dacă se poate opri, ori nu. Cu toată întîmplarea, te rog p următorii a le trimite: 1 d. *Alecu Lenş*[36]; 2 *mitropolitului*[37]; 3 p[ări *Eofrosin*[38]; 4 protosinghelul *Ioanichie Dideştanu*[39]*;* 5 *prof. Laure 6 d. agă Ioan Slătineanu;* 7 *logof[făt] Vladimir Blaramberg*[40]; *Brener*[41]*)* 9 d. *Eughenie Predescu,* procuror; 10 *Alex. graf de* 11 *Cost[ache] Fîlcoianu, prezident*[42]. Iar sînt 11.

Frate, sînt unii cari nici acum nu m-au plătit, precum d. Fîlc (logofătul muri alaltăieri[43]) pe sem. I.a.c. Graf[ul] Scarlat Roset duse la Italia ş.a. Pe anul întreg nu-mi dădu nimic. Cu aceasta s tău sincer amic,

N. Bălă

N.1. Păr[intele] Efrosin a vorbit cu păr[intele] mitropolit p dedicarea *Macrobioticii*[45], pe care o au priimit, şi se va folosi. Dar

tele] Efrosin me-au zis să vă scriu ca să rînduiţi aici un adunătoriu de prenumărând şi să puie preţul cărţii. Şi eu voi 10 exemplare.

Nr. 2. Frate, zi-i lui Nemeth[46], librarului vostru, să-mi procure *Istov[ia]* lui *Bol[l]a*[47] III tom. Claud[iopole], şi *Bol[l]a* [sic!; recte: Bano-n.n.], *Ius Romanum*[48]; preţul ce va fi, i-l răspunz[49]./

[1] Manuscrisul rupt. Datare pe baza conţinutului.

[2] Scrisoarea de faţă e singura sursă cunoscută, din care se poate reconstitui sfîrşitul carierei lui Nicolae Nifon Bălăşescu, de dascăl şi director la Seminarul central al Mitropoliei din Bucureşti. Vezi continuarea!

[3] După absolvirea cursurilor Seminarului teologic din Arad (vezi atestatul de studii ia Victor Papacostea şi Mihail Regleanu, *Seminarul central 1836-1936. Documentele întemeierii,* p. 33), Bălăşescu se pare că a funcţionat ca profesor âa Arad şi Virşeţ. Apoi, în 1835, a trecut în Ţara Românească.

[4] [Din partea] „absolut a tuturor".

[5] Seminarul central de la Mănăstirea Antim se va deschide la 2 februarie 1836, dar Bălăşescu vine în Ţara Românească la începutul anului 1835. în 10 ianuarie 1835 îi scrie lui Damaschin Bojincă, la Iaşi *(Op. cit.,* p. *38-39)* că, de la 1 ianuarie, era „ales şi întărit profesor de teologhie" la Bucureşti. Pînă la deschiderea seminarului, -tine un curs de teologie la şcoala de grămătici a călugărului Ierotei *(Ibid.* p. 40-42).

[6] Scrisoarea lui Bojincă nu o cunoaştem, dar e pomenită în răspunsul lui Bălăşescu din 10 ianuarie 1835, care se păstrează la B.A.R., ms.rom. 729—730, f. 110 r+v; publicată la Victor Papacostea şi Mihail Regleanu, *Op. cit.,* p. 38-39* Bălăşescu refuză, într-adevăr, un post de dascăl la Seminarul Veniamin, de dragul celui de la Bucureşti (vezi şi n.5, aci supra).

[7] în lipsa unei clădiri proprii, şi pînă la achiziţionarea acesteia, în 1839, Seminarul .central a funcţionat în metohul Antim, aparţinînd Episcopiei de Argeş. S-a păstrat contractul prin care meşterul Conrad Schwenk se angajează să repare'si să spoiască încăperile de la Antim, pentru suma de 13.000 de lei (vezi *Op. cit.,* p. 59-60).

[8] Materiile de la Seminarul central au fost aprobate, odată regulamentul semiaiariilor teologice în curs de întemeiere, prin ofisul domnesc 283/1835, citit în faţa Adunării Obşteşti la 28 mai *(Ibid.,* p. 44-49). Citirea, scrierea, gramatica română şi aritmetica figurează în programa anului I (seminarul era prevăzut pentru 4 ani), geografia şi catehismul în anul II, istoria biblică în anul II. Gramatica latină şi logică nu există în programă.

[9] Nu chiar doi ani! într-adevăr, în vara anului 1837, Bălăşescu se plînge, exasperat, direct domnitorului Alexandru Dimitrie Ghica, de faptul că nu este angajat cel de ral doilea profesor, conform statutelor de organizare a seminarului. Singur, îi este foarte •greu să facă faţă şi, în plus, este ineficient şi costisitor. Propune să fie angajat, ca al ^doilea profesor, Zaharia Boerescu, venit din Timişoara *(Ibid.,* p. 110— 112). Angajarea lui Boerescu survine la 13 septembrie 1837, cu leafă de 500 lei pe lună, cît avea si Bălăşescu *(Ibid.,* p. 112—113).

[10] *Zaharia Boerescu,* 1809- 1884, al doilea profesor al Seminarului central din Bucureşti, după Nicolae Nifon Bălăşescu (vezi n. 9, supra). Bănăţean, a făcut studii la Seminarul teologic din Vîrşeţ. Din 1837 pînă în septembrie 1843 (vezi scrisoarea în continuare) a funcţionat la Seminarul central din Bucureşti. Cîteva luni e director al Seminarului de la Curtea de Argeş, pentru ca sfîrşitul anului 1843 să-l găsească la Caracal, mai apoi la Giurgiu, dascăl al şcolilor normale de aici. Din cauza participării la revoluţie, în 3848 este înlăturat din învăţămînt. Repiimit în 1851, funcţionează la Seminarul de la Curtea de Argeş şi din nou la Seminarul central din Bucureşti între 1864— 1866, anul pensionării. Vezi despre el: Pîrvu Boerescu şi Gh.' Părnuţă, *Zaharia Boiereseu. Cîteva date despre viaţa unui dascăl de teologie,* în *Glasul bisericii,* XIX, 1960, nr. 3-4, p. 229-245; Toma G. Bulat, *Profesori bănăţeni în serviciul şcolilor clericale din Principatele române în secolul* *polia Banatului,* XVI, 1966, nr. 10- 12, p. 633-635; Mircea *fesori transilvăneni la şcolile teologice din Ţara Românească şi* *XlX-lea,* în *Mitropolia Moldovei şi Sucevei,* 1968, nr. 1—2, p p. 33-34.

[11] Cartea scriitorului catolic Maurus Schenkel, *Etica christia* în 2 volume, în 1804, dar cu o ediţie recentă (1823) la Strigoni lucrări ale lui Schenkel: *Institutiones theologiae pastoralis,* Viena, *ralis systema,* Strigoniu, 1824.

[12] Intitulată *Tractat de istoria bisericii creştine,* această luc scrisă în 1840, se păstrează la B.A.R., în ms> rom. 775; f. 1 de la periodul II, cap. III, pînă la începutul „periodului al I

[13] *Ritorică bisericească, predată sholarilor din Seminarul ce din Bucureşti,* lucrare aflată la B.A.R., ms.rom. 754, p. 168r-

[14] Nu se cunosc ediţiile primare ale acestor cursuri. Se păstr comasată: *Arheologia şi geografia biblică şi cea bisericească* (B.A f. 28r-78v), scrisă în' 1854- 1855, pe cînd Bălăşescu era profe Huşi.

[15] Programa seminarială din Ţara Românească prevedea (vez costea şi Mihail Regleanu, *Op. cit.,* p. 48-49), p cunoştinţe de măsurarea locurilor", iar pentru anul IV „vaxinaţia, şi fis'ica'[= medicina - n.n.] populară". Aşadar, preoţii se preg de îndrumători laici ai sătenilor. Pentru acest scop luminist, depăşind obligaţiile programei! — o întreagă *Iconomie de cîmp,* în lene. Nu se cunoaşte manuscrisul lucrării, care ar permite, probabil lui Gheorghe Şincai, *Povăţuire cătră economia de cîmp pentru fo celor din Ţara Ungurească şi din părţile ei împreunate...,* tipărit

[16] Alexandru Dimitrie Ghica a fost, într-adevăr, un mare şescu. Documentele întemeierii Seminarului bucureştean (la V stea şi Mihail Regleanu, *Op. cit.)* abundă de acte în favoarea noii şcoli şi a directorului ei. în lungul conflict pe c în 1838— 1839, cu inspectorul-călugăr Ierotei — tot transilvăne cîştig de cauză lui Bălăşescu, schimbîndu-l pe călugăr din funcţ p. 153— 154). Din nefericire, urmaşul acestuia, călugărul Nich şi mai înverşunat al dascălului transilvănean. Un raport calo către Logofeţia trebilor bisericeşti şi a instrucţiei publice, din p. 175— 176) rămîne fără urmări, căci directorul seminarulu lui Vodă.

[17] în iulie 18 43.

[18] Vezi scris. I, n. 3.

[19] Despre episcopul Chesarie al Buzăului vezi în acest volu Munteanu către Bariţ, nr. I, n. 11.

[20] Ceea ce, după cum se vede, era adevărat! De fapt, ponoa Bălăşescu se trag din aceea că el făcea parte din Societatea li cercul revoluţionarilor antiregulamentari din Ţara Românească, omul ţarismului şi apărător-volens-nolens al Regulamentului O

[21] Vezi scris. II, n. 27.

[22] *Ibid.,* n. 14.

[23] Frecuşurile dintre Bălăşescu şi ceilalţi profesori din Transil decît ne-ar place să credem! Duşmănia lui Ioan Maiorescu, însă, cinstea şi corectitudinea sa, s-ar putea să aibă ca motiv p şi intelectualii din Bucureşti, care-i administraseră directorului cunoscuta şi drastica „aducere la ordine". Dintre cei din Trans şi Laurian făceau parte din Societatea literară, condusă de He

alți „franțuziți" detestați de aufklârerul de la Craiova: Cezar Boliac, Grigore Alexan-«drescu, Nicolae Bălcescu ş.a.

[24] Vezi supra, n. 10.

[25] Adică exemplarele ce i se trimiseseră, în calitate de colectant, din *Icoana Pămîntului sau Carte de geografie* a blăjeanului Ioan Rusu, din care apăruse în 1843, postum, volumul III (vezi scris. II, n. 37).

[26] Nicolae Maniu de la Sibiu.

[27] Sau Thyerry, librar din Sibiu, de origine franceză.

[28] Rudolf Orghidan, negustorul-mecenat din Braşov (despre care vezi *George Bariț şi contemporanii săi,* IIT, p. *52,* n.4). In plus: [George Bariț], *Necrolog* [la moartea lui Rudolf Orghidan], în *Observatoriul,* V, 1882, nr. 78, p. 312.

[29] Serdarul Alexandru Racoviță, mort în 1843, fusese profesor de drept comercial Ia clasa complementară a Colegiului „Sfîntul Sava" (vezi Iosif Genilie, *Cuvînt ia înmormîntarea d-lui sar dar Alexandru Racoviță, în 12 iunie 1843, compus de d. —, profesorul si bibliotecarul colegiului național,* în *Foaie pentru minte...,* 1843, nr. 36, p. 285-288).

[30] „Scrisoare de trăsură", corespondentul foii de marfă de azi.

[31] Despre această „oprire" îi scrie şi Aron Florian în 17 ianuarie 1844 (vezi ^*George Bariț şi contemporanii săi,* I, p. 36—37),. dezvăluind dedesubturile politice ale atitudinii cenzurii din Țara Românească: „Noi ne aflăm în veacul înaintării. Hodoroagă [Zaharia Carcalechi, gazetarul Curții—n.ns.[cu [Marcovjici şi cu [Daşc]of, cu toate opintirile lor, nu vor putea ciunti aripile foilor tale, ca să nu zboare peste Carpați". Numărul cenzurat, 93, din 22 noiembrie, insera la rubrica *Țara Românească* ştirea *Bucureşti, 13 noiemvrie,* despre unele măsuri luate de Gheorghe Bibescu pentru întărirea "poliției („dorobanții țărei"). Se dau şi date despre numărul dorobanților: „în unele județe peste 200, în altele abia ajunge peste o sută".

[32] Johann Gott editorul de la Braşov, frecvent ortografiat astfel în epocă.

[33] Ziarul bucureştean al lui Zaharia Caralechi, *Cantor de avis şi comers,* suferea «o certă metamorfoză, odată cu apropierea de stăpînire, pentru obținerea unor subsidii. De la 13 februarie 1843, el se numea de pe acum *Vestitorul românesc. Gazetă coprinzătoare de feluri de ştiințe.* Cotitura esențială spre punga statului se face în 10 august 1843, cînd numele devine *Vestitorul românesc. Gazetă semi-ofițială.* De acum cheltuielile tipăririi sînt suportate de Vodă. De la 1 ianuarie, dealtfel, în fruntea ziarului se "tipăreşte o nouă vinietă, reprezentînd stema principatului.

[34] Simion Marcovici era cenzor în Țara Românească (vezi *George Bariț şi contemporanii săi,* I, p. 30). Despre el, o primă sinteză competentă în *Dicționarul literaturii A'omâne de la origini pînă la 1900,* p. *552 — 553.*

[35] *Constantin Herescu-Năsturel,* 1796— 1874, mare ban şi spătar, a intrat în istoria culturii prin donația uriaşă pe care a făcut-o Academiei Române, pentru instituirea cunoscutului premiu — Marele premiu Năsturel-Herescu — de 12.000 lei. Din ofițer «-aghiotant domnesc şi şef al Vorniciei temnițelor, Gheorghe Bibescu îl făcuse capul vistieriei. După revoluție a reintrat în cadrele armatei, devenind spătar. Vezi despre «el: *Constantin Năsturel-Herescu* [necrolog], în *Transilvania,* VIII, 1875, p. 34—35; *C.* I. Ionescu-Gion, *Marele ban Constantin Năsturel Herescu,* în *Revista nouă,* II, 1980, p. 1—6; Vasile C. Livianu, *General Constantin Hierescu-Năsturel. Fpisod din domnia lui Cuza-Vodă,* Bucureşti, 1899.

[36] Vezi scris. IX, n. 4.

[37] Neofit II (Vezi scris. II, n.8).

[38] Eufrosin Poteca, egumen al Mănăstirii Motru.

[39] Arhimandrit, secretar metropolitan după retragerea lui Eufrosin Poteca la Mănăstirea Motru.

[40] Colonelul Vladimir Blaremberg, „inginerul statului", arhitect şef al Bucureştilor* a îndeplinit sub Alexandru Dimitrie Ghica, dar şi sub Gheorghe Bibescu, diverse funcții: şeful secției inginereşti la Departamentul trebilor dinlăuntru, aghiotant domnesc, vor al temnițelor ş.a. Tatăl deputatului de mai tîrziu, Nicolae Blaremberg, şeful grup Juna dreaptă din Adunarea Obştească a Principatelor Unite (vezi Christo I. Suliotis, *Nicolae Blaremberg, omul şi faptele lui,* I,Brăila, 1894; II, Bucur 1895).

[41] Proprietarul Casinei nemțeşti din Bucureşti (vezi infra, scris. XII).

[42] Constantin Fălcoianu (despre care vezi şi scris. V, n.3) fusese, sub Gh ocîrmuitor al județului Dolj. Gheorghe Bibescu a făcut din el director în Departamen trebilor dinlăuntru.

[43] Vezi şi n. 40: cel decedat „alaltăieri" era logofătul Vladimir Blaremberg

[44] Vezi în acest volum scrisorile lui Gavril Munteanu, nr. XXVIII, n.4. Cf supra, scris. IX, inel.n.5.

[45] Se anunțase (vezi *Foaie pentru minte...,* 1843, nr. 40, p. 317—38) viitoa apariție a traducerii lui Pavel Vasici, *Macrobiotica.sau măiestria de a lungi viața, Hufeland, tradusă şi întocmită pentru orice român cidtivat,* din care primul volum u să apară la Braşov, în 1844 (voi. II, Braşov, 1845). Despre Pavel Vasici vezi ca aparte în *George Bariț şi contemporanii săi,* II, p. 1—20.0

[46] Wilhelm Nemeth, librar şi editor din Braşov.

[47] *Bolta Marton,* 1751— 1831, călugăr piarist din Cluj, din 1784 profesor de ist la Liceul academic piarist clujean. S-a bucurat de o poziție privilegiată în epocă, profesorul celor doi copii ai vestitului spoliator aristocrat, gubernatorul Banffy Gyo Astfel, Bolla a devenit ,,istoricul oficial" al Transilvaniei, manifestîndu-se, în acest s ca un apărător al ordinii medievale din principat (Unio Trium Nationum) şi c duşman şi defăimător neîmpăcat al românilor. Scrierile sale istorice, dar şi de d istoric, compuse într-un demers metodologic clasicist, perimat, s-au bucurat de o an trecere, pentru virtuțiile lor didactice. Cea mai cunoscută este aceasta cerută de şescu, *Primae Lineae Historiae Universalis, in usum Studiosae Juventutis Claudiopolit* I—III, Cluj, 1798— 1799, Vezi despre el: *Bolla Marton, kegyesrendi aldozar es iro Hazai es kulfoldi tudositások,* II, 1831, p. 298.

[48] Nu se cunoaşte o asemenea lucrare a lui Bolla Marton. In realitate este v de un lapsus calami, Bălăşescu vrînd să scrie de fapt Bano, nu Bolla (vezi pe justificare scris. XIII). *Bano Istvan* a fost profesor de filosofie şi drept şi prodire al Liceului academic piarist din Cluj. Lucrarea cerută de Bălăşescu: *Jus roma privatum secundum vestigia,* Cluj, 1842.

[49] Pe prima filă a scrisorii, deasupra formalei de adresare, Bariț face următo adnotare enigmatică: „Tetr. 5. ian."

XII

[Bucureşti, februarie 18

[...][2] îți mînă de ajutor în interesu-ți, precum me-au şi venit! Vodă ac cu mitropolitul sînt la cuțite, întocmai ca şi ălalalt.'Vremea ne va a multe, care nu le gîndeam. în Adunarea Obşt[ească] opoziția e n foarte, cel puțin e un trup de 34, toți tari ca ferul, în capul' cărora mitr[opolitul][3]. Dracul nu doarme !! La Iaşi auzii că ei nu mai sufer Sturza Domn[4] şi el văzînd că e treaba aşa, încă vrea să-şi dea dimi Mitr[opolit] are să se facă acolo, nu ştiu cine[5]. Aici are să se facă ep[is]c

iar nu ştiu cine. Vodă nu voieşte pe care voieşte mitro[politul], iar mitropolitul] are partidă mare[6]. Cu toate că nu ştiu la alegerea unei asemenea persoane ce partidă ar avea, căci bărbaţi zdraveni nu sînt. Tară mai săracă de oameni bisericeşti, ca Ţara Rom[ânească], gîndesc că nu este în toată lumea.

Mă mir şi nu mă poci destul de scrisorile din 29 noiemv[rie] şi din 30 dec[embrie] a.t. ce mi le trimiseşi. Spune-mi ce ţi-au venit să scrii aşa speriat, aşa desperat? ! Eu, pe lîngă toate dandanele ce le-am avut de vro 6 ani şi mai bine, nu te-am înşelat cu nici un creiţar, nu ţ-am oprit, n-am poftit nici un ban niciodată, tot ce-ai putut să-mi faci me-ai dat 1 ex. din gazeta-ţi şi alt nimic, altceva nici nu me-au trebuit. Eu tot ce ţ-am făcut am făcut din o adevărată iubire frăţească şi am făcut cu dragoste, îţi mărturisesc. Dar se vede că încă ai slăbiciunea credulităţii: orice vorbă, fie şi mincinoasă, zică şi un vrăjmaş al meu, sau al tău sau mai bine al amîndurora, tu crezi şi te necăjeşti. Frate, mai alege, mai deosebeşte ! Eu, frate, cu tine sînt tot acela care am fost şi zic că totdeauna voi fi, de s-ar cutremura şi elementele, nu un Carcalechi, Niagoi, Romanov ş.a. Zic că voi fi, dacă tu nu te vei lepăda ! Eu nu zic că gazetele-ţi n-au zăcut la Aghenţie[7], trecînd totdeauna o expediţie, pînă venea şi al 2[-lea] pachet, ca să trimit 2 odată. Vasăzică odată pe săptămînă şi în vremea bolii mele, rămăsese 3 odată. Dar nu zăcea ca zdrenţele şi obielele cele de rînd ci puse frumos pe o masă a canţelariii împărăteşti, aşteptînd cinstit rădicarea lor. Şi, — o, pruncule !! — de ce nu giudeci cum sînt poştele aici? Eu le dam lor interes de la mine, şi ei tot nu împlinea făgăduiala că tu ai scris mai an de poştele din Ţar[a] Rom[ânească]. în sfîrşit, eu m-am silit a ţi le trimite cînd cu poştă, cînd cu pachete crăieşti sau cu ale vistreriei. Apoi, zici în mai multe răvaşe, că *„nici tatăl meu să nu mai. poată primi de astă zi încolo gazete pe credit, nici măcar de trei ceasuri"* Şi apoi, văz că mulţi le primesc, le dai, nu te ţii de vorbă. De ce zici ce nu poţi/ împlini? Alţii la Craiova şi [poate][8] şi într-alte locuri [te-au] fript şi te-au înşelat zdravăn, şi tot poate nu apeşi aşa condeiul ca mie. Ce necaz mare ţ-am făcut, de te geluieşti cu atîta amar, nu cumva te-au speriat că am mufluzit, fiindcă n-am plătit dir[ectorului] tip[ografiei][9] din Blaj o sumă de vro 7—8# ? Aceasta este tot? Nu te vor apuca blajenii, că eu ţi-i pui mîine la Orghidan[10]. Nu voi să fiu dator ! Dar cîte icoane, cărţi le vor mînca şoarecii prin cămeri ? Bine ar fi cînd s-ar adresa ei către mitropolitul, doar me-ar plăti 1 ex. ce i l-am dat, asemenea şi vicarul mitr[opolitan] Nifon[11], nu ştiu ce gîndesc, poate aşteaptă să li le dăruiesc.

Pomeneşti că ş-ar fi scris Orghidan că aş fi zis eu că mai avem amîndoi *acareturi* între noi. Nu ştiu ce *acareturi?* Aceste se zic la- noi *heaiuri, şură, grajd, casă* şi alte împregiurul casii, poate şi mobile; de toate acestea noi nu prea avem, nici între noi, nici fiecare în parte, poate ţi[-i] fi cumpărat tu casa acea mare, în care şedeai (a lui Boghie), fireşte Îmbogăţit din gazete !

îţi scrisesem, pentru nr. 93 de anul trecut, care-1 oprise cenzura, şi ai uitat.

Frate ! Eu din porunca mitropolitului] am început
ţionar latino-românesc[12]. Am luat p-a lui Scheller[13].
gata; voi să fac publicaţie de prenumeraţie. Cum mă
tipărească? Aici nu, că apoi dincolo nu pot trece. D
în Braşov? Ori la Aron în Buda?[14] Socoteşti să se trea
în felul său? Cam cît va consta mia de coaie cu lite
Vocabularul Fraţfuzesc] — romfânesc] de la Sf[întul]
aşa mici? Cam cîte exemplare ai socoti să se tipărească
te rog fă-mi o desluşire, după cum cunoşti şi so[co]teş
acestea trebuie să vorbesc mitropolitului], să-i dau
maţie.

Gavra s-a făcut de tot rîsul[16], iar *Vida* îş[i] co
Prin *Romanov* nu-mi mai trimite nimic, că numerii c
un pachet cu poşta, dar scrisesem să-mi vie prin Ro
13 dec. 1843 c.v., am priimit tocmai în 3 ian. [1]844,
caută dacă e vrun răvaş. Se interesează toţi de secret
puţin. Parcă noi amîndoi mişcăm lumea. Tu faci, adevă
Pe Carcalechi lasă-1 în pace. Lui Brenner trimite-i
cafenea nemţească şi loc public[18], dacă o aş plăti de 1
hetica lui Aron[19] trimite-mi vro 10 ex[emplare], ca să
pentru *Macrobiotică*[20] încă pe vro 10 mă prenumăr. Fr

24v

[1] Datarea lipseşte. Datată pe baza unor informaţii din c
dintre Gheorghe Bibescu şi Adunarea Obştească, alegerea de

[2] începutul scrisorii lipseşte (probabil o filă r+v).

[3] Tensiunea dintre Domn şi Adunare va duce la dizolvar
o lună mai tîrziu (vezi scris, următoare).

[4] Criza domniei lui Mihail Sturza s-a manifestat — după m
Duclos — din momentul cînd „boieri tineri, un partid adevăr
glasul". La începutul anului 1844, opoziţia împotriva lui Sturz
consulul rus Charles de Kotzebue, era generală. în fruntea intrig
nachi, care avea veleităţi de domnie. După un moment de deru
a marilor puteri îl salvează pe Sturza, pe baza observaţiei c
înlăturarea lui Ghica n-a dus la rezultatul scontat: liniştirea
C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul Organic 1834—*

[5] După alungarea lui Veniamin Costachi din scaunul m
(în ianuarie 1842), locul a rămas vacant pînă în februarie 1
scrisoare fragmentară). în 2/14 februarie a avut loc alegerea
Meletie Brandaburul, episcopul de Roman, a ieşit învingător
26, acumulate de Sofronie Miculescu al Huşilor. Două zile mai t
s-a ales noul episcop de Roman, în persoana lui Veniamin Rosett
22 de. concurenţi, cu 85 de voturi. Sofronie Miclescu a fost î
voturi pentru. Vezi Ioan C. Filitti, *Op. cit.,* p. 530.

[6] Episcopia Rîmnicului rămăsese „văduvă", după alegerea
polit, în 28 iunie 1840, cu o majoritate infimă de 49 „glasu
p. 131). Din cauza neînţelegerilor lui Neofit cu Bibescu, scaunu
va rămîne vacant pînă în 1850, cînd îl va ocupa Calinic.

[7] Agenția cezaro-crăiască austriacă din Țara Românească, condusă de Casimir "von Timoni. Ceilalți funcționari: Emmanuel Schweiger von Duernstein (cancelar), Felix Miessl von Treuenstadt (secretar) şi Emmanuel Furkas (dragoman). Birocrația răuvoitoare a agențiilor austriece din Principate a constituit o piedică enormă în desfăşurarea relațiilor culturale dintre cele trei țări româneşti.

[8] Manuscrisul rupt.

[9] Directorul Tipografiei diecezane din Blaj era Timotei Cipariu.

[10] Rudolf Orghidan (vezi scris, anterioară, n.28) avea o factorie comercială în ^Bucureşti, asemeni altor negustori „levantini" din Braşov.

[11] Egumenul Mănăstirii Cozia, arhimandrit.

[12] Povestea întocmirii acestui pâm dicționar latin-român din Principate este lungă şi complicată (vezi şi scrisorile următoare). Conceput la dimensiuni care depăşea ^condițiile culturale din Țara Românească, dicționarul va fi dus doar pînă la cuvîntul *Aula* (ed. 1: *Dictionarium latino-romanicum,* Sibiu, 1848, 368 coloane), respectiv pînă âa cuvîntul *Confero* (ed. 2: *Dictionarium latino-romanicum,* Bucureşti, 1860, 864 «coloane).

[13] *Immanuel Johann Gerhard Scheller,* 1735— 1803, lexicograf german, autorul mnui celebru dicționar latin-german şi german-latin *(Lateinisch-Deutsches und Deutsch-Lateinisches Handlexikon, vornehmlich fur Schule,* I —II, Leipzig, 1796; alte ediții: Viena, 1806- 1807; Viena şi Triest, 1818; Viena şi Triest, 1819- 1820; "Viena, f.a.).

[14] Transilvăneanul Teodor Aron (despre care vezi *George Barit şi contemporanii :săi,* I, p. 112, n. 7; *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900,* p. 1—2) nera revizor şi cenzor al cărților româneşti la Tipografia Universității din Buda.

[15] „Vocabularul" de la Sfîntul Sava: *Vocabulaire francais-valaque d'apres la derniere ddition du dictionaire de Academie francaise, eugmente de plusieurs autres mots recueillies dans differents dictionaires. 2 tomes,* Bucureşti, 1840, lucrat de Petrache Poenaru, Aron T^lorian şi Gheorghe Hill şi tipărit la Colegiul „Sfîntul Sava".

[16] Se referă la afacerea dubioasă a profesorului arădan Alexandru Gavra, în legătură cu publicarea *Hronicii* lui Gheorghe Şincai (vezi Iosif Pervain, *Odiseea ediției profesorului Alexandru Gavra din Hronică,* în *Studii de literatură română,* Cluj, "4971, p. 86—112; *George Bariț şi contemporanii săi,* III, p. 73, n. 13; *Dicționarul diteraturii române de la origini pînă la* 1900, p. 381). Gavra avea un rival primejdios în persoana ieromonahului Gherman Vida, care pregătea şi el, după o altă copie, ^editarea *Hronicii.* Prin supralicitarea întreprinderii sale, ca şi printr-o bizară piesă ^preambul (vezi-i titlul irepetabil în corespondența lui Gavril Munteanu din acest volum» *mx.* VI, n. 10), Gavra a reuşit să-şi compromită ceea ce era de valoare în intenția sa: editarea *Hronicii.* Astfel că, în ciuda condițiilor favorabile, primul volum din *Hronică* f(Buda, 1844; pînă la anul 1439 al istoriei şincaiane; vezi scrisorile lui Gavril Munteanu, "VII, n. 5) va fi şi ultimul. încercările ulterioare nu-i vor mai reuşi.

[17] Mai silențios şi cu mai mult bun simț, Gherman Vida (vezi despre el Ioan Chindriş, *Gherman Vida şi Gheorghe Şincai,* în *Chipuri din hronicul neamului,* Bucu-Teşti, 1977, p. 61—64) porneşte la editare, respectînd etica ştiințifică. Şi, în pofida 'ajutorului aproape nul, primit în capitala Moldovei, ca şi a sărăciei proprii, reuşeşte jsă tipărească şi el un prim volum, înaintea lui Gavra.

[18] Vezi şi scris, anterioară, -inel. n. 41.

[19] Lucrarea lui Teodor Aron, *Catehitică practică,* apăruse la Buda în 1843 /'vezi •*George Bariț şi contemporanii săi,* I, p. 112; în acest volum, scrisorile lui Gavril Munteanu, nr. VI, n. 9; aci supra n. 14).

[20] Scris, anterioară, n.45.

XIII

[Cernica], în 4 martie [1J

Frate Gheorghie !

Eu ieri venii de la M[ănăstirea] Cernica [1]. Acolo mă aflai de vro săptămîni. Azi, venind acasă din alergăturile care le am prin blăstăma cela de oraş, îți aflai scrisoarea-ț[i], însoțită de *Catehetică* [2], îți mult mesc ! Pe Bolla [3] şi Banno [4] îl cere Laureani; are trebuință în lecți sale [5]. Ce-ți pasă; fă-le să-i vie prin Nemeth [6], şi i se vor plăti. Zfahar C[arcalechi] a lătrat în toate părțile şi latră şi acum, dar D-zeu îi plăti şi lui şi noă după faptele ce facem toți.

Vestea cea răspîndită de mine e aici învechită; pricină de aşa vorb au dat întrebările ce le făcusem eu încă înainte de 6 ani lui Vasici, pent cari şi el, săracul pătimi şi eu nu mai scap. Dar nu e nimic, bun e D-z la niminea rău n-am făcut, sînt un cap, relație n-am cu niminea, va v vremea, scăpa-voi şi eu! Frate, sînt proclamat de al tău corresponden nu le-am tăgăduit, n-am vrut să mint, dar te rog bileturi nu-mi trim prin gazete-mi, că toate ale mele le deschid la cenzură, *hoc est,* de la Agh ție [8] să trimite pachetul întreg la Postelnicie, acolo se deschide. Se sco pînă acuma un plic fie a cui era, îl deschidea Marcovici [9], îl cetea şi d nu era nimic supărător într-însul, le da drumul, dar dacă era ceva oprea! Acuma fac aşa: din tot pachetul, caută togmai plicul meu, acela-1 deschide şi ce se află în el, ceteşte tot. Ştii, mă !?

Altamaimare !Ț-or fi scris alții. Traudafilof a făcut mare turburare a cu căutarea minelor [10]. Vodă, prin Vornicie [9]-i dădu voie, prin ofițuri n multe. Obştasca Adunare s-au împrotivit lui Vodă, oprind pe Trandaf şi pe Vodă să-şi tragă ofițurile îndărăpt, ca nişte împrotiva/ Regulam tului date. D-aici s-au născut ceartă groasă, groasă ca care n-a mai aici niciodată, nici împrotiva lui Ghica. S-au făcut 2 partide, opoz care are în cap pe popa cel mare [11] şi partida lui Vodă. Opoziție a de vro 27 de inşi, bine uniți, cari se certa zile întregi, în urmă ceasta ne tîndu-se împăca, venea treaba la balotorie. Atunci totdeauna cîş opoziția, şi aşa, ale lui Vodă rămînea toate gios, orice zise şi poftea, se primea nimic, spre cea mai mare ocară şi ruşine a lui. Deci astăzi f şi eu de față, la 11 oare era toți adonați în sala adunării. Veni şi pă tele] mitr[opolit], se deschise şedința. După ce se ceti jurnalul şed trecute, cînd era să înceapă la lucrare, iese secretarul statului, posteln Manolache Băleanu, în mijlocul sălii, se pune la o masă unde obicinu a ceti miniştri ofițele domneşti, începe a citi. Ce să auzim? Că „*s anului acestui se închide şi aşa d[omnii] deputați ai Obşteştii Adunăr înceta din ale lucrării*"[12]. Nimic mai mult, vezi art. 53 din Reg[ulamen Dar nu l-au pomenit. Mitropolitul s-au scîrbit foarte, a îngălbinit şi

s-au turburat. Lucru trist, după aşa proaspătă domnie; rău să aude ! Ce va. zice lumea? Ghica n-a fost bun, dar acesta ce-a făcut, ce vină-i bagă? D3stul că, în certurile lor, unii s-au expectorat: „Ce? Noi l-am pus, *noi-k* scoatem! Cine e el? Un herghelegiu !"

Şi tu ai vreme scurtă cînd îmi scrii, dar şi eu încă mă grăbesc, vezi t

Cu Iaşu mai lasă, să vedem aici, văz că şi acolo se bat berbecii *în* cap, şi [în] furia lor nu voi [să] caz între coarne-le. Mai bine aici.

Mă! Vream să tac! Dar ţ-o spui: eu mă călugăresc [14]. Ce va da D-zeu ! Doamne ajută ! îmi fac f [semnul crucii —n.ns.]. Dar au auzit călugării, cei mari aici, şi toţi stau mai tare împrotivă-mi, le e frică, zic că o fac ca să mă fac mitropolit!! Sînt în Cernica [15], me-am şi dus calabalîcul călugăresc. Acolo mă vor cu toată inima.

20v

Bălăfşescu J.f

Frate, numele ne-au mers de aceea ce va fi. Iată, în precina turburării se făcură de poeţii noştri nişte versuri intitulate *Măceşul şi florile* [16]. Măceşul vre să intre între flori (românii) şi zice că e *trandafir,* dar nu ştiu de ce ş-au mai pus în coadă un — *of,* (Trandafirof); grădinarul (Vodă). *Groap-astupă, grădinare* [17] .... i[d] e[st]: „Trage-ţi ofiţul îndărăt";

Ce-am făcut nu se desface.. . [18] ş.a. sînt tot vorbe din un ofiţ;
Vîntul din apus [19] = Austria şi poate alte puteri ;
Of [20] = musca.
Foloseşte-te de ele! Fă ce-i ştii! [21]
Rău de români în toate părţile!!/

Amice, trimiţîndu-mi ceva, adresează-mi de-a dreptul prin d. Romanov, ba şi gazeta mea, h[oc]e[st] plicul meu, pune-1 într-al lui Romanov şi el îmi va trimite tot, unde mă voi afla; ne-am înţeles amîndoi. Dar,, cu toate, bine ar fi ca pe orice scrisorică să-ţi pui pecetea şi se rîdică toată bănuiala de a ne mai şti ce stă în bileturile unuia şi ale altuia. *Ex gratia* [22]\ fetiţa cea tocmită cu 60 fl. w. lui Aron [23], *riest ce pas* [24]. Că ştiu ! Da vei întreba: de unde ştiu ? Ce-ţi pasă ? Dar să taci, că numai eu ştiu, ca duhovnic din Cernica, şi ştii, din spovedanie nu se spune *l*^ N-ar fi şi pentru mine bine, că ştii călugării cum sînt!!/

[1] Mănăstirea Cernica, noua reşsdinţă a lui Bălăşescu (vezi aci infra, n. 15).

[2] Vezi scris, anterioară, n. 19.

[3] Scris. XI, n. 47.

[4] *Ibid.,* n. 48.

[5] Laurian preda, din 1842, filosofia la Colegiul „Sfîntul Sava" din Bucureştii Programa cursului prevedea şi elemente de filosofia dreptului.

[6] Wilhelm Nemeth, librarul din Braşov.

[7] Cu toate că „vina" din numărul 93 pe 1843 al *Gaze* scris. XI, n. 31) nu se datoreşte lui Bălăşescu.

[8] Agenţia consulară cezaro-crăiască a Austriei, din Ţara •anterioară, n.7).

[9] Vezi scris. XI, n. 34.

[10] Cunoscuta afacere Trandafiloff, din 1843— 1844, care a tic fără precedent în Ţara Românească. Concesia minieră acordat <anteprenorului străin leza interesele economiei naţionale, şi a st .a tuturor oamenilor politici de bun simţ din ţară (vezi I o a n *române sub Regulamentul Organic 1834—1848,* p. 307 — 309).

[11] Mitropolitul Neofit, duşman redutabil al lui Bibescu.

[12] Despre lovitura parlamentară dată de Domnitorul Bib — şi care s-a petrecut *exact* cum relatează Bălăşescu! — vezi *Op. cit.,* p. 314. De aici încolo, pînă în decembrie 1846, Vodă legi, stîrnind revolta tuturor păturilor sociale din principat.

[13] *Vezi Regulamentul Organic,* ed. a 2-a, Bucureşti, 1847, răscoală sau vreo mare turburare şi nerînduială între mădular Adunări, Domnul va putea să precurmeze strîngerea ei, şi va fi raportul său către înalta Poartă şi către Ocrotitoarea Curte, •de a putea strînge o altă obicinuită Obştească Adunare" (d •*Obicinuita Obştească Adunare,* art. 54).

[14] Din acest moment, profesorul Nicolae Bălăşescu devin Cernica. Fiind cunoscut în epocă şi în istoriografie ca Nico ^Nifon Bălăşescu, în egală măsură; în ce ne priveşte, pentru optat pentru un nume compus: Nicolae Nifon Bălăşescu.

[15] Vezi şi n. 1. Cernica făcea parte dintre „Obşteştile măn la număr, alături de Căldăruşani, Poiana Mărului, Dîlhăuţu ş •arhimandritul Calinic.

[16] Este vorba de poezia lui Ion Heliade Rădulescu, *M* iocul luptei contra concesiunii Trandafiloff. Poezia s-a tipărit in 1844. Vezi textul ei şi avatarurile genezei înl. H e l i a d e I, Bucureşti, 1967, p. 140- 143; 437-439.

[17] Versul 90 din poezie *(„Groap-astupă, grădinare/* Dă ,[= Trandafiloff — n.ns.]).

[18] Vers. 149. în şedinţa din 1 februarie 1844, Obştease punerea a 6 „mădulari" mai hotărîţi, duşmani ai lui Bibescu, -dată lui Trandafiloff. Bibescu răspunde pe un ton violent în -că Adunarea „nu numai a păşit din hotarele întru cari se .atribuţii, dar a şi călcat toate regulele bunei cuviinţe". Pînă l mult!

[19] Vers. 156. Context: *„Cînd tot vîntul de apus]* Face-o rotează tare,/ Şi măceşul zboară sus". Interpretarea lui Bălăş alte puteri" nu concordă cu interpretarea tîrzie dată 'de H (vezi ediţia 1967, I, p. 143, n. 1): „Aluzie la revoluţia Franţ -care autorul cu doi ani înainte a prezis-o (vezi psalmul pub *sexe,* 1846)". Credem că explicaţia tîrzie a lui Heliade e forţată tera, la 1844, cel dat de Bălăşescu, bine familiarizat cu viaţ

[20] Vers. 173. Context: „Grădinare, grădinare,/ Vezi face muncă mare;/ Fugi de *of* cît vei trăi".

[21] Fireşte că Bariţ nu „s-a folosit" în nici un fel de poez ?S3 putea tipări.

[22] „Pe gratis".

[23] Prin scrisoarea din 7 februarie 1844 (vezi *George Bariț și contemporanii săi»* I, p. 40—41), Aron Florian îi cere lui Bariț, pe un ton destul de dubios, să-i trimită, „o fetiță, fie sască, fie ungură sau săcuiancă, ori română", „nu mai mare de 15 ani'* și „să nu fie urîtă". Avea nevoie de un ajutor de bucătăreasă.

[24] „Nu mai este așa." Dovadă că dascălul bucureștean s-a lăudat zadarnic cu moralitatea lui, ca unul „pe care Știrboaica l-a ales și i-a încredințat 4 fete ale saleca să le învețe religie și moral".

[25] Dar nici despre călugărul Nifon, proaspăt confesor al lui Florian, căruia îi divulgă taina spovedaniei, nu avem ce zice!

XIV

[Cernica], 15 iunie [1]844

Iubite frate ,

Ce poate fi de nu me-ai mai scris nimic, nici că ai priimit banii pe abonații de la mine, de care eu am fost totdeauna într-un fel de neodihnă; eu ț-am fost trimis atunci (în postu paștilor)[1] cu 3 abonați i[d]e[st] cu. 12 fl. mai mult decît îți suna polița. Acești 12 fl. nu știu dacă i-ai priimit ori ba; mai puteai să-mi mai scrii ceva, nu strica.

Frate, aici vine un amic al nostru, d. N. Bălcescu [2], tînăr zdravăn,, care n-are altul asemenea între români. Este un geniu, îl vei cunoaște mai bine, conversînd cu el; de la el poți auzi multe, politice și diplomatice^ este un istoric mare, cu cunoștință lată. Deși-ți are cunoștința, dar dorește a avea mai mare intimitate; te vei putea în multe/ folosi de la eL
22 precum și lui i-am recomandat, că în felul acesta numa de la tine poate lua cunoștințe mai chiare în toate r[a]murile.

Mă grăbesc. Peste scurt, mai multe. Dar mai scrie-mi. Ce poate f£ de ai tăcut cu totul, nu cumva ești supărat în ceva chip ?

Al tău frate,

22v *Bălășescu,^*
profesor./

[Adresa:] Domniii sale domnului *Georgie Baritz,* profesor și redactor *Gazetii de Transilvania,* în Brassov

[1] în 4 martie (vezi scris, următoare).

[2] Scrisoarea constituie sursa de bază pentru călătoria lui Nicolae Bălcescu îr* Transilvania, după cum se știe mai mult cu scopuri politice decît medicale. în 13 iunie-1844, Bălcescu îl anunța pe Ion Ghica despre intenția plecării, peste 3 zile, la bă (vezi N. Bălcescu, *Opere. IV, Corespondență,* ediție critică de G. Zâne, Bucureștii 1964, p. 59—60). Scrisoarea lui Bălășescu, necunoscută lui Zâne, confirmă preciz datării scrisorii lui Bălcescu, de către eminentul și regretatul exeget bălcescolog (o ginalul ei nefiind datat). Mai departe — duce Zâne firul logic — „anunțîndu-și ple rea la băi peste trei zile, înseamnă că pleca la 15— 16 ale lunii". *(Ibid.,* p. 472). V și Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea națională* 1834— 1849, B curești, 1967, p. 52 (autoarea *cunoaște* scrisoarea lui Bălășescu); Horia Nestore *cu-Bălcești, *Nicolae Bălcescu. Coontribuții bibliografice,* București, 1971, p. XV Ioan Chindriș, *Recepționarea operei lui Nicolae Bălcescu în Transilvania,* în v *Bălcescu și Transilvania,* Bălcești pe Topolog — Cluj-Napoca, 1976, p. 115—131.

[3] Cu adnotarea lui Bariț: „1844. N. Bălășescu".

XV

Bucurfești], 26 ian[uarie] 1

Frate prea dorite !

Nu te mira că de la despărțire-ne nu te-am mai încunoștințat nimica, avînd să-ți trimit și o sumă de bani.

Frate, după plecare-ți [1] m-am dus la mînăstire, unde m-am apuc de lucrurile încredințate, după aceea m-am bolnăvit ș-am zăcut 5 săp mîni rău, neputînd ști de ce se mai întîmplă în lume, nici ceva rel mai vrînd a avea cu lumea. în sfîrșit mă făcui bine, cerui de la păr tele] mitropolitul voie să mă îmbrac cu haine negre, carele dîndu-mi vo mă îmbrăcai, dar numaidecît călugării se îndrăciră mai tare [2].

Frate , eu abonați nu ți-am mai adunat, că nu poci să umblu d așa ceva; decît Alecu Lenș [3] me-au dat bani cu de sila și eu i-am lu[i] Romanov.

Frate, eu polița nu ți-o am plătit, căci n-am scos de unde eram rscoț, care voă nu vă pasă, dar eu n-am! însă cît/ mai curînd acum :să vi-i trimit, cît voi priimi ce a dintîiu rată, *expropriis* [4], și va fi od pentru totdeauna.

Frate, să mă vezi călugărește îmbrăcat! Să vezi boierii ce fac, ceartă care de care să mă aibă mai curînd la masă, lucru care poate strică, de aceea caut cît mai curînd să fug la pustie, unde-mi am t «odihna.

Ce mai faceți?

Ep[is]c[o]pu Ilarion al Argeșului [5] (prietenul meu) muri, cu D-zeu 10 ale acestia [6]. Se îngropa și după ce în timp de 16 ani nu făcu nimi mînăstire și avu 9000 venit # pe an și după ce cheltuia abia 1000 # an, unde aștepta lumea să găsască la el peste 100.000 #, nu găsi c

9000 # bani gata şi 4000 # în obligaţione; din toate cîte a făcut m viaţă-i, cel mai mare bine făcu că muri.

Vale, frate ! Mîine plec la mînăstire.

Al tău frate,

*N. Bălăşescu^*

25v *Vasitsium saluto, cum omnibus. Suiş Macrobioticam volo/*[7].

, J Adrefa: J Domnului Georgye Baritz, profesor et Redactor *Gazetii de 1 ransilvania,* la *Braşov, Crounstadt*

[1] Este vorba de o călătorie a lui George Bariţ la Bucureşti, în toamna anului-1844, pe care exegetul drumeţiilor lui Bariţ (vezi George Em. Marica, *Notele de călătorie ale lui George Bariţ,* în *Anuarul Institutului de istorie din Cluj,* VI, 1963,. p. 123— 147) nu o cunoaşte decît extrem de sumar. Ceva mai consistentă în date este scrisoarea lui Ioan Maiorescu către Bariţ din 22 octombrie 1844 (vezi *George Bariţ şi contemporanii săi,* I, p. 283—284), de unde, printre altele, aflăm că: a) călăuza braşoveanului prin Bucureşti a fost Nicolae Nifon Bălăşescu; b) că, printre alţii, Bariţ l-a vizitat, tot împreună cu Bălăşescu, pe mitropolitul Neofit; c) că, se pare, mitropolitul nu i-a primit; d) că a primit o sumă de bani de la domnitorul Ţării Româneşti. Acest mic amănunt din urmă credem că infirmă presupunerea Corneliei Bodeai (vezi *Lupta românilor pentru unitatea naţională 1834—1849,* p. 55), după care transilvăneanul nostru ar fi călătorit în scopuri conspirative, în legătură cu structurarea platformei naţionale pentru înfiinţarea Asociaţiei literare (eveniment survenit în februarie 1845). Faptul că Bariţ i-a întîlnit la Bucureşti, în casa lui Ioan Cîmpeanu, pe Nicolae şi Costache Bălcescu, pe Cezar Boliac şi pe alţii (vezi Corneliu Diaconovici, *George Bariţiu, 12/14 mai 1812—1892. Foi comemorative la serbarea din 12/24 mai 1892, Sibiu, 1892,* p. 15) încă nu ne îndreptăţeşte la o asemenea concluzie. Probabil că Bariţ a venit în capitala Ţării Româneşti mînat de necazurile *Gazetei de Transilvania,* ce răzbat acut şi din scrisorile lui Bălăşescu. Mai aproape de adevăr ar fi presupunerea — căci certitudini nu există, deocamdată, nici într-o direcţie, nici într-alta î — că Barit voia să-şi adune banii de pe la diferiţi prenumeranţi uituci şi să amelioreze atitudinea stăpînirii faţă de publicaţia braşoveană din care fuseseră oprite cîteva numere. Dincolo de aceste scopuri certe din partea unui om practic de talia lui Bariţ, orice presupunere este posibilă, mai ales în lipsa desăvîrşită a mărturiilor.

[2] Bălăşescu îşi făcuse iluzii despre călugării de la Cernica (vezi scris. XIII: „Acolo mă vor din toată inima" !). Iată cum descrie Aron Florian *(George Bariţ şi contemporanii săi,* I, p. 53) primirea „din toată inima" pe care i-au făcut-o călugării noului lor coleg: „Am aflat că cernicanii s-ar fi sculat în gloată şi ar fi cerut dela stariţul ca să gonească pe Bălăşescu din mînăstire, căci el, ca misionari al Papii, de la care primeşte leafă [?!], lucrează ca să întinză *unăţia".* Notăm că Bălăşescu era *neunit* ! Un alt corespondent al lui Bariţ, Ioan Maiorescu *(Ibid.,* p. 283—284), de data aceasta *duşman* al lui Bălăşescu, vorbeşte despre o compromitere totală a profesorului-călugăr, din cauză că „oamenii pretutindene au dispreţuit pe acei omenaşi carii s-au înjosit a le fi unelte la urîtele lor scopuri".

[3] Vezi scris. IX, n. 4.

[4] „în curînd".

[5] Ilarion Gheorghiadis, despre care vezi scris.I, n.3.

[6] Vezi necrologul lui Ilarian în *Gazeta de Transilvania,* V
«după altă sursă decît Bălăşescu. Se încheie cu observaţia
.deschise două scaune episcopeşti, cel de la Rîmnic, de ma
la Argeş".

[7] „Pe Vasici îl salut, cu toţi (ai săi). *Macrobiotica* sa o

XVI

Bucures

Mult dorite domnule Bariţ!

încă în 27 oct. a.c. trimisei o scrisoare în ma
un preparând din regimentul românesc de Orlat,
turile la Năsăud, cu numele Ola Ianoş, român,
Braşov şi din întîmplare fusese aici în Bucureşti,
dădui acea scrisoare, în care mai adăogasem şi vro
este şi aceasta/ ; zic din 27 oct., de *l'j*> lună,
priimit nici un răspuns, fie acela şi numai de 2 v
scrisoarea-ţi, " ca să fiu odihnit că ţi-a venit în mîn
mă aflu într-această neodihnă, te rog dă-mi atîta d
ori ba, ca să ştiu, Dar la întîmplare cînd n-ai fi pr
scrisoare din 27 oct. îţi trimit aici acea broşură c
ţionariul latin-român ce-1 lucrez[2] — poftindu-te, b
27 ca fără întîrziere să-1 publici şi în foaia dumitale
mai mult te îndemn şi te zoresc ca să te grăbeşt
lăsînd pe altele la o parte, fiindcă vor şi alţii să
acestea, şi în specie d. prof. *Alexfandru] Gavra* de
fi şi văzut înştiinţarea[4]; şi aceasta pentru mine a
care mă ostenesc d-atîta vreme şi acum să iese
după cum mi se pare mie, şi aici este o intrigă!
cam atins ![5] Versurile lui *Scaliger* din acea broşu
pomenind numele lui *SfamuilJ Klein,* i-am pus s
biografie, cu scrierile cîte am ştiut că le-a făcut[7]
ceva, mai adăogaţi-i, căci toate naţiile-şi laudă pe
ai lor, arătîndu-le meritele şi făcîndu-i nemuritor
să nu facem şi noi la ai noştri, cari sînt aşa de puţin
eu te-am mustrat în scrisoarea trecută că-mi cei
pe care i-am plătit la Bomches[8] din mai or iunie,
obiceiul lui) nu vi le-a plătit. I-am dat în loc de
fiindcă arhim[andritul] *Hrisant* al *Urezului*[9] nu-
cu fl. 8., iar d. Iancu Slătineanu[10] zise că nu i-a
din urmă, 4 fl., şi un al treilea, nenumit, şi eu !
afară, dar, *Hrisant,* Slătineanu şi eu = 16 fl. 2
~27v scrisoarea trecută ţi le-am deslușit./

Vei fi auzit că aici mai are să iese o gazet
d[omnului] *Alexandrescu*[11], se vede că va fi sprij

cerut 100 # ajutor acum la început de la Asoțiație pentru tipărirea cărților [12], cari i-au făgăduit.

Frate, ce zici de o gazetă bisericească? Eu socotesc că locul ieșirii nu-i poate fi mai bun decît Brașovul ! [13] Eu am deschis vorbă aici pe la cineva (căci trebuie sprijinită de mitropoliți și episcopi), și mi-a dat bună nădejde.

Este adevărat că prot[opopul] Popazu [14] s-a dus la Viena [15] căutînd. .. ce? Ți-aș mai scrie cîte ceva, dar. .. mă grăbesc. Doamnei d-tale mă închin cu plecăciune și (așa mi se pare), dacă te-ai făcut tată, pe cel mititel îl sărut și-i poftesc sănătate, să crească mare, să fie numai și numai bucurie și mîngăiere născătorilor săi. Iar sfintele sărbători vi le poftesc să le ajungeți în pace, întregi, sănătoși, încongiurați de toate mulțumirile, care fac fericit! Dd. profesori Mureșeni [16] le poftesc asemiaea toate cele bune. Cu aceste sînt al d-tale sincer amic,

N. Bălășescu m.p.„
profesor.

P.S. Blăjenii vor cu grămada să vie la București, și săracii nu știu
28 că aici e mai rău ca la ei!/

Unde și cum mă înveți să pui supt teasc *Dicționarul?*[17] Aceasta aștept de la tine. M-aș lăsa la tîrg cu Gat [18], dar mi-e frică de secături, socotesc că mai bine va fi la Pesta.

Sibienii cum ș-au pus trebile eparhiii la rînduială? Poate vei fi auzit: în 5 ale aceștia, în zioa de Sf. Sava dînd Poenaru un dejone mare, în urmă închină pentru vecinica pomenire a dascălului *Lazar.* Dupa sfîrșitul mesii trecură în salon, unde era o listă — în cap însemnat *Poenaru* — cu 20 galbini, pentru un monument dascălului Lazar. După dînsul se subscriseră toți cîți erau aci și se însuma vro 160# și aceasta se va face în toată țara și poate să se adune o sumă însemnată [19]. Știi că pînă acum Eliad a strigat în toți anii să se facă un monument lu[i]j Lazar, dar săracul nu fu auzit. Est timp el n-a fost la acea adunare și Poenaru făcu aceasta. Eliad însă nu o au pus în gazetă-i ! [20]

Aici îți trimit o probă de tiparul *Dicționarului* meu, făcută la Valbaum [21], care-1 cere cu tot dinadinsul. E frumos, adevărat, dar sărat, în primăvară, oricum, trebuie să încep undeva; decît te rog, grăbește; pune-mi articulul [22].

Ce minune: azi, 27 dec, mergînd la d. Romanov pentru gazete, îmi dă și N. 102 a Bălcescului [23], care de multe ori le confundă; aci văz un răvaș, dar în urmă văzui că nu-i către mine. La toți sosi, numai pe
28v mine m-ai urgisit. Pentru ce așa?/

[1] Sat în zona Făgărașului, lîngă Șercaia (pe săsește Schnakendorf).

[2] Despre munca lui Bălășescu la redactarea unui dicționar latin-român vezi și scris. XII, inel. n. 12— 13. Broșura pomenită n-am văzut-o, dar este descrisă în *Bibliografia analitică a limbii române literare 1780—1866,* București, 1972, p. 65—66. Ea se

intitulează *Dictionarium latin-român și ceva pentru limba română,* s-a tipărit la Sibiu, în 1845, după cum rezultă din această scrisoare, și nu în 1840, cum — probabil dintr-o scăpare! — afirmă autorii bibliografiei în cauză, și are 16 pagini în alfabet de tranziție. Este un prospect al dicționarului pe care Bălășescu spera să-l tipărească în curînd (va întîrzia pînă în 1848!).

[3] Necunoscînd broșura-prospect a lui Bălășescu, o reconstituim din diferitele fragmente în care a împărțit-o Bariț, pentru a o tipări în foile sale. Mai întîi, în *Gazeta de Transilvania* (IX, 1846, nr. 9, p. 35—36; nr. 10, p. 39—40), sub titlul *Dicționariu latino-român și ceva pentru limba română* — titlul original al broșurii! — se publică partea de principiu și de metodologie a autorului. Aceasta în zilele imediat următoare scrisorii. Ceva mai tîrziu, sub titlul *O problemă din limba noastră,* apar în *Foaie pentru minte...* (1846, nr. 11, p. 85—88) exemplificările lexicografice date de Bălășescu drept probă în prospect, pentru a demonstra bogăția limbii române. Partea referitoare la Samuil Mieu, din notele broșurii, apare separat (vezi aci infra, n.7). Mult mai tîrziu, în august 1846, apare în *Foaie pentru minte...* (nr. 35, p. 377—379) un prospect sever prescurtat al lucrării, sub titlul *Dicționariu latinG-român.*

[4] „Rivalul" literar al tuturor transilvănenilor din epocă, Alexandru Gavra, se pregătea să scoată și el un dicționar dar cu un profil enciclopedic. Gavra își lansase anunțul la 1 septembrie 1845, dar primul — și singurul! — volum al dicționarului va apare în 1847: *Lesicon de conversație istoricesc-religionariu. ..* tomul întîi, A—B, Buda, 1847 (vezi Mircea Borcilă, *Alexandru Gavra — lexicograf,* în *Limba română,* XX, 1971, nr. 5, p. 503-513).

[5] Vorbind despre Samuil Mieu și scrierile sale (vezi n. 7), Bălășescu observă că multe s-au distrus, iar „altele, din nenorocire, căzură în miinile unora, pe carii nu știu cum să-i numesc!" Din rîndul acestora îl socoteau contemporanii pe harnicul dar prăpăstiosul Gavra!

* Versurile pomenite, dintr-ale marelui filolog belgian *Joseph-Juste Scaliger,* 1540—1609 (din *Poemata omnia,* tipărită după moarte, în 1615), le-a inclus Bălășescu într-o notă a prospectului său, drept argument al „giganticului lucru" pe care îl depune lexicograful *(Lexicam scribat).* Cele 7 versuri au fost reproduse și de Bariț în *Gazeta de Transilvania* (nr. 9, p. 36, n* la col. II).

[7] în prospectul său, vorbind despre antecedentele lexicografiei românești, Bălășescu amintește de numele lui Samuil Mieu, iar la subsolul paginii dă o notă-gigant cuprinzînd date biografice și o listă a lucrărilor acestuia, tipărite sau manuscrise, în număr de 32. Dezintegrînd textul prea lung al prospectului, pentru a-l putea tipări (vezi aci supra, n. 3), Bariț transportă în notă pasajul despre Samuil Mieu, iar din notă face un articol aparte: *Samuil Clain,* pe care îl tipărește în *Foaie pentru minte. . .* (1846, nr. 10, p, 76-78).

[8] Friedrich Bomches, avocat din Sibiu.

[9] Hrisant era egumen al Mănăstirii Hurezu din județul Vîlcea.

[10] Vezi scris. V, n. 5.

[11] Din decembrie 1845, Grigore Alexandrescu, apreciat de Gheorghe Bibescu, este numit șef de secție la Secretariatul statului, în locul lui Grigore Grădișteanu, care demisionase (vezi Ioan C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul Organic 1834—1848,* p. 395). Era firesc, deci, ca Asociația literară, al cărei membru era, să-l antreneze în inițiative care cereau autoritate și influență. Revista sau gazeta plănuită n-a apărut, dar credem că este vorba de o nouă încercare de a reînvia *Propășirea* ieșeană, la București, după ce o tentativă din 1844 eșuase.

[12] Informația lui Bălășescu e destul de vagă. Alexandrescu tradusese *Meropa* lui Voltaire. Dar Asociația literară nu i-a acordat vreun ajutor la tipărirea ei. S-a aprobat o subvenție abia în 1846, dar pentru un proiectat dicționar de istorie națională propus de Nicolae Bălcescu și Mihail Kogălniceanu, aflați la Paris *(Ibid.,* p. 73-74).

[13] Ideea nu se va materializa niciodată. Neinspirația lui Bălășescu e desăvîrșită: nici un oraș nu putea fi mai puțin propice pentru editarea unei reviste bisericești, ca Brașovul laicilor burghezi din Gremiul negustoresc levantin!

[14]. Protopopul Ioan Popasu (despre care vezi *George Bariț și contemporanii săi,* volumele I—IV, pass.) era cumnatul lui Bariț.

[15] Nu se cunoaște nimic despre vreo călătorie a lui Ioan Popasu la Viena, în 1845.

[16] Iacbb și Andrei Mureșanu.

[17] Se va tipări la Sibiu, în primele luni ale anului 1848, în Tipografia fraților Hochmeister.

[18] Johann Gott, de la Brașov.

[19] Bariț a recepționat ș.tirea sindrofiei cu iz rnecenat de la București, dintr-o altă sursă:, pe baza căreia a* redactat articolul *București, 27 dec.* din. *Gazeta de Transilvania*•' (IX;i 1846, nr. 3, p. 11). Iiitîrzierea se datorește, credem,-celor cîteva necazuri pe care redactorul le avusese din cauza corespondenților lui Bălășescu.

[20] Vezi nota anterioară. Bălășescu greșește în legătură cu- Heliade Rădulescu: acesta nu numai că va publica știrea inițiativei lui Poenaru *(Curiend românesc,* XVIII, 1846, p. 53), dar se și angajează, alături, țde acesta, de Aron Florian și de Simion Marcovici, să fie „colectant" de bani pentru monumentul -lui Gheorghe Lazăr. Cu tot elanul dascălilor, inițiativa va, rămîne fără efect, pînă la resuscitarea problemei — -tot fără efect! — în 1848.

> .21]Sfi|" cunoaștem eșantionul de care pomenește Bălășescu. •

• - [22] Adică prospectul (vezi supra, n. 3 și. 7).

[23] Adică numărul 102 din 20 decembrie stil nou, al *Gazetei de < Transilvania.* Confuzie de nume între Nicolae Bllcescu și Nicolae Bălășescu î

' XVII.

[Sibiu], mercuri 15/28 oct. [1]1846.

Dulce frate !

1) în scrisoarea cea din urmi (30 sept.) zici că *Pedalioane* [1] nu mai ai; dar nu poți scrie să-ți trimită, dacă nu 10 cum cere administratorul[2], îricailea unul mie ? Te rog !

2) Am cercetat, după cum ziseși, la vamă de *Magazinul*[3] lui Lauriani, dar n-a mai sosit. Da va veni pe la voi, nu le mai trimiteți, făr-a însemna deasupra: *ce fel de cărți?; cîte tomuri ? ; din care tom, ce numere și cîte?,* iar nu după cum zice d. vameș că scrieți:. „Cărți românești!" Apoi acestea totde[a]una sînt suspecte și pasă cu greu cenzura.

3) îmi scrii că Grabovski[4] ce ruda e cii Sina-[5]? Nu e nici o rudă, dar Șaguna cu Sina este, adică: *Sina* celbătrîn (tatăl baronului de acum) cu *Șaguna cel bătrîn* (moșul acestui-administrator) au ținut 2 surori. Așadar, *Sina, baronul* de acum *cu tatăl -Șagunii* acestuia au fost veri primari buni despre nume, spița a 4[a]. Urmează, dar, că *Șaguna* acesta baronului Sina este nepot de văr, sau spița a 5[a]. Or, *Șaguna acesta* cu *baronu Sina cel tînăr de acum* sînt veri ai doilea, sau spița a 6[a]. Știi acum!! Sînt chiar vorbele Șagunii[6].

4) Frate, tot te sechiruiesc boierii țării și D[omnul], încailea dă-le și tu tămîie, cu atîta mai vîrtos, că aceasta poate folosi/ românilor[7]. Iată, am tradus articulul din *Algemfeine Zeitung]* N° 252, 9 sept[emvrie] 1846 *Beilage*[8]. Socotesc că ar fi bun într-unui din numerii foii tale, i-ar .mai deștepta, le-ar deschide ochii> că e mult adevăr în el. Fă cum știi, eu ți l-am făcut, așa mi s-a părut[9].

5) Șaguna s-a pus să facă îndreptări în cler. în sesia din 8/20 oct., adică azi săptămînă între altele se hotărîră următoarele:

Sub N° 586, calități ce trebuie să aibă candidații de preoție neuniți; numai aceia se vor priimi să învețe cursul teologhic, cari vor fi absolvă gimnaziul, dar acum deocamdată, dacă nu se vor afla deodată tot de aceia, și neapărata trebuință va cere popă, cel puțin să fie fost normalist bun; mai puțin nimic;

— „ — 587, s-au sistematizat cateheți pe lîngă toate școlele normale și gimnaziale din tot p[rinci]patul; aceștia, dacă vor fi oameni, pot aduce mult folos neamului;

— „ — 592, ca preoții să se poarte în veșminte preoțești;

— „ — 596, să se prelungească cursul învățăturii de preoție din 6 luni ce au fost pînă acum, la 2 ani, avînd a se preda pregătiților candidați: *„gramatica român[ească], stilistica, catehetica, o mică retorică bisericefască], apoi istor[ia] bisericefască], teolfoghia] morală, dogmatică, pastorală și o mică cunoștință de canoane. Nu* e bine?

— „ — 597, cere transpoziția tuturor lucrurilor ep[is]c[o]pești (aici stă iepurele ascuns; arhiva lipsește jumătate, actele care au socotit ei că... nu sînt. Ba din protocole sînt de la mijloc rupte cîte 10 coaie. Se află în protocoale unele, de care în alte sînt cu totul alt fel. Vom vedea!!) [10] /

Dar, ce e mai derîs decît toate, sub N° = 593, tot într-acea zi se ceti decretul împărătesc trimis de consistoriu în privința al 000 fl. cm. ce-i dăruise mai azi primăvară teologul *Ioan Moga* [11] seminariului, însă subt acea cerere, ca să-1 lasă să publice fapta aceasta în toată țara. De.unde-i veni că se primesc banii, dar publicarea lor.se abneghează. Poftim, ai mai văzut oameni proști așa!? Apoi să știi că orice hîrtie de la Curte, de la Gubernie, ori de la vro varmeghie, toate vin tot pe numele lu " *Andrea Șaguna,* nu pe a Consistoriului. Apoi de la Gubernie au venit popi în unele pricini mai vechi ale lor, de unde au luat răspuns de la consilieri, că au poruncă de la Curte ca nici Gubernia să lucreze nimic biserico-neunit, pînă nu va întreba pe administratorul Șaguna. Asta e mult! După întoarcerea de la Dietă a priimit vizită pe comandirtele [12] carele a șezut aproape un ceas, apoi mergînd acasă, a trimis toată ofițerimea. După aceea veni contesul, apoi grof Nâdajdi [13] vine tot a 3[a] zi de-1 vede și prînzesc amîndoi. Cu un cuvînt, are mare vază la cei mari, este mult recomîndat de sus, aceasta poate să ne fie de folos.

D[om]nii protopopi fuseră învățați a despărți pe bieții oameni de muierile lor numaidecît. Dar acum în toate sesiile a întors despărțiri făcute de directorul [14], de teologul[15], de Bodilă[16], Panovici[17] și de alți preoți, îndreptîndu-i să trăiască împreună; nu sînt pricini de des-

părțire. Apoi dispenzări de grad 5—6 nu mai dă. Zice că legea bisericească oprește, el nu e mai mare pe legea, ci pus să păzească legea. Bine zice, de ar face tot așa. Așa a zis Domnu Bibescu, cînd se alese Domn,
30 apoi acum...[18] /

îți scrisesem, frate, și cela rînd, abată-te pe la Nemeth[19], librarul vostru, și pomenește că dacă vor fi venit cărțile ce mi le trimisese el la București, să mi le trimită aici. Dar nu Bercastel *Kirchengeschinchte*[20], aceea nu, ci cealaltă, despre *Kirchenversamlungen*[21] numai.

îți zisem să zici lui Nicolae Mandraștiu[22] să-mi puie 10 funți[23] tutun'bun, tot deosebiți; ai uitat!

într-altele,-ți sărut familia mică[24]; ceii mari (doamnei), complimente.

Și sînt al tău sincer,

Balaș [eseu]

Boer[25] a venit; bine ar fi de s-ar purta aci bine.

Frate ! mie-mi lipsesc mai multe numere din *Gazetă,* p[e]r [exempjlu.

Apropos, eram să uit! Duminecă, în 13/25 sosi aici, în Sibiu, domnul Mihail Obrenovici, fostul prinț al Sîrbiii. Vine de la Viena și călătorește la Țara Românească să-și vază moșiile!!! (Mai bine pe amanta sa i.e. pe vară sa, fata unchiu-său Efrem, măritată aci; șede la moșia ei.) *Sed hoc inter nos* !!) Spre care scop M[ăria] S[a] Prințul Româniii, D[omnul] Gheorghie de Bibescu, trimise înainte pe adjutantul său, maiorul N. Bibescu, spre a-1 întîlni în Sibii și a-1 însoți în drum pînă la București. Marți 15/27 plecară acești oaspeți cu zioa odată, peste Vama Turnu Roșu. Prințul Mihail avu în suita sa pe d. Gherman și
30v pe alți prietini ai casii lor[26]. /

[1] La Brașov, prin Bariț, se desfăcea în Transilvania lucrarea lui Veniamin Costache — devenit odată mai celebru în urma înlăturării din scaunul metropolitan! - *Pidalion sau cîrma corăbiei înțelese a catoliceștei și apostoliceștei Biserici a ortodocșilor Traduse din grecește în românește de înalt preofsințitul proin m[itropolit] chir Veniamin. Tipărită prin sirguința și cheltuiala lui Leonil. îndreptate și îndeplinite de protosinghelul Neofit Scriban,* Mănăsitrea Neamțu, 1844 (vezi și *George Bariț și contemporanii săi,* IV, p. 228).

[2] în 21 august/2 septembrie 1846 a sosit în Transilvania viitorul conducător al românilor neuniți, care trebuia, deocamdată, să preia cîrma scăpată după moartea lui Vasile Moga, în calitate de vicar general sau administrator. O nouă epocă se deschidea în viața românilor transilvăneni, plină de realizări pe plan național, dar și de exagerări dăunătoare, din punct de vedere confesional-prozelitic. Vezi despre tînărul „administrator" în principal Nicolae Popea, *Arhiepiscopul și metropolitul Andrei baron de Șaguna,* Sibiu, 1979 și Ioan Lupaș, *Mitropolitul Andrei Șaguna, Monografie istorică,* Sibiu, 1909.

[3] Despre *Magazin istoric pentru Dacia* și necazurile desfacerii lui în Transilvania, vezi *George Bariț și contemporanii săi,* volumele anterioare, pass.

[4] Pasaj despre familia lui Șaguna. Anastasie Grabovski era un macedoromân bogat din Pesta, negustor care „ducea o casă deschisă și sta în relațiuni amicali cu persoane înalte" (Nicolae Popea, *Op. cit.,* p. **21),** unchi al mamei lui Șaguna,

Anastasia, pe care a găzduit-o împreună cu copiii, după despărțirea de soțul ei Naun Șaguna. Este, de fapt, adevăratul tată al viitorului prelat transilvănean.

[5] Familia Sina din Viena, negustori de asemenea, tot macedoromâni, s-au îmbo gățit pînă la a-și putea exopera un rang de baron al Imperiului. Gheorghe Sina, cu care au avut contacte corifeii Școlii Ardelene, a fost un om cu sentimente naționale Fiul său *Simion Sina,* 1810— 1876, dobîndind sentimente grecești, s-a îndepărtat d români, încît Șaguna, după 1860, a încetat să-1 mai cunoască, deși părinții lor fuseser buni prieteni și rudenii. Vezi despre Simion Sina, Nicolae Popea, *Op. cit.,* p. 19 Armond Baschet, *Possessions en Hongrie. Le domaine de (Goedoelloe) M. l baron Sina,* în *Le Monde Mustre,* Paris, I, 1857, nr. 27, p. 15—16; *Toth Lorincz, Em lekbeszed hodosi es kizdiai bard Sina Simon felett,* Budapesta, 1876.

[6] Dintre cei doi monografi ai lui Șaguna, doar Nicolae Popea *(Op. cit.,* p. 1 evidențiază înrudirea lui Șaguna cu baronul Sina. Prudent, Lupaș o eludează!

[7] Nu înțelegem de ce îl *sictiruiau* — nu „sechiruiau"! — „boierii țării și Domnul pe Bariț, căci din 26 august nu mai apăruse în *Gazeta de Transilvania* nici un artico despre Țara Românească. Sau tocmai de aceea? Firește, redactorul de la Brașov nu s grăbește cu „tămîia", dar relatează totuși, cîteva zile mai tîrziu (IX, 1846, nr. 87, p. 345—356) despre plimbările lui Gheorghe Bibescu „cu înalta Sa Doamnă", prin județele Țării Românești. Se scoate în evidență „cu ce festivități și cu cîtă căldur fu priimit Domnul de către supușii săi, preste tot".

[8] Articolul din *Beilage zur Allgemeine Zeitung* (gazetă-supliment a marelui zia german *Allgemeine Zeitung* din Augsburg) se intitula *Die Donanfurstethumer* (Principatel Dunărene) și a'apărut în numărul indicat de Bălășescu, p. 2012—2013.

[9] Nu s-a publicat în *Gazeta de Transilvania.*

[10] Cu firea sa energică, Șaguna s-a apucat să îndrepte necazurile dărăpănate sale eparhii. în 20 octombrie 1846 a convocat ședința Consistoriului episcopal neuni din Sibiu (vezi *Gazeta de Transilvania,* IX, 1846, nr. 83, p. 329—330), unde a impu măsuri severe pentru emanciparea clerului neunit din lenea și indolența pravoslavnică Apoi a emis o circulară cu hotărîrile draconice ale ședinței.

[11] *Ioan Moga,* 1790— 1856, cleric neunit de oarecare suprafață, nepotul episcopulu sibian Vasile Moga. Vezi despre el Ioan Lupaș, *Ioan Moga „Teologul" 1790—185 — Succesorul lui Gheorghe Lazăr,* în *Biserica ortodoxă română,* XXXIX, 1915, p. 635— 645; 770—775; 874—880; 991—993; reprodus în Idem, *Studii, conferințe și comun cări istorice,* III, Sibiu, 1941, p. 151-172.

[12] „Comandirtele" armatei imperiale din Transilvania, avîndu-și sediul în Sibiu era generalul Anton Puchner.

[13] *Nâdasdy Ferencz Szerâf* 1801— 1885, magnat și politician maghiar, unul dintr puținii aristocrați care au avut o atitudine politică justă față de români. Această at tudine s-a validat după 1860, cînd Nadasdy ajunge cancelar aulic al Transilvaniei l Viena. în 1846 era președintele Tezauriatului Transilvaniei din Sibiu. Vezi despre e și *George Bariț și contemporanii săi,* IV, p. 373, n.8.

[14] „Directorul" e Moise Fulea, despre care vezi *Ibid.,* I, p. 149, n. 3; p. 27 n.4. La data scrisorii Fulea era director al școlilor naționale neunite din Transilvani profesor de gramatică, metodică și teologie pastorală la Seminarul teologic și întîi asesor al Consistoriului din Sibiu. Era, totodată, protopop al Sibiului (tractul al doilea

[15] Ioan Moga (vezi n. 11).

[16] Petru Bodilă sau Bădilă, viitor socru al lui Iacob Bologa, era protopop d Miercurea și membru al Consistoriului.

[17] Ioan Panovici era protopopul Nocrihului și asesor consistorial.

[18] Aluzie la spăimoasa cuvîntare a lui Bibescu în ziua înscăunării (14/26 februar 1843).

[19] Wilhelm Nemeth, din Brașov.

[20] *Antoine Henri Berault-Bercastel,* 1722— 1794, scriitor iezuit francez, erudit mare faimă, autorul unei monumentale istorii bisericești — *Histoire de VEglise* — 24 de volume, Paris, 1778- 1790.

[21] S-ar traduce: *Culegere bisericească,* însă nu există vreo lucrare a lui Berault-Bercastel care să corespundă acestui titlu. Tîrziu după moartea autorului, la Augsburg, în 1823, a apărut o ediție prescurtată a scrierii de bază: *Geschichte der Kirche in einem getreuen Auszuge.* Despre aceasta să fie vorba?

[22] Probabil un negustor din Brașov. •

[23] Funt = unitate de măsură de 1/2 kg.

[24] La data aceea Bariț avea o fetiță, Victoria, născută în 11/23 februarie 1846-

[25] Demetriu Boer, despre care vezi *George Bariț și contemporanii săi,* III, p. p. 16— 17, n.2. In urma răfuielii episcopului Ioan Lemeni cu profesorii răzvrătiți împotriva lui — vezi bibliografia procesului supra, scris. IX, n. 13 — , B:>er a refuzat să plece „in cura animarum'' la parohia din Boiul Mare, și s-a înscris, împreună cu Simion Bărnuțiu, ca student la cursul juridic al Liceului academic german din Sibiu.

[26] In ziua cînd Bălășescu își data scrisoarea, Mihail Obrenovici a sosit la Bucu» xești, după cum relatează *Gazeta de Transilvania* într-o scurtă știre (IX, 1846 nr 9L p. 363).

XVIII

[Brașov- Sibiu mijlocul lui octombrie — mijlocul lui noiembrie 1846] [1]

Amantisime Baritz!

Te-am căutat, nu te-am găsit căci te duseși d-acasă. Te sărut, io plec azi la 4 oră cu carul iute. îți trimit doă pachete pentru Iași: unul d. Bojincă, iar celălalt d. Asachi. P-acest din urmă scrie tu adresa, căci nu o știu !

Rămîi sănătos, cu tot cuprinsul. *Dd* unde voi fi [2], te voi înștiința de mine și de alte, care te pot interesa și aștept reciproce răspuns si alte. Adio !

Sînt al tău adevărat amic,

N. Bălășescu
prof.

Plătii pentru 1 loc la car	4 f.	30
pentru *widergericht* [3] . .	4	15
	f.	45
afară de ce am lăsat la Nemeth [4] pentru care aș fi mai plătit		15
	15	

Nu era mai bine să fi luat un car cu chirie?

Te rog publică-mi această înștiințare de dicționariu [5]. /

P.S. Frate, iată scrisoarea, ți-am scris cîte am știut, dar și atunci fiind bolnav (căci bolesc de o lună), însă după ce o'isprăvii, mă trînti răul la așternut, unde gata, gata. .. Acum, laudă cerului, e mai bine, dar din casă tot nu poci ieși, și așa nici scrisoarea nu ți-o am putut trimite; pe poște n-am vrut, altfel n-am putut. Da *Magazin* încă nu

stiu nimic, pînă nu m-oi scula și voi merge la la Thalmeyer, apoi ț-oi spune.

îmi scrie Alpini, prot[opopul] Mediașului: săracul, este pe isprăvite [6], pagubă de așa om.

Si îmi scrie Laurianu / din Bucureștii, dar nimic esențial, ci tot nimicuri, mai mult îmi face întrebări. Dar la *Magazin* nu pomenești nimic.

Blăjenii, frate, au căzut la atîta trîndăvire și slăbiciune morală, încît gîndesc că niciodată n-au putut să fie așa o sațietate. Un profesor de treabă nu e tot în Blajul. Cînd ai ști niște urmări ale amicului nostru Th[imotei] Ț[ipa]r [7], te-ai mira că cum poate să uite așa de sine.

Au venit aici la gimnaziul din Sibiiu 2 copii din Blaj, pe gramatică, cu atestaturi de *caetero* [8] tot cu eminenții, dar sub rubrica unde este *Scholam quam frequentvait* [9], scrie profesorul într-unui = *debita* [10], într-altul *meâÂocris* [11], nici an, nici zi. Praefectul *Schlauf* [12] se miră ce poate fi, nici un testimoniu nu știu să scrie? Mă rugă pe mine să le retrimit la Blaj *pro correctura* [13]. Dar le scrisei o epistolă, de știu că m-or ține minte, s-or învăța a nu băga de seamă la darea testimoniilor, cu atîta mai vîrtos că într-amîndouă erau iscăliți: „Profesoru clasului", „Profes. limbei germane" și un canonic, ca praefect./

[1] Scrisoare nedatată. Datarea am făcut-o pe baza informației că protopopul Constantin Alpini din Mediaș „este pe isprăvite" (vezi în ac. scrisoare, infra, inel.n.6.). Alpini a murit în 23 noiembrie 1846 (vezi scris, următoare, inel. n. 10), probabil la puțină vreme după această scrisoare. Epistola prezintă o ciudățenie rară: este compusă din două părți (scrisoarea propriu-zisă și P.S.-ul), scrise la interval de o lună. Prima parte a fost scrisă la Brașov' cu o lună înaintea P.S.-ului, cînd Bălășescu se pregătea să plece într-o călătorie. A doua parte, la Sibiu, după'o lună de boală.

[2] Călătorie ratată din cauza bolii (vezi Post Scriptumul).

[3] „Recurs într-un proces."

[4] Wilhelm Nemeth, librarul brașovean.

[5] Nu se mai publică vreun anunț despre lucrarea lexicografică a lui Bălășescu, pînă spre sfîrșitul anului 1847.

[6] Vezi și n. 1. Alpini „s-a isprăvit" la'23. noiembrie Vezi despre vestea morții lui scris, următoare, n. 10.

[7] Observație oarecum justificată de faptul că Blajul abia ieșise din zbuciumatul conflict, cu pregnante nuanțe politice, dintre profesorii conduși de Simion Bărnuțiu, și episcopul Lemeni (vezi scris. X, n. 4). „Urmările" lui Timotei Cipariu trebuie să fie învinuirile pe care i le-a adus în 1845 — făcînd un mare tapaj public, după obiceiul său! — Ioan Maiorescu, că Cipariu s-ar fi aliat întru dezmăț și tiranie cu canonicul Vasile Rațiu, asupritorul profesorilor (vezi în acest sens *George Bariț și contemporanii săi,* I, p. 285—292). Lui Bariț îi erau cunoscute aceste învinuiri făcute la mînie, și care îl vizau și pe el *(Ibid.).* %

[8] „Dealtminteri."

[9] „Școala pe care a frecventat-o."

[10] „Restant."

[11] „Mediocru".

[12] Ignatius Schlauf, personalitate marcantă a bisericii romano-catolice din Transilvania, era membru al Consistoriului romano-catolic din Alba-Iulia, arhidiacon al Districtului bisericesc romano-catolic de Făgăraș, decan și paroh al Sibiului și prefect (director) al Gimnaziului regesc romano-catolic din Sibiu.

[13] „Pentru îndreptare."

XIX

Sibiu 30 noemvr. [1]84§

Frate!

Scrisoarea ta din 24 aceştia o am priimit în 26, marţi, însă a venit mai tîrziu, de cum era hotărîtă. Grecii tăi împreună cu prota Verza[1] veniseră de luni seara. Atunci pe la 5—6 ceasuri după prînz mergînd eu la Administratorul[2], găsii pe greci acolo, cu cărţile, hîrtiile, hrisoarele şi decreturile cîte le au în privinţa lor, toate pe masă, dovedindu-şi dreptăţile cunoscute şi aprobate de înaltele locuri, şi supărările cîte le cearcă de la români, cari n-au nici un drept să-i supere. Din toate spunerile, şi mai vîrtos scrisorile lor, d[omnul] administrator n-au putut să le dea alt răspuns, decît că în cît vede el aci, ei au dreptate, să se cîrmuiască de bine şi să nu se amestece niminea în lucrurile lor. Popii şi biserica lor sînt supuşi adevărat apiscopului şi Consistoriului, în cît se atinge disciplină, dar nu şi protopopului locului. Şi ei au drept să-şi aducă popă grec, de unde vor vrea. Popa lor are să slujească tuturor grecilor străini, ori pe unde vor şedea aceia; ei să dea socotelile bisericii Guberniii, cu
3 1 altul n-au treabă. / într-acestea ei spuneau, vorbeau, se rîcăiau. Administratorul le da tot dreptul (cu toate că el ştie tot procesul cum stă şi asta o are de princip: *Audiatur et alterapars** ; este iurist bun). într-aceea eu, nu să tac, să-i las să isprăvească şi să se ducă, ci zic: *„în toate hîrtiile acele nu-i duh creştinesc, nu e evanghelicesc, ci tot cuvinte de shismă, de dezbinare, cumpărate cu bani, cine dă mai mult. Creştinătatea şi evanghelia ne recomandă dragostea] aci nu e nici un cuvînt de dragoste, ci tot de revoluţie, scrise de oameni streini bine plătiţi, cărora nu le pasa, şi dictate de inimi pizmaşe, cum au fost totdeauna grecii şi bulgarii cu românii!!"* [4]

Frate, la aceste cuvinte s-au îndrăcit grecii tăi, au început să strige prin casă, să se scoale de pe scaune, să vie asupra maa, întrebîndu-mă că de unde ştiu eu acestea. „Acestea sînt decrete împărăteşti, de la împăratul şi de la Gubernie", zic ei. Eu le-am zis: „Ştiu bine cum se fac şi se scriu astfel de decrete şi la curte şi la Gubernie, le ştiu p-amîndouă unde sînt. *Cine dă mai mult acela are hîrtie mai bună*! Şi mai multe de o parte şi de alta". în sfîrşit, cînd se liniştiră, le zisei: *„De ce sînt două capele în cetatea Braşovului, una grecească şi alta românească?"* După ce vorbiră ei multe, le zisei: *„Cum să nu se desfacă românii de greci şi să-şi facă altă biserică, în limba lor, de vreme ce la greci, la Paşti, cînd, după obicei în toate locurile, aşa şi aci, s-au citit Evanghelia învierii U mai multe limbi, greceşte, turaşte, bulgăreşte, latineşte, ungureşte, nemţeşU,*
3 lv *numai româneşte nu ! ? Acum, \ Paşti au fost acelea ? învierea lui Hfristos]> care pentru iubirea noastră a murit, lăsîniu-ne numai dragostea, ori # fost o zi de turburare, de zavistie, de pizmă, de urîciune asupra confraţilor săi?* !" Aci iar s-au îndrăcit; să-i fi văzut! întreabă pe departe: „Ce călugăr v-au ajutat la vorbă-vă cînd arătaţi pricina Vicariului? [5]" Nu ştiu ce idee au de mine, dar au ieşit cătrăniţi: nici să fiu fost plătiţi nu se făcea aşa bine.

f

în sfîrşit, după multe vorbe, eu le-am recomîndat dragostea,
văd ei bine că nu e bine aşa, nici pentru dînşii nici pentru ro
Aşadar, să se învoiască cum ar fi mai bine etc, etc. Aceasta a fost
seara. Marţi me-a venit scrisoarea, care în loc ce o am priimit, d
dus la d. vicariul, însă numai am împlinit cererea-vă, căci vre
trecuse, pentru care o aţi fost trimis.

Dar alta să vă spui: nu e bine nici de o parte, nici de alta, însă ro
nu vor putea cîştiga cererea lor niciodată. Sînt hîrtii la ei, cum am
care se vor ţinea în valoarea lor. Ei au bani (fireşte ai bisericii
cari îi jertfesc, dîndu-i altora, ca să-i ţie, să nu cază. Au un prot
mare la Viena, pe *Zamfirache C. Popp*[6], care-i om mare acolo,
.apără pînă la sînge.

Ba ce e mai mult *(hoc sub rosa* [7]*),C.* Popp a scris în pricina aceasta
şi administratorului, recomandînd pe grecii din Braşov. Ce să^
Administratorul, adevărat, zice că nu să uită la scrisoarea nimă
dar ce să faci grecilor, ei au privileghii, au hîrtii şi românii n-au. Di
ca român va sprijini pe români cu toate puterile şi cu dragoste,
numai se va putea, numai ceva drepturi să aibă. Dar nu vrea
compromită, ca răposatul Ep[is]c[o]p Moga (au căutat altele în pr
aceasta) carele anu trecut [1]845 căpătă de la Gubern o înfruntare
pentru grecii din Braşov, dîndu-le lor toate drepturile[8]./

Frate, n-am putut să ne mirăm destul; lucrul acesta, pentru
ai scris cu aşa foc şi zor (dar vrei să fie din parte-ţi secret), îl îm
şeşti la o grămadă'şi pe urmă şi la copii (Puşcaş)[9], care umblă cu
soarea din casă-n casă, fără se apropie unde ar fi trebuit. Adm
tratorul s-au şi supărat pe aceasta.

Vei şti că amicul nostru *C. Alpini,* prota Mediaşului, îşi
sfîrşitul sîmbătă în 24 şi marţi, 26, îl îngropară[10]. Ep[is]c[o]pu Le
vrea să trimită la Mediaş un canonic, dar dacă n-ar vrea acela
Şteffan] Manfi [11].

Zici în scrisoare-ţi că *Boliac încă să însoară* ! Dar cine s-a mai în
de zici că Boliac *încă.* Am auzit de Aaron Florian că s-ar fi în
de e adevărat a luat de la Piteşti una cu venit de 200# pe an.
Lauriani tot bolnav? Cum şi în ce chip? Te rugai în vro cîteva s
de nişte lucruri: o carte să-i zici lui Nemeth să mi-o trimită,
Kirchenbersamlungen [12] şi un *Pedalion* [13] să-mi cîştigi, dar însă se
că n-ai chef.

Eu am să-ţi trimit preţul *Pedalionului* şi al gazetii mele, pe
trecut şi anul viitor, pentru mine şi administratorul, cu un prilej.
Dirău [14] îi mulţumesc foarte pentru aducerea aminte, şi-1 rog ca să
voiască a-mi ţinea nevătămată dragostea şi patronima de care n
norocit, că m-am învrednicit a o dobîndi; şi mă oi sili din parte
mă face din ce în ce mai vrednic de aceea, rogîndu-1 ca să porun
orice cu mica sa slugă!!

Ştii că D. *Budai* era gata să lasă zioa bună[15], dar e mai bine

Ce e cu recursul cu cei 100 de subscrieri? [16]

Ce ciudat eşti! Nici nu-mi spui dacă ai priimit scrisoarea scris! [în] 19 dar trimisă [în] 29 oct.

Bălăşescu

Frate, de ce nu-mi spui cine a scris art[icolul] *Pentru cultura călugărilor!*[17] Trimite-mi *Pedalionu* ca-mi trebuie şi de la Vaina[18] *Istoria Sfîntă*[19], şi *Elemente de dreptul politic*[20], şi *Gramatica nemţească pentru. români,* tipărită acolo în 2 părţi[21]. Şi preţurile toate odatăT

[1] Alexe Verza, protopop neunit în Săcele-Braşov.

[2] Andrei Şaguna.

[3] „Să fie ascultată şi partea cealaltă". Povestea lui Şaguna cu grecii din Braşov va fi de lungă durată şi va constitui motivul despărţirii de baronul şi vărul său Simion. Sina. Cităm din Nicolae Popea *(Arhiepiscopul şi-metropolitul Andrei Baron de Şaguna,* p. 19): „Cu fiul Simion Sina, Şaguna se văzu silit a întrerupe relaţiunile cele bune încă în anul 1860, pentru că acela fiind mai puţin român şi mai mult străin, devenise cel mai mare patron al zişilor greci de la biserica Sfintei Treimi din cetatea Braşovului, care, cum se ştie, stăteau în proces cu partea română şi cu Şaguna, cauzîndu-i priii aceasta, ca episcopului lor legitim, mari neplăceri".

[4] Bălăşescu avea experienţa celor trei răscoale ale bulgarilor *şjk* grecilor de la Brăila, despre care îi relatează lui Bariţ supra, în scrisorile IV—V.

[5] Acelaşi Şaguna.

[6] Protectorul grecilor din Braşov era unul dintre marii comercianţi din sud-estul Europei, Zenovie Hagi Constantin Pop, grec originar din Oltenia, a ajuns şeful unei case de bancă şi comerţ din Viena şi Sibiu, şi deci unul dintre primii oameni definanţe ai Imperiului. Vezi despre el Dumitru Z. Furnică, *Călătoria lui Zenovie Hagi Constantin Pop, şeful casei de bancă şi comerţ cu acest nume din Viena şi Sibiu la Paris şi Londra în anii'1826—1827',* Bucureşti, 1931.

[7] „Aceasta rămîne secret."

[8] Nu era singura moştenire lăsată de bătrînul arhiereu Vasile Moga, pe care energicul Şaguna trebuia să o îndrepte I

[9] Acest Puşcaş este viitorul *Ioan Cavaler de Puşcariu,* despre care vezi *George Bariţ şi contemporanii săi, I,* p. 177, n.7. în 1846 era elev la Liceul academic săsesc din Sibiu,.

[10] Necrologul lui Constantin Alpini, scris de Bariţ cu multă simţire, s-a publicat în 9 decembrie *(Necrolog. Constantin Alpini, parohul şi protopopul Mediaşului,* în *Gazeta de Transilvania,* IX, 1846, nr. 99, p. 394). Pierderea prematură a acestui cărturar român a fost dureros resimţită de transilvăneni, unde formarea unui intelectual de talie era, prin greutăţile ei, o problemă naţională. Vezi despre Constantin Alpini, *George Bariţ şi contemporanii săi,* III, p. 330, n. 11.

[11] Urmaşul lui Constantin Alpini în scaunul protopopesc al Mediaşului nu va fi notarul Consistoriului greco-catolic din Blaj, Ştefan Manfi, ci Ştefan Moldovan (despre care vezi capitol aparte în acest volum).

[12] Vezi scris, anterioară, n. 21.

[13] *Ibid.,* n. 1.

[14] După tonul lui Bălăşescu, credem că „biràul" (primarul) era primarul Braşovului, „Judex Primarius", Joseph Wentzel.

[15] Aron Budai (despre care vezi *George Bariţ şi contemporanii săi,* IV, p. 10, n.7), fratele lui Ioan Budai Deleanu era notarul Consistoriului neunit din Sibiu. Avea să moară peste scurt timp, în 1847, la vîrsta de peste 70 de ani.

[16] La sfîrşitul anului 1846, preoţii şi mirenii neuniţi din Braşov şi împrejurimi înaintaseră cîteva petiţii la diferite foruri din principat şi din Viena, în sprijinul îmbunătăţirii situaţiei confesiunii neunite din Transilvania,

[17] Articolul din *Foaie pentru minte...* (1846, nr. 35, p. 276—2 p. 285-286; nr. 37, p. 293-294; nr. 38, p. 298-301; nr. 39, p. 310-3 *Corespondinţâ despre cultura călugărilor.* Autorul, care e presupus a fi Va nescu din Ţara Românească (vezi George Em. Marica, *Foaie inimă şi literatură. Bibliografie analitică, cu un studiu monografic,* Bucu p. 460, poz. 3306) pledează pentru o ridicare morală şi intelectuală a mo

[18] Negustorul Ioan Vaina de Pava, din Braşov.

[19] Lucrarea lui Alexandru Geanoglu Leşviodax, *Istorie bisericeasc* Bucureşti, 1845. (vezi şi *George Bariţ şi contemporanii săi,* IV, p. 271, n.

[20] Se tipărise la Braşov, în 1846, lucrarea — nesemnată! — a lui Costa *Elemente de dreptul politic. Despre mai midţi autori, de un filo-român.* acestei ediţii braşovene vezi-le în *Ibid.,* III, p. 96, n. 5).

[21] O *„Gramatică romano-germană'* tipărise între 1838— 1840 1P Bra Iarca, cu cheltuiala marelui negustor Rudolf Orghidan.

XX

[Sibiu], 8/

Frate!

Tocmai în ceasul acesta fu *Puşcaş*[1] la mine, şi-mi spu care mă trăsni de tot. Ştii că eu fiind rău bolnav, tu tot urg scriu, că ce fac? Unde sînt? Poate sînt dus din Sibii! Eu în scrisesem o scrisoare foarte interesantă, dar, cum zic, din pri nu o putui trimite pînă în 29 acelui oct[ombrie]. Atunci, fiin onerată cu *accluse* foarte interesa[n]te, socotii să fac econom ţie (n-ar mai fi pomană de aşa economie de 12—18 cr.c.m.!), în cancelaria Ep[is]c[o]piii noastre, la *Hanea* . El neavînd pr atunci, o dete lui *Puşcaş,* carele nemerind un prilej, pe *Meţian,* dascălul din Zîrneşti, o dete lui să ţi-o aducă; acum fi primit răspuns de la tiue că nu o ai fi priimit.

Fra.te, caută în ceva chip să nu se pearză acea scrisoa o va fi deschis acel neom, şi poate va face ceva uz din acc ce am alăturat eu acolo, şi mie, dar şi ţie ne-ar veni cu mar ba poate şi cu mare pagubă[3].

Un articul îţi trimisesem într-aceia, care ţi-ar fi fost bin să iese pă Crăciun în *Gazetă-ti,* şi altele multele. Poate pri *Bran*[4] îl poţi sili să ţi-o trimită.

Grecii tăi prînziră marţi, atunci, la administratorul[5].

Scrie-mi, frate, cît mai curînd, dar scrie-mi că ai p epistolă, trimite-mi cărţile însemnate în scrisoarea trecută[6].

Al tău,

[1] Elevul Puşcaş, sau Ioan Puşcariu (vezi scris, anterioară, n. 9.).

[2] Ioan Hania sau Hannia (despre care vezi *George Bariț și contemporanii săi,* III, p. 56, n. 2) era la data acestei scrisori „scriba et archivarius consistorialis" la Sibiu (cf. George Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei pre două sute de ani în urmă,* I, Sibiu, 1889, p. 768).

[3] Scrisoarea care-l îngrijorează pe Bălăşescu nu s-a pierdut: se află aici, supra, nr. XVII (din 16/28 octombrie 1846). Identificarea e anevoioasă din cauza datelor greşite pe care le furnizează aici autorul: 19 octombrie data scrierii — 29 octombrie data expedierii. Că documentul în cauză este cel vizat de noi o dovedeşte scris. XXL inel. n. 1. (vezi-le infra).

[4] Avocatul român din Braşov, Ioan Bran, este viitorul prefect revoluţionar, mai apoi fruntaş politic român Ioan Bran de Lemeni (despre care vezi *George Bariț și contemporanii săi,* III, p. 27, n. 5).

[5] Vezi scris, anterioară.

[6] *Ibid.,* notele 19-21.

XXI

Sibii, 14/26 X *br.* [1]846

Frate !

Ţi-am priimit şi scrisoarea cu alăturatele 2 ex. de *Elemente* [1], şi răvaşul din *Gazetă.* La scrisoare nu ştiu ce să-ţi răspunz. Domnii românii noştri au fost priimiţi şi întîmpinaţi foarte frumos de d[omnulj v[icar] [2], carele era pregătit şi aştepta. D-aici au luat sfat şi mîngăiere bună, mai vîrtos de la bătrînul d[omn] Budai [3] în privinţa cererii la Gubernie [4], precum îţi vor spune.

D[omnul] v[icar] încă este îneîntat de hărnicia şi vrednicia acestor bărbaţi români, dar însă dînsul n-au putut face nici pentru ei, ca şî pentru greci, deodată nimic ci, ca om cuminte, le-au dat nădejde, că pe drumul legii, cu o stăruinţă şi răbdare, înţelepciune, dar şi ceva cheltuială vor putea cu vreme dobîndi cererea. Ei vor merge la Cluj după deschiderea Dietei, poate şi ceva mai tîrziu, căci- acum vor fi dezbaterile pentru urbariu şi ar fi bine să meargă cam atunci cînd se va şi lua lucrul românilor înainte, după isprăvirea urbanului. Dar să nu pomenească nimic de jalba ep[is]c[opi]lor de la [1]791, să se ferească ca de foc, căci atunci se arată/ apăsaţi şi nedreptăţiţi şi românii dintre varmeghii, care ar supăra pe unguri, care sînt aşa de bine întocmiţi acum pentru români; şi prin aceia ar linişti pe saşi şi toată cauza n-ar lua un drum strîmb [5]. Ei acum să urgheze numai cererea acestor 2 ep[is]c[o]pi din [1J842 [6] şi nimic mai mult în pricina aceasta. Apoi să-şi caute şi de alte ale lor.

Frate! Vedeţi, faceţi un lucru zdravăn cerînd de la împăratul să se arate testamentul şi toată rînduiala ce au lăsat răposatul ep[is]c[op]ul V. Moga, căci urmaşii lui nu vor să dea. nimic [7]. Protopopii de p-aici nu îndrăznesc: cine să înceapă lucru? Şi mirenii în
drept! Puneţi vro 2 ori 3 protopopi şi vro cîţiva popi, şi noi
apoi facem mai multe iscălituri. D[omnul] v[icar] nu poate cere
ante actis [8], de dat nu i se dă nimic; începeţi voi de acolo !

D[omnului] Vasici închinăciune de la d[omnul] v[icar], car
răspuns la scrisoare. D[omnul] Buday [9] şi Micloş [10] încă vi să în
de sănătate la toţi. Thalmayer [11] a trimis *Magazinul* din 17 9
din 3 x^ a primit răspuns de la Filts [12], că acela ar fi plătit s
la comisionerul acestuia. El este foarte ocupat, prin el se trimit
cît de curînd au să vie. Dacă vor veni, să oprim noi aici ceva
din care? Ce zici?

D[omnului] Ci[pariu] spune-i multe complemente şi negres
descoperi păr[intelui] mitropolit tot; frumos îi vom împăna eu!

De *Kirchenversamlungen* [13] nu uita, mai zi-i. Sînt 3—4 b
34v mi le trimisese la Bucureşti, cînd/ plecasem de acolo. Să mi le r
la Thalmayer, şi preţul îl voi depune cînd le vom primi.

Dacă articolul acela ce ţi-l trimisesem în scrisoarea pierdu
aveam descris, ţi-l puteam trimite acum. Dar *cu* poşta viitoare.

Pedalion [15] dacă n-ai, n-am ce-ţi face, dar bine era, însă poa
primăvara viitoare voi merge la Bucureşti, şi-mi voi aduce.

De ep[is]c[o]pu Buzăului] [16] îmi pare rău din suflet (că a în
atîta). Amîndoi într-un an, şi Argeşiu [17] şi Buzău! Pronia? Ba
eu nu crez [18]; dar întîmplarea *î* Stăpînirea ar vrea ca încă unul
s-ar mai şterge de pe pămînt [19], atunci ş-ar pune pe placu-i o
în toată ierarhia bisericească. Dar va face mult acum, că cum v
alegerile deputaţilor, opoziţia va fi foarte slabă, de tot mică [20].
nirea va face ce va vrea.

Fii sănătos!

Sărbătorile, cu pace, vă poftesc la toţi.

Al tău frate,

35 *Bălăş*

[1] Prelucrarea lui Costache Negruzzi, *Elemente de dreptul politic...,* desp
vezi scris. XVIII, n.3. în situaţia politică dată, românii din Transilvania au ma
un interes deosebit faţă de această carte, interes ce răzbate pregnant din coresp
dintre Barit si intelectualii din principat (vezi *George Barit și contemporanii*
p. 275; 340-341; III, p. 62; 95-96; 341; IV, p. 270-271.

[2] Andrei Şaguna.

[3] Aron Budai (vezi scris. XIX, n. 15).

[4] Este vorba de petiţiile neuniţilor transilvăneni, în frunte cu negustor
din Braşov, către diferite foruri, în interesul Episcopiei neunite a Sibiului (ve
XIX, n.' 16).

[5] Ca să imprime un demers ierarhic intervenţiei lor, marii neguţători
semnatari ai acestui mănunchi de petiţii, au început cu o intervenţie către Cons
neunit din Sibiu, care, în frunte cu Şaguna în calitate de vicar administrat
ducea destinele diecezei neunite. Această petiţie trebuie să o fi avut în fa
Budai, secretarul consistoriului, în momentul cînd îi sfătuia, prin Bălăşescu

pe semnatari, şă renunţe a pomeni despre „jalba episcopilor de la 1791", adică *Şupple.x Libellus Valachorum.* Iată un citat din copia în latină făcută de Bariţ şi păstrată între manuscrisele sale, la B.A.R., ms.rom. 969, f. 276r—279r: „Episeopii de fericită pomenire ai naţiunii române din Transilvania, Ioan Bob al Făgăraşului şi Gherasim Adamovici al $ Sibiului, încă în anul 1791, rugaţi şi îndemnaţi de clerul, nobilimea şi poporul român, au substernut o petiţie la Majestatea Sa, cerînd să se atribuie drepturi întregii naţiuni române". Nu cunoaştem textul suplicii înaintate către Guberniul Transilvaniei — forul cel mai ostil românilor! —, dar pesemne ca braşovenii au ascultat sfatul bătrînului Aron Budai. Se poate deduce acest lucru din faptul că nici în petiţia către împărat— se păstrează o copie latină şi două româneşti la B.A.R., ms.rom. 969, f.280r—285v! — nu pomenesc nimic despre *Supplexul* de la 1791. Restul pasajului, despre ungurii care ar fi „aşa de "bine întocmiţi acum pentru români" se referă la iluzia pe care şi-o făcuseră cîţiva fruntaşi români, pe baza unui anume comportament oportun al nobilimii maghiare cu românii, între 1842— 1846. Hărţuiţi de cîteva atacuri bine conduse ale copărtaşilor saşi întru drepturi constituţionale, cu care nu mai ştiau cum să-şi împartă ciolanul, beneficiarii maghiari ai Iui Unio Trium Nationum au încercat varianta de a-i întări pe români împotriva asupritorului lor *secundar,* patriciatul săsesc. în 1842 se părea că românii sînt dispuşi să-i placheze pe saşi, datorită printre altele şi răsunătoarei suplici din acel an — *Rugămintea celor doi episcopi româ-?H, a celui gr.-unit Ioan Lemeni şi a celui gr.-neunit Vasile Moga, aşternută Dietei de la io±o ţ. causa românilor locuitori în Pămîntul Crăiesc, numit şi Săsesc,* tipărită, m acelaşi an i<* Braşov —, care constituie culminaţia luptei românilor pentru drepturi naţionale şi sociale în sudul Transilvaniei, stăpînit' de saşi în urma arbitrariuiui de la 1437 (vezi în acest sens *c.rge Bariţ şi contemporanii săi,* III, p. 75—76, n. 6). George Bariţ şi ceilalţi clarvăzători limpezit lucrurile, îndemîndu-i pe români în sensul neutralităţii defensive („Aurea noUs neutralitas între partidele celorlalte naţii şi sancta animosa defensio împotriva amîndurora" — *Ibid.,* p. 74) faţă de ambii duşmani istorici (vezi şi *Ibid.,* p. 18—19). In 1846, cochetăria nemeşimii maghiare cu românii ia forma unor scrieri în favoarea drepturilor istorice ale ecestora, în Fundus Regius. .(nu şi în „comitatele ungureşti", fireşte!). Juristul aiudean Gaâl Lâszlo scrie două broşuri — *Vizsgâlodds az erdelyi kenezsegekrol: egyszer*windt az erdelyi ket olăh piispdk igazodâsâuî felelet Trausch es fdke'p Schuller czâfolataire. Irta egy îgaâzsg kedvelo ns. hazafi, kiadtak tobben* şi *Ertekezddes az-erdelyi ns. szâsz nemzet eredetirdl, e nemely tdrzsdhds polgâri jogairol,* tipărite anonim la Aiud, în 1846 —, în care atacă înfavoarea românilor însuşi fundamentul constituţiei saşilor din Fundus Regius (vezi şi *George Bariţ şi contemporanii săi,* IV, p. 268—269). Gestul nu este altceva decît o reînscenare a strategiei din 1842, - dar, după cum vedem, Aron Budai îl socoteşte ,de bun augur. Că nu e aşa, o vor dovedi ungurii un an mai tîrziu, cu ocazia Dietei din. 1847— 1848, cînd se adoptă un urbariu (legiuire agrară) mai aspră şi decît cele din secolul clasic aliobăgiei, XVH-lea (vezi un exemplar tipărit în broşură alurbariului din 1847— 1848 —care nu s-a mai aplicat, din cauza revoluţiei! — la B.A.R., ms. rom. 969, f.36r pînă la sfîrşitul manuscrisului).

[6] Vezi nota anterioară: *Rugămintea celor doi episcopi romaneşti..* . din 1842 trebuia pusă pe tapet la prima sesiune a Dietei. Ceea ce s-a şi făcut, cu un eşec desăvîrşit, căci, în loc să rezolve vreo problemă socială, dimpotrivă, adunarea dominată zdrobitor de maghiari votează sinistrul urbariu de la 1847 (vezi supra, n.5;; vezi *şi George Bariţ şi contemporanii săi,* III, -p. 97—98, n.-7).

[7] Destul-,de tîrziu, cu 3 luni înaintea morţii, în 10 august 1845, Vasile Moga şi-a dictat testamentul, în limba română. Cunoaştem doar o copie latină, „versio ex originali valachico", la B.A.R., ms. rom. 969, f. 344r—345v.

[8] „înaintea actului": adică înaintea venirii sale în Transilvania.

[9] Aron. Budai.

[10] -Nicolas Avram Penciu din Sibiu, poreclit şi Mikloş (vezi şi scris.X, n. 2).

[11] Editor şi librar din Sibiu.

[12] Samuil Filts, librar şi editor din Sibiu.

[13] Vezi scris. XVII, n. 21.

[14] Scris, anterioară, inel. n.3.

[15] Scris. XVII, n. 1.

[16] încetase din viaţă, la 30 noiembrie 1846, ep
.vXare vezi în .acest volum scrisorile lui Gavril Munt
broşura lui Iosiff Naniescu, *Cuvînt funebre pentru*
Chesarie episcopul Buzăului.' Răposat la 1846, noemvri
-de'zile de ierodiacon. Tipărit la pitarul Z. Carcalechi,

[17] Vezi supra, scris. XV, n. 6.

[18] Iată un călugăr care declară *în scris.* că
. rnemento în plus despre iacobinii în sutană din Tra

[19] „încă unul", adică singurul arhiereu din
mitropolitul Neofit. Dorinţa stăpînirii nu s-a împli
din scaun pe Bibescu!

[20] L. i decembrie 1846 se deschisese Aduna
antr-un nou ciclu- parlamentar, după aproape tre
Bibescu (vezi *Gazeta de Transilvania,* IX, 1846, nr

&XII

Iubite Gheorghie !

Din nişte atingeri în Gazetă-ţi, aşa r
pe scrisoarea mea ţie trimisă prin zărneş
o ai priimit[2]. . . .

„Domnul geheral-vicariul nostru A
sesia consistorială, în care protocolul anu
chise cu fericitoarea adresă către excelenţia
gratulîndu-i cu mare foc al dragostei p
împărătească în prezident la Regeasca C
'-«din Viena, apoi la nişte prea înalte rîndu
la lăcuitorii satelor Abrud, Bucium ş.a. d
mai mîngîia şi a-i întări şi mai mult î
acestui sfinţit bărbat, că adecă vor împlin
...Cămării'[5], ce pînă acum, pentru; nişte
lor nu voiau să le mai facă. Nu sîntem
împacă cu chipul cel mai liniştit orice
oriunde, că este bărbatul păcii, plin de m
voinţă şi, ce e mai mult, aceste calită
cunoscute tuturor. Monarhul nostru ş
mari şi mici, i-au dăruit toată încredi
de foarte mare laudă pentru dînsul, dar
tru noi, căci dînsul toate acestea le me
repezi la Cluj, pentru scurt timp, Tar
locuri iar turburate prin -nişte netrebni
hula. lumii, a căror necuviinţe nu vor
după vro 3-^-4 săptămîni se va întoarce

Frate, vezi, trimite-ne gazetele d[omnului] vicariu şi mie. Dînsul nu încetă către toţi protopopii mai vîrtos a-ţi lăuda şi a-ţi recomanda *Gazeta.* Mai tîrziu poate va face şi mai mult. D[omnii] *Budai*[7] şi *Micloş*[8] ţi se închină cu sănătate, dar nu se împacă cu cuprinsul scrisorii tale cei mai din urmă, în privinţa cererii românilor[9].

Altă data mai pe larg.

Spune românilor noştri, d[omnii] Iuga, Orghidan, Pantazi şi nu ştiu [care][10] că mă închin cu sănătate, le poftesc an nou fericit, cu izbîndă întru toate întreprinderilor d-lor.

Peste cîtăva vreme am să merg la Cluj, atunci vă voi da de ştire, ca şezînd vro 1—2 săptămîni acolo, să vă poci sluji în ce mi-eţi încredinţa[11].

36v Spune d[omnului] Orghidan ca/ cu ocazie bună să-mi trimită *Gramatica*[12] amîndouă părţile şi *Foaia duminecii*[13].

închinăciune tuturor.

Anu Nou, la mulţi ani cu fericire vi-1 poftesc după pofta inimii I

Al tău frate,

*Bălăşescu**

Apropo, spune lui Nemeth de *Kirchenversamlungen*[14].

Amice! cele cu roşu subtrase, pune-le în foaie, asa te ro£ si se
37 pofteşte şi de...[15]/

[Adresa:] Domniii sale domnului *Georgiu Baritz,* redactoru *Gazetei române Transilvania,* la Braşov

[1] Vezi panica lui Bălăşescu în legătură cu pierderea unei epistole, în nr. XX, incl.n.3. Pasajul din această scrisoare ne ajută să identificăm „scrisoarea pierdută": ea e cea prezentă supra, sub nr. XVII, trimisă lui Bariţ, din Sibiu, prin învăţătorul din Zărneşti, Bartolomeu Meţianu. „Atingerea" cu pricina este o ştire fără titlu din *Gazeta de Transilvania,* penultimul număr pe 1846 (IX, nr. 103, p. 409}.

[2] A primit-o!

[3] De la 1 ianuarie 1847, magnatul clujean Josika Samuel fusese denumit în postuB de cancelar aulic sau preşedinte al Cancelariei aulice a Transilvaniei din Viena. Pe seama românilor, ştirea a apărut în 6 ianuarie (vezi *Gazeta de Transilvania,* X, 1847,. nr. 2, p. 5).

[4] Pasajul dintre ghilimele („") a apărut, sub formă de ştire, în *Gazeta de Transilvania* (X, 1847, nr. 3, p. 9), cu mici schimbări operate de Bariţ, sub titlul: *Sibii, 15 ian[uarie[n[ou].*

[5] Nume pe care îl dădeau românii Tezaurariatului Transilvaniei. Domeniul Zlatnei aparţinea Tezaurariatului.

[6] Pasajul pus între ghilimele formează partea a doua a ştirii. *Sibii, 15 ian. n[ou]* (vezi aci supra, n.4). De data aceasta, intervenţia redactorului este mai insistentă: ,,D[omnul] vicariu, de la Bucium se va repezi la Cluj, pentru scurt timp, iar de acolo va cerceta şi alte locuri, spre a le împăciui, a le molcomi şi a le feri de intrigele unor oameni netrebnici, carii ar voi a scoate castane cu degetele altora, apoi după vreo 3—4 săptămîni se va re-ntoarce la Sibii". Este vorba de expediţia de capturare a Catarinei Varga, încheiată cu succes de Andrei Şaguna în ianuarie 1847. Vezi şi scris, următoare.

[7] Aron Budai, notarul Consistoriului neunit din Sibiu.

[8] Nicolae Avram Pencin Din Sibiu.

[9] Vezi despre această cerere supra, scris. XIX, n. 16, XXI, n. 4

[10] Negustori braşoveni, dintre semnatarii cererilor din toamna a scris. XIX, n. 16).

[11] Nu se cunoaşte nimic despre această proiectată călătorie la C

[12] Vezi scris. XIX, n. 21.

[13] Adică o colecţie completă din revista scoasă de Ioan Barac 1837: *Foaia duminecii spre înmulţirea cei deobste folositoare cunoştinţ*

[14] Vezi scris. XVII, n. 21. *

[15] Numele tabu e vicarul Andrei Şaguna. Dorinţa lui Şaguna împlinit (vezi n.4 şi 6).

XXIII

[Sibiu],

Frate Gheorghie !

Ţi-am priimit răvaşul cel din urmă (şi cel mai dinain tot cuprinsul lui. Tu, frate, mi-ai zis într-acele, acee să-mi zici, ce-am aşteptat eu, dar tăcînd. Eu, să nu fi fo pînă acum ceva încercări ca să se dea o gazetă român Sibii, dar numai pe tine n-am vrut să te supăr, că-mi frate (tu, unul; *Laureanu,* altu; *Theodor Aaron,* cenzoru al 3-lea; Vicariul Schaguna, al 4-lea).

Frate, *ad rem*[1] / Eu cum ţ-am priimit răvaşul, an gîndit, m-am socotit. Vicariul era dus la *Bucium*[2]. M şi de Steinhausen (la Hochmeister)[3]. El ar vrea bucuros, d spus eu, dar nu este el om: făgăduieşte multe — ba toate — şi împlineşte foarte puţine. Aşadar la el nu! Klosius[4], îi spui, cum ştiu eu, se făgăduieşte, dar de ed a se apuca, necrezînd că va avea destui abonaţi. Eu mulţi, cum" mi-ai zis tu. Dar dacă nu vrea, ş-aşa, el tipograf, noi să-1 plătim cu coala, după cum va fi t scris la Praga, după slove de reformă, şi în scurt trăb rească, poate pînă în Paşti. El me-au mai spus şi alta (d apropiat bine): că chiar saşii d-aici ar vre să dea fo însă pe *Bote*[5], o columnă nemţeşte şi alta româneşte. A să vie vicariul şi să ne stea şi el într-ajutoriu. Dapă ce joi seara) şi i-am arătat cugetul, s-a făgăduit cu toată ba doreşte; a şi pomenit el de vro 2 ori înainte de 2—3 bine să iese o gazetă română în Sibii, şi m-au îndemn nu ţ-am scris, socotind că te vei supăra, ci, din ce p pe a ta, pînă te-am adus acum într-atîtea, încît nu r

recomîndat gazeta la toți, dar a vorbit pentru tine şi gazeta ta/L
38 Cluj**, cu cei mari; ba, ce e mai mult (aseară tocmai,' la cină, unde sînt totdeauna numai eu cu el), a zis că în scris nu dă, dar îmi spune mie, ca prietenului tău, că vrea să te ajute, să te ajute în ce numai va putea, cu dragă inimă. Gîndesc că aceasta deocamdată e destul Aşadar, frate, ce a rămas? Klosius vrea acum bucuros. Tu să-mi arăți planul, în ce chip ar trebui să-1 arătăm la Viena, cerînd privilegiu-eu socotesc să fie şi gazetă politică şi bisericească, de 2 ori pe săptă' mînă, gazeta cu foaia, care să facă pe săptămînă 4 coaie. Aci se cere .să se arate: *planul, censorul, redactorul,* şi toate tu le stii si mai bine -cum trebuie cerut. Arată-mi-le, ca să pun eu în lucrare'că împregiurările ne sînt în favor, şi tîrgul dintîiu ştii că e cel mai bun[7].

Frate, de ce nu ne trimiteți gazete? Mie nu mi-au venit No 4, 5, *6[8] şi la alții iar nu, unele.

D[omnul] vicariu s-au întors acasă plin de triumfuri şi biruinti. El, prin cuvîntarea sa, a înduplecat pe buciumani să dea afară pe Varga Cătălina[9], ei o au adus înainte[a] lui, unde era cuvîntînd într-o mie de bărbați, fiind de față cameraliştii din Zlatna, Abrud s.a. si varmegyieşi. Şi aducîndu-o ei în biserică, unde se aflau, o au predat stăpînirii mirene[10], care o au adus la Aiud, fără să se fi întîmplat nici o vorbă, într-acei oameni cu nume aşa de rău, vestit de rău, rebelişti. Lucru care - nu crede niminea să-1. poată el isprăvi, ba să temeau de altă turburare. Acuma ce mai frumos decît u vedea relațiile ce s-au făcut în privința aceasta de la Administrația Zlatnei şi de varmegyie, către Cămară (Thesaurariat) şi Gubernie, lăudînd într-un chip nespusj>e v[icar]? Frumos este a vedea relațiile Gubernului şi a Cămerii - către împărăție; să vezi colandetoriile ce i-au venit! Dar aşteptăm de la Curte un ce mai frumos !

^ Vezi, frate, ce poate face un om harnic într-un popor! Fiind la * Cluj, priimirile cele minunate, mai întîi de gubefnatorul (îi zice meltosagos puindu-1 de-a dreapta pe canapeaoa sa, unde erau o mulțime de magnați, făcu impresie nespusă la toți. Dapă aceea toți consiliarii se întreceau a-1 chema la prînz, unde se adunau tot toți şi se mirau de el. El a fost la prînz la/*gubernatorul*[12], la *puspohul*[13]*,' la consili-
38v ariul b[aron] *Bornemissza Janos*[14], carele este referendariul cauzei aceştia; Şi aşa, s-au întors plin de voie bună. Mulți se bucură de purtările lui, că ne face atîta cinste (dar nu toți românii). Saşii aici s-au spăriet de el; să vezi cum umblă pe lîngă el!

' Mă grăbesc a o isprăvi, că Puşcaş[15] nu poate aştepta şi sînt — pe toți sărutîndu-vă—, al tău,

Bălăşescu.!

[Adresa:] Domniii sale domnului *Georgiu Baritz,* redactorului *Gazetei, romane Transilvania,* la *Corona* . ,

- [1] „La obiect". -

[2] Vezi scris, anterioară, inel. m 4 şi 6,

[3] Steinhausen şi Martin Hochmeister, tipografi şi librari din Sibiu.

[4] Johann klosius, alt tipograf sibian.

[5] *Siebenburger Bote,* ziarul politic al saşilor din Sibiu.

[6] Cu ocazia călătoriei oficiale pe care a făcut-o în capitala principatului, după. prinderea Ecaterinei Varga (vezi şi scris, anterioară). Cît despre editarea unei publicația româneşti la Sibiu, aceasta va întîrzia pînă în 1853, cînd, prin *Telegraful român,* debutează şi aici presa națională.

[7] Nu ştim în ce măsură a luat Bariț în serios ideea întemeierii unei redacții rbmâneşti la Sibiu, dar, cunoscîndu-1, putem afirma că, în orice caz, nu pentru Bălăşescu — de-altminteri total nepotrivit pentru o întreprindere politică de acest fel! — Sr-a gîndit el la aceasta, ci pentru sine. Schimbarea Braşovului cu Sibiul a fost visul de o viață, al lui Bariț, împlinit la bătrînețe, după 1870.

[8] Numărul 6 e' şters ulterior, dovadă că 1-a primit.

[9] Prinderea Catarinei Varga de către Şaguna şi reprezentanții ordinii publice,, printr-o acțiune de mare îndrăzneală, a fost obiectul unei întregi literaturi pateticoistorice. Din întregul noian de scrieri, totdeauna subiective, pro sau contra, amintim singura *obiectivă,* aflată la mijlocul drumului dintre blamarea oficială a agitatoarei din Munții Apuseni şi sanctificarea ei puerilă de mai tîrziu. Este vorba de lucrarea .lui'Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei...,* I, p. 662.

[10] Narațiunea diferă de aceea furnizată de Bariț în 1889 (vezi *Op. cit.,* I, p. 652— 661), pe baza unei scrisori a lui Simion Balint (vezi şi *Transilvania,* IX, 1876, nr. 2„ p* 13— 16), după care Ecaterina Varga a fost răpită de Şaguna, nu predată de țărani. Credem că adevărul este cel relatat de Balint, care era prezent la * fața locului, şi care reproduce acel inimitabil strigăt de stupoare al țăranilor buciumani, în momentul cînd sania oamenilor stăpînirii se îndepărta în geană din sat:: „Nu lăsați, bată-vă Dumnezeu, că iacă, duce pe doamna noastră!!" Vezi despre Caterina Varga: *Erdelyi (Aradi)* Viktor, *Caterina, Doamna noastră,* Budapesta, 1913; I. Bogdan, *Catarina Varga, Doamna moților,* Bucureşti, 1948; I. Toth Zoltan, *Varga Katalin,* Budapesta, i951; *Varga Katalin pere* [Procesul Caterinei Varga], Bucureşti, 1979. Bălăşescu si-a destinat acest pasaj coloanelor *Gazetei de Transilvania,* dar Bariț preferă să consemneze episodul prinderii Caterinei Varga după o scrisoare din Aiud' (vezi *Aiud, 21 ian.* în X, nr. 5, p. 18), unde nu se spune nici uncuvînt despre felul *cum* a fost prinsă. Bănuim că Bariț n-a publicat relatarea lui Bălăşescu — prieten, la acea dată, cu Şaguna—, pentru că ştia adevărul esențial al întîmplării: femeia n-a fost *predată* de țăranii din Bucium, ci *smidsă* prin curaj şi abilitate-de Şaguna.

[11] „Prea ilustre".

[12] Veleki Jozsef.

[13] Kovâcs Miklos de Tuşnad, episcopul romano-catolic al Transilvaniei, cu sediuk la Alba-Iulie.

[14] Consilier gubernamental.

[15] Ioan Puşcariu (vezi scris. XX, n. 1).

XXIV

• Sibii, 15/27 mart. [1]847"

Domnule Bariț!

.•• Domnul Laureanu,. profesorul de filosofie din Bucureşti, mi-au^ trimis 200 exempl. din *Tentamen Criticum*[1]*,* prin d;-eensorul Teodor .Aron[2] de la Buda, cu scop ca să-ți trimit d-tale 50 ex., d-lui can-[onic] Țipariu la Blaj 50 ex., d-lui *Tilci*[3]*,* librariului din Cluj 25, d4ui Mânu[4]', aici, 25 ex. şi pe la alții la cine voi şti, ca să se vînză. îmi scrie şi două scrisori una după alta, prin care mă pofteşte ca să-ți tri-

miți d-tale acele 50 ex. Iată, aici, ți le trimit ca să le vinzi doritorilor de a cunoaşte temeiul limbei române, cu preț de 2 fl. C. M. exempl[arul], şi ar fi bine cînd ai publica şi în *Gazetă* locul şi prețul vinderii lor[5]. Tot într-aceste 2 scrisori din urmă, îmi zice d. Laureanu, că dacă mi-ar face trebuință de *Magazinul istoric,* să-ți scriu d-tale să-mi trimiți cîte voi vrea. Pentru multe nu mă poci lega, dar vro cinci/ expl.
•40 socotesc să le poci cheltui. Acestea, dar, să mi le trimiți, însă complete, de la început.

îți rămăsesem dătoriu cu prețul *Pedalionului*[6], pe care eu l-am iost primit de la d. vicariu. într-o scrisoare,-mi arătaseşi prețul de 2#ex. şi cheltuiala, nu țiu bine minte cît ai fost zis, că eu acele bileturi atunci le-am rupt şi ars, dar iată-ți pui 10 fl. 30 cr., CM. ma[i] mult ştiu că n-a fost. Socotesc că d. Thalmayer[7] le va aviza toate prin Nemeth, cărturariul[8] de acolo.

într-altele, sînt al d-tale de binevoitoriu,

-40v *N. Bălăşescu,*
profesor./

[1] Lucrarea lui August Treboniu Laurian, *Tentamen criticum in originem, derivationem et formam linguae romanae in utraque Dacia vigentis vulgo valachicae* apăruse la Viena încă în 1840, dar se vede că desfacerea mergea greu.

[2] Despre care vezi şi scrisorile anterioare.

[3] Ortografiere fonetică a numelui librarului Joseph Filtsch din Cluj.

[4] Nicolae Maniu, care era protopop în Sibiu.

[5] Trimiterea la Braşov a celor 50 de exemplare din *Tentamen criticum...* se «confirmă prin scrisoarea lui Laurian către Bariț din 25 februarie 1847 (vezi *George Harit şi contemporanii săi,* I, p. 124— 125).

[6] Vezi scris. XVII, n. 1.

[7] Librarul din Sibiu.

[8] Braşoveanul Wilhelm Nemeth era „cărturar" în sensul de negustor de cărți.

XXV

[Sibiu], 9 nov[s^7 *nou* -s.ns.] [1]847

Frate iubite!

Astăzi îți primii scrisoarea ta, din carea mă mirai cum ați auzit aşa de curînd pentru vestea de alegerea ep[is]c[op]ului Aseară sosi şi aici, la Consistoriu, şi astăzi se şi ținu sesie consistorială, unde s-a cetit decretul gubernial şi s-a hotărît ca, în înțelesul aceluia, să se scrie circulare la toți protopopii[2], spre a şti să se gătească şi să vie negreşit fieştecare, 1 dec. c.n., la Turda[3]. Fieştecare protopop, zic, dar numai el singur, nu însă şi cu încă un alt preot lîngă dînsul. Aşadar, vor fi toți alegătorii 44 de pro[to]popi. Vicariul nu e alegătoriu[4]. Comisariiil, cornițele Lad[islau] Lazar, cancel[ar] gub[ernial]. Să fi văzut astăzi fizionomiile consistorialiştilor tuturor, cînd s-au cetit decretul, ca cînd
-43 ar fi fost toți opăriți[5]. Dar vicariul este cu voia bună, / măcar că destule aude din toate părțile, că nu-l vor alege protopopii; însă el nu se supără

nimic, ci se mîngîie ca un viteaz întru inima sa cea nobilă. Tu, *îm* publicarea acestui decret (româneşte), poți spune, *că Maiestatea Sa s-a îndurat a-şi întinde mila şi mai larg, de cum a fost pînă acum, adecă, dînd voie slobodă protopopilor alegători, ca ei să nu fie strînşt întru a alege de ep[is]c[o]p numai pe bărbat din țara sa, ci dacă vor avea plăcere şi încredințare în vreo persoană vrednică născută afară din Ardeal, sa o poată alege, fără sfială, fiind acel lucru bine plăcut chiar şi Măririi Sale*[6].

Zice, frate, decretul, că să se păzească modalitatea cea prescrisă, la a[nul] 1810, dar — durere ! — nu se află nici o hîrtie aici pentru acea alegere de atunci[7].

în grabă n-am ştiut cînd să-ți trimit această ştire mai deplin, şi mai curînd. Aşa, am luat decretul de la chiar d. vicar, decopiat cu
43v propria sa mînă. Dar ia sama să nu ştie aceasta niminea!/

Frate ! de ai şti cît sînt eu de ocupat; patru teascuri (2 la Closius^ 2 la Hochmeister) aşteaptă după mine, după manuscris, după corecturi.. Apoi o mie de secături nu-mi dau pace să-mi caut de treabă, însă poate nu va ține mult aşa. Am vrut să-ți trimit *Dictionariul* şi *Gramatica*[8],. să le publici în *Foaie,* şi crede-mă că nici atîta răgaz n-am avut[9].

Frate! fă tu ceva pentru alegerea de acum. Fă şi deşteaptă puțin, pe lume, dă-le să înțeleagă toți, că vezi, decretul e apriat, numai cît nu zice pe cine să aleagă[10]. De-ai şti cu ce cuvîntare s-a gătit vic[arul] pe zioa alegerii, este faină! Dar stilul? Â la *Lauriani,* toate cuvintele; cele alese din *Gazeta* ta şi din *Organ* le-a pus acolo: *ocasiune, perfepciune,. năciune, objept, projept* şi a[ltele], încît este de mirat; vrea sase puie în capul tinerimei să ia steagul revoluțiunei literare şi are dreptate, numai tinerimea-l va ridica[11]. Să ştii un dat minunat: tocmai în zioa / de* 27 oct[ombrie] sosi milost[ivul] decret, cînd împliniră 2 ani de la moartea. ep[is]c[o]p[ului] *Vas. Moga.* Aşadar, se vede că a avut deosebită privință Majestatea Sa către clerul acesta acum, de grăbi cu împlinirea cererilor, iar nu-l lăsă văduv 15 ani[12], ca în rîndul trecut (fireşte, cererea. Şagunei, şi voința Gubernului ca să-l puie pe el ep[is]c[o]p).

Iată, frate,-ți trimit şi un circular,de care trimit ei pe la protopopi, ca să-i cheme[13]. Vezi ce traducere, făcută de *Hanga, teolog de Viena* L Dar tu-l scrie bine[14].

Frate ! *Savu Lobonți,* românul nostru care ține circiuma Medieşului[15],. se roagă să-i publici prin gazetă-ți cum ştii mai frumos: se recomîndă călătorilor ce trec prin Sibii, cu case bine gătite, mîncări bune, comoditate, pentru cai, fîn, ovăz. Grajduri bune şi toate comoditățile cîte se poftesc, cu cel mai potrivit preț!! Se roagă să-i trimiți şi un exemplariu. din Gazetă-ți, iar pentru ostene[a]la aceştii înştiințări, ce vei pofti,, bucuros[16].

Fii sănătos cu toți ai tăi, sănătate şi consorților tăi. Mergi acasă,, că-i vreme !

Al tău credincios amic,

44v *Bălăşescul. ['*

[1] O excelentă notă de apreciere despre operativitatea cu care se documenta Bariţ: an 3 noiembrie 1847 (X, nr. 88, p. 550), *Gazeta de Transilvania* publica ştirea despre ^decretul *12868* al Guberniului Transilvaniei, din 29 octombrie, prin care se aprobă •alegerea de episcop neunit în Transilvania (vezi scris, următoare, n. 1). Abia în 8 noiembrie află şi Consistoriul din Sibiu, care era forul vizat în această afacere!

[2] Despre aceste circulare vezi scris, următoare, n.4.

[3] *Ibid.,* n.1.

[4] Afirmaţie ştearsă ulterior • de Bălăşescu. într-adevăr Şaguna n-a fost alegător, -ci *ales!*

[5] înţelegem din această scrisoare că Şaguna nu era agreat de consistorialiştii neuniţi din Sibiu. Or, decretul gubernial, ca şi cel imperial din 30 iunie 1847 (vezi scris, următoare, n. 1), prin sublinierea bătătoare la ochi că nu e obligatoriu ca noul episcop să fie indigen din Transilvania (ceea ce fusese *obligatoriu* în 1810, la alegerea lui Vasile Moga!), indica limpede cine *trebuie* să fie ales: Şaguna, trimis anume spre acest scop la Sibiu (vezi scris, următoare, n. 1).

[6] Bariţ publică decretul gubernial în *Foaie pentru minte...* (1847, nr. 45, p. 366—368) în 10 noiembrie stil vechi (vezi scris, următoare, n.1), fără a mai lungi povestea, căci decretul specifica el însuşi acest lucru.

[7] în lipsa acestor documente, Bălăşescu evocă el însuşi, pe seama lui Bariţ, evenimentele din 1810, cînd a fost *ales* cel dintîi episcop neunit al românilor din Transilvania (vezi scris, următoare).

[8] Cele patru teascuri de la Closius şi Hochmeister erau ocupate cu primele două volume publicate de Nicolae Nifon Bălăşescu, amîndouă. la Sibiu, în 1848: *Dictionarium datino-românicum, auctore — professore. Torni primi Fasc. I,* cuvintele *A — Aula,* într-un volum de 368 de coloane (o ediţie extinsă: *Dictionarium latino-romanicum. Auctore JSfiphone Balaşesco, professore. Torni I. Fasc. III—IV,* literele *A — Confero,* Bucureşti, 1860), şi *Gramatica română pentru seminarii şi clase mai înalte. Lucrată de —, profesor. (Grammatica Daco-Romana.'),* Sibiu, „în privilegiata] tipografie a lui Gheorghe Klosius", XXX4- 223 pagini (o a doua ediţie va ieşi la Bucureşti, în 1850, dedicată marelui logofăt Ioan Bibescu, ministrul credinţei şi al instrucţiunii publice). Ambele lucrări se tipăreau la îndemnul mitropolitului Neofit din Ţara Românească şi cu cheltuiala acestuia. Bălăşescu, de fapt, petrecea un plăcut sejur editorial la Sibiu, subvenţionat de Neofit, unde îl vor prinde şi îl vor antrena evenimentele anului 1848 (vezi •scrisorile în continuare).

[9] Lucrările lui Bălăşescu vor stîrni o vîlvă destul de mare în presa vremii. Nu mult după această scrisoare, în 17 noiembrie, Bariţ anunţă în *Foaie pentru minte. . .* (1847, nr. 46, p. 376: *Lexicografie)* că la Sibiu se tipăreşte *Lexiconul latino-român* de Nicolae Bălăşescu. La începutul anului 1848, acelaşi anunţ apare în alte publicaţii *(Organul luminării,* II, 1848, nr. LIII, p. 300; *Universul,* IV, 1848, nr. 7, p. 56; *Albina românească,* XX, 1848, nr. 13, p. 52: *Bibliografie).*

[10] Adică pe vicarul Andrei Şaguna (vezi şi n.5, aci supra). Bariţ nu va face nici ~un fel de propagandă „electorală" pentru Şaguna. Nu îi stătea în fire.

[11] Cuvinte din arsenalul latinist, uzitate de generaţia tînără a transilvănenilor. Xa Şaguna era o pasiune trecătoare, un gest oportunist bine prins de Bălăşescu. Odată ales episcop, mai apoi în lunga-i carieră de arhiereu, Şaguna se va dovedi cel mai retrograd, în legătură cu marea problemă a ortografiei şi limbii române.

[12] Nu 15, ci doar 14: episcopul Gherasim Adamovici a murit în 1796, iar alegerea lui Vasile Moga a avut loc în 1810.

[13] Despre publicarea circularei către protopopi, vezi, scris, următoare, n.4.

[14] De data aceasta este vorba, probabil, de cuvîntarea pe care Şaguna şi-o pregătise ca să o adreseze protopopilor alegători, la Turda. Ea s-a tipărit în *Foaie pentru minte. . .* cu două numere înaintea celorlalte cuvîntări ţinute de Şaguna la Sinodul electoral de la Turda din 1 decembrie 1847, ceea ce dovedeşte că Bariţ l-a avut ia îndemînă înaintea celorlalte două, care-i vor fi trimise abia în 4/16 decembrie. Bariţ nu mai corectează traducerea defectuoasă a studentului Hanga (vezi scris. XXVII, n.l).

[15] Hanul Mediascher Hof din Sibiu (despre care vezi şi scris. XVII şi *George Bariţ şi contemporanii săi,* IV, p. 297).

[16] Anunţul publicitar reclamat de hangiul Sava Lobonţi a apărut în *Gazeta de Transilvania,* X, 1847, nr. 100, p. 400: *Ospctărie.* Bariţ adaugă, pe lîngă corhodităţile înşirate de Bălăşescu, încă una: „Tot acolo se află şi gazete de citit".

.XXVI

[Sibiu], 3/15 9 ^.[1] 84T

Frate Gheorghie!

U Ţ-am scris mai alaltăieri, cîte am ştiut, ţ-am trimis şi decretul în copie despre alegere. Socotesc că vei fi căpătat [1]. Acum, frate, am mai găsit şi cuvîntarea care o a zis chiar comisariul cel de la alegerea din [1]810, din 19 sept./1 6cto[mbrie], carele a fost consiliariulS^/^ *Costa* [2],„ cu Secretariul gubern[ial] *Ştefan Halmaghi*[3]. Socotesc că ar fi bine să 0 publici; cum socoteşti. D[omnul] vicariul mi-o a dat să ţi-o trimit,., - şi cugetînd să o publici, poţi din cuvînt în cuvînt, după acel stil de atunci, ori mai bine îndreptată. într-însa a mai fost şi două rînduri, care le-am_ şters: vic[ariul] a zis să nu le scriu nicidecum (originalul este la el),, eu le-am scris (şterse), ca să nu ştii tu ce au fost într-însele!![4]

•Frate, aici se fac gătiri mari pentru alegere, cuvîntări se vor spune de competitori, se vor întrece: *teologul*[5], *directorul*[6], fireşte şi Popasul[7] vostru, poate el va întrece perorînd. /

De va fi timpul formos, va fi adunare mare, nu numai românii, carii se vede că ei n-au atîta interes pentru acest act naţional, (săracii,, cum nu pricep ei interesul lor !), ci alte naţii; saşii d-aici vor fi mulţime, dar ungurii şi mai mulţi. Tu n-ai de gînd să mergi? Tot ai petrecut tu. atîta timp absent de acasă[8], repezi-te pe de azi într-o săptămînă CIL carul iute, mai tîrziu e prea tîrziu, că d-aici pe joi pleacă vicariul, şi după el se vor grăbi şi alţii[9]. Aşadar, cu carul iute de joi venind, poate noi aici nu ne-am întîlni, căci eu, fiind sănătos şi ne avînd vro pedecă. mare, vreau să mă duc cu cineva în companie şi fireşte mai din vreme ne vom înţelege, iar plecarea, dacă nu joi, dar vineri dimineaţa, negreşit.. Şi de la Braşov auz că vor merge mai mulţi.

Frate, publicaţi prin *Gazetă-va* nerînduiala (stricarea dreptului)^ care se face prin mergerea numai a protopopului singur[10]. Vezi decretul din 13 august [1]810 unde încă zice: *Quare eidem Consistorio hisce committitur, ut ad universos et singulos Magn'i hujus P[rineiJ-p[a]tus Archfijdiaconos ad Diocesim NfonJ/unitam Tran[silva T-nicam spectantes, tales sine mora edere noverit Dispositiones quo menţionaţi A [rchi]diaconi una cum vicario ejusdem Consistorii pro instituenda Epfisco]pi electione.. .*" etc, etc.[11] Aşadară nici atunce nu s-au chemat prin Guberniu popii, dar pentru aceea tot au fost, şi încă cîte doi, cu tot protopopul. De unde ştim aceasta? Acte a mînă, adevărat, n-avem, dar ştim că vicariu Huţovici[12] a avut 47 voturi, ep[is]c[opul] Moga 36 [13],. Lazar 15[14] şi Haines[15], directorul celelalte. Ştim şi aceasta, că atunci au fost numai 36 protopopiaturi; urmează, dar, că nu numai că n-au mers numai protii singuri, dar nici numai cu un preot lîngă sine, că. atunci ar fi însumat un număr numai de 72, şi cei doi dintîi candidaţi au avut (47 -f- 36) = 83, care fac mai mulţi decît protopopul cu cîte un popă. Timpul, adevărat, este scurt, n-are cînd să se mai facă vorbă,, cerere, rugare, strigare, dar încai acolo înaintea comisariului să se facă cerere, ca să se reserveze acest drept vechi, şi alegerea aceasta (numai.

prin protopopi) să nu se facă un feliu de lege pe viitorime[16], cu atîta mj vîrtos că M[ajestatea] S[a] fericitul împărat Franc[isc] I a cunoscut acest drept în întărirea lui Moga de ep[is]c[o]p, unde în decret[ul] său de confirmare, din 21 decemvr. [1]810 zice: *Habitaque condigna* ifc
-42 *flexione ad Electionem etiam seu Canjdidationem, per Archidiaconot Concenentiumque Districtuum Archidiaconali Gr. R.N. unitorum Dep% tatos..."* etc.[17]

Eu nu-ţi aştept nici unrăspuns, ci te aştept pe tine. Aud că Moldovan[18] este acolo dascăl în cetate la români.

Cu acestea sînt al tău frate şi serv,

-42v

Balaş[eseu/.

[1] Scrisoarea precede un eveniment deosebit în viaţa naţională şi cultural-religioasâ a românilor din Transilvania: alegerea de episcop pentru eparhia „văduvă" din Sibiu, după moartea lui Vasile Moga. în 3 noiembrie 1847, *Gazeta de Transilvania* a anunţat (X, nr. 88, p. 550) că împăratul, cu decretul 3658 din 30 iunie, a aprobat actul alegerii, E important de ştiut, pentru cunoaşterea demersului, sub ce condiţii şi-a dat monarhul -vienez consimţămîntul: se va respecta modalitatea din 10 octombrie 1810, cuprinsa în decretul 1301 din 25 mai 1809 al împăratului Francisc I, cu o singură excepţie, aceea «că nu mai e obligatoriu ca cel care candidează să fie născut în Transilvania. Se deschidea o poartă sigură pentru vicarul Andrei Şaguna, evidenţiindu-se astfel faptul ti .avea mari susţinători la Viena, în persoanele baronului Simion Sina şi a neguţătorului Zenovie Hagi Constantin Pop, cămătari cu rosturi financiare deosebite în capitala Imperiului, şi că fusese trimis în Transilvania cu destinaţia clară de a fi făcut episcop. Decretul imperial mai cuprindea următoarele instrucţiuni, pentru alegerea din 1847. 'Sinodul electoral se va ţine la Turda — „lîngă capitala Transilvaniei", subliniază, cs falsă inocenţă Bariţ! —, cu prezenţa comisarilor regeşti Lazar Lâszlo şi Istvanffi Pal an data de 1 decembrie 1847, cu prezenţa, ca persoane alegătoare, a tuturor profr popilor neuniţi. Dar decretul de care pomeneşte Bălăşescu este altul, acela al Guber niului Transilvaniei, cu numărul 12868 din 28 octombrie 1847, de purcedere efectiv* la alegeri. Textul decretului (publicat de Bariţ, pe baza copiei primite de la Nicolaf "Nifon Bălăşescu, în *Foaie pentru minte. . .*, 1847, nr. 45 din 10 noiembrie, p. 366—368 *Decretul gubernial din 28 oct.a. 1847 tradus din lat[ină] în româneşte)* nu diferă de ce imperial, ci este o actualizare a acestuia.

[2] Ştefan Costa, român de origine, era, la începutul secolului al X1X-lea consiltf gubernial la Cluj şi om de încredere al episcopului blăjean Ioan Bob, cu care a purta o bogată corespondentă (vezi Arhivele Statului din Cluj-Napoca, Fond. Blaj, colecţi de documente, nr. 771; 775; 777-778; 973; 1016; 1023; 1058; 1071; 1074; 1079; 1084; 1098-1099).

[3] Halmâgyi Istvân, secretar gubernial, era secundantul lui Ştefan Costa, care prezidat alegerile din 1810, ţinute tot la Turda.

[4] Cuvîntarea lui Ştefan Costa, trimisă de Bălăşescu, s-a publicat în *Foaie pent minte...* (1847, nr. 45 din 10 noiembrie, p. *366—368: Documente privitoare la alegea de episcop românesc neunit în Transilvania),* împreună cu decretul gubernial (vezi fl-trimis tot de Bălăşescu şi cu circulara Consistoriului neunit din Sibiu către toţi *p*\ topopîii *(Binecuviinţate domnule protopoapel),* prin care se convoacă Sinodul electo^ de la Turda, în baza decretelor analizate în n.l. Nu se poate afirma cu exactitate cuprindeau cele „două rînduri" şterse de Şaguna din cuvîntarea lui Costea, dar bănttf că se integrau pasajului despre calităţile pe care trebuie să le aibă viitorul episcoj pasaj care, în *Foaie pentru minte...* se încheie cu puncte de suspensie: **(...)•** o aserţiune la indigenatul arhiereului?

[5] Ioan Moga, zis „Teologul", nepotul răposatului episcop Vasile Moga, era con-torialist şi om cu mare vază în ierarhia neuniţilor din Transilvania. A fost princip^

«contracandidat al lui Şaguna la Sinodul electoral neunit de la Turda din 1 decembrie 1847, obţinînd cel mai mare număr de voturi: 33, faţă de 27 ale lui Şaguna (vezi Kicolae Popea, *Arhiepiscopul şi metropolitid Andrei baron de Şaguna,* Sibiu, 1879, p. 29; Ioan Lupaş, *Mitropolitul Andrei Şaguna. Monografie istorică,* Sibiu, 1909, p. 60).

[6] Moise Fulea, consistorialist şi director al şcoalelor neunite, a candidat şi el, obţinînd 31 de voturi, faţă de 27 ale lui Şaguna, care va deveni episcop (Idem *Ibid.)*

[7] Ioan Popasu era protopopul Tractului protopopesc neunit 1 din Braşov alătur •de ceilalţi doi copărtaşi: Alexe Verza şi Petru Gherman. A obţinut 11 voturi la Turda ;(Idem, *Ibid.).*

[8] George Bariţ se întorsese dintr-o călătorie făcută la Bratislava (Pojon) ş Viena, în legătură cu problema introducerii căii ferate în Transilvania (vezi Georg Km. Marica, *Notele de călătorie ale lui George Bariţ,* în *Anuarul Institutului de istorie din Cluj,* VI, 1963, pp. 123-147, p. 130-131). '

[9] Adică întregul consistoriu din Sibiu.

[10] Vezi n.1: decretul imperial din 1847, coroiat de cel gubernial, limitează persoanele alegătoare la protopopi. Era o încălcare a *Pravilei* bisericii răsăritene, car îngăduie şi preoţilor să participe la alegerea episcopului.

[11] „...Ceea ce aceluiaşi consistoriu i se comunică prin aceasta, referitor la to protopopii din Dieceza neunită a Marelui Principat al Transilvaniei, ca să le trimit fără întîrziere dispoziţii după care numiţii protopopi, împreună cu vicarul aceluias consistoriu, pentru efectuarea alegerii de episcop..."

[12] Nicolae Huţovici era vicarul Hunedoarei. La 10 octombrie 1810 a obţinu cele mai multe voturi: 46 (după Sebastian Stanca, *Viaţa şi activitatea episcop lui Vasile Moga 1774—1845,* Cluj, 1939, p. 9) sau 47 (după această scrisoare) sau chia 48 (după *Gazeta de Transilvania,* X, 1847, nr. 89, p. 355).

[13] Numărul voturilor obţinute de Vasile Moga, 36, este constant în toate documentele. Vasile Moga, în momentul intrării în competiţie pentru episcopia neunită, era un simplu capelan şi secretar protopopesc în Sebeş, „om şters, necunoscut, ştie limb dar altfel este un om trîndav, neglijent şi slab", după cum îl descriu documente vremii (vezi Iacob Radu, *Samuil Vulcan, episcopul român unit al Orăzii Mo (1806-1838),* Oradea, 1925, p. 69-72; Sebastian Stanca, *Op. cit.,* p. 1 Dar Moga era sprijinit, pe de o parte, de puternicul guvernator al Transilvaniei, Banf G-yorgy, pe de altă parte de episcopii greco-catolici Ioan Bob şi Samuel Vulcan, ca •doreau în fruntea neuniţilor un om slab, şi nu o personalitate de talia fanaticul neunit Nicolae Huţovici, care ar fi stînjenit activitatea de atragere a românilor d sudul Transilvaniei la unirea cu Roma. Sprijinul acestora s-a simţit pînă la Vien Încît împăratul, atunci cînd i se trimite celebrul *ternariu* (lista celor trei aleşi mai multe voturi: clauză vicleană impusă românilor încă în secolul al XVIII-le pentru ca Cartea să-şi asigure imixtiunea în alegerea ierarhului!), nu ezită să-1 numeas la 21 octombrie 1810, pe Vasile Moga episcop neunit în Transilvania, în pofida vot rilor mai numeroase ale lui Huţovici. Astfel se va proceda şi în urma alegerilor de 1 decembrie 1847, cînd împăratul îl va desemna pe insul din ternariu cu cele m puţine voturi — repetîndu-se gestul cu Ioan Bob, din 1782! — , în persoana lui Andr Şaguna (dealtminteri dinainte vizat).

[14] Gheorghe Lazăr a candidat şi el, în 1810, la funcţia de episcop neunit Transilvania. Era cel mai învăţat dintre candidaţi. Spre deosebire de ceilalţi, c s-au supus patronului lor, Lazăr a intrat curînd în conflict cu Vasile Moga, fiind nev să părăsească Transilvania, emigrînd în Ţara Românească (spre fericirea culturii na nale!). Vezi despre acest episod din viaţa marelui dascăl român: Ioan Lupa *Episcopul Vasile Moga şi profesorul Gheorghe Lazăr,* în *Analele Academiei Romă Memoriile Secţiunii istorice,* seria II, 1914—1915, tom. XXXVII, p. 867—924: Ide *Pentru ce a părăsit Gheorghe Lazăr Ardealul},* în *Crai nou,* V, 1923, nr. 7— 10, p. 6— Idem, *Episcopul Vasile Moga şi Gheorghe Lazăr,* în *Studii, conferinţe si comuni istorice,* III, Sibiu, 1941, p. 101-128.

[15] Gheorghe Haines era protopopul Braşovului. După alte surse (Sebastian? Stanca, *Op. cit.,ip.* 9), Haines n-ar fi candidat, ci l-ar fi susținut pe Nestor Ioanovici, protopopul Făgăraşului. Dealtfel, Ioanoviei a fost între primii trei, cu 16 voturi,, după Huțovici şi Vasile Moga.

[16] Cu toate că timpul era scurt, Bariț strecoară totuşi un comentariu în *Gazeta de Transilvania* (X, 1847, nr. 89, p. 355) pe tema sugerată de Bălăşescu. Iată două. fragmente care permit identificarea sursei lor în această scrisoare: „Ni se spune, de o parte şi de alta, că din alegerea de la 1810, Huțovici ar fi dobîndit 48 voturi, V. Moga . 36, iar între ceilalți aleşi se mai împărțiră 30" şi că: „De aici se încheie că şi alegerea de acum n-ar trebui a se restringe numai la cei 44 protopopi, ci a se întinde şi la. toți preoții aleşi din cler, căci numai în modul acesta să poate zice.că alege tot clerul, numai aşa se precauționează viitorul".

[17] „... Şi luînd aminte la alegerea sau candidarea prin protopopii delegați ai protopopiatelor greco-neunite respective..."

[18] Acest *Moldovan* este profesorul blăjean Grigore Moldvai, care, după răfuiala, episcopului Lemeni cu profesorii răzvrătiți, în 1846, a încercat să-şi facă un rost nou la Sibiu, apoi la Braşov. Aici, în cetatea de sub Tîmpa, a murit în 1848 (vezi despre el *George Bariț şi contemporanii săi,* III, p. 46, n. 2.)

XXVII

[Sibiu], 4/16 X6f[1]847

Iubite frate!

Iată-ți mai trimit doauă cuvinte. Ce să fac, n-am ce să fac! Maf fă şi publică şi p-acestea, dacă le pofteşti aşa; cine ştie de ce poate fi bună şi aceasta? M-a însărcinat pe mine; eu mă descarc pe tine. Eu numai acum le-am primit; le-am cioplit cu grabă, în fugă, cît am putut, dar nici timp n-am, nici din cuvinte nu cutez a muta cît de puțin, decît în aşezarea lor. Mai fă şi tu, mai îndreptează ceva. Cel de sub A îl vei pune întîi, iar al doilea va veni cel de sub B [1]; aşa au urmat şi acolo- *ordine chronologico* [2].

îți scrisesem mai dăunăzi să publici în gazetă-ți arendatorul de la ospătăria *Casele Mediaşului (Mediascher Hof)* [3] şi să-i trimiți *şi-Gazeta* ta pe trimestrul acesta din urmă, şi n-ai făcut; el ț[i]-ar fi mulțumit,. ț[i]-ar fi plătit omeneşte, cu atîta mai vîrtos că e român.

Astăzi se rîndui *Bologa* notariu consistorial[4], cu 300 fl. SM. pe an.. De azi într-o săptămînă va depune jurămîntul. Aceasta numai pentru privata-ți notiție; după totala desăvîrşire ți-oi scrie mai pe larg. Ştii că a venit decret, ca de la anul nou 1848 să corăspundă Consistorial cu.
45 Guber/niul şi cu comitaturile în limba maghiară, trimițînd şi protocolul consistorial în acea limbă. Ce durere ! Ce ne amerință![5] Şi ce socoteşti, ya rămîne numai atîta? Nu se va întinde aceasta şi mai departe !? în Ungaria este lege ca şi matriculele să se scrie ungureşte pe la sate^, în bisericile noastre. Aici este un decret, ca carii se vor preoți, pînă în. zece ani să ştie toți ungureşte, fireşte, ca să poată de aci înainte lucra. toți în limba maghiară. Altă dată mai mult.

Adio! îți salutez pe doamna; vă doresc; socotesc pest
vă văz.
într-altele, sînt al tău fidel amic,

-!5v

[1] Este vorba, credem, de două din cele trei cuvîntări rostite de A
la Sinodul electoral neunit de la Turda din 1 decembrie 1847: cele ros
reşte *înainte* şi *după* alegerea sa ca episcop. Bariț le va publica în ac
Foii pentru minte... (1847, nr. 50, p. 403—404).'

[2] „Ordine cronologică."

[3] Vezi scris. XV, inel. n. 16.

[4] Iacob Bologa (despre care vezi în alt volum capitol aparte) fu
protejat al lui Vasile Moga, care i-a facilitat urmarea studiilor juridice la
tea numirii ca secretar al Consistoriului neunit din Sibiu, Bologa era p
celist la Tabla Regească din Tîrgu-Mureş (vezi Constantin Pop
Bologa (1835—1899). Cu prilejul aniversării a 40 de ani de la moartea
ducere, consil[ier] aulic Iacob Bologa (1817—1888) Note biografice, Sibiu, 1

[5] Nefasta Dietă a Transilvaniei din 1847— 1848, pe lîngă celebrul
proiecta în urmă, în plin ev mediu, relațiile dintre domnii de pămînt şi i
în plus şi adoptarea unor legi specific maghiare, a căror origine o găsim
-de la Cluj din 1841— 1842 (vezi *George Bariț şi contemporanii săi,* III, p.
Dieta a stabilit ca legile să fie redactate în Transilvania în limba mag
latinei, iar administrația întreagă să se folosească de limba maghiară ca
matică". Se exceptează comunitățile săseşti din Fundus Regius, unde
strației va fi germana. „Despre limba română, limba majorității absolu
principatului, nici nu se aminteşte în cele 5 paragrafe ale legii din 1847" (
•Cheresteşiu, *Adunarea Națională de la Blaj 3 — 5 (15—17) mai 18*
1966, p. 132). Acesta este incidentul care-1 îngrijorează pe Bălăşescu. Pu
neşti s-au agitat şi ele în jurul samavolniciei „Stărilor şi Ordinilor" di
^*Organul luminărei* şi *Gazeta de Transilvania* publicînd la sfîrşitul anului
de relatări şi comentarii pe această temă. Ecoul a ajuns şi în Țara Rom
Curierul românesc (XIX, 1847, p. 77—79; 81—82) popularizează discuții
-^s-au desfăşurat în Dietă, cu ocazia discutării articolului „privitor la li

XXVIII

Sibii, 22

Frate!

Scrisoarea ta cea mai de pe urmă, din 8/20 dec. [1]84
M-am mirat de vestea neaşteptată, de a o auzi, şi mai vîrto
Dar însă eu o am luat ca răspuns la a mea, ce ți-o trimis
vința limbei maghiare. Desfăşurările ideilor şi frumoasele
păreri (adecă cum ar trăbui să fie, cînd ar fi să fie aşa), ne-
amîndoi şi te-a lăudat, ca p-un bărbat cu minte, cu bună
om de omenire ! Dar, cum zic, noi o am luat numai aşa uşor
•cugetăm dup-aceea despr-acel lucru.

însă acum ce auzim, că lumea toată (adecă numai cea
•căci se vede că acolo determină decretele cabineturilor, fă
«altcineva ceva, şi dac-aude de asemine fleacuri, rîde !), zic,

din Braşov n-are altă vorbă, decît numai de strănutarea scaunului ep[is]~c[o]p[esc] neunit din Sibii la Cluj [1], numai de această mare nenorocire vorbeşte, numai de această pierdere nemîngîiată se tînguie, aşa încît: feţele tuturor sînt veştede, triste, palide, galbine, posomorite, inimile lipsite de toată mîngîierea, puterile din oasele le-au pierit, circurarea,
46 de prin vine/ le-au încetat, cu un cuvînt toţi sînt pieriţi, prădaţi, fiii piericiunii. Oh, durere!, oh întristare!, oh nefericiţilor!, de trei ori (ba de 3 000 de ori) nefericiţilor! Ce năpaste, ce *Gospodi pomului* * căzu pe capul vostru! vrednicilor de toată mila şi ajutoriu! Noi, aici, auzind d-această împrejurare neaşteptată, asemenea ne-am întristat împreună, că ştii vorba cum e: *Să plîngi cu cei ce plîng*! Şi sîntem gata. a vă da toată mîna de ajutoriu, numai să vă putem restaura abaterile cele deşarte şi rătăcirile cele copilăreşti, dar cu toate acestea vrednice de plîns.

Dar frate, ştii ce ! Nimica această mare a voastră se lăţi şi p-aici„ se făcu serioasă, şi puse p-o lume întreagă la adînci cugetări. Ba unii bărbaţi — dar ştii, de cei mari! — venind în vizită, poate într-adins,. la d. vicariul şi cam în glumă, cam nu. .. îl întrebară, ce ştie de această veste. Ba unii nu se ruşinară a-i zice în faţă că ar fi auzit că singur măria-sa ar sta pe aceea ca scaunul episcopesc să se strănute din Sibii la Cluj. Spune-mp], frate, curat, ce ai fi răspuns la aşa întrebare şi cătră. aşa persoane ? ! ?

Acum dar, de vreme ce a fost aşa orb, carele zise că a văzut (?)
46v un ţînţariu; din care ţînţariu apoi s-a făcut / un armăsariu, şi acela încă. armăsariu verde, cu şease aripi; care bală întinzîndu-şi-le toate, nu-I poate niminea înghiţi, ba nu-1 poate suferi nici să se mai pomenească de numele său; de aceea, frate, cum zic, fiindcă acest lucru de nimic se făcu mare şi Măriii Sale acum foarte supărătoriu, Măria-Sa, prin mine,, te pofteşte, serios: te provoacă, iar eu frumos şi frăţeşte te rog, ba te jur pe cinstea ta şi caracterul tău şi pe ce ai tu mai scump — aşa să trăieşti!! ca să ne scrii cît mai curînd: deunde, în ce chip şi cum şi-au luat începutul şi cum ai simţit tocmai despre [3] germe[ne]le acestii veşti slabe şi [4] acum pentru cineva foarte supărătoare? Să ne scrii, frate, în grab şi pe larg, ca să ştim cine a fost acel factor, carele a ştiut p-o lume întreaga să o puie într-aşa cugetare greşită, şi scriindu-ne lucru curat, te vei arăta, că eşti acel bărbat de carele te-am ţinut, şi pînă acum te ţinem. Dar,, din contra, să ştii că nu vei fi prietinul adevărului şi al fericirei române şi, după urmare, nici al d[omnu]l[ui] vicariu. (Să nu cugeti că cineva, să facă vro întrebuinţare din aceasta, numai *pro privata notitia* [5], şi aceasta va fi numai între noi).

Frate ! Cu sărbătorile aceste ce urmează, îţi poftesc din inimă tot binele, ţie şi la toată iubita ta familie. Bunul D[umne]zeu să vă înmulţească binecuvîntările sale, ca în voi să nu lăcuiască alt decît numai sănătate şi norocire. Fă ca eu şi în viitorime să fiu părtaş dragostei şi credinţei tale cei frăţeşti şi fii deplin încredinţat că nici eu nu voi înceta vreodată a fi al tău prea credincios frate,

*N. Bălăşescu^*

-47 Verte./

Pricina popii Niagoi cu Martinovici din Satul Lung [6] se c
că le-au venit popa lor. Niagoi fu în scurt osîndit să plătească
pretensiunea lui Martinovici, ceea ce se dovedeşte a avea drepta
afară de aceea 3 luni abstinenţie *ab omnibus* [7]. Dar, săracul, rădică
petrile aici şi, în sfîrşit în sesia de astăzi i se iertă canonul, dar
pede [8], trebui să puie 500 fl. pretensia de pagubă şi 390 fl. do
acelor bani pe 13 ani.

Trimite-mi *Gazeta* pe anul viitoriu şi pe acest curgătoriu, pe
*47v luni. /

[1] Lucru care nu s-a întîmplat, fireşte, dar bănuiala s-a putut naşte din
exagerat de cordiale ale lui Şaguna cu gubernamentalii din Cluj, atît în cariera
vicar general, cît şi după alegerea ca episcop.

[2] „Doamne miruieşte!", în slavonă.

[3] în manuscris urmează cuvîntul *începutul,* şters apoi de Bălăşescu.

[4] Urmează cuvîntul *supărătoare,* şters ulterior.

[5] „Pentru o însemnare strict personală".

[6] Nu cunoaştem „pricina" lui Ştefan Niagoe (despre care vezi scris. **II,**
cu negustorul Martinovici, care avea în epocă faima unui om necinstit.

[7] „De la toate." Penitenţă severă!

[8] „Stînd în picioare".

XXIX

[Sibiu, post 19 ianuari

Frate !

Cînd cuget de cîtă vreme-ţi sînt dator acest răspuns, mă iau
De 30 ori am tot luat condeiul a mînă să-ţi scriu şi, iată, altă blăst
mă opri. Văz că şi tu eşti destul ocupat şi vei crede la omul pe
ajung 2, 3 şi 4 oră după mezul nopţii cu peana în mînă şi tot
poate odihni.

1 îmi scriseseşi de fetiţe ! Aici sînt 2 foarte bune, bine crescu
moase şi cu zestre, ale d. prot[opop] Bădilă. Una, mi se pare, est
duită lup] *Rănea,* dar nu s-a făcut decît mimai vorbă. A doua
de măritat, umblă Bologa, făcîndu-i *la cour !* [2] Mai sînt două, for
bine crescute, dar foarte sărace, ale văduvei răposatului Iaco
Cine ş-ar face milă cu vruna dintr-acestea n-ar nimeri rău. Ce
este formoasă de minune, nu e fată în Sibiiu ca ea; sînt românе
tot aşa germane şi ungure. Mai încolo nimic, nici una nu mai este.

2 Despre treaba lui Noac! Nendwich zice (mi-a arătat şi pr
că cu sfîrşitul apiului] [1]845 primi pacu lup] Noac de la Dobriţin.
putul lui [1]846 (acum 2 ani) îl expedui la Moldova, din Sibii, c
cărăuşul prin *Galz,* din Bucureşti. El mai departe nu ştie. Vezi, î
prin *Romanov* ori altcineva la Galz, şi-ţi va spune urma./ [3]

Gramatica mea ce vă interesează atîta? Frate, nu e gata încă; i-am făcut o *Predoslovie* bombastică, pe 2 coaie. Mi-am vărsat într-însa focul asupra multora carii sînt de tot feliul, dar mă tem să nu-şi verse şi ei asupra mea[4]. *Samuel hulf! !*[5] Şi voi doar nu mă veţi lăsa. Peste 2 săptămîni le vei avea în mînă-ţi.!...

Ţi-am zis, cînd erai aici, că tu ai un neprietin care scrie aici, şi nu m-ai crezut; dar ce să-ţi fac, ţ[i]-am zis şi tu doar ştii atîta, că să nu crezi la niminea, la niminea, mă!! Că interesele nu ştii cum sînt? Şi pentru. interes şi-o lăsat muma copilul şi l-a omorît! De noi, românii, va fi rău: cu magyarismul, dacă nu ne vom deschide ochii, dacă nu ne va ajuta. D-zeu şi împrejurările. Prof. Schuller[6] a fost azi la mine şi am vorbit multe. La Confluxul acesta săsesc nu nurnai vor vorbi, dar încît ne-am asigurat, vor şi face şi încă foarte mult pentru românii (neuniţi) din Fundu Regesc. Vor să ne dea toate drepturile[7]. Eu încă i-am vorbit multe, că dacă vrodată a fost timpul, acum negreşit este, şi numai acum,, mai pe urmă vor fi toate prea tîrziu şi noi vom pierde, dar vom pierde ideea, adecă ceea ce speram că cîştigăm, ceea ce niciodată n-am avut. Dar ei vor pierde mult, tot ceea ce au avut/ şi pierderea lor va fi maî mare ca a noastră. El m-a asigurat că negreşit se va face mult, şi ei nu cer nici naţionalitatea noastră să o stricăm, nici limba, ci numai carii vom voi a ne aplica la ofiţiolaturile lor, să ştim nemţeşte şi să ţinem cu. ei, să tragem cătră ei! Măi, s-a spăriatu sasu! I-au venit focul la casă-i,. dă totul, numai să scape! Doamne ajută pe noi românii! Saşii şi sîrbii ne vor mîntui[8]. Ai de grije, vorbeşte şi tu. Şi de la voi vor veni[9]. Informează-i, măcar că acum sînt aici.

Cum vă place *Dicţionariul* meu?[10] Merge foarte încet cu tipărirea;: ce ar zice Goth cînd i-aş da lui tom. II? întreabă-1, dacă-ţi vine. I-aş scrie astăzi şi îtrfi] Aron la Buda[11], căci aici nu se isprăveşte nici în 6 ani. *Şaguna* s-a mîniat pe tine pentru articl[ul] *Episcopul,* zicînd că faci pe episcopi despoţi, stăpîni de capul lor, satrapi ş.a. şi cu aceasta deroghezi autoritatea arhipăstorască înaintea poporului acestui prost[12], care nu vrea nici împăratul, ş.a., ş.a.m.M-am certat cu el într-o seară întreagă şi mă ţine ce mă ţine, dar îmi vine să-i zic nişte vorbe care nu le-a auzit şi nici le va auzi, şi pace! Ce-mi pasă; dar încă nu! Fata nu-i tocmai aşa precum şi-o închipuieşte bietul ginerică! La mitropolia din C[arlo-v]eţ învaţă a fi negustori, cu atîta mai bine, dacă şi mai înainte a fost negustor![13]

Cu acestea sînt al tău frate,

N. Bfălăşes Jcu..

Mai iată un poet nou: *N. Pauleti.* A făcut *enkomion panigiricon,* arhipresului său[14]. Spune-mi, ce-a zis? Dă-le în critica *C%rierului*[15]. Murăşan a rămas pe jos![16] /

Lemenyi tău a dat circulare pr[otopo]pilor ca cu jurisdicţiile să corăspundă ungureşte. Ai mai auzit drăcie ca aceasta? El cu consistoriuî. lui şi cu darea protocoalelor, nici este supus Gub[erniu]lui, nici legea nu-1 îndatorează spre aceasta, şi tot a făcut[17], fără vreo silă!/

^Sv [Adresa:] Domniei sale domnului *Georgiu Baritz,* reda
române *Transilvania,* la Braşov

[1] Scrisoare nedatată.:. O- datăm, conform conţinutului, *după* data
menţionat în n. *12,* -

[2] „Curte", „o curtează". întîmplător, sîntem în posesia unor inform
Ioan Hannia şi Iacob Bologa s-au. căsătorit într-adevăr cu fiicele, proto
-Bodilă. Regretatul medic şi istoric al medicinei Valeriu L. Bologa ne-a de
(I. Chindriş) că- este nepot al lui Iacob Bologa şi strănepot, după mamă,
lui Bodilă. Ioan Hannia le era rudenie apropiată. Există şi o bogată
a lui Iacob Bologa cu Petru Bodilă şşi Ioan Hannia — ca şi cu mulţi alţ
o păstra remarcabilul dascăl şi istoric clujean, văzută şi consultată de no
Pervain şi *Ioan Chindriş, Corespondenţa lui Alexandru Papiu*
Cluj, 1972, p. 292—293; 297—306), dar de a cărei soartă cercetătorii
nimic în momentul de faţă. [7] - ~ •- :•*« -

[3] întîmplarea lui Moise Sora Noac (a cărui interesantă corespond
o vom publica în volumul următor al acestei colecţii) este veche de

[4] Lucrarea lui Nicolae Nifon -Bălăşescu, *Gramatică română pen*
• *Sase mai înalte*_____se tipărea la Sibiu, la Georg Klosius, paralel cu *D*
şomănicum, care se afla în* lucru la Hochmeister* Vor ieşi peste puţin
/izbucnirii revoluţiei. Nu peste multă vreme (vezi *Gazeta de Transilva*
•nr. 21, p. 88, artic.: *Publicaţii literare),* Bariţ îi anunţă apariţia, cor
;> putem să nu lăudăm zelul, siguranţa şi osteneala d. prof, Bălăşescu în ma

[5] „Samuil, ajutor!" (citat biblic) M

[6] *Johann Karl Schuller, 1794.—* 1865, personalitate de frunte a cult
Transilvania. Om cu studii la Leipzig şi Viena, Schuller s-a impus cu
sibienilor, devenind profesor, apoi rector al Liceului academic săsesc d
1848 a intrat în politică, întîi că referent şcolar, apoi consilier guberr
şcolară. A fost membru al cîtorva academii de .ştiinţă.germane. Scrieri r
Jirgumentorum pro latinitate linguae valachicae epicrisis, Sibiu, 183
critische Studien zur Geschichte von Siebenbiirgen, mit besonderer Ber
-Geschichte der deutschen Colonisten im Lande, Sibiu, 1840 (ed. 2-a:
in\ siebenburgisch-săchsischer Mundart, 'Sibiu, 1841; *Zur Frage uber de*
Romănen und ihrer Sprache, Sibiu, 1855; *Romănische Volkslieder metrisc*
1859, ş.a. Este autorul sas care a scris cel mai mult despre români,
favorabil *politic,* ci doar-literar. '

[7] „Confluxul" sau Adunarea anuală a „Universităţii" săseşti din
s-a deschis la 10 februarie 1848, întrunind pe cei 22 de deputaţi
**de Transilvania,* XI, 1848, nr. 11, p. 46). Saşii vor'face, într-adevăr,
cetăţeneşti pe seama românilor „neregnicolari" din Fundus Regius, dar
după îndelungi cumpăniri şi după izbucnirea revoluţiei în Imperiul A
•pozitiv va fi emanat din partea „Universităţii" în 3 aprilie 1848, su
care „se regulează starea civilă şi politică a românilor ce se află loc
Pămînt Regesc."

[8] Exclamaţie naivă şi greşită! Saşii nu făceau opoziţie aristocra
dragul românilor — cum nu făceau nici sîrbii acest lucru! —, ci în i
Cît despre ideea că românii ar putea profita de mişcările sîrbilor şi sa
cipiul „castanele din foc", ea este de asemeni greşită. Curînd, Bălăşe
factorii de frunte ai revoluţiei de la 1848 în Transilvania, se va co
ridicarea românilor poate aduce „mîrituîreă".

[9] Din partea saşilor braşoveni' la lucrările „Universităţii" săseşt
judele districtual Joseph Graef şi senatorul Friedrich Bomches (ve
silvania, X, 1847, nr. 102, p. 406).

[10] *Dictionarium latino-romanicum* al lui Bălăşescu, anunţat în
:scris. XVI, n. 2—3) se tipărea acum la Sibiu, în tiparniţa lui Hoch
a tras de probă o coală şi jumătate din lucrare, pe care a trimis-o
«de cultură din cele trei ţări româneşti. Ecourile nu întîrzie să apară,
resului faţă de o astfel de lucrare, dar şi ca o apreciere a reuşitei

Albina românească, XX, 1848, nr. 13, p. 52; *Dicționariu latino-român. Lucrat âe* ^ *prof. Nic. Bălăşescu,* în *Universul,* IV, 1848, nr. 7, p. *56; Dictionarium Latino-Valachicum de d. prof. Nic. Bălăşescu,* în *Organul luminărei,* II, 1848, nr. 2 III, p. 300; *Ltictionarium Latino-Valachicum,* în *Gazeta âe Transilvania,* X, 1847, nr. 104, p. 416.

[11] Evenimentele revoluționare vor opri tipărirea dicționarului lui Bălăşescu, a cărui reluare se va face abia peste 12 ani, în 1860, la Bucureşti. Aşadar, şi planul cu Teodor Aron din Buda rămîne nerealizat.

[12] Articolul în cauză se intitulează, de fapt, *Din Bănat. 29 dechemvrie 1847,* corespondență semnată cu • (vezi *Gazeta de Transilvania,* XI, 1848, nr. 6, din 19 ianuarie,, p. 21-22). Este un ecou la lucrările Sinodului electoral neunit de la Turda din 1 decembrie 1847. Pasajul care l-a sensibilizat pe proaspătul ales, dar încă nenumit episcop Şaguna este cel referitor la rolul pe care autorul anonim îl acordă religiei: „Ea face ca martirul cel chinuit să se țină mai fericit decît tiranul în aur şi purpură". Prin *Prost,* la acea dată se înțelege *simplu, necultivat.*

[13] Aluzie la originea negustorească a lui Şaguna! După necesara cochetare cu intelectualitatea, arhiereul, acum confirmat de împărat, începe represaliile împotriva confraților greco-catolici, printr-o ură oarbă*şi constantă la adresa lui Barit, care va dăinui pînă după 1860.

[14] Nicolae Pauleti, fostul student blajean culegător de folclor (vezi ediția postumă, a marii sale culegeri din 1838: *Cîntări şi strigături româneşti de cari cîntă fetele şi feciorii jucînd. Scrise de Nicolae Pauleti, în Roşia, în anul 1838,* ediție critică de Ion Muşlea, Bucureşti, 1962) era acum preot în satul Făget de lîngă Blaj.' în această calitate,, scrie şi tipăreşte la Blaj în 1848 lunga poemă intitulată *Pandorie, mărimii sale pre luminatului şi pre sînțitului domn, domnului Ioan de Lemeni, prin M[arele] Principat al Transilvaniei ş.c.l. episcop g~\reco~\-c\atolic\ al Făgăraşului, alcătuită şi în numele Eparhiei Magyar-Benye de Kukuld [Fâget-n.ns.'], cu ocasia onomasirei măritului său nume de subt VII ianuar, cu fieeascâ reverințâ descrisă şi umilit închinată, în Blaj, de Nicolae Pauleti, paroh g.u. în satul Făget. 1848.* Este singurul volum publicat de Nicolae Pauleti în timpui vieții (vezi şi n. 15).

[15] *Pandoria* lui Pauleti nu va fi pomenită de nici o gazetă a vremii.

[16] într-adevăr, acest „enkomion panegiricon" este demn de zeflemeaua lui Bălă^şescu. Acesta nu avea de unde să ştie că Pauleti, mort de foarte tînăr în acelaşi an, 1848, va lăsa în urmă cîteva manuscrise care, postum, îl vor aşeza în rîndul scriitorilor români de frunte din Transilvania secolului al XIX-lea (vez ediția Nicolae Pauleti,, eti, *Scrirvi,* îngrijită de Ioan Chindriş, Bucureşti, 1980).

[17] Atitudinea lui Lemeni era o continuare a filo-maghiarismului manifestat după, 1842, cînd acest fapt îl aduce în conflict cu profesorii patrioți de la Blaj, şi este ura preludiu al comportării episcopului blăjean în timpul revoluției, cînd va trăda cauza românească (vezi *George Barit şi contemporanii săi,* III, p. 1— 12 şi 143— 146).

XXX

[Sibiu, post 15 martie 1848]*

Ştiu că vei fi auzit că în 12[2] ale aceştii, studenții din Viena s-au sculat, au luat arme şi au început a revolta, fiindcă la instanția ce o dădură către Maiestate, cerînd constituție, te[a]sc liber ş.a., nu primiră nici o rezoluție. Deci sculîndu-se ei, fiind mulți, ieşiră cătanele (care sînt puține în Viena). Vrînd să-i alunge, ei se întărîtară şi mai tare, loviră cătanele în ei cu foc, dar la aceasta se îndrăciră diecii pe un gheneraríu cu mai multe cătane şi ofițiali, îi omorîră, se uniră cu ei şi cetățenii şi lucrătorii,

scoaseră pe cătane afară din cetate, se repeziră la arsenal, îl sp
se armară şi se făcură stăpîni pe Viena. împăratul, în 13, văzînd a
se rugă să fie în pace că le va da tot ce cer. Ei strigară *„Vivat Fe
dus ! Pereat Metemichius /"*[3] într-asta cerură ,*Jos cu Meternih*
aşa, în 14 sara, pe la 6 oare se duse o deputăciune sus la împăratu
nu se mişcă pînă ce nu se depuse Metternich, carele şi tuli din
Cerură te[a]sc şi cenzură slobodă, li se dete; cerură *Nationalwehr*
nalbewaffnung[6], li se dete şi pînă acum tot ei au Viena subt a
țin vardă[7] caraule în toate părțile, 200 de tunuri sînt pe bastille
€2 rînd cetatea, cîrmuită tot de ei. Minune!

Studenții de la Praga[8] şi Briin auzind aceste se grăbiră 100
veniră într-ajutoriu. Minune!

Ungurii încă cerură lucruri mari, care li se vor da![9] Mir
toate părțile![10]/

[1] începutul scrisorii lipseşte. Am datat-o în funcție de data izbucnirii
din Ungaria, despre care pomeneşte.

[2] Corect: 13 martie.

[3] „Trăiască Ferdinand! Piară Metternich!"

[4] Numele Vienei în graiul popular din Transilvania, de la mag. *Becs.*

[5] „Gardă națională".

[6] „Apărare națională".

[7] Gardă.

[8] De fapt, la Praga revoluția a debutat cu 2 zile mai devreme decît
prin marea adunare populară din 11 martie, în care se cer revendicări ce
un program revoluționar tipic (vezi relatarea evenimentului în ziarul săsesc *Si*
Bote, 1848, nr. 29'din 5 aprilie, p. 118-119).

[9] Revoluția din Pesta a izbucnit la 15 martie 1848.

[10] La izbucnirea evenimentelor revoluționare din Viena, Barit scrie un
excepțional articol *(Evenimentele din Viena,* în *Gazeta de Transilvania,* XI, 1848,
p. 97L98; nr. 25, p. 101-102; nr. 26, p. 107), al cărui început este o v
exclamație de bucurie: „Din toate minunile anului, cea mai minunată se par
Viena, supusa, umilita, ascultătoarea Vienă încă revoltă, şi că revoluția ei
într-o zi rezultate manine abia cuprinse de mintea omenească, în folosul şi
întregei monarhii". Cele relatate de Bălăşescu, şi nenumărate alte amănunte, sînt
|*TL* articolul lui Barit.

XXXI

[Sibiu, 3 april

€2v *Frate!*

Azi se hotărî cu desăvîrşire, în confluxul nației săsăşti, ca ro
din Fundu Regesc să dea toate drepturile de care se bucură şi sa
deosebire. Drept aceea, încheiară:

1 Dau românilor toate drepturile de a alege şi a fi aleşi î
adecă, cei harnici să se primească la maghistraturi, cetățenii în
tate cetățeană, pe la sate întră aleşii satului să fie deopot
saşii etc;

2 Românii să fie primiți la meşteşuguri şi țehiuri săseşti ;

3 Popilor români neuniți să li se dea porția canonică ;

4 Popii n[e]u[niți] să fie scutiți şi asemenea respectați ca şi cei săseşti[2]. . > • >

Mi se pare că aici se cuprind multe; mai toate cîte le cerură pînă acum. Peste dijmă poate nici ei nu pot dispune, ca peste un lucru ce nu este al lor propriu, ci le este de fisc conces (pînă cînd, nu ştiu) să se bucure de foloasele lor[3]. Cu chipul acesta au împăciuit mult nemultămirile românilor. Acestea se vor publica, peste puțin, în foi tipărite nemțeşti, româneşti şi poate şi ungureşti. Fireşte, trebuie să treacă în articlu'de lege, că altmintrelea nu e nimica[4].

^ D[omnul] episcopul Şaguna scrie o epistolă. d[omnului] Orghidan,/
53 arătîndu-şi părerea în pricinile cerute. Măria sa mîine dimineață pleacă la Unidroara, spre a împăca nişte duhuri turburate, ce se zice că ar fi în neodihnă[5]. Dd. Lemeni cu *Țipariu* sînt în Cluj; ce fac, nu se ştie[6].

Şcolarii de acolo (ca şi canceliştii din M[aros] Vasarhely), cei români sînt neodihniți, dar fac copilării, umblă fără cap, fără povățuitoriu[7]. Lui Şaguna fiind în Cluj, fu tată-to[8] prezentat prin prto[opopul] *Fekete*[9]. Aici era să se facă o adunanță de români, cu scopul de a se consulta, ce să facă, ce să ceară. Dar fură împedecați, de unii ca noi, să mai aştepte, că nu e tîrziu şi să ne înțelegem cu toții din toate părțile; cu atîta mai vîrtos că văd că toată zioa aduse cîte ceva nou, care poate azi ar strica ce am făcut ieri.

Va veni, poate, timp, unde aceea nu o vom face fără ştirea şi voia saşilor, carii nu se împotrivesc la condițiele ce vom pune la cazul *cu unirea cu Ungaria*[10].

Ce fac în România? Noi n-auzim nimic şi nu se poate să fie de tot pace ![11]

Românii prin comitate au cam început să se împrotivească la facerea robotelor; aşa se zice p-aici, şi poate prea lesne să şi fie[12].

Mie *Universul*[13] nu mi-ai trimis, poate n-ai. D[omnului] Buteanu[14] i-ai trimis?

D[omnul] episcop Şaguna te pofteşte ca să nu pomeneşti ceva în *Gazetă-ți* de mergerea lui prin țară, unde ar fi ceva, ca nu cumva cineva,
55* altfeliu înțelegînd de cum este lucrul de aci, să se facă ceva mişcare[15]./

[Adresa:] Domnului domnul *Georgiu Baritz,* redactor *Gazetei* române *Transilvania,* la *Braşov.*

[1] Scrisoare nedatată. Am dotat-o în funcție de ziua — „astăzi" — cînd „Universitatea" politică a saşilor din Transilvania, întrunită la Sibiu în ianuarie 1848, a hotărît acordarea unor drepturi pe seama românilor din Fundus Regius (vezi scris XXIX, n. 7): în 3 aprilie 1848.

[2] Bariț nu publică cele relatate de Bălăşescu, întrucît preferă să tipărească în traducere românească însuşi actul dat de „Universitatea" săsească (scris. XXIX, n.7). Deşi parțiale şi, oarecum, tardive, concesiile făcute de saşi au stîrnit discuții aprinse. După *Gazeta de Transilvania,* a urmat publicarea hotărîrii în *Organul luminărei* de la Blaj (II, 1848, 21 aprilie stil vechi, p. 391), unde însă Cipariu se arată bănuitor față de politica săsească, în care vede doar tactica „de a arunca cîte o coajă de pîine de masa încărcată cu toate bunătățile privilegiate, cînd nu mai este încotro". Dar păre lui Cipariu era uşor alterată de influența episcopului Lemeni, cu care făcuse o călăto la Cluj (vezi aci infra, n. 6), unde este sigur că s-au consultat cu gubernament maghiari. Căci aristocrația maghiară era, din parte-i, îngrijorată de perspectiva prim dioasă pentru ea, a unei coaliții între români şi saşi — aşa cum s-a şi întîmplat ap în timpul revoluției armate! — ,'îngrijorare exprimată în coloanele ziarului *Erdelyi Hir* (numerele din 20 şi 21 aprilie 1848). Poziția românilor din Sibiu față^de gestul saş a fost, totuşi, entuziastă, în ciuda parțialității drepturilor acordate. în zilele imed următoare s-a tipărit la Sibiu un manifest cu titlul *Propunerile românilor pentru î meierea unei adevărate frățietăți cu saşii,* ai cărui autori bănuim că ar fi Simion B nuțiu şi Ioan Puşcariu (vezi un exemplar la B.A.R., ms.rom. 970, f. 255).

[3] Bălăşescu îşi dă seama de carența gravă a concesiunilor săseşti: lipsa dreptur sociale, care' să intereseze şi masa poporului. Bazat pe acest fapt, un monograf al p blemei V. Cheresteşiu, *Adunarea Națională de la Blaj,* 3—5 (15—17) *mai 18* p. 282) afirmă că:' „Hotărîrea Universității săseşti n-a dat o rezolvare a p blemei relațiilor româno-săseşti; a aprins numai vii discuții în jurul acestei problem

[4] Conducătorii saşilor au făcut, într-adevăr, o mare publicitate în jurul con siunii pe seama românilor. S-a scos un manifest tipărit, datat „Sibiu, 3 aprilie 18 în limba germană, cuprinzînd textul hotărîrii „Universității" (vezi un exemplar la B.A. ms.rom. 970, f.51r). Cu data „Sibiu, 5 aprilie 1848", „Universitatea" săsească îl in pe Bariț să publice în *Gazeta de Transilvania* textul manifestului, ceea ce s-a şi fă în traducere românească (B.A.R., ms.rom. 970, f.55r; vezi aci supra, n.2). Cît^ des legiferarea acestei hotărîri, ea nu se va mai îndeplini în această formă. Fără a n aştepta bunăvoința „națiunilor constituționale", românii se vor proclama ei înşişi 3/15 mai 1848, națiune liberă, egală şi de sine stătătoare în Transilvania. Nu e însă, mai puțin adevărat că gestul saşilor a facilitat acea necesară apropiere revolu nară între românii şi saşii din Transilvania, la 1848-1849, direcționată împot aristocrației maghiare. Apropierea se va destrăma şi va degenera în veritabilă ostilit *după* revoluție, cînd patriciatul săsesc reajuns la pozițiile sale sigure, va schimba s tegia față de români, copleşindu-i pe aceştia cu un val de nerecunoştința şi colom (vezi în acest volum corespondența lui Gavril Munteanu cu Bariț. scrisorile din 1849— 18

[5] N-avem nici o altă ştire despre o călătorie a lui Şaguna la Hunedoara, aprilie 1848.

[6] Despre călătoria lui Ioan Lemeni şi Timotei Cipariu la Cluj, între 27—30 ma 1848, vezi şi *George Bariț şi contemțranii săi,* IV, p. 299—300; 303, n.6. La C cei doi au luat legătură cu cercurile maghiare liberale şi cu membrii Guberniului. D mărturisirea lui Cipariu, „gubernatoriul ne îndeamnă a împiedeca toată întărîta apromițînd că vor urma lucruri bune de sine" *{Ibid.,* p. 301). Acest drum, care Lemeni nu-i putea dăuna mai mult, a avut o influență nefastă asupra lui Cipariu, se bilizîndu-1 în sensul politicii unioniste maghiare şi făcîndu-1 suspicios față de hotă „Universității" săseşti din 3 aprilie 1848 (vezi aci supra, n.2). Prin Bălăşescu îşi expr îngrijorarea 'pentru semnificația acestei călătorii, grupul radicalilor români de la Si în frunte cu Simion Bărnuțiu, care se exprimase hotărît, încă în proclamația sa 25 martie 1848 (vezi textul la Victor Cheresteşiu, *Op. cit.,* p. 211—2 împotriva uniunii Transilvaniei cu Ungaria. Această falsă problemă de dinaintea a nărilor de la Blaj din primăvara anului 1848: „cu cine să țină românii, cu ung sau cu saşii?" a prcdus un scurt moment de derută, soluționat de Simion Bărn în termeni antologici: „Nu vom fi sclavii ungurilor şi ai saşilor" ! (vezi Teodor Păcățian, *Cartea de aur sau luptele politice-naționale ale românilor de sub Cor ungară',* I, Sibiu, 1902, p. 258). Direcția firească era spre o revoluție *a românilor,* se va şi declanşa în scurt timp.

[7] Bălăşescu are o părere puțin pripită despre tineretul revoluționar român d Cluj şi Tîrgu-Mureş. Desigur, nu 'avea de unde să ştie că revoluția care bătea la va fi condusă chiar de aceşti tineri. Concret, este vorba de cele două adunări: a celiştilor români de la Tabla Regească din Tîrgu-Mureş, care a avut loc în 25- martie 1848 (vezi Alexandru Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Superioară,* II, Viena, 1852, p. 101-109; Silviu Dragomir, *Studii şi docu privitoare la revoluția românilor din Transilvania în anii 1848 — 49,* V, Cluj, f.a., p. 1

113; Victor Cheresteşiu, *Op. cit.,* p. 178—180) şi a tineretului din Cluj. ţinută în 28 martie (Alexandru Papiu Ilarian, *Op. cit.,* p. 111—113; Silviu Dragomir, *Op. cit.,* p. 114—116; Victor Cheresteşiu, *Op. cit.,* p. 198—200). Cele două întruniri sînt primele simptome de masă ale revoluţiei de la 1848 în Transilvania. Deşi „fără povăţuitori" în sensul de oameni în vîrstă şi cu experienţă, cele două adunări vor pune în lumină tineri de mare talent politic, viitori conducători revoluţionari ale căror nume vorbesc de la sine: Avram Iancu, Alexandru Papiu Ilarian, Iosif Hodoş, Ioan Buteanu, Florian Micaş, Ioan Suciu şi alţii.

[8] Preotul Ioan Pop Bariţ din Petridul de Mijloc, despre care vezi *George Bariţ şi contemporanii săi,* III, p. 159.

[9] Protopopul greco-catolic al Clujului, Ioan Fekete Negruţiu, despre care vezi capitol aparte în *Ibid.,* III, p. 129—211.

[10] Deocamdată Bălăşescu se află pe dinafară concepţii politice, chiar pentru această dată timpurie, în 10 apr. 1848, problema unirii Transivaniei cu Ungaria *nu se mai punea* de către cei clarvăzători, fie saşi, fie români. Bărnuţiu respinge cu blestem uniunea încă în 25 martie, sintetizând adevăratul punct de vedere românesc, iar saşii din Sibiu au respins-o în adunarea „Universităţii" săseşti din 29 martie (vezi Silviu Dragomir, *Op. cit.,* p. 101—102). Sau, poate, Bălăşescu înţelege lucrurile în sensul lui Bărnuţiu, care postulează în felul cunoscut: românii vor vorbi de uniune numai după ce „va fi proclamată naţia română ca naţie primită sensu politico" ?

[11] O întrebare plină de tîlc din partea unuia care cunoştea bine starea de spirit din Ţara Românească!

[12] Observaţie de mare valoare, care se alătură nenumăratelor mărturii despre aplicarea celui mai important punct din programul revoluţionar: ştergerea iobăgiei, de către înşişi ţăranii, înaintea aprobării lui de către Dietă şi Guberniu (vezi Victor Cheresteşiu, *Op. cit.,* p. 227—249).

[13] Revista pe care o edita, la Bucureşti, transilvăneanul Iosif Genilie: *Universul. Noutăţi din, toată natura, cultura, literatura* (vezi *George Barit si contemporanii săi,* I, p. 139-140, n.1).

[14] Ioan Buteanu, viitorul prefect revoluţionar al 71atnei, era avocat la Abrud.

[15] S:risDarea a mai fost publicată în culegerea de documente *Revoluţia de la 1343—1849 din Transilvania,* voi. I, 2 martie — 12 aprilie 1848, Bucureşti, 1977, p. 357-358.

XXXII

[Sibiu], 10 apr.n. 1]848]

Frate

Ţ-am primit scrisorile de alaltăieri; tot atunci îţi scrisesem că episcopul este dus la Uniadu, de unde nici se va mai întoarce, ci-şi va urma drumul la Carloveţi şi apoi la Viena [1]. P[o]pasu este însămnat întră fiii pierderii; nu ştiu cum se vor întoarce trebile, dar pentru el s-a hotărît rău aici [2] (precum şi merită) !!

Dieta are să se ţină curînd şi aici în Sibii; ungurilor le e frică de contra partită ungurească să o ţină în Cluj, să nu să încindă o turburare şi să se facă vărsare de sînge [3]; saşilor le e frică, că ungurii fiind turbaţi pe ei, să nu să unească cu românii şi aici să se înceapă măcelăria [4]. Cu toată întîmplarea, liniştită (Dieta) nu va curge, căci mulţi nemeşi nu vor unia, nu vor să piardă robotele [5].

Românii p-aici sînt liniştiţi, aşa să şi fie, dar prin comitate sînt turbaţi, toţi poartă cocarde.

Ţ[i]-am fost scris de hotărîrea ce au făcut fraţii sasi românilor [6]; iată hotărîrea Universităţii săsăşti şi tipărită, dacă nu o vei fi căpătat [7]. Aici s-au scris mulţi români la *Burger militz* dar la *Mediaş şi Cohalm* au protestat, nu vor să se înscrie cu ei pînă nu le vor asigura „limba română asemenea cu cea sasă şi popii români să ia dijmele de la români şi saşii de la sasi" [9] ş.a.

Verza [10] nimeri aici; mîne pleacă după *Şaguna* [11]. Fii sănătos,

53

B [ălăşescu]./

[Adresa:] Domniei sale domnului *Georgiu Baritz,* redactoru *Gazetei* române *Transilvania,* la *Braşov*

[1] Episcopia română neunită de la Sibiu mai era, încă, în subordinea ierarhică a patriarhului sîrb Iosi Raiacici. Noul episcop neunit al Sibiului, Andrei Şaguna, a fost nevoit să călătorească la Carloviţ, spre a se închina superiorului său şi a fi sfinţit de acesta. Evenimentul a avut loc chiar în Duminica Tomei din 1848, cînd reprezentanţii naţiunii se întîlneau la Blaj, în prima consfătuire revoluţionară din acel an al deşteptării (vezi Ioan Lupaş, *Mitropolitul Andrei Şaguna,* p. 65).

[2] Persecutarea merituosului patriot şi cărturar Ioan Popescu, întîiul protopop neunit al Braşovului, este al doilea act, după arestarea dură a Caterinei Varga, care trăda firea despotică a lui Andrei Şaguna. Biograful idilizant al arhiereului, Ioan Lupaş, este nevoit să recunoască concurenţa serioasă pe care tînărul rival i-a opus-o lui Şaguna, cu prilejul alegerii din 1 decembrie 1847.

[3] Zvon eronat! Dieta Transilvaniei se va întruni tocmai la Cluj, în ultimele zile ale lunii mai, sub semnul unei porniri generale a maghiarilor pentru uniunea Transilvaniei cu Ungaria.

[4] în timpul revoluţiei, românii se vor uni cu saşii, împotriva aristocraţiei maghiare.

[5] Nemeşii vor găsi modalitatea de a-şi păstra „robotele", adică aportul iobăgesc al ţărănimii, păstrînd din programul revoluţionar maghiar doar punctul îngust, şovin, al uniunii Transilvaniei cu Ungaria. Este motivul de bază pentru care românii au refuzat categoric să vadă o revoluţie democratică în mişcarea maghiară din Tiansilvania, de la 1848.

[6] Hotărîrea „Universităţii" săseşti din 3 aprilie 1848 (vezi supra, scris. XXIX, n.7; XXXI, n.2).

[7] Bariţ primise un exemplar din textul tipărit al hotărîrii, trimis chiar din partea „Lniversităţii" (vezi scris. XXXI, n.6)

[8] Stricto sensu: „Miliţie orăşenească". Aici, cu sensul de gardă naţională.

[9] Pasajul aduce o nouătate în plus faţă de cea mai completă bibliografie a atitudinii românilor faţă de gărzile naţionale săseşti (vezi Victor Cheresteşiu, *Adunarea Naţională de la Blaj. . .* (p. 276—278), prin amănuntul că românii cer egalitatea limbii lor în Fundus Regius şi sistarea dijmelor către preoţii saşi. Or, după cum am văzut în scris, anterioară, dijmele erau un subiect delicat pentru patriciatul săsesc.

[10] Al doilea protopop neunit al Braşovului, Alexe Verza.

[11] Adică la Carloviţ (vezi n.1). Scrisoarea a mai fost publicată în culegerea de documente *Revoluţia de la 1848—1849 din Transilvania,* I, p. 410.

XXXIII

[Sibiu, 19 aprilie 1848][1]

Frate !

Şi zici să nu-ţi scriu cu poşta, dar asta nu pot aştepta, pînă să-ţi vie cu altă ocaziune!

Ştii bine de adunările române din Abrud şi Slatna[2]. Ştii că pe Dum[ineca] Tomii s-a hotărît adunare mare română în Blaj, publicîndu-se prin unii în toată ţara[3]. Gubernatorul, prin hîrtie gubernială, a demăndat ambelor scaune episcopeşti oprirea ori de tot ori, *saltern,* să nu fie pe acea zi, ci pe alta[4]. Aşadar, stăpînirea nu s-a împrotivit să nu fie. Episcopii au şi dat cerculare protopopilor să nu fie atunci, ci să aştepte ştirea altui soroc[5]. Asta va produce drăcie, de care se va duce minune ![6] Lemenyi vrea să-i dea numire de sinod (sobor)[7] şi să-i vestească adunare poate peste o lună, de se vor aduna p-atunci. Cătane se rînduiesc din toate părţile, ungurii se tem tare; şi să vezi, că de se va naşte numai ceva, o să-i dea (saşii cu ungurii, uniţi) numire de revoluţie, zaveră şi, la Dietă, o să se înţeleagă iar ei de ei, lăsîndu-i pe români afară, deşerţi şi rătăcirea din urmă va fi mai mare decît cea dintîiu[8].
5 ir Eu auz că eşti ofiţir la gardă, dar mulţi sînt turbaţi asupră-ţi[9]./

Azi la 10 ore era să ne adunăm toţi românii la Casa clerului, să ne sfătuim cum să stilizeze cercularul[10] şi ce răspuns să dea Guberniului. Dar *Fulea şi Moga* au hotărît numai amîndoi să zică că nu va fi[11]. Ne socotiserăm să zicem că adunarea pe Dumineca Tomii nu se poate opri, dar Guber[niul] să nu se teamă, că duhurile sînt liniştite; însă o oprire poate să producă turburare[12]. Mi să pare că şi d. Lemenyi-şi teme pele[a] de aşa adunare ![13]

65 iv

B[ălăşescu].j

Tr^ă.£ ^ - ᵇ ᴰ ° ™ » ʰ " factor *Gazetei*

[1] Scrisoarea poartă pe cop3rtă ştampila poştei din Sibiu, cu data: „Hermannstadt, 20 apr." Scrisoarea însă e din 19 aprilie, ziua cînd e datată circulara Consistoriului neunit din Sibiu, pentru convocarea adunării din 3/15 mai 1848 (vezi infra, notele 5 şi 10; vezi şi scris, următoare).

[2] Mai mult decît consfătuirile tinerilor de la Tîrgu-Mureş şi Cluj (vezi scris. XXXI, n.7), adunările româneşti din Munţii Apuseni, mai cu seamă cele de la Abrud (3 aprilie) şi Zlatna (9 aprilie), au apăsat greu în cumpăna revoluţionară prin cunoscuta combativitate şi disponibilitate de revoltă a muntenilor. Cronicarul evenimentelor, Simion Balint, în excelenta sa relatare intitulată *Scurtă descriere a evenimentelor din Munţii Apuseni a Transilvaniei sau Ţara Moţilor numită, în anul 1848, începînd de la martie pînă în octomvrie aceluiaşi an, de Simion Balint, în Roşia de Munte, 1852, mai 8* (la B.A.R., ms.rom. 1060, f. 322 şi urm.) vorbeşte despre panica oficialităţilor maghiare din zonă, ca şi despre măsurile de precauţie luate de către acestea. Impresionează bogata şi pripita corespondenţă între diferitele foruri oficiale, despre adunările din munţi şi conducătorii acestora, pe baza căreia se reconstituie un moment de culme al acţiunilor revoluţionare româneşti, dinaintea marilor adunări de la Blaj (vezi Victor Cheresteşiu, *Adunarea Naţională de la Blaj. . .*, p. 201—205). Un alt mono

graf al evenimentului (vezi Siviu Dragomir, *Studii şi documente privi[...] la revoluţia românilor din Transilvania în anii 1848—49.* V, p. 116—118) îşi axe[...] întreaga relatare pe ideea că românii din Apuseni n-au cunoscut manifestul lui Sim[...] Bărnuţiu din 25 martie 1848, în momentul acestor acţiuni. Pe lîngă şubrezenia ar[...]mentării, faptul nu este, în sine, de natură să fie pus în acest fel. Este cu totul in[...]dibil ca Avram Iancu, participant la Adunarea canceliştilor din Tîrgu-Mureş d[...] 25—26 martie 1848 să nu fi venit în posesia documentului, care era multiplicat[...] mare sîrg de înşişi colegii lui de generaţie. Or, Iancu a fost unul dintre factori[...] frunte ai adunărilor din munţi.

[3] După afirmaţia demnă de crezare a lui Alexandru Papiu Ilarian (vezi *Is[...] românilor din Dacia Superioară,* II, p. 107— 109), ideea convocării unei adunări[...] caracter de congres naţional românesc, la Blaj, pe Duminica Tomei (30 aprilie 1[...] s-ar fi născut încă în 26 martie, prin consultarea între canceliştii români de la Ta[...] Regească din Tîrgu-Mureş şi profesorii din Blaj (episodul mesagerului blăjean Nic[...] Bârlea). La ideea de principiu a necesităţii unei adunări naţionale, care răzbate [...] toate documentele, tinerii îndrumaţi de Aron Pumnul aduc o contribuţie bine defi[...] Convocarea efectivă a Adunării de la Duminica Tomei a început, însă, în primele [...] ale lunii aprilie, debut al cărui document de bază rămîne scrisoarea lui Timotei Cipa[...] către Bariţ, din 5/17 aprilie 1848 *(vezi George Bariţ şi contemporanii săi,* IV, p. 300—3[...] vezi şi notele la scrisoare). Aron Pumnul a vrut chiar să tipărească un act de c[...]vocare a adunării, dar Timotei Cipariu, directorul tipografiei blăjene, îi refuză concu[...] arătîndu-i colegului său marea responsabilitate ce-şi ia pre sine convocînd o naţ[...] întreagă" *(Ibid.).* Aşadar, „publicarea" de care pomeneşte Bălăşescu s-a făcut p[...] grai viu, cu concursul elevilor din Blaj care plecau în vacanţa de primăvară, dar [...] ales printr-un grup de acţiune format din cîţiva tineri cu atribuţii asumate de trib[...] ai poporului: Avram Iancu, Alexandru Papiu Ilarian, Ioan Buteanu, Vasile Moldo[...] şi alţii. Vezi despre convocarea Adunării de la Duminica Tomii şi: Coriolan S[...]ciu, *Cum a fost pregătit 3/15 mai 1848,* Blaj, 1925; Silviu Dragomir, *Op.* [...] p. 113-114; Victor Cheresteşiu, *Op. cit.,* p. 298—302.

[4] Saltem = măcar, cel puţin. Ordinul Guberniului de a opri adunarea convo[...] pe Duminica Tomei a fost trimis episcopului Lemeni în 16 aprilie. în zilele următo[...] ordine asemănătoare s-au trimis către jurisdicţii şi comitate. Bariţ a fost, şi de d[...] aceasta, primul care a făcut publică această hotărâre samavolnică (vezi *Gazeta de T[...] silvania,* XI, 1848, nr. 30, p. 126: *Cătră românii transilvanii).* Au urmat zile încord[...] căci tinerii tribuni şi-au continuat acţiunea de convocare, de acum împotriva [...] hotărîri exprese a guberniului.

[5] O circulară *anume* de oprire a adunării trimite doar Consistoriul neunit [...] Sibiu (vezi Victor Cheresteşiu, *Op. cit.,* p. 305), pe cînd Lemeni, mai prud[...] se mulţumeşte să anunţe o altă adunare, numai din protopopi, pentru 3/15 mai, a[...]bată de Guberniu (vezi textul ei la *George Bariţ şi contemporanii săi,* IV, p. 304; [...] emanată din Sibiu, la B.A.R., ms.rom. 970, f. 58 r.şi urm.)

[6] „Drăcia", cum se exprimă în termeni de mirare şi surpriză Bălăşescu, a con[...] în faptul că, pînă la urmă, la Blaj, au avut loc *două* adunări: cea de la Dumi[...] Tomei şi Adunarea Naţională de la 3/ 15 mai 1848.

[7] Frica lui Lemeni de revoluţie este un subiect demult cunoscut! La indic[...] Guberniului, el convoacă — prin circulara amintită în nota 5 — pentru 3/15 mai [...] doar pe protopopi „cu unii bărbaţi mai pricepuţi" dintre enoriaşii lor, dînd astfel [...]toarei întruniri caracterul unui sinod episcopal, întrunit după prevederile vechi, [...] democratice, ale *Pravilei* răsăritene: din protopopi şi unii mireni mai de vază. Inte[...] episcopului a fost dată peste cap de popor, care s-a adunat, după cum se ştie, în nu[...] impresionant (40.000), ştergînd orice urmă de „conflux" bisericesc al adunării. Des[...] ideea datei de 3/ 15 mai, vezi scris, următoare.

[8] Proorocirea lui Bălăşescu nu s-a adeverit: în condiţiile revoluţiei, platforma [...] Unio Trium Nationum nu s-a mai putut reface, în primul rînd din cauza exclusi[...]mului naţional al aristocraţiei maghiare. Mai apoi — lucru pe care la acea dată [...] Bărnuţiu şi tinerii tribuni ai poporului îl înţelegeau în adîncime ! — românii deschid[...] fereastra revoluţiei fără frică de represalii. Acestea, pregătite sub ochii lui Bălăşe[...]

prin „cătane care se rînduiesc din toate părțile", nu vor avea alt rezultat decît ascuțirea situației revoluționare din Transilvania.

[9] Cităm din Silviu Dragomir *[Op. cit.,* p. 127): „în Braşov se produce, totuşi, o împăcare momentană. Mulți români intră în gărzile civile, organizîndu-le împreună cu saşii". Despre o participare personală a lui Bariț, ca ofițer de gardă, nu cunoaştem altă ştire. Cert este că Bariț a acordat o atenție aparte formării gărzilor civile româno-săseşti, în coloanele *Gazetei de Transilvania* (XI, 1848, p. 122: *Braşov, 19/7 apr.;* p. p. 123— 124: *Transilvania;* p. 191: *Sibii, 14* iunie), prezentînd aceste nuclee militare ca pe o pavăză împotriva furiei aristocrației maghiare. Bariț n-a fost singurul fruntaş român membru în gărzile civile ale saşilor. în 1 aprilie 1848, Ştefan Moldovan, protopopul greco-catolic al Mediaşului, e invitat de directorul politiei din oras să conlucreze la organizarea gărzii (vezi la B.A.R., ms.rom. 970, f. 49), iar Ilie Măceiariu a fost membru al gărzii din Miercurea.

[10] Este vorba de circulara prin care Consistoriul neunit din Sibiu cheamă protopopii eparhiei la Adunarea Națională de la 3/15 mai 1848. Vezi o copie a ei la B.A.R., ms.rom. 984, f. 285. S-a publicat în *Gazeta de Transilvania* (XI, 1848, p. 128: *Cercularinl Consistoriului neunit chemâtoriu la confluxul național...).* Spre deosebire de circulara lui Lemeni (vezi *Gazeta de Transilvania,* XI, 1848' p. 132: *Pentru confluxul național romănesc),* sibienii vestesc „amînarea" adunării convocate pentru Duminica Tomei (vezi şi aci supra, n.5). Ca şi Lumeni, Consistoriul neunit cheamă pe protopopi „şi din mireni cei mai pricepuți".

^ [11] Pentru înțelegerea intenției greşite a lui Moise Fulea şi Ioan Moga de a da un răspuns care să aducă apă la moară Guberniului, vezi pe larg în scrisoarea următoare.

[12] Nici această judecată de mult bun simț politic nu va fi cupiinsă în răspunsul către gubernator, căci lucrurile vor lua o întorsătură neaşteaptată prin sosirea, în mijlocul Consistoriului, a unei delegații de la Blaj (vezi scris, următoare).

[13] Şi această scrisoare s-a publicat în culegerea de *Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române, C. Transilvania,* II, 12—29 aprilie, p. 174, cu grave greşeli de transcriere. De pildă, în loc de *Fulea* se transcrie *Şaguna,* care nu se afla la data respectivă la Sibiu, ci în drum spre Carloviț.

XXXIV

[Sibiu, 19 aprilie 1848][1]

Frate !

înainte cu 2 ore ț[i]-am scris o scrisoare cum a fost lucrul aici, hotărît de blăstămații Fulea[2] şi Moga[3]; dar după mai multele noastre strigări s-au socotit altmintrelea, şi iată că pe 12 ceasuri fuserăm chemați toți românii, cîți vrem, să ne adunăm la casa clerului şi să ne sfătuim. Ne-am adunat, nu puțini, au venit consistorialii şi Fulea cu Moga; dar după arătarea noastră că hotărîrea lor nu e bună, adecă, că scriu un cerculariu *cu totul nimica, adecă, numai ca să adoarmă pe popor, dar cu scopul ca să nu fie adunare națională, măcar aceasta de Guberniu este îngăduită* (precum vei vedea), şi mai vîrtos unde zice către gubernatorul *că, de va vrea să fie, să trimită comisariul regfesc] ca să fie de față ;* şi să oprească pînă atunci adunarea, că poate să va face turburare, *să vor omorî oamenii, să va vărsa sînge, se vor face crîncenii* şi a[lte] asemenea espresii blăstămate, m-am opus eu şi am zis că asemene vorbe de români să nu zică

64 *de români,* comisariul să nu chieme că aceasta este *servilism* ş.a. Mi-
aprins/ foc în cap, am vorbit *crimen*[4]. Se scoală Teologul[5] asupră-m
zicînd că Consistoriul este răspunzătorul pe ce a făcut, şi alta nu fa
noi să facem de noi, dacă nu ne place ş.a. Şi aşa a rămas tot aşa.

După prînz, iată pe la 3 oare mă caută toți să viu, că este cons
toriu, adunare, au venit expres de la Blaj canon[icul] *Şereni*[6] şi p
Augustin[7]. Mergînd, îi găsesc aci; mie-mi dă Teologul carte ep[is]c[op
lui] Lemenyi: *„Na, ceteşte-o, ai învins /"* într-însa poftesc pe consis
riu, zicînd că deşi hotărîse timp nehotărît, dar s-a socotit să-1 hotăras
Deci el îl hotăreşte pe 10/22 mai; ori, dacă aici în Sibiiu se va pă
nepotrivit, să se defigă aici altul şi cum se va face, aşa va fi. Ne-am bu
rat, destul ne-ai certat să nu fie atunci, ci pe a 2 duminecă după Pa
dar ca să nu fie nici una, nici alta, abia s-a putut face pe 3 /15 mai. Aşad
în sfîrşit, ne-am învoit, că altfeli nu s-a putut. S-a şi stilizat alt cercu
riu, aşa, în care se cheamă toți prot[opo]pii, cu parte[a] cea mai int
gentă mireană din partea sa. Aşadar congres, conflux național, adun
64v națională română s-a hotărît pe 3/15 mai, dar de/ comisariu nici o vor
Şi gubernatorului să se scrie simplu că, după puterea dată terminu
adunării naționale române *(Nemzeti gyules),* s-a hotărît să fie pe 3
mai în Blaj. Aceasta spre cunoştință ți le scriu[8].

Cerculariul, cum va ieşi de sub tip[ar], ți-1 trimit să-1 public
Gazetă-ți[9], ca vestea să se răspîndească în toate părțile, ca nu cum
unii să plece ca nebunii pe Dam[ineca] Tomii[10].

Şi aşa, frate, noi vom avea *adunare națională română,* lucru care
1-am avut niciodată !!

Fireşte şi tu vei veni. Să chemăm şi pe cei din România: Laurean
65 ş.a./

[Adresa:] N° 163. Domniii sale domnului *Georgiu Baritz,* reda
Gazetei române *Transilvania,* la Braşov

[1] Datarea am făcut-o în funcție de data scrisorii anterioare, şi de conținutu
gat al celor două scrisori.

[2] Moise Fulea.

[3] Ioan Moga. Aceştia doi, în lipsa lui Andrei Şaguna, care călătorea spre Ca
conduceau Episcopia neunită din Sibiu, în calitate de primi consistorialişti.

[4] „Criminal". Aici cu sensul: „Am vorbit crîncen". Este primul simptom
trădează pe revoluționarul de mare curaj care a fost Nicolae Nifon Bălăşescu în
1848— 1849. Pasajul e şi o dovadă elocventă a iubirii sale față de popor şi națiun

[5] Ioan Moga, poreclit Teologul.

[6] Teodor Şereni, despre care vezi *George Bariț şi contemporanii săi,* III, p.

[7] *Augustin Pop,* 1817— 1884, originar din Alba-Iulia, a studiat în oraşul
şi la Blaj, unde a absolvit cursurile de teologie. Din 1840 pînă în 1845 a fost ca
la Alba-Iulia. Timp de doi ani: 1845/1846 şi 1847/1848 a funcționat ca învățător la

normală din Blaj. în 1849 a fost trimis paroh în Lipoveni de lîngă Alba-Iulia. în 1851 devine protopop de Alba-Iulia, demnitate pe care și-a păstrat-o pînă în 1880. Ultimii patru ani din viață și i-a petrecut ca inspector școlar în districtele Alba Iulia; Cetatea de Baltă și Sătmar. Vezi despre *el Nicolae Comșa, Dascălii Blajului,* în *Anuarul Liceului de băieți român unit „Sf. Vasile cel Mare", Blaj, pe amil școlar 1839/40,* Blaj, 1940, p. 81.

[8] Scrisoarea își dovedește extraordinarea importanță prin faptul că e unica sursă cunoscută, din care se poate afla în detalii felul *cum* și *în ce împrejurări* a fost aleasă ziua de 3/15 mai 1848, ca zi a adunării naționale. Firește, exaltarea lui Bălășescu este exagerată, întrucît adunarea cîtorva zeci de protopopi și „înțelepți" ai satelor, din ambele confesiuni românești, încă nu însemna adunarea națională *(Nemzeti gyules).* Important este ceea ce a *rezultat* din această adunare, propusă de ambele consistorii pentru 3/15 mai și aprobată de Guberniu.

[9] Vezi scris, anterioară, n. 10.

[10] în entuziasmul clipei, Bălășescu, uită ce scrisese în aceeași zi (vezi scris, anterioară): că adunarea convocată pe Duminica Tomii nu se poate opri. Dealtfel adunarea din 30 aprilie își va dovedi marea ei importanță, ca repetiție generală a congresului național din 3/15 mai.

[11] Scrisoarea lui Bălășescu rămîne surprinzătoare pînă ia capăt! într-adevăr, la Adunarea Națională de la Blaj din 3/15 mai 1848 au participat și revoluționari din Principate, Țara Românească fiind reprezentată mai ales de profesorii transilvăneni de la Sfîntul Sava: August Treboniu Laurian, Aron Florian, Constantin Romanu-Vivu, Axente Sever, Vasile Maiorescu, Petre Suciu și Iuniu Armatu. Romîne un deziderat aî viitoarelor cercetări, *dacă* și *cum* au fost invitați aceștia să participe la adunare.

XXXV

[Sibiu], 2/14 iulie [1J848

Frate !

Am auzit că tu ești morbos; ai de grije să nu pătimești cumva. Ce ma știi din țară? Numai muscalii să nu vie. Aici s-a întîmplat o blăstămăție: românii cu sașii!! Românii-și minaseră vitele în ogoarăle obicinuite de păscut, împreună cu sașii, ungurii din Sibii, cu boii măcelarilor, ba și cu vitele sașilor de la Șura Mare, și aceasta de astă-primăvară. Sașii, adevărat, de atunci opriră acele ogoare, zicînd că vor să le samene, iar proprietarii vacilor să și le țină p-acasă, în grajduri. La care nevrînd, neputînd, dar nefiind nici trebuință a se supune oamenii cu vacile, căci aici este cîmp destul, ei deteră o rugăminte (inștanție) către d. cornițele săsesc, la care abia după multe rugăminți și alergări dobîndiră rezoluția: *„Că jeluitorilor nu li se poate da răspuns, pînă ce nu se va aduna Comunitatea".* Aceasta fu de astă primăvara; comunitatea în toată primăvara s-au adunat, dar d. cornițele, românilor tot nu le-a mai dat rezoluția cerută. Vitele, însă, de atunci tot întruna au păscut în locul hotărît pentru pășune. Acum, în lunea trecută, în 10 iulie ș.n. nefiind alte vite la acea pășune decît ale românilor, căci sașilor li se dete de știre să nu le mîne afară într-acea zi, știind totdeodat și aceea că românii sînt toți la cîmp afară la lucru, nu e nimine p-acasă, iată că după amiazi pe la 5 ore ies gardiștii sasi de la $3^{1}/_{2}$ companii, vro 400 de voinici, cu o larmă mare și gălăgie; afară din cetate toți se pun în rînd, își umplu puștile/ și înain-

57 tează vitejește spre vaci; firește că sîngele trebuie să fi fost foarte în bîntat în vinele vitejilor acestor bărbați, căci mergeau făr-de nic frică, nici unul n-a fugit ori să se tragă îndărăpt de la acea luptă, cu a mai vîrtos căci le veniseră înainte niște dorobanți ai cetății și le spu că pot cu inimă să meargă, că vacile sînt numai singure, căci stăpîni sînt la lucrul cîmpului. Și într-adevăr, văd cu mare bucurie a lor, că vro 5 bărbați, vro 5 femei și vro zece copii, în număr toți vro 20 de soane de români, carii așa au fost toți buni, precum românii așa și va încît nu s-au împotrivit nici unul oștirei, carii sta gata a da piep orice atac. Și așa, acești eroi viteji, într-un zgomot mare de bucurie, a seră toate vacile între puști și le închiseră. Bieții stăpînii vacilor, dup veniră seara de la lucrul cîmpului se mirară foarte mult, se duseră la j țul, la burgărul și la comisul, dar nu vor să le dea vacile, pînă nu plăti paguba ogoarălor, mi se pare vro 5—6000 arg. cum făcuseră anul și sașii din Roșia cu boii români[lor] din Țichindeal. Unde va treaba, vom vedea.

Frate, te-am fost rugat pentru numerii gazetelor din cele 3 trecute; trimite-mi-le. Zi-i lui Navrea să-mi trimită versurile lui Ch[Boliac, ce le publicase prin *Gazetă* [1]. Cu acestea fii sănătos, căci eu al tău frate,

Bălf ășes

Frate, pune aceasta în Gazetă, așa să trăiești!!

Și celelalte companii rîd și-și bat joc de cei ce au fost la vaci. Ace

57v [e] frățietatea noastră cu sașii!![2]/

[1] Anunțul în cauză a apărut, de fapt, în *Foaie pentru minte..* . (1848, nr. 23, p. *Cărți depuse spre vînzare la redacție, la d. W. Nemeth și la I. Navrea în Brașov).* Au anunțului e Bariț. în lista cărților de vînzare la librăria lui Ioan Navrea figurea volumul *Din poeziile lui Chesar Boliac,* apărut la București, în 1843.

[2] Bariț nu publică știrea, probabil ca să nu învenineze relațiile dintre rom sași, acum cînd, oricum, națiunea suporta teroarea albă a aristocrației maghiar

XXXVI

[Circa iunie—iulie

Frate !

Tu ești închis, arestat, pătimești, oh! și noi nu putem să-ți aju Te-au trimis la Bucovina, sperez că acolo te vor lăsa liber [2]; aud c făcură și cu Niagoi[3]. Noi toți am fost închiși, am pătimit și păt pînă acum, dar ce să facem? Și cei din Viena au pătimit[4], căci acol fost urît înnegriți, firește de sasi, carii sînt foarte bine văzuți aco peste tot locul.

Frate, caută dacă te vei slobozi, de vino cu graba iar la Sibii — atunci va fi luat! — că acolo vom avea foarte mult de lucru[5], și eu a numai în tine am nădejde. Bărnuț, după ce scăpă, se duse la Viena

C[onstantino]pol[6], iar d. Ţipariu sade aici[1], nu iese din casă. Te sărut dulce şi poftesc curînd libertate!

63

N. Bălăşescu.

[1] Scrisoarea nu are nici loc nici dată. Am datat-o cu vagă aproximaţie în iunie — iulie 1849, după răstimpul cînd a fost deţinut Bariţ la Cernăuţi. Locul de unde e expediată scrisoarea e greu de stabilit. Poate fi Sibiul, unde s-a reîntors Bălăşescu între cele două ocupări ale **01**asului de către Bem: martie şi august 1849 (vezi scris. XXXIX, documentul reprodus în n. 1; cf. si *Silviu Dragomir, Avram Iancu,* Bucureşti, 1965, p. 254 — 255).

[2] Revine din nou amintirea unui episod din viaţa lui Bariţ, care i-a impresionat adînc pe contemporani: arestarea lui Bariţ, la Cîmpina, în mai 1849, după ocuparea completă a Transilvaniei de către armata lui Bem. Bariţ a fost purtat în lanţuri pînă în Bucovina, şi întemniţat de către autorităţile uustriece la Cernăuţi. A fost eliberat la sfîrşitul lunii iunie 1849, prin intervenţia influenţilor boieri şi patrioţi din familia Hurmuzachi (vezi *George Bariţ şi contemporanii săi,* I, p. 154— 155, n. 4; 155— 156; bibliografie anterioară: *Corneliu Diaconovici, George Bariţiu, 12124 mai 1812—1892. Foi comemorative la serbarea din 12J24 mai 1892,* Sibiu, 1892, p. 27 — 35; *Virgil Şotropa, Maltratarea lui Gh. Bariţ în Cernăuţi, în 1849, în Arhiva someşană,* 1940, nr. 27, p. 181— 185)

[3] Nu cunoaştem nici o altă ştire despre arestarea lui Ştefan Niagoe (despre care vezi supra, scris. II. n. 14) în aceleaşi condiţii cu Bariţ.

[4] Dintre fruntaşii revoluţionari transilvăneni, la Viena s-au stabilit şi au acţionat în slujba naţiunii, în 1849, August Treboniu Laurian, Ioan Popasu, Andrei Şaguna, Simion Bărnuţiu, Ioan Maior şi Alexandru Papiu Ilarian. Unii au plecat ca delegaţi înaintea căderii Sibiului (Laurian, Popasu, Şaguna), alţii s-au refugiat după acest eveniment (Bărnuţiu, Papiu Ilarian, Maior).

[5] într-adevăr, după revoluţie, fruntaşii români care s-au reîntors la Sibiu au avut de purtat o luptă acerbă cu patriciatul săsesc ieşit nevătămat din revoluţie, pentru obţinerea unot drepturi ce le reveneau românilor în mod firesc, drept urmare a sacrificiilor făcute în timpul revoluţiei. Vezi un crîmpei din aceste lupte la capitolul corespondenţei lui Gavril Munteanu din acest volum, scrisorile din anii 1848— 1849. Dar Bălăşescu nu va fi printre militanţii în cauză, preferind tihna pseudomonahală de la Bucureşti (vezi scrisorile următoare), unde nu uită, însă, de zbuciumul comilitonilor din Transilvania.

[6] Simion Bărnuţiu, însoţit probabil de Papiu Ilarian şi de Ioan Maior, a sosit la Viena în 23 iunie 1849 (vezi Gheorghe Bogdan— Duică, *Notesul de însemnări al lui Simion Bărnuţiu, 1849 — 1863,* în *Anuarul Institutului de istorie naţională,* II, 1923, pp. 205 — 232, p. 207).

[7] Informaţie care ne face să credem că scrisoarea ar fi redactată în Sibiu, unde cei doi reprezentau acum Comitetul Naţional Român.

XXXVII

Bucureşti, 14/26 ian. [1]80

Frate Baritz !

Ţi-a ieşit *Gazeta* a 3-a zi după plecarea mea din Braşov[1]; auz că se citeşte în Bucureşti pe la unii. Eu nu pot să dau ochii de ea, şi aş dori; deci, dar, trimiti-o, frate, pînă voi fi p-aici, căci eu, bolnăvindu-mă după venirea mea aici, am început a mă căuta cu doftori şi de 28 zile şed închis în casă, nu ştiu de lumea aceasta ca pămîntul.

Aici, de la anul nou încoace, au început a se conscrie mul
creştini la miliţia turcească, ungurii mai vîrtos[2], toate calfele, ba
teri cu stare şi oameni familişti, cu muieri şi copii, dup-aceea
nemţi, vagabonzii italieni, ba şi unii crai români. Pe evrei nu-i pr
pînă nu se vor creştina mai întîi!! Se dă leafă bună, afară de
bună şi haine, şi cîte 150 lei (22 fl. 14 cr. CM.) pe lună, la cei
67 iar la cei ceva mai de frunte, potrivit cu caracterul./ Tot folosul l
pare că-1 caută turcii în meşteri de tot feliul, şi întru adevăr au d
că măiestriile dezvoltează şi înaintează cultura mai mult decît
Şi, adevărat, pentru noi mare şi nespusă pagubă. Au trecut tim
unde oamenii se păzeau cu puştile, săbiile, ciomegele, legaţi cu
cătuşi şi funii, ca dobitoacele. Oamenii acum îşi caută şi-şi cer dr
lor cu orice preţ, fără sfială, ca un drept şi proprietate a lor şi
li se dau, strigă, zbiară, se mişcă şi în urmă duc acolo unde li se
ce vom face noi (Europa cea luminată şi cultă), dacă măestriile
ţele se vor trage încetul cu încetul din părţile acestea spre orie
specie la Turcia, unde domneşte libertatea în tot înţelesul ei
neguţătoria nu e ţărmurită, măestriile de tot libere, banii sînt ma
tratarea din partea tuturor e umană, unde nu se face deosebire î
şi om, fie de ce religie ori naţiune va fi, unde, în sfîrşit cineva s
trăieşte ? Ce vom face noi cu şendrianul nostru cel vechi, de care
putem desface nicidecum ? Oh, şi cum nu văd stăpînirile europe
67v care li-se amerinţă pe nesimţite din partea/ celora pe cari-i nu
varvari şi inculţi! Turci sînt, adevărat, dar să fii întră ei, să-i ce
în toate păsurile lor, să te miri, eu nu zic de cei mici, ci de noble
mare. Cîtă osebire între boierii noştri ori nemeşii unguri şi într
cei bogaţi în viaţa lor cea morală şi tratarea cea cinstită cu ser
Aici poţi să tragi paraleli[3].

Frate, ce mai fac românii noştri ? Ce face stăpînirea ? Constit
zice: „Egalitate în drepturi"; *Gleichberechtigung**. Cred
si veni.

Ce fac deputaţii la Viena?[5] A dobîndit *Iancu* şi *Axente* ca
austriacă ori rusască, ori amîndouă ?[6] G[eneralul] Luders[7] i-a recon
destul de bine, şi vorba lui nu poate să rămîne pe jos. Şi de cîn
aici, a mai făcut un raport în privinţa românilor transilvani.

Murăşanu a priimit postul de translator?[8] Şi dacă el nu, cine
un sas!

Trimite-mi *Gazeta-ţi,* frate, şi cu graba, că eu n-am răbdare.

Tu ştii pe un Suhopan, teolog mare, foarte învăţat, din Bu
carele pentru ceva fugi din seminariul de acolo, se aşeză la Socol
iar nu şezu, se duse la C[onstantino]pol. Acolo aşa ştiu să se poa
se făcu şi arhiereu titular, *mitropolitu Irinopolii,* şi acum este tri
august de ambasada rusă aici. Sade şi tace; mulţi vorbesc bine
ruşii mai ales, dar la călugării d-aici le e frigă că nu se urce la m[itr

Ce bine ar fi! Numele-i este *Vladimir, Mitr. Irinopoleos* • pune-lîn *Gazetă-ti! !*[9]

68

Bălăşescu m. pria./

^ [Adresa:] An Herrn *Georg Baritz,* Redaktor der romanischen Zeitung *1 ransxlvania,* in Kronstadt

[1] *Gazeta de Transilvania* îşi întrerupsese apariţia în martie 1849, odată cu ocuparea Braşovului de către Bem. Locul ziarului naţional îl ia efemera foaie colaboraţionistă *Espatriatul,* subvenţionată de Bem. După calmarea lucrurilor în Transilvania şi după întoarcerea lui Bariţ din pribegie, vechea foaie braşoveană reapare, la 1 decembrie 1849 cu titlul nou *Gazeta Transilvaniei* (vezi *George Bariţ şi contemporanii săi,l,* p. 158, n. 3). Cu această ocazie aflăm şi data plecării lui Bălăşescu din Transilvania (vezi scris, anterioară, n. 5): 28 noiembrie 1849.

[2] Este vorba în special de revoluţionari care căutau să-şi găsească un liman oarecare după înfrîngerea mişcărilor. Din rîndul ungurilor au intrat în armata turcească chiar personalităţi marcante ca Bem, Dembinski sau Klapka Gyorgy.

[3] Această bizară atracţie a lui Bălăşescu faţă de turci se va converti într-un capitol al biografiei sale, ultimul (vezi studiul introductiv), care în corespondenţă de faţă e reprezentat de o singură epistolă (vezi XLIII).

[4] „Egală îndreptăţire".

[5] In ianuarie 1850, membrii Delegaţiei române de la Viena întîmpinau greutăţi atît de mari, încît a fost nevoie ca numărul lor să se împrospăteze cu noi fruntaşi, chemaţi din Transilvania. Aceştia, în frunte cu Avram Iancu, vor porni spre Viena în februarie 1850 (vezi *George Bariţ şi contemporanii săi,* IV, p. 309, n. 1; în acest volum, scrisorile lui Gavril Munteanu, nr. XII. n. 6—8).

[6] „Cavaleriile", adică decoraţiile luptătorilor români de la 1848— 1849 vor întîrzia pînă în a doua jumătate a anului, cînd celor doi prefecţi — ca şi tuturor transilvănenilor, dealtfel! — li se va înscena de către imperiali şi saşi una dintre nenumăratele nedreptăţi suferite după revoluţie. Faptele sînt îndeobşte cunoscute. Curtea de la Viena acordă celor doi decoraţia minoră, de gradul al Vl-lea, „Crucea de aur pentru merite, cu coroană". Ceva mai mult, guvernatorul Wolgemuth a Intervenit pe lîngă Cabinetul rusesc să schimbe rangul decoraţiilor acordate cîtorva fruntaşi români, ca prea înalte pentru aceştia. Aşa se face că Avram Iancu, şi Bălăşescu însuşi, în loc să primească „Crucea Sfîntul Stanislav", cea mai înaltă decoraţie rusească, iar Axente Sever şi alţii „Cru* cea Sfînta Ana", clasa I, au fost trecuţi cu toţii la „Crucea Sfînta Ana" clasa II. Cunoscînd sursa sibiano-vieneză a ambelor şicane, Iancu şi Axente vor primi decoraţiile ruseşti, dar le vor refuza pe cele austriece, stîrnind o rumoare politică aparte (vezi *Ioan* cavaler de *Puşcariu, Notiţe despre însemnările contemporane,* Sibiu, 1913, p. 30—31; *I.I.Nistor, Decorarea lui Avram Iancu şi a camarazilor săi,* Bucureşti, 1931; *Silviu Dragomir, Avram Iancu,* Bucureşti, 1965, p. 269—271; *Ştefan Pascu, Avram Iancu,* Bucureşti, 1972, 207-209).

[7] *Alexandr Nicolaevici Luders,* 1790— 1874, general rus, guvernator al Podoliei. In vara anului 1849 a intrat în Transilvania prin pasul Timiş, spulberînd într-un răstimp armatele maghiare comandate de Kiss Sandor (19—20 iunie), Gal Sândor (2—5 iunie), Ihâsz Daniel (20 iulie), Iosef Bem (31 iulie), colonelul Stein (12 august), în fine, ale colonelului Beke, la Deva (17 august), ducînd la capitulatea maghiarilor în toată Transilvania. în legătură cu părerile bune ale lui Bălăşescu despre generalul Luders vezi scris, următoare, pe larg.

[8] Andrei Mureşan va primi, într-adevăr, rîvnitul post de translator gubernia! la Sibiu, în 1850. Atribuţia sa era de a traduce în româneşte legile, decretele şi ordonanţele imperiale sau guberniale. în acelaşi an, recomandînd cititorilor săi *Foaia legilor provinciale şi a Guberniului pentru Transilvania,* care apărea şi în româneşte la Sibiu *Gazeta Transilvaniei* subliniază că partea românească e redactată de „bravul translator guberiual Andrei Murăşan, cunoscut de mai nainte pe cîmpulliterariu"(XII I, 1850, Ocuparea postului a însemnat sfîrşitul literar al autorului *Răsunetului,* întrucît su rii i-au interzis categoric să mai colaboreze la publicaţiile româneşti. Şi, dacă a f totuşi, s-a întîmplat sporadic şi anonim, cu poezii sub nivelul celor dinainte de

[9] Despre misteriosul călugăr Vladimir Suhopan, care era un om de încred agenturii ţariste din Principate, vezi o ştire anterioară acesteia, în *Albina rimă* XII, 1841, p. 99: se anunţă că arhimandritul Vladimir Suhopan e numit rector la S narul „Veniamin" din Moldova. Oricît ar părea de ciudat, Bariţ publică ştirea „mitropolitul Irinopolei" care „şade şi tace" la Bucureşti, trimis de Ambasada ru de la Constantinopol (vezi *Gazeta Transilvaniei,* XIII, 1850, nr. 6, p. 24). Scop fireşte, acela de a face cunoscută identitatea mesagerului de la Bucureşti *(Cave c* Există în cultura noastră şi un studiu dedicat lui Vladimir Suhopan: S. Reli, *Un bucovinean reformator al învăţ[ămîntului] teologic din Moldova,* Cernăuţi, 1934.

XXXVIII

Bucureşti, 30 aprilie/20 ma

Frate iubite !

Eu în Săptămîna Patimilor am lipsit din Bucureşti. Fusei la M rea Cernica, unde mi-am făcut evlavia, dar sîmbătă seara întorcîr îndărăpt, am găsit acolo scrisoarea ta, cu care în răspunsuri scur spui fapte multe. Pentru aceasta-ţi mulţumesc foarte. Dar, după zile primindu-ţi şi alta mai mare, în care-mi închizi şi ce[a] origi fratelui Bfran][1], m-am bucurat foarte şi m-am mulţumit, şi cred că eu am avut trebuinţă de asemenea nutrimînt, ca morbosul de l cea binegătită, de odihnă şi aer curat, carii-i dă puteri şi sănătate.

Eu, de cînd sînt aici, am scris la vro doi prieteni la Viena şi de vro 3 ori, le-am arătat unele interesante, cerînd de la ei ca şi e arate starea lucrurilor de pe acolo, dar nu m-am învrednicit de r răspuns, nu ştiu de ce aşa. Numai voi sînteţi oameni de treabă B[ran], voi ştiţi preţui amiciţia, înţelegeţi, cunoaşteţi buna cu de care vă mulţumesc, şi fiţi încredinţaţi că în mine aveţi un ad şi sincer amic, pe care mă veţi cunoaşte după aceasta şi mai mu

Ştirile ce mi le daţi pentru Lemenyi şi candidaţii în locul l interesante[2], şi celelalte ce-mi mai scrieţi, cum e pentru Mu Aldulea[4] ş.a., dar cea mai interesantă este de curînda răposare a dinei şi a Sachsenlandului[5], care dacă nu vor înceta, pace nu va linişte din afară este numai spoitură, numai părută, şi nu sta dacă nu e dinăuntru, şi dinăuntru nu pot fi alte naţiuni în linişte, văzînd pe altele vecine că au drepturi mai multe şi mai

De Petrovici am cetit şi în gazete. îmi pare rău ! Mi-a fost bu tin, mie şi frate-to.

Părerea fratelui B[ran] pentru *cauza generală a naţiunei transilvane* este dreaptă. El este om cu judecată. Eu totdeauna că noi vom cîştiga, şi noi vom cîştiga, dar însă trebuie răbdar

răbdare, de fier, şi priveghere neadormită, după cum zice că au bărbaţii noştri, şi aci în patrie, şi sus la Viena[7]. Mulţi dintre-ai noştri zic că noi acum n-am cîştigat nimica, căci deşi mulţi s-au pus în posturi, însă aceia au trebuit să fie toţi iurişti absoluţi şi să ştie nemţeşte, dar ceilalţi tineri, carii n-au obsolvat, ci au fost numai gramatişti şi gimnazişti, aceia Gubernul nu va să-i aplice, şi aşa naţiunea n-are drepturile egalităţii. Eu zic şi am zis că noi n-am căutat drepturi pentru individue necapa/bile,
69 pentru particulari, ci noi am cerut şi ne-am plîns de sute de ani pentru nedreptăţirea ce se face naţiunii noastre în genere[8], că mai întîi nimenia dintre bărbaţii naţiunii noastre nu se apleacă în posturi numai pentru că sînt români neuniţi, deşi aceia absolvaseră toate ştiinţele, puseră toate cenzurele, ca şi ungurii şi saşii, cu carii erau conşcolari, dacă nu şi mai bine decît aceia. Acum însă nu ne putem plînge că naţiunea n-are acele drepturi ce le căuta şi le cerea, ca bărbaţii cei destoinici ai noştri să intre în serviţiuri ca şi ai altora; dar eu zic şi am zis că nu trebuie să intre în posturi toţi mucoşii[9], ci să ne bucurăm că cer vrednicii de la noi, aşa cît orice bărbat de slujbă român să fie aşa de harnic încît cu vreme să poată înainta pînă şi la ministru, nimic dintr-ale meritelor să nu fie piedică, căci sărăcia ori averea nu este pentru om merit ori nemerit.

De Bărnuţ îmi pare rău că-1 tractează aşa, dar aceia se vor şti carii fac acestea pentru banii comitetului şi ai seminarului Blajului. Şi eu am fost tras la dare de seamă, fiind în Sibii[10], căci fiind aceia în mîna mea, eu am ştiut mai bine de ei; mi-am dat răspunsul în scris la gubernatorul şi la gen[eralul] Chavane[11], precum ştie prea bine Lauriani,. fiind la gen[eralul] Chavane şi d. Ţipariu de faţă cînd am dat acel raport,, şi Bărnuţ n-a putut zice mai lămurit decît mine. De una mă bucur: că lipsesc d-acolo de cîtăva vreme, că poate nu voi fi în prepus că doar eu le-am făcut, că pînă eram acolo ziceau că toate le făceam, ce era rău pentru români!! Eu ştiu multe, foarte multe, dar eu ştiu răbda şi voi răbda pînă în sfîrşit, destul îmi este conştiinţa mea! Aşa am fcst noi românii blestemaţi, ca să ne mîncăm unii pe alţii, mai rău ca cînii, făcîndu-ne de rîs altora, spre defăimarea, ocara şi paguba noastră !

Medalii ! Ce se atinge de diferitoarele opiniunice au ai noştri în privinţa medaliilor, nu mă supăr, ba mă bucur că dezbat lucru pînă la o cunoaştere adevărată a adevărului, numai dacă l-ar dezbate bine şi ar scoate consecusaţii bune, iar nu false. Nu ştiu cîţi sînt aceia carii laudă dexteritatea şi tactul fin al aceluia care va fi mijlocit de la Rusia cîştigarea medaliilor[12]. Eu cred că sînt puţini, dar tot mă bucur că se află măcar cît de puţini.

Frate! Pe cineva a constat sudori de sînge şi înjosire nespusă, ca să poată face pe muscali să cunoască bine starea cea trecută a românilor transilvani şi adevăratele fapte, ba sacrificiile lor din rezbelul acesta, unde să li să vadă credinţa lor cea mare faţă de mo/narhul său austriac
69v şi caracterul naţional, care se deosebeşte ca cerul de pămînt de a celor din Principate (înseamnă că în Principate numai boierilor caracterul figu-

rează în ochii lumii, care de streini se ia de cel românes
Karakter, carele nu e tot unul cu cela al românului ţăra
cunoştinţă încă au avut trebuinţă ruşii), şi numai după
curată ş-au făcut ei raporturile lor cele mult favoritoar
transilvani către împăratul lor *Nicolae* şi feldmareş
Paskevitsch[14], carii după aceasta au scris aşa de bin
din Monarhia Austrii, către împăratul nostru din Vien
Luders, vrînd şi dorind ca raporturile lui să aibă şi mai
românii transilvani, pe carii spre marea lui mirare şi n
i-au aflat, la intrarea lui în Transilvania, cu armele în m
şi dorit el să fie aşa, căci pe el, mai înainte, -l informas
îl minţiseră saşii şi el, dintru-ntîi, crezînd aşa, făcuse şi
tul său, după acea ştiinţă greşită a sa; care lucru dup
deplin s-au încredinţat că n-au fost aşa, s-au îndrăcit c
cu mare blîndeţe şi înţelepciune, după cum îi este carac
spuindu-i-se că aceşti vrăjmaşi ai noştri tot aşa au în
totdeauna pe împăratul şi pe curtea Austrii, ba chiar
luţiunea aceasta, unde românii au făcut cele mai mult
Viena înnegriţi mai rău decît revoluţionarii unguri, c
urîte urmări pentru noi, el se hotărî să apere cauza ron
tate, care şi făcu. Acestea toate le ştiu cei mari ai Au
Roşiii, şi acum aşteaptă să vadă dacă românilor li se dă

Şi medaliile ruseşti au fost spre acest scop dat
aceea voi, carii înţelegeţi şi aveţi ocaziune de a vă înţe
ţelegători şi scurt văzători, faceţi să vadă şi să înţelea
alţii, după scrisoarea din 23 apr[ilie], ar cugeta să nu
decorăciune, aceasta ar fi cea mai mare prostie şi rea ju
o umbră de mujecie peste toată naţiunea română, a
mult aşteptarea saşilor şi a altor vrăjmaşi ai noştri, ar
carii au vrut să ne ajute, fără vreo datorie ori interes ş
mînie, ca mîne-poimîne, cînd ar şi vrea şi ar avea ocaziu
să nu o facă, ba poate încă să te strice. N-au de a face
persoane particulare, cum sînt *Iancu, Axente* ş.a. cu
au şi fost ei în cap; ei pot să se decoreze ori nu şi cau
nu. Dar cînd acum, date fiind, nu le-ar priimi, îndîrji
ţumitoare poate avea mare influinţă în cauză. Cine di
ce au dobîndit acum şi altă dată decorăciuni, le-au lepă
zeu ştie cît le-au meritat ? Cînd li s-ar fi trimis saşilor,
Ei s-ar fi folosit de prilej şi ar fi lucrat mai departe. C
în naţiunea noastră decoraţi? Şi ştii cît fac de mult nimi
la gît ori la piept! Spuneţi-le, pentru D[umne]zeu, s
70 mai/ politici, mai diplomatici, să n-asculte de unii b
ciomagul în baltă. Acestea sînt părerile d. Bărnuţ şi a lu
dar nu sînt bune. D[omnul] Bar[ac][17] şi prota P[opas
ei sînt în corespondinţă cu cei de sus; să-i deştepte !

Frate, te rog trimite-mi cît de curînd carte[a] pome
cel mare ministerial scolastic[18], că-mi trebuie.

Eu mă grăbesc să viu dincolo peste vro 2—3 săptămîni. Mi-am tipărit *Gramatica,* a 2-a ediţiune [19]; s-au cerut mai îndreptată. Vi-oi trimite cu prilej. Dar^pînă atunci mai scrieţi-mi, cum mi-ati scris acum. Si eu vă voi scrie. închinăciune d[omnului] prota P[opasu] şi fratelui B[ran].

Fii sănătos.

Al tău frate,

Băflăşescu].

Aice-i frig grozav. Dar pe la voi poate neaua.

[1] Acest *B.,* care apare de mai multe ori în scrisoarea de faţă şi cea următoare *wrn* poate fi altcineva decît avocatul braşovean Ioan Bran de Lemeni, fost prefect în revoluţia de la 1848— 1849. Era singurul braşovean cu această iniţială, împreună cu care Bariţ putea să-i scrie lui Bălăşescu, la acea dată.

[2] Episcopul Ioan Lemeni fusese înlăturat „ex officiis et beneficiis" de către generalul Anton Puchner, încă în 9 noiembrie 1848 (dispoziţia 1590), pentru colaborarea cu insurgenţii maghiari, (vezi *Suspensiunea episcopului Lemeni,* în *Gazeta de Transilvania,* XI, 1848, nr. 92, p. 378—379; *George Bariţ şi contemporanii săi,* III, p. 151, n. 25). Dar debarcarea formală a avut loc abia în 1850, în martie, cînd guvernatorul Ludwig Wol-^gemuth îl somează pe cel care, încă, după legi, era episcop, să demisioneze imediat, căci altminteri va fi pornită anchetă criminală împotriva lui.

[3] Andrei şi Iacob Mureşanu.

[4] Cunoscut în istoria românilor sub numele de Ioan Alduleanu. Despre el vezi ^*George Bariţ şi contemporanii săi,* II, p. 43, n. 10.

[5] Cele două alcătuiri politico-administrative vor avea o soartă diferenţiată. înfiinţată în mod artificial în 1849, prin *Patenta imperială din 18 noiembrie,* Voivodina Sîr-.bească devine ţară de coroană pe seama înglobării sau ciuntirii unor comitate ca Bâcs-Bodrog, Torontal, Timiş şi Caras. Hotărîrea imperială lasă la latitudinea zonelor intens româneşti din Banat, la cine să se alipească: la Transilvania sau la Voivodina? (vezi *Bucovina,* II, 1849, p. 233—234: *Cronica săptămînii).* Sub numele de Voivodina Sîr-bească şi Banatul Timişan, formaţia-hibrid trece cu succes peste reorganizarea administrativă nivelatoare a Imperiului Austriac, din anii 1851— 1854 (vezi *Gazeta Transilvaniei,* XIV, 1851, p. *285-286;* XVI, 1853, p. 184; *Telegraful român,* II, 1854, nr. 26). Nu acelaşi lucru se întîmplă, însă, cu derizoriul „Sachsenland" din Transilvania, care n-a avut niciodată vreun statut politic autonom, ci doar o „licenţă" de drept istoric exoperată de patriciatul săsesc în cadrul constituţiei Transilvaniei. Aşadar, aceeaşi dramatică reorganizare provincială care lasă iluzoria existenţă a Voivodinei, nu mai ţine cont de „Sachsenland", împărţind, în 1851, Transilvania în 5 districte militare şi civile şi 36 de căpitănate de cerc, fără a distinge între diferitele naţiuni sau enclave etnice din principat (vezi *Gazeta Transilvaniei,* XIV, 1851, p. 173— 175; 178-179; 181-182).

[6] Aserţiunea aparent egoistă a lui Bălăşescu trebuie înţeleasă prin prizma unui ifapt petrecut în acelaşi an, 1850. în cadrul demersurilor pentru a obţine anumite revendicări pe seama naţiunii române din Imperiul Austriac, făcute de fruntaşii politici români, episcopul greco-catolic Vasile Erdeli de la Oradea şi-a surprins contemporanii, în primele .zile ale lunii ianuarie 1850, cu o curajoasă suplică adresată împăratului — *Petiţiunea românilor din Dieceza Urbei Mari —,* în care cere organizarea politico-administrativă a tuturor românilor într-un mare ducat, cu capitala la Blaj, titlul de mare duce al românilor urmînd să-i revină împăratului (vezi *Magazin istoric pentru Dacia,* VII, 1851, p. 54—61; *August Treboniu Laurian, Die Romänen der oesterreichischen Monarchie,* III, 1851, p. 63—72; *George Bariţ, Părţi alese din istoria Transilvaniei. . .,*11, p. 670; *George Bariţ şi contemporanii săi,* I, p. 165, n. 3). Cererea aceasta dătătoare de speranţe n-a fost luată în seamă la Viena. în aceste condiţii ,era firesc ca românii să se întrebe de ce unele alcătuiri politice deloc justificate geo-demografic să existe, iar un astfel de ducat cu totul logic şi justificat, nu? Curînd, însă, conducătorii naţionali vor abandona calea unirii în cadrul străin al Imperiului Austriac, ajungînd la concluzia pe care Papiu Ilarian a exprimat-o atît de sugestiv: „Transilvănenii să observe cursul lucrurilor în Principate. Punctul de gravitare al Transilvaniei nu este nici Pesta, nici Viena" (vezi *Iosif Pervain* şi *Ioan Chindriş, Corespondenţa lui Alexandru Papiu Ilarian,* I, Cluj, 1972, p. 180).

[7] Delegaţia română de la Viena.

[8] Această idee sănătoasă, pe care o întîlnim în zeci de documente ale epocii, vine în întîmpinarea unei tendinţe piezişe a Curţii din Viena, aceea de a eluda marile revendicări româneşti de la 1848— 1849, prin cîteva mediocre satisfaceri ale ambiţiilor personale nutrite de unii fruntaşi români. Ca să amintim doar cazurile cele mai cunoscute, evocarea „naţiunii în genere" o întîlnim la Avram Iancu: „Mai întîi să se decoreze naţiunea cu împlinirea promisiunilor" (vezi *Ştefan Pascu, Avram Iancu,* p. 212) şi la Alexandru Papiu Ilarian: „Cum putem noi a ne înfăţişa cu cruci şi medalii înaintea părinţilor fără fii înaintea satelor arse, înaintea naţiunei ce geme şi jeleşte după avere şi după drepturi meritate?" (vezi *Iosif Pervain* şi *Ioan Chindriş, Op. cit.* ,1, p. 27).

[9] O nouă dovadă din partea lui Nicolae Nifon Bălăşescu, despre neputinţa lui de-a înţelege rostul generaţiei tinere în viaţa naţiunii (vezi şi scris. XXXI). Dacă, însă, în aprilie 1848 o astfel de miopie ţinea de lipsa unui spirit vizionar la călugărul iacobin de la Cernica, acum, după ce tinerii îşi dăduseră măsura elanului, capacităţii şi spiritului de sacrificiu în anii grei ai revoluţiei, o astfel de idee ni se pare răuvoitoare. „Mucoşii" erau, în afara lui Avram Iancu, de 26 de ani, următorii: Alexandru Papiu Ilarian, Hosif Hodoş, Ioan Maior, Ioan Raţiu, Ioan Puşcariu şi alţii, care în curînd vor deschide o nouă. etapă în lupta politică a românilor din Transilvania.

[10] Vezi scrisoarea lui Bălăşescu către Petru Bodilă, publicată în anexă la scris-următoare, n. 1. Este vorba de încercarea Consistoriului din Blaj de a-şi recupera nişte sume de bani daţi în păstrarea Comitetului Naţional Român în timpul revoluţiei. Deşi banii s-au pierdut în condiţii dovedit-obiective, canonicii blăjeni forţează nota recuperării^ luîndu-i la răspundere pe cei doi membri antipatizaţi: Simion Bărnuţiu şi Nicolae Nifon Bălăşescu.

[11] Ludwig Chavanne, general austriac de ocupaţie în Transilvania, după revoluţie..

[12] Se pare că Bălăşescu a fost persoana respectivă, după cum reiese din redarea, amănunţită a demersului (vezi scrisoare în continuare).

[13] Observaţia este foarte valoroasă, moravurile fanariote ale boierimii din Principate contrastînd cu firea adevărată a ţăranului, adevăratul purtător contrastînd cu firea adevărată a ţăranului, adevăratul purtător al acestui *Walachische Karakter* (caracter românesc), de care aminteşte Bălăşescu.

[14] Ivan Fiodorovici Paskievici, al doilea general intervenţionist în Transilvania, în vara anului 1849. A intrat în principat pe la Vatra Dornei, curăţind de armatele maghiare nordul ţării şi ocupînd Clujul, pe cînd Luders, care a acţionat din sud, se stabilise la Sibiu.

[15] După Ştefan Pascu *(Op. cit.,* p. 207*),* Ţarul a acordat următoarele decoraţii: pentru fruntaşii români: 2 cruci „Sfîntul Stanislav" pentru Iancu şi Bălăşescu şi 2 cruci „Sfînta Ana" pentru Axente şi tribunul Sentivani, 6 medalii de aur şi 24 de argint pentru unii tribuni şi lăncieri care s-au distins în mod deosebit. Soarta acestor decoraţii a luat, însă, o turnură jignitoare pentru destinatarii lor, căci — aflăm din aceeaşi sursă — „guvernatorul Wolgemuth, în loc să distribuie decoraţiile, face intervenţii la Viena, guvernului austriac şi cabinetul vienez pentru a schimba decoraţiile. Cabinetul de la. Petersburg s-a dovedit mai grijuliu faţă de dorinţele fostului aliat decît faţă de dreptate şi echitate. Crucea „Sfîntul Stanislav" dispare şi lui Iancu i se atribuie doar Ordinul „Sfînta Ana", clasa a Il-a".

[16] Vezi şi nota 8, aci infra. Atitudinea de *respingere* a decoraţiilor au adoptat-arevoluţionarii români foarte devreme, încă în septembrie 1850, pe cînd numele decoraţiilor nu era publicat. într-adevăr, ideea s-a născut în anturajul politic al radicalilor, condus de Bărnuţiu, dar cel care a dat amploare mai mare îndemnului de a refuza decoraţiile a fost Alexandru Papiu Ilarian (vezi *Iosif Pervain* şi *Ioan Chindriş, Op. cit.,* I, p. 26—27; II, p. 423—428). Vezi lista românilor decoraţi de împăratul vienez, sub meritele lor, la *Teodor V. Păcaţian, Cartea de aur sau luptele politice-naţionale ale românilor de sub Coroana Ungară,* I, p. 685—686.

[17] Iosif Barac era şi el protopop la Braşov, ca Ioan Popasu.

[18] Noua legiuire şcolară austriacă, elaborată în urma înăbuşirii revoluţiei.

^ [19] Ediţia primă, Sibiu, 1848, din lucrarea lui Nicolae Nifon Bălăşescu, *Gramatică română pentru seminarii şi clase mai înalte* s-a difuzat incomplet, ori s-a pierdut în timpul revoluţiei.

3CXXIX

Bucur[eşti], 7 ian. 1851

Frate Gheorghie!

Din cele scrise cu posta de azi săptămînă vei fi văzut cîte-ţi scriu ţie, lui Vasici, Bodilă etc. şi cred că cunoscîndu-mi supărătoarea mea rstare, îmi veţi scrie, dîndu-mi sfat că ce să fac, că eu nu ştiu de sine-mi rsă mă ajut, m-am rătăcit.

V-am fost rugat să-mi trimiteţi numerii cîţi au ieşit anul trecut din ^*Gazeta* românească-vă, şi nu ştiu de ce nu mi-o trimiteţi, vă temeţi că nu -vi-oi plăti ? V-am şi spus că la Ioan Gheorghe Ioan [2] sînt 28 fl. C. M. depuşi ai mei. D3 acolo puteţi să vă despăgub[iţi]. Ori vi-[i] frică să mi-o trimiteţi mie? Ori nu vreţi să mi-o trimiteţi? Eu nu înţeleg! Eu cuget că interesul unei gazete este, cît se va putea, să se lăţască mai tare.

Te-am rugat în rîndul trecut pe tine, şi te rog şi acum să-mi trimiţi un vocabulariu românesc-nemţesc de ale lui Izer; preţul iar i-1 poţi lua 'de la d. I. G. Ioan. Şi dacă va fi ieşit şi partea II, de n-o fi ieşit toată[3], cere de la Gott coaiele cele pînă acum tipărite şi mă veţi îndatora, că mult şi tare m-a rugat pentru aceasta d. dr. Stamate din Iaşi[4], şi i-am făgăduit a-i sluji.

Nu ştiu dac-aţi auzit ceva: Duhamel pleacă d-aici peste o săptămînă, pentru totdeauna. Rusia a cerut la Poartă ca şi aceasta să-şi recheme pe comisarul său, Vetic Efendi, care cred io că o va face bucuroasă, şi sperăm tare că/ în primăvară se vor trage şi armatele din Principate. Duhamel toate însărcinările ce le avea le lasă general consulului (Halcinski). Ciocoilor nu le place nicidecum de plecarea lui Duhamel, se tem că blăstămăţiile o să le vie la cap. Lui Vodă[5] încă-i e tare frică, trăind în mare dizarmonie cu ciocoii cei intriganţi. La anul nou se sili destul Vodă a face sărbătoare strălucită, cu cuvîntările sale cele bombastice adresate către fieştecare ram. Dar boierii, cum începu el a vorbi, fugiră şi-1 lăsară cu vro cîţiva profesori, militari şi orăşani, zicîndu-i ce să piardă vremea ascultîndu-i fleacurile lui?

De Austria se sperează că va creşte şi se va mări şi că poate peste puţin îşi va întinde influinţa sa mai mult, mai puţin şi peste Principate şi, cu un chip înţelept, ar putea face mult în scurt timp, cînd ar cunoaşte bine duhurile d-aici. Despre aceasta i-am fost scris eu în 30 aug[ust] lui Vasici, pe larg. Capodistria[6] zisese în Piza, către Iancu şi Grigorie Bălăceanu, la a[nul] 1823, fiind aceştia acolo trimişi la învăţătură, cercetîndu-i că ce învaţă, le zise: *„învăţaţi nemţeşte, că aceasta vă va fi mai mult trebuincioasă, căci Principatele nu peste mult vor ajunge supt Monarhia. Austriacă"* [7]. Capodistria ştii că era cunoscut adînc în altele Cabinetului rusesc, ca favorit al lui *Alesandru,* împăratul, şi şi el atunci ştiu să zică aşa I!

Salutîndu-vă, sînt al vostru sincer frate,

BălăşfescuŢ.

Aţi auzit că Rusia dă amnistie generală tuturor polonilor, pînă şi lui Bem dac-ar fi trăit! Bune semne ! Ar[at]ă aceste lui Vasici, caproas-
73v păte ştiri!/

[Adresa:] Domniei sale domnului *Georgiu Baritz,* profesoriu, *lac Braşov. Franco*

[1] Scrisoarea de care pomeneşte Bălăşescu se păstrează la B.A.R., ms. rom. 993», f. 71r—72v. O reproducem în întregime, apreciind conţinutul ei extraordinar de interesanţi pentru istoria atît de puţin cunoscută a Comitetului Naţional Român din Transilvania.,, a cărui arhivă s-a pierdut în întregime:

„Bucureşti, 28 dec. 1850»

Frate Petre Bădiţă !

Şi scrisoarea ta această din urmă (21 dec.) o am priimit. Din toate, mă bucur căi sînteţi sănătoşi, căci celelalte le mai încurcă omul cum le poate.

De la d. Mlklouş, primii scrisoarea cu contractul, tot în zioa aceea, cînd ţi-am trimis; pe a msa, întrebătoare. Aron bine face că rămîne acolo. Scrisoriţa cea vîrîtă într-a ta* este către d. *Vasici;* cine ştie, în grabă, cum uitai a-i scrie adresa, şi nici ţie nu ţi-am zis; cui să o dai. Dă-o d[omnului] *Vasici,* să o deschidă şi să-mi răspundă.

îmi pare rău că blăjnii au început acum cu dispute şi gîlcevi religionarii, în vreme-cînd ne ajunge nouă românilor a ne lupta cu alţii, să nu ne mai sfîşiem noi întră noi.. **vŞtiu** că de aceasta se bucură alţii, şi poate că-i vor şi aţiţa pe uniţi.

Frate, eu *Istoria bisericească* a lui Meletie o am întră cărţile mele, şi pe ceea a lui-Lesviodax ţi-o am cumpărat de astă-vară, socotind că voi veni eu să ţi-o aduc. Dar iată, fatalitatea mă zdrobeşte, şi pînă acum cauza zdrobirii mele aici atîta o vei putea citi la d. *Vasici,* după ce o va priimi. Azi o trimit d. *Bariţ,* şi de acolo va veni şi la Sibii. Ştiu că vă veţi mira cu deosebire, şi veţi zice că n-aţi fi crezut niciodată de aşa blăstămăţii.

Pavel [Vasici], şi cînd vine, conăceşte într-un han la capul Podului Magoşoaii, cum; ai zice în Şura Mare, iară eu şed la ministrul Bălăceanu, ca în Şelimbăr, în capul Podului Beilicului. El nu dă pă la mine, eu nu pre ies pă afară, şi auz de el că a venit tocmai după ce a plecat îndărăpt. Dar tu ai de grije, cînd va veni, dă-i o scrisorică să mi-o aducă,, chiar el să mi-o dea în mînă, şi eu îi voi da cărţile cerute, să ţi le aducă.

Eu cred că blăjenii ar cere banii de la mine, ce fuseseră depuşi la Comitet, dar dreptul este, fieştecine, aşa şi ei, să-şi caute lucrul unde este. Banii blăjenilor nu sînt la* mine, aceasta o ştiu foarte mulţi, o ştiu şi ei. Cine nu ştie, din vremea fugirii noastre din Sibii,., în 11 martie [1]849, că cum am scăpat eu de acolo, cu cojocul şi alte vestminte ţărăneşti ?-Toţi băjenarii noştri m-au văzut, chiar şi tu cu familia ta, în Robeşti. Tot ce-ai văzut/ pe mine era ce-am putut scăpa, capul şi puţini bani (1 800 fl. CM.) în hârtie, ai Comitetului, în buzunaru-mi, pe carii apoi i-am dar membrilor, în Rîmink: 600 i-am; împărţi**tr**

intră noi, *eu, Bărnuț, Bran, Bariț, Aron Florian* şi *Munteanu,* iar 1200, după aflarea cu cale a tuturor, i-am dar lui Bărnuț, ca prezidentelui. I-am dat bucuros, să nu se afle la mine nimic de-a Comitetului, să poată cineva bîrfi. Dup-aceea, fiind închis de genera-lul] Hassfort, împreună cu d. Țipariu, unde m-ați vizitat şi voi, n-am avut decît 100 fl. -de la Comitet şi 100 fl. de la G[eneral] Commando, ce mi-au dat 600 fl. CM. acolo, în Rîmnic, pe carii iar i-am împărțit întră noi, 6 inşi, tot în țvanțihi frumoşi. Alții bani eu n-am avut.

Dar în Sibii mi-am lăsat, precum toată starea mea, aşa şi pe-ai blăjenilor, puşi în grabă pe unde am putut, din care, după întoarcere, n-am mai găsit nimic, afară de ~2 000 în umblătoare aruncați, fiind d. Andrei Pop, prof[esorul], de față la scoatere. Dintr-aceşti 2 000, 1 000 a[u] fost ai Comitetului, într-un săculeț, pe care era să-i dau lui Guma, să-i trimită lui Laurian la Viena; şi dîndu-i hîrtii, i-am oprit țvanțihi ,vineri în 9 mart[ie], iar în 11 viind năpastea, aşa greutate de țvanțihi n-am putut lua cu mine, fugind, cătînd -atunci să-mi scap capul. Din aceşti 1 000 fl. am dat, ca dintr-ai Comitetului, în mai multe locuri de lipsă; chiar şi după poftirea d[omnului] ep[is]c[o]p] am trimis la Viena, lui Constan-tin] Pop, 300 fl. C.M., datoria ce făcuseră deputații noştri (Lauriani şi Popasu) acolo, pe chezăşia d[omnului] episcop. Ceealaltă 1000 fl. într-un săculeț fiind, ce erau ai blaja-nilor fiind scoşi din umblătoare tocmai sîmbătă seara, în 4 august s.n., cînd apoi în 5 aug[ust] veni Bem a doua oară, de la Sighişoara spre Sibii, unde bătu pe Hasfort, luă Sibiiul a 2 oară, noi fugind iarăşi pînă la Ciineni, acel săculeț plin de urîciunea locului unde au zăcut 5 luni, l-am lăsat ascuns în podul casii lui Dobokai, pe carii luni 6 a[ugust] după venirea muscalilor, cazacii, carii au vizitat cu de-amăruntul casa lui Dobokai, ca a unui rebel, i-au găsit, de la carii nu i-am mai putut scoate. Această găsire a acelor ban iar o ştiu foarte mulți, chiar de aci, din Sibii. Toate acestea sînt cu de-amăruntul arătate lui *Chavanne,* după pretensiune[a] banilor de blăjeni. De această arătare a mea ştiu *Lauriani* şi *Bărnuț,* că nu plecaseră încă la Viena. Țitați am fost eu şi d. Țipariu, carele au mărturisit şi aprobat cele arătate în scris de mine la *Chavanne.* Toată istoria banilor lor este aşa, şi blăjenii nu o vor putea face altmintrile, că aşa a fost. Şi de găsirea banilor «celor ascunşi în pivniță ştiu mulți, îndată după luarea Sibiului întîi, dar de la cine să-cerem? Eu am făcut cerere la G[eneral] Commando, de toată paguba mea, a Comitetulu şi banii blăjenilor. Hîrtiile sînt date acolo; să urgenteze să ne despăgubească. Arată «aceasta şi d[omnilor] *Vasici* şi *Dargo* şi altora.

Vă sărut,

Bălăşescu.

Dînd eu cărțile lui Pavel, aveți de grije la cenzură, că auz că se cercetează strîns «cele d-aici trecute".

[2] Negustor şi bancher din Braşov.

[3] Este] vorba de un dicționar român-german datorat lui Andreas Iser, pe care Bariț iii anunțase încă în 1847 (vezi *Foaie pentru minte...,* 1847, nr. 46, p. 376). Titlul lui: *Walachisch-deutsches vorterbuch. Herausgegeben von —. Vocabular românesc-nemțesc de —,* „Kronstadt [Braşov], 1850. S-a tipărit la Got, 8°, a f + 274 p + 1 f.

[4] Moldoveanul Teodor Stamati, care se afla în relații de corespondență cu transil-vănenii, şi mai ales cn George Bariț (vezi la B.A.R., ms. rom. 878, f. 119— 120; nr. 1004, f. 217; nr. 1005, f. 7).

[5] Barbu Ştirbei, care domnea în Țara Românească în urma Convenției de la Balta Liman.

[6] *Ioan Antoniu Capo d'Istria,* 1776— 1831, mare om politic grec, autorul resurecției naționale a grecilor, preşedintele statului grec independent (1827). A fost asasinat de frații Constantios şi Giorgios Mauromichalis, adversari politici din partidul liberal. Vezi culegerea de studii *Afirmarea statelor naționale independente din centrul şi sud-estul Europei (1821-1923),* Bucureşti, 1979, p.' 58-59.

[7] Proorocirea lui Capo d'Istria nu s-a împlinit, spre norocul Principatelor! Dupa 1848 desi restaurată în întregime, prestigiul Monarhiei Austriece a decăzut foarte ac centuat în ochii opiniei europene. Cîțiva ani mai tîrziu, italienii vor afecta şi mai rau puterea politică a Austriei, astfel încît intențiile de anexare a Principatelor Romane desi existente încă în planurile lui Metternich, nu se vor putea realiza.

XL

[Bucureşti, post 4/16 iulie 1859]

Frate Georgie !

V-am primit scrisoarea din 4/16 iuliu a.c, din care văd iarăşi cu mirare neîncrederea şi temerea ce o aveți, care acum înțeleg că vine di necunoştința lucrului sau a stabilimentului tipografiei S[fintei] Mitro polii. De ce căutați atîtea forme, şi treabă puțină? De ce vă întipuiț tipografia Mitropoliei organizată ca aceea a Universității din Pesta sau statului din Viena? ! Aceasta este cea mai mare tipografie din P[rinci]pate dar în formele acestea este cam neregulată (acum, dar numai acum l început), din cauza unor viclenii făcute mai nainte, pe care ți le-am fost arătat, unde tocmai directorul şi cu iconomul fură amestecaț cărora fireşte era tipografia încredințată. Şi aşa, de la ei nu veți avea răspuns, că ei sunt înlăturți din această liferație de hîrtie. Locul lor suplinesc archpmandritul] *Calistrat* cu *Bonis,* avînd în cap chiar p mitropolitul carii, consultîndu-se, au hotărît, precum v-am scris şi dup răspunsu-vă, au şi aşteptat pînă s-au săturat! Ceia strigă (direct[orul] e econom[ul]) că tipografia stă. Mitropolit[ul] întreabă ce este cauza *Calistrat* et *Bonis* i-au zis că hîrtia e pe drum, dar mie ce mi-au făcu vai de capul meu. Ei au crezut că vorbesc cu *Barițiu* şi cu Bălăşescu, car se leagă pe lucru sigur, dar nu au de a face cu nişte negustoraşi, păpăreț
79 sfîrnari, carii ar vrea să fie/ neguțători, dar le e frică să-şi vîndă marfa ca numai în urmă să nu mai aibă marfă. Acestea dacă le ştiam de l început, bine era, că ne căutam de treabă şi pînă acum aveam hîrti destulă.

Aş avea multe să-ți spun, dar scurtimea timpului nu mă iartă. Su silit a-ți răspunde la cele ce pot, eu de la sinemi, dar însă să ştiți că c zic eu a zis cei doi mai sus-numiți, a zis mitropolitul. Eu aceasta nici a avut timp a li-o arăta, poate peste 3—5 zile le voi găsi ocaziune, dar aceasta treabă este toată asupra mea lăsată!

a) Hîrtia să fie potrivit cleiată, noi nu vă ştim zice acurat, căci n suntem versați aşa de bine în aceasta. Aceasta trebuie voi să o ştiț dar se vede că şi voi ... După venirea primului transport, văzînd hîrt cum este, atunci am şti să vă zicem ceva;

b) împacheta-ți-o cum veți vrea acum, vro 20 risme ca cea de *sc* şi 100 ca cea de țipariu;

c) Prețul lor îl veți ridica de la mitropolie, după ce se va depune î magazin;

d) Cîtă hîrtie de aceasta? et d) [sic; corect: e)] la cît timp etc, etc. ?

La aceste două punte nu-ţi pot da răspuns, atîrnă de la împrejurări. Vă mărturisesc că toate aceste 5 punte, dar mai vîrtos cele două din urmă sună şi ne fac a crede ca cînd d-voastră n-aţi voi bucuroşi a da această hîrtie. Declaraţi-vă curat şi deschis, că din parte-ne nu va fi nici *o* supărare; şi pe păr[intele] mitropolitul îl vom face să nu se supere pentru aceasta.

Aşteptăm rezultat grabnic al acestor *trei* din urmă scrisori[2].

Fiind al vostru amic,

N. BfâlâJşescu m.p.

Ţi-am scris fost pentru rudele ep[isco]pului de Buzău, pentru ce nu încredinţezi treaba aceasta unuia din Braşov ori din Săcele, ca să înştiinţeze pe neamurile lui. Aud că are şi o soră. Să vină aici. Pînă acum s-au găsit 200.000# bani gata[3]./

^9v [Adresa:] Domniei sale domnului Georgiu Bariţ, director etc, Braşov

[1] Datarea scrisorii: ziua, după primul rînd, „am primit scrisoarea din 4/16 iuliu" iar anul, după scrisoarea următoare, care continuă conţinutul celei de faţă.

[2] Scrisoarea de faţă şi cea următoare conţin tranzacţii între Bălăşescu şi Fabrica ^de hîrtie din Zărneşti, al cărei coproprietar şi director era George Bariţ. Bălăşescu cerea •cu impacienţă hîrtie pentru cele două lucrări pe care şi le-a tipărit la Bucureşti în 1859: *Dicţionariu român-frances de — Volumul I. Fascicula* I, literele *A — Alternaţia* şi *Dic dionaire francais-romain par — I volume; I[e] livrais,* literele *A — Bannette.* Tranzacţiile merg greu. Bariţ adnotează scrisoarea: „Cereri de hîrtie. Avea drept Fabrica de Zăr^neşti să se teamă de şicane".

[3] Am relatat pe larg despre această chestiune la capitolul corespondenţei lui Gavril Munteanu din acest volum, nr. I, n. 10.

XLI

[Bucure-ti, ante 21 iulie 1859] [1]

Frate Gheorghe !

Eu după cea dintîi epistolă a ta, văzînd că hîrtia nu mai vine, ţi-am mai scris una în 22 iunie, poftindu-vă a trimite transportul acestacum este acum şi răspunsul la cererile făcute în scrisoarea ta, îl vom da după aceasta, numai să vină aceasta, că trebuie. Văzurăm că hîrtia tot nu mai vine, nici cauza interzicerii nu mi-o arătaţi. Necesitatea aici cere. Mitropolitul[2] se supără. Aşa, v-am scris d-aici tot în ora cînd tu mi-ai scris de-acolo, în 15/3 iulie, pe care o veţi fi căpătat (dar nu o veţi fi pus în fereastră]). Aseară ţi-am priimit pe a ta, din care am văzut că voi aţi

aşteptat răspuns la puntele puse în prima-ţi epistolă. Eu, frate, atunc după primirea acelii epistole, care a fost cam în 5/17 iunie, o aratai

H5 p[ărintelui] mitropolit. Mitropolitul mă trimise la pfărintele] *Calistra* et *Bonis* că, stii, ei sunt ce sunt. Calistrat era afară la Monast[irea Dealu, asteptînd pe Vodă. Abia la 2 săptămîni puturăm să ne întîlnim cu toţii, să vorbim. Dar însă crezurăm că transportul acesta vine aşa cum va fi'si vă vom răspunde pentru continuarea liferaţiei, care, dacă n trimiteţi acea hîrtie, pînă acum s-ar fi făcut a doua cerere, iar de 12 risme si alta de 150 risme totu cam de acea calitate. Acum numai atît răspund, lăsaţi răspunsul cerut şi trimiteţi acea hîrtie cum este ea î balote, de cîte 20 risme unul, dar cît mai în grab, şi noi îndată vă vor răspunde pentru toate. Ce va consta rism[a], tot de aceasta calitate, cev mai mică în toate părţile, cam de 8 [pfunţi] greutate? Cred că mie mi-daţi cu 2 fl. sau 6 zw[anz]ig. Gătiţi-vă de vro 120 risme (pentru Pravilă ! !

Iată pacea! Dar vai de Napoleon! Cetiţi, vă rog, gazetele d-aic din 3/15 înainte, cred că şi altele străine vor înjura pe marele triumfăto riu[4]. Răspunde-mi.

Al vostru frate,

75v *Bfălăşejscu*

[Adresa:] Domniei Sale domnului *George Bariţiu,* director etc, Braşov

[1] Datarea, în funcţie de răspunsul lui Bariţ, care survine în 21 iulie, după o adnota de la sfîrşitul scrisorii: '„1869. Nif. Bălăşescu, Bucureşti, Răsp. 21 iulie, din Zărneşt

[2] Mitropolitul Tării Româneşti era Nifon ,care a păstorit între 14 septembrie 18 - 5 mai 1875.

[3] Bălăşescu nu va mai tipări o lucrare cu acest titlu.

[4] Este vorba de războiul lui Napoleon al III-lea cu Austria, în urma căruia a o ţinut Nissa şi JSavoia.

XLII

Bucureşti 25 decembrie [1]8

Dorite frate Barit !

Mai na[i]nte de toate, sosind aceste s[finte] sărbători, din toa anima vă poftesc să le adjungeţi sănitoşi şi cu toate mulţumirile, si cu toată iubita ta familia, acum şi la mulţi ani! Dacă nu e grozavele noroaie, în care înotăm de cîteva săptămîni pînă în genu chi, eram să mă reped pentru vro 2 săptămîni la voi şi la Sibn, nepoata mea, care vă sărută mînile şi cu deosebire pe necunoscuta amica (fia ta), dar acum nu s-a putut.

Noi aici suntem bine şi rîdem de neîncetatele certuri ce au patr oţii noştri de la '48 în gazetele lor; ne e greaţă a le şi mai citi.

Ştii că Eliad a fost reînceput *Curierul român,* a dat dintr-însul 3 numfere] şi în cursu de 2 săptăm[îni] făcuse 1300 abonaţi. Dar ei nu s-a astîmpărat, a lovit pe Vodă şi alegerea lui din 24 ian[uarie], a ata,cat foarte pe Ion Ghica, cu care nu încape el într-o ţară cît va
77 trăi,/ a atacat tot ministerul sau, mai bine, pe miniştrii de astăzi, pe Eforia şi Direcţia şcoalelor \ învinovăţind pe gubernul că pentru ce a pus *uniţi* la aşa posturi, carii s[în]t misionari ai iezuiţilor şi fac propagandă etc. (citeşte pe Isaclaru cel din urmă), ai fi crezut de Eliad aseminea?; cu un cuvînt, loveşte în toţi transilvanii români (dar nu în greci, bulgari, francezi, nemţi, ori în catolici, luterani, evrei; şi, în fine, l-a oprit). Negreşit este pus şi bine plătit să scrie aşa! Iată bărbatul doririlor! Eforia şi Direcţia şcoalelor se poartă bine însă. Acum, la S[fintui] Vasilie, mai deschid un gimnaziu *lazarian,* şi la toamnă altul, apoi S[fîntul] Vasilie, mai deschid un gimnaziu *lazarian,* şi la toamnă altul, apoi peste unii 2—3 ani, la Piteşti, Buzău, Brăila şi'Focşani cîte unul de 4 clase. Profesorii s[în]t bine plătiţi, 1200 lei pe lună. Budgetul lor, care de 4 clase. Profesorii s[în]t bine plătiţi, 1200 lei pe lună. Budgetul lor, care era pînă acum de 3.000.000, acum s-a urcat la 13.000.000 şi de Cuza s-a aprobat!

Frate, trimite-mi hîrtie pentru *Dicţionariu*[2], care zici că mi-o ai făcut, 100 risme, că peste 2 săptămîni nu mai am. Iată, -ţi trimit
77v 1/2 coală din dicţionar/. Aşa că iese frumos? L-am retipărit, cum ţi-am spus şi cum îl vezi, în 4.000 ex[em]plare; merge încet, mai mult'ca 3 coaie pe lună nu ies; dar încet-încet va ieşi.

^Cu hîrtia de evanghelii nu m-am grăbit, căci mai am vro 8—900 nevîndute, şi peste vro 2 luni le voi pune iarăşi sub tipar[3], dar cu hîrtia N.6 cum mi-ai zis, dacă mi-aţi face un preţ mai moderat.

Frate, am să dau o foaie literale de la S[fîntul] Vasile, *Amicul literaturei române*[4]. Trimite-mi ceva material, am trebuinţă de hîrtie No 3 de ţipariu; aveţi? Va ieşi 1 pe săptămînă, numai în 1000 ex[em]pl[are] deocamdată. Trimiteţi-mi, dacă aveţi, vro 20—30 topuri şi vom vedea mai în urmă. Calendarele[5] ţi le-am împărţit, tot la persoane însemnate; în capul lor este mitropolitul şi calistraţii etc.

Adio! Mă aşteaptă la Mitrop[olie], la masă. Trimiteti-mi hîrtia pentru Dicţ[ionar].

Al vostru frate,

78r *N. Bălăşescu.*

[1] în noua lui serie, ziarul lui Heliade Rădulescu se numea *Curierul român* (vezi-şi *Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900,* p. 254).

[2] Bălăşescu îşi tipărea la Bucureşti ediţia a 2-a, îmbogăţită, a lucrării sale de lexicografic latină, *Dictionarium latino-romanicum,* apărut în primă ediţie la Sibiu, în 1848. Faţă de prima ediţie, care ducea tălmăcirea pînă la cuvîntul *Aula,* cea din 1860 — căci acest an ^figurează pe foaia de titlu! — merge pînă la *Conjero.* Oricum, această operă concepută la proporţii monumentale, nu va mai fi încheiată.

[3] Lucrarea pomenită este: *Epistolele şi evangheliile duminecilor şi ale sărbătorilor de preste tot anul, pentru semimarii, scoale publice şi private, şi jamilii evlavioase, adăogîndu-se după Martirologiul vechi şi nou numele tuturor sfinţilor, carii se mărturisesc în toată Ortodoxa Biserică a Răsăritului, de smeritul Nifon Bălăşescu, emerit profesor de ieologie si rector a mai multor seminarii în ambele principate, şi cavaler. Partea I,* care ieşise de sub tipar la Iaşi, în 1858. Bălăşescu şi-o va retipări, într-adevăr, dar tot la Iaşi, in 1861.

[4] Efemera revistă a lui Nicolae Nifon Bălăşescu, aventuristă ca multe din intreprinderile sale literare, se va numi *Amicul literaturei române. Foaie Uterarie, comerciale şi agronomică,* si a apărut în două răstimpuri 2 1 iulie — ? 1860 şi 4 decembrie 1865 — 26 februarie 1866, odată pe săptămînă. De la 4 decembrie 1865 titlul devine: *Amicul literaturei române, foaie eclesiastico-literarie şi agronomică.* S-a tipărit, pe rînd, la trei tipografii: Tipografia Anunţătorului, Tipografia statului „Nifon" şi Tipografia Ştefan Hassidescu. Vezi *Nerva Hodoş* şi *Al. Sadi Ionescu, Publicaţiunile periodice româneşti •(Ziare, gazete, reviste) Descriere bibliografică,* Bucureşti—Leipzig—Viena, 1913, p. 32.

[5] Adică exemplare din *Călindariu pentru poporul român,* pe anul 1859, scos de Bariţ la Braşov.

XLIII

Constantinopole, 7/19 august 187

Dorite frate Georgie ![1]

Sunt doi ani de cînd iarăşi, strîngîndu-vă voi la sesiunea Societăţe Academice din aug[ust] 1871,'ne-am întîlnit şi, între altele, ţi-am spu că eu (atunci) de 1/2 anu sum prin Turcia, prin Dobrogea, pe und am găsit o mulţime de sate şi oraşe pline de români, şi români foart buni, mulţi din'vechime de moşi şi strămoşi acolo pomeniţi, dar apo mulţi mersi după vremi şi din diferite cauze, mai vîrtos pentru vite unde e locul mai larg şi'aşezaţi p-acolo. Atunci, la Tulcea fiind, ^u *paşă,* şi tînăr şi învăţat' *(greceşte, latineşte, turceşte, arnăuteşte),* arnău de' sînge (sau, mai bine, român din *Albania,* dar aceasta tocmai acu o am aflat), numit *Ismail Bei,* cu acesta făcînd cunoştinţă, mă num director şcoalelor române (care încă nu erau, dar să le fac). Şi aşa, făcu peste 2o'şcoale pe la *Tulcea, Macin, Hîrşova,* pe unde sunt numai co mune române, şi aş fi făcut mai multe, că bieţii români mă chema pre la toate locurile să le fac scoale, dar cărţile didactice, abecedare lipsindu-mi, îndată ce făceam şcoala, institutorele-mi cerea pentr 60—80—100 şi 150 băieţi cărţi şi eu n-aveam să-i dau, şi aşa fui sil a înceta şi a veni la Bucureşti, spre a-mi procura.

Sate române în cuprinsul *Ţuicii* sunt 53, şi aşa, făcînd socoteal
£5 de toată comuna 100, îmi trebuie numai pentru cele organizate pes 2000 ex[em]plarie.

La Bucureşti mergînd la Minist[rul] Cultelor, Tell, şi cerîndu ceva adjutoriu pentru aceste scoale române, bani, cărţi, ce va ben vol că românii din Turcia de la gubernul turc nu pot aştepta nemic că nici ei n-au şcoli şi chiar eu ca directore numai concesiunea o am dar plata de la nimenea (de la români să cer?; nu vine !), dar d. mi nistru mă priimi cu obicinuita-i afabilitate, zicîndu-mi să nu-1 sup cu asemenea cereri, că pentru teri streine n-are parale.

Tot atunci ma întîlnii şi cu d. Babeş, şi-i promisei descrierea acestor locuri române pentru *Albina.*

Apoi plecai din Bucureşti iarăşi în Turcia, mă oprii în Rusciuc cîteva (4) luni, dar aşteptarea [a fost — compl. ns.] fără efect. Cerînd de la Paşa cel Mare (general guvernatorele Vilayetului Dunărei) voia să-mi conceadă a organiza scoale române prin toate satele române, care se mai află înca 100 cel puţin, afară de cele 53 din cuprinsul Ţuicii,. 150 peste toate, cu o populaţiune cel puţin de 500.000 suflete române,, fiind comune mari de 300, 500 (Turtucaia), 700, 800 şi de 1000 familie una, paşa de la Rusciuc îmi laudă intentiunea de a face scoale între români, dar el n-are în instrucţiunile lui de a da aceasta, şi mă trămise la ministeriul din Ţarigrad, căci numai acesta poate de aşa lucru. Ce să fac? Mă pusei la finele lui septembre trecut şi venii aici, simt acum aproape 11 luni. Aici, aflîndu-mă străin şi de nimenea spriginit, întru nemica adjutat, îţi poţi închipui! D3 aici cercetai puţin cîte puţia pe unii cunoscători de locurile şi împre/giurările de p-aici şi aflai că românii cei mulţi, în Turcia, sunt în interiorul ei, în *Macedonia, Tessalia, Epir, Tracia* şi *Albania;* aceste 5 provincii s[un]t populate numai de români, amestecaţi cu *bulgari* şi puţini *turci* şi mai puţini *evrei* şi *armeni.* Sunt într-aceste 5 provincii peste 2.000.000 români, cu cei de la D-măre 2.500.000. Despre aceştia am să vă fac o descriere mai lămurită, un feli de statistică, numai să-mi răspunzi, cum şi în ce feli se va da în tipar la una din imprimariele şi ziariele române de acolo. Descrierea va fi foarte interesa[n]tă.

Scrie-mi, acolo e, a venit d. Babeş, ca să-i trămit promisiunea? Scrie-mi, din Moldova cine-s membrii la Societatea Academică?

Aşteptînd răspuns sum al vostru frate,

Nifon Bălăşescu m. pria..„
prof./

Post restante, în Constantinopole.

D[omnului] Odobescu am să-i arat un lucru pe care nu cred să-1 aibă d-lui în bibliotecă: *Evangelia* româneşte tipăr[ită] cu litere greceşti în Cetatea Moscopolea, înainte de 150 ani. *Moscopole,* patria baron[ilor] Sina din Viena./

[1] Scrisoarea de faţă este cel mai de seamă document despre ultima perioadă a. vieţii lui Nicolae Nifon Bălăşescu, petrecută ca dascăl la şcolile româneşti din Dobrogea şi alte teritorii din dreapta Dunării (1873— 1800). Despre această operă de curajos misionar didactic, vezi C. *Teodorescu, Istoricul şcoalelor române din Dobrogea, sub turci,* în *Convorbiri didactice,* III, 1897, nr. 3, p. 206—209; nr. 4, p. 272—276; *T. Bulat, Un călător ardelean la românii din dreapta Dunării,* în *Revista geografică română,* V, 1942, fascicola 3, p. 120; *Petru Nikon, Renaşterea bulgărească la Vama şi împrejurimi. Mitropolitul Ioachim şi corespondenţa sa,* Sofia, 1934.

GAVRIL MUNTEANU

(1812—1869)

T

Xntr-o scurtă dar densă evocare a biografiei lui Gavril Munteanu, George Bariţ scria, la 1870[1]: „în a[nu] 1842 Munteanu ne surprinse cu publicarea *Suferinţelor lui Werther* după Gothe. Numai aşa ceva nu aşteptam noi de la seriosul Munteanu!" O altă sursă, la fel de credibilă[2] asupra aceleiaşi trăsături: „Bărbat de o natură serioasă, om cumpănit în faptele sale şi «cunoscător profund al limbei şi literaturei latine". Mai apoi, întreaga bibliografie care i se consacră accentuează meritele lui de promotor al studiilor clasice în cultura românească, merit secundat cu cinste de calitatea lui de mare pedagog[3]. Spre deosebire de nenumăraţi alţi profesori

[1] *Gavril I. Munteanu,* ca prefaţă la lucrarea postumă *Opurile lui Caiu Comeliu Tacitu traduse de Gavril I. Munteanu. . . date în ţipariu sub auspiciele Societatei Academice după decesul din viaţă a traducătoriului,* Sibiu, 1871, p. I—X.

[2] *Andrei Bârseanu, Istoria şcoalelor române gr. -or. din Braşov scrisă din incidentul jubieiemlui de 50 ani al gimnasiului,* Braşov, 1902, p. 288.

[3] *Aron Pumnul, Gavriil Munteanul,* în *Lepturariu rumânesc cules den scriptori rumâni ţpren comisiunea denumită de către Naltul Ministeriu al învăţămîntului, aşezat spre folosul învăţăceilor din clasa VIII a gimnasiului de sus, de —, profesor de limba şi literatura română la Gimnasi%l plinariu den Cernăuţi,* tom. IV, partea 2, Viena, 1865, p. 40—42; *Notiţe bibliografice* [despre «ediţia *OdJe şi epodde lui Horaţiu Flaccus esplicate în usul şcoaehr de G. I. Munteanu,* Iaşi, Editura Junimea, 1867], în *Convorbiri literare,* II, 1868, nr. 8, p. 128; *N. Ch. Quintescu, Suetoniu. Viaţa a XII imperatori, Trad. de G. I. Munteanu,* recenzie, în *Ibid.,* nr. 5, p. 72—77; *Ştefan Iosif, în memoria răposatului director G. Munteanu,* în *A zecea programă a Gimnasiului mare public românesc de religiunea ort. -orientală şi a şcoalelor medii şi inferioare legate cu acesta, pe an\ul~\ şcol\ar\ 1869/70,* Braşov, 1870, p. 3—11; *Vasile Gr. Pop, Gavril Munteanu,* în volumul *^Conspect asupra literaturei române şi scriitorilor ei de la început şi pînă astăzi, în ordine cronologică '(Urmare). Partea II,* Bucureşti, 1876, p. 148—151; *Onisifor Ghibu, Ziaristica bisericească la români,* în *TeLgraful român, LIV,* 1906, nr. 93, p. 297-298; nr. 94, p. 401-402; nr. 95, p. 406; *Nicolae Iorga, Istoria literaturii româneşti în veacul al XlX-lea. De la 1821 înainte. în legâUirâ <cu dezvoltarea culturală a neamului,* I. Bucureşti, 1907, p. 287—288; *Ioan Lupaş, O sută de ani *de la naşterea directorului Gavriil Munteanu,* în *Luceafărul,* XI, 1912, nr. 13, p. 263—264; *T. G. Bulat, Din autobiografia profesorului Gavril Munteanu,* în *Revista istorică,* XII, 1926, nr. 4—6, p. 85—87; *Gheorghe Bogdan-Duică, Relativ la G. Munteanu,* în *Ţara Bârsei,* II, 1930, nr. 1, p. E5— 19; *Ioan Gherghel, Goethe în literatura română,* Bucureşti, 1931, p. 90—96; *Em. Elefterescu, Gavriil Munteanu,* în *Observatoriul,* Beiuş, V. 1932, nr. 4, p. 180— 183; */. Ionaşcu, Material documentar privitor la istoria Seminarului din Buzău 1836—1936,* Bucureşti, 1937, pass; *Dimitrie C. Ionescu, Seminarul din Buzău,* în *Biserica Ortodoxă Română.* LV, 1937, nr. 3—4, p. 175—213 t[despre G.M., p. 193— 195 şi pass.]; *Mircea Păcurariu, Profesori transilvăneni la şcolile teologice idin Ţara Românească şi Moldova,* în *Mitropolia Moldovei şi Sucevei,* XLIV, 1968, nr. 1—2, p.

transilvăneni cu apostolat didactic în Principate, Munteanu n-a fost un uitat al posterității, care i-a evocat adeseori faptele, în momente cînd s-a simțit nevoia exemplului precursorilor. Vom observa, însă, dintru început că biografia pînă azi cunoscută a cărturarului este extrem de seacă și searbădă, din cauza puținătății știrilor contemporane despre el (spre deosebire de „geamănul" său întru dăscălie, Nicolae Nifon Bălășescu, Munteanu a avut oroarea publicității în jurul numelui său, cultivîndu-și cu tenacitate discreția personală!), și din cauza și mai puținelor documente de interes personal care s-au pus în circulație după moartea lui. Acest mănunchi de scrisori trimise prietenului și concetățeanului său George Barit împrospătează peisajul arid al biografiei sale, facilitînd o privire în intimitatea faptelor vii care au jalonat existența „seriosului Munteanu".

S-a născut în satul Vingard, în apropierea Sibiului, ca fiu al cantorului neunit Ioan Munteanu, român cu stare și cu ambiție de a-și da fiul la școală. Transilvania vremii abunda în bune institute de învățămînt, unul dintre acestea fiind și Gimnaziul romano-catolic din Alba-Iulia,. pe care l-a absolvit prin 1828. Cunoștințele de latină dobîndite aici au trezit în el, poate, pe viitorul exeget al clasicității latine, dar, concomitent, orașul supliciului lui Horea și Cloșca i-a amintit, la vîrsta copilăriei, că face parte din națiunea „tolerată" a Transilvaniei. Este de mult notoriu gestul unui profesor maghiar care, la examenul public de absolvire a gimnaziului promoției 1828, a afirmat că emblema națiunii române este spînzurătoarea *(patibulum).* Un simțămînt mai mare de siguranță trebuie să-l fi avut la Liceul academic piarist din Cluj ,unde a urmat o clasă — cea superioară! — de filosofie în anul 1832—1833, căci această instituție școlară, catolică era literalmente înțesată de studenți români. Printre colegii români ai lui Gavriil Munteanu se consemnează numele unor personalități marcante ale vieții politice și culturale de mai tîrziu: Anton Balcmiri, Ilie Vlassa Țicudi, Dimitrie Coroianu, Ican Turcu și alții[4]. Cu studiile rămase la jumătate, cu spaima de a deveni popă în suflet, Munteanu ia drumul din veac, peste Carpați, pe urmele descălecătorilor transilvăneni de școală românească în țările române extracarpatine. La București îl aștepta vărul său Aron Florian, plecat mai demult, de la Pesta, la chemarea lui Dinicu Golescu, boierul voiajor, care își recrutase dascăli pentru școala sa din Golești. După George Barit[5], exodul lui Munteanu ar fi avut loc în 1835 și acesta ar fi fost o vreme prefectul internatului de la „Sfîntul Sava".

Dar cariera pedagogică a noului venit se leagă mai ales de Seminarul din Buzău, al căruj prim profesor și organizator de fapt a fost. Aici îi este atestată prezența odată cu examenul, public dat de elevii buzoieni, în 30 iunie 1836[6]. Gavril Munteanu relatează, din Buzău, despre succesele învățăceilor de la Școala normală, condusă de un alt transilvănean, Dionisie Romano, sub care în micul tîrg muntean s-a însămînțat „rîvna și iubirea de întinderea cunoștințelor", în fine, la 15 august 1836 se deschide și Seminarul episcopal[7], cu care ocazie el însuși, în calitate de director, a rostit cuvîntul inaugural, în prezența arhimandritului Eufrosin Poteca. Subliniază însemnătatea așezămîntului care debuta în acea zi, punîndu-l în continuitatea istorică,

29 — 49; *Măria Marinescu Himu, Contribuții la istoricul învățămîntului limbii latine, în Studii clasice,* XII, 1970, p. 247—249; *Cărturari brașoveni. Sec. XV—XX. Ghid bibliografic.* Brașov,. 1972, p. 150— 151; *Nicolae Lascu, Clasicii antici în România,* Cluj, 1974, pass.; *Gabriel Cocora?. Peneluri și condeie,* București, 1978, p. 41—49; *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900,* 'București, 1979, 'p. 595-596.

[4] Vezi scris V, n. 3. Documentele originale ale liceului: cataloage școlare, liste de examinări ș.a. nu confirmă informația lui Barit (vezi *Gavriil I. Munteanu,* în *Opurile lui Caiu Cornelia Tacitu. . .,* p. II) că Munteanu ar fi urmat la Cluj doi ani de filosofie și un an de drepte

[5] *Op. cit.,* p. III.

[6] Vezi *Muzeul național,* I, 1836— 1837, nr. 20 din 8 iulie, p. 69; cf. și */. Ionașcu, Material documentar. . .,* p. 18— 19.

[7] *Ibid.,* nr. 28, p. 109-112; *Idem, Op. cit.,* p. 22-25.

«a unor eforturi depuse de precursori din amîndouă principatele extracarpatine, ca învăța
.arhiereu Teodosie, Constantin Brîncoveanu, Filaret al Rîmnicuiui, Grigore Ghica, Venian
'Costache și alții, care au^ făcut ca „cultura să-și întinză ramurile sale făcătoare de bine peste
jDămîntul românesc". Cu un număr redus de elevi ,circa 20[8], Munteanu săvîrșește lucruri ca
âl mulțumesc în mod deosebit pe cîrmuitorul școlar al Țării Românești, Petrache Poenaru,
ocazia vizitei din 7 februarie 1838[9], cînd „bucuria cea mai limpede se vădea pe fața zelosu
inspector". Materiile predate erau: gramatica limbii române, aritmetica, cosmologia, geogra
istoria antică, geografia și istoria biblică, teologia dogmatică și omiletica.

în acești ani de început, dascălul de la Buzău își cîștiga o notorietate aparte prin do
-Întreprinderi culturale deosebit de apreciate în epocă: traducerea din germană a unor *Med
Mi religioase*[10] cu caracter moral-filosofic și editarea primei publicații periodice biseric
din cultura noastră: *Vestitorul bisericesc. Gazetă religioasă și morală*[11], cu ajutorul energicu
său coleg Dionisie Romano. *Meditațiile* cuprindeau suficiente accente socio-morale de ese
protestatară, în maniera luministă, încît să facă din originalul german *(Stunden der Anda*
-o carte care, după afirmația lui Barit, „în Austria era oprită preste tot". Autoritățile din Ț
Românească au ignorat acest lucru la primul volum, dar cel de al doilea, deși anunțat, n-a
putut să apară. Volumul prim, masiv și excelent primit de public, a devenit, însă, o carte
căpătîi pentru profesorii de filosofie din țările române, intrînd chiar în Imperiul Austriac (u
*era interzis!), în ediția românească.

Corepondența cu Barit, cîtă ni s-a păstrat, este continuarea unor mai vechi schimburi e
tolare, pe care trebuie să le presupunem pe baza primei scrisori din cele de față. Ea coresp
de momentului cînd — vorba redactorului de la Brașov —, Munteanu și-a surprins contempo
nii prin traducerea *Suferințelor lui Werther :* anul 1842. Această temerară deschidere spre
univers nerecomandat unui dascăl și director de seminar preoțesc îl timorează puțin pe tra
cător, care-și tipărește tălmăcirea anonim, rugîndu-l și pe Barit să respecte această anonimit
la recomandarea cărții în foile de la Brașov. Dar întreprinderea era prea importantă ca să po
^rămîne în anonimat. Dimpotrivă, traducătorul lui Goethe se înscrie acum în prima linie a
raților din Țara Românească, iar conduita lui capătă accente ce depășesc din ce în ce mai m
fizionomia unui profesor de provincie. Depune eforturi pentru încetățenirea *Gazetei de Tra
vania* și a *Foii pentru minte. ..* într-un loc unde nu pătrunsese încă, la Buzău, de unde recrut
•.protipendada locală ca abonați: Gherasim Vintileanu, Costache Giuloglu, Calinic Găne
Costache Mușceleanu, marele boier Iancu Marghiloman și alții[12]. La o dispută despre pr
celor două publicații, Munteanu îl asigură pe Barit că: „Plăcerea cu care se citesc îmbe
d-tale este atît de mare pe la abonații săi, că ei dau bucuros încă și mai mult de 6 svanțic
Aceste informații referitoare la viața presei românești dinaintea revoluției de la 1848 sînt p
oase izvoare psntru istoria literară, prin aportul la reconstituirea spiritului public în e

[8] Vezi *Almanah al Curții și al Statului din Prințipatul Valahiii, pentru anul 1838,* a
București, 1838, p. 283.

[9] *Cantor de avis și corners,* I, 1837— 1838, nr. 49, p. 192 (articol trimis chiar de Gavril M
teanu) si *România,* I, 1838, nr. 37, p. 146. Vezi si *I. Ionascu, Material documentar. . .,* p.
30.

[10] Voi. I. Buzău ,1839. înainte și după ieșirea lucrării, toate publicațiile din Țara Ro
mească, Transilvania și Moldova au reprodus bucăți ori capitole din *Meditații* (vezi lista s
rilor lui Gavril Munteanu, în ultima notă la acest studiu).

[11] Vezi *Gazeta de Transilvania,* II, 1839, nr. 7, p. 28; *Onisifor Ghibu, Ziaristica biser
că la români,* în *Telegraful român,* LIV, 1906, nr. 93, p. 297—298; nr. 49, p. 401-402; nr
ip.406.

[12] Vezi scris. I—IV.

[13] Scris. III.

Regulamentului Organic. Aflăm că, şi la Buzău, zgomotosul articol al lui Heliade Rădiuiese^ din *Foaie pentru minte...*[14], intitulat *Pentru opinie* „a făcut o întipărire grozavă, deopotrivă. adîncă în toate inimile". Soarta precară a presei sub despotismul totalitar al lui Gheorghe Bibescu este excelent sugerată de ştirea pe care i-o trimite Munteanu lui Bariţ în 14 august 1844[15], că scribii oficiali ai Curţii de la Bucureşti s-au burzuluit pentru o simplă observaţie critică inserată în *Gazeta de Transilvania,* la adresa Seminarului teologic central, observaţie ce aparţine, dealtminteri, lui Nicolae Nifon Bălăşescu, bun cunoscător al seminarului, pe care-1 condusese timp de 9 ani. în ideea boierimii pe peste Carpaţi, întărirea învăţămîntului este primejdioasă, pentru că „plugarul o să lasă în brazdă plugul, pentru condei"[16]. în corespondenţa lui Gavril Munteanu găsim poate singura menţionare a *Daciei literare*[17] din toată intercomunicarea epistolară a literaţilor transilvăneni, care au dezagreat profund publicaţia lui Mihail Kogălniceanu.

Asemeni lui Nicolae Nifon Bălăşescu, nici Gavril Munteanu nu putea să fie pe placul ierarhilor din Ţara Românească, din cauza nonconformismului intelectual faţă de habotnicia ortodoxă de dincolo. Constantin Căpăţînă, care conducerea Episcopia de Buzău sub numele de Chesarie, îi face directorului seminarului viaţa imposibilă, încît la 1 septembrie 1844 Gavril Munteanu îşi dă demisia, desigur cu strîngere de inimă, dintr-o funcţie în care îşi făcuse merite unanim recunoscute. însuşi Chesarie recunoaşte acest lucru, în atestatul pe care i-1 eliberează cu ocazia demisiei[18], subliniind „bunele şi cinstitele dumisale purtări" şi „rîvna ce cu prisos **a** arătat la învăţătura şi moralitatea seminariştilor". Ipocrita descotorosire intervenea la mai puţin de un an după înlăturarea lui Nicolae Nifon Bălăşescu de la Seminarul central din Bucureşti, lucru ce nu lasă vreun dubiu în legătură cu sentimentele protipendadei faţă de ardelenii prea eruditi, şi deci, prea independenţi. Abia peste un an, la 1 decembrie 1845, Munteanu îşi găseşte un nou rost didactic, de data aceasta la Seminarul episcopal de Rîmnic, ce-şi avea sediul la Mănăstirea Bucovăţ. George Bariţ susţine[19] că aici şi-ar fi redactat Munteanu o altă traducere de mare succes, *Urmarea lui Isus Hristos,* monumentala carte a lui Thomas de Kempis, la tălmăcirea căreia îşi încercase condeiul, în celălalt secol, şi Samuil Mieu. Traducerea, însă, **a** apărut la Bucureşti în 1845, fiind lucrată desigur tot în răstimpul fructuos de la Buzău. Căci răgazul petrecut la Rîmnic, pînă astăzi neclarificat, n-a fost decît o continuă şi obositoare luptă cu răutatea episcopului exempt Nifon, care pînă la urmă l-a alungat din profesorat şi din Ţara Românească, fără să-i plătească leafa pe o lungă perioadă, respectiv 6 000 de lei, ceea ce era o sumă extraordinară pentru acea vreme[20].

Un lung hiatus se instalează în corespondenţa lui Gavril Munteanu către Bariţ, între *ÎT* iulie 1846 — 22 decembrie 1849. Această perioadă obscură o reconstituim din amintirile lui George Bariţ[21], care îl reîntîlneşte pe fostul dascăl reîntors la Sibiu, în 1848, lucrînd harnic în calitate de secretar al Comitetului de Pacificaţie, unde trebuia să rezolve şi pricinile de judecată parvenite la forul revoluţionar al românilor. „Nu se poate spune — precizează Bariţ — cu cîtă seriozitate şi minuţiozitate pertracta Munteanu asemenea procese". în toiul revoluţiei, el este cooptat în Comitetul de apărare a patriei (Landesvertheidigungsausschuss), controlat de saşi. Tot Bariţ: „De cîte ori am asistat amîndoi la şedinţele acelui comitet, totdeauna vedeam pe*

[14] 1841, nr. 48, p. 377-382; nr. 49, p. *385-388;* nr. 52, p. 409-412.
[15] Scris. VII.
[16] *Ibid.*
[17] *Ibid.*
[18] Vezi /. *Ionescu, Material documentar...,* p. 48.
[19] *Gavril I. Munteanu,* la *Lc. cit.,* p. IV.
[20] *I. Ionaşcu, Op. cit.,* p. 66 — 67; 80 — 81.
[21] *Op. cit'.*

Munteanu dezgustat de conclusele aceluia". E un preludiu al conflictelor pe care le va avea conducătorii saşilor, pe care-i cunoştea foarte bine, şi a căror atitudine ambiguă faţă de rom i se revela încă din timpul colaborării revoluţionare dintre cele două naţiuni transilvăne Conflictul devine deschis cînd, după neînchipuite suferinţe şi privaţiuni din timpul bejeniei p cinuite de ocupaţia lui Bem, fruntaşii români se reîntorc în Transilvania iar Bariţ poate, la şitul anului 1849, să scoată din nou foile de la Braşov. Un număr de 13 scrisori, cele mai valoro din întreaga corespondenţă cu Bariţ, trimise între 22 decembrie 1849 — 8/20 august 1850, a energia şi patima cu care Gavril Munteanu şi-a pus inteligenţa şi condeiul în apărarea rcmani pe care patriciatul săsesc şi autorităţile neoabsolutiste austriece voiau să-i readucă în situ de inferioritate de dinaintea revoluţiei. împînzirea Transilvaniei cu funcţionari germani, cu varea intelectualilor români, îi smulge următoarea observaţie îndreptăţită: „Zău nu ştiu c dregător de administrăciune va putea răspunde mai bine chemării sale: cel străin, care ştie nu germana, fără cunoştinţa limbei şi a năravurilor poporului, sau cel pămîntean, care cuno ţara şi poporul ,dar îi lipseşte cunoştinţa limbei germane?"[22] Anii grei de după revoluţie do desc, în personaa lui Munteanu, felul cum vremurile îşi crează oamenii. Dascălul cu figur purtare catedratică devine, din necesitate, cel mai ardent gazetar în polemica stîrnită de pa ciatul săsesc şi ziarul *Siebenburger Bote,* unde se publică o seamă de articole injurioase la ad românilor. într-o ţară care se „germaniza" pînă la cel mai obscur funcţionar, nimic *nu* pu opri oligarhia ad-hoc de la Sibiu să-i califice pe conaţionalii lui Munteanu drept „bandiţ tăciunari", să-l aresteze pe Avram Iancu şi pe Axente Sever şi să-şi extindă intrigile în sus Viena, unde se bucura de un credit necontrolat. Munteanu ripostează cu o serie de articole minante în *Gazeta de Transilvania* şi *Bucovina,* documentînd abuzuri incalificabile săvîrşite funcţionarii saşi cu eludarea legii. Articolele — spune Bariţ — „căzură ca o bombă detu toarie în mijlocul Sibiului". Cu ajutorul scrisorii lui Gavril Munteanu din 10/22 ianuarie 18 aflăm că *el* este autorul curajoasei demascări a inspectorilor Joseph Loreni şi Friedrich Wag din *Gazeta Transilvaniei*[24], care a fost să curgă rîuri de cerneală într-o disperată şi inefic apărare din partea celor încondeiaţi. Dintr-o altă corespondenţă[25] ni se dezvăluie paternita a două importante articole politice din *Bucovina* Hurmuzăcheştilor, ca fiind scrise de Muntea *Starea causei române în Transilvania* şi *Despre agităciuni.* Un întreg repertoriu de fapte şi cu tări politice se desprind din corepondenţele analizate, dezvăluind o latură necunoscută a a vităţii cărturarului. Şccala politică dobîndită în Ţara Românească îl apropie de stînga pos voluţionară, condusă de Bărnuţiu şi Laurian, la Viena, reprezentată de Avram Iancu, Axe Sever, Simion Balint şi alţii, acasă, în Transilvania. După deziluzia suferită în urma înfrîn revoluţiei şi a spulberării idealurilor ei de către imperiali, fruntaşii români aderă discret la d denta ce începea să se închege în rîndul naţionalităţilor. „Ştii că opoziţiune alta în Austria n decît a naţionalităţilor", îl avertizează el pe Bariţ[26], definind cu o exactitate fermă esenţa a c ce mai supravieţuia din dinamica revoluţionară care zguduise Imperiul. împreună cu radic romani, aderă şi el la efemera mişcare cu caracter internaţionalist animată de cehul Franu Palacky, care viza schimbarea caracterului politic totalitarist al Imperiului Austriac, prin zarea lui pe baze federaliste. A tradus chiar un celebru articol în care Palacky îşi pleda id dar el n-a mai văzut lumina tiparului în româneşte, întrucît *Gazeta Transilvaniei* a fost sus dată în februarie 1850. Nimic din ceea ce constituia programul minimal, respectiv ultimele

[22] Scris. X.
[23] Scris. XIV.
[24] XII, 1849, nr. 22, p. 86.
[25] Scris. IX.
[26] Scris. XIX.

niri ale revoluției românești, prelungită într-o îndelungată campanie revendicativă, nu-l lasă indiferent pe fostul profesor de la Buzău. Este unul dintre traducătorii raportului lui Avram Iancu în limba germană, document din care răzbate la tot pasul îndreptățirea românilor de a pretinde satisfacții din partea Curții de la Viena[27]. îl preocupă Sinodul neunit de la Sibiu din martie 1850, cea dintîi adunare de oarecare amploare, după cele trei de la Blaj, din 1848[28]. Schițează planul unui memoriu în favoarea negustorilor români din Brașov, amenințați din nou de sistemul „tenurilor" exclusiviste săsești[29]. Și, cum trăia la Sibiu, în mijlocul noilor și neașteptaților dușmani ai națiunii, Gavril Munteanu ducea „una viață împresurată de atîte adenunciațiuni clandestine", încît a fost nevoit să se decidă la alegerea unui alt liman de existență. Se mută, așadar, la Brașov, spre sfîrșitul anului 1850, locul care urma să fie pentru el un cîmp de fructuoasă activitate, sursa adevăratului său renume și a valorii cu care a intrat în istoria culturii noastre.

După cîteva decenii de experimentări divergente pe planul învățămîntului, românii din Brașov își reunifică în 1850 cele două școli, din Șchei și Cetate, într-un gimnaziu modern, centralizat, cu patru clase de băieți și două fetițe[30]. Meritul îi revine în măsură covîrșitoare energicului episcop Andrei Șaguna. Gavril Munteanu a fost invitat, grație stăruințelor și înrîuririi lui George Barit, să preia clasa a IV-a, de fapt cea dintîi clasă de gimnaziu. Munteanu a răspuns invitației și la de 1 noiembrie 1850 a deschis cursul gimnazial propriu-zis la Brașov, cu o clasă de 24 de elevi, între care recunoaștem cîteva viitoare nume ale culturii românești: Ioan Meșotă, Titu Liviu Maiorescu, Iacob Mureșanu (compozitorul), Constantin Danielopol și alții. Debutul școlii centrale corespundea eforturilor depuse pentru edificarea unei clădiri pe măsura unui gimnaziu modern. Atmosfera unei emulații frenetice a dominat ani la rîndul românimea, înstărită în general, din orașul de sub Tîmpa, a cărei lozincă a devenit notorie: „Să zidim Ierusalimul românesc!" Lucrările au evoluat, însă, cu o încetineală exasperată chiar și pentru acea epocă: în 17 septembrie 185 1 s-a început construcția[31] și abia în toamna anului 1856 s-a încheiat. Intre timp, în 1853, Gavril Munteanu ajunge directorul gimnaziului care-și sporea an de an clasele, brașovenii își odihnesc speranțele în prezența acestui om cu experință didactică atît de solidă, iar la Brașov se conturează un nou focar de cultură, în genul clasic agreat de transilvăneni. Profilul, impus de Gavril Munteanu, e subliniat suficient de ponderea covîrșitoare a limbilor clasice (8 ore de latină și 5 ore de greacă săptămînal), alături de limba română (6 ore săptămînal) și de istorie (3 ore săptămînal). Odată desprins de tutela *nemijlocită* a unui ierarh bisericesc, așa cum fusese nevoit să activeze la Buzău și Rîmnic, fostul traducător la *Meditațiilor religioase* și al *Urmării lui Iisus Hristos* reduce aproape la zero locul religiei în gimnaziu, oferindu-i doar două ore pe săptămînă, caz pe care nu-l putem întîlni în vreo altă școală transilvăneană a vremii. Pentru latină limba, în schimb, ambițiile mentorului sînt mari, pînă la a postula ca elevii clasei a IV-a (cea dintîi de gimnaziu !) să-i citească pe Caesar *(De belio gallico)* și Ovidiu *(Metamcrphoseon)* și să facă compuneri în limba străbunilor noștri. Cît despre limba maternă, aceasta

[27] XII.

[28] XX.

[29] XXI.

[30] Instituția beneficiază de cea mai competentă lucrare dedicată pînă azi unui așezămînt didactic românesc, prin lucrarea lui *Andrei Bârseanu.* Vezi nota 2.

[31] *Ibid.,* p. 72-82; vezi și *Gavril Munteanu, Cuvînt zis cu ocasiunea punerei fundamentului ia zidirea școalelor române de legea răsăriteană din Brașov, 17 septemvrie 1851,* în *Foaie pentru minte...,* 1851, nr. 38, p. 293—294; reprodusă de *Aron Pumnul* în *Lepturariu rumânesc cules den scriptori rumâni. . . de Anine Pumnul, profesoriu de limba și literatura română la Gimnastul plinariu den Cernăuți,* tom. IV, partea 2, Viena, 1865, p. 42—46.

„are ca scop nu numai o cultură limbistică, ci a oferi școlarilor un material bogat pentru dez
tarea spiritului și formarea caracterului"[32], necesar asimilării tuturor celorlalte obiecte de s
diu. Pentru a susține această limită programatică, Gavril Munteanu a desfășurat o muncă te
de alcătuire a manualelor și de recepționare a unor lucrări de referință din alte culturi, nece
bunului mers al școlii. Cu totul remarcabilă pentru secolul trecut este *Cartea de lectură române*
pentru clasele gimnasiali, tipărită la Brașov în 1857 și reeditată în 1861 și 1866. în *Prefacia*
nualului, autorul distinge judicios între metcda predării scolastice a limbilor și metcda vie
filieră pestalozziană, încă neîncetățenită la noi: „O limbă moartă sau streină nu se pcate în
fără gramatică. Limba maternă se învață prin imitațiune și exercițiu". O astfel de asimila
limbii reclamă - spune Munteanu - o lectură variată („ capetele de lectură să fie de ge
varii"), clară („expresiunile să fie clare, precise și măsurate ideii înfățișate") și adecvată
stei, dar mai ales „ideile să fie adevărate", Pentru a-și ilustra exigențele, el inserează înt
manual, căruia nu i se poate reproșa decît dificultatea cuprinsului pentru copii de 11—14
lecturi exemplare din Grigore Alexandrescu, C. A. Rosetti, Constantin Bălăcescu, Andrei M
șanu, Heliade Rădulescu, Gheorghe Sion iar din literatura străină lecturi de preferință mo
filosofice din Lessing, Herder, Benjamin Franklin, Coleridge, Frații Grimm, Fenelcn *(S*
și Cressus sau nestatornicia bunurilor lumii acesteia) sau din celebri autori germani de rr an
școlare ca Moger, Fliigge și Schinnagl. Manualul, neobișnuit de valoros, este în plus și opera
premieră în istoria școlii românești, merit care i se atribuie pe nedrept *Lepturariului* lui A
Pumnul, apărut abia peste un deceniu. Acestui prim manual românesc de literatură în se
modern al termenului îi va adăuga în 1860 unul de *Gramatică română pentru clasele gimna*
de aceeași valoare, cu reeditări în 1861 și 1863. Cu ideile și criteriile acestui manual, Ga
Munteanu accede în rîndul filologilor noștri latiniști, care vor avea un ascendent atît de imp
tant și atît de curînd, asupra Societății Academice de la București. „Obiectul gramaticei
mâne - arată el într-o succintă introducere — cată să fie acele forme ale limbei române,
bite de toți românii fără distincțiune de țară și provincie, *ce-s mai aproape de tipul prim*
al limbei latine [s.ns.]". Demersul etimologic este, după el, unica modalitate de a unifica dife
țele zonale din limbă, etimonul latin („tipul primitiv") avînd rolul unui liant de neînlo
Filiația Școlii Ardelene o putem detecta și în alte aserțiuni, ca aceea că limba română se a
mână, de fapt, cu latina preclasică. Observația amintește expresia lui Petru Maior, după
limba română este nu fiica, ci *mama* limbii latine (prin identificarea limbii ncastre cu latina
gară, anterioară și posterioară idiomului cult, cunoscut îndeosebi sub numele de limba la
clasică). în med necesar, Munteanu acceptă și celelalte teze ale latinismului militant, dec
șat de Timotei Cipariu la Adunarea generală a ASTREI de la Brașov din 1862, cum sînt pu
mul lexical și ortografia etimologică[33]. Dar, dacă în 1862 el este un apărător înflăcărat al pri
piilor lui Cipariu, cinci ani mai tîrziu zelul său latinist ne apare mult temperat, cu un prilej
îl va detașa de ortodoxismul filologic al lui Laurian și Massim. în prima sesiune a Soci
Academice Rcmâne, ținută la București în august 1867, Gavril Munteanu, ca unul dintre mem
fondatori ai noului for științific, a fost cel dintîi solicitat „a adumbra", adică a schița un pr
de ortografie românească. Proiectul său, prezentat în 8 august, se vroia un compromis pa
între principiile etimologic și fonetic, în ideea de „a scrie fiecare sunet cu litera sa și de a
întrebuința una și aceeași literă pentru două sunete". Consideră că cele 27 de sunete ale li

[32] *Andrei Bârseanu, Op. cit.,* p. 265.

[33] Vezi *Disertațiune ținută de —, director gimnasiale, in 17 iuliu s.v. în ședința II-a a A*
nărei Asociațiunei littrarie din 1862 în Brașov, în *Foaie pentru minte. . .,* 1862, nr. 31, p. 23
241; nr. 32,' p. 245—248; nr. 33, p. 254—256 si — sub titlul *Purismul în limba română,* –
Revista română pentru științe, literatură și arte, voi. II, București, 1862, p. 443—361.

române se pot ilustra prin cele 20 de semne ale alfabetului latin: prin folosirea lor în formă genuină, atunci cînd se redau sunete originare latine şi prin combinare şi adăugare de sedile şi diacritice, atunci cînd semnifică sunete derivate sau modificate. Proiectul său, întru totul similar principiilor de azi, a căzut în faţa unui contraproiect al lui I. C. Massim, larg deschis exagerările îndeobşte cunoscute[34].

Acelaşi drum, de la dascăl la reputat om de ştiinţă, l-a parcurs Gavril Munteanu şi ca exeget al clasicităţii latine. Apropierea lui de acest domeniu e rezultatul unor adinei convingeri despre istorie în general şi despre cea a antichităţii clasice în mod deosebit. Gavril Munteanu subliniază repetabilitatea ciclică a formelor istorice — *nihil nuovo sub sole*! — : „Istoria se repeteşte necontenit, prin urmare nu se zice, nice că se face ceva în prezent, ceea ce nu s-ar fi zis şi nu s-ar fi făcut în trecut"[35]. Căci, se explică el în acelaşi loc, „istoria are legi tot atît de eterne, necesarie şi divine ca şi natura, după care aceleaşi cauze, între circumstanţe analoage, produc asemine efecte". Ca atare, conducătorii popoarelor „nu vor fi în stare a prevedea efectele ce au să urmeze din cauzele şi circumstanţele epocii lor" dacă nu vor cunoaşte şi asimila trecutul. Explicitîndu-şi teoria la nivelul culturii, Munteanu emite o serie de judecăţi de valoare proprii nu numai lui, ci întregii generaţii pe care o reprezenta. De pildă: 1) „Clasicitatea antică este un tezaur unde sunt adunate doctrinele şi preceptele cele mai instructive şi salutari, ca şi atîtea fructe ale experienţei seculelor trecute"; 2) „Orice cultură, fără a avea fundamentul clasicităţii antice este numai o erudiţiune superficială" ; 3) „Cultura modernă atît de lăudată este un rezultat al vechii culturi, cuprinsă în clasicitatea elenică şi latină". Se simte dator să tragă şi el semnalul de alarmă asupra insuficientei recepţionări a clasicităţii latine în cultura şi literatura noastră, fapt care ne pune în postura de moştenitori ingraţi ai propriilor strămoşi. Reamintindu-şi marea iniţiativă eşuată a lui Heliade Rădulescu, de a traduce în lungă serie scriitorii antici în cadrul *Bibliotecii româneşti,* profesorul braşovean preia ideea, pornind de la cunoscuta iniţiativă a lui Scarlat Rosetti din 1860, de a premia pe cont propriu cele mai bune traduceri din clasicii antichităţii romane, în specie Suetonius, Jornandes şi Tacitus. Cu un deceniu înaintea resuscitării puternice a problemei prin Societatea Academică Română din Bucureşti, Gavril Munteanu se înhamă la cea mai grea acţiune *individuală* de traducere a scriitorilor antici latini, din întregul secol al XlX-lea. Impulsul proxim porneşte din raţiuni didactice. Pe urmele lui Ioan Maiorescu, Simion Bărnuţiu, Timotei Cipariu sau August Treboniu Laurian care îndrumează învăţămîntul naţional spre orientarea clasică, Munteanu este de părerea că limbile elină şi latină, completate de gimnastică, trebuie să constituie bazele învăţămîntului naţional, căci numai rigoarea raţională a acestora poate crea „oameni care să ştie a-şi împlini misiunea în postul unde vor fi chemaţi, aşa cum vor pofti onoarea şi interesele ţării şi a naţiunii sale". Aliat unei vechi păreri polemice, care şi-a făcut loc în deceniul 1838— 1848 prin Ioan Maiorescu şi Aron Florian, mari mentori ai învăţămîntului din Ţara Românească, el îşi exprimă convingerea că „beletristica şi şcoala romantică nu e calea cea nimerită ce duce la ştiinţă şi la putere'". în conses cu marii săi contemporani, Gavril Munteanu este şi el autorul uncr manuale de limbă latină, cel mai important fiind *Gramatica latină. . .,* partea morfologică, pentru primele două clase de gimnaziu. Cele *opt ore de latină săptămînal,* pe care le impusese în gimnaziul braşovean, reclamau "un material didactic bogat, în limba respectivă. Profesorul ambiţionează însă la mai mult decît atît, la o familiarizare a românilor cu scriitorii latini, încă din şcoală, în limba română. Meritul în acest sens, recunoscut îndeobşte, se concretizează în 5 tălmăciri masive

[34] Vezi *Analele Societăţii Academice Române,* tom. I, ses. an. 1867— 1869; p. 37—44; *Ioan Chindriş, Alexandru Papiu Ilarian şi Academia Română,* Cluj-Zalău, 1973, p. 12— 14.

[35] Vezi *Prefacia* la traducerea sa: *Caiu Suetoniu Trancnillu : Viata a XII imperatori...,* Braşov, 1867 p IV—V

şi dificile, realizate într-un timp record: *Viaţa lui C. I. Agricola* şi *Germania* lui Tacit (1858 1864), *Viata a XII imperatori* a lui Suetonius *(1861), Odele şi epodele* lui Horaţiu (1867) şi *rele* lui Tacit (postum, 1871). Traducerea poeticii horaţiene, tipărită în editura Junimii ieş atrage atenţia pretenţioasei grupări literare, care îl elogiază în două recenzii entuziaste[36]. D mai bine de două decenii de la traducerea *Suferinţelor junelui Werther,* Gavril Munteanu se a astfel, din nou în domeniul literaturii, în pofida declaraţiei sale nefavorabile despre „beletris si romantică".

Pentru că, asemeni altor acte din viaţa sa plină de greutăţi şi zbucium, şi această ex mare de poziţie nu este altceva decît simptomul unei personalităţi de-o derutantă complexit care s-a manifestat în scrisul său pe o gamă ambiţioasă, de la teologie şi filosofie la filol românească, de la antichitatea greco-latina la literatura romantică a vremii, de geografie şi artă militară la popularizarea cunoştinţelor ştiinţifice. Drept dovadă rămîne op sa pe care', după moartea survenită la 17 decembrie 1869, a lăsat-o posterităţii.

[36] *Convorbiri literare,* II, 1868, nr. 5, p. 72—77; nr. 8, p. 128.

Buzău, 14 ianuarie 1842

Domnule prieten,

După poftirea ce mi-ai făcut în scrisoarea priimită prin psaltul recomandat, m-am silit a face d-lui Rus[1] prenumeranţi, şi abia putui să încheruez un număr de 13. Vezi-1 în alăturata foaie[2].

Eu nu ştiu care va fi gîndul autorului sau a editorului în privinţa publicării prenumăranţilor; în prospect nu se dă nici un semn pentru aceasta. Părerea mea ar fi ca dumneata să-i aduci aminte sau, fiindu-ţi prieten, să-1 sfătuieşti, dacă îi vrea, ca să publice NN [-numele; n.ns.] prenumeranţilor în vreunul din tomurile uvragiului, că n-ai crede ce putere fermecătoare are această simplă mîglisire a acestei mici deşertăciuni, asupra apatiii publicului[3].

Tot din acest cuvînt, dacă dumneata numai pentru vreun îndemn de ico[no]mie nu publicezi — cum făceai — prenumăranţii cei numeroşi ai foilor d-tale, mai mult pierzi decît cîştigi[4]. Şi aceasta d-1 Rus să o facă nu atît pentru folosul cărţii dumnealui, cît în interesul altor cărţi, de acum înainte tipărinde.

Tot cu acel zel am stăruit a-ţi face pe aici mai mulţi abonaţi,
340 şi osteneala nu mi-a fost în zădar./ Cum ştiu, aveai numai doi abonaţi la Buzău. Eu ţi-am mai recrutat trei: pe Vintileanu[5], sameşu[6], arhidiaconu[7]. D3 la cei doi dintîi îi voi priimi şi-ţi voi răspunde eu prin cine vei porunci, iar cel din urmă îi va număra lui I[osi]f Romano[v][8].

Crez că doreşti să afli ceva şi despre clientul d-tale[9]. A fost la mine odată, înaintea sărbătorilor. Fiind însă cu alţii, n-am putut vorbi nimic, dar l-am poftit să ne mai vedem. Eu, iconomul[10], am fost preveniţi bine în favorul lui, prin eclisiarh, înainte de a veni d-lui la Buzău. De aceea am şi fost luat vorbă cu episcopul[11] pentru d-lui, fiindcă aveam trebuinţă în stînga de un psalt. A rămas numai să-1 auză cîntînd şi să se încredinţe prin cercare de organ şi meşt[eş]ugul d-lui. Zioa a venit: ajunul Bobotezii. A cîntat în stînga însă, spre mîhnirea noastră, n-a plăcut episcopului, care este singur psalt deosebit. Aşa, nu s-a făcut nimic.

Mai dăunăzi a venit la mine. L-am întrebat ce a hotărît să facă, rămîne în Buzău ş.c.l.? Mi-a răspuns că s-a hotărît să schir pe *Ca, Vu* cu cotu[12]. I-am aprobat alegerea şi i-am poftit noro la noul fel de viaţă ce şi l-a ales.

Cu alt prilej, te voi ruga ca să recomîndezi publicului d-tale
340v *Werther,* ce a ieşit de/ subt tipar, după ce a scăpat, ca vai de neatins de foarfecele cenzurii noastre. Recomîndaţia, fiind ano traducătorul, să va face fără a se numi traducătorul. Aşteaptă să ţi-1 trimit, să-1 citeşti, şi apoi te rog să pomeneşti de el în vr No al *Foii pentru literatură*[13].

Socotesc că ni se va face cunoscut, sau prin foi sau cu alt ieşirea de supt tipar a *Geografiii*[14], ca să strîngem prenumerante după ce ni se vor trimite trupurile pentru care ni-am prenum să vă trimitem banii.

Isprăvesc scrisoarea cu cuvintele d-tale: „Iubeşte-mă cum te iu eu". Al d-tale plecat prieten,

341 *G. Muntear*

[1] Este vorba de profesorul şi scriitorul blajan Ioan Rusu (vezi *George Bariţ ş temporanii săi,* III, Bucureşti, 1976, p. 349—400), a cărui lucrare de căpătîi, *I Pămîntului sau Carte de geografie* se tipărea la Blaj. în 1842 a apărut volumul I.

[2] Foaia cu abonaţii din Buzău nu s-a păstrat. In lista abonaţilor, pe care Tim Cipariu o anexează la sfîrşitul volumului III, apărut după moartea lui Ioan Rusu 1843, nu figurează nici o persoană din Buzău *(Ibid.,* p. 389*).* Dar se pare că lista e ţială, după criterii pe care azi nu le cunoaştem, pentru că, de pildă, lipsesc numele naţiloi din Bucureşti, care, după alte surse, au fost în număr foarte mare.

[3] Numele s-au tipărit, la sfîrşitul volumului III (vezi aci supra, n. 2).

[4] Bariţ a publicat o singură dată numele abonaţilor săi: în fascicolă separat anexă la *Foaie pentru minte. . .* pe 1838: *Numele domnilor domni prenumeraţi la G de Transilvania şi Foaea pentru minte, inimă şi literatură în semestrul al Il-a 1838.* Buzău figurează un singur abonat: „Gavril Munteanu, profesor de teologie".

[5] Protosinghelul Gherasim Vintileanu era egumenul mănăstirii episcopale din (vezi scris. III).

[6] „Sameşul" sau secretarul Prefecturii judeţului Buzău era serdarul Costache loglu (vezi şi scris. III, VI). Ocupa postul încă din 1838, cînd îi întîlnim numele în *de avis şi comerţ* (II, 1838, nr. 12, din 9 septembrie, p. 47), în aceeaşi calitate. V */. Ionaşcu, Material documentar privitor la istoria Seminarului din Buzău, 1836—* Bucureşti, 1937, p. 32.

[7] Arhidiaconul Episcopiei de Buzău era *Calinic Gănescu,* mai tîrziu (1845), p singhel. Vezi */. Ionaşcu, Material documentar*———p. 71; 49. Pînă la urmă, Gănesc se va abona, totuşi, rămînînd doar Gherasim Vintilescu şi Costache Giuloglu (vezi III).

[8] Iosif Romanov, cunoscutul librar şi editor din Bucureşti, despre care vezi *ge Bariţ şi contemporanii săi,* I—V, 1973— 1980, pass.

[9] „Clientul" lui Bariţ, care voia să se facă psalt la Buzău, rămîne deocar neidentificat. Trebuie să fie un român neunit din Transilvania, cu studii de psal la Şcheii Braşovului.

[10] „Iconomul" episcopiei era *Filotei,* figură remarcabilă a vieţii religioase şi turale din Buzău, care va ajunge el însuşi mai întîi locţiitor de episcop (1847), iar episcop de Buzău (1850— 1860). Dintr-o scrisoare a lui Aron Florian către Bariţ, din 2

nuarie 1847, aflăm că Filotei era transilvănean din Cernat, în Săcele, lucru pe care potrivnicii i-1 imputâ, din dorinţa de a-i stăvili pe transilvănenii ajunşi dincolo de Carpaţi să ocupe demnităţile mai subliniate în ierarhia ţării. Drept pentru care Aron Florian optează pentru confecţionarea pe seama lui Filotei a unei obîrşii sui generis, „arătînd că deşi tatăl său, român din Ţara Românească, s-ar fi însurat în Cernat, dar s-a întors iar la locul său, unde a născut pe economul şi unde a rămas pentru totdeauna, neguţetorindu-se cu amîndouă ţările" (vezi *George Bariţ şi contemporanii săi,* I, Bucureşti, 1973, p. 63). Intr-o scrisoare către acelaşi, din 25 martie 1848, Pavel Vasici consideră alegerea lui Filotei o chestiune „pro forma, căci ei sînt denumiţi: la Buzău, Filotei, la Argeş ficariu mitropolei, la Rîmnic, Nifon" *(Ibid., II,* Bucureşti', 1975, p. 17/ Filotei a murit la 16 august 1860, mai precis „astă-noapte [15 spre 16 august -n.n.] la 3 1/2 ore", după cum sună telegrama prin care locţiitorul episcopal de la acea dată, Dionisie Romano, un alt transilvănean, anunţa ministerul despre tragicul eveniment (vezi */. Ionaşcu, Material documentar* p. 154). Despre Filotei vezi, în afară de *Ibid.,* pass., şi: *B. Iorgulescu, Dicţionar geografic, statistic, economic şi istoric al judeţului Buzău,* Bucureşti, 1892, p. 130 — 13 1 (după această sursă, fiul neguţătorului din Cernat „se distinse printr-o mare lăcomie de bani", „lăsînd în urmă-i sume fabuloase, din care s-au împărtăşit mulţi din cei ce^erau împrejurul său, rămîind şi statului 70 000 galbeni"; banii, însă,' vor ajunge în mîna statului cu oarecare greutate, fiind nevoie de o anume înscenare pentru a „sfărîma" testamentul lui Filotei, care indica imensei sume altă destinaţie decît buzunarul secătuit al regimului lui Cuza; în nimicirea testamentului a jucat un'rol esenţial Alexandru Papiu Ilarian, procuror la Curtea de casaţie a Principatelor Unite, care a rostit un rechizitoriu zdrobitor împotriva testamentului ,într-o şedinţă din 1865 a înaltului for judiciar; excelent bazat pe surse interne şi internaţionale de drept testamentar, discursul s-a bucurat de un mare succes, fiind tipărit imediat de mai multe publicaţii: *Monitorul,* 1865, nr. 252, p. 1106— 1107; *Jurnalul judiciar,* I, 1865, nr. 14, p. 106— 107 si *Trompeta Carpatilor,* II (III), 1865, nr. 66 (383), p. 262 (1530) - 263 (1531) şi constituind un nou succes liberal, după legea secularizării averilor mănăstireşti din 1863) şi *Constantin P. Burducea, Biserica episcopală din Buzău,* Bucureşti, 1931, p. 15.

[11] La 1842, episcopul Buzăului era *Chesarie,* pe numele mirenesc *Constantin Căpăţîni,* 1784— 1846, unul dintre cei mai mari ierarhi de la cotul Carpatilor. Originar din Bucureşti, cu studii tot acolo, a învăţat limba şi literatura elină cu vestitul Lambru Fotiadi. Mai întîi profesor al unui pension particular în Bucureşti, Constantin Căpăţînă e introdus în viaţa monahală de către Iosif, episcopul Argeşului. Devenit Chesarie', el ajunge p3 rînd: diacon al Episcopiei de Argeş, curator al Metohului Antim din Bucureşti şi apoi econom al Mitropoliei Ţării Româneşti. Grigore Ghica i-a încredinţat în 1825 demnitatea d2 episcop al Buzăului, după resignarea lui Gherasim, în 1824.' Vezi despre el: *B. Iorgulescu, Op. cit.,* p. 129— 130; *Constantin P. Burducea, Biserica episcopală din Buzău,* p. 15; *I. Ionaşcu, Material documentar...,* pass.

[12] *Pa* şi *Vu* sînt note muzicale din psaltichia bizantină. Schimbînd notele muzicale cu „cotul", metrul negustoresc dinaintea lui Cuza, clientul lui Bariţ îşi schimba meseria: din cîntăreţ bisericesc, în negustor.

[13] Gavril Munteanu este primul traducător în limba română, într-o ediţie tipărită, al *Suferinţelor tînărului Werther,* de Goethe. înclinaţia spre această mare operă a preromantismului european, îl înscrie pe profesorul de la Buzău în efervescenţa mişcării literare din jurul primelor reviste şi grupări scriitoriceşti de la noi. Dintr-un comandament anterior anatemei pe care *Dacia literară* o aruncă asupra „traducţiilor", recomdante în schimb cu căldură de *Foaie pentru minte. . .* sau *Curierul de ambe sexe,* apar o mulţime de tălmăciri din marea literatură a momentului, *Werther-ul* lui Munteanu fiind secondat, de pildă, de *Nopţile* lui Young, *Istoria lui Gil Blas, Saul şi Virginia* de Alfieri, *Istoria Ghenovevei de Brabant, Aneta şi Luben* de Mormontel şi altele. Bariţ nu întîrzie să recomande cititorilor săi traducerea anonimă a lui *Werther,* în scurta cronică *Suferinţele junelui Werther din Goethe, Bucureşti, în Tipografia curţii a lui Fr. Valbaum, 1842* (în *Foaie pentru minte...,* 1842, nr. 16, p. 128). Despre avatarurile lui *Werther* cu cenzura din Ţara Românească vorbeşte şi Aron Florian în scrisoarea către Bariţ din 26 octombrie 1842 (vezi *George Bariţ şi contemporanii săi,* I, p. 33). Vezi în legătură cu traducerea şi *Ioan Gherghel, Goethe în literatura română,* I, Bucureşti, 1931, p. 53.

[14] Aceeaşi rugăminte, de a fi anunţată apariţia *Icoanei F* Bariţ şi din partea autorului, Ioan Rusu (vezi *George Bariţ şi* Bucureşti, 1976, p. 392) şi a lui Timotei Cipariu *(Ibid.,* IV, Bucure

[15] Scrisoarea a mai fost publicată la *I. Ionaşcu, Material narului din Buzău,* 1836- 1936, Bucureşti, 1937, p. 38-39. Ediţia <o greşeală gravă, care schimbă sensul lucrurilor: la sfîrşitul alin 340 v, rînd 5 sus), în loc de „If. Romano", care trebuie lectura istoriograful seminarului buzoian citeşte: „Ier. Romano", greşit, s spre o posibilă derută a istoricilor literari.

II

Buz

Domnule prieten,

Ţi-am fost scris în luna trecută, nu-mi aduc prin 'care, între altele, îţi însemnam 15 prenumera d[omnului] Rus, pentru *Geografia* ce este să o tipărea ca să trimiţi încă la două[3] persoane foile d-tale. N mit-o.

Cu ocazionul acesta îţi trimit un exemplar d II-lea de *Med[itaţiuni] religioase*[5] Te rog recomînd dumitale, pe cea dintîi ca pe o traducţie anonimă[6]. aş putea găsi vrun chip ca să-ţi trimit vreo 10 exe pentru ca să mi le împărţi pe la iubitorii de citire ai

Mai trimite încă un număr, începînd de la în foile d-tale, subt adresul: *Domnul domn Costache Mu* îl voi răspunde cui vei orîndui.

Răspunde-mi, ca să poci fi odihnit asupra pri celiilalte.

Al dumitale doritor prieten,

34:

[Adresa:] Domnului domn Gheorghie Bariţ, p la *Braşov*

[1] în 14 ianuarie (vezi scris, precedentă).

[2] Vezi scris. I, n. 1, şi 14.

[3] De fapt, în scrisoarea precedentă e vorba de 3 abonaţi noi Costache Giuloglu si Calinic Gănescu. Se pare că ultimul a renun n. 7).

[4] Scris, anterioară, n. 13.

[5] în 1839, Gavril Munteanu tipărise la Buzău volumul *oase,* traduceri din autoii încă neidentificaţi. Volumul II a apărut in zat la vremea sa *Meditaţiile,* inserînd în revista sa două secvenţ (în *Foaie pentru minte..',* 1840, nr. 50, p. 395-398; nr. 51, p. *fi fericiţi* (în *Ibid.,* 1841, nr. 8, p. 57—62). Cele două repro anunţării cărţii, în *Foaie pentru minte. . .,* 1840, nr. 16, p. 128.

[6] Traducerea lui Werther (scris, anterioară, n. 13) a apăru se vede, Munteanu doreşte să păstreze în continuare acest

de profesor şi director al unei şcoli teologice superioare, afişarea publică, explicată, ca autor al unui „romanţ" sentimental nu putea să-i aducă decît ponoase din partea superiorilor. Oricum, toată lumea ştia cine e traducătorul, şi cu atît mai mult inteligentul şi eruditul Chesarie, episcopul Buzăului. Esenţial era ca numele rectorului să nu apară *tipărit* alături de bietul îndrăgostit al lui Goethe.

[7] Tot ce am reuşit să aflăm despre boierul buzoian *Costache Musceleanu* este că era fiul lui Sandulache Musceleanu (vezi *I. Ionaşcu, Material documentar privitor la istoria Seminarului din Buzău, 1836—1936,* p. 39).

[8] Scrisoarea a mai fost publicată la *I. Ionaşcu, Material documentar...,* p. 39

ÎII

Buzău, 3 martie 1842

Domnule prietine,

Scrisoarea dumitale de la 4 fevr. am priimit-o la 3 martie. Citind cele ce-mi scrii, am văzut că n-am fost înţeles într-un punt oarecare, asupra căruia mă grăbesc a mă desluşi.

Pe lîngă prenumeranţii la *Geografia* d[omnului] Rus[1], ţi-am fost trimis cu scrisoarea-mi de la 14 ianuarie şi doi abonaţi la foile d-tale: pe cuv[iosul] p[ărinte] protosinghel *Gherasim* Vintileanu, igumen[2], şi pe d. d[oc]tor Costache *Giuloglu* secretarul (sameşul) judeţului Buzău[3]. Dar temîndu-mă că poate să nu-mi priimeşti scrisoarea, nu mult după aceasta am scris şi lui Romanov, tot pentru aceşti doi prenumeranţi, mai adăogînd încă doi: pe Filothei iconomul[4] şi pe d. d. Costache Musceleanu[5], iar pe dd. Grigorie Negrea[6], pe Iancu Marghiloman[7], pe Mihalache Arion[8] îndreptîndu-i să se aboneze d-a dreptul la Romanov, neavînd vreo împuternicire de la d[umnea]v[oa]stră. Cum şi în ce chip îţi va fi scris Romanov, nu ştiu. Văz că s-a făcut încurcătură cu cei dintîi doi abonaţi, luîndu-se Giuloglu şi sameşul (secretar) pentru două deosebite persoane, în vreme ce este numai una şi aceeaşi, Giuloglu fiind pronumele, iar sameşul (secretarul) slujba — dregătoria. Tot aceasta se întîmplă şi cu *Gherasim,* care este o persoană cu Vintileanu.

în puntul acesta n-am fost înţeles. Est[e] altul în care nu vă înţelegem, asupra căruia rog o desluşire cît se va putea mai grabnică. Abonaţii citesc în înştiinţare, de mai multe ori repetată: „Preţul
344 acestor foi este, pe un/an întreg, de 16 sfanzici sau 5 fl. 20 cr. C.Mz., iar fără poştă 4 fl. 40 cr. C.Mz. sau 14 sfanzici"[9]. Acum nu ştiu dacă preţul de sfanzici, coprinzător şi de portul postii, este aplicat numaî la Transilvania, şi la toată Austria, sau se întinde şi în părţile acestea> pînă la aghenţii, adecă la noi: de la Turnu Roşu[10] pînă la Bucureşti. N-am avut pînă acum pricină să iau, de la vreun cunoscător, ştiinţă despre aceasta, de cînd citesc *Gazeta* dumitale şi a plătit-o Romanov, cu care am daravere. Netrecîndu-mi prin gînd portul de la Turnu Roşu pînă la aghenţie, am recomîndat *Gazeta* d-tale după preţul din înştiinţare, de 16 sfantici. Acum mă pomenesc că îmi scrie Romanov ca să adun banii de la prenumeranţii, cerînd de la fiecare 22 sfanzici,

vezi bine, cu 6 sfanzici mai mult, şi aceasta pentru portul d Turnu Roşu pînă la aghenţie în Bucureşti, fiindcă din Bucureşti fie care şi le priimeşte cum poate: cu expediţia sau cu ocazioane pa culare. Aceasta m-a făcut să nu adun banii prenumeranţiii, îna de a avea o desluşire de la d-voastră, care n-ar strica să se po nească şi vrun număr a unia din foi[11], spre a depărta de la culegă tot prepusul ce ar putea să-l ridice abonaţii. Plăcerea cu care se ci îmbe foile d-tale este atît de mare pe la abonaţii săi, că ei dau bu ros încă şi mai mult de 6 svanzici. Vor însă să ştie că dau cu cu

P[ărintele] iconom[12] ar vrea să aibă de la început, pe cîte pa ani trecuţi, *Foaia minţii* ş.c.l., fără *Gazetă{l).* Dacă o aveţi şi/ este
344v dat, trimiteţi-mi-o, şi preţul vi-1 voi răspunde.

Art[icolul] *Opinia* de E[liade][13] a făcut o întipărire grozavă, opotrivă adîncă în toate inimile, dar, fireşte, după deosebitele cred politice, deosebite.

Adieu. Ocazionul e grabnic.

Al d-voastre doritor prieten,

345 *G. Munteanu*

[Adresa:] Domnului domn Gheorghie Bariţ, profesor şi reda foilor româneşti din Transilvania, la *Braşov*

[1] Vezi scris. I, n. 1 şi 14.

[2] Idem, n. 5.

[3] Id., n. 6.

[4] Id., n. 10.

[5] Scris. II, n. 7.

[6] *Grigore Negrea,* „boier buzoian" (cf. */. Ionaşcu, Material documentar p la istoria Seminarului din Buzău 1836—1936,* Bucureşti, 1937, p. 364 (la Indice betic).

[7] *Iancu Marghiloman,* boier din Buzău, tatăl cunoscutului om politic Alexa Marghiloman. Vezi despre el *I. Ionaşcu, Op. cit.,* p. 40; 147; 159—161; 193; 22

[8] *Mihalache Arion,* boier şi om de cultură din Buzău.

[9] Vezi textul exact al anunţului în: *Gazeta de Transilvania,* V. 1842, nur 1-3.

[10] Turnu Roşu, pe Valea Oltului, era cel mai însemnat punct de vamă între Românească şi Transilvania. La întrebarea lui Munteanu, dacă „supuşii austrieci", tejaţi" de agenţiile imperiale din Ţările Române beneficiază de acelaşi tarif poşt locuitorii din Transilvania, răspunsul este: *nu.* Pentru abonaţii dinafară Impe Austriac, taxa de porto poştal era mai mare, indiferent de cetăţenia abonatulu

[11] Nu se publică un astfel de anunţ.

[12] Filotei (vezi scris. I, n. 10).

[13] Elogiu tîrziu la adresa articolului lui Ion Heliade Rădulescu, *Pentru* apărut în *Foaie pentru minte. . .,* 1851, nr. 48, p. 377—382; nr. 49, p. 385—388; n p. 409—412. Articolul lui Heliade Rădulescu ,a cărui paternitate a fost stabilită în lul nostru (vezi *Gheorghe Bogdan-Duică, George Bariţiu şi amicii săi,* în *Tribuna rului,* VII, 1903, nr. 42, p. 1; *George Em. Marica, Foaie pentru minte, inimă şi liter Bibliografie analitică, cu un studiu monografic,* Bucureşti, 1969, p. 215), este o plec

pentru democratizarea vieții sociale, împotriva marilor boieri, a căror opoziție în Adunarea Obştească a Țării Româneşti, contra lui Alexandru Dimitrie Ghica, o'condamnă cu mult curaj.

[14] O ediție anterioară a scrisorii la *I. Ionaşcu Material documentar...,* p. 39—40*

IV

Buzău, 24 mai 1842

Domnule prietine,

îți mulțămesc că n-ai pregetat a recomînda pe *Werther* şi *Meditațiile,* cetitorilor d-tale [1]. Socotesc să fi priimit pînă acum prețul foilor d-tale, de la prenumeranții culeşi prin mine. Eu am scris demult lui I. Romanov, ca să ți-i trimită.

Nu [şt]iu pentru ce întîrziază *Geografia* lui Rus. [Cînd va] iesi de supt teasc?! Mulți o aşteaptă cu [ne]răbdare [2].

Prin aceasta te rog, d[omnule] prietine, nu pregeta a îndrepta la^ Sas-Sebeş [3] aceşti [pa]tru galbeni împărăteşti, în moneda aceasta ori în hîrtie, cum vei găsi mai îndeminatec, cu diligenta, către d. Deac Ioan, paroh greco-unit [4], care este rugat, prin alăturata scrisoare, a-i
346 înmîna cui se cade,/la Vingard [5]. Pe lîngă care bani mai alăturez încă 40 cr. C. Mze. pentru porto şi rețepise, care, reînturnîndu-se iscălită de Deac, îmi vei îndrepta-o cînd ți se va întîmpla prilej. Te rog nu pregeta a pune osteneala aceasta, că, pe lîngă îndatorarea cu care legi pe un prieten, mai contribuiezi la o faptă de recunoştință, ce un fiu este dator cătră maică-sa.

Nou ceva pe aici nu este.

S[pune] închinăciune prietenului Maiorescu [6], Po[pa]su [7], Bran ş.c.l. şi iubeşte pe a d-tale doritor amic,

G. Munteanu [8]„

P.S. Neajungînd cei 40 cr. C. Mz. pentru porto diligenții, lipsa
346v împlineşte-o, şi ți se va întoarce cu mulțămire./

^ Vezi şi scris. II, n. 5.

[2] La completările din paranteze drepte [J, manuscrisul rupt.

[3] Sebeş sau Sebeşul Săsesc, cum se numea localitatea în acea vreme. Era poşta ultimă pînă în satul de origine al lui Gavril Munteanu, Vingard.

[4] Despre Ioan Deac, preotul greco-catolic din Sebeş, vezi *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci-Ritus Catholicorum Dioecescos Fogarasiensis in Transilvania, pro Anno a Christo Nato MDCCCXLII* [1842], *ab Unione cum Ecelesia Romana CXLV* [145], Blaj, 1842, p. 24. La 1842, Sebeşul avea rangul de „civitas", oraş, cu 199 de credincioşi"greco-catolici.

[5] Vingardul era satul natal al lui Gavril Munteanu. Banii îi trimite, fără îndoială, mamei sale, văduva dascălui Ioan Munteanu.

[6] în 1842, Ioan Maiorescu se afla la Craiova, ca profesor la Gimnaziul din capitala Olteniei şi inspector al şcolilor din „România Mică", cum numeau paşoptiştii oraşu-

banilor. Vezi Nicolae Băncescu şi Vasile Mihăilescu, *Ioan Maiorescu. Scriere com- rativă cu prilejul centenarului naşterii lui, 1811-1911,* Bucureşti, 1912; *George şi contemporanii săi,* I, Bucureşti, 1973, p. 203—419.

[7] Ioan Popasu, cumnatul lui Bariț, la acea dată protopop neunit al Braşo Ulterior (1865— 1889), episcop neunit de Caransebeş.

[8] A mai fost publicată la *I. Ionaşcu, Material documentar. ..,* p. 41.

V

Bucureşti, 12 august

Domnule prietine,

Numai tîrziu ți-am priimit răvăşelul închis în N/ 24, cel op prin care întîi îmi' vesteşti că banii s-au dat d[umnealui] p[ări Petric [2], şi scrisoarea s-a pus pe poştă, pentru care îți mulțămesc fo A doua, mă întrebi dacă prenumeranții din Buzău la foile d-tale să le mai ție şi pe semestrul curgător.' La care îți răspunz, da, vo le tie, şi prea'vor! Banii eu i-am răspuns d[omnului] Romanov, demult.' Că dînsul — şi ca dînsul alți culegători — nu ți-i^ trimi vremea, cînd îi primesc, pe anul întreg, şi cu aceasta aduc zăticni trimiterea foilor, fac rău şi prea rău !

Apoi eu m-am deprins rău şi, de vreme ce cunosc bine mul trebilor cu care trebuie să fii îngreunat, aş fi neiertat vrînd a te supăra încă, dacă importanța pricinii şi lipsa altor prieteni care putea ajuta într-o asemenea rugăciune mult însămnătoare nu dezvinovăți. Vorba îmi este, d-le prietine, despre naturalizație. D-t că şi noi,'rumânii de dincolo, sîntem socotiți aici de streini, da streini întru toată puterea zicerii! Ei bine, spre a putea nădăjdui pentru ostenelele mele cele trecute şi fiitoare, se cere a fi natura Deci, trebuie să mă naturalizez. însă spre aceasta, pe lîngă altel cer şi atestaturile de învățăturile care le-am făcut.

Cunoşti acum rugăciunea cu care sînt silit a te supăra: să voieşti, adecă, a seri cui vei şti, la Cluziu unde, sînt încredinț mulți — şi, între dînşii, buni! — prieteni, ca să-mi scoată absolu din filosofie, care o frecventam pe la anul 1832 [3], să ți-1 trim Braşov cu poşta şi, pentru mai bună siguranță, cu r[etour] rece Da ia Braşov,' d-ta vei binevoi a mi-1 trimite, subt adresul d. A ia Bucureşti, cu poşta, tot cu ac[e]eaşi siguranță. Şi aceasta cît
347 putea mai fără amînare, ca să-1 poci avea de deschiderea viitoarei C nuitei Adunări Obşteşti, pe cînd socotesc a face pasul acesta [5].

Iar eu toată cheltuiala ce se va face cu scoaterea acelui ab toriu din filosofie, cu trămeterea lui pe poştă, în scurt: toată ch iala îți voi reîntoarce acolo unde vei porunci — la tovărăşia din B a domnului Alecu Brasoveanu [6], socotesc — cu cea mai vie recuno

Vei fi auzit că d. A. Trebonie[1], prietenul nostru, s-a numit profesor de filosofie, cu leafă 500 lei pe lună, în colegiul d-aici. Bun l-au găsit!

Aşa, te rog încă o dată, mijloceşte scoaterea acestui absolutoriu, cu orice chip vei şti, şi îţi făgăduiesc că nu te voi mai supăra cît te-am supărat.

Al d-tale cinstitor prieten,

347v *G. Munteanu* [8]*f*

[1] Aparent inofensiv, numărul 24 al *Gazetei de Transilvania* (V, 1842, nr. din 15 iunie) cuprinde cîteva inserţiuni care puteau să determine cenzura din Ţara Românească a opri intrarea numărului pe teritoriul principatului. La pagina 96, de pildă, e articolul-rubrică *Ţara Românească,* în care se semnalează remanierile masive din guvernul lui Alexandru Dimitrie Ghica. Nimic neobişnuit pînă aici, însă autorul — desigur, Bariţ, care a preluat ştirea din „gazeta din Bucureşti", adăugîndu-i un comentariu — găseşte de cuviinţă să încheie lapidara informaţie în felul următor: „Pre cît se poate pricepe, patrioţii în a căror mînă stă viitorul ţării cunosc adevăratele şi de toată Europa respectatele interese ale Ţării Româneşti, mult mai bine decît ar gîndi cineva la întîia părere, din care pricină unele elemente ce mai nainte se părea a fi înstrăinate unul de altul, încep a se apropia şi a se înţelege, a uita interesul privat, a se sili ca orice intervenire străină» fie aceea şi prietenească, să o facă a rămînea de prisos pe cît se poate". Această străvezie aluzie la unirea revoluţionară, în genul conspirativ al epocii, care trebuie să asigure viitorul ţării scăpîndu-o de arbitrariul forţelor politice străine, e un fragment programatic al generaţiei care întîmpina Revoluţia de la 1848. Cu neputinţă de publicat în Moldova sau Ţara Românească, apelul parvine, aşadar, din Transilvania, dovedind încă o dată — dacă mai era necesar! — unitatea acestei generaţii. Cenzura de la Bucureşti se putea formaliza, însă, şi de articolul *Puţine idei despre publicitate şi opinia publică* (acelaşi număr, articol de fond, p. 93—95), veritabilă pledoarie pentru libertatea cuvîntului.

[2] Ioan Petric, protopop, fruntaş român din Braşov (vezi *George Bariţ şi contemporanii săi,* II, Bucureşti, 1975, p. 111—112). Vezi şi scris. IV. Gavril Munteanu îl rugase pe Bariţ să-i faciliteze trimiterea unei sume de bani la Vingard, pentru mama sa. Aflăm din această scrisoare că Bariţ nu i-a trimis parohului Ioan Deac din Sebeş, ci i-a înmînat lui Ioan Petric, acesta urmînd, pesemne, să facă o călătorie la Sebeş-Vingard.

[3] Vezi prefaţă p. 2.

[4] Aron Florian, cu care Bariţ se afla, de asemenea, într-un intens schimb de coiespondenţă (vezi *George Bariţ şi contemporanii săi,* I, p. 1—87. Profesorul de la Colegiul „Sfîntul Sava" era cel mai important „colectant" al foilor lui Bariţ la Bucureşti.

[5] „Naturalizarea" lui Gavril Munteanu ca cetăţean al Ţării Româneşti va întîrzia cîţiva ani, pînă în 1848, cînd, printr-un decret al Locotenentei Domneşti din 20 august (vezi *Monitorul Român,* I, 1848, p. 57) se acordă -cetăţenia română unor profesori şi medici: Gheorghe (corect: Gavril) Munteanu, „inspectorul şi profesorul de la Seminarul Episcopiei Rîmnic", V. Maiorescu, fratele lui Ioan Maiorescu, „profesor de istorie", Caroî Clein, doctor „de medicină", Tine Carol, doctor „de medicină" şi Ferdinand Ohm, „factor al tipografiei" lui C A . Rosetti şi Winterhalder.

[6] Negustor din Braşov, personaj secundar în rîndul comercianţilor din cetatea de sub Tîmpa.

[7] Că lucrurile stau altminteri, o dovedesc mai întîi o scrisoare a lui Laurian către Cipariu, trimisă din Sibiu la 17/29 aprilie 1842 (Arhivele Statului Cluj-Napoca, Colecţie Blaj, Fond. Timotei Cipariu, nr. 1332), în care îi relatează despre demersurile sale pe lîngă episcopul Ioan Lemeni, de a obţine un post de profesor la Blaj :

„Clarissime Domine !

Iată ce-mi scribe episcopul:

«A mice I

Despre viitoarea aplecare, nu putem deplin a te încredenţia, drept nice voim ca despre aceasta, ca despre lucru statorniceşte hotărît să socoteşti. Că cînd am vorbit cu domnii noştri, era vorbă că te vei întoarce la Viena: eu am zis că nu voiesc a-ţi îm fericirea, ce să-ţi spună precum [că] aici plata care o are mathematicul o vei avea nice de quartir, nice de alte a te indemina nu vom putea. Şi de plată încă stato nu ştim ce va fi, că de nu ne vom restringe, nu va fi bine.

Ne vom socoti cu toţi pe şi posta antîia îţi vom scrie la Sibiu, că ieri am vru slăbiciunea nu m-a lăsat.

Blaş, 12 april

Episcopul Ioan m.

Ce va să zică aceasta? îmi pare rău ca abem vorbit desupre un lucru ce p ştire mai înainte că nu va abeare succes. Ce-mi va scriberi a Sabiniu, nu ştiu. tea, abend scamn în Consistoriu, poţi să ştii mai înante de mene. Fă bene şi-mi Mă rog, nu-1 superare cu verbala, nici nu-li spone ceva de această scr

Remaniu cu toată plecaţioneala el domnialei tele prea devotat,

A. Treb. Laurian m.

Sabiniu 29/17 aprile 1842

Dominilor profesori cu quali abem verbit, multă inclinaţione de parteala doară adieu î

De trămeţi carteala pre postă, trămete la *poşte restante,* prin altru a d.

[Adresa] Clarissimo Domino *Timotheo Cipariu* in Lyceo Blasiensi S. S. giae Professori. *Blassi".*

Dacă în aprilie 1842 Laurian scrie din Sibiu, cerînd un post la Blaj, e lim trecerea lui în Ţara Românească s-a petrecut după această dată (vezi şi *Ilie Teiuşan* şi *Vasile Netea, August Treboniu Laurian,* Bucureşti, 1970, p. 37—40). devine profesor la Sfîntul Sava din septembrie 1842 (vezi Arhivele Statului B Fond. Ministerul Instrucţiei Publice, Ţara Românească, dosar. 2874/1842, f. 13 2887/1842, f. 116), predînd propedeutica ştiinţei filosofice şi logica la clasele I şi plementare.

[8] Cu adnotarea lui Bariţ, referitoare la întregul pachet de scrisori de la Munteanu (pe care nu ne explicăm de ce a plasat-o tocmai la această scrisoare; a găsit un loc liber): „1842. G. Munteanu, 32 scrisori".

Scrisoarea a mai fost publicată la /. *Ionaşcu Material documentar..* ., p.

VI

Buzău, 21 ianua

Frate Barit,

Ţi-am trimis prin A. Braşovanu[x], încă de mult, banii prenu lor pe semestrul II-lea la foile d-tale. Ţi-am scris mai la ur semnînd vreo cinci prenumeranţi la *Macrobiotica* lui Vasici[2] ş răspuns n-am priimit la nici una. Despre priimirea banilor şi sorii celii dintîiu nu mă mai îndoiesc, încredinţat fiind prin A1. vanu că ai priimit-o, împreună şi banii; despre cea din urmă socoteala că s-a pierdut, de vreme ce nici răspuns nu văz, nic nu mi-o mai trimiţi pe anul curgător. Eu nu m-am prenumer sameşul[3], pentru că apucasăm a vă seri. De-ţi este pentru p plătesc şi eu sameşului înainte pe un an întreg, îndată ce voi prii

Apropos de prenumeraţie: eu n-am vrut să mă mai în cu dîn[s]a, pe de-o parte pentru că mie nu mi-au plătit prenu

plata tabelarului[4] şi pentru cei mai mulţi am fost silit însumi să o plătesc, iar pe de alta am socotit că sameşul, după relaţiile în care s-află în calitate de secretar al judeţului, avînd mulţi trebuinţă de dînsul, poate să-ţi înmulţească numărul lor; la care mai adaogă că printr-însul mai uşor se poate regula trimiterea lor.

Printr-aceasta, dar, te rog:

I-° însemnează între prenumeraţi la *Macrobiotica* lui Vasici pe:
1 Păr[intele] Filotei, iconomul[5];
2 D[omnul] serdar Costache Giuloglu[6];
3 D[oamna] păharniceasa Elenca Hrisoscoleu[7];
4 D[omnul] Costantin Neagoe, profesor[8];
5 Pe mine.

II-° Trimite cartea *Catehitică*[9] pentru:
a) P[ărintele] Filotei, iconomul;
b) D[omnul] Constantin Neagoe;
c) Pentru mine.

III-° Trimite-mi un exemplar din *Istoria pentru români* a lui Petru Maior[10], *Gazeta* împreună cu *Foaia* pe an. c, şi pentru Cost-antin] Neagoe. Drama lui Gavra[11] şi preţul tuturor îl vei priimi în. grab, prin canalul pre unde ai mai priimit, sau prin altul oricare vei socoti mai grabnic şi mai sigur.

De la al tău,

48

G[avril 7 M[unteanu][12]

[Adresa:] Domniii sale domnului G. Bariţ, profesor şi redactor,, la Braşov

[1] Vezi scris, anterioară, n. 6.

[2] De fapt, *traducerea* lui Pavel Vasici; *Macrobiotica* .Vezi amănunte despre Vasici şi activitatea sa în *George Bariţ şi contemporanii săi,* II, Bucureşti, 1995, p. 1—200.

[3] „Sameşul" sau secretarul judeţului era Costache Giuloglu (vezi scris. I, n. 6).

[4] Despre acest „tabelariu", adică poştaş, pe nume Gruie, va fi vorba mai la amănunt în scrisoarea următoare.

[5] Scris. I, n. 10.

[6] Una şi aceeaşi persoană cu sameşul de la n. 3.

[7] *Elena Hrisoscoleu,* 1799— 1855, născută Neculescu, era soţia paharnicului Constantin Hrisoscoleu din Buzău. A sprijinit activitatea culturală a dascălilor de la Seminarul teologic. Vezi despre ea la /. *Ionaşcu, Material documentar privitor la istoria Seminarului din Buzău 1836—1936,* Bucureşti, 1937, p. 115.

[8] Acest Constantin Neagoe, profesor şi el la Seminarul teologic din Buzău, se pare că era de asemenea transilvănean.

[9] Lucrarea lui Teodor Aron, *Catehitica practică,* Buda, 1843 (vezi *George Bariţ şi contemporanii săi, I,* Bucureşti 1973, p. 112). Bariţ anunţase cartea lui Aron în *Foaie pentru minte...,* 1844, nr. 3, p. 24, reproducînd şi excerpte din conţinutul ei.

[10] Este vorba de a doua ediţie a lucrării, tipărită prin strădania moldovenilor: *Istoria pentru începutul românilor în Dachia. întocmită de Petru Maior. . .* Bariţ anunţase această valoroasă ediţie în mai multe numere ale *Foii literare* (1838, nr. 12, p. 168: *înştiinţare de literatură,* al cărei autor este Iordache Mălinescu) şi ale *Foii pentru minte. . .* (1842, nr. 11, p. 88, articolul lui Bariţ: *Bibliografie ;* nr. 27, p. 216).

[11] „Drama lui Gavra" are un titlu neobişnuit: *Monumentul Şincai-Clainian, a bărbaţilor celor ce, pentru lauda naţiei româneşti toată viaţa şi-o jertfiră, de mai jos însăm-*

natul mădulariu de la regeasca Şcoală Preparandală din Arad, Unde culului pusele merite înalt se cinstesc, şi neţermurit se preţuiesc (cu în tul lui Newton împrumutată:

„Sibi gratidetur mortales
Tale tantumque extitisse
Humani generus decus".

Adecă

„îmbucure-se muritorii
Că genul omenesc aşa
Şi atîta înfrumseţare avii")

întră oftări de „în veci pomenirea lor", pre cărare theatrală din foi inţat, care în typul următoriu sînt întitulate, precum : Preambulul numele : Şincai şi Samuil Clain în Cîmpii Elysului, şi intră alţii şi nu O dramă mare mitho-literală, adevărat origină scoasă din materii şi româneşti în cinci Acturi, cu înfăţoşarea unui Tableaux, ce prefigure lui : o pompoasă şi strălucită încununare de Musa Clio săvîrşită, p întră văpăi bengaleşti doisprezece Zei de chepetenie ai Romanilor, Bud vitor titlu, dincolo de care se ascunde un mare bluf literar, precu *a Hronicii* lui Şincai, sînt episoadele unei naive apropieri a lui Al fesor la Arad, de marea moştenire a lui Gheorghe Şincai. Vezi în *vain, Odiseea ediţiei profesorului Alexandru Gavra din Hronică, î română,* Cluj, 1971, p. 86—112; *George Barit si contemporanii săi,* p. 52; 73; 77; IV, Bucureşti, 1978, p. 196197-198; 209.

[12] Scrisoarea are o ediţie anterioară la /. *Ionaşcu Material d*
48.

VII

Buză

Frate Bariţ,

Dacă nu te-aş şti grămădit de trebi, ţi-aş cere nu mi-ai răspuns la scrisorile ce ţi-am trimis, cu în cea după urmă[1] îţi făceam nişte prenumeranţi l Vasici şi la Şincai[2], dacă îmi aduc sigur aminte, trimiţi nişte cărţi, cum *Catehetica* lui Aron[3], *Istoria* pentru *dascălecare*[4] ş.c.l., din care pînă acum n-am p aceasta te rog a doaua oară, tot pentru acele lucruri, mă prenumeri şi pe mine la Şincai[5].

Nu ştiu dacă ai priimit prin Adamovici, *un* abonamentul semestrului încheiat. Eu ştiu că mai mul priimit în tot semestrul. Pricina nu este alta decît Te încredinţez, frate, că toată haita pizmaşilor nu scădere *Gazetii* tale, cîtă îţi face acest Gruie cu c a lui. Drept este să-şi ia plată pentru osteneală, dar cît osteneşte. Că ia de fiecare nr. cîte doi cr. C. Mz teni, este cu cale, fi[i]ndcă îşi aleargă calul de la u

pentru ce ia el şi de la cei după afară tot de fiecare nr., şi de ce nu să mulţămeşte numai cu plata pentru un nr., fiind toate într-un plic
<60 şi făcînd/ numai o osteneală pînă la relativul corespondent, aceasta nu o înţeleg. Eu, şi altul ca mine, plătim bucuros; dar ce le faci altora?

Frate, ţi-ai găsit beleaua ca Carcalechi [8] şi consorta. Observaria ta asupra Seminarului mitropoliii [9] a pricinuit doi articoli în *Vestitor :* unul este de un anonim, care însă lesne se gîceşte; altul este de Penescu [10], tatăl atîtor alţi fii, tot de un caracter, în aceeaşi loială foaie. Eu nu ştiu dacă ai de gînd să răspunzi la acei articoli, însă ca să-ţi cunoşti omul, însemnez atîta că P[enescu] singur n-a trecut în viaţa lui alte învăţături, decît acelea pe care zice că seminariştii mitropoliii, începînd de la Azi-Buche, le-a[u] trecut într-un an. Şi apoi dumnealui este conşcolar cu I. . . C M . [11] Să nu te miri, dar, că îţi impută întruna că nu pomeneşti de retorică nimic, fiindcă el nu ştie ce este pastorala. Acum vei cunoaşte pentru ce d[omnul] P[enescu] a zis odată în gura mare să-şi ia seama bine guvernul românesc cînd deschide scoale prin toate satele, „că plugarul o să lasă în brazdă plugul, pentru condei". D-lui socotea —- şi tot în ideea aceasta se vede că este încă ! — că pentru a fi cineva judecător, profesor şi popă, este destul să cetească şi să scrie (vezi *Daci[a] lit[erară]* [12]). Acestea ţi le însemnez în treacăt. Socotesc însă că nu le vei mai răspunde. Lasă-i să-şi numească şcoluţa lor seminar, şi să fie şcoluţă. Nu ştii mîndru-nerod ce primejdios este?

Ţi-aş mai înşira moşi pe groşi, dar mi-a pus sula în coasti aducătorul scrisorii aceştia.

«60v

G[avril] M[unteanu]./

[1] Scrisoarea precedentă, din 21 ianuarie 1844.

[2] Vezi scris, precedentă, notele 2 şi 11.

[3] Idem, n. 9.

[4] Id., n. 10.

[5] Poate fi vorba în egală măsură de drama lui Gavra, *Monumentul Şincai-Clainian. . .* (titlul complet în scris, anterioară n. 11) sau de ediţia scoasă în 1844, la Buda, de acelaşi dascăl arădan: *Hronică rumânilor şi a mai multor neamuri. . .*

[6] „Ungelogen" = fără minciună, drept. Jocul de cuvinte cu „ungelogen împărătesc" nu-1 înţelegem. Andrei Adamovici era negustor în Bucureşti, „colectant" şi corespondent al lui George Bariţ.

[7] Despre el este vorba şi în scris, anterioară (n.4).

[8] Zaharia Carcalechi, publicist, scriitor şi om de cultură total nestudiat, în pofida marelui rol pe care 1-a jucat în opera de edificare a ziaristicii româneşti.

[9] în *Gazeta de Transilvania* din 27 iulie 1844 (VII, nr. 60, p. 239), la rubrica Ţara Românească, se comunică un scrurt articol „întîrziat", din Bucureşti, fără semnătură, despre „slobozirea" şcolarilor din Bucureşti în vacanţă. Cu acest prilej autorul, care bănuim că este August Treboniu Laurian, îşi manifestă rezerva faţă de entuziasmul cu care *Vestitorul românesc* (VIII, 1844, p. 210), prin pana lui I. Penescu, laudă examenul de sfîrşit de an de la Seminarul mitropoliei din Bucureşti.

[10] Pretenţiile *Gazetei de Transilvania,* care prezentau de fapt
ţămîntului teologic aşa cum se desfăşura la Blaj, au produs iritar
de la mitropolia bucureşteană. Departe de a recunoaşte ceea ce ins
că preoţii din Ţara Românească nu capătă o instrucţie peste nivelu
Vestitorul românesc riposteazǎ prin două articole nervos-polemice: p
la redacţia Vestitorului românesc (VIII, 1844, p. 245—248), anoni
Seminarului mitropoliei din Bucureşti, de la înfiinţarea acestuia, î
al doilea (titlu lung: *O critică asupra articolului din Gazeta Trans*
triva acelui îndreptat de dumnealui asupra aceştii redacţii, pentru
Sf. Mitropolii şi publicat în foaea cu No. 53, în *Ibid.,* p. 249 — 252), s
nescu, autorul laudei, vrea să scuze inexistenţa materiilor insinuate
factori obiectivi (dînd, de asemenea, amănunte despre activitatea
reştean).

[11] Personaj neidentificat în actuala fază a cercetărilor.

[12] Ioan Penescu a fost mai întîi profesor la Brăila, apoi la S
Bucureşti,, (vezi *I. Ionaşcu, Material documentar privitor la istoria*
zău 1836-1936, Bucureşti, 1937, p. 33; 54; 87; 134; 139; 264). I
se referă aluzia lui Munteanu. *Dacia literară* (vezi tom. I, mai-iunie
cf. şi *Dacia literară,* ediţie facsimilată, Bucureşti, 1972, p. 447—453)
sa, la rubrica *Alegerea din alte foi româneşti,* un *Extract din cuvîntu*
şcoala din Brăila de Ioan Penescu. Reproducerea se făcea după *Mercu*
în acest articol, Penescu militează — nu fără un presimt precoce
melor fără fond" — pentru un învăţămînt rezonabil, care să nu ne
ale societăţii româneşti.

VIII

Si

Frate Barit

Iacă un cuvînt ce 1-am citit cu prilejul împăr
examenul formal, în Seminarul ar[hi]epis[copal] Rîm
subt imediata îngrijire pr[ea] sfinţiei] sale a mitropo
profesor şi inspector de la 1-iu dechemvrie 1845/6.[2]

Eu sînt tot de părerea că românii existenţa lor s
religiii, şi numai prin aceasta să vor putea ţinea şi î
lor ce viitorul ascunde în sînul său. Noi, şi anume
avem de toate, afară de morală. Apoi aceasta de
romantismului franţez, ştii că nu o vom putea d

D-aceea, dacă ai vreme, ceteşte-1 şi, judecîndu-1
prin foile d-tale [4]. Din contră, păstrează-mi-1, ca, viir
înapoiezi.

Al d-tale prietin,

348 P.S. Gazetele mele opreşte-le aci, în Braşov./

[1] Cuvîntul" lui Gavril Munteanu s-a tipărit în *Foaie pentru*
p 241-245; nr. 32 [numerotat greşit: 31 - n.ns.], p. 249-251)
cu prilejul ţeremoniii împărţirei premiilor de - profesor şi inspector
copii Rîmnicu, 30 iunie 1845j46.

[2] Gavril Munteanu şi-a dat demisia de la conducerea Seminarului episcopesc din Buzău la 1 septembrie 1844. Evenimentul, ca şi cauzele lui, le aflăm dintr-un atestat pe care episcopul Chesarie al Buzăului i-1 eliberează în aceeaşi zi, pentru a-şi justifica anii petrecuţi la această şcoală.

Vezi şi *V. C. N. Mateescu, Acte şi scrisori din trecut,* în *Aihiva Olteniei,* VI, 192[7], p. 212; */. Ionaşcu, Material documentar privitor la istoria Seminarului din Buzău 1836 — 1936,* Bucureşti, 1937, p. 48. După cum reiese din coroborarea atestatului cu scrisoarea de faţă, Gavril Munteanu a stat mai bine de un an de zile fără slujbă. Nu cunoaştem *nimic* din acest veritabil hiatus biografic.

[3] Gavril Munteanu, ca şi majoritatea profesorilor transilvăneni din Principate (excepţie: Vasile Fabian Bob), s-au arătat ostili influenţei limbii şi culturii franceze. Pyrrhonism de la numele lui *Pyrrho,* 378 — 288 î.e.n., întemeietorul scepticismului grecesc. După lungi călătorii de studii în orient (Persia, Mesopotamia, India), ajunge mare preot la Atena. Esenţa doctrinei sale: ca să putem şti ceva cu siguranţă, ar trebui să cunoaştem natura lucrurilor, raporturile dintre ele şi rezultatul acestor raporturi. Filonul său sceptic se exprimă prin convingerea că, în pofida necesităţii, cunoaşterea acestor conexiuni nu este posibilă. Astfel, Pyrrho loveşte în egală măsură religia, negînd adevărurile apriorice, şi ştiinţa, prin refuzul revelaţiei ştiinţifice. Singura valoare reală este, după el virtutea.

[4] Vezi nota 1.

IX

Sibii, 22 dechemvrie 1849

Frate Barit,

Ţi-am trimis ieri un articul în cauza româno-sasă. Nu ştiu de-i vei da publicitate. Dacă vei socoti să-1 publici, te rog moaie expresiunea aceasta: *„Naţiunea sasă, prin organele sale burocratice, cît prin poliţie, cît sub pretest de a le păstra în arhivele naţionale sase, culeasă de pe la comunităţile române documentele şi instrumentele de hotar, de unde nici prin mandate guberniale. . ."* etc, moiificîndu-o în următorul tip: „Comunităţile române, din lipsa diregătorilor naţionali, şi pentru varvaria timpurilor, pierdură instrumentele şi documentele de hotare (hotărniciile, ocolniţile), încît este lucru de mirare. .." etc, etc.[1]

Ieri primii biletul tău, în care îmi dai o aspră pentru că am necinstit redacţiunea *Bocovinei* prin anonimitatea mea[2]. Eu astăzi i-am scris redactorului: „îmi pare foarte rău că voi explicaţi în asfel de înţeles la care eu nu m-am putut gîndi: o anonimitate, şi nu vă gîndiţi mai bine la împrejurările critice în care ne aflam cînd s-a expeduit acea scrisoare. Eu cunosc drepturile unei redacţiuni şi ştiu că nu e datoare a da publicitate la articoli anonimi, cu atît mai puţin a le lua răspunderea asupra sa. Şi, cu toate acestea, am păzit anonimitatea. Dar ştii pentru ce? Nu pentru vreo neîncredere în redactor, căci oricare român va citi *Bucovina* se insuflă nu de încredere numai, ci de o stimă fără margine pentru al ei redactor, ci pentru timpul critic în care ne aflăm inteliginţii p-aici. Prinderea lui Axentiu[3], pe cînd s-a expeduit acea scrisoare, ameninţarea, din partea poliţiei, a scoate din Sibii pe toţi inteliginţii neamploiaţi[4] etc. erau destule motive a nu avea cineva

încredere în neviolabilitatea sfinţeniii secretului de epistole. Deci, n
neîncrederea în redactor, ci neîncrederea în canalele comunicăriun
d-aici şi pînă acolo m-a îndemnat a ţinea o anonimitate. Către acest
socoteam că Bologa[5], cînd v-o adus pe *Bote*[6]*, Honved*[7] şi *Cronsftädter*
350 *Zeitfung]*[8] — cel dintîi adunat şi foiietat de mine ! — / v-o fi vorb
ceva p-acolo că, dacă vi s-au trimis acelea, am fost şi eu unul d
cei îndemnători, cu atît mai vîrtos că, cu acea ocaziune, vă trimisese
şi o schiţă de evenimentele înainte de regimul maghiar revoluţiona
grupate din punct de vedere român, în contra aroganţiei sase — sc
soarea mea! — care putea să se confronteze cu scrisoarea anonim

Văz că te-ai formarisit şi de vorba mea că *lavirezi*[9], care nu ş
cum mi-a venit în condei, fără nici un cuget de a supăra pe cinev
Dar spui drept că prea sînteţi susceptibili voi redactorii, care totu
ar trebui să fiţi, ca oameni publici — cum sînt şi miniştrii — cev
mai groşi la pele.

Adio !

G. I

350v

[Adresa:] Herrn Georg Baricz. Cronstadt

[1] Pasajul ne permite identificarea unei scrieri a lui Gavril Munteanu, rămasă p
acum anonimă în coloanele *Gazetei Transilvaniei.* în primul număr pe 1850 al publica
sale (XIII, 1850, nr. 1, p. 1—2), George Bariţ îşi însoţea rubrica de politică transilva
axată pe conflictele dintre români şi patriciatul săsesc, de o notă de subsol: „Un art
scris din acest punct de vedere tocma aşteaptă în pulpitul nostru publicarea sa, care
şi urma peste puţin". Articolul, intitulat epistolar *Sibiu, 15j3 dechemvrie 1849,* s-a
părit un număr mai tîrziu (nr. 2, p. 7; nr. 3, p. 10) şi constituie o sinteză a problemat
româno-săseşti de pînă la această dată, problematică intervenită ca urmare a acţiu
patriciatului săsesc din falsul Sachsenland, de subminare a revendicărilor român
rezultate firesc din lupta revoluţionară a românilor transilvăneni la 1848— 1849.

[2] Se referă la articolul *Starea causei române în Transilvania,* tipărit în *Bucov*
II, 1849, nr. 39, p. 235 — 238, cu continuare în *Suplement la Gazeta românească* A°
din 18 noemvre, p. 235 — 242. Articolul e lung: ocupă întregul cuprins de 8 pagini f
al ziarului şi suplimentului (împreună cu traducerea germană). Autorul şi-a trimis a
colul anonim, iar Alexandru Hurmuzachi l-a publicat, pentru cuprinsul lui .

Scris cu un talent deosebit, acest articol-monografie a problemei e axat pe met
antinomică rezultată din alăturarea jertfelor româneşti în revoluţie, ca beligeranţi
turi de austrieci, de ingratitudinea acestora faţă de români după reinstaurarea p
în Transilvania. Articolul e curajos pînă la temeritate, atacînd, printre altele, tend
neoabsolutismului de a germaniza naţiunile din Imperiu: „[Românii] n-au scăpat
de maghiarizare şi iată că îi ameninţă gerrnanizarea". Vorbind de neunumăratele şi
şi provocări politice la care sînt supuşi românii de către regimul lui Wolgemuth, cu s
jinul patriciatului săsesc, Munteanu dezvăluie esenţa acestei atitudini: „Nu cumva ac
întărîtări sînt ca să cază românii în cursa de a fi tractaţi ca rebeli?"

Putem afirma că scrisoarea de faţă este esenţială pentru identificarea celei
importante scrieri politice a lui Gavril Munteanu.

[3] „Prinderea lui Axentiu" (= Axente Sever) se subsumează unui lung şir de ş
cu caracter de sabotare politică suportate de românii transilvăneni după 1848— 1
ca urmare a antipatiei organului guvernamental austriac, alimentată de saşii din Si
Fidelă şi de data aceasta tiansilvănenilor, *Bucovina* relatează prompt ştirea, în artico
corespondenţă, în moda epocii, *Transilvania, Sibiu, 26 octobre* (vezi *Bucovina,* II, 1
nr. 37, p. 224, în *Suplementa la Gazeta românească N° 37 din 4 noemvre).* Gavril Munte
care presupunem că este autorul ştirii, constată că arestarea eroului „au produs

nefericiţii români din Transilvania o mare consternare". Comunicatul oficial despre arestarea şi apoi eliberarea lui Axente Sever a apărut în *Siebenburger Bote,* 1850, nr. 9, p. 38, preluat şi de *Gazeta Transilvaniei,* XIII, 1850, nr. 4, p. 16.

[4] Adică neangajarea în slujba de stat. La acea dată, însă, foarte puţini dintre funcţionarii administrativi ai Transilvaniei erau dintre români, căci, zice Bariţ *(Op. cit.,* p. *631) :* „Cea mai largă cale la funcţiuni publice se deschise sub acea sistemă indivizilor ieşiţi din poporul săsesc".

[5] *Iacob Bologa,* 1817— 1888, patriot şi om politic român, consilier aulic, s-a născut într-o familie de ţărani liberi din Marpod, sat în Fundus Regius. Cu sprijinul episcopului neunit Vasile Moga al Sibiului, Bologa a ajuns la studii juridice în Liceul academic piarist din Cluj, după absolvirea cărora a practicat la Tabla Regească din Tîrgu-Mureş. In calitate de cancelist a luat parte la pregătirea revoluţiei, la 3/15 mai 1848 fiind unul dintre secretarii Adunării Naţionale de la Blaj. După revoluţie a ocupat funcţii importante în aparatul de stat al Transilvaniei: consilier la Tribunalul din Dej, la cel din Sibiu, consilier la Curtea de apel a principatului şi, în 1858, consilier gubernial la Cluj. în 1865 a fost înaintat la rangul de consilier aulic la Cancelaria Transilvaniei din Viena, într-o frumoasă garnitură de înalţi funcţionari români (Andrei Mocioni, Dimitrie Mcldovan, Ioan Dobran şi alţii) promovaţi sub regimul liberal de după *Diploma de liberalizare din 20 octombrie 1860.* Instaurarea dualismului austro-ungar, la 1867, a adus cu sine înlăturarea lui Bologa din viaţa politică oficială, dar nu şi din cea politico-naţională. A fost membru marcant al Partidului Naţional Român, preşedinte al ASTREI, membru în conducerea Băncii de asigurare „Transilvania" din Sibiu şi preşedinte al Băncii „Albina" din Sibiu, cea mai importantă instituţie economică românească din Transilvania secolului trecut. Vezi despre el: *Constantin Popp, Valeriu P. Bologa (1853—1899). Cit prilejul aniversării a 40 de ani de la moartea sa. Ca introducere : consil. aulic Iacob Bologa (1817-1888). Note biografice,* Sibiu, 1939.

[6] *Siebenburger Bote,* importantă publicaţie germană din Transilvania. Apărută la 1784 sub titlul *Siebenbilrger Zeitung,* la 15 ianuarie 1788 devine *Der Kriegsbote.* Din 1792 a purtat titlul de *Der Siebenburger Bote,* cu care a intrat în istorie, la care în 1 ianuarie 1836 i se adaugă: *Hermannstädter Zeitung vereinigt mit dem Siebenburger Boten.* Durata întreagă a apariţiei: 2 ianuarie 1784— 16 februarie 1907, bisăptămînal. Cel mai cunoscut editor al publicaţiei a fost Martin Hachmeister. Vezi o descriere mai amănunţită la *Elena Dunâreanu* şi *Mircea Avram, Presa Sibiană în limba germană (1778— 1970),* Sibiu, 1971, p. 51—52 (publicaţie rară editată de Biblioteca „Astra" din Sibiu).

[7] *Honved,* ziar politic maghiar editat la Cluj de Ocsvai Ferenc, între 28 decembrie 1848—23 iunie 1849. în mod sporadic, a mai apărut un număr în 14 august 1849. Organ al revoluţiei maghiare din Transilvania, *Honved,* a apus odată cu aceasta, totalizînd în efemera-i existenţă 197 de numere.

[8] Corect: *Kronstädter Zeitung,* publicaţie efemeră, apărută la Braşov în răstimpul cuceririi lui Bem, începînd din 15 martie 1849. Ziar colaboraţionist (de nevoie!), asemeni *Espatriatului* şi a lui *Brassai Lap.* Vezi şi *George Bariţ şi contemporanii săi,* III, Bucureşti, 1976, p/69; IV, Bucureşti, 1978, p. 10.

[9] De la verbul german *lavieren* = a naviga în zigzag, a şovăi, a ezita. Nu ştim cu ce ocazie i-a spus Gavril Munteanu acest lucru lui Bariţ, dar este una din cele mai reuşite caracterizări ce i se pot face: tactica prudentă şi strategia zigzagului i-a permis marelui om de cultură şi animator politic cea mai lungă viaţă din istoria publicisticii româneşti, închinată sincer şi curajos cauzei româneşti.

Sibii, 4 ianuariu 1850

Frate !

Cercetînd la poştă, din doi oameni de ai noştri, amploaiaţi aci, n-am putut întîlni pe nici unul. Pop[1] e într-o comisiune la Mediaş, iar pe Stănilă[2] nu l-am găsit. Apoi cu saşii n-am vrut să mă sloboz

la asemenea cercetare, cum este întîrzierea sau pierderea plicului gazetele tale. Voi stărui ca să dau, în sfîrşit, de Stănilă.

D[omnul] Maior[3] ne scrie de la Blas — dacă nu v-o fi scri vouă — că Popa Gheorghie[4], care era mai sas decît saşii, mai gub nămental decît gubernul, suplinind postul de administrator cu cel spion, şi-a tăiat craca de subt picioare, şi cu el a doborît şi pe spectori, încît din 10 inspectori cari serviră în timpii cei mai grei, nici o leafă, pînă în ora prezentă, zice el că te vei mira dacă, afară sasul Mancesiu[5] va rămînea vreunul. Nu ştiu ce vină le-ar putea ba că afară de vreo doi mai toţi sînt iurişti, ba unii şi practicanţi de multă vreme. Nu ştiu germăneşte? Apoi unde e, în *Constituţiune,* un S care să impună limba germană pînă şi în treptele cele ma jos ale administrăciunei ?[6] Pentru centralizaţie oare n-ar fi de aj ca limba germană să se mărginească numai la comisarii de distr

Vezi, dezvoltează ideea aceasta, în vreun număr de ai foaiei cu atît mai vîrtos că nu sînt numai românii de această opiniur Zău nu ştiu care dregător de administrăciune va putea răspunde bine chemării sale: cel străin, care ştie numai germana, fără cunoşt limbei şi a năravurilor poporului, sau cel pămîntean care cunoaşte şi poporul, dar îi lipseşte cunoştinţa limbei germane?... De se lua de bază limba germană, apoi puţini români se vor putea apl Ungureşte tot mai ştiu, dar germăneşte unde era să înveţe, şi pen
352 ce?/

De comisar de cerc s-a orînduit la Blas un *Crommer*[8] bucovin apabil, popular, care ştie şi carte românească.

îţi recomînd N. 291 din *O[st] DfeutscheJ PfostJ*[9]. Vezi ce si dr. Palacky![10] Românii nu sînt trecuţi cu vederea. Asemenea şi N. 1 din *Bote*[11]. Nu le miroasă prea bine cu Sachsenlandul lor. D *Bucovina*[12] va fi publicat articolul meu, apoi e tocmai aproposito

De Hosusău nu mai ştim nimic, că, ce e drept, nici nu avem m relăciuni. Iar în cît pentru popi, auz că se slobod în chezăşia Şagun

Apoi ştii tu că Bach[15] — nu cancelandineru ! — s-a îndrăg în foaia ta? Pune de i-o traduce toată, totdeauna. Tu înaintează obicinuitul tău tact fin, şi spune-le ce vrem şi ce nu vrem[16].

Am aşteptat pe Maior — după cum ne-a scris — să vină, îndeşert. Noi am lucrat raportul lui Axentiu[17]. încă n-are cine traducă în germăneşte. Mihali[18] a plecat la 1 ian[uarie].

Adio!

G.

352v

[1] Este vorba de Vasile Ladislau Popp (despre care vezi *George Bariţ şi con ranii săi,* II, Bucureşti, 1975, p. 43, coroborat cu: *Ilie Dâianu, Al doilea preşedir 4wciatiunii", Vasile L. bar. Pop. 1819-1875. Biografie scrisă din prilejul aniv de 50 ani de la moartea lui,* Cluj, 1910). Popp a fost printre primii românii coopt aparatul funcţionăresc al Transilvaniei, după revoluţie. La data scrisorii, Popp er

misar districtual în Reteag, de unde va trece, în acelaşi an 1850, la Judecătoria criminală din Bistriţa, apoi la Curtea de apel din Sibiu.

[2] *Ilie Stănilă,* funcţionar român din Sibiu, absolvent de drept la Cluj prin 1843 (vezi *Axente Banciu, Studenţii academici din Cluj de acum un veac,* în *Anuarul Institutului de istorie naţională,* IX, 1343— 1944, p. 477—497).

[3] Ioan Maior, tînăr intelectual rămân, fost tribun în timpul revoluţiei. Vezi despre el în *George Bariţ şi contemporanii săi,* IV, p. 334.

[4] *Gheorghe Popa de Teiuş,* 1824— 1867, om politic român din Transilvania, deputat în Dieta de la Budapesta. Vezi despre el: *Georgiu Popa de Teiuş, 1824—1867,* în *Gazeta Transilvaniei,* XXX, 1867, p. 89; *Traian Terebenţiu, Gheorghe Popa de Teiuş, 1824— 1867, fost pretor, jude ae tribunal, septemvir (jude de tablă în Budapesta), referendar aidic în Viena, deputat dieta!, în fine (comite suprem) prefect al oraşului şi judeţului Arad. Decorat cu Crucea de aur cu coroană pentru merite, şi fost consilier de curte,* Arad, 1927.

[5] Personaj obscur, neidentificat.

[6] Se referă la *Constituţia Imperiului Austriac* din *1849 sau Constituţia octroaJă din 4 martie 1849,* actul cu care şi-a început domnia noul monarh habsburg, Francisc Iosif I. Vezi textul integral al legii fundamentale postrevoluţionare, la *Teodor V. Păcăţian, Cartea de aur sau luptele politice-naţionale ale românilor de sub Coroana Ungară,* I, Sibiu, ediţia a doua, 1904, p. 523—534. Departe de a impune limba germană, „octroata" din 1849 declară fariseic, în paragraful 71, „egala îndreptăţire a tuturor naţionalităţilor şi limbilor din această ţară, în toate raporturile vieţii publice şi cetăţeneşti", care „are să se garanteze prin instituţii potrivite".

[7] In goana evenimentelor, care cereau un efort gazetăresc neobişnuit, Bariţ nu va mai scrie şi un astfel de articol. Dealtminteri *Gazeta de Transilvania* de la începutul anului 1850 e oricum foarte încărcată de plîngeri şi nemulţumiri ale românilor, lucru care îi va fi fatal peste puţin timp.

[8] Despre noul funcţionar aflăm dintr-o lungă corespondenţă datată *Blaj, 30 dec-1849,* publicată în *Gazeta Transilvaniei* (XII, 1849, nr. 26, p.'99—101).

[9] Vezi scris, următoare, n. 10.

[10] Idem. Deoarece pasajul cu Palacky şi *Ost-Deutsche Post* e mai explicit, am lămurit acolo problema.

[11] Se refera la articolul-corespondenţă *Hermannstad, 1 Ianuar* de la rubrica *Nichtamtlicher Theil* (Partea neoficială) din ziarul sibian *Siebenburger Bote, 1850,* n. 1, p. 2, în care scribii patriciatului săsesc dezvoltă noi idei în favoarea existenţei unui „Sachsenland" (Pămînt săsesc), în mijlocul Transilvaniei locuite de o hotărîtoare majoritate românească.

[12] Ziarul editat de Alexandru Hurmuzachi la Cernăuţi (vezi scris. IX, n.2).

[13] Se pare că acest al doilea articol al lui Gavril Munteanu nu s-a mai publicat. Dealtfel, cum nu există vreo informaţie că Munteanu ar fi trimis *Bucovinei* vreun-articol nou, credem că el se aştepta la reproducerea articolului din *Gazeta Transilvaniei,* analizat în scris, precedentă, n. 1.

[14] Vezi şi scris. IX, n. 1. în ansamblul conflictelor românilor din Transilvania cu patriciatul săsesc din Fundus Regius, în special cu saşii grupaţi în preajma Guberniului nemţesc de la Sibiu, o vîlvă aparte a provocat arestarea pentru „instigaţiune" politică, a patru preoţi români: protopopul Ioan Roman şi parohii Pavel Lebu din Şaldorf, Ieremia Constantin din Igisdorf şi Nicolae Sinai din Ilinbav. (cf. *George Bariţ, Părţi alese din istoria Transilvaniei. . .,* II, Sibiu, 1890, p. 654). Cei patru preoţi subscriseseră plenipotenţele pentru Delegaţia română din Viena, spre a cere ca în Transilvania să fie încadraţi funcţionari administrativi din sînul naţiunii române. După multe tergiversări, preoţii au fost eliberaţi pe chezăşia episcopului Andrei Şaguna din Sibiu. Despre ecoul acestui abuz politic împotriva românilor, vezi articolele: *Arestări de preoţi româneşti* (în *Gazeta Transilvaniei,* XII, 1849, p. 77—78) şi *Arestuiri de preoţi româneşti în Transilvania* (în *Bucovina,* II, 1849, p. 277; reproducerea fragmentară a articolului din *Gazeta Transilvaniei).*

[15] La reînfiinţarea Guberniului provincial al Transilvaniei, în toamna anului 1849, Curtea din Viena a trimis la Sibiu doi „fideli" care nu aveau nimic comun cu principatu l din estul Imperiului: Ludovic Wolgemuth, ca guvernator şi Eduard Bach, fratele ministrului de interne de la Viena, Alexander Bach, în calitate de comisar civil. Generalul Edua Clam-Gallas, la fel de străin de Transilvania, încheia, ca suprem comanda al trupelor austriece de ocupaţie, o treime care conducea ţara în sistem militaro-civ prin comandanţi de districte militare şi civile create după criterii cu totul arbitra Gavril Munteanu îi dă de înţeles lui Bariţ că Eduard Bach, ca şef politic al principatulu urmăreşte cuprinsul *Gazetei Transilvaniei,* care în acea vreme mustea de nemulţum împotriva regimului absolutist.

[16] în condiţiile date „tactul" politic însemna laşitate. Prudentul Bariţ a lăsat, niciodată, la o parte sinuozităţile cunoscute ale comportamentului său, făcînd din *Gaze Transilvaniei* oglinda curajoasă a luptei românilor împotriva noului stăpîn apăsăt absolutismul postrevoluţionar austriac. Temeritatea *Gazetei* a dus curînd la suspendar ei (vezi scris. XI, n. 28).

[17] Vezi scris. XI, n. 28. Ioan Maiorescu şi Gavril Munteanu i-au ajutat pe Avra Iancu şi pe Axente Sever să-şi redacteze rapoartele către Curtea de la Viena, desp luptele de la 1848— 1849. De asemenea, cei doi, mai cu seamă Maiorescu, au lucrat traducerea documentelor în limba germană. Simion Balint şi-a redactat şi tradus sing raportul.

[18] Este vorba de protopopul Grigore Mihali din Zlatna, care plecase la Vie împreună cu tînăral Ioan Maior, (despre care vezi n.3), ca să sprijine cu forţe noi acti tatea Delegaţiei române (vezi *George Barit si contemporanii săi,* III, Bucureşti, 19 p. 111, n. 6).

XI

Sibii, 10 ianuariu 1

Frate Bariţ!

Iacă o copie după scrisoarea ce primirăm de la deputaţii noş din Viena [1], ieri:/

Viena 29/17 *X*[bre] 1

„Copie

După ce v-am scris epistola din 5 X[bre], m-au apucat o răce aşa de tare, încît am trebuit să păzesc casa o săptămînă. Frate Bărnuţ încă i-au fost tot mai rău cu reumatismul[2], deci s-au vă silit a pleca, în 16/4 X[bre], pe drumul de fer, la Garând, în Saxor ca să încerce băile de abor de acolo[3]. De atunci încă n-am mai prin ştire de la dînsul. Mă tem să nu-i fie mai rău[4]. Păzească Dumneze

în 24/12 am primit scrisoarea fratelui Munteanu[5], din 15, ş lui Fl[orian] A[ron][6] din 16 *X*[bre]. Ne-am mirat mult de intrigile bles maţilor în contra românilor şi de terorismul cel malapropos[7].

Am făcut un memorial valid către ministeriu; peste puţine îl vom subşterne şi apoi vi-1 vom trimite şi d[umnea]v[oa]stră[8].

Deputații de la Lugoj au fost primiți ieri la împăratul, cu care au vorbit *românește*[9]. Cum stau trebile politice în genere p-aici, veți vedea din gazete. Scrisoarea lui Palaczky, tipărită în *O[st] d[eutscke] P[osf]* N. 291[10] au făcut multă vorbă în zilele de sărbători. Traduceți-o și în românește, și o tipăriți în *Gazeta* lui Bariț, despre care am înțeles că iese acum[11].

Cum merge Dieta săsească în stare de asediu?[12] Nu e dreptate în lume! Ce fac cei patru popi? Sînt tot închiși?[13] De ce nu se grăbesc/
349 deputații încoaci? Am scris lui Iancu să vină și el, dimpreună cu colegii săi[14]. Scrieți-i și dumneavoastră. Tinerii cari au fost în anii trecuți la. teologie pot să vină și în anul acesta. Ei își vor căpăta stipendiul. Spuneți aceasta în specie lui Caianu din Vurpăr[15], căci pe ceilalți nu-i cunosc. Cei ce au isprăvit filosofia cu succes bun, să-și trimită atestatele încoaci,. ca să le scoatem cîte un stipendiu de 160—200 fl. C. Mz„ căci mai sînt vreo cîteva de dat. Ba, cei ce au mijloace, să vină ei încoace, că în 2—3 săptămîni sînt scoase. Vorbiți în cauza aceasta mai întîi cu d. Cipariu și cu d.ep[isco]p A[ndrei] Ș[aguna]. La Blas este un absolut filosof, Petru Pop[16], cu mare talent. Acesta să-și trimită atestatele încoaci negreșit. Maiorescu ce mai face cu ochiul?[17]

Vă trimit din *Wanderer*[18] NN. 346—347 etc. Pe anul acesta viitor va veni numai această foaie din Viena, subt adresa lui Fl[orian] A[ron].

Stați de d. ep[isco]p Afndrei] Ș[aguna] ca să se pună cu toată autoritatea sa, să apere pe români și cauza română, *căci inimicii noștri sînt puternici și nu dorm !* Lucrați la gazete, neîncetat. Faceți pe români să-și cunoască drepturile și pe străini să-i respecteze. Dați-ne și nouă știri cît: mai secure despre starea lucrurilor[19].

349v

Lauf rian J'\f

Vezi și tu ce ne mai scrie. Dacă tu nu vei avea timp a traduce scrisoarea lui Palaczky, scrie-mi, ca să o traduc eu, că merită să figureze între actele naționale ale noastre[20].

în ziua de Crăciun, aici, Șaguna a celebrat o liturghie pompoasă,, față cu gubernatoriul și toți capii militari și civile, pentru triumful armelor imperiale asupra rebelilor. Tot în acea zi a fost și o masă diplomatică la numitul ep[isco]p la care persoane de rang mai jos de maior nu s-au aflat. A treia zi se făcu parastas pentru cei căzuți, în război, și iarăși masă mare, de ofițiri[21].

Popii s-au slobozit — cum îți scrisăi — în chezășia lui Șaguna și cel unit[22]. în tot timpul arestăceunei nu au fost niciodată măcar întrebați.

în scrisoarea din urmă am uitat să-ți spun că Comisiunea tezaurarială trimisă la Blas, spre a primi dominiul episcopesc, a confiscat și dominiul Cutului, proprietate — cum știi — cumpărată de călugări, cu bani românești. Ba luară toate fundațiunile naționale, pînă și pe cea romanțiană[23]. Ce e curios, că vreo trei tineri, între cari e și Papiu[24], fură aleși de Consistoriu de stipendiați ai acestei fundațiuni, și acum așteaptă bani în Viena[25]. D[omnul] Cipariu aleargă și a alergat

453 pe la Weiss[26], în cauza aceasta, pînă acum/ fără vreun rezultat în vreun fel.

Deputăciunea noastră d-aici tot întîrzie, generalii noștri tot tămîndă S-au descurajat de atîtea bajocuri, și mi-e frică să nu fie *trop tard*[27] Apoi și ieșirea la lumină a rapoartelor nu știu de ce să tot amînă de az pînă mîine[28]. Acum e vremea să se publice, una după alta.

Popavița[29] un tînăr plin de foc, negoțetor român din Lugoj, n spusă că la d. And[rei] Mocini s-află o copie din răspunsul ce Rucavina a dat împăratului, la lăudătoriu primit, în care toată lauda o dă roma nilor. L-am provocat să facă cum o ști, să ne trimită și nouă o copie. N strică să-i scrii însuși lui Mocioni în aceasta.

Băgați de seamă cînd îți publica scrisoarea lui Stein[31], legați-o d descingerea cetății Alba, care au descins-o Severu[32], ceea ce nemții ș August[33] nu vor să cunoască. Conferați și buletinile cu raportul lu Axentiu[34]. Rușii, cărora nemții le atribuie această glorie, au venit Mercurea după descingerea cetății, întîmplată la 25 spre 26 iulie.

Adio!

G.M.

254v

[1] Membrii Delegației române de la Viena din 1849— 1852 erau, la data aces scrisori: Ioan Popasu, Petru Mocioni, August Treboniu Laurian, Ioan Dobran, Pet Cermena, Constantin Pomuțiu, Grigore Popovici, Vincențiu Babeș, Alexandru Atar sevici, Iova Popovici și Constantin Udrea. Delegații reprezentau națiunea română d întregul Imperiu Austriac. Exact în 10 ianuarie 1850, delegația a prezentat împăratu ultima petiție în numele tuturor românilor, din care răzbate puternic nemulțumi acestora pentru tratamentul de specială ignorare politică și de la care sînt supuși în ur revoluției (vezi *Teodor V. Păcățian, Cartea de aur. . .,* I, p. 649—657).

[2] Vezi și *George Bariț și contemporanii săi,* I, București, 1973, p. 163, n. 7. Bărnu fusese un pilon de seamă al Delegației române de la Viena, dar boala care-i măcina ganismul încă din tinerețe: reumatismul pulmonar l-a obligat să plece la băile din Gară în Saxonia, mai apoi la Dresda și Kaltenleutgeben. Pentru această perioadă din vi lui Bărnuțiu, sursa esențială este corespondența primită de la August Treboniu Lauria care se păstrează la B.A.R., Fond. coresp., inventar nr. 24. 254—24.257.

[3] Bărnuțiu va rămîne cu obsesia efectelor pozitive ale băilor de aburi — una tehnicile curative ale medicinii Kneipp! — asupra sănătății sale. în 16 decembrie 1 (vezi *Iosif Pervain* și *Ioan Chindriș, Corespondența lui Alexandru Papiu Ilarian,* II, Cl 1972, p. 102— 103) le scria lui Papiu Ilarian și Iosif Hodoș: „Mă supără congestiun dacă stau mai îndelungat la studii. Cînd aș fi putut merge în Milan la *i bagni a va in contrada delta sala* [băile cu aburi din strada sării — tr. ns.] aș fi sporit mai bi

[4] Bărnuțiu s-a întors de la băile din Germania mai bolnav decît a plecat (v *G. Bogdan — Duică, Viața și ideile lui Simion Bărnuțiu,* București, 1924, p. 129). reîntors la Viena, în mijlocul delegaților români, în 23 mai 1850 (vezi *Idem, Note de însemnări al lui Simeon Bărnuțiu 1849—1863,* în *Anuarul Institutului de istorie na nală,* II, 1923, pp. 205-232. p. 207).

[5] Scrisoarea lui Gavril Munteanu s-a publicat, împreună cu alte epistole trir pe adresa Delegației române de la Viena, în *Convorbiri literare,* XXXIII, 1899 (infra n. 19). nr.' 12, p. 1106-1115.

[6] S-a publicat. *Ibid.*

[7] Este vorba de aceleași șicane politice, pe care românii le suportau din pa patriciatului săsesc (vezi și scris. IX, n. 1 și 3; scris. X, n. 11 și 12).

8 Vezi şi supra, nota 1. „Memorialul" s-a publicat în *Teodor V. Pâcâţian, Cartea de aur...,* I, p. 649—657.

9 Petiţia înaintată de lugojeni cu această ocazie (vezi textul la *Teodor V. Pâcâţian, Cartea de aur. . .,* I, p. 634—637) s-a născut tot în urma reorganizării administrative a Imperiului.

10 *Frantisek Palacky,* 1798— 1876, celebru istoric ceh şi luptător pentru independenţa naţiunii sale. După revoluţie, Palacky a continuat eforturile pentru validarea. Coroanei lui Wenzil, aşadar pentru independenţa Cehiei (Boemiei). în momentul acestei scrisori îl găsim pe Palacky avîntat în lupta politică dintre *centralism* şi *federalism* în organizarea imperiului, el fiind liderul recunoscut al federalismului (vezi despre activitatea lui în acest sens la *Teodor V. Pâcâţian, Cartea de aur. . .,* I, p. 677—678). Articolul din *Ost-Deutsche Post* nr. 291 din 1849 (vezi şi *George Bariţ şi contemporanii săi,* I, p. 71, n. 6 şi p. 159) este o pledoarie convingătoare pentru federalizare. N-am putut consulta originalul articolului, întrucît numărul respectiv din *Ost- Deutsche Post* nu se găseşte în ţară. Dar, de fapt, *Ost- Deutsche Post* reprodusese articolul lui Palacky după, *Narodni Novini* din Praga. Ceea ce interesează e faptul că publicaţiile româneşti au preluat operativ articolul lui Palacky şi l-au publicat în traducere românească. Mai operativă este *Bucovina,* care inserează articolul sub titlul *Centralisatiunea si federotiv.nea în Austria* (II, 1849, p. 288-289; III, 1850, p. 8- 11; 13- 15) încă din decembrie 1849. Urmează *Gazeta Transilvaniei,* unde titlul este: *Despre centralizăciune şi egala îndreptăţire în Austria* (XIII, 1850, p. 13—14; 17—19). Pentru *Gazeta Transilvaniei,* articolul a fost tradus de Gavril Munteanu (vezi scrisorile următoare), dar nu după originalul din *Narodni Novini,* cum se afirmă în *Bibliografia analitică a periodicelor româneşti,* voi. I,. 1770— 1850, partea I, Bucureşti, 1966, p. 237, poz. 4827, ci după intermediarul german din *Ost-Deutsche Post* nr. 29 1 din 1849. După un mai vechi obicei al său, George Bariţ anticipează studiul lui Palacky cu un „articol pregătitor", *Centralisarea şi federalismul'* (în *Gazeta Transilvaniei,* XIII, 1850, p. 12), în care înfăţişează tabloul dezbaterilor pe- tema organizării statale a Austriei: în timp ce germanii cer o riguioasă centralizare, ungurii luptă pentru o federalizare a „Coroanei Sfîntului Ştefan" cu Austria, iar slavii şi românii sînt pentru o largă federalizare, care să permită împlinirea năzuinţelor tuturor naţiunilor din imperiu.

11 *Gazeta Transilvaniei,* reapărută într-adevăr (vezi *George Bariţ şi contemporanii săi,* I, p. 158, n. 3), nu va apuca să tipărească articolul lui Palacky, întrucît din februarie 1850 ea este desfiinţată printr-un ordin al guvernatorului Wolgemuth *(Ibid.* ,11, p. *367-368,* n. 2).

12 Aluzie la o ştire apărută în *Gazeta Transilvaniei,* XIII, 1850, nr. 1, p. 1: *„Braşov^* Universitatea, adică dieta năciunei săseşti este, precum se ştie, adunată la Sibii cu învoirea Guberniului, deşi ne aflăm în stare de asediu". Era un privilegiu deosebit pe care autorităţile absolutiste îl acordau enclavei săseşti, pentru a-şi împărţi un mare împrumut primit din partea Guberniului. Articolul se încheie într-o notă de mîhnire pentru felul cum saşii i-au exclus pe românii din zonă de la acest subsidiu, iar pe de altă parte i-au supus: pe români la o dare nouă şi grea, fără ştirea şi consimţămîntul lor.

13 Vezi scris, anterioară, n. 14.

14 Se simţea nevoia întăririi Delegaţiei române de la Viena. Avram Iancu va porni,, într-adevăr, spre capitala Imperiului, în februarie 1850. Vezi despre acest eveniment: *Al. Lupeanu-Melin, Călătoria lui Iancu la Viena,* în *Blajul,* I, 1935, nr. 5, p. 222—224; *Silviu Dragomir, Avram Iancu,* Bucureşti, 1965, p. 265—266; *George Bariţ şi contunpcrănii săi,* II, p. 367—368.

15 Printre nenumăratele probleme româneşti pe care Delegaţia română de la Viena trebuia să le rezolve, în condiţiile din ce în ce mai grele ale absolutismului centralizat, era şi aceea a burselor de studii pentru studenţii români din Universitatea de la Viena. Mulţi tineri şi-au întrerupt studiile din cauza evenimentelor din 18-8— 1849, iar reluarea lor era cu neputinţă, din cauza sărăciei. Dar deputaţii români vor inainta. o cerere în sprijinul lor, către Ministerul cultelor şi învăţămîntului de la Viena, abia în 10 august 1850.

16 *Petru Pop* din Sîmpetru (vezi-1 în fruntea listei de la n. 15) e una şi aceeaşi persoană cu viitorul canonic şi prepozit capitular Petru Pop din Lugoj (vezi în acest volum

scrisorile lui Ştefan Moldovan către Bariţ, nr. XLIII, n. 6). Adăugăm aici în plus faptu că tot el este elevul Petru Pop din anul II filosofie de la Blaj, care s-a răzvrătit în 184 împotriva episcopului Lemeni, alături de mulţi alţi elevi, în timpul cunoscutului „proce lemenian" din 1842— 1846 (vezi în acest volum corespondenţa lui Ştefan Moldovar XL, n. 7; apoi: *George Bariţ şi contemporanii săi,* III, p. 36—39; *Coriolan Suciu, Crîn peie din procesul dintre profesorii de la Blaj şi episcopul Lemeni (1843—1846),* Bla 1938; *Iosif Pervain* şi *Ioan Chindriş, Corespondenţa lui Alexandru Papiu Ilarian,* I Cluj, 1972, p. 245-258.

17 Se pare că Ioan Maiorescu s-a întors de la Viena, în noiembrie 1849, bolna de un ochi. în ianuarie 1850 mai era încă bolnav, căci îi scrie lui Bariţ în 8/20 ian.

18 Ziar vienez, a cărui redacţie Delegaţia română de la Viena o cointeresa să publice articole politice în favoarea românilor. La fel s-a întîmplat cu *Presse* şi *Os Deutsche Post,* unde s-a publicat şi celebra scrisoare a lui Palacky (vezi supra, n. 1

19 Fruntaşii români transilvăneni şi-au îndeplinit din plin această datorie, info mînd Delegaţia română despre „starea lucrurilor" de acasă. Ne-au parvenit pînă astă următoarele scrisori: 6 de la George Bariţ (B.A.R., Fond. coresp., inventar nr. 2415 24146-24151), 3 de la Aron Florian (Fond. cit., nr. 24153-24155), 5 de la Gavril Mu teanu (Ibid., nr. 24184-24188),3 de la Andrei Şaguna (Ibid., nr. 24190-24192), 1 de negustorii braşoveni Ioan Jipa, Ioan Iuga şi Rudolf Orghidan (Ibid., nr. 24194) ş S-au publicat, sub titlul *Scrisori din anul 1850,* în *Convorbiri literare,* XXXIII, 18 nr. 3, p. 193-208; nr. 5, p. 419-421; nr. 6, p. *553-565;* nr. 7, p. 628-643; nr. 8, 700-706; nr. 9, 795-802; nr. 10, p. 904-907; nr. 11, p. 1026- 1034; nr. 12, p. 110 1195.

20 Vezi nota 10, aci supra.

21 Evenimente relatate în *Gazeta Transilvaniei,* XIII, 1850, nr. 1, p. 2.

22 Vezi scris, anterioară, n. 12.

23 Abuzul Guberniului se confirmă prin faptul că atît domeniul Cutului, dăr de Petru Pavel Aron şcolilor din Blaj (vezi *Augustin Bunea, Episcopii Petru Paul A şi Dionisiu Novacovici sau istoria românilor transilvăneni de la 1751 pînă la 1764,* Bl 1902, p. 300—304) cît şi donaţia în bani a medicului Simion Ramonţai (vezi *Testament pie donaţi medicinae doctoris Simeonis Ramontzai,* în *Foaie pentru minte. . .,* 1852, nr. 15 16, p. 57—64; *Ioan Raţiu, Scurte notiţe informative,* Braşov, 1911, p. 73—75; *Geo Bariţ şi contemporanii săi,* III, Bucureşti, 1976, p. 336, nota 2) erau proprietăţi na nale ale românilor, fără vreun amestec al finanţelor statului. George Bariţ ştia de ac abuz al Tezaurariatului, dintr-o corespondenţă de la Blaj, pe care o publică în *Ga Transilvaniei* (XII, 1849, nr. 26, p. 99-101) sub titlul: *Blaj,* 30 *dec. 1849.*

24 Lui Alexandru Papiu Ilarian ,Capitulul episcopal din Blaj îi acordase o bu Ramonţai pentru Universitatea din Viena, cu numărul 77/17 martie 1848. După re luţie, i s-a reînnoit stipendiul de care n-a putut beneficia din cauza evenimente din 1848- 1849.

25 Ceilalţi trei tineri care au primit stipendiu din Fondul şcolar Ramonţai, pentru studii de drept la Viena, au fost Iosif Hodoş, Ioan Raţiu şi Ioan Şipotariu. D cum autorităţile blocaseră banii fundaţiei, cei patru „iurişti" merituoşi au aştej zadarnic banii la Viena. Vezi în acest sens corespondenţa lui Papiu Ilarian cu Tim Cipariu, în *Iosif Pervain* şi *Ioan Chindriş, Corespondenţa lui Alexandru Papiu Ila* I, Cluj, 1972, p. 147- 152.

26 Funcţionar la Tezaurariatul din Sibiu.

27 „Foarte tîrziu".

28 Publicarea rapoartelor celor trei prefecţi: Avram Iancu, Axente Sever şi Sin Balint va începe curînd, în primele săptămîni ale anului 1850. Intenţia lui Bariţ a să le tipărească în *Foaie pentru minte. . .,* unde a şi început să apară raportul lui Av Iancu *(Raportul prefectului Avram Iancu despre faptele cetelor armate româneşti de comanda lui în decursul răsbelului cetăţean în anii 1848—1849,* în 1850, nr. 2, p. 12— nr. 3, p. 22-24; nr. 4, p. 28-31; nr. 5, p. 37-40; nr. 6, p. 43-48; nr. 7, p. 50- dar gestul a întărîtat autorităţile habsburgice. Iată ce-şi aminteşte Bariţ (în *Părţi d din istoria Transilvaniei...,* II, p. 655) despre curmarea publicării: el, redactorul,

provocat prin poliţa cr. de stat ca să curme la moment publicarea raportului su bşternut la Curte de către Avram Iancu, apoi apărut nemţeşte în *Romänen der Qest [erreichischen] Monarchie ;* se susţinea însă că publicarea în limba noastră ar fi periculoasă". Nesupunerea lui Bariţ a contribuit la suprimarea foilor sale, în februarie 1850 (vezi *George Bariţ şi contemporanii săi,* II, Bucureştii 1975, p. *387—388,* n. 2). După *Foaie pentru minte. . .,* raportul a fost reprodus — cît a apucat să fie publicat! — în *Gazeta de Moldavia,* XXII, 1850, nr. 8, p .35; nr. 9, p. 38-39; nr. 12, p. 51-52; nr. 14, p. 58-59; nr. 15, p. 63; nr. 16, p. 66-67; nr. 17, p. 70-71, nr. 18, p. 74; nr. 19, p. 78-79; nr. 20, p. 82-83; nr. 21, p. 87-88; nr. 22, p. 91-92; nr. 24, p. 98-99; nr. 25, p. 103- 104. în întregime, cele trei rapoarte s-au tipărit în limba germană, în fascicola a doua a lucrării lui August Treboniu Laurian, *Die Romänen der Oesterreichischen Monarchie,* Viena, 1850, p. 3-68 (al lui Avram Iancu); 69-97 (al lui Simion Balint) şi 98- 147 (al lui Axente Sever). Vezi şi *George Bariţ şi contemporanii săi,* I, p. 160, n. 3.

[29] Dimitrie Popaviţea era negustor în Lugoj şi unul dintre animatorii vieţii culturale din Banat.

[30] Rukavina, general austriac de origine slavă, a fost comandantul cetăţii Timişoara în timpul luptelor cu armatele maghiare, în 1849. O faptă de arme a unor ostaşi din Regimentul de graniţă româno-banatic nr. 13 a atras atenţia lui Rukavina asupra vitejiei românilor. Spre mijlocul lunii august 1849, Rukavina a trimis afară din Timişoara împresurată de unguri, batalionul de rezervă al regimentului format din 150 de grăniceri români. Compania a spart frontul asediatorilor şi s-a întors în cetate cu pierderi infime, aducînd 57 de prizonieri şi 2 tunuri capturate. Rukavina i-a primit cu onor militar pe ostaşii români, nesfiindu-se apoi să raporteze la Viena şi să scrie în public despre această faptă (vezi *Bucovina,* I, 1849, nr. 29, în *Supliment,* 21 septembrie; *George Bariţ, Părţi alese...,* II, p. 628).

[31] Este vorba de o celebră scrisoare a colonelului Stein, unul dintre conducătorii militari unguri de la 1849, adresată lui Axente Sever din Miercurea Sibiului, 9 august 1849. Colonelul maghiar conducea asediul cetăţii Alba-Iulia, pe care a despresuiat-o Axente Sever în 25—26 iulie 1849 (vezi nota 32, aci infra). Stein, care răspunde de fapt unei epistole anterioare a prefectului român, recunoaşte — de pe baricada adversă ! — dreptatea cauzei pentru care luptă românii transilvăneni în revoluţie. „Recunosc nedreptatea şi grozăvia maghiarizării", declaiă acest colaborator al lui Bem, înfierînd totodată faptele comise de insurgenţii maghiari veniţi din Ungaria, asupra naţiunii române. Este unul dintre cele mai convingătoare documente ale momentului, care justifică în întregime demersul revoluţionar al românilor, Scrisoarea lui Stein s-a publicat, în originalul german, în *Părţi alese. . .,* a lui Bariţ, II, anexa XXIV, p. 780—782 iar în traducere românească la *V. Popescu-Rîmniceanu, Luptele românilor din Ardeal...,* p. 289—291. Scrisoarea lui Stein nu s-a publicat atunci, după cum bănuim că se intenţiona, pe baza informaţiei din această scrisoare.

[32] Axente Sever, care era prefectul Legiunii Prima Blasiana, a purtat luptele în cel mai greu sector, în zona submontană a Mureşului. în grija lui trebuia să fie şi apărarea cetăţii Alba-Iulia, punct de sprijin al cobeligeranţilor româno-austrieci, şi trecătorilor de sud spre Munţii Apuseni. Despresurarea cetăţii Alba-Iulia a fost ultima bătălie de amploare dată de legiunea lui Axente, şi una dintre cele mai mari din întregul război revoluţionar al românilor transilvăneni. Faptele sînt narate în raportul lui Axente Sever, la *V. Popescu-Rîmniceanu, Luptele românilor...,* p. 171— 173; *Alexandru Papiu Ilarian, Istoria românilor din Dacia Superioară,* schiţa tomului III, publicată cu o introducere şi cu note de Ştefan Pascu, Sibiu, 1943, p. 129— 133. Corespondenţa între prefectul român şi colonelul Stein (vezi aci asupra, n. 31) a intervenit după alungarea armatei maghiare de la Alba-Iulia, care s-a retras spre Sebeş-Miercurea Sibiului. Din Geoagiu, unde îşi avea cartierul, Axente îi scrie lui Stein să poarte războiul în mod mai omenesc, interzicînd soldaţilor săi jafurile şi omorurile. Aghiotantul maghiar al lui Stein — acesta nu ştia ungureşte — era un mercenar german în slujba aristocraţiei maghiare î — i-a răspuns comandantului român în româneşte, aşternînd pe hîrtie cele mai triviale expresii la adresa revoluţionarilor români. Indignat, şi bănuind accidentul, Axente i-a mai scris lui Stein odată, la care colonelal inamic i-a răspuns cu binecunoscuta scrisoare din 9 august (vezi n. 31), în care recunoaşte fără ocolişuri dreptatea cauzei pentru care luptau românii.

[33] Colonelul G. August era comandantul fortăreţei Alba-Iulia. Purtarea lui cu cobeligeranţii români este binecunoscută ca ingrată. Axente Sever, care a avut cele mai multe operaţii comune cu August, scrie în raportul său (la *V. Popescu-Rîmniceanu, Op. cit.,* p. 163) despre dramatica întîmplare a acelor 85 de români care, după o luptă dură cu asediatorii cetăţii, au străpuns liniile duşmane şi au ajuns la zidurile Albei-Iulii. Colonelul August le-a refuzat mai întîi găzduirea în cetate — fapt neîntîlnit la un comandant aliat! —, mai apoi, după ce i-a primit, i-a dispersat în rîndul subunităţilor din cetate. Nu mai puţin laş s-a purtat August cu ocazia despresurării din 25—26 iulie, cînd — povesteşte Axente Sever — „garnizoana din cetate, care auzise şi ştiuse foarte bine despre lupta noastră disperată cu maghiarii, nu s-a mişcat, însă, ca să ne vie în ajutor, ca şi mai înainte dealtfel" *(Ibid.,* p. 171). Ultima mişelie a lui August, care le încununa pe toate, a fost negarea meritelor militare ale oştenilor lui Axente Sever, care i-au asigurat, prin operaţiuni grele de comando, o şedere comodă în Alba-Iulia.

[34] Raportul lui Axente Sever se încheie tocmai cu descrierea bătăliei din 25—26 iulie si cu despresurarea cetăţii Alba-Iulia *(V. Popescu-Rîmniceanu, Op. cit.,* p. 171—173).

XII

Sibii, 16/4 ianuarie 1850

Frate Bariţ !

Ca să te mai uşurez pe tine, şi ca să vază lumina cînd e cald încă ferul, am copiat din raportul lui Iancu[1] cele 2 bătăi cu Hatvany şi a treia, cu Kemeny, începînd de la: *„Anfangs Jâner* 1849 *erhielt ich"* etc[2] şi trecînd peste toate lovirile de pe la pasadele munţilor, pînă după încheierea luptei cu Kemeny, la: *„Gegen Ende des Monaths Juny"* etc.[3] Şi, cu trei expediciuni, le-am şi trimis la *Bucovina,* rugînd-o ca, în cel dintîi suplement sau foileton, să publice aceste fragmente, numai germăneşte, provocînd-i ca româneşte să le ia din *Foaia pentru minte* ş.c.l., unde nu vor întîrzia a ieşi, întregi, tustrele raporturile[4].

Deci, tu n-ai să-i trimiţ[i] germăneşte decît numai pînă unde am început eu. în cît pentru lovirile de pe la pasade, s-a rînduit Maiorescu a i le trimite, din Viena, cele mai însemnate. E destul să iasă româneşte, întreg şi nemestecat.

O să mă apuc de Palaczky[5].

Cine să duce la Viena? Maiorescu, Aron, Cipar?[6] Pentru bravi[7], încă nu ştim nimic pozitiv, cu toate că Iancului i-am mai trimis de vreo opt zile un urzoriu ultimat. Bine era să meargă cît mai mulţi, însă după părerea mea nici pe cel dintîi, nici pe de-al doilea[8] nu i-aş fi lăsat să meargă. Tu mă înţelegi! De ce nu s-au hotărît Murăşenii ?...[9] Eu nu crez ca lor să le pese mai puţin decît nouă cauza naţională, care în credinţă nu stă acum aşa rău cum sta.

Ţi-a scris cineva despre prînzul naţional dat de e[piscopul] Şaguna în zioa de Anul Nou?[10] Eu îţi număr numai toastele. întîiul toast l-a ridicat e[piscopul]. Ş[aguna] pentru meseni, adecă pentru intelegenţii

de față — și eu adaug: și pentru cei ce nu erau față! —, provocîndu-i ca să stăruiască și în viitor a ținea pe poporul român în neclintită credință cătră scumpul lor împărat [11], și a-l lumina ca să-și cunoască drepturile, pentru ca să le poată respecta și străinii; 2lea s-a ridicat pentru e[piscopul] Ș[aguna], prin directorul Fulea [12]; al 2>lea de e[piscopul[Ș[aguna] pentru deputații și bravii noștri Iancu, Axentiu, Balint și Vlăduțu [13]; al Alea idem, pentru familia cea scumpă tuturor românilor, Hurmuzachi [14] și Mocioni [15], apoi publicistul și de 12 ani redactorul nostru [16]; în fine, mult năcăjiții și persecutații noștri popi [17] veniră pe rînd.

Tu citești pe *Bote?* Eu nu l-am văzut și, prin urmare, nu poci ști dacă pomenește ceva despre serbarea solenelă ținută pentru restabilirea țării, pentru împăr[at] și pentru răpausul căzuților în războl ... [18] Dacă nu, reflectează pe toate, că cînd ar fi fost vreun *Waldprewel* [19] adevărat sau plăsmuit, nu l-ar fi ignorat.

G.M.f

[Adresa: Herrn Georg von Baricz. Cronstadt

[1] Vezi scris, anterioară, n. 28.

[2] „La începutul lui ianuarie 1849 am primit etc."

[3] „Către sfîrșitul lunii iunie etc." Gavril Munteanu a transmis, deci, partea de mijloc, esențială, din raportul lui Iancu, corespunzînd paginilor 19—61 din *Die Romänen der Oesterreichischen Monarchie,* II, unde s-a tipărit raportul in întregime și paginile 92— 125 din *V. Popescu-Rîmniceanu, Luptele romanilor din Ardeal 1848—1849.*

[4] *Bucovina* n-a publicat nimic din rapoartele celor trei prefecți revoluționari: Avram Iancu, Axente Sever și Simion Balint, iar *Foaie pentru minte. . .* va publica doar prima parte din raportul celui dintîi (vezi scris, anterioară, n. 28).

[5] Vezi scris.. anterioară, n. 10.

[6] Dintre cei trei, va pleca primul la Viena, pentru a acționa în sprijinul Delegației române, Timotei Cipariu (vezi *George Bariț și contemporanii săi,* IV, p. 309, n. 1). în 11/23 februarie se afla la Cernăuți *(Ibid.,* p. 308—309), preferind o rută bucovineană spre capitala Imperiului. Cu acest prilej, *Bucovina* nu uită să-și anunțe cititorii (III, 1850, p. 46—47) despre trecerea importantului personaj transilvănean prin reședința Bucovinei, spre a se întîlni la Viena cu „numeroasa deputăție română".

[7] Bravii sînt cei trei prefecți: Iancu, Axente și Balint, care sînt invitați și ei să meargă la Viena, spre a sprijini acțiunile Delegației. Vor pleca numai Avram Iancu și Simion Balint, însoțiți de viceprefectul Ioan Maior (vezi *Alexandru Lupeanu, Documente privitoare la Avram Iancu,* în *Blajul,* I, 1934, nr. 5, p. 218—224; *Silviu Dragomir, Avram Iancu,* București, 1965, p. 265).

[8] Adică pe Ioan Maiorescu și Aron Florian. Nu știm motivele care-l determină pe Gavril Munteanu să nu opteze pentru aceștia, însă lucrurile nu se vor petrece după dorința sa. Din primăvara anului 1850, ursoriile Delegației române din Viena către împărat și guvern vor fi semnate și de Ioan Maiorescu, alături de Laurian și Cipariu, semn că bătrînul politician pornise și el spre Viena, dar în mod mai direct (vezi *Teodor V. Păcățian, Cartea de aur. . .,* I, p. 680). Iată lista fruntașilor români, care rînd pe rînd se adună la Viena din toate provinciile românești ale Austriei, pentru a conlucra in cadrul Delegației române: Timotei Cipariu, Avram Iancu, Simion Balint, Ioan Maiorescu, Grigore Mihali, Aron Florian, Ghenadie Popescu, Ioan Maior, Petru Mocioni, Ioan Dobran, Teodor Serb, Constantin Pomuțiu, Vincențiu Babeș, Petru Cermena, Iova Popovici și Alexandru Sterca Șuluțiu (după *George Bariț, Părți alese din istoria Transilvaniei,* II, p. 670). Capii Delegației erau August Treboniu Laurian și Simion Bărnuțiu.

[9] Adică Andrei și Iacob Mureșanu. Cei doi Mureșeni nu vor face parte din Delegația de la Viena, după cum n-a făcut parte nici George Bariț.

[10] Această știre nu se va publica în *Gazeta Transilvaniei,* așadar scrisoarea l Gavril Munteanu rămîne cea mai importantă sursă despre „prînzul național" al lui Ș guna, de la 1 ianuarie 1850.

[11] Nuanța ironică este implicită și evidentă, prin formularea „scumpul *lor* în părat" !

[12] Moise Fulea (despre care vezi *George Bariț și contemporanii săi,* I, p. 149, n. se afla în ultimul său an de activitate ca director al școlilor neunite din Transilvani Se va pensiona în același an, 1850.

[13] *Nicolae Vlăduțiu,* 1818— 1872, preot greco-catolic în Bogata de Mureș, prefe al Cîmpiei Transilvaniei la 1848— 1849 — comanda 92 de sate! —, al patrulea prefe român ca importanță și activitate în cadrul evenimentelor militare din timpul revol ției. Vlăduțiu, care se remarca printr-un curaj cu totul ieșit din comun, i-a smuls l Kemeny Farkas, în iunie 1849, exclamația rămasă celebră: „Dracu să se mai bată popii!" O monografie recentă despre Nicolae Vlăduțiu a dat Petre Baciu: *Prefectid C piei Ardelene,* Editura Litera, București, 1977. Vezi și *Idem, Nicolae Vlăduțiu* (1818 1872), în *Almanah Tribuna 79,* Cluj-Napoca, 1979, p. 81—83; *Ioan Oltean, Prefe Cîmpiei Nicolae Vlăduțiu în tabără lui Avram Iancu,* în *In memoriam Avram Iancu (18 — 1972). Comunicări științifice despre Avram Iancu si epoca sa,* Tîrgu-Mures, 1972, p. -76.

[14] Hurmuzăcheștii formau cea mai celebră familie de patrioți români din sec lul trecut: Eudoxiu Hurmuzachi tatăl (Doxachi), căsătorit cu Ileana Murguleț, și co lor: Constantin, Eudoxiu sau Doxachi junior (istoriograful), Gheorghe, Alexand redactorul *Bucovinei,* Nicolae și cele două fete: Eufrosina, căsătorită Petrino și Eli căsătorită Sturdza. Vezi și *George Bariț și contemporanii săi,* IV, p. 309, n. 4; Cf. și *Geo Bariț, Familia Hormuzache,* în *Transilvania,* XI, 1878, p. 25—28; 37—40; *Observări rectificări la notițele publicate despre ilustra familie Hormuzache,* în *Ibid.,* XI, 1878, 61; *Teodor Bălan, Moșia Cernăuca și familia Hurmuzachi* Cernăuți, 1925; *Minod Duzinchievici, Cîteva documente asupra familiei Hurmuzaki,* în *Revista Arhivelor,* 1843, nr. 2, p. 449-453.

[15] Altă familie românească vestită, de data aceasta din Banat, eiau Mocione La 1850, familia Mocioni de Foen era reprezentată mai ales de copiii lui Ioan Moci de Foen era reprezentată mai ales de copiii lui Ioan Mocioni de Foen (1780— 1854), c torit cu Iuliana Panaiot: Ecaterina, Petru, Andrei, Antoniu, George și Lucian. Ro lor în mișcarea de emancipare și eliberare a românilor din Banat este binecunosc Vezi un arbore genealogic al familiei în *Constantin Diaconovici, Enciclopedia rom* III, Kemet-Zymotic, Sibiu, 1904, p. 303—307; *Teodor Botiș. Monografia familiei M oni,* București, 1939.

[16] Adică George Bariț.

[17] Cei patru preoți arestați și apoi eliberați (vezi scris. X, n. 14).

[18] Da, pomenește foarte pe scurt, în articolul-știre *Hermannstadt, 6 Januar Siebenburger Bote,* 1850, nr. 4, p. 14), faptul că la biserica neunită din Sibiu s-a ț o liturghie pentru victoria armatelor imperiale împotriva rebelilor unguri. Au luat pa guvernatorul Ludovic Wolgemuth, comisarul Eduard Bach, „Regierungsrat" (cons gubernial) Weiss von Starkenfels precum și membri ai corpului ofițerilor. A impresi mai ales intonarea „imnului național" (de fapt, cel austriac: *Doamne, ține și proteg*

[19] Infracțiuna silvică.

XIII

Sibii, 18/6 ianuariu

Fyctte

Pînă'ieri am tot copiat din raportul lui Iancu, pentru *Buco* cum mai pe larg ti-am scris cu trecuta expediciune [1] și d-aceea nu astăzi, *mi* apucai de Palaczky *. Iată, ți-l tnmiț pe jumăt

Cealaltă va urma cu viitoarea expediciune. Fă-i o introducere, specificînd pe populii cari sînt de părerea lui — federaliştii — dacă îţi dă mîna, şi afară de şoacăţi nu vei găsi centr[alişti]. Maghiarii ar concede ministeriului orice concentrare, cu condiciune ca ei, vis â vis de Austria să fie în federalism, cu supremaţie peste conpopulii din Ungaria. Ungurii n-au învăţat şi n-au uitat nimic. Vezi un glas săsesc în *Wanderer* 11. O să-1 pui în foaie-ţi?[3]

Apropos! Fraţii noştri din Viena a împuşcat un ţap — să zic ca nemţii — cu un ar[ticol] al lor, N. de 20 Xrie în cauza lui Axentiu. Gubernatorul s-a făcut foc, şi vei vedea sentinţa lui Axentiu în *Bote*[4], şi apoi, după *Bote,* făcînd horă prin toate jurnalele Vienei.

358

G.M.I

[1] Cu două zile înainte, în 4/16 ianuarie (vezi scris, precedentă).

[2] Vezi scris. XI, n. 10.

[3] *Gazeta Transilvaniei* nu va prelua nici un articol din *Wanderer,* nr. 11 pe 1850.

[4] Vezi şi scris. 1, n. 3. în *Siebenburger Bote,* 1850, nr. 9, p. 38, la rubrica *Amtlicher Theil* (Partea oficială) a apărut ştirea: *Erkenntniss:* Axente Sever din Frîua, cercul Mediaş, în Transilvania, în vîrstă de 30 ani, de religie greco-neunită, actualmente fără ocupaţie, agricultor, fiind prins asupra faptului că posedă în mod nepermis arme albe şi echipament militar, contravenind astfel decretului gubernamental din 11 august 1849, de care a avut cunoştinţă, a fost condamnat la 2 luni de temniţă, peste arestul preventiv, pentru dosirea armelor. A fost, însă, «graţiat de excelenţa sa cezaro-regescul guvernator civil şi militar, domnul general-locotenent baron de Wolgemuth, luîndu-se în consideraţie meritele sale anterioare. Hotărîrea s-a comunicat în aceeaşi zi, 24 noiembrie 1849. '

De la Cezaro-Regisctd Tribunal militar din Sibiu".

XIV

Sibii, 22/10 ianuarie 1850

Frate Bariţ!

îmi pare foarte rău de năpasta peste care ai dat, din cauza acelor ştiri[1]. Dică e cineva scrupulos în dare de ştiri, sînt eu. Las' că nu mi-a trecut prin minte că se vor publica! Dar, chiar aşa să fi fost, eu le-am lucrat dintr-un bilet ce proto[po]pul Mânu[2] îl trimisese lui Aron[3]. Ce poci, fac, şi voi face ca să ieşi din această neplăcere. îndată după primirea scrisoare! tale, m-am dus la Mânu, l-am întrebat de izvorul de unde a luat acele ştiri, şi l-am rugat ca să scrie, cu cea dintîi poştă, la Orăştie, ca să se cerceteze pe subt mînă. Mi-a făgăduit că va seri la popa. D3 altă parte, vom ruga şi cancelaria ep[isco]pală să facă asemenea, să scrie protop[op]ului. Vezi bine că acte oficiale nu vom căpăta, dar încai ne vom încredinţa despre fiinţa adevărului.

Eu pe *Bote* încă nu l-am găsit[4] (mie nu-mi dă mîna să mai ţin şi gazete germane, după pierderea ce am simţit în războiul acesta civil — ca la 400# cu tot! — şi, pe lîngă, nici nu cîştig); nu ştiu, dar pînă la

ce grad ai să te aperi. în toată întîmplarea, cazul a[...] tragă după sine aplicaţia SS citaţi ai legii de presă[5]. [...] vor seri de la Orăştie. Pînă atunci zi lui *Bote* că vei [...] plîndu-se să se fi înşelat odată un corespondinte al t[...] ştire etc.[6] Asta e părerea mea.

Nu mai publica urmarea articu[lu]lui meu. [...] l-am trimis jumătate la 18[7], şi cealaltă prin frate[...] ţi-am fost scris, zăbava a fost că am trebuit să copi[...] coaie din raportul lui Iancu.

35>

[Adresa:] Herrn Georg von Baricz. *Cronstad[...]*

[1] Vezi şi nota 6. „Ştirile" care-i produceau încurcături lui [...] *Gazeta Transilvaniei,* XII, 1845, nr. 22, p. 86, coloana a H-a. N[...] zivi din Scaunul Orăştiei au adunat de la români 30 de stînjen[...] „că trebuiesc în seama soldaţilor". Inspectorii, însă, şi-au însuş[...] du-se abuzul, aceştia au plătit o „însemnată gloabă de bani". Ob[...] tatea administrativă cu nepărtinire, ca aceasta, trebuie să mai [...] rădăcină". Ziarul săsesc *Siebenburger Bote* a reprodus ştirea la [...] (nr. 2 din 4 ianuarie, p. 6), cu un comentariu de subsol de patru[...] ştirea din *Gazetă,* în care se exprimă rezerva redacţiei sibiene faţ[...] tate de la Orăştie. Aflăm, pe baza acestei scrisori, că autorul [...] ştire foarte scurtă! — este Gavril Munteanu. Inspectorii în c[...] Fridrich Wagner, au răspuns apoi ei înşişi, violent, în n[...] *bitrger Bote* (16 ianuarie, p. 43), afirmînd că ziarul lui Bariţ,, [...] ori, cu uşurinţă şi răutate, a fi unealtă a minciunii şi urii na[...]

[2] Nicolae Maniu era protopop greco-catolic al Sibiului. V[...] *şi contemporanii săi,* III, p. 1—57.

[3] Aron Florian, care se găsea şi el la acea dată în Sibi[...]

[4] Adică numărul 9 din *Siebenburger Bote,* unde se publi[...] saşi.

[5] Nu se va ajunge la proces de presă, dar noul scandal va[...] inţarea foilor din Braşov, o lună mai tîrziu, în februarie 185[...]

[6] Bariţ nu se pierde cu firea în faţa atacului celor doi [...] pare că se întîmplă cu Gavril Munteanu! — ci răspunde la rî[...] în articolul *Gazeta şi inspectorii de la Orăştie* (în *Gazeta Transilva[...]* p. 14), semnînd: „Gheorghiu Bariţ, redactorul *Gazetei* şi al *Foaie[...]* aceleiaşi chestiuni în nr. 7 (p. 28) şi 8 (p. 30—31), fără să mai [...] intervenţia din *Siebenburger Bote* ca o calomnie care nu-1 atinge [...] mai de frunte bărbaţi ai năciunei române, începînd de la episc[...] oficial". Redactorul braşovean demască reaua credinţă, ca ş[...] în cauză.

[7] Vezi scris. XI, p. 10.

XV

S[...]

Frate !

Cu sfîşiere de inimă îţi citesc scrisorile. Din desea u[...] alta, simţim adînc st'rîmtoarea în care te afli[1]. D-a[...]

scrisoare a ta în cauza aceasta fatală, ți-am și scris — mă mir că n-ai mai primit-o! — înștiințîndu-te că acele știri s-au luat dintr-un bilet ce d. prota Mânu [2] îl scrisese lui A[xente]. Ele n-au fost menite pentru publicitate, căci altmintrelea ți se trimiteau altfel. Nenorocirea e aci și, crede, dețeptul ce-1 suferi tu pe cîmpul publicității îl simțim afund toți. Ce putem face, nu ca să depărtăm, ca încai să muiem lovirea? Eu, îndată am rugat pe Mânu să scrie la Orăștie să cerce despre ființa adevărului[3], și au făgăduit că va seri, și nu ne va înșela. Am rugat pe Pantazi [4] să scrie lui Popovici [5]. Tot prin el am adresat o scrisoare și către Szentivan[6]. Am vorbit toți cu e[piscopul] Ș[aguna], i-am arătat critica pozițiune a ta și amerințarea foilor. Ne-a zis că de ce nu te adresezi în scris către dînsul? Nițu [7] a vorbit cu gubernătorul. I-a spus că vor să-ți suspendeze *Gazeta.* I-au zis că: *„Ichhabees ins Lebengerufenl"*[8] și fără știrea lui nu face nimeni; apoi el nu știe nimic etc, cum mai pe larg ți-o scris alaltăieri dînsul[9].

După toate aceste, părerea mea este ca cît mai fără zăbavă să revoci acea știre, zicînd că corespondintele au fost rău informat, și tu cu bucurie îndreptezi o eroare [10]. Iar cînd nu s-ar mulțămi cu atît, apoi adresează-te către e[piscopul] Ș[aguna] [11]. Se înțelege, după revocăciune. Și apoi, puțină răbdare și, cu ce ne măsură, să le măsurăm.

îți aduci aminte de înjurăturile lui *Bote* din anul trecut, dacă nu mă înșel N. din^martie 8, știi cum a înjurat pe toți prefecții etc [12]. Hei, avem atestate minunate, chiar de la streini, pentru buna purtare a lor etc.!

Astea pentru tine numai!

361

M./

[1] Pe la mijlocul lunii ianuarie 1850, după intervenția lui Bariț în *Gazeta de Transilvania* în legătură cu cazul de la Orăștie (vezi scris, precedentă, n. 1 și 6), foile săsești reușiseră să impună punctul lor de vedere, după care inspectorii Joseph L - reni și Friedrich Wagner ar fi fost *calomniați* pe nedrept în ziarul românesc. Ca și Gaviil Munteanu, *și* alți fruntași români erau speriați, din cauză că veridicitatea știrii despre infracțiunea celor doi era greu de dovedit. în 8/20 ianuarie 1850, Ioan Maiorescu îi scria lui Bariț din Sibiu că „[Andrei] Murășanu s-a spăriat de *Bote* pentru dregătorii cu lemnele" (vezi *George Bariț și contemporanii săi,* I, p. 322). Tapajul în jurul „afacerii inspectorilor" avea un rost bine determinat acum, cînd politica mare a Imperiului nu era favorabilă: existenței unor ziare negermane, căci — vezi infra, scris. XIX — „oposiciune alta în Austria nu e, decît a naționalităților", orice pretext era bun pantru sugrumarea *Gazetei* lui Bariț. Amintindu-și de acest incident în *Părți alese din istoria Transilvaniei. . .* (II, p. 655), Bariț scrie: „într-aceea apucase a se publica în *Gazetă o* corespondenție a lui Gavriil Munteanu despre o prevaricațiune de 15 stînjeni lungi de lemne groase destinate pentru magazinul militariu de la Orăștia, descărcate însă în curțile unor senatori din Orăștie, iară apoi locuitorii satelor respective siliți ca să mai aducă alți 15 metri de lemne la magazinul militariu. Acea corespondenție căzuse ca o mică bombă în Sibii și în Orăștia. Senatorul Wagner [unul dintre cei doi inspectori — n.ns.] insultă pe redactor prin o scrisoare și-1 provocă [la duel — n.ns.], iară comanda districtului îl dete în judecată". Scrisoarea de provocare a lui Friedrich Wagner, din 16 ianuarie 1850, se păstrează și azi la B.A.R., ms.rom. 1004, p. 249 r. Tîrziu, cînd și-a ordonat corespondența pe volume, Bariț, acum bătrîn, a adnotat scrisoarea lui Wagner cu următoarele cuvinte pline de proaspătă amărăciune.: „1850. Ian. 10. Friedrich Wagner. I-am convins pe acei blăs-

tămați că au furat 59 stînjeni [nu 15, cum a scris *Gazeta* în nr. 22 din 1849 — n.ns.] lem lungi de la magazinul milităresc. Am avut testimoniile satelor la mînă și le-am dat Gubern, care însă n-a pedepsit deloc pe acei hoți". în locul lor va fi pedepsit Bariț însu într-un mod mai mult decît drastic, prin interzicerea foilor sale (vezi scrisorile următoa inel. notele).

[2] Vezi scris, anterioară, n. 2.

[3] Adevărul din știrea despre inspectori va fi destul de anevoie de dovedit, motive pe care Munteanu le narează în scrisoarea XVI. Bariț notează în două locuri *a dovedit* acest adevăr: odată în adnotarea la scrisoarea lui Friedrich Wagner (ve aci asupra ,n. 1) și a doua oară în *Părți alese din istoria Transilvaniei. . .* (II, p. 6

[4] *Grigore Pantazi,* 1824— 1854, profesor la Seminarul teologic din Sibiu, secr episcopal, una dintre marile speranțe ale Episcopiei neunite din Sibiu. A studiat la Pe și Viena, unde, la Seminarul „Sfînta Barbara, și-a luat și doctoratul în teologie. Fo agreat de episcopul Șaguna, acest brașovean de-o inteligență ieșită din comun a u repede treptele ierarhiei monahale, pînă la gradul de protosinghel. Moartea lui pre tură, la numai 30 de ani, 1-a mîhnit pe Șaguna, în mod deosebit, încît în 1855 a creat Fon ecleziastic Pantazi, cu un capital inițial de 2 000 de florini, ridicat de mitropolit, la 1 pînă la 25 000. La data acestui conflict de presă, Pantazi era secretarul lui Șag

[5] Apelarea la protopopul Absalom Popovici din Orăștie nu va avea rezulta -scontate. în 14/26 ianuarie 1850, Ioan Maiorescu îi scrie lui Bariț, din Sibiu (vezi *G Bariț și contemporanii săi,* I, p. 323): „Am vorbit alaltăseară cu Popovici, prot de la Orăștie, despre acel caz, și el zice că ei, în Orăștie, n-au aflat nimic despre pretinsă faptă a inspectorilor, dar va cerceta mai departe".

[6] Cf. *George Bariț și contemporanii săi,* I, p. 323, Nicolae Szentivânyi era, în 1 comisar gubernial la Cluj.

[7] Nițu: Ioan Maiorescu.

[8] „Eu am înființat-o!"

[9] Nu s-a păstrat vreo scrisoare a lui Ioan Maiorescu către Bariț din 12/24 ianu 1850. Există trei cu altă datare — una din 8/20 și două din 14/26 ianuarie (vezi *G Bariț și contemporanii săi,* I, p. 221—224) — dar toate sînt lapidare. în toate trei g referiri la „cazul de la Orăștie".

[10] George Bariț nu-și va face *mea culpa,* ci, dimpotrivă, va insista pînă la d direa adevărului, în februarie 1850, cînd guvernatorul Wolgemuth a desființat foile Bariț, motivul cel mai. . . serios invocat a fost *„Wegen Halsstarrigkeit"* (pentru cerb vezi *Corneliu Diaconovici, George Barițiu 12/24 mai 1812—1892. Foi comemorativ serbarea din 12/24 mai 1892.* Sibiu, 1892, p. 34).

[11] Nu va apela nici la ajutorul lui Șaguna.

[12] Defăimarea de care pomenește Munteanu a avut loc în *Siebenburger Bote,* 1 nr. 26 din 28 februarie, p. 99— 100, în articolul mai complex: *Oesterreichische Mon Siebenbilrgtn. Hcrmannstadt, am 2 februar.* De fapt, nominal, e pomenit numai A Sever, cu ocazia retragerii legiunii sale la Vingard, după înfrîngerea imperialilor. redactorul sas trece brusc la următoarea aserțiune: „Sîntem de convingerea nestrămu că mîna pedepsitoare a dreptății va ajunge cu siguranță pe toți acei netrebnici (și excludem pe domnul Axente Sever!) care, sub pretextul de a conduce poporul în împotriva dușmanului, au furat, au prădat, au ucis în țară în mai mare măsură rebelii".

XVI

Sibii, 2 fevruariu

Frate Bariț!

Am primit și scrisoarea ta de la 29/18 [recte: 17 — n.ns.] iaauar Zelul nostru în cauza Orăștiei [2] ție se vede a ți se fi părut prea s

parat, de vreme ce ai găsit de cuviinţă a ne da pinteni, amerinţînd oarecum. Părerea mea, de la început, cum ştii, a fost ca să revoci acea ştire simpliciter[3]. Că trecutul tău l-ai pus sub scutul atîtor bărbaţi de mare autoritate, ai nimerit-o, Satisfăcciunea a urmat, cum văz în *Satellit*[4]. A rămas acum toată povara pe inocentul corespondinte[5]. Care să fie soarta lui? Nu cumva, zicînd tu că dacă nu ţi se vor cîştiga actele nu poţi pregîndi ce se va întîmpla, i-o ai hotărît-o? Zici că Niţă îţi scrie că cancelistul mărturiseşte şi acum[6]. Tu ştii că Niţă e sancuineu. Ca să te poţi orienta şi să preţuieşti numai cît merită rezultatul ce se poate dobîndi din cercările d-aici, află starea lucrului cum este: în noiemvrie şi X$^{\text{he}}$ 1849 s.n. fiind grămădite cancelariile cu o grămadă de scris, s-au căutat şi s-au luat de unde s-au găsit, mai mulţi copişti, cu diurnu. între aceştia a fost unul, sintaxist[7], întrebuinţat în cancelaria de expeditură a Tezaurăriei, subt priveghierea d[omnulu]i Popovici[8]. între 5 şi 6' X$^{\text{he}}$ 1849 s.n. acest sintaxist vine la d. paroh Nicolae Mânu[9] şi-i spune că la dînşii în cancelarie s-ar fi copiat o hîrtie coprinzătoare de ştirea *în cuestiune.* D[omnul] Mânu nu pierde vremea şi, printr-un bilet, face între altele lui Aron[10] cunoscută această ştire. De la Aron, apoi, ştii cum a ajuns la tine.

Chemîndu-se, prin d. Mânu, faţă acel sintaxist — numele nu mi-1 spună d. Mânu !—, mărturiseşte şi acum că în adevăr s-ar fi copiat acea poruncă. Am stăruit ca să meargă să învieze pe nişte fraţi de ai noştri, rugaţi ca să cerce prin arhivă după urma acei cauze. N-a fost putinţă, cum zice d. Mânu, a-1 face să meargă, dar i-am orientat noi, determinind zioa între 5 şi 6 X$^{\text{ng}}$, în care băiatul veni cu ştirea la d. Manu.
363 Ce-i<ameţeşte pe / aceşti fraţi în cercetare este că cum o cauză administrativă să ajungă în speditura Tezaurăriei! ?. .. Vom vedea ce se poate dobîndi. Eu unul, însă, nu sprerez mult. Dacă este să se afle adevărul, acesta se poate numai în faţa locului. D-aceea d. Manu a scris încă d-atuncea la popa unit Ilieşiu[11] din Orăştie. Pantazi[12], prot[opopul] Popovici şi Aron — tot prin Pantazi şi Popovici — ,lui Szentivanyi[13]. îiltr-âceea veni la Sibii prot[opopul] Popovici. Fu rugat de toţi să cerce după adevăr. Mai dăunăzi am scris eu senatorului Balomiri[14] din Sebeş, ca să trimită un expres dinadins la faţa locului. Ce se va dobîndi, ei fură rugaţi ca să-ţi trimită de-a dreptul la Braşov.

Atîta am putut face. Rezultatul e al viitorului. Adieu !

Gavrfil J.

P.S. Dapă tonul cu care păşesc inspectorii, ei se par siguri de ceea
363 ce zic.[15] /

[1] Scrisoarea lui Bariţ către Gavril Munteanu nu se cunoaşte.

[2] Vezi scris. XIV, n. 1 şi 6; XV, n. 1.

[3] Nu revocă. Vezi scris, anterioară, n. 10.

[4] „Satisfăcciunea" este un nou atac al celor doi inspectori de la Orăştie, Joseph Loreni şi Friedrich Wagner, în urma articolelor lui Bariţ (vezi scris. XIV, n. 6). S-a publicat, sub titlul *Aus Broos* (Din Orăştie) în *Satellit,* revista săsească din Braşov, 1850, nr. 8: din 30 ianuarie, p. 31.

[5] „Corespondintele", cam speriat, era însuşi Gavril Munteanu (vezi scris. X
n. 1; XV, n. 3). Mai puţin slab de înger, Bariţ îl va scuti pe Munteanu de necazuri
care acesta şi le imagina, luînd asupra sa întrega răspundere a înscenării. Dacă a ex
o scrisoare amenințătoare din partea lui Bariţ, cum ar reieşi din această scrisoare
ne putem da seama în actualul stadiu de cercetare (vezi nota 1, aci supra), Oricum,
din întreaga documentaţie a acestui răir intenţionat proces de presă, nu reiese că nu
lui Gavril Munteanu ar fi fost implicat într-un fel oarecare. în scrisorile următoare, t
lui e liniştit în ceea ce-1 priveşte, alarmîndu-se, însă, în legătură cu soarta foilor lui E

[6] Este vorba de un elev, rudă a protopopului Nicolae Maniu. Acest practica
Teazurariatul din Sibiu, al cărui nume Maniu l-a ascuns cu multă grijă, este sursa
mară a ştirii din *Gazeta Transilvaniei* nr. 22 pe 1849 (vezi scris. XIV, n. 1). Vezi d
el scrisoarea în continuare.

[7] „Sintaxist" = elev în clasa a IH-a a gimnaziului, numită şi clasa de sir

[8] Protopopul din Orăştie (vezi scris, anterioară, n. 5).

[9] Protopopul Nicolae Maniu din Sibiu (vezi scris. XIV, n. 2).

[10] Aron Florian.

[11] Parohul greco-catolic al Orăştiei era Ioan Pop Ilieşiu (vezi *Schematismus
rabilis cleri graeci-ritus catholicorum Dioeceseos Fogarasiensis in Transilvania pro
a Christo nato MDCCCXLII [1842] ab Unioneaum Ecelesia Romana CXLV [145],*
[1842], p. 185.

[12] Vezi scris, anterioară, n. 4.

[13] Scris, anterioară, n. 6.

[14] „Senatorul din Sebeş" era Ioan Balomiri, membrul cel mai marcant a fa
române Balomiri din Sebeş.

[15] Scrisoarea poartă una dintre cele mai amuzante adnotări din cîte am în
în corespondenţa lui George Bariţ: „Febr. 1850. Ga[vril] M[untea]nu. Altădată
înveţe oricine a culege ştiri de la copii". Face aluzie la elevul „sintaxist" care a fu
ştirea cu furtul de lemne din Orăştie.

XVII

Sibii, 20 fevruariu

Frate!

îţi trimit o copie de un circular, ca să-1 biciuieşti dacă-1 vei ju
contrariu intereselor cauzei române, sau să-1 aibi pro notiţia, din co

Te rugasăm ,în cea din urmă scrisoare, să-mi trimiţi o copie
acel N. al lui *Bote* din 1848, în care conducătorii poporului toţi se nu
Spitz-luben[2]. Dacă nu poţi a mi-1 procura pe acesta, te rog pu
cineva să-mi citeze numărul şi datul al acelei foi din *Kronst[*
Zeit[ung], 1849, în care redacţiunea zice că Şaguna, cu ocaziunea p
căţiei ţinută în biserica din Seriei, după venirea sa din Viena, în tre
prin Braşov către Sibii, ar fi propus poporului de model pe nemţi,
pe saşi[3]. Eu am fost de faţă. E o minciună! Asemenea, să-mi c
şi pe acel număr, cu datul, din *Bote,* în care, fiind vorba de Molke
mi se pare redactorul foilor din Braşov, sub regim[ul] maghiar
sansculot german, redacţiunea din Sibii face deosebire între s
nemţi, zicînd că Molke nu e sas, ci neamţ[4]. Eu aş vrea să ră
cîteva din o mie şi o sută de calumnii şi minciuni săseşti, borîte
an încoaci asupra noastră, luînd ocaziune dintr-un articui *R,* din V
ieşit în *Wenderer,* ieşit, cum se vede, din pana cunoscutului Reiniche

îmi lipsesc însă gazetele germane din Tr[ansilv]ania, să tac de altele din Viena, cîte mi-ar face trebuință spre a compila un articol cumsecade.

Dacă pînă acum nu-i fi provocat pe Axentiu în *Gazetă,* ca să subscrie
367 raportul, / apoi mai temporizează pînă ți-oi scrie[6]. El e venit de ieri în Sibii, se plimbă cu sania cu cocoanele, în năcazul sașilor. Nu ni-am putut întîlni, să vedem ce om face.

Dar cum vin așa de neregulat foile d-tale, chiar și în Sibii? N[umerele] 5 și 7 mie îmi lipsesc. La alții, altele..

Nu-mi cunoști sfiala mea, cînd zici să merg la gubernatorul. Eu o să pui pe alții să cerce instănțiile voastre.

S-aude că deliberatul pentru Lemenyi ar fi ieșit. Nouă încă nu ne este cunoscut[7].

De la A[8] și N[9] avem știre din Peștea, de la 6 febr[uarie].

Poșta de Viena nu a venit de cinci zile.

367v *Gavriil.* \

[1] Afacerea cu „circularul" este mai importantă decît s-ar crede la prima vedere. în urma cunoscutului conflict al fruntașilor naționali cu episcopul greco-catolic Ioan Lemeni, la 1842— 1846, unul dintre capii partidei naționale din Transilvania, Nicolae Maniu, a fost debarcat din funcția de protopop al Sibiului (decretul episcopal nr. 870 din 17 septembrie 1845; vezi *George Barit și contemporanii săi,* III, pp. 1—57, p. 10) și înlocuit cu un cirac al lui Lemeni, parohul Vasile Kertesz din Ocna Sibiului. Acum, la începutul anului 1850, cînd înlăturarea lui Lemeni de la conducerea Episcopiei greco-catolice a Făgărașului era inerentă, din cauza colaborării sale cu aristocrația „revoluționară" maghiară la 1848— 1849 (va demisiona în martie 1850; vezi *Ibid.,* p. 151, n. 25; 154, n. 5), se punea și problema reașezării în drepturi a lui Maniu, care condusese protopopiatul din 1825. Dar, pînă una-alta, Vasile Kertesz își exercita atribuțiile de protopop, în stilul maghiarofil și ultracatolic învățat de la patronul său Lemeni. în acest sens, neinspiratul Kertesz trimite, la 23 februarie 1850, o epistolă circulară către preoții din subordine, cu un conținut care îi scandalizează pe fruntașii naționali. Textul circularei, se păstrează la B.A.R., ms.rom. 999.

Surprins de conținutul ei, Barit, deși presat de probleme politice mult mai importante, demască tendința circularei în *Gazeta Transilvaniei,,* în articolul *Sibii, 20 fevr.* (XIII, 1850, ni. 12, p. 46—47), alcătuit pe baza acestei scrisori. Preoții români sînt sfătuiți să nu se aboneze pînă nu vor cerceta programul revistei maghiare, ca să vadă dacă ea se va ocupa cu probleme generale de religie, sau va aluneca în polemici confesionale, dăunătoare înțelegerii între români.

[2] Corect: *Spitzbuben* — netrebnici. Vezi despre această insultă la adresa conducătorilor români scris. XV, n. 12.

[3] Numărul solicitat din *Kronstädter Zeitung* este 48, din 10 septembrie 1849, p. 211, unde se relatează despre șederea lui Șaguna la Brașov, în drumul de la Viena spre Sibiu. Cu această ocazie episcopul a ținut în Schei o slujbă, în a cărei predică a cerut românilor să fie harnici și cinstiți, dîndu-le de exemplu poporul *german,* și nu pe sașii transilvăneni.

[4] în articolul cu pricina *(Siebenburger Bote,* 1849, nr. 109 din 22 august, p. 393: *Aus den Ruinen des Sachsenlandes in Siebenburger)* se spune, într-adevăr, că redactorul brașovean Moltke n-a fost sas, ci „ein rothes Deutsche" (un neamț roșu, adică revoluționar).

[5] *Iakob Rannicher,* 1813— 1875, fruntaș și politician sas din Transilvania. După revoluție, odată cu reorganizarea Guberniului sub Karl Schwarzenberg, Rannicher ajunge „concipist gubernial". Era posesor al decorației Crucea de aur pentru merite, primită ca urmare a fidelității față de monarhul de la Viena. Vezi despre el Fr. D. Teutsch, *Iakob Rannicher. Ein Lebens und Zeitbild aus dem Kampf der Sachsen um ihr Recht,* Sibiu, 1922. Firește, Gavril Munteanu nu va mai apuca să scrie vreo replică la articolul lui Rannicher, publicat în cotidianul vienez *Wanderer.* Sîntem în 20 februarie 1850 stil n corespunzător zilei de 8 februarie stil vechi. în 13/25 februarie, *Gazeta de Transilu* va fi interzisă.

[6] Indignat din cauza arestării sale (vezi scris. IX, n. 3; XIII, n. 4), Axente S a întîrziat mult împlinirea dispoziției venite de la Viena, de a raporta împăratului de faptele de arme ale legiunii sale în timpul revoluției. Rapoartele lui Avram Iancu și mion Balint erau demult gata. Și al lui Axente fusese întocmit, cu ajutorul lui Ioan M 4eseu și Gavril Munteanu, urmînd doar ca eroul să-l subscrie și să-și asume faptel arme în sprijinul imperialilor. Dar, dezamăgit și revoltat, „prefectul de fier" n-a să-l iscălească multă vreme ,intenționînd, credem, să refuze a da socoteală de fap sale și să renunțe la gloria meritată. Ar fi fost un preludiu precoce la refuzul lui Av Iancu din 1852 de a se întîlni cu împăratul nerecunoscător. Dar, în 1850, cînd spera în smulgerea unor drepturi politice pe seama românilor erau foarte vii, gestul lui Ax n-a fost posibil. Fruntașii români, panicați la gîndul că un refuz din partea lui Ax ie-ar putea zădărnici demersul politic, au exercitat presiuni morale asupra lui, me pînă la a-l provoca în mod public, prin *Gazeta Transilvaniei,* să-și subscrie și să-și î teze raportul. La această „provocare", devenită fapt împlinit, se referă Gavril Muntea Vezi și scris, următoare, n. 1.

[7] Vezi și nota 1, aci supra. Na știm ce „deliberat" putea să iasl în legătură c lăturarea din scaunul episcopal a lui Ioan Lemeni — căci despre acest eveniment vorba! —, fiindcă ierarhul român, ales prin vot, pe viață, nu putea fi destituit de Papa de la Roma. Așadar, se forța demisia lui Lemeni — procedeu utilizat c secol înainte, în cazai lui Inochentie Mieu !, dar arhiereul, sfătuit de un grup de prot In frunte cu Ioan Fekete Negruțiu de la Cluj, a amînat cît a putut actul demisiei. G Bariț a fost un mare susținător al lui Lemeni (vezi *George Bariț și contemporani* III, p. 139— 152). *InGazeta Transilvaniei* din februarie 1850 (XIII, nr. 9, p. 34) el an pe baza unei corespondențe de la Fekete Negruțiu (vezi *George Bariț și contemp săi,* III, p. 138-142) că fostul episcop român Ioan Lemeni trăiește în mizerie la de unde „nici că-i iertat a se depărta". Știrea din Cluj a apărut, dezvoltată, în *de Moldavia,* I (XXII), 1850, p. 48, la rubrica *Austria.* Articolul este compasiv fa Lemeni: „Dacă vulturul revoluciunei și a războiului au înecat și nenorocit pe ci apoi unul din cei mai nenorociți este și episcopul I. Lemeni, la adîncile sale bă de 73 ani". Demisia lui Lemeni survine, în fine, la începutul lunii martie, în urma provocări scrise a lui Wolgemuth — poate aceasta este „deliberatul pentru Lemenyi" ca, în 24 de ore, să renunțe necondiționat la scaunul vlădicesc, căci în caz contrar proceda cu el fără nici o crutare (vezi *George Barit, Părți alese.* . ., II, p. 663—664). C apoi, *Bucovina* (III, 1850, p. 108) publică știrea că Lemeni a fost îndepărtat din și își va petrece restul vieții într-o mănăstire „undeva afară de Ungaria și Transilva

[8] Aron Florian.

[9] N = Nițu: Ioan Maiorescu. Ambii erau în drum spre Viena, pentru a lua la lucrările Delegației române (vezi scris. XII, n. 8).

XVIII

Sibii, 20 fevruariu

Frate !

Tocmai acum ieși de la mine fratele Axentiu, cu raportul s[ub] ca să-l dea gubernatorului \ Nu știu de va face ce zice, cu toate gubernatorul l-a provocat ,și ieri, să-l dea. Axentiu s-a aparat p că nu l-a dat pînă acum, puindu-i înainte că i s-au luat hîrtiile cî arestul.

0 fatalitate, însă, mă grăbesc a-ţi împărtăşi: fiind ieri Axentiu la gubernatorul, l-a întrebat de a cetit cum se îngiură *Bote* cu *Transilvania,* cum se pare făcînd aluziune la reproducerea N. 24 din 11 febr. al lui *Bote* [2]. Axentiu răspunzînd că nu, ştii ce a mai adaus gubernatorul ? : „O să opresc şi pe *Bote* şi *Transilvania!"* [3] *Relata refero* [4]*:* astăzi mi-1 spuse Axentiu. De rău să ne temem noi, românii. Ar fi o adevărată fatalitate ! Tu scrie lui Şaguna, ori repezi-te pînă aici în persoană. I-oi descoperi şi cauza cu Orăştia [5]. Adu-ţi aminte de fabula lupului cu meiul. Cum se vede, inimicii au decretat stingerea luminei dintre noi.

Grăbeşte a veni. Să dea Dumnezeu să nu fie tîrziu şi să fie minciună !

Gavriil. j

[1] Guvernatorul era Ludovic Wolgemuth. Aceasta e cea de a doua scrisoare expediată de Munteanu în 20 februarie (vezi şi precedenta). Faptul se explică prin cele două noutăţi intervenite: a) Axente a semnat raportul chiar între cele două scrisori, în casa lui Munteanu şi b) foile de la Braşov sînt ameninţate cu desfiinţarea.

[2] în numărul 24 din 11 februarie 1850 (p. 115— 116), *Siebenburger Bote* a reprodus un articol din revista satirică vieneză *Humorist* (nr. 23 din 1850), în care un D.S...i din Sibiu îşi bate joc de tonul ziarelor şi documentelor politice româneşti.

[3] De fapt, va fi oprită numai *Gazeta Transilvaniei* ,împreună cu *Foaie pentru minte. . .* (vezi şi scris. XI, n. 28 şi scrisorile următoare, inel. notele), *Siebenburger Bote* continuînd să apară nestingherit împreună cu calomniile de rigoare la adresa românilor. Lucrurile ajung pînă acolo încît însuşi guvernatorul Wolgemuth este nevoit să dea ordin expres ca ziarele *Siebenburger Bote* şi *Kronstadter Zeitung* să nu mai publice articole injurioase la adresa românilor şi să nu-i mai numească *valahi.* Şi cum nu mai exista *Gazeta Transilvaniei* ca să consemneze acest ordin, o face *Vestitorul romănesc* de la Bucureşti (XIV, 1850, p. 113, col. II, articolul *Austria).*

[4] „Spun ceea ce mi s-a spus."

[5] Vezi scris. XIV, n. 1 şi 6; XV—XVI, passim, inel. notele.

XIX

Sibii, 2 1 fevruariu n. 1850

Frate!

Ieri ţi-am scris despre pericolul ce ameninţă *Gazeta* [1]. Cum am zis, Wolgemuth, după ce a întrebat pe Axentiu de a citit certele între *Bote* şi *Trfansilvajnia,* a adaos că: „Le voi suspenda pe amîndouă" [2]. Că *Bote* a început a ne batjocori şi calumnia e prea adevărat, însă tu ai fost prea modest [3]. Ce motiv întemeiat ar putea avea gubernatorul a o suspenda ? Nu cumva cauza Orăştiei ?. .. [4] Auz că Şaguna ar fi cerut satisfacciune pentru atacul ce l-a făcut *Bote* asupra preoţilor [5]. Vezi, vino la Sibii! Eu mă tem că aceste sînt numai preteste. Cauza trebuie căutată mai sus. Palaczky mai mult a stricat, decît a folosit cu articolul său fără vreme [6]. El a mînat în alarm pe guvern. Nu e mirare dacă triumfătoriul va dezarma pe contrariul său [7]. Ştii că opoziciune alta în Austria nu e, decît a naţionalităţilor. *Narodni Novini, Figyelmezo,* *Siidslavische Zeitung* şi *Slfovenskij] Jug* [8], pentru Voivodina şi Banat Temeşului sînt oprite. E rîndul tău acum, cum se vede. Deci, grăbeş Axentiu a arătat guvernatoriului articolul din *Volksblatt* [9], reproc în *Tfransilvajnia* ta- [10]. Nu ştia ce să mai zică guvernatorul.

Primeşte alăturata copie dintr-o scrisoare. Ţi-o trimite N. Manu Nu uita de ce te-am rugat .îmi scrie A. Hurmuzachi. Zice că de o vre încoaci nu mai primeşte pe *Bote* [12]. Eu i l-aş trimite, dar cum? Ve trimite-i-1 tu, învălit cu *Gazeta.*

Gavr

P.S. Da ce nu porneşti pe Orghidan [13] şi pe alţi marţafoi la Vier cu memorandul lor? Acum e vremea, pînă e toată deputăciunea ac
369 Rău a făcut Ş[aguna] că — cum se zice — i-a îndărătnicit! /

[1] Vezi scris, anterioară, inel. n. 3.

[2] Wolgemuth va suspenda numai *Gazeta Transilvaniei* (scris, anterioară, n.

[3] Adică, a fost ponderat în polemicile cu *Siebenburger Bote.* într-adevăr, to foii lui Bariţ n-a atins nici pe departe sarcasmul batjocoritor şi dispreţul plin de cu care ziarul săsesc vorbea despre români. Gavril Munteanu se referă cu frauda vică de la Orăştie (vezi scris. XIV, n.1 şi 6).

[4] „Calomnierea" celor doi inspectori de la Orăştie, Joseph Loreni şi Fried Wagner a fost *pretextul,* iar nu motivul desfiinţării *Gazetei de Transilvania* şi a *Foii tru minte. . .* Motivul trebuie căutat, în primul rînd ,în politica post-revoluţiona marilor puteri. în 4 martie 1850, după desfiinţarea foilor sale, Bariţ ştia că „Lu [comandantul trupelor ruseşti de ocupaţie în Principate — n.ns.] ar fi scris la Sibi gazeta să fie sugrumată ori cu ce preţ, pentru că, în această criză europeană, citind mânii de dincolo [din Principate — n.ns.] faptele naţionale şi bravurile transilva iau exemplu foarte periculos pentru cel mai apropiat viitoriu" (vezi *George Bariţ şi temporanii săi,* II, p. 367—368, n. 2). Mai apoi, după cum se exprimă Gavril Munte mai jos, „opuseciune alta în Austria nu e, decît a naţionalităţilor". Oricum, în februarie ambele publicaţii româneşti sînt desfiinţate. în afară de *Părţi alese din is Transilvaniei. . .* (vezi scris. XV, n. 1), momentul interzicerii foilor româneşti la este narat şi într-o altă scriere cu conţinut controlat de Bariţ; volumul omagial alc de Corneliu Diaconovici: *George Bariţiu 12J24 mai 1812—1892. Foi comemorative la barea din 12J24 mai 1892,* Sibiu, 1892 p. 33 — 34: Ecoul desfiinţării publicaţiilor r neşti din Transilvania a fost puternic şi dramatic în rîndul românilor de pretutin Din Cernăuţi, Alexandru Hurmuzachi îi scrie lui Bariţ în 19 februarie / 3 martie „Cum s-ar putea una ca aceasta? Nu zic cu ce drept, dară subt ce *pretext* măcar putut urma o asemenea măsură diavolească? Nu-ţi pot zice cît de mult şi profund r întristat acea ştire neaşteptată" (vezi *Nicolae Bănescu, Corespondenţa familiei H zaki cu Gheorghe Bariţ,* Vălenii-de-Munte, 1911, p. 72). Apoi, în 4 numere ale sale 1850, p. 56, articolul: *Cernăuţi, 22 februariu,* p. 75, unde se reproduce ordinul lui gemuth „către cr. căpitan al cetatei din Braşov" prin care i se notifică interzicerea *Ga* p. 82—83, unde se revine cu amănunte despre incident şi p. 1Q6, unde însuşi Bariţ na îndepărtarea sa din cîmpul jurnalistic), *Bucovina* deplînge, în numele tuturor romă această nouă lovitură primită de la reacţiune. *Journal de Bucarest politique, comm et litteraire,* care apărea de un an la Bucureşti, îşi informează şi el cititorii (II, 1850, p. despre dispariţia *Gazetei de Transilvania,* făcînd însă şi precizarea că Bariţ îşi pro să obţină reapariţia ziarului.

[5] O aserţiune hazardată *din Siebenburger Bote,* 1850, nr 24 din 11 februarie, p. 116, unde se afirmă că românii sînt „necunoscători ai cititului şi scrisului şi ţin păstorii lor în iobăgie spirituală".

[6] Vezi scris. XI, n. 10. Articolul lui Palacky a contribuit şi el la configurarea ginii de „răzvrătire", pe care *Gazeta Transilvaniei* şi-o dobîndise în ochii autori absolutiste.

[7] „Triumfătoriul" era tirania habsburgică iar „contrariul său", în acest caz, na» țiunile sacrificate din Imperiu.

[8] Dintre cele patru publicații, doar *Figyelmezo,* ziar maghiar care apăruse la Pesta, şi Pojon (Bratislava) va fi desființat odată cu *Gazeta Transilvaniei* (vezi Szalády Antal, *A magyar hirlap-irodalom statisztikája 1780— 1880-ig,* Budapesta, 1884, p. 57). *Sudlavische Zeitung* a apărut la Agram (Zagreb) între 1848— 1852 *(vezV Heinrich Rez, Deutsche Zeitungen und Zeitschrijttn in Ungarn von Beginn bis 1918,* Miinchen, 1935, p. 90).

[9] Numele corect al ziarului vienez în cauză: *Oesterreichischer Volksbote.*

[10] în numărul 25 din 29 ianuarie 1850, ziarul vienez *Oesterreichischer Volksbote-* a publicat un articol al grofului maghiar Bethlen Lajos, în care Avram Iancu este prezentat în mod calomnios, ca un individ care a dat dovadă de multă cruzime în timpul revoluției. George Bariț a reprodus conținutul articolului în *Gazeta Transilvaniei* (XIII, 1850, nr. 8, p. 30), cu comentariile de rigoare din partea redacției. După cum se știe,, a urmat un proces de presă care s-a lungit pînă tîrziu, în toamna lui 1850 (vezi *Silviu Dragomir, Avram Iancu,* București, 1965, p. 267).

[11] Nu știm, în stadiul actual de cercetare a arhivei lui George Bariț, despre cescrisoare poate fi vorba. în orice caz, nu e o epistolă a lui Nicolae Maniu, căci atunci nu i s-ar fi trimis lui Bariț *copia* ei.

[12] Același lucru i-1 scrie Alexandru Hurmuzachi și lui Bariț, în februarie 1850" „îmi pare rău că nu am putut zice un cuvînt în cauza d-tale *cuBote,* dar nu-1 mai primesc de un timp încoace și nu știu ce au urmat" (vezi *Nicolae Bănescu, Op. cit.,* p. 78).

[13] Marele negustor și fruntaș brașovean Rudolf Orghidan. Credem că poate fi vorba de o instanță a brașovenilor în legătură cu înființarea unui gimnaziu românesc sau cu înființarea Reuniunii femeilor române.

XX

Sibii, 13 martie 1850

Frate Bariț!

P-aici, dintr-o gură slabă, se lățise în săptămînă din urmă o veste mai mult decît înfiorătoare: că, adecă, toți deputații noștri s-ar fi arestat, în Viena [1]. Din norocire, eu am primit vineri ddto 2 marțiu scrisoare de la dînșii. A fost o scornitură ticăloasă! într-altele, îmi scrie că Iancu cu soții au ajuns în Viena, că în Pesta au fost grandios primiți de Haynau [2]; cu ocaziunea dării protestului în contra concluselor Universității [3], Schwarzenberg [4] ar fi zis către deputați că el este foarte mulțămit cu popului român, care e un popul blînd, supus, ascultător, însă cu o plasă de semiliterați, popi etc. nu e mulțămit, căci aceștia îl. întărită (?); că se vorbea ca curînd să se ia la pertractare cauza românilor, d-aceea ei se grăbea să isprăvească cu o oră mai curînd raporturile prefecților [5]; că aceștia, luni, adecă la 4 marțiu, se vor înfățișa la împăratul și la miniștri [6]; că, apoi, a doua-a treia zi va merge tot acolo și deputăciunea, cu peticiunea [7]; că din vorbele miniștrilor se vor orienta,, apoi, dacă va fi trebuință să mai rămîie — și cine? — acolo [8]; în fine,, că ne vor face cunoscut rezultatul audiențiilor.

în cauza *Gazetei,* eu am mai fost la ep[isco]pul [9]. Dînsul, în urma. scrisoarei tale, a fost și a doua oară de a rugat pe gubernatorul ca să ți-o sloboadă. Rezultatul îmi zice că ți 1-a împărtășit [10].

S-apropie 24 marțiu. Vedeți să se facă alegi[ri]le la sinod fără zgomot, ca să nu afle inimicii noștri cîrlig de a se lega și de acest sinod și de a-1 opri [11]. Și eu sînt între cei chemați. Gîndiți-vă și voi, și ns

trimiteți părerile voastre în cauza objetelor / ce sînt de tractat: b
și școală, care almintrelea ministeriu, cum văz, le-a despărțit [12]. D
privința politică nu om cîștiga nimic, apoi noi nu trebuie să ne
de popi. Tendința inimicilor popu[lu]lui român atunci va fi să
pe popul de subt influența popească. Și unde să-1 ducă? Pradă
tismului birocratic.

«• Lada damicelei Alexandrina [13] s-a trimis.

Știi că casa lui Borcea a fost călcată, și toate hîrtiile, con
ce acesta avu cu tatăl aceleia [14], confiscate și duse într-o ladă.
nu știu! Vai de român și de orbia neamțului! Cu sila ne îmbrînc
brațele slavilor...

Te rog, trimiteți-mi vreo schiță, de aceea ce ar trebui să
tracteze în sinod, cît s-ar putea mai curînd. Și — repetez iar! — al
faceți-le fără zgomot. Adunați-vă cîțiva din cei mai înțelepți și
pe cei mai înțelepți.

Adieu!

37 iv *Ga*

[1] Veste fără temei! Deputații români vor fi *alungați* din Viena, dar ma
în februarie 1851.

[2] Este vorba de călătoria lui Avram Iancu spre Viena, în februarie 18
scris. XII, n. 7). Pentru acest episod, sursa fundamentală este relatarea lui Sim
lint, *O călătorie, publicată* mai întîi de Alexandru Lupeanu în *Blajul,* 1934, nr. 5
—224: *Călătoria lui Iancu la Viena.* Reprodusă de Pompiliu Teodor în *Avra*
în memorialistică, Cluj, 1972, p. *63 — 65.* Vezi și *Silviu Dragomir, Avram Iancu,* B
1965, p. 266. Primirea lui Iancu și a însoțitorilor săi la Pesta, de către
Julius Jakob Haynau și Karl Geringer, puternicii zilei, a fost deosebit de s
La balul dat de Haynau, generalul De Machio, care comandase un regiment de
i s-a adresat lui Avram Iancu în românește: „Ați fost viteji și cavaleri, v-ați ținu

[3] Pasajul concentrează o întreagă suită de acțiuni ale Delegației român
Viena, în zilele următoare sosirii noilor delegați: Ioan Maiorescu, Aron Florian
Iancu, Simion Balint, Ioan Maior și Timotei Cipariu (vezi scris. XII, n. 6—8).
•de față este vorba de înaintarea către primul ministru Felix Schwarzenberg a u
test împotriva activității antiromânești a „Universității" săsești din Transilvani
înaintării actului: 27 februarie 1850 (vezi Gheorghe Bogdan-Duică, *Notes-ul de*
al lui Simeon Bărnuțiu, 1849—1863, în *Anuarul Institutului de istorie națională,* II
pp. 205-232, p. 219).

[4] *Felix Ludwig Johann Friedrich Schwarzenberg,* 1800— 1852, ajuns prim
al Imperiului Austriac la 22 noiembrie 1848, după înăbușirea revoluției din Vien
apoi, pînă la moarte, principalul exponent al neoabsolutismului habsburgic. Ve
el Johann Nepomuc Berger, *Felix Furst zu Schwarzenberg,* Leipzig, 1853.

[5] Vezi scris. XI, n. 28. în *Notesul* lui Simion Bărnuțiu (vezi *Gheorghe*
Duică, Op. cit., p. 219), la data de 5 martie 1850 figurează însemnarea: „S-au c
porturile prefecților insinuați la audiență". Vezi și nota următoare.

[6] Celebra audiență a prefecților — mai puțin Axente Sever, care n-a
Viena! — din primăvara anului 1850, la împăratul Francisc Iosif I — avut loc
de 8 martie (vezi *Ibid.,* p. 219: „9 [sic; corect: 8] Laurian a condus la împărat p
Balint și Maior"). Pentru acest episod, documentul de bază este scrisoarea lui
către Simion Bărnuțiu din 19 martie 1850 (la B.A.R., Fond. coresp., inv. nr
Pe vitejii conducători ai românilor, monarhul vienez „i-au primit prea bine".
după prezentarea celor trei de către Laurian, monarhul a zis în nemțește: „M
foarte mult. într-adevăr ați realizat foarte mult. Iancu a înfăptuit lucruri ma
și Silviu Dragomir, *Avram Iancu,* p. 266. în zilele următoare, prefecții au mai
zite la arhiducele Francisc Carol, la primul ministru Schwarzenberg, la min

finanțe Karl Ludwig Bruck, la comandantul Vienei, baronul Welden, la ministrul de interne Alexander Bach.

[7] In 10 martie, Delegația română în întregul ei are o nouă audiență la împărat, cu care ocazie i se înmînează acestuia un memoriu minuțios pregătit pentru această intîlnire. în *Notesul* său, Bărnuțiu însemnează: „11 [din nou greșeală: corect — 10 — n.ns.]S-a dat petițiunea la împăratul; au fost dep[utații] la Bruck și la Bach",. pe baza scrisorii citate a lui Laurian (vezi nota 6): „în 10 martie am fost cu toții la Irnperatortul și i-am dat petițiunea".

[8] Deocamdată vor părăsi Viena numai Aron Florian, care era însărcinat de Delegația română să ducă la Sibiu proiectul deputaților români întocmai în vederea Sinodului bisericii neunite din Transilvania din 12/24 martie 1850 (*Notesul* lui Bărnuțiu: „17 [stil nou — n.ns] A. Florian cu vapoarea [vaporul — n.ns.] cătră Pesta. Trimis proectul la sinod". Laurian: „Florian au plecat duminică dimineață") și Simion Balint însoțit de protopopul Grigore Mihali din Zlatna (Bărnuțiu: „21 [stil nou — n.ns.] au plecat Balint și Mihalyi cu vapoarea cătră Oravița". Laurian: „Mîine va pleca și Balint cu Mihali" [vor pleca doar *poimîine,* în 21— n.ns.]).

[9] Adică la cel neunit din Sibiu, Andrei Șaguna.

[10] Nu știm ca Șaguna să-i fi „împărtășit" lui Bariț ceva în legătură cu soarta *Gazetei Transilvaniei.* Dimpotrivă, se pare că nu l-a învrednicit cu nici un răspuns pe urgisitul redactor. Bariț a păstrat cu mare pedanterie toate scrisorile, chiar și de la cei mai umili corespondenți. Cu atît mai mult trebuie să fi ținut la epistolele primite de la arhiereul sibian în plină ascensiune politică! Scrisorile de la Șaguna s-au publicat în anexa lucrării lui Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei.. .,* III, Sibiu, 1891, p. 564—588. Ultima scrisoare a lui Șaguna dinaintea datei la care scrie Gavril Munteanu este din 4 ianuarie 1850. Urmează un hiatus pînă în 10 iulie 1860, pe care Bariț îl explică astfel *(Op. cit.,* p. *561) :* „După aceasta [scrisoarea din 4 ianuarie — n.ns.] au încetat între mine și episcopul Andrei Șaguna orice corespondență și relațiuni personale binevoitoare, iară în locul lor au urmat ca din clar-senin goane asupra mea, pînă în a[nul] 1858". Episcopul și-a orientat busola după vîntul din cancelaria lui Wolgemuth! în schimb delegații români vor ține la Viena o conferință, în 22 martie 1850 (vezi *Notesul* lui Bărnuțiu, la *Loc. cit.,* p. 219), în care iau în dezbatere soarta *Gazetei.* Dar, deocamdată, fără vreun rezultat pozitiv.

[11] Sinodul bisericii neunite din Transilvania din 12/24 martie 1850 a fost o realizare politică importantă a episcopului Andrei Șaguna, în condițiile absolutismului post-revoluționar. Vezi George Bariț (în *Părți alese din istoria Transilvaniei...,* II, p. *658—659)* despre această performanță.

[12] Conform aprobării ministerului vienez, lucrările sinodului din 1850 s-au desfășurat pe următoarele 6 probleme: 1 Mărturisirea credinței; 2 Starea bisericii și a eparhiei, în prezent și în viitor; 3 Relațiile bisericii cu statul; 4 Starea preoțimii, a dascălilor și a celorlalte fețe bisericești; 5 Starea culturii poporului și propășirea lui; 6 Starea materială a eparhiei.

[13] Este vorba de Alexandrina Magheru, fiica generalului revoluționar Gheorghe Magheru. După revoluție, Alexandrina Magheru a poposit multă vreme în Transilvania, în drum spre Italia. Vezi despre ea si *George Barit si contemporanii săi,* I, p. 78; 80; 272—273; 324; 331.

[14] Pasajul are o semnificație remarcabilă: înțelegem că poliția din Sibiu a descins în casa unde se adăpostise Alexandrina Magheru imediat după fuga din Țara Românească și i-a sechestrat toate documentele referitoare la „tatăl aceleia", adică la Gheorghe Magheru. E un indiciu pentru viitorii biografi ai generalului revoluționar, care vor trebui să caute urmele acestor documente în arhiva poliției din Sibiu.

XXI

Elopatak,[1] 20/8 august 1850

Frate Barițl

Am citit protestul Gremiului[2], trimis către comesul prin bravul

d.I.G. Ioan[3], asemenea și pe acela ce l-a gătit d. Vasici pentru g
natorul. Pe acesta îl vei citi și tu și-l vei judica. Prota, Iacob[4] ș
după ce ne-am consultat, ne-am învoit în acestea[5].

I Ca să se facă două proteste, unul către gubernatorul d-a
altul către ministru de negoț;

II Pe amîndouă protestele să le lucrezi tu, căci numai tu c
cauza Camerei cu desăvîrșire, și numai de un condei ca al tău se
lucra cumsecade;

III Ca pe protestul către Bruch[6] să-i spunem verde și chiar
zace rău[l], și să ne rugăm ca să-l stîrpească din rădăcină. D-acee
am socotit că ar fi bine să fie scheletul protestului către Bruch
acesta:

1 Să premitem că ministeriul trebuie să-i fie cunoscută ti
în care a zăcut industria și negoțul în Transilvania, peste tot; c
Promemoria gremiului ddt°... și din alte plîngeri mai nouă, a
vedea greutățile cu care au avut, și încă au a se lupta negoțitorii ro
precum și persecuțiunile ce sufer meseriașii noștri de la intole
țehurilor săsești; că, în fine, trebuie să știe că cauza răului nu e
n-a fost alta, decît sistema apăsătoarie din înainte de martie: p
giurile — autentice sau plăsmuite — și birocrația săsească;

2 Gremiul negoțitoresc român este convins că ministeriul c
înflorirea negoțului și a industriei din tot Imperiul și, prin ur
voiește să vindece și relele ce roade la rădăcina negoțului levantin c
Un mijloc spre acest scop vede gremiul în întemeierea Camerei de
în Brașov. Dar ca acesta să devină mîntuitor, să poată răspunde sco
pentru care este menit, trebuie să se constituieze astfel ca — cu
tu — el să reprezenteze deplin și cum se cuvine pe tot statul
toresc, din întregul coprins al Cercului de alegere al Brașovului,
numai pe oarecari ce ar voi să perpetueze și sub regimul constit
privilegiurile, abuzurile, sistema de apăsare cea înainte de martie

3 Că acest institut, menit a ridica piedicile vechi ale ne
și a-i da zbor în adevăr se vede a deveni numai o nouă formă a si
apăsătoarie de mai înainte, se poate încredința ministeriu din ab
și neorînduielile cîte s-au urmat pînă acum, în lucrările privitoa
lui constituire. (Aici urmează abaterile care ție îți sînt mai bine cun
373 și pe care noi le atingem foarte imperfect.) Adecă: /

a) Afară de Brașov, pe la celelalte orașe ale acestui *Wahlbez*
înțeleg tot Districtul militar al Sibiiului — nu s-a făcut nimic cu
negoțitorilor români ,despre organizarea camerei, ci magistratul a
în listele de alegeri pe cine au vrut;

b) Chiar aici, în Brașov, deocamdată nu s-au denumit com
rectificatoarie de liste, ci ele s-au octroat de magistrat, care aba
la spiritul orînduielei ministeriale, în urma protestului bărb
de încredere român, și cășună desfacerea Comis[iunei] examinato
Prufungscfomijssifojn[8] — din Sibii;

c) Din ./. protocol se pot vedea nedreptatea făcută român
nerînduielile urmate și în a doua comisiune;

d) Cu toată prevenirea făcuta d-lui preşedinte al Comis[iunei] rect[i]f[icatoare] de liste, din partea reprezentanţilor Gremiului român ca, după sosirea ordinei de a se trimite credinţari'la Sibiu, să fie avizat cu ceva mai înainte gremiul, pentru ca să informeze pe alesul lor asupra celor de făcut, să denumi, să ordină să plece — aşa zicînd—din uliţă credinţarul din partea românilor, care, pe lîngă tot zelul şi bunăvoinţa de a sprijini pe autorităţi în lucrările lor, nefiind nicidecum iniţiat în cursul lucrurilor Compsiunii] rectificatoare] — căci nu numai că n-o fost membru al acei comisiuni, dar nici s-au aflat în Braşov ! — nu putea primi denumirea, pe cînd din partea negoţitorilor saşi se trimiseră credinţari bărbaţi cari fuseseră membri ai Com[isiunei] rectificatoarie, şi cari, prin urmare, avea de degete, aşa zicînd, toate lucrările comisiunei. (Aici să se alăture zdravănul tău protest către Salmen[9]) ;

e) Gremiul negoţitoresc român, după număr, este în maioritate. In comisiuni, însă — atît rectificatoare, cît şi examinatoare — au fost şi sînt în minoritate absolută, prin urmare reprezentanţii săi fiind siliţi, în multe privinţe, a-şi da vot separat. Acesta nu li s-a luat în protocol' deci şi această reprezentare neînsemnătoarie, cu chipul acesta, a fost numai iluzorie;

f) Din listele propuse de reprezentanţii Gremiului s-au şters negoţitorii români cari întorc capital de sute de mii, numai pentru că n-au putut înfăţeşa protocol după norma nouă, în vreme ce din statul negoţitoresc sas s-au primit în list[ele] de alegere negoţitori ce abia au capital de 500 fl., nişte Krămeri, aşa zicînd.

g) Din protocoalele de vămi, din regii, se pot dovedi mai mulţi negoţitori, atît din Săcele cît şi din Bran şi din tot Cercul Braşov că învîrtesc negoţ însemnat. Cu toate aceste, se lepădară.

h) Este cunoscut că negoţitorii de naciunea greacă abia sînt patrucinci. Cu toate aceste, magistratul pentru dînşii au denumit un reprezentant anume. (Etc, care, cum am zis, tu le ştii mai bine.)

Din acestea şi altele asemenea, iese învederat că însărcinaţii cu constituirea camerei de negoţ — această ultimă speranţă a gremiului de a se ridica, în fine, greutăţile ce înăbuşeau dezvoltarea negoţului — şi-au pus carul în petri ca pe negoţitorii români, cari afară sînt în maioritate, nu numai să-i aducă la minoritate absolută în cameră, ci încă să-i scoată de tot din acea cămară. Ei nu se mulţămesc că în Camera de industrie au maioritate absolută, şi de români acolo nici nu e vorbă. (Aci tu vei şti să te întinzi mai mult).

Gremiul, păţit din experienţă, se înfiorează cînd gîndeşte la şicanele de tot felul ce aşteaptă pe membrii săi români în viitor, dacă însărcinaţii cu constituirea camerei vor izbuti a împega camera numai din membrii cu principii asemene lor. Negoţitorii români au adus folos Erarului
73v anuatim (aici se pot pune / ţifre, în paralel cu cele ale saşilor, din *Promemoria* sau din *Gazetă,* care mie nu-mi vin aminte), şi ar fi adus şi mai mult, cînd ei ar fi izbutit a se constitua într-un gremiu, cum s-au trudit de zeci de ani, cu mari cheltuieli în zadar, şi cînd s-ar fi bucurat de cea mai mică apărare. Gremiul încredinţează' pe ministru că negoţul şi industria nu numai [nu] va mai înflori, ci încă va mai scădea, spre cek

mai mare pagubă a Erarului şi a averei publice, dacă ei vor fi lă
iar pradă la arbitrul rivalilor, deşteaptată fiind acum zaluzia prin sem
de viaţă ce românii, încorănaţi de Constituţiune, îl dară.

în fine, Gremiul este convins deplin, şi a sa convingere — fi
vorba de un mare folos sau mare pagubă a Erarului şi a averei public
nu se sfieşte a o arăta Ministerului] în golătatea ei, că această căm
este peste putinţă de a primi o constituire răspunzătoare chemării
şi ateptării. Ministeriului de Negoţ, cîtă vreme va sta cu a ei constitu
să se pună în lucrare prin organele sistemei celei vechi de apăsare,
să mai chiar, prin birocraţii saşi, cari sistema de a apăsa pe ron
o socotesc ca o moştenire 'lăsată lor pre apărare, cu limbă de moa
de la părinţi.

Deci, adînca rugăciune a Gremiului de negoţitori români din Bra
este ca în[altul] minister de negoţ să se îndure a nu însărcina cupune
în lucrare a decretului ministeriale şi a tot ce s-atinge de organiza
camerei, nici pe români, nici pe sas ca părţi cointeresate şi litiga
ci pe un al treilea, neinteresat căci — o mai repetăm — este cu neputi
ca saşii, apăsătorii cei mai vechi ai negoţului, obicinuiţi a exers
predominare nedreaptă asupra românilor, văzîndu-se în privinţa ne
ţului în minoritate, să nu tragă foc la oala lor.

Aceste sînt părerile noastre asupra materialului ce ar fi
compună protestul către Bruch.

în cît pentru cel către Wolgemuth, tu vei lua ce vei găsi de cuv
ţă, numai să fim mai rezoluţi către dînsul.

Am pus la cale ca să se copieze toate hîrtiile cîte, lucrate în ace
cauză, ar putea interesa pe ministru, cum *ProtocfolulJ Comfisiu
rectfijfficatoare],* protestul către Salmen etc. care, pînă vei conc
tu acest protest, să fie gata. Aceste opiniuni ale noastre le comuni
şi cu dd. reprezentanţi ai Gremiului, poftindu-i să-şi dea şi d-lor
rerile.

Fii sănătos!

Ioan
prot[op
Gavr

N.B. Cu rezoluţiunea ministerului] în privinţa primirei la ţeh
n-am cîştigat nimic, că ei, cînd vrea să între un român la meseri
dă pă uşă, zicînd că n-are trebuinţă. A se sili, nu se poate. Aşa
rom[ânii] să-şi aibă mai bine ţehurile sale. /

[1] Băile Vîlcele, din apropierea Braşovului.

[2] Este vorba de Gremiul negustoresc levantin din Braşov. El s-a constituit
negustori români, greci, bulgari şi macedoromâni, în secolul al XVIII-lea, ca r
la tendinţele monopoliste, intolerante, ale negustorilor saşi. în diferite document
perioade, 'numele asociaţiei apare în diferite feluri: Compania privilegiată grec
de comerciu, Soţietet cuviincios de neguţătorie (1827) ,Soţietet neguţătoresc al r
nilor (1836), Gremiul cetăţenesc levantin din Braşov (1854). Vezi despre ci *Casin
mână. Braşov. 1835—1935,* studiu monografic, Braşov, 1935.

[3] Unul dintre marii negustori braşoveni din secolul trecut, alături de familiile Juga, Orghidan, Burbea şi alţii.

[4] La sfîrşitul actului, acest protopop semnează *Ioan* Pop, nu Iacov.

[5] Printre nenumăratele vexaţiuni pe care românii din sudul Transilvaniei le-au suferit din partea particiatului săsesc, un loc aparte îl ocupă boicotarea sistematică a negustorilor români, de către saşii organizaţi în „ţehuri" (bresle cu caracter medieval). Cu toate că, în urma înfrîngerii revoluţiei Guvernul central austriac n-a încurajat sistemul breslelor închise, emiţînd decrete şi ordonanţe pentru integrarea românilor în activitatea comercială, „ţehurile" săseşti şi-au continuat politica de segregare a competitorilor de altă naţionalitate. Neobositul Bariţ a luat poziţie, în coloanele *Gazetei Transilvaniei,* şi împotriva acestui abuz, publicînd o suită de articole, Documentul de faţă e destinat să fie o „inştanţie" a negustorimii braşovene către forurile supreme din Viena, în care se cere un statut de independenţă pentru Gremiul levantin. Un astfel de memoriu fusese trimis, dealtfel, la Viena, încă în mai 1850, după cum reiese dintr-o scrisoare a lui Ioan Maiorescu către Bariţ din 2/ 14 a acelei luni (vezi *George Bariţ şi contemporanii săi,* I, p. 333—334).

[6] Karl Ludwig Bruck, ministrul de finanţe de la Viena.

[7] „Circumscripţie electorală".

[8] „Comisia de examinare".

[9] Francisc Salmen, comesul saşilor din Sibiu.

XXII

[Braşov][1], azi, 6 oct. 1853

Frate Bariţ!

Ist an m-am dehulat cu cheltuielile. M-aflu în strîmtoare. Te rog, fiindu-ţi amînă, împrumută-mă cu vreo 25 f. M. Conv., pînă la finea lunei curgătoare cînd, avînd a primi leafa, ţi-[i] voi returna cu mulţămită.

Al d-tale stimător,

.377 *Gavriele* [2]. /

[Adresa:] Domnului G. Bariţ etc. in loco

[1] Vezi adresa: „...in loco".

[2] Cu adnotarea lui Bariţ, despre care e greu de stabilit ce rost are la această scrisoare: „29 dec. 1854, 2 [stînjeni - n.ns.] lemne a 6 f. 30 cr.w."

XXIII

- [Braşov, post 23 februarie 1856 j[1]

Clarisinie !

Am tot aşteptat pînă acum să-mi aducă făcătoriul de pace.verun răspuns, şi încă n-am primit nici un fel. Poate că nu l-oi fi întîlnit. D-aceea vă trimit 12 fl. m.c. pentru d. dr. Binevoiţi a face ce socotiţi de cuviinţă.

însemnez aici din inventariu:

Starea activă 1691 fl. 39 cr.

pasivă 618 —

de împărţit 1073 — 39"

în privinţa pasivelor, numai cheltuielile îngropărei şi ale pomerilor[2] taie 500 fl. Luatorul de inventar *in pasive* cuprinde preste şi cheltuielile boalei, care cum se vede ar tăia numai 100 fl. m.c.

Rudele opun, sau vor opune inventariului că între cheltuieli stare nu e proporţie, că nu mi s-au scris hain)<, şi cărţile s-au preţ prea puţin şi, în fine, că am ridicat banii.

Acum, oricum se va lua cauza, sau după părerea d-voastră, cum se pornise, eu socot că e de lipsă să cer luarea din nou a inventariul avînd a pune şi pretenţiile mele de zestre ş.c. 1.

Reflectaţi în privinţa rădicării de bani, că s-au luat în oct[omb şi inventariu s-a făcut 23 februarie.

402 *G.M.*

[Adresa:] D[omnului] domn Georgie Bariţ, în loc

[1] Datarea scrisorii, pe care o punem sub semnul aproximaţiei, s-a făcut pe următoarelor indicii: a) în 1855 i-a murit lui Gavril Munteanu prima soţie n. 2 şi adnotarea de la n. 3); b) din ultimul pasaj se presupune un răstimp din oct brie 1855 (anul morţii soţiei) pînă în 24 februarie 1856.

[2] în biografia pe care Bariţ i-o face lui Gavril Munteanu (vezi *Gavriil I. Munte* în faţa ediţiei postume *Opurile lui Caiu Corneliu Tacitu traduse de Gavril I. Munteanu.* Sibiu, 1871, pp. I—X, p. VIII) se poate citi că: „între acestea Gavr[il] Muntean căsători aici în Braşov, luînd de soţie pe una domnişoara din familia Mincu; aceea fiind mai tot morboasă, în 1855 se mută la locaşele cereşti". în această scrisoare vorba de răfuiala succesorală a lui Munteanu cu rudele soţiei.

[3] Cu adnotarea lui Bariţ: „După moartea primei sale neveste ticăloase. Ce vederi egoiste".

XXIV

Braşov, 1857

Clarisime amice,

Am tot căutat ocaziune să-ţi mulţămesc pentru menţiunea favo bile ce ai făcut-o în privinţa traducerei mele din urmă[2]. Dacă amic mea e de vreo valoare pentru d-ta, te încredinţez că voi fi pururea mai recunoscătorul.

Ar fi de dorit ca între toţi fraţii inteligenţi să se aşeze o solidari de simţăminte, căci numai aşa ea va putea fi de vreun folos poporu Şi de ce să nu fie aşa? Nu cumva rivalităţi de tronuri sunt cauz nenorocitele lor dezbinări? Să ne folosim de fiinţa de faţă a frat Niţă[3], în direcţiunea aceasta.

Te rog dă aducătoriului cele doă broşuri, ca să le trimit lui Ion. De-ţi vor mai trebui, iară le poţi lua.

378

[1] Datarea s-a făcut pe baza adnotării lui Bariţ (vezi n. 3).

[2] Vezi *Gazeta Transilvaniei,* XX, 1857, nr. 66, p. 260 şi nr. 73, p. 298, rubrica *Bibliografie.*

[3] Niţă e Ioan Maiorescu. După pensionarea lui forţată din postul de traducător al legilor imperiale în limba română (vezi *George Bariţ şi contemporanii săi,* I, p. 404—406), eveniment survenit în mai 1856, Maiorescu, a părăsit Viena şi s-a stabilit, pentru doi ani, la Braşov, pînă la obţinerea unui post didactic la Bucureşti.

[4] Cu adnotarea lui Bariţ: „1857, pe cînd Maiorescu era în Braşov".

XXV

[Braşov], 12/1 [1858]

Clarisirne,

Vă retrimit: *Matfematica]* lui Wolfstein [1], *Selbstadvocat*[2], *Fisica* lui Tomtsany[3], *Curier de amb[eJ sexe,* per[iodul] I[4] şi *Foaia pentru minte* ş.c.l. 40—53 ,ce ai binevoit a mi le împrumuta spre întrebuinţare, cu cea mai adîncă recunoştinţă.

D3 o fi să mai lucru şi următoarele părţi din *Cartea de lectură*[5], îmi voi lua îndrăzneala a-ţi cere mai pe cea din urmă.

Binevoieşte a da aducătorului broşura — pare-mi-să — a 5, ce v-am dat-o, din Gorres, *Histforisch] — Polit[ische]Blddter*[6], fără care nu se poate lega tom. 37.

în fine, te rog dă-mi ceva din banii ce-mi ziceaţi mai deunăzi că ar fi intrat.

Sfpntul] Vasilie nu ştiu dacă ne aduce altceva. Conturi, însă, destule.

Stimător,

380

GM.

[1] *Joseph Wolfstein, Y116—* 1859, matematician maghiar de origine germană, cu studii în Italia, unde a fost elev al lui Volta şi Spallanzani. Reîntors, e numit profesor în Kassa, oraş de care se leagă cea mai mare parte a operei sale. Intre 1820— 1833 a fost profesor la Universitatea din Budapesta.

[2] „Selbstadvocat" = avocat liber, de sine stătător.

[3] *Tom,sânyi Âdâm,* 1755— 1831, fizician şi economist maghiar, din 1801 profesor la Universitatea din Pesta. A fost membru al Societăţii mineralogice din Jena.

[4] Adică din anul 1836.

[5] în anul 1857, Gavril Munteanu îşi tipărise la Braşov cea mai importantă dintre lucrările sale didactice: *Carte de lectură românească pentru clasele gimnasiali inferiori şi reali de —, director şi profesor la Gimnasiul român gr. — or. din Braşov. Tomul I. Partea prima şi a doua.* O ediţia a doua cu acelaşi titlu, dar cu specificarea: „Autorisată" a ieşit tot la Braşov, în 1861. Ediţia a treia (1866) este îmbogăţită şi continuată.

[6] *Guido de Gorres,* 1805- 1852, poet şi istoric german, fiul publicistului revoluţio Joseph von Gorres din Koblentz. Autorul unor volume destinate copiilor.

XXVI

Braşov, 15 august 1

Clarisirne!

Cu ocaziune am trimis astăzi d-lui protopop Meţianu [1] rezultat cercetării noastre înRîşnov. L-am rugat să vi-1 comunice, însă temîndu-că va întîrzia, mă grăbesc a-ţi scrie, prin pezodrom, înadins aces

Bănăţianu neagă a avea vro împărtăşire la faptă ş.c.l. Mărturiseş însă că, sunt acum patru săptămîni, a văzut la Voinescu o pungă nou ca care n-a mai văzut, cu 40 # şi un orologiu nou, de 14 fl. m.c.

Noi, auzind că Voinescu s-ar fi aflînd în Braşov, ne-am gră să-1 călcăm. La 5 x/2 ore am şi fost la gazdă, însă ne-a spus că de 2 s tămîni n-a mai fost pe la dînsa.

Acestea vi le însămnez spre ştiinţă, rugîndu-te să-mi scrii, cu aces şi ocazion, ce aţi făcut d[umnea]v[oa]stră, şi ce să mai facem? Indiţ sînt de ajuns ca să meargă cineva mai departe. Nu vreau însă neno cirea rătăciţilor copii. De aceea, bine ar fi dacă i-ar lumina de sus ca mărturisească [2].

Fii sănătos!

382

Gavriil.

[Adresa:] Domnului domn Georgie Bariţ ş.c.l. Zărneşti

1 Ioan Metianu, viitorul mitropolit neunit al românilor dm Transilvania (despre el- Corneliu Diaconovici, *Enciclopedia română, UI,* Kemet-Zymo Sibiu 1904 p. 260-262; Nicolae Iorga, *Ioan Meţianu,* în *Oameni cari au* IV Bucureşti 1939, p. 67-68; *Biografia arhiepiscopului si mitropolitului Ioan Meţi in Românul,* VI, 1916, p. 1-7) era, la 1858, administrator protopopesc al Branu

[2] Se pare că este vorba de un furt făptuit -de elevii dm gimnaziul braşovean cunoaştem amănunte.

XXVII

[Braşov], 29 mai 1862

Clarisirne!

Că Vera [1] e de nişte purtări problematice, ştim, dar ca şi Ieronir să-1 frecventeze pe acasă, unde s-adună adesea cu şcolari de pe la s nu ştim. De bună seamă, Ieronim o face aceasta în mergerea de şcoală pînă acasă.

Iacă, acesta mi-a fost motivul ce m-a fost făcut să-ţi recomand Cacitu [3], cu acea presupunere, adecă, ca cînd te-ar fi iertat cercustă locaţiunii, să le asemnezi la amîndoi o odaie aparte, unde să-şi aib

singuri masa lor de lucru, ca să nu-1 slăbească de la studiu pînă nu şi-ar fi făcut destul penselor diurnale, să fi venit amîndoi deodată la şcoală şi amîndoi să se fi re-ntors acasă. Numai în acest mod ne putem asecura şi în privința didactică şi pedagogică.

Ieronim are talente. El, cîndu-ți este înaintea ochilor, face treabă. Lăsat de sine, e copil. Dovadă că, după prima explicațiune, e în stare a reproduce în româneşte, fără eroare, carminale din autor. Cu aceea ce se poate învăța numai din auzire, din gura profesorului, cum p[er] e[xemplum] este fizica, ştie de nimene nu-1 întrece. Iarăşi matematica, după spusa d. Oroianu[4], ce cere ca exemplele să se lucreze acasă, deşi în aşezarea proporțiunilor şi a ecuațiuni[lor] nu stă la nimene în urmă, n-are dexteritatea, un fruct al exercițiului. Aşa e şi cu formele din limbă.

în cît pentru poftirea ce mi-ați fost făcut, cu plecarea la Bucureşti,
386 m-am condus / de considerațiunea ca să ajungem la un spor cît se va putea mai îmbuncurătoriu. Mijlocul cel mai corespunzătoriu acestui scop mi se păru a fi ca fiecare profesor să corepeteze cu dînsul din studiul său speciale, ca unul ce cată să ştie mai bine unde e lipsă. Eu, drept să-ți spun, la răsplătire nu m-am gîndit deloc, şi-ți dechiar sincer că pentru mine nu poftesc nimica. Voi fi remunerat cînd vei contribui cevaşi la dezvoltarea acelui talent excelent, de care se bucură fiul d-tale. în cît pentru colegii mei, voi cerca, indirecte, ca să pipăi că cu ce ar fi mulțămiți pentru cele trei ore peste săptămînă. Cred că nu vor avea pretensiuni încordate.

Lui Ieronim să se ceară venirea de la şcoală acasă, strict dupre orele de prelecțiuni, şi privat, ca să pot şti.

Voi răspunde lui Sandor.

Al d-tale stimător,

386v *G.I. Munteanu*

[1] Elev gimnazist de la Braşov, neidentificat.

[2] *Ieronim Bariț,* 1848—1899, fiul lui George Bariț, scriitor minor, traducător şi publicist cu oarecare faimă în epocă. A studiat la Braşov, Sibiu şi Viina, luîndu-şi în capitala imperiului licența în filozofie, cu specialitatea secundară studiile comerciale. Din 1873 a fost funcționar la fabrica de hîrtie din Zărneşti, al cărei proprietar şi director era tatăl său, apoi a funcționat la Banca „Albina" din Sibiu. Vezi despre el *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900,* Bucureşti, 1979, p. 79—80. La data acestei scrisori Ieronim Bariț era elev cu purtări nu prea strălucite la Gimnaziul românesc neunit din Braşov.

[3] Acest „Cacitu" este *Ioan C. Tacit,* 1843— ?, originar din Cuciulata, în Făgăraş. După terminarea studiilor la Braşov (1866), s-a înscris la Facultatea de Utere şi filosofie din Bucureşti. A profesat la Braşov 1870— 1880, apoi la Brăila, unde a şi murit. Scrieri: *Gramatica latină teoretică-practită cu vocabular,* I—II, 1874— 1876. Numele lui adevărat era *Caciț.* Vezi despre el Andrei Bârseanu, *Istoria şcoalelor centrale române gr-or. din Braşov, scrisă din incidentul jubileului de 50 ani al gimnasiului,* Braşov, 1902, p. 564; 598.

[4] *Vasile Oroianu,* 1822— 1870, originar din Sîncraiul de Mureş, a urmat cursul de filosofie la Blaj şi teologia la Sibiu. între 1846—1852 a fost învățător la şcoala normală de la „Sfîntul Nicolae" din Braşov, iar între 1852— 1870 la gimnaziu.

XXVIII

[Braşov] 5/6 [1]

Clarisirne!

Deoarece eu plec nrne, Popa pleacă [1], domnia-ta încă o să ple poate pentru timp îndelungat — căci, dacă gîcesc bine, vă duceți vedeți expusețiunea din London[2]! — deoarece nu vă mai rămîne, afa de azi, cînd să vă adunați spre a da verdictul asupra manuscrisu meu, de aceea te rog a-1 da aducătoriului, dimpreună cu testul lati că — ştiu eu? — să-1 am la întîmplare cînd ar veni p-aici contele I set ti <

Al d-tale serv şi amic stimător,

G.I. Munteanu

[Adresa:] D[omnului] d. G. Bariț etc, etc. în loc

[1] „Popa" e protopopul Ioan Popasu, care pleca la băi, la Vîlcele (vezi s următoare).

[2] Bariț nu va face, nici acum nici mai tîrziu, vreo călătorie la Londra.

[3] Manuscrisul în cauză este traducerea scrierii istorice a lui Suetonius de cezarii romani. Ea a fost făcută la îndemnul mecenatului Scarlat Rosetti, cu a cheltuială s-a şi tipărit, însă mult mai tîrziu.

[4] *Scarlat (Carol) Rosetti,* 1802— 1872, politician, primar al Bucureştiului, a cavaler şi conte al Imperiului Austriac. Unul dintre marii sprijinitori ai culturii. A o mare parte a averii sale pentru Ateneul Român, căruia i-a dăruit şi 6000 de vo de cărți. Rosetti a sprijinit opera de ridicare culturală a românilor din Transilva Elev al lui Gheorghe Lazăr, el a ridicat monumentul funerar din cimitirul de la A care mai dăinuie şi astăzi (vezi *Gazeta Transilvaniei,* XXVIII, 1865, nr. 63, p. *George Bariț şi contemporanii săi,* II, p. 107). încă în 1855, Scarlat Rosetti a inst un premiu de 1000 de florini pentru cea mai bună istorie a românilor (vezi *G de Transilvania,* XXIII, 1860, nr. 22, p. *85—86),* sumă care în 1860 a fost dub Premiul îi viza pe transilvăneni iar suma era depusă la episcopul Andrei Şaguna. însă nimeni nu s-a prezentat cu vreo istorie a românilor, Rosetti a schimbat desti banilor pe seama unor traduceri din autorii latini. Din acest premiu s-a împă şi Gavril Munteanu (vezi George Bariț, *Părți alese din istoria Transilvanie* iii, Sibiu, 1891, p. 99- 100). Despre Scarlat Rosetti vezi şi Neofit Scrib *Cuvînt funebru al prea sf[ințitului] archiereu d. d. —, episcop de Edessa şi prov al Argeşului, rostit de prea sfinția sa în 20 mai 1872, la Cimitirul „Şerban Vodă", a rămăşițelor mortale ale reposatului senatore, grog şi cavaler Carol de Rosetti, mort mai 1872, Bucureşti, 1872.*

XXIX

Eicipatak,[1] 10 august

Prea onorate nasule!

îti trămit, în aclusă, disertațiunea mea justificătoarie de ortogr adoptală de Comisiunea filologică din 1860[2], precum şi cercatoan stăvili o modalitate oarecare, dupre care ar fi să procedam m punz

limbei româneşti, cu acea dorinţă ca să binevoieşti a o trămite, cu celelalte, spre tipărire în foaia Asociaţiunii[3].

Ar fi de dorit ca, în viitoriu, tot cursul afacerilor adunanţelor generali, precum şi disertaţiunile eventuali, să nu se tipărească mai înainte într-alte foi periodice, ci acestea să le reproducă numai din foaia Asociaţiunii.

Ex[celenţa] sa preşedintele[4] n-are cuvînt a se supăra de astă dată că acelea ieşiră mai întîi şi în alte foi, căci singur a dat exemplu rău la aceasta tipărindu-şi cuvîntarea de deschidere în *Telegraf*[5].

Nu ştiu de aţi făcut ceva în privinţa lui Svetoniu[6], cum vă rugasem prin Ieronim[7]. Cei doi profesori îşi dederă opiniunea şi o şi îmanuară Eforiei, însă aceasta ar fi numai de la jumătatea membrilor comisiunei examinatoarie[8]. Se cere ca şi d-voastră să vă o daţi într-un fel. Cu Popa[9] încă n-am vorbit în această privinţă, de cînd e în Elopatak.

Recomîndu-mă la bunăvoinţă. Sunt al d-tale stimătoriu fin,

G.I. Munteanu. /

[1] Numele maghiar al satului Vîlcele din zona Covasnei, renumită staţiune balneară în secolul trecut.

[2] în 2 octombrie 1860 s-a întrunit la Sibiu o comisie filologică, în scopul adoptării definitive a alfabetului latin (vezi George Bariţ, *Conferinţele cemisiuniifilologice româneşti transilvane,* în *Foaie pentru minte...,* 1860, nr. 41, p. 307—311; nr. 42, p. 315—317; *Estras din protocolul comisiunei ardelene pentru stătuirea ortografiei române cu litere latine,* în *Telegraful român,* VIII, 1860, nr. 40, p. 159—160; nr. 42, p. 168; nr. 44, p. 176: Timotei Cipariu, *Conferenţia filologică din Sabiniu 1860,* în *Archivu pentru filologie şi istorie,* 1869, nr. XXIV, p. 465-467; nr. XXV, p. 481-485; nr. XXVI, p. 505-508; nr. XXVII, p. 521-524; nr. XXVIII, p. 545-549), acţiune coordonată cu demersurile pentru înfiinţarea mult doritei societăţi literare transilvănene (vezi *Acte privitoare la urzirea şi înfiinţarea Asociaţiunii transilvane pentru literatura română şi cvdtura poporului român,* Sibiu, 1862; *George Bariţ şi contemporanii săi,* III, p. 180, n.4). Gavril Munteanu şi-a prezentat din nou această „disertaţiune justificatoare" la Adunarea generală a ASTREI de la Braşov din 1862 (a doua după cea inaugurală), sub titlul: *Despre ortografia cu litere şi modalitatea purificării limbei* române (vezi Octavian Goga, *Mijloacele de propagandă literară şi culturală ale Asociaţiunii şi dezvoltarea* lor, în *Transilvania,* XLIV, 1911, nr. 4 jubiliar, p. 349—392). în acelaşi an Munteanu îşi tipăreşte studiul, sub titlul programatic *Purismul în limba română,* în nu mai puţin de trei locuri: *A treia programă a Gimnasiului mic român de religiunea ortodocsă orientale pe anul scolastic 1861/2,* Braşov, 1862, p. 15—17, *Revista română,* II, 1862, p. 443—461 şi *Foaie pentru minte...,* 1862, nr. 31, p. 237—241; nr. 32, p. p. 245—248; nr. 33, p. 254—256 (aici, fără titlu!). Este primul manifest programatic al etimologismului şi purismului transilvănean, al cărui promotor nu era nicidecum Gavril Munteanu, ci Laurian şi Cipariu. Munteanu a trebuit să facă faţă, însă, unor vehemente atacuri din partea fonetiştilor de peste Carpaţi, cel dintîi fiind un. . . transilvănean, Alexandru Papiu Ilarian. în volumul I din *Tezaur de monumente istorice pentru România* (Bucureşti, 1862, p. 95), fostul tribun de la Duminica Tomei nu numai că subliniază necesitatea de „a scrie în stilul cel mai simplu, cu ortografia cea mai fonetică posibilă", dar insinuează că „măsuri ca cele propuse adunării din Braşov [de Gavril Munteanu — n.ns] sînt de natură a împiedeca toată dezvoltarea naturală, tot progresul". Hărţuit, Munteanu se vede nevoit a riposta — puţin inspirat! — printr-un lung *Răspuns la reflesiunea ce d. Papiu găsi de cuviinţă a face în Tesaurul său, tom. I, pag. 94—95, la propunerea subscrisului ca ortografia d. Cipariu, adoptată de comisiunea filologică din 2 oct. 1860 să se primească de Asociaţiunea literarie în adunarea sa de la Braşov, 1862,* tipărit în *Foaie pentru minte...,* 1862, nr. 44, p. 342—345; nr. 45, p. 352—355.

[3] „Foaia Asociaţiunii" va mai aştepta încă 6 ani pînă la apariţie, cînd, în 186
Bariţ începe să editeze la Sibiu revista *Transilvania* (vezi *Jubileul Transilvaniei,*
Transilvania, XXVII, 1895, număr festiv.

[4] Preşedintele ASTREI era episcopul Andrei Şaguna.

[5] Andrei Şaguna şi-a tipărit cuvîntul de deschidere al importantei Adunări genera
a ASTREI de la Braşov din 1862 si în *Gazeta Transilvaniei* (XXV, 1862, nr. 56,
p. 221-222.

[6] Vezi şi scris, anterioară, inel. notele. Este vorba de traducerea lui ^Suetoniu
pe care Gavril Munteanu a prezentat-o la 21 mai 1862, sub motto-ul: „în ştiinţ
puterea", comisiei de acordare a Premiului Rosetti. Membrii comisiei erau Ioan Popas
George Bariţ, Ioan Meşotă şi Ştefan Iosif (vezi Gavril Munteanu, *Premi
Rosetti,* în *A treia programă. . .,* p. 28—29).

[7] Ieronim Bariţ, despre care vezi scris. XVII, n.2.

[8] „Cei doi profesori" din comisie sînt Ioan Meşotă (vezi scris, următoare, n
şi Ştefan Iosif (despre care vezi Andrei Bârseanu, *Istoria şcoalelor centr
române gr.-or. din Braşov...,* 1902, p. 585—586). în cazul de faţă, „eforia" premiul
era forul episcopal neunit din Sibiu.

XXX

[Braşov], 5 sept. 1

Prea onorate domnule naşe!

Ţi-am primit scrisoarea. îmi pare rău de tonul cel oţărît al copri
sului ei. D3-ai fi un Nea Dalţiaţă din Prunduş[x], care numai asea
pre la 7 oare din noaptea, după o zi de arşiţă scolastică, în care am înm
triculat preste 80 de studenţi, le-am dat certificate de primirea dida
trului, am examinat trei cari trec o clasă *propriis studiic sal[utem*
care — zic — veni o cu falcă în ceri cu alta în pămînt ca să-i prime
în cl. IV[a] de eleve, pre nu ştiu a cîtea nepoată, cu clasa secundă d
germană, că — vezi doamne ! — nepoata sa e cu duh, şi a căpătat secu
da numai pentru că vinerea, cînd d. Androne[3] propunea germana, n
putut veni la şcoală, avînd a păzi casa pe cînd măiculiţa sa era în tî
că dacă nu oi primi-o, dînsul o duce la saşi şi să duce să spună la
protopop minunea aceasta; de ai fi de alde ăştia cari nu ştiu ce e şcoa
ce sunt legile disciplinari, ce va să zică şcoală cu drept de publicita
aş tăcea ca mutul, nu ţi-aş răspunde o cîrtă.

Dir d-ta, nasule dragă, ştii că gazda, cîndu-şi dă vaca sau porc
în ciurdă sau turmă, să duce însuşi sau trămite pe cineva de-i dă
seamă vaca sau porcul. Domnia-ta ştii că, dupre legile scolastice, p
blicate şi în programa noastră, că fiecare şcolariu are să se înmatricul
în zilele prime ale anului scolastic, însoţit de părinţi sau de curato
Hei, bine! Din vreo 90 de şcolari şi eleve cîte s-au înmatriculat ie
în 3, după zioa determinată — căci în săptămînă trecută nu s-a în
ţişat nice unul! — nice măcar unul n-a venit însoţit de părinţi. / Du
legi, ar fi să nu se fie primit nimene. Aceasta însă nu se poate face. S
strîmb şi vorbeşte drept: de patru ani, merge pe al 5[lea], de cînd
d-tale, domnule naş, frecuentează la noi în gimnaziu. Spune de cîte
l-ai însoţit la înmatriculare, sau asistat-ai măcar o dată la examen

private sau publice, ca să-i vezi progresul şi, ca un bărbat de şcoală^ să faci mîngîiere şi profesorilor? ! Dacă trămiteaţi pe cineva cu dînsul la înmatriculare — fiindcă d-ta, s-a otărît, nu puteai veni! —atunci n-ai cere ca profesorul de clasă să facă pentru fiecare părinte a şcolarilor lista de cărţile necesarie pentru o clasă sau alta.Noi abia ieri am început şi, cu toate acestea, cum ştiu, prof[esorul] de clasă Meşotă[4], a arătat şcolarilor de cl. V cărţile necesarie. Le-a spus să-şi cumpere *Iliada* lui Omer. Despre acesta a zis ediţiunea steriotipă, iară nu despre Liviu[5]. Gine strică dacă băiatul le-a confundat? Mă mir de Staberl că n-a ştiut a face deosebire între Piitz uzitat în gimnaziul inferioare şi Piitz uzitat în cel superioare[6]. Că se introduce în cl. V Kuhner[7], cauza e că profesorul are aci să facă distincţiune între dialectul epic omerian şi cel atic. Acestea momente le are numai Kuhner. Curtius[8], deşi e mai bun pentru formele şi dialectul atic, însă abaterile le are numai în note. Apoi ce lucru mare să aibă şi pe Curtius şi pre Kuhner? Mai adaoge că şcoala [sic; recte; clasa] a V nu capătă pre profesorul ce s-a sperata şi cel chemat n-a sosit nice pînă acum.

Eşti director de fabrică, ştii că un ş[u]rup de se rupe sau lipseşte^ stă pre loc tot organismul. Apoi şi şcoala e un organism. Cine să ocupe
392v pre şcolari în 24 de ore,/ în lipsa profesorului ce aşteaptă? Vai de noi dacă pomii cei verzi şi sunt astfel! Apoi de cei uscaţi cine ce va mai zice >

Scuză-mi aţărîrea, provocată prin oţărîre !

Al d-tale serv şi amic sincer,

G. I. Munteanu.*

P.S. S-a repeţit şcolarilor de cl. V ce cărţi să-şi ia. Liviu poate fi şi ediţiune mai veche. Emendările-s numai relative la cazurile pluralia în *-is,* în locul lui *-es.* Moznik[9] nu se află. Vom seri la Sibii. Pentru ştien[ţele] naturale aşteptăm pe profesforul] cel nou[10], care are numai 2 ore pe
393 săpt[amână] în cl. V ./

[1] Probabil un personaj anecdotic.

[2] „în virtutea propriilor cunoştinţe."

[3] Alexandru Androne era învăţător la clasele II şi III de fete ale Şcolii normale din Braşov (vezi *A treia programă a Gimnasiului mic român de religiunea ortodcesă orientale pe anul scolastic 1861/2,* Braşov, 1862, p. 37).

[4] *Ioan G. Meşotă,* 1838— 1878, unul dintre cei mai eruditi profesori ai Gimnaziului neunit din Braşov. Originar din Dîrstele, a reuşit să facă studii universitare la Viena şi Bonn, luîndu-şi doctoratul în istorie. în scurta sa activitate — a murit la 40 de ani! — a fost profesor la gimnaziu din 1861 şi director între 1870— 1878. Cîteva dintre lucrări şi le-a publicat în caietul-programă al gimnaziului.

[5] Adică Titus Livius.

[6] Despre manualul lui Piitz vezi supra, n. 4. El era prevăzut în programa analitică a claselor II—IV cu mulţi ani înainte de a fi tipărit în limba română (vezi *A treia programă...,* p. 31 — 33).

[7] Kuhner era autorul unei gramatici a limbii elenice, prevăzute în programa clasei, a IV-a a gimnaziului braşovean (vezi Andrei Bârseanu, *Op. cit.,* p. 273).

[8] *George Curtius,* 1820— 1885, filolog german, elenist, fratele marelui,istoric Erne Curtius. A studiat la Bonn şi Berlin şi a predat ca profesor la Dresda, £raga, Berli Kiel şi Leipzig. Este autorul unor reputate lucrări de gramatică elenă.

[9] în anul şcolar 1862/1863, *Aritmetica* şi *Geometria* lui Moznik erau prevăzute programa tuturor claselor (acum rotunjite la 5).

[10] în noul an şcolar, Gimnaziul neunit din Braşov nu va primi un nou profes la ştiinţele naturale, acestea rămînînd mai departe în sarcina lui Vasile Oroianu. Singu schimbare faţă de garnitura din anul precedent (Gavril Munteanu, Ştefan Iosif, Dav Almăşanu, Vasile Oroianu, Ioan G. Meşotă şi Iosif Barac) a fost sosirea unui nou cateh in locul lui Iosif Barac, în persoana lui Iosif Fericeanu (vezi *A treia programă. . .,* p. şi *A patra programă. . .,* p. 45). Iosif Barac va prelua ore de latină, germană şi isto la clasele I, II şi IV.

XXXI

[Braşov, post aprilie 18

Clarisirne !

Am onoare a-ţi trimite cu aceasta, pentru Irononimul[1] nostru ex[emplar] din partea etimologică a *Gramaticei române*[2]. Dacă vei av bunătate a-i face vreo recenziune în foile române d-aici[3], îţi atrag ate ţiunea asupra semnelor ortografice. Ştiu că o mare parte din ardele sunt contrari semnelor, argumentul lor însă e mai mult *estetic,* î *pulchrum*[4] vine după *utile* şi *necesariu.* Ca să scăpăm principiul etimol gic, cată să întrebuinţăm oarecare semne. Dealtămente, aceste semne sunt ale mele, eu le-am împrumutat din ortografia cu litere autoriz de Eforia din Bucureşti[5], după ce a trecut prin svatul profesoral înainte de a începe a tipări, m-am adresat şi cătră Ion[6], şi mi-a spus ei stau pe lîngă aceea.

Noi, ardelenii, neavînd nici tribună, nici presă liberă, nici scoale înalte, chiar de ar fi raţiunea lîngă noi, nu vom putea da ton. Trebuie noi să ne luăm după cei de dincolo, dacă vrem unitatea limbei. Şi c din români nu o va vrea? E de necese, dar, ca părerile individuali se plece la o autoritate oarecare şi, cum zic, această autoritate noi nu o putem avea[7].

Citeşte şi *Precuvîntarea,* anume puntul prim, în care propun ca luăm de principiu, în scripturile noastre de gen mai serios, că *acele v şi forme sunt mai române care în materie şi formă sunt mai aproape originea sau latină, sau romanică*[8], căci numai atunci vom scăpa de numitul *Thurmpatriotism*[9] în limbă, de provincialism precum şi
384 ma/liţioşi şi intriganţi cari, îndată ce cearcă cineva şi a funda vreo reg gramaticală pre natura şi geniul limbei, strigă în gura mare la strica limbei, şi ies la mijloc cu urechea, ca cînd aceasta n-ar fi cea mai condi nată din lume la o simplă dedare. Căci altămente bucureştenii, cari p nunţă *pă,* rău, n-ar rîde de olteni, cari pronunţă *pe,* mai bine. Şi i moldovianii n-ar rîde de toţi cîţi pronunţă *ăla,* zicînd că e mai frun *aşela* etc.

Mi-ar plăcea ca, cît oi mai fi p-aici, să finez şi partea sintactică [10]. Ci la aceasta-mi trebuie să am operi mai multe, române, pentru exemple, care sunt să se ia, cît se va putea mai multe, din scriitorii noştri. Ceea ce-mi lipseşte!

Al d-tale stimător serv şi amic sincer,

Munteanu./!

[1] Joc de cuvinte. Este vorba de Ieronim Bariţ.

[2] Ieşise de sub tipar lucrarea importantă a lui Gavril Munteanu, *Gramatică română (aprogată) pentru clasile gimnasiali inferiori de —, director şi profesor la Gimnasiul confesionale român în Braşov. Partea formaria. (A doua ediţiune.) Conformată la ortografia adoptată de Asociaţiunea literarie şi refăcută în mai multe capete,* Sibiu, 1863..

[3] Bariţ n-a făcut vreo recenzie la această reeditare. Semnalase,la vreme sa, apariţia primei ediţii, în *Foaie pentru minte...,* 1861, nr. 23, p. 186 (articolul *Bibliografie)..*

[4] Frumos (< lat. *pulcher).*

[5] Directorul Eforiei şcolare din Bucureşti era la acea dată Ioan Maiorescu. Din eforie mai făceau parte: Petrache Poenariu, Ioan Heliade Rădulescu, August Treboniu Laurian, Vasile Boerescu, Simion Marcovici şi alţii (vezi Marin Stoica, *Ion Maiorescu,* Bucureşti, 1967, p.6). Eforia bucureşteană era preocupată de aceeaşi problemă a. stabilirii ortografiei latine.

[6] Ioan Maiorescu (vezi n.5).

[7] Rară probă de clarviziune din partea transilvăneanului care, cu numai doi ani în urmă, susţinea cu fervoare ideea generalizării ortografiei lui Cipariu!

[8] Se referă la următorul pasaj din *Prefacia* la *Gramatica română* din 1863: „Obiectul gramaticei române cată să fie materia şi acele forme ale limbei române, *vorbita, de toţi românii fără distincţiune de ţară şi provincie* [s.ns.], ce-s mai aproape de tipul primitiv al limbei latine". Este rădăcina principiului analogic, latinist, al transilvănenilor.

[9] Corect: Turmpatriotizmus = patriotism exagerat.

[10] Este vorba, desigur, de intenţia reeditării manualului său de sintaxă, căci într-o primă ediţie el apăruse în 1861.

XXXII

Braşov, 9 noemvre 1865

Clarisirne !

Crezi că ar fi oportun şi salutare cauzei naţionali să mergem la Conferinţa naţională [1], unde ne cheamă telegramul de ieri?

Binevoieşte a-ţi descoperi părerea, ca, deşi m-am fost scuzat cu_ morbozitatea, la părerea afirmativă a d-tale totuşi m-aş decide a pleca, astăzi.

Stimătoriu serv,

G.I. Munteanu [2]./

Nu era vorba, propriu-zis, de o conferinţă naţională, ci de o consfătuire a fruntaşilor români, pentru fixarea atitudinii politice faţă de Dieta de la Cluj din 19-noiembrie 1865, care a pus bazele dualismului austro-ungar.

[2] Adnotată de Bariţ: „1865. Braşov, 9 n[oiembrie]. C.avr. Munteanu, director Răsp[uns] în acea zi că eu nu merg".

XXXIII

Aici [Braşov], 13/1V [18

Clarisirne !

îţi trămit alăturatele atestate, pentru d[omnul] abituriente,
d-tale, în 8 exemplarie
Cum ştiţi, noi l-am fost înmatriculat în cataloagele, sub rubr
„Religiune", de cea gr[eco] orient[ală]. Ne ştiind cum se va fi înmatri
lat la Gimnaziul de stat di[n] Sibii, am lăsat locul deşert, pentru *cat*
sau *orient[al*J [2], ca să-1 împliniţi cum veţi găsi de cuviinţă, sau să-mi in
caţi mie, retrămiţîndu-le, cum să-1 împlinesc.
Noi, de rînd, nu luăm nice o taxă pentru esdarea atestatelor, de
cei mai mulţi studenţi, fiind sărăcuţi. Cari însă pot plăti, dau cîte 20
crucieri pentru acoperirea tipariului.
Recomandîndu-mă la bunăvoinţă, al d-tale, plecat serv,

G. I. Muntea

[1] „Abiturientele" era fiul lui Bariţ, Ieronim.

[2] Şovăială justificată: George Bariţ era greco-catolic, soţia sa, Măria Veli
neunită din Braşov.

XXXIV

[Braşov], 5 VI [1

Domnul meu !

Am onoare a-ţi aclude, lîngă aceste rînduri, hîrtia convocatoar
Ministeriului Instrucţiunii Publice din România, prin care eşti che
ca membru al Societăţii literarie din Bucureşti, pre *l*[a] august 18
Cu aceasta, te rog să aibi bunătatea a-mi indica calea cea mai sc
pe care aş putea cîştiga şi io licenţă de la în[altul] Gubern, spre a pa
cipa ca membru [2]. Ce e drept, de la Supremul Inspectorat am căp
licenţă încă de anul, dar mi se pare că numai din partea aceasta n-
de ajuns asecurativă.
Aşteptînd o binevoitoarie dare de îndreptar într-acestea cercu
mă însemnez al d-voastre stimător serv,

G.I. Munte

[1] în primăvara anului 1866 au avut loc numirile de membri pentru Socie
Academică Română, preconizată încă de Alexandru Ioan Cuza, dar înfiinţată im
după detronarea lui (prin decretul Locotenentei Domneşti 582 din 1 aprilie
în aceasi lună, cu nr. 698/22 aprilie 1866, Locotenenta Domnească ^aprobă comp
membrilor din provinciile româneşti din afara Principatelor Unite. In prima garn

figura şi Gavril Munteanu, alături de George Bariţ şi Timotei Cipariu, din partea Transilvaniei istorice. Vezi *Analele Societăţii Academice Române,* tom. I, ses. an. 1867— 1869, p.5; Io^an Chindriş, *Alexandru Papiu Ilarian şi Academia Română,* Zalău, 1973, p.9.

[2] într-adevăr, la 1 august 1867, Munteanu şi Bariţ vor fi prezenţi la deschiderea primei sesiuni din istoria Societăţii Academice Române *{Ibid.,* p. 8; *Ibid.,* p. 10).

XXXV

Braşov, 13 martie 1868

Clarisirne !

Aseară, expresul prin care avuşi bunătatea a-mi trămite cele 2 exemplarie de *Dicţionarie,* în număr de 6 volume [1], pînă să cetesc răvaşul d-tale a şi luat-o la picior.

îţi scriu astăzi că, de numele monastirii unde, după ce am ieşit din pădure, ajunserăm, io nu-mi aduc aminte [2]. Iară satul unde am mas preste noapte se numeşte Jiblea [2], moşie a Monastirei Cozia, ce o ţinea în arendă nepotul (cum îl cheamă, am uitat) a lui Nifon, care pe atunci era şi egumenul Coziei. Atîta mai ţin minte.

Permite-mi a-ţi face o întrebare relativă la laborarea *Dicţionarului* [4]. Se ştie că noi doi, membri, dupre programă avem să adunăm verbele din limba poporului, ce nu s-ar afla în dicţionarele deja tipărite: de Buda [5] etc. Te vei ţinea?[6] Şi ce vom putea face cu o masă de ata[re] mărime de provinţialisme şi străinisme? Ai văzut opiniunea ce exprima d. Cipariu în *Archivul* său, în această privinţă, că mai bine să lasă ca să-i taie mînile, decît să-şi pună numele în fruntea unui dicţionariu care conţinea toate vorbele ce să află în limba volgului, împrumutate de la/ diverşi barbari [7].
400 Io încă sunt de părerea d-lui Cipariu. Vorbele să se culeagă numai cele de origine română (şi latină) [8]. Mi se pare necorespunzătoare şi împărţirea lucrului între membri, dupre regiuni, căci ca să se poată face aşa ceva, lipseşte timpul fizic pentru un individ [9].

Io n-âm fost faţă cînd s-a proiectat stăvilit programa *Dicţionariului* [10], şi eram şi sunt de părerea că lucrul să se fi împărţit dupre litere, între membri [11]. Sunt 21 de membri: să fi luat fiecare cîte o literă; să fi stătorit ca să între în fiecare lit[eră] numai ce este şi să află în gura poporului, de orig[ine] latină, romanică, greacă; fiecare vorbă să se explice la locul prim, dupre etimon, apoi sensul propriu, apoi impropriu; aci, în fine, ar intra uzul proverbial. Şi o literă ar fi putut-o lucra fiecare membru, cu apropiere de completă. Ce ar fi mai lipsit, s-ar fi putut mai uşor adauge la o lit[eră] sau alta, din partea membrilor, cînd vor fi la un loc [12].

Io aşa o să urmez. Pre calea croită nu ieşim la scop.

Al d-tale sincer stimător,

400v G. *I. Munteanu* ni. pr./

[1] Trebuie să fie vorba de un dicţionar străin — în cultura noastră nu exista acea dată unul de dimensiuni similare! — a cărui identificare nu este posibilă pe ba •acestei indicaţii.

[2] Mănăstirea cu pricina este Turnu sau Turnişor, înaintea Coziei, pe drumu •dinspre Sibiu.

[3] Azi Călimăneşti, din judeţul Vîlcea. Gavril Munteanu îşi aminteşte peripeţi refugierii în Ţara Românească, în martie 1849, după cucerirea Sibiului de către oast lui Bem.

[4] Dicţionarul limbii române, a cărui elaborare preocupa nou înfiinţata Societa Academică Română.

[5] Conform documentelor oficiale ale Societăţii Academice, lucrurile nu stau a într-adevăr, în şedinţa din 12/24 septembrie 1867, Societatea votase o *Programă per strîngcrea materiahdui necesariu la lucrarea dicţionarului român,* al cărei prim pu prevedea adunarea tuturor cuvintelor din gura poporului. La punctul al doilea, Timo Cipariu este însărcinat cu scoaterea cuvintelor din cărţile vechi, dar numai el, nu Gavril Munteanu (vezi *Analele Societăţii Academice Române,* tom. I, ses.an. 1867— 18 p. 116—117; Ioan Chindriş, *Alexandru Papiu Ilarian şi Academia Romană,* p.

[6] Bariţ s-a „ţinut" într-adevăr, el şi Iosif Hodoş fiind singurii membri ai Soc tăţii Academice care au colaborat cu August Treboniu Laurian şi I. C. Massim la a tuirea tomului II din *Dicţionariul limbei române* (I, Bucureşti, 1871; II, Bucureşti, 18

[7] Timotei Cipariu a acordat un larg spaţiu comentariilor asupra sesiunii din 1 a Societăţii Academice Române, în publicaţia sa *Archivu pentru filologie si isto* (1867), nr.' IX, p. 161-170; nr. X, p. 185-'195; 1868, nr. XI, p. 204-210;'nr. X p. 225-231; nr. XIII, p. 241-244).

[8] Principiul lui Cipariu, cu care erau în asentiment aproape toţi membrii d Transilvania, va fi cel adoptat la alcătuirea dicţionarului. Avem aici *in nuce* ideea c a dus la acel controversat gest al separării cuvintelor nelatine într-un dicţionar apa *Glosariu care coprinde vorbele din limba română străine prin originea sau forma lor, şi cele de origine îndoioasă,* Bucureşti, 1871.

[9] în programa pentru adunarea cuvintelor (vezi-o în n.5, aci supra), la punctu se specifica felul de strîngere a materialului: prin instituirea unor retribuţii care se acorda culegătorilor, aceştia urmînd a aduna şi trimite „sub îngrijirea membril societăţei din provinciele respective".

[10] Vezi n.5. Programa s-a votat în 12/24 septembrie 1867.

[11] Pînă la urmă se va ajunge într-adevăr la această soluţie rezonabilă. în sesiu 1870 — un an după moartea lui Gavril Munteanu î —, în timpul şedinţei din 26 aug Laurian comunică membrilor distribuirea adunării cuvintelor pentru dicţionar, pe li şi membri. Vezi tabelul cu această distribuţie la Ioan Chindriş, *Op. cit.,* p.

[12] Contribuţia membrilor Societăţii Academice Române la alcătuirea dic narului va fi, cu excepţia amintită a lui Bariţ şi Iosif Hodoş (n.6), nulă, întreagă mu rămînînd pe seama lui Laurian şi Massim.

Ştefan Moldovan

(1813-1900)

Motto :

„Numele meu aş voi să treacă prin lumea aceasta ca apa lină, care nu vatămă ţărmii".

(Scris. XXVIII)

După propria dorinţă, numele lui Ştefan Moldovan a trecut prin lume „ca apa lină", mult prea lină şi silenţioasă. Cultura noastră îi este datoare cu o monografie acestei interesante şi puternice personalităţi, în locul cîtorva contribuţii poate valoroase, dar parţiale [1]. Realizarea unei analize a vieţii şi activităţii sale este facilitată de faptul că Ştefan Moldovan n-a fost zgîrcit cu mărturiile despre sine. Om de fond, din acea falangă de transilvăneni care a purtat pe umeri de bronz soarta naţiunii prin cel mai dificil răstimp al istoriei lor, prelatul greco-catolic din Lugoj s-a aflat mereu în focarul atenţiei contemporanillor, care-i consemnează numele în sute de documente. Pe de altă parte, firea optimistă, plină de solicitudine şi deferentă iubire de oameni l-a făcut să se apropie de contemporanii săi în toate ocaziile care-i erau la îndemînă. Panora-

[1] *Diecesa Lugoşului. Şematism istoric publicat sub auspiciile P.S.S.dd. Dr. Demetriu Radu, episcop gr. -cat. de Lugoş pentru jubileul de la Sînta Unire de 200 ani, de la înfiinţarea aceleiaşi diecese 50 ani,* Lugoj, 1903, p. 127—130; Ioan Raţiu, *Dascălii noştri. Scurte notiţe din viaţa şi activitatea lor literară (1754—1848),* Blaj, 1908, p. 88—90; Iacob Radu, *Istoria Vicariatului greco-catolic al Haţegului,* Lugoj, 1913, p. 127—128; Coriolan Suciu, *Un erou din 1848. Protopopul Ştefan Moldovan din Mediaş,* Blaj, 1933; George Togan, *Doi eroi din revoluţia de la 1848. Protopopul român Ştefan Moldovan şi preotul St. L. Roth,* în *Gazeta Mediaşului,* III, 1939, nr. 4, p. 1—2; Nicolae Comşa, *Dascălii Blajului,* Blaj, 1940, p. 73; Iosif E. Naghiu, *Preocupări de istorie bănăţeană* [o scrisoare a lui Şt. Moldovan], în *Revista Arhivelor,* VII, 1946— 1947, nr. 2. p. 385—386; Liviu Patachi, *Ştefan Moldovan şi Timotei Cipariu. Ştiri inedite,* în *Mitropolia Banatului,* VII, 1957, nr. 13, p. 72; Idem, *Cărţi religioase din Ţara Haţegului de pe o listă din 1857,* în *Mitropolia Ardealului,* IV, 1959, nr. 7—8, p. 522—539; Idem, *Cărţi vechi româneşti în Ţara Haţegului după o listă din 1857,* în *Studii şi cercetări de bibliologie,* III, 1960, p. 282—287; Idem, *Din corespondenţa lui Timotei Cipariu ca bibliograf* ,în *Mitropolia Banatidui,* XIV, 1964, nr. 1—3, p. 55; I. I. Rusu, *Aportul lui Ştefan Moldovan la epigrafia Daciei,* în *Studii şi cercetări de istorie veche,* XIV, 1963, nr. 2, p. 441—450; Idem, *Note epigrafice (XIV). Inscripţii din Ulpia Traiana Sarmizegetusa,* în *Studii şi cercetări de istorie veche şi arheologie,* XXV, 1974, nr. 4, p. 592; Ioana Botezan, *Documente privind istoria învăţămîntului din Ţara Haţegului între anii 1850—1860,* în *Sargetia,* VIII, 1971, p. 119—128; Milan Seran, *Stephan Ludwig Roth sprijinitorul românilor în 1848,* în *Mitropolia Ardealului,* XXIII, 1978, nr. 7—9, p. 604—606; Mircea Păcurariu, *Preoţimea românească în revoluţia din 1848,* în *Almanahul parohiei ortodoxe din Viena,* XVII, 1978, p. 140; Florian Dudaş, *Cărţi vechi româneşti din Ţara Haţegului în lumina catalogului lui Ştefan Moldovan (1857),* în *Banatica,* V, 1979, p. 484—510; Gheorghe Naghi, *Memoriile lui Ştefan Moldovan din 1852—1854 cu privire la şcolile româneşti din Haţeg,* în *Sargetia,* XIV, 1979, p. 421—430; Mihai Racoviţean, *Fruntaşul revoluţionar de la 1848 Ştefan Moldovan,* în *Ibid.*, p. 409—420; Gheorghe Naghi, *Corespondenţa lui Ştefan Moldovan cu George Bariţiu,* articol manuscris consultat din bunăvoinţa autorului.

micul epistolar al secolului trecut, in cultura noastră, încă nu este schiţat, dar după cons
lui se va constata că Ştefan Moldovan este poate cel mai pasionat epistolier din Transil
A corespondat cu Bariţ, Timotei Cipariu, Ioan Mieu Moldovan, Alexandru Sterca
Alexandru Papiu Ilarian şi mulţi alţii, pe o gamă de probleme ce privesc evenimente c
ale vieţii politice româneşti, şi detaliile culturale de amănunt ce animau peisajul secolul
cut, în plus faţă de contemporani, Ştefan Moldovan a cultivat cu pasiune corespondenţ
tuită", corespondenţa ca act de relaţie între oameni, ca prezenţă morală în viaţa semen
conaţionalilor. Covîrşiţi de aspectul încărcat cu date şi fapte al scrisorilor celorlalţi, p
de pildă, în cazul lui George Bariţ, cultural-ştiinţifice în cazul lui Cipariu, economice în
Ioan Mieu Moldovan, cercetătorii neavertizaţi ar putea trece cu uşurinţă pe lîngă unele di
tolele cu aspect „rarefiat", trimise de prepozitul din Lugoj. Omul a dovedit, la tinereţ
în anii maturităţii depline, că ştie cultiva şi corespondenţa grea de ronţinut. Printre sc
către Bariţ, care compun cel mai amplu mănunchi epistolar ieşit din pana lui, cele din
1850, apoi din 1874— 1875, sînt adevărate receptacule de fapte menţionabile oricînd,
în istoria culturii transilvănene. Fermecătoare sînt tocmai scrisorile dictate, nu de un
imperios, ci de marea înclinaţie a dialogului epistolar. Aparenta gratuitate îl distanţează
fan Moldovan de pragmatismul cu adresă precisă al majorităţii epistolierilor transilvăne
îl apropie de acel gen care, în Europa secolului trecut, a aspirat insistent la calitatea de
tură. La noi, Timotei Cipariu a concentrat în epistolele către Bariţ structuri epice conv
într-un roman despre viaţa Blajului prepaşoptist [2]. Situat pe cu totul alte coordonate su
Ştefan Moldovan este preocupat de domeniul moral, valenţele axiologice ale actelor uma
mitele generalizatoare, în sens filosofic, ale acestor acte. Iată o definire de acest fel a des
celui căruia îi scrie: „Acum şi acest an, plin de ostenele crunte şi speranţe vii, întru ca
statornicie de fer şi cu tactică adîncă şi departe prevăzătoare, în mijlocul atîtor valuri,
şi scopuli, cu putere extraordinarie de sus întărit şi ajutat, ai condus naia vieţii constit
a naţiunei noastre, iată, preste puţin timp, se străcură în noianul eternităţii" [3]. La o ase
respiraţie, problema formei survine ca factor esenţial, iar epistolierul nostru o rezolvă în
epocii. Nimic din ceea ce se cunoaşte ca mănunchi epistolar închegat nu ilustrează cu atî
tere *un stil,* stilul ardelean al secolului trecut, stil de viaţă, de gîndire şi exprimare, st
toate trei de accentul eleganţei. Oamenii politici prea bruscaţi de evenimente, mai cu s
perioadele de vîrf ca 1848, 1861, 1891— 1894, şi-i numin aici pe Alexandru Papiu Ilaria
însuşi, Axente Sever, Ioan Raţiu sînt, prin simplitatea pur comunicativă —, scrisorilor l
precursori ai corespondenţei din secolul nostru, lapidară şi fără ambiţii stilistice. Rămî
purtătorii acelui *modus cogitandi transilvanicus,* Vasile Pop, Moise Sora Noac, Atanasie
Iosif Hodoş, Dimitrie Moldovan ,fireşte Cipariu, apoi Vasile Ladislau Popp, Alexandru
şi alţii, care uzează de forma epistolară elaborată, cu reministenţe din stilul de cancelarie
acoperire a unui fond cultural-ideologic ce-şi avea rădăcinile în raţionalismul secolului al X
Expresia ultimă, de un rafinament frizînd preţiozitatea, o întîlnim la Ştefan Moldov

Ordinea dezvăluirilor pe care această elevată corespondenţă le aduce urmează fir
grafic al trimiţătorului, ţinînd totodată în apropiată atenţie persoana cui îi este a
a lui George Bariţ, Ştefan Moldovan se împarte conştiincios între sine şi marele său prie
propunere evidentă de a-şi sluji drept oglindă unul celuilalt. La 1846, cînd este datat
scrisoare către Bariţ. el era paroh greco-catolic în Ghirişul Arieşului, azi Cîmpia Turz
din 1838, şi va mai sta acolo doar un an, în 1847 fiind promovat ca protopop de Mediaş.

[2] Vezi *George Bariţ şi cintemporanii săi,* IV, Bucureşti, 1978, p. 71—78.
[3] Scris. XVIII.

cuse la 6 august 1813 în Țicudul de Cîmpie, azi Valea Lungă de lîngă Luduş şi era, din aproximativ aceeaşi promoție cu Bariț, absolvent de filosofie al Liceului academic piarist din Cluj şi de teologie al Seminarului din Blaj. Soarta îi reuneşte în momentul cînd Bariț avea nevoie de un colaborator potrivit *tocmai acolo,* la răscrucea dintre Apuseni şi Cîmpie, pentru una dintre marile acțiuni culturale inițiate de redactorul braşovean. în protopopiatul lui Moldovan, la Grindu, îşi avea conacul şi biblioteca istoricul comite ungur Kemeny Jozsef, care adunase un număr impresionant de documente istorice despre Transilvania. Colecția era cunoscută de contemporani sub numele de *Diplomatariul kemenyian,* în care Bariț detectase prezența celui mai mare număr de documente despre trecutul românilor ardeleni, din cîte se adunaseră împreună vreodată. Aceste documente *trebuiau* să intre în circuitul istoriografiei naționale, şi aşa s-a şi întîmplat, grație inspirației lui Bariț de a se sluji de persoana a mai mult decît potrivită a lui Ştefan Moldovan. Se pare că Moldovan „Roşul", cum îl porecleau prietenii, era o persoană deosebit de agreabilă, căci magnatul savant maghiar îi dă voie pur şi simplu să-i despoaie *Diplomatariul* de sute de documente, pe care preotul roşcat din Ghiriş le copiază cu uluitoare iuțeală. Moldovan a fost unul dintre perfecții cunoscători de limbă maghiară ai secolului trecut, şi acest lucru a facilitat, desigur, apropierea de cornițele Kemeny. Primele scrisori[4] sînt mărturii ale acestei munci încordate, de aproape doi ani, dar ele nu interesează atît ca inițiere în istorie a copistului, cît ca experiențe sufleteşti trăite de el. Din admirația pentru marea sursă documentară: „Domnule frate! Acest izvor deschis e fără sfîrşit", cade într-un fel de idealizare a posesorului, pe care îl numeşte „părintele neamului". Adică al neamului românesc! Tot despre Kemeny: „Zelul bărbatului acestuia şi deschilinita aplecare (care, mai cu seamă, o are spre neamul nostru) sunt de mirare". Lui Moldovan i se pare a fi descoperit „minunea" în originea românească a grofului arieşan, care, mînat de vederile liberale şi de nevoia de a se impune ca original în partida nobilimii „de stînga" din Dieta Transilvaniei de la Cluj, îşi manifesta demagogia înspre români, pozînd în apărătorul dietal al acestora şi afişîndu-şi originea românească (strămoşul său ar fi fost un „Keminius filius Nyikulae de Kalota"). Dacă îl credem pe Ştefan Moldovan, Kemeny ar fi dat şi altor magnați dietali de la Cluj, cu opincă românească la origine, următorul sfat: „Străduiți-vă să nu ne fie ruşine a ne recunoaşte de origine valahă"[5]. în această proximitate derutantă, lui Moldovan îi năzare ideea că națiunea rămână îşi ameliora soarta redobîndind aceste pompoase „oi rătăcite" care erau mobilii maghiari (cu adevărat mulți, şi cei mai însemnați), de origine românească. Formularea sa este memorabilă: „Oare cînd smîntîna s-a mesteca şu laptele?", smîntîna fiind *Kemeny-eştii, Banffy-eştii, Bethlen-eştii, Miko-eştii, Josika-eştii* şi alții, iar laptele, poporul român rămas fără nobili.

Naivitatea lui Moldovan va primi o corecție drastică de la însuşi „graful" din Grindu. Atunci cînd un alt maghiar, aiudeanul Gaâl Lâszlo, scrie o broşură în care dovedeşte continuitatea cnezatelor româneşti ca structuri politice medievale în Transilvania[6], Kemeny Jozsef ripostează iritat, de la înălțimea prestigiului său zdrobitor, ridiculizînd lucrarea binevoitoare, dar pripit însăilată, slab documentată, a confratelui său mai sărac[7]. Era o lovitură serioasă aplicată românilor, în fața căreia Ştefan Moldovan scrie buimăcit: „Graful s-au cam grăbit. . ."

Foarte curînd, Ştefan Moldovan se va convinge de adevăratul drum pe care națiunea română asuprită din Transilvania îl avea de urmat spre edificarea ei viitoare: calea revoluției.

[4] Scris. I—III. Vezi si *George Barit si con oranii săi,* IV, Bucureşti, 1978, p. 276—277'; 280-282.

[5] Scris. III.

[6] *Vizsgălodds az erdelyi kenezsegekrol; egyszersmindt az erdelyi ket olâh puspok igazolâsaul jelelet Trausch es fâke'p Schuller czafolataira. Irta egy igazsâg kedvelo ns. hazafi, kiadtăk tobben,* apărută anonim la Aiud, în 1846.

[7] Vezi amănunte infra, în scris. II, n. 4.

La 1848— 1849 el a fost fruntaşul revoluționar al românilor din ținutul Mediaşului, iar în ti
războiului revoluționar chiar prefect în administrația românească ad-hoc închegată pe t
ritoriul Transilvaniei şi comisar revoluționar al Cetății de Baltă[8]. Scrisorile din această pe
trimise lui Bariț[9] ni-1 arată însă preocupat nu numai de organizarea demersului revolut
pentru care protopopul a arătat talent şi înclinare, dar şi ca cronicar al evenimentel
preajma sa. Dacă epistola din 15/31—ianuarie 1848 este un pomelnic pedant întocmit al
nelegiuiri comise de cei care-i învinuiau public pe *romani* de asemenea fapte, cea din 16/28 c
brie narează din mersul evenimentelor, cu o precizie uimitoare, episodul năvălirii secuilo
pra zonelor româneşti din Cîmpie, după incitarea de către capii Adunării de la Lu
Nici un istoric al revoluției nu se poate lipsi de această sursă primară, excepțională pri
expunerii pe zile şi localități, a întîmplărilor. Mulțimea datelor şi cifrelor, înşirate în mo
sec, augmentează senzația de asprime a luptei armate pe care formațiile militare nation
trebuit s-o ducă împotriva mulțimii duşmanilor dezlănțuiți, care sînt opriți, bătuți şi apoi
gați înapoi. însuşi Ştefan Moldovan a apelat la propriile-i amintiri cînd, tîrziu, în 1874—
condeiul său încearcă să reînvie evenimentele revoluției, ca răspuns la dorința lui Bariț c
încropi un cenotaf pentru'trei dintre martirii transilvăneni: Vasile Turcu, Alexandru Bătr
şi Vasile Simonis, spînzurați la Cluj în octombrie-noiembrie 1848[11]. Golit de emoția vi
dar constructivă, a momentului viu, fluxul memoriei epistolierului nostru este detaşat, di
față de obiect fiind acum filtrată de calmul de „apă lină", pe care şi-1 impunea can onicu
jan. Dar cu atît este mai interesant *stilul* relatării,lansat şi reluat ciclic pe acelaşi fapt şi m
amintit, cu optică diferențiată în funcție de actorii raliați narațiunii. La evocarea protopo
martir Vasile Turcu din Cătina, survine prezența fiicei în viață a acestuia, Lila. Aceasta a
şi nutreşte ură împotriva tatălui-erou național, care în anul revoluției îşi necinstise famil
sînd gravidă „pe o nătîntoacă de servitoare de la casa sa . Prezenta acestui element su
îl incomodează evident pe narator, care acum, în oglinda retroproiectoare a celor trei
ar vrea să-şi pună amintirile *sub specie aeternitatis.* Spînzurarea lui Bătrîneanu şi Simo
găseşte într-una din aceste epistole[12] cea mai elocventă descriere, dincolo de acest tablou
shakespeareian neputîndu-se trece: „Baternai n-a voit a se mărturisi, nici cumineca, zi
este nevinovat, prin urmare nici în viața aceasta, nici în cealaltă, nu va ierta nedrepta
au făcut şi fac ungurii cu dînşii. Basiliu Simonis s-a mărturisit şi cuminecat, după care,
care cu cîte un preot lîngă el, 1-au pus în cîte un car. Şi aşa, întru petrecerea mulțimei de
i-au dus la ulița Kulsokozep cătră Someşfalău şi, între otarele Cluşului şi a Someşului,
deluț cătră amiazăzi, sau de-a dreapta mergerei, în depărtare din drumul țerei şi a com
Someş-Sat de una puşcătură, unde după dezlegare i-au spînzurat". Această exactă descrie
mai apoi, singura bază pe care se poate identifica fără eroare acel fatal loc de supliciu al
revoluționari români, unde ar trebui să existe un impunător monument, dar unde, din
cire, nu există nimic. Cenotaful, plănuit de Bariț şi contemporanii săi foşti combatanți î
luție, încă pe la 1874, îşi mai aşteaptă edificatorii. în ceea ce-1 priveşte pe Ştefan Mol
alături de mulți condeieri ardeleni, le-a ridicat un monument mai tare decît piatra, ace

[8] Coriolan Suciu, *Un erou din 184*, Protopopul Ştefan Moldovan din Mediaş,* Blaj

[9] Scris. IV-VII.

[10] Scris. IV şi VI.

[11] XXXVI—XL.

[12] XL.

întregii revoluții, printr-o lungă serie de amintiri şi documente publicate în revista *Transilvania,* în anii 1875— 1876[13].

Hiatul de 11 ani din corespondența lui Ştefan Moldovan cu Bariț, 1850— 1861, corespunde cu trei etape fundamentale în viața celui dintîi: ultimii doi ani de protopopiat la Mediaş (1850—1851), anii cînd a fost un merituos şi memorabil vicar foraneu al Hațegului (1852— 1857) şi primii ani ai consacrării în Capitulul episcopal greco-catolic de la Lugoj (1857 şi pînă la moarte, în 1900). Reluarea dialogului, în 1861, ne descoperă în Ştefan Moldovan pe omul unui stil epistolar într-adevăr „ca apa lină". Grosul epistolelor către Bariț abia aici începe, şi se încheie la 1892, un an înaintea morții corifeului-destinatar. Materialul informativ al corespondenței se rarefiază, şi, mai mult, se *distanțează* de sufletul autorului epistolelor. Este adevărat, nici un eveniment din viața națiunii nu-i este străin, actele şi faptele luptătorilor de linie, între care Bariț era acum cel dintîi, îşi găsesc ecoul ritmic în caligrafia fină a canonicului, mai apoi prepozitului Ştefan Moldovan, dar el nu se mai regăseşte în lumina de la 1848, cînd fusese comandat efectiv de glotaşi revoluționari. S-a mai vorbit de vocația sacerdotală *sinceră* a lui Ştefan Moldovan. Epistolele de față sînt convingătoare în acest sens. Este evidentă intenția lui de a fi mereu prezent în existența marelui său prieten care simboliza întreaga națiune. Bucuria apropierii prin epistolă, ca expresie a optimismului şi deferentei sociale, e stilizată de optica privirii de la distanță, şi din perspectivă foarte largă, pe măsura firii hieratice pe care i-o şlefuise practica amvonului. Anul 1861, an de mare efervescență pe drumul liberalizării politice, e definit ca o strategie „ca să fim înşine faurii norocului nostru, ca să clădim noi fundamentul viitorului, şi să nu mai aşteptăm ca cerşitorii şi neputincioşii tot de la streini"[14]. Rămas în sfera adevărurilor mari, fondul se converteşte în acel stil aparte, cu o viață interioară a cuvintelor unică în corespondența românească a secolului trecut. Reprivind în urmă activitatea lui Bariț, Moldovan crează această imagine memorabilă: „Cu bucurie se înalță mintea mea şi se uită jur împrejur, la miile de bărbați însuflețiți şi binecrescuți ai națiunei noastre, carii, de înțeleapte inspirațiunile d-tale electrizați, ca lumină din lumină aprinşi, dau lumină şi viață altora"[15]. Expresia spontană dispare din această tehnică elegantă, nu străină epistolelor biblice. Stilul este omul, iar acesta, atemporalizînd parcă gestul sacru al „corespunderii" cu semenii săi, se dezvăluie într-o prozodie epistolară cu perioade neobişnuit de lungi, care sfidează timpul şi perisabitatea. Ici-colo, unde ochiul din amvon observă fisuri grave, ca de pildă în rîndul românilor bănățeni la 1862, perioada se întrerupe brusc, pentru a lăsa loc unei observații ca aceasta: „Corpul național e trîndav". Căci, dimpotrivă, el vrea să vadă națiunea pregătită „spre a se forma un corp, un ins moral înțelept, carele să se aşeze pe scaunul de onoare cu boierii popoarelor"[16]. în 1865 deplînge furia îngîmfată cu care Andrei Şaguna, după obținerea dreptului de mitropolie neunită în Transilvania, porneşte ura confesională împotriva românilor greco-catolici, tocmai cînd „ar trebui să fie ca ai noştri cu puteri unite să se lupte, dacă voiesc a ieşi învingători"[17]. Intrigăria popească îi stîrneşte reflexiuni amare: „O, în locul acestor scriptitățiuni ticăloase, cîte bune s-ar fi putut face pentru binele public!", iar cînd intriganții ajung la ananghie, se bucură în grai paremiologic: „Spinele au intrat în palmă. Dacă nu s-au scos cu grabă, acum îl va scoate coptura"[18]. Acțiunea unitară a națiunii române din Transilvania e comoara pe rare moralistul de la Lugoj o vizează obse-

Estras din zioariul vieții mele de la 15 martie 1848 pînă la 18 ianuarie 1849 si *Documente historice din 1848 et 1849,* în *Transilvania,* VIII, 1875, nr. 7-24; IX, 1876 nr'. 1-22 (paginile exacte în ultima notă, infra, la lista scrierilor lui Ştefan Moldovan)

[14] Scris. IX.

[15] X.

[16] XVI.

[17] XVIII.

[18] XXII.

dant, aproape în fiecare scrisoare. Laudele aduse mereu şi mereu lui Bariț nu sînt flatări interesate, nici dezinteresate — căci un prepozit capitular era, social, mult deasupra c compatriot laic! — ci sînt sistematice îmbătări adresate omului în care văzuse, pe drept o întruchipare a geniului politic național. La 30 de ani de la apariția *Gazetei de Trans* Moldovan apreciază că: „Acum, dacă, muzeul seminariale ar trebui să fie mai larg ca Libertății, ca să înceapă toți aceia cărora le ai deobligat anima a te stima şi totdeauna"[19]. Apelul pe care îl adresează lui Bariț, mereu şi mereu, de a sprijini efor pentru întărirea bisericii greco-catolice — puternică şi importantă instituție națională în vreme! — , eforturile pe care le depune el însuşi în direcția aceasta dovedesc înțeleger *ansamblu* a problematicii naționale, înspre care îşi îndreaptă focarul gîndirii sale sintetiz

Ştefan Moldovan, asemeni tuturor oamenilor mari ai vremii, n-a ignorat nici efortu deiului, în ritmul tihnit şi meditativ de viață pe care şi-1 impusese, printre treburile capi duse la bun sfîrşit, în mijlocul unor înțelepte şi reuşite acte de strategie familiară, el a răgaz şi pentru scris. Nu s-a grăbit însă niciodată, lăsînd mai degrabă timpul să-i finise crările. Puținătatea lor însă se datoreşte modestiei autorului, care avea un respect pios îndeletnicirea scrisului. Corespondența cu Bariț aduce la tot pasul dovezi ale acestei ad aşa cum aduce amănunte despre principalele scrieri, tipărite, sau rămase în manuscris Moldovan n-a forțat niciodată nota, cît de puțin, în direcția publicării. L-a preocupat o *Descriere a Lugojului,* realizată dar rămasă în manuscris[20], ca şi o *Istorie civilă şi biseri a remârihr,* care se pare că a rămas în stadiu de proiect. După 1868, odată cu apariția r *Transilvania,* Ştefan Moldovan valorifică aici unele din documentele copiate în 1846- din *Diplomatariul* lui Kemeny Jozsef[21]. în fine, o parte din scrisori se ocupă de redactar portantei scrieri memorialistice *Extras din .zioariul vieții mele. . .,* în care evocă bogata s vitate de militant şi prefect revoluționar la 1848— 1849[22]. Puține cîte sînt, scrierile lui Moldovan trădează erudiție înaltă, dublată de exigență față cu sine, de o anume căuta listică ce le scoate din conul de umbră al rutinei.

A supraviețuit opt ani ultimei scrisori trimise lui Bariț. Din 1900, cînd a murit, azi, s-a cristalizat despre el o anume opinie, — cu toate că, repetăm, o monografie a lui deşi ar fi un foarte util act de cultură! —, în lumina căreia Ştefan Moldovan reprezintă meditativă,, moral-filosofică, a marii familii de edificatori național-culturali din secolul

[19] XXIII.

[20] Vezi scris. XII, n. 1.

[21] Scris. XXIV-XXX.

[22] XXXVIII şi XLI.

Ar[anyos] Gyeres 5/17 iulii 1846[1]

Onorate domnule şi prea iubite prietine !

Fiind, spre sărbătorile Rosali[i]lor, cuprins cuvizitaţia cei canoni-cească, şi din vizitaţie numai cu grabă, pe sărbători, trebuind a merge la Mediaş pentru cauze familiare, novelele, dinpreună cu prea preţuită epistola d-tale dată din 20 mai a.c. foarte tîrziu am primit, şi tocma atunci cînd măria sa contele Iosif Kemeny[2] au fost ieşit la adunarea eruditilor, ţinută în Szasz-Szebes[3], carele apoi şi în Sibii i-au urmat. Şi aşa, numai duminecă au trecut săptămînă am avut putinţă şi îndă-mînă de a-1 curteni.

Măria sa, după ce mi-am descoperit dorirea, mai mult s-au bucurat decît aş putea aici însemna. Zelul bărbatului acestuia şi deschilinita aplecare (care, mai cu seamă, o are spre neamul nostru) sunt de mirare. Şi aşa, din mai multe tomuri a registrului lăudat, precum şi a documen-telor corespunzătoare, mai întîie mi-au admănuat unul, dintru carele cu osteneală — pentru că materiile nu după hronologie, ci cum le-au strîns din lecţii şi hrisoave sunt însemnate — am scris tot ce am aflat de valahi, hronologice, în 2>% coaie fracte, şi ace[s]tea am a le conferă de mîne încolo — după inviaţia măriii sale, care face cu dragoste orice pentru noi — cu corespunzătoarele lor materii întru alte tomuri contente[4].

D[omnule] frate! Acest izvor deschis e fără de sfîrşit, dar şi eu, cu ajutoriul lui D-zeu — pe lîngă întreita povoară a chemării mele — fără cruţare le voi exscrie acelea care ating pe valahi, ne lăsînd nimic, şi apoi, ca nişte materialuri din vreme în vreme le voi trimite prea iubitei d[om-niei] tale. Fii bun apoi şi, ca un înţelept murariu, clădeşte-le cum să fie după modelul pipăit a gustului şi a lipsei neamului nostru şi a celor din juru-i. Broşurile, acum mai în pripă socotesc să le trimit, pe cîte o coală măruntă scrise, luînd dinafară *formam epistolae*[5] şi, mai încolo, după stările împregiur şi volumea lucrurilor, şi prin private ocazii, mai cu seamă de la Mediaş.

Acestea, spre înştiinţare, cu dragoste însemnîndu-le, cît de în grabă, şi de celea preţuite trimiţînd, sărutîndu-vă cu ai miei dimpreună

vechii prietenii recomîndat rămîi. Al onoratului şi prea iubitului pr credincios, frate şi serv,

Ştefan Moldovan m
administrator] p[roto]p[
233 Beiului şi paroh Ghiriş

[Adresa:] Ar[anyos] Gyeres 5/17 Iulii 1846. Honorabili ac Rever Domino Georgio Baritz Scholarum Valachico Nationalium Brasso
w sium Directori ac Gazetae Tran[silva]nicae Redactori Virosing Erudi[ti]one (claro D[omi]no în Christo Fratri. colendissimo. Per T Brassoyiae

[1] Aranyos Gyeres = actuala Cîmpia Turzii,care purta numele vechi de C Arieşului. Localitatea şi data scrisorii nu sînt la început, nici la sfîrşit, ci la în adresei, după tradiţia din secolul al XVIII-lea, ca indioînd locul de unde pleaca soarea. Vezi adresa.

[2] Personajul central al acestei scrisori şi al următoarelor două este remar istoric maghiar din Transilvania, Kemeny Jozsef (1795— 1855), despre care *George Bariţ şi contemporanii săi,* I, Bucureşti, 1973, p. 119 şi 300. Bibliografie ma despre el: *A Pallas nagy lexikona,* X, Kacs-Kozellâtâs, Budapesta, 1895, p. 349 Veress Endre, *Grof Kemeny Jozsef (1795—1855),* Cluj, 1933.

[3] Sebeşul Săsesc, azi Sebeş-Alba.

[4] Despre aventura lui Ştefan Moldovan cu contele Kemeny Jozsef vezi şl *Bariţ şi contemporanii săi,* IV, Bucureşti, 1978, p. *216—211;* 280—282.- În maghiar adunase o colecţie enormă de însemnări şi documente istorice referit Transilvania, din surse tipărite şi inedite, care era cunoscută şi consultată în man încă înainte de a fi tipărită. Dealtminteri, tipărirea „documentelor kemenyiane" *Diplomatariului Transilvan,* cum era numită colecţia în epocă, decurgea foarte Pînă la data acestei scrisori, contele erudit scosese, în colaborare cu Nagyajtai István, abia două volume: *Erdelyorszâg torteneti tara. Egykoru es magyar nyelven torteneti iratok, levelek, orszâggyulesi vegzetek es torvenyczikelykbol,* I [documen 1540- 1660[, Cluj, 1837 şi II [documente din 1566- 1613], Cluj 1845. Georg aflase de mult de arhiva lui Kemeny (vezi *Pentru istoricii patriei,* în *Foaie pentru inimă şi literatură,* 1844, nr. 11, p. 88), din care voia să se împărtăşească, la ajutorul lui Ştefan Moldovan. Acesta era preot greco-catolic în Ghirişul Ar în imediata apropiere a satului Grindu, feuda lui Kemeny şi, în plus, cunoştea fecţie limba maghiară. Această scrisoare este ecoul primei luări de contact a lui Moldovan cu marea arhivă istorică, din care va copia, în anii 1846— 1847, aproap ştirile despre români (vezi şi scris. II—III, aici infra, inclusiv notele).

[5] „Forma scrisorilor." Adică, îi va trimite lui Bariţ colile — „broşurile" — din Kemeny, sub forma unor scrisori, prin poştă.

II

Ar[anyos] Ghiriş 29 dec. [1]

Prea cinstite şi mult dorite domnule ! '
Prea iubite prietine !

Primind a domniei-tale prea preţuită epistolă, dimpreună cu in ţia românilor cătră înălţata Maiestate[1] şi,dimpreună,cunoscînd că mai nainte de ce ai primi banii pentru novelele anului nou, c

goste despre dînsele — răzimat încrederii cătră mine — a le avea m-ai asecurat, pentru care toate cu plecăciune îți mulțămesc.

Prin acestea slabe şi cu grabă făcute trăsuri doresc a face cunoscut prea iubitei domniei-tale, cum că din *Diplomatariul transilvanie* a măriii sale neprețuit bunului conte, a părintelui neamului, am scos celea ce se țîn sau se ating de români, sau luminează istoria patriei: 1° din patru tomuri primarii, sau de la an, 1181 pînă la 1553 toate, în 15 coaie, şi apoi 2° din *Supllem. Diplomatarii* am la mine 6 tomuri a 2° ad *l*[um] inclu-sive (care corespund celor dintîie a *Diplomatariului* 4 tomuri, dintru care am făcut excerpția), şi dintru acestea iarăşi am pînă acum scrise 13 coaie (n.b.: tom. I a *Suppl. Diplom.* e în Sibii şi îl va aduce m[ăria] sa cît de în grabă acasă, şi nădăjduiesc că pînă în 6 ian. vechi şi acestea le voi isprăvi, în cuprins de 20 de coaie. Care toate aşa le scriu, cît coaiele tăindu-se, să se poată învîri hronologia la locul său. Şi mai pe urmă, după ce voi trece şi preste apeendicea diplomatarie, să se poată lega carte. Şi aşa, din bunăvoința şi dragostea măriii sale, să avem *Codicem Diploma-tarium valachi e Transilvania*[2] aşa desăvîrşit ca a m[ăriii] sale.

Două lucruri sunt care mă silesc ca şi din noapte să fac zi, şi ca un singuratic să petrec în căsuța mea, scriind acestea neprețuite odoare: unul, că măria-sa îmi admănuează tomurile pe timp scurt — că şi măria sa voieşte a fi de ajutoriu cu dînsele multora, la Dietă, şi însuşi sieşi — precum şi acestea 6 tomuri a *2*[a] ianuarii pînă la 20 ian. mi le-au dat, ca atunci să i le admănuez, înCluş, şi să primesc altele; altul: dorirea
234 inimii mele, care/ treptat mă împinge a lucra acum, cînd economia stă amorțită.

Cărticica *Visgâlodâs az Erdelyi Kenezsegekrol*[3], prin prea nălțată demîndare — de-a bună sama prin saşi cîştigată ! — s-au opritu-s-a!? întru acestea 35 sau 40 de coaie se vor cuprinde mai 40 de documente despre keneziaturi şi, pe rînd, vom avea şi 70 şi mai multe documente, numai — durere ! — că cu deschilinite înțelesuri, şi mai mult strică decît ajută tendenției românilor[4]. Cauza noastră bună pînă acum tot rău s-au apărat, că încă nu au fost cine să caute fundamentele şi principii poftiți, care de-a drept şerbesc spre a ei apărare.

Străinul ne-au îmbucătărit pe noi (d. Gal Lâszlo) din cuget bun[5], dar ce folos, dacă noi suntem bolnavi? Se cuvine nouă să ne desfăşurăm toate puterile, să ne luminăm mintea, să cunoaştem istoria noastră, şi printr-însa poziția noastră, pe noi înşine, apoi nădăjduiesc că ne vom apăra cu tărie, ne vom rădica cu rîvnă, ne vom arăta — şi alții ne vor socoti — ca oameni. Ci la acestea trebuie timp, plecare, zel — şi, întru el, patienție —, apoi circumspecție şi, deodată, povățuitori şi favoritori sau, cum îi voi numi, patroni, mecenați. Binele de comun unul ajută cu osteneala (capul), altul cu punga. Cei mai mari fie părinți, apoi cei după ei fie fii adevărați, ca apoi moştenirea de sine urmează. Ci acestea sunt doriri. La D-zeu e darul şi şi nouă ne va da darea cei bună.

Mai nainte de sărbători am fost în Blas, şi, la m[ăria] sa dl Cipariu, am lăsat 15 coaie excerpte din registrele arhivelor în 4 tom. cuprinse, şi deodată, în 2 coaie şi jumătate, celea mai frumoase lucruri le-am scos

cu grabă, fără de cuvenitele citate marginale că din ce arhiv s-au s (de care îmi pare rău), şi le-am lăsat la d-lui $ă ți le trimită pe po Nu ştiu, făcut-au au ba? Excerptele mele în 15 coaie numite sunt la d-l cu acela înțeles ca să le exscrie.

După Botez m-am hotărît să mă duc în Blas şi să mă rog de d- să fie ocîrmitoriu întru aceea, ca tot ce scriu să decopieze — preț plată care o voi suporta eu — cu feciori săraci, ca să le poci trimite prea iubitei d-tale în duo exemplare. Vezi, pînă atunci mai ajută-ma însemnează d-sale Cipariu, că l-am aflat tare rîvnitoriu — ca prietinu de la buze — să-mi steie într-ajutoriu întru aceasta, batăr e cup cu multe, ca aşa să se lățească cunoştințele, să se înmulțească exem rele[6]./ Măria-sa mi-au făgăduit încă multe, *in originali*[7], pentru
434v *omni respectu*[8] interesate scrisori.

Este o carte in 3[w] tomuri a lui Petru Bod din mişlocul secol trecut, *Historia Valachorum in Transilvania*[9], precum spune m[ăria] foarte interesantă (n.b. *sit sub rasa verbum)*[10] şi un d[om]n mare şi de au pus şezutul pe dînsa[11], şi are nădejde măria-sa că pe vreo 4 săptăr o va căpăta şi, ad *fideles manus*[12], m-am legat înaintea măriii-sale de-mi va sta d-nul Cipariu într-ajutoriu, în Blas, în decursul acelor p săptămîni, o vom decopia[13]. Că altul nime — de s-ar spinteca! — poate dobîndi *(Sunt verba Illustr. Comitis*[14]j, aşa în loc tare-i. Vai, m ne trăbuie, multe aş face, dar unul e puțin la atîtea bune, la atîtea l

Pachetul despre care faci aminte încă nu l-am pus. Acum por la Turcia şi, puind acestea trăsuri pe poştă, voi căuta şi după d

Cu acestea, din dragoste te sărut şi dimpreună mîngăiere acestea s[finte] zile, şi anul întreg cu înnoite de sus puteri a-l pet cu tot cuprinsul prea iubitei d[omniei] tale din inimă poftind, răn prea cinstitului şi mult doritului d[o]mn prietin cu dragoste şerbi

Ştefan Moldovan m
par[oh] Ghirişı

235

[Adresa:] Ar[anyos] Gyeres 10 Ian. (1)847. Honorabili ac Admo Reverendo Domino *Georgio Baricz* Novarum Valachicarum Cor sium Merito Redactori etc. D[omi]no in Christo Fratri colendis Brassoviae

[1] Credem că este vorba de o petițiune din 1846 a comunelor româneşti din tatul Braşovului către împăratul, pentru întărirea unui episcop la Sibiu, în locu datului Vasile Moga. O copie a „instanței" se află în fondul Bariț de la B.A.R., m 969, f. 280. Deducem că Bariț, deşi era greco-catolic, a avut un anumit rol în tarea petiției, pe care i-o trimite, spre consultare, şi lui Ştefan Moldovan.

[2] *Codex documentar al românilor din Transilvania.* Adică intenția lui Bariț, en împărtăşită de Ştefan Moldovan, de a scoate din *Diplomatariul* lui Kemen documentele şi ştirile referitoare la români.

[3] Despre lucrare — celebră în epocă! — a lui Gâal Lâszlo, *Vizsgăhdds az kenezsegrol; egyszersmind az erdelyi ket olâh puspok igazolâsâul felelet Trausch es Schuller czâfolataira. Irta egy igazsâg kedvelo nsjiazaji, kiâdtdk tdbben,* apărută a la Aiud, în 1846, am scris pe larg cu alte ocazii *(George Bariț şi contemporanii* p. 294-295; IV, p. 268; 282, n.3).

[4] într-adevăr, Kemeny Jozsef, „părintele neamului", cum îl numeşte în mod naiv Ştefan Moldovan, va folosi curînd colecţia sa de documente pentru a combate energic lucrarea lui Gaâl Lâszlo, favorabilă românilor.

[5] Şi plătit cu 300 de florini, ceea ce era o sumă foarte mare pentru acea vreme!

[6] Se pare că Cipariu nu s-a prea grăbit să-i trimită lui Bariţ conspectele lui Ştefan Moldovan, dorind să-şi tragă mai întîi el însuşi o copie de pe ele.- Despre trimiterea excerptelor la Blaj şi călătoria lui Moldovan însuşi într-acolo, vezi şi scrisoarea lui Timotei Cipariu către Bariţ, din 14/26 februarie 1847, în *Op. cit.,* p. 280—281.

[7] „Originale."

[8] „Din toate punctele de vedere."

[9] Titlul întreg al acestei extiem de interesante lucrări inedite este: *Brevis Valachorum Transyîvaniam incolentium Historia in qua populi Valachici in Transylvania status civilis et ecclesiasticus, profani item ac Sacri Ritus, praecipue vero Unionis cum Romano-Catholicis inde ab anno 1698° ad tentatae et ad praesens usque tempus magno nisu, variis modis procuratae momenta enarantur ac exhibentur. Auctore Petro Bod de Felso-Tserndtor* (vezi amănunte în *George Barit si contemporanii săi,* III, Bucureşti, 1976, p. 381-382, n.9).

[10] „Vorba să rămînă în secret".

[11] „Domnul mare şi delicat" era cornitele Miko Imre, care, sub pretextul că vrea să copieze manuscrisul, îl duce de la Aiud la Cluj. Copia făcută de Miko există, într-adevăr, la Cluj-Napoca, dar nu cunoaştem soarta manuscrisului original. în cercurile ştiinţifice româneşti a circulat copia făcută prin multiplicare mecanică, în 1888—1890, din iniţiativa lui Ioan Bianu şi a Academiei Române. Vezi un astfel de exemplar la Biblioteca din Filiala Cluj-Napoca a Academiei, secţia manuscrise, ms. latine nr. 29 *(Op. cit.,* p. 382).

[12] „Din sursă sigură."

[13] Această tentativă nu i-a reuşit lui Ştefan Moldovan.

[14] „Sînt cuvintele ilustrului comite."

III

Mediaş, 23 apr.[l]847

Prea cinstite domnule redactor!
Prea dorite prietine !

De cînd am primit mult preţuită epistolă a d-tale, 'stări împrejur atîta de nepărtinitoare odihnei şi reculegerii de mine m-au cuprins[1], cît pînă acum n-am avut îndămînă de a scrie d-tale ceva. Şi şi acum,, numai că — cu un călătoriu — dîndu-mi-se acest prileş bun, însemnez, acestea:

Cum că pentru 65 filere d-tale decopiate — şi socotesc şi expeduite— am plătit în Blas 15 Rf. 41 cr. w. (preţ lesne), şi în joia Floriilor am mai lăsat în Blas altele 52 filiere pentru decopiere; foarte interesante şi„ preste toate, ne cruţă ! Te rog ca şi celea mai puţin cumpănitoare să le socoteşti, că, după deschilinirea materiilor, pe uşor şi nexive le poţi folosi, batăr că se află şi întru alţi autori unele dintr-însele. D-zeu să-ţi deie dar ca să împlineşti din ele mai mult încă decît am cugetat eu cînd nu le-am trecut cu vederea, nici m-am obosit în scrierea lor ![2]

Iară pentruprepusulgrafului, fii încredinţat cum că, mai nainte de a. iubitei d-tale poftire, încă atunci cînd excel[enţa] sa d. gubernator

Teleki[3] luă de scurt lucrul, ne avînd cu grabă doritul din *Magazin* Band, III Heft[4], nimerindu-mă de îndemînă la graful[5] în Clus, du cum D-zeu m-au luminat *ex impossibilitate positionis Circumstantia ipsius D[ominationis] Vestrae*[6] pînă la convingere l-am lămurit, şi în fiind eu acolo, apoi în ziua următoare însuşi graful, repurtînd guver torului statul lucrului — *sicut ipsemet confessus est*[7] — au rămas ca aşa.

Nu-i glumă, frate ! Streinii şi-au înholbat ochii asupra noastră tot numai asupra noastră.

în *Beilage* la sus-numita broşură, graful s-au cam grăbit...[8] se pare cum că, decopiind eu cu iuţală din *Diplomatarium* — care mi du-se reprimeşte tomurile[9] — *toties quoties*[10] îi dau îmbolditури tain ca să deie la lumină, preocupative, tot ce exscriu foarte interesant. Bi *Inter nos sit dictum*[11], dacă-i avea a mînă şi depusele la d. Cipariu filere, unde vei ceti: *Keminus filius Nykulae de Kalota*[12], să ştii că originali e *Nyikulae de Kalota*[13]. Şi aşa cum graful însuşi mi-au şo
236 familia Kemenyiană este din trupină românească, şi alte/-le fan mari, afară de celea nemţeşti. Şi Bethlen de Iktar[14] sunt tot de înce românesc. Şi cuvîntarea aşa şi-o au încheiat: *Torekedjenek hogy ne gyenljiik magunkat olâh eredetueknek az utouildggal megismerteti* Oare cînd smîntîna s-a mesteca cu laptele ? ![16].

Apoi de au fost cel mai iubit d-tale fr[ate] Con[stantin] Alpin în locul dînsului, după slabele-mi puteri, mă recomînd a cuprinde lo Eu încă în 5 mart. a.a, Nr ep[isco]pesc 258 am fost orînduit în l repausatului frate, de administrator-pr[oto]pop[18], şi, de atunci, şi coace şi la Ghiriş, măsur calea des, şi încă nu m-am strămutat. Bine dacă m-aş putea strămuta, batăr pe Z[iua] înălţării D[omnului], cu p ca să-mi pot continua calea începută. Şi aşa, corespondenţii literar repausatului, pînă atunci vor mai suferi puţinei, că apoi, cu ajuto lui D-zeu, toate se vor îndrepta. Aceasta vine a se înţelege şi pe Şincai etc.

„Ziua înălţatului nostru Monarh, la Mediaş s-au săvîrşit cu m pompă şi evlavie. Seara au făcut iluminaţie la cazarmă unde, în porţii Curiei, sta rădicată poartă de triumf, întru a caria transpa se privie scutele tuturor provinciilor, şi în mijloc, deasupra, al Tra vaniei. Iară deasupra acestora, ca pline de viaţă la ochii sutelor de p tori, şi ca din inima credincioşilor supuşi, pentru înaltul Domnitoriu adîncă dorire grăitoare se cetea acestea cuvinte: *Hoch lebe Ferdinar* şi deasupra, la patru ferestri: *Gott erhalte*[20] etc. /Doamne ţine / pe dinand/ pe părintele / neamurilor! şi în faţa acestii pompoase pr corul muzicei, cu multă plăcere făcîndu-şi datoria, prin oficirii mili de faţă s-au cîntat un imn rădicătoriu de inimi şi între glasuri necur de „Vivat!" Numai ce umbra nopţii, sub blînda lună, au stăvilit bu pînă cătră ziua, cînd, de la 3[n] oare începînd, trasurile pe răstimpu răsunat, pînă la 6 oare, aşa cît toată cetatea s-au cutremurat, şi de oameni înnoite semne de dragoste a arăta s-au grăbit. Şi aşa, întîie la 8 oare, în beserica gr.-catolică s-au adunat credincioşii să r

mească lui D-zeu pentru părintele patriei, şi 2>" preoţi încă lîngă mine avînd , s-au înălţat necruntată jertfă pentru îndelunga viaţă a prea bunului nostru împărat, făcînd înaintea besericii miliţia, spre acel scop rînduită, întreitele — la vremea sa — salve. De aci, la 9 oare, s-au făcut
236v rugăciuni la be/serica săsească şi la 10 oare la cei catolică.. Şi aşa, din toate puterile, cu rîvnă şi evlavie s-au dat, celea ce sunt ale împăratului, împăratului (dintru acestea întocmeşte ceva şi pentru novele)"[21].

Prea iubite domnule prietine, novelele de la 1 mai începînd, fii bun şi mi le intitulează la Mediaş, şi cu acea frăţească încredere să fii, cum că, batăr că mă depărtez cu locuinţa de m[ăria] s[a] graful Kemeny, totuşi eu nu mă voi lăsa, cu ajutoriul lui D-zeu, de ce am început, şi de altele care mi le plănuiesc, pînă cînd nu le voi şi săvîrşi. Numai măria-sa de nu s-ar depărta de miine . . . Saşii, saşii de nu cumva l-ar fermeca !

Altele lăsîndu-le pe altă dată, cu mine împreunînd şi pe soţia mea pe carea de 2 săptămîni încă nu o am văzut —- dar mîine cătră dînsa voi alerga ! — şi încă şi patru prunci ai miei: Laţi, Iustin, Emil şi Adolphina, pre d-ta şi iub[ita-ţi] soţie dimpreună cu tot cuprinsul sărutîndu-vă, dorim de la D-zeu ca să sporiţi întru prunci buni şi întru norocire^ dăruindu-vă Dătătoriul a Tot Binele cu viaţă sănătoasă şi îndelungată, ca să faceţi m[ulte][22] spre mărirea numelui său celui sînt şi înaintarea][23] binelui deobşte, cu acestea rămîi al prea cinstitei domniei tale credincios iubitoriu,

Ştefan Moldovan m.p.
administrator] p[roto]p[o]p
a Districtului] Mediaşului şi
237 parohul locului./

[1] De la data de 5 martie 1847, Ştefan Moldovan era paroh şi protopop greco-catolic al Mediaşului, slujbă care o va deţine pînă în 1853. Vezi şi nota 18.

[2] Este vorba despre excerptele lui Ştefan Moldovan din *Diplomatariul* lui Kemeny Jozsef (vezi scris. I—II, supra).

[3] *Teleki Jozsef,* 1790— 1855, politician maghiar, guvernator al Transilvaniei între 1842— 1848 (vezi Helmut Klima, *Guvernatorii Transilvaniei,* 1774— 1867, în *Anuarul Institutului de istorie naţională,* IX, 1943— 1944, pp. 223—328, p. 271—281).

[4] în care a apărut dezagreabilul articol al lui Kemeny despre cnezatele româneşti din Transilvania (vezi aci supra, scris. II, n.4).

[5] Kemeny Jozsef.

[6] „Despre imposibilitatea împrejurărilor însăşi domniei voastre."

[7] „După cum singur a mărturisit."

[8] Vezi din nou supra, scris. II, n.4.

[9] Pasajul dintre linii e şters de Ştefan Moldovan din original, în pofida importanţei şi expresivităţii lui: îl vedem pe demagogul Kemeny mirîndu-se de viteza cu care „scumpii lui valahi" — din care îi plăcea să se laude că se trage, un strămoş al lui numindu-se „Keminius filius Nyikulae de Kalota", dar pe care nu se sfia să-i spolieze ca iobagi! — îi subtilizează cu energie neaşteptată ştirile din *Diplomatariu.* Anul 1848 va dovedi falsitatea frazelor „filovalahe" ale lui Kemeny. Dar, pînă una alta, uşurinţa cu care îngăduie să i se copieze din colecţie se explică prin această necesitate de conjunctură demagogică. Apoi Kemeny era sigur că totul e o pasiune furtunoasă a preotului Ştefan Moldovan din Ghirişul Arieşului, pe care îl simpatiza şi care, oricum, nu avea ce face cu documentele. Nu bănuia că în această abilă operă de smîntînire a *Diplomatariului*

său sînt antrenaţi fruntaşii politici şi culturali ai românilor di
Cipariu, Aron Pumnul. Din păcate, regestele, listele istorice ş
de Ştefan Moldovan s-au dovedit prea puţin utile pe moment,
publice deocamdată nimic din ele. Abia în 1853 el începe să
„documentele kemenyiane", cu sumare comentarii, în *Foaie*
nr. 43, p. 323-326; nr. 44, p. 327-330; nr. 45, p. *335-336;*
nr. 2, p. 5-6; nr. 3, p. 9-10; nr. 4, p. 13-14; nr. 5, p. 17
nr. 7, p. 25-26; nr. 8, p. 29-30; nr. 9, p. *33-35;* nr. 13,
p. 61-63; nr. 15, p. 70-71; nr. 16, p. 74-75; nr. 17, p. 8
nr. 20, p. 97—98; nr. 21, p. 101; nr. 21 [bis], p. 109—110).
extras din colecţia lui Kemeny se va tipări şi mai tîrziu, în *Transi*
atît de către Ştefan Moldovan cît şi de către Barit. Vezi în aces
şi XXVIII, infra.

[10] „Tot de atîtea ori."

[11] „Să rămînă vorba între noi."

[12] „Keminius, fiul lui Nicuîae din Călata."

[13] Diferenţa e de un *i:* Nykulae — Nyikulae, dar existenţ
şi mai accentuat numele strămoşului lui Kemeny.

[14] Familia Bethlen de Iktâr (azi satul Ictar-Budinţi din c
judeţul Timiş), a doua ramură a Bethleniştilor, după cea de

[15] „Străduiţi-vă să nu ne fie ruşine a ne recunoaşte de or

[16] Una dintre naivităţile politice de oarecare circulaţie în e
craţii maghiari de origine românească — „smîntîna" ! — mai put
şi, ceea ce este hilar de-a dreptul, recuperaţi de către popor
nenumăraţii nemeşi renegaţi, de origine românească (Miko, Bet
ş.a.) s-au dovedit, la 1848, tot atît de fanatici duşmani ai
„de sînge maghiar". A existat un singur precedent, pînă azi înc
dubios! — , al baronului Vasile Nopcea (Noptsa Lâszlo), care
de origine, în timpul revoluţiei. După revoluţie a redevenit un

[17] Vezi despre el capitol aparte, într-un volum, următor.
funcţia de protopop al Mediaşului, în urma morţii lui Constar

[18] Vezi nota 1.

[19] „Să trăiască Ferdinand!"

[20] „Doamne ţine...", începutul imnului Habsburgilor („
Doamne apără-1 pe rege..." etc.)

[21] în fiecare an, la 19 aprilie, se sărbătorea ziua de naşt
nand I (19 aprilie 1793—29 iunie 1875), în mod oficial, în întreg
aşezat de noi între ghilimele, Bariţ redactează ştirea despre
ratului la Mediaş. După obicei, el retuşează textul, păstrîndu
Oricum, articolul poate fi considerat al lui Ştefan Moldovan
în *Gazeta de Transilvania,* X, 1847, nr. 31, p. 121, cu sem

[22] Manuscris rupt. Completat de noi.

[23] Idem.

IV

în Med

Prea iubite domnule !

Cum am cetit la N. 5 a *Gazfetei] de Tran*
iub[irii] tale despre beserica Mediaşului[1], odată m-
şi nici o odihnă n-am putut avea, pînă ce scrisori, î

tat, şi pînă ce pe bunul de memorie socrul mieu şi coetanei lui, în cauza aceasta nu i-am strîns examinat.

Deci, ca răii să nu ne precuprindă, cu grabă scriu rezultatul ispitirii mele:

La n[umă]rul 5 a *Gazfetei] de Transfilvania]* din a.c. cetind, cum că în *Satelit* un medieşan, corespondent, de la doi nemici români Nic[olae] Moga şi N. Scutea — aprinzători! — ajutîndu-se nu ştiu cu ce document încă de pe la a. 1474, s-au silit a arăta că românii pururea fuseră hoţi şi aprinzători [2], spre îndreptarea şi a scriitoraşului şi a publicului cetitoriu, poftesc acest memorial de crime nu din seculii trecuţi cules, ci numai din semiseculul de acum, al 19-lea, numit al luminării, începînd de la 1802—1848, de limpezi sasi, mai cu samă tot oameni între ai săi aleşi de comun văzuţi, în cetatea Mediaş şi în jurul aceştia săvîrşite, ca în coloanele *Gazetei,* ca nişte lucruri de comun cunoscute, judecate şi — afară de cei din Frîua, mai de pe urmă pusă — toate şi executate, să se publice aşa[3].

I. Dintre hoţi însemnez:

D. şi W., sasi din Mediaş, pe două vădue preutese săraci, iarăşi în Mediaş lăcuitoare, pentru avuţie le-au omorît şi le-au adunat banii.

Alt sas cu vază din Mediaş au furat din gros, pentru care au robit în Gherla. Slobozit, iarăşi au furat din greu, şi apoi în temniţă au perit.

Clopotariu de la beserica săsească din Mediaş au furat potirul din beserica lor.

Un sas cu vază din Mardos [4] au furat beserica lor de acolo.

Iară un jurat al oraşului Moşna au furat lada oraşului aceluia.

II. Dintre ucigaşi mai cruzi sunt:

Un sas din Aczel [5], care au împuşcat pe tatăl său.

Capelanul săsesc din Ţopu, care au omorît pe o frîuă.

Cantorul săsesc din Bazna, care au împuşcat pe fereastă pe vecinul său.

Alt sas din Bazna, carele în a.t. au tăiat cu barda mîna muierii sale.

Un sas din Kurcs [6], carele au omorît un ungur, şi după aceea încă au fost fonogiu la sat.

III. Aprinzători, mai pe sus — ca cum sunt acei nemici români — acum de încoace sunt:

Sasul Johannis din Şeica-Mare, care moara de acolo întîi,/ după aceea oraşul Şeica-Mare, în două rînduri l-au aprins, cît cei mai mare parte dintr-însul s-au prefăcut în cenuşă.

O fată de sas au aprins Berthanu [7], de s-au topit multe case.

Un sas din Aczel, prin împuşcătură, au sărăcit o grămadă de gazde, parte mai mare români.

Iară în zilele trecute, sasul din Frîua, cu o împuşcătură, au topit 16 gazde, tot sasi.

Deci, precum nişte nemici sasi ca aceştia nu pot fi cauză destulă înaintea mintei sănătoase, ca mărita naţie sasă să pătimească ceva în cinstea sa, aşa, fie mai discret scriitoraşul din Mediaş carele, paralele, în semiseclul acesta, nu poate produce asemenea crime grele, dintre românii cei necultivaţi ai acestui ţinut a fi fost iscate.

Mai are apoi scriitoraşul treabă cu episcopul românilor uniţi ş cultivarea românilor. Eu, spre apărarea aceii înalte deregători duho cești împotriva unei scîleiată îndrăzneală a mustrătoriului aştept altul a se scula, şi nici despre civilizaţia românilor acum a da planuri locul, numai în cît socotesc că acum e de lipsă, spre cunoştinţa deo la remustrarea corespondenţiei — fără de a avea cugetul ca să va pe cineva — nişte trăsuri speciale şi reale despre *Kirche ufnd] Sch* dintru acest district, cu toată sinceritatea şi dreptatea, după cum act, descoperiu.

Cum că din partea epis opiei, pentru deşteptarea românilor din Mediaş s-au făcut cu *iw* â deschisă destule, adevereaază următo măreaţă faptă: la a. 1816 mai întîie începîndu-se unirea în Mediaş pausatul cu sîntă pomenire episcop, ex[celenţa] sa Ioan Bob au cu rat loc de casă afară de cetate, pe seama fiitoriului paroh, cu 500 f şi o şură spre slujba d[umne]zeiască, pînă la altă rînduială, cu 30 w. După aceea, deşteptîndu-se mai multe familii ca să primească unire, acelaşi episcop au cerut de la oraş loc de beserica. Şi aşa, magi tul, după o îndelungă tragere de samă, au arătat tri locuri, toate ne spre acesta sînt sfîrşit: unul unde era să se rumpă jos 5 case, propriet a nişte români săraci, altul în capul oraşului, de către Moşna şi al tri o rîpă urîtă deasupra ţigănimii. Carele toate episcopul, ca în batj a fi asignate socotindu-le, au cumpărat de la sine, în a. 1825, ca cetate, în fundul uliţii numite *Czekes* cu 7.070 f.w., în locul caria
238v cînd au fost/ să se zidească beserica, comisia cercetătoare de una şi jumătate miezuină mai strimtă o au însemnat, ca cît era locul cu rat, încît beserica, după planum, nu se putea zidi. Pentru care c zidariul de ai noştri au fost oprit ca să nu zidească, pînă ce nu lămuri miezuina cumpărată, carea — la pofta exc[elenţei] sale a ep[pului — judele oraşului de atunci, ieşind în faţa locului şi pe vecinul, o au şi însemnat îndărăpt. Apoi, cînd era să se apuce de n-au putut cîştiga ai noştri piatră la fundament, din scaunul î pentru că aceasta toată, cu poruncă, o au cuprins oraşul pe seam de au podit două uliţi întregi cu dînsa. Şi aceasta au fost cei din cei pre urmă, pînă acum, poditură de uliţi aici *in solidum.* De aci î apoi, la zidire nici o împedecare n-au fost, fără atîta cum că străş chei la ziduri oraşul n-au voit a da nicicum, şi aşa au fost siliţi a le păra de pe privaţi, şi neputînd întru acesta tip de ajuns a aduna, li au suplinit cu legături de fier. Iară cheltuieala zidirii besericii aceş loc cu tot, cu fruntariul, cu droturile la ferestri şi cu clopote cu to 43.950 fl. w.

Săvîrşindu-se beserica încă în a. [1]825, în vecinătatea ei d amiazăzi, tot acel mare ep[isco]p în a. următoriu, 1826, au cur o casă pe sama parohului, cu 4.070 f.w., rămînînd cel din sus-po afară din cetate, cumpărat pe sama capelanului, apoi alta, în vecin besericii de către miează-noapte, pentru şcoala trivială, care au c atunci 3850 f.w. Iară pentru susţinerea acestor zidiri, în preţ de fo cumpărat nişte locuri la cîmp, cu 3.500 f.w., carele acum, pînă

rînduială, spre susținerea parohului şi a capelanului s-au lăsat a se folosi, neputîndu-se pînă acum nicidecît scoate canonică porție. Şi aşa, la întemeierea besericii şi a şcoalei pentru luminarea uniților din Mediaş, carii acum se află 1157 suflete la 305 familii, exc[elența] sa ep[isco]pul de vecinică pomenire Bob au jertfit suma 56.170 fl. w., la care toate oraşul pînă în ziua de astăzi încă n-au ajutat nici un cruceriu.

Nu va fi de prisos a adauge şi aceasta, cum că în Scaunul Mediaşului, în 24 parohii unite, sau la 8.429 suflete nu se află numai 3 scoale elementare, adecă aceasta din Med tş, de exc[elenta]sa ep[isco]pul Bob întemeiată, şi altă încă ne gata, î satul Şoala[9], şi una aproape/ de
239 resipire, în Baromlaka[10]. Iară 21 le parohii sunt de acest mijloc de deşteptare, pe lîngă o grămadă de rugări şi cereri, pînă acum cu totul lipsite.

Şi iată, aşa stă aici *Kirche ufnd] Schule !*

Cărăuşul nu mai poate aştepta. Fii încredințat că sunt prea drepte acestea. îndreaptă, scurtă şi eu cu numele meu rămîi răspunzătoriu înaintea lumii.

Pentru gazete, trimit 10 *fl.w.* Din gazetele anului trecut îmi lipseşte la n-rul 2, 24, 29; din *Foaie,* Nr. 1. De poți, trimite, ca să leg. Trimit Nr 47 din *Gazetă,* că mi-au venit de 2 ori.

Cu acestea sărutîndu-te, rămîi,

Ştefan Moldovan,
paroh şi prot[opop] Mediaşfului.

Omul de nimica s-au luat pe ascuns, şi aşa, au rămas toate în pachet.
239v Deci aceasta acum o expedesc cu poşta./

[1] La rubrica de ştiri *Transilvania,* din *Gazeta de Transilvania,* XI, 1848, nr. *5,* p. 18, Bariț rezumă un articol apărut în *Sate Uit des Siebenburger Wochenblatts,* despre fapta a doi români, Nicolae Moga şi Nicolae Scutea, care ar fi pus foc la moşia judelui de scaun din Mediaş. La rîndul său, redactorul braşovean ripostează cu cîteva fapte ale saşilor împotriva românilor, printre care şi aceste „observări despre biserica Mediaşului", care-1 încîntă pe Ştefan Moldovan. Iată observația lui Bariț: „La anul 1821, beserica românească din cetate, în Mediaş, abia se putu zidi pe locul cumpărat de episcopul Bob cu bani grei, pentru că cetățenii nu suferea nicidecum, şi dărîmară cîtva din zidire, pînă cînd abia o comisie putu împăca cearta". Incidentul cu biserica din Mediaş îl dezvoltă şi Moldovan, în această scrisoare.

[2] în acelaşi articol, Bariț arată că redacția ziarului săsesc a pus drept moto al relatării despre Moga şi Scutea un text din 1474, „spre a arăta că românii pururea fuseră-hoți şi aprinzători", Bariț, omul tactului politic prin definiție, îi îndeamnă înțelept pe saşi: „Publicați crima. Insă ce mai atîtea comentare ațîțătoare de ură?"

[3] Parcurgînd ceea ce Ştefan Moldovan voia să dea publicității, ne dăm seama că epistola nu corespundea deloc politicii redacționale a lui Bariț, care era una de conciliere şi înțelegere națională. Aşadar, scrisoarea lui Moldovan nu se va publica.

[4] Azi satul Moardăş, din comuna Mihăileni, județul Sibiu. .

[5] Comuna Aței, din județul Sibiu,

[6] Satul Curciu, din comuna Dîrlos, județul Sibiu.

[7] Comuna Biertan, din județul Sibiu.

[8] „Biserica şi şcoala."

[9] Din comuna Axente Sever, județul Sibiu.

[10] Varumloc, din județul Sibiu.

Mediaş, 14/26 aug. [

Prea onorate domnule !

Doamna mea, fiind la d-voastră, a adus epistola în carea fost scris cum că vei primi banii de-a dreptul de la dînsa. Ci eu, cum după aceea m-a reflectat, m-am greşit cu cugetul şi, din su ca cum i-aş fi spus şi verbaliter aceea, eu nu i-am spus, d-ta încă adus aminte nimic despre aceasta, şi aşa a rămas pînă acum prin d. Roth apotecariul i-i trimit, la 5 exemplare, 50 R.f.w. Prime dară, cu dragoste, fiindcă şi ai miei cetitori se îndulcesc în *Gaze Foaie,* ca în nişte mari povățuitori ai omenimei şi a lor.

Modul procedurei şi înalta tendință a nației sasă, croite cu o unea Adunării tineretului lor la Mediaş, în 13, 14 şi 15 aug[ust] ți se pot culege din aci închisul *Fest Programm*[1]. Iară ce am mai refle se va ceti în *Orgfanul] națiunale*[2], unde avui ocazie foarte îndem atunci momento a trimite. D3 cumva 1-ai primit de la alții *Programm,* primeşte-1 şi de la mine, că-1 trimit bărbatului care-1 p şi aplica, şi şi altmintrea întrebuința.

Domnul mieu! Ştiu că te doare cum suntem între sasi, şi mi lor noi nu le ştim. Fii bun, dară, şi întru *un adaus* tipăreşte *schrift der Sâchsischen Nation in Siebenburgen*[3], cum şi altele, sunt de mare interes de a le şti, au batăr în *broşure,* care de să le plătim, cum sunt şi reflexiile ce ar fi asupra *Die* 3 *Landesspra* cu contestul lor. Vor ieşi încă de acestea multe? Noi şi pentru şi pentru acestea, cît mai mulți ne vom prenumera.

Venitoriul națiunei noastre, ca a unui timp de primăvară, es a se spera necurmat strămutătoriu, însă pentru aceea lucrăto lucre, şi de-i ajunge viforul şi de-i împresoară ninsoarea, pent soarele puternic lucitoriu, pe rînd, toate acestea le va învinge, ş țiunea înălțată îşi va da drepturile sale la timpul suu. *Et facere e fortia romanum est*[5].

Cu acestea, pînă de altă dată, dragostei recomendat sunt al onoratei d[omniei] voastre credincios amator,

240 *Ştefan] Mold*

[1] Program de festivități". Despre festivitățile săseşti din Mediaş vezi şi ar *Jugendversammlung in Mediasch,* în *Satellit des Siebenburger Wochenblatts,* 1848, p 319-320. *Gazeta de Transilvania* n-a dat vreo atenție acestor serbări.

[2] în *Organul naţiunale* (I, 1848, nr. XIV, p. 65), Ştefan Moldovan a publica' într-adevăr un scurt articol despre agitaţiile saşilor din Mediaş (pe care il von intitula, convenţional, *Festivitățile din Mediaş).*

Pentru perioada cînd a fost scris, marcată de tentativa aristocraţiei maghiare de a-i intimida pe români şi a-i abate de lă calea revoluţiei prin prigoane politice şi teroare militară, articolul e un îndemn străveziu la unire, înarmare şi rezistenţă.

[3] Titlul corect al articolului: *Denkschrift der sâchsischen Landstagsabgeordenten an den Siebenburger Landstag,* în *Sate Uit des Sibenburger Wochenblatts,* 1848, nr. 47, p. 227—229.

[4] Articolul *Die 3 Landessprachen,* semnat Kumpst, din *Satellit des Siebenburger Wochenblatts,* 1848, nr. 66, p. 331—333; nr. 67, p. 335—337. Pe urmele unor preocupări mai vechi ale lui Stephan Ludwig Roth, pune problema limbilor din Transilvania, în cazul de fa.ţă: româna, maghiara şi săseasca.

[5] „A face şi a pătimi este forţa românului."

vi

Mediaş, sîmbătă dimineaţa, 16/28 oct. [1]848

Domnule şi prietine !

Dîndu-mi-se ocazie, grăbesc a te înştiinţa despre lucruri triste şi, în ţara noastră, în secolul acesta încă neîntîmplate pînă acum [1].

Tribunii guardiei naţionale, ca să-şi deprindă in corpore pe oamenii săi, şi aşa, pentru plănuitul *Landsturm* [2] să-i aibă de îndemînă, din părţile noastre de între Tîrnavi i-au adunat pe Mureş, la Oarga şi la Chirileu. Abia au sosit acolo, şi deodată for-postul magiarilor, carii de la Agyagfalu [3] au fost păşit la Balavâsâr [4], s-au repezit la Miraşteu [5] şi l-au ars tot, pe adunarea

Duminecă seara de la Oarga, înspăimîntată — *cu vînzare 1* — pe neştiute o au împrăştiet, lăsînd de ambe părţi morţi; iară pe cei[a] de la Kirileu, ca 2.000 săcui năvălind, o au strîmtorit de au trecut Mureşul şi s-au tras la d. Urban. Cu care prilej Chirileu l-au ars tot,

Luni după amiazi. apoi au aprins în Oarga şi în Ratnoth [6] oarecîteva căşi, făcînd din nou omoruri şi prăzi, dintre carii este de însemnat cum că, de la pustiitul Miraşteu, întîlnind pe cale 8 cară încărcate cu ce au putut scăpa bieţii oameni, pe aceştia i-au pus în rînd şi i-au împuşcat şi le-au luat carele, apoi pe muieri, cu vreo 30 prunci, le-au lăsat să se ducă [7].

Luni seara şi marţi dimineaţa. Iară ceealaltă parte a volontirilor, adunată din nobili şi desperaţi, au venit în 4 batalioane şi 1 de vînători, pe Tîrnava Mică. Lăsînd 2 batalioane la Fejer Egyhâz [8] şi aşezîndu-se la Bonyha [9], au ars S. Laslău [10], Idrifaia [11] de tot, iară într-alte sate mai puţin. Apoi s-au apucat de au intrat şi în Băgaciu (Scaunul Mediaşului) cortelaşii lor. Aceasta au mişcat pe întreaga săsime şi, unde n-au putut străbate lacrămile săracilor alungaţi

24 1 şi fugiţi aici la Mediaş,/ au străbătut ale fraţilor saşi. Şi aşa, marţi

Marţi seara. de către seară au pornit de aici 3 companii de regulaţi, 2 tunuri şi 1 comp[anie] din guardia naţ[ională], sasi, şi 1 comp[anie] ro-

mâni, la Bogâcs. Pînă ce s-au aşezat de noapte ai noştri în Băg ungurii au aprins Ganfaleu [12] şi Boziaşu, şi dimineaţa s-au de la Ganfaleu în linişte la Kis-Sâros [13], carele zace la spa Băgaciului. Aci au început a tirani pe săraci şi a amelinţa vor trece dealul să arză Blaşul. Această faimă au mişcat ost mea şi au pornit asupra lor, după ce şi satele de din jos, din co tat, ca vreo 17, ar fi ştiut că stau aproape de Sâros adun Aici, cum s-au arătat lăncieşii români şi plenchirii, deodată ung au început a împuşca, şi cu sturm au voit să-şi deschidă asupra acestora: suna topele, striga ca urşii şi se vedea ca neg pe toate uliţile Sârosului, însă în zadar, că deodat s-au des lăncieşii şi au intrat companiile regulate, l-au luat satul din în jos, şi cînd era să iasă la deal, din sat, ungurii, îi năduşa tunurile. Şi aşa, lăncieşii de toate loturile adunîndu-i, i-au strî rit spre mijlocul satului, la un părău, şi au perit acolo iară celorlalţi dîndu-le cale, din jos spre Boziaş, i-au alunga dindărăpt i-au tot împuşcat, pînă ce, pe cale pînă din jos

Miercuri la amiazi şi spre seară. Boziaş, au rămas morţi ca snopii. Numărul lor încă nu se lămurit, totuşi în bătaia aceasta se face socoteală a fi c 2—300, le-au cuprins 10 care, din care 5 carete, una grote 3 căruţe şi 2 care cu desagii lor încărcate. întru aceste că au aflat muniţie multă, bani, scule, argintării, haine scumpe la ele 22 cai scumpi. Apoi au cuprins 4 flamure, căzînd ţi lor, şi o mulţime de arme, puşti şi pistoale. Prinşi, pînă ac

24 iv numai 28 sunt; tot mai aduc./

Joi dimineaţă şi-au restrîns puterile şi au pornit cătră C tea de Baltă, spre Blas. Ci şi aici durere pentru unguri, căc mânii, de la Sâros, s-au fost tras noaptea la Cetatea de B şi acolo au dobîndit un excadron de svaligieri de la Jidvei aceştia, pe unguri i-au respins, i-au alungat prin Şomfalău deal, şi prin Adămuş, pînă la lagherul lor. Şi în cale au de ascuţitul săbiei şi a lăncilor, iarăşi o grămadă; cam pe supra, spun a fi mai mult de 200 căzuţi. Unii din unguri, niţi, s-au ţipat în Tîrnavă. Şi aşa, spărgîndu-li-se armia 5000 şi picînd fruntaşii lor — dintre carii, grofi, baroni, of de comitate; cine-s, vom şti mai tîrziu — rămăşiţele, joi noa în tăcere, s-au tras la Cucerdea Românească [15], spre Murăş.

Joi Românii din Alba de Sus, carii era noaptea în lagh [Lasjlea [16] au venit la Holdvilâg [17], lîngă Ibaşfaleu [18] şi, după şi-ar fi aşezat lagherul, 13 companii, avînd marginile în cu 2 comp[anii] din miliţia regimentului] de la Schivskovi în rîndul cel mai bun, cu linişte, au intrat pe la amiazi în faleu şi au dezarmat *pe armeni.* Pînă unde am daturi oc însemnez că au adunat 185 puste, 82 pistoale, 3 butone 1 ladă gloanţe, 1 ladă fişaguri, un car de lănci. Apoi inter

cuvenită la ficiori, această lucrare aşa serioasă şi cu duh militariu săvîrşită, au făcut atenţi şi respectători ai românilor şi pe fr[aţii] sasi.

Asemenea, joi, la Fejer Egyhaz au alungat pe celea 2 batalioane de volontiri staţionaţi, miliţia cu românii împreunată. Acum secui regulaţi stau în locul acestora, de la Balavâsâr pînă cătră Fejer Egyhaz, încă în linişte. Ce va mai urma, vom vedea.

Cu aceasta, pînă la altă dată, rămîi al d.p. credincios,

242 *Ştfefan] Mfoldovajn./*

[Adresa:] Mediaş, 16/28 oct. (1)848. Prea onoratului domn *Georgie Baricz,* meritului redactor a *Gazdei de Transilvania* etc. d[om]nului cu sing[ularitate] estimat. *Braşov. (Cronstadt.)*

[1] Scrisoarea e o excelentă relatare a unui eveniment dureros, petrecut în toamna anului 1848 în Transilvania. Cele relatate aici le întîlnim şi în cunoscuta scriere a lui Ştefan Moldovan, *Estras din zioariul vieţii mele de la, 15 martie 1848 pînă la 18 ianuarie 1849.* Acolo însă evenimentele sînt filtrate plin amintirea lui Ştefan Moldovan, în vreme ce aici le avem vii în plină desfăşurare. La 16 octombrie 1848 a avut loc — după cum se ştie — Adunarea secuilor de la Lutiţa, izvorîtă din necesităţile revoluţionare ale momentului. Spre deosebire de caracterul paşnic al Adunării Naţionale de la Blaj din 3/ 15 mai 1848, adunarea de la Lutiţa a degenerat într-un precedent de violenţă şi intoleranţă naţională, din cauza influenţei aristocraţiei maghiare asupra adunării. Comisarul lui Kossuth, Berzenczey Lajos, a convins mulţimea înarmată a secuilor să se reverse, pe patru direcţii: Reghin, Tîrgu-Mureş, Blaj şi Iernut, asupra Cîmpiei Transilvaniei şi să-i stîrpească pe românii şi pe saşii care, chipurile, s-ar opune revoluţiei maghiare. A fost un rezultat nefast al exploatării credulităţii poporului în scopuri provocatoare. Iată, din pana unui martor ocular, sumarul intervenţiei secuilor în Cîmpie, după Adunarea de la Lutiţa: „Din 18 octombrie şi pînă în 20 decembrie au fost arse şi devastate de ei mai mult de 100 comune româneşti şi săseşti" (Vasile Moldovan, *Memorii din 1848—1849,* Braşov, 1895, p. 98). împotriva secuilor dezlănţuiţi s-au organizat legiunile şi cetele de români înarmaţi, care au pus capăt repede, în cele mai multe locuri, acestor excese. Alte date despre năvala secuilor, la Alexandru Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară,* schiţa volumului III, publicată cu o introducere şi cu note de Ştefan Pascu, Sibiu, 1943, p. 73—89; George Bariţ, *Părţi alese din istoria Transilvaniei,* II, Sibiu, 1891, p. 281—291; Ioan Axente Severu, *Răspuns la Cartea neagră,* Braşov, 1896.

[2] „Gardă naţională."

[3] Lutiţa

[4] Niraşteu, în judeţul Mureş.

[6] Iernut, judeţul Mureş.

[7] Despre pustiirea satelor româneşti Oarga, Chirileu şi Niraşteu vezi şi la Al. Papiu Ilarian, *Op. cit.,* p. 86; Vasile Moldovan, *op. cit.* p. 94.

[8] Albeşti, în judeţul Mureş.

[9] Azi Bahnea, în judeţul Mureş.

[10] Azi Laslău Mare din comuna Suplac, în judeţul Mureş.

[11] Azi sat în comuna Suplac, în judeţul Mureş.

[12] Azi Găneşti, în judeţul Mureş.

[13] Azi Delenii din comuna Băgaciu, în judeţul Mureş.

[14] Azi Corneşti din comuna Adămuş, în judeţul Mureş.

[15] Azi Cucerdea, în judeţul Mureş.

[16] începutul cuvîntului e acoperit cu o pată de cerneală. Azi în judeţul Sibiu.

[17] Azi Hoghilag, în judeţul Sibiu.

[18] Azi Tîrnăveni, în judeţul Sibiu.

[19] Corect: Regimentul „Jivkovici".

VII

Mediaş, 29 dec./10 ian. [1]848-[18

Onorată redacţie !

Dîndu-mi-se această ocazie, cu toată dragostea înştiinţez cum novelele, cei ce le-am purtat în semestrul trecut, şi în anul nou le vo purta, şi anume:

Subscrisul, pe *sama me.* .. 1 exemplariu,
Cinci parohii, sub numele
Societăţii Lectoria [1]. .. 5 exemplare
Şi pentru *Smigu,* sub
numele, din greşeală
tipărit, Nicolau Moldovan...
1 exemplariu
Suma: 7 exemplare.

Banii nu-i poci trimite decît numai pentru ale mele, fiindcă, cupr cu administraţia C[omi]t[a]t[ului] Cetăţii de Baltă, nu am avut înc mînă, însă cît de în grabă îi voi admăuna, cu toată acuraţia.

închid aici o prochemăciune a lui Bânfi Jânos [2]. Va prinde bi *pro notitia.*

Miliţia, adunată aici în Mediaş, ca în centrul operaţiunilor, î stă *stagnanter*[3].

Murgu, se adeverează din scrisori de ale magiarilor, prinse, c că cu 8.000 români din Ungaria au venit în Ardeal şi, după cum exprimă într-o epistolă Dobolyi Lajos, cu data din Mfaros] Vâsârh 5 ian. a.c, *Ez a leg vadabb, tfudnij ifllik] Murgu es a csapatja dâkok ellen, hogy miert nem fogtak kezet a magyarokkal*[4]. Vezi, aşa va mînca român pe român.

Cu aceasta, recomandat sunt al onoratei redacţii plecat ş toriu,

Ştefan Moldo
din Med

243 4 R.f. cm. sunt în mîna aducătoriu[lui] epistolei[5]./

[Adresa:] De la Mediaş. Onoratei redacţii a *Gazetei de Transilv* şi a *Foaiei,* cu toată estima, la Braşov

[1] Societatea de lectură a saşilor din Mediaş.

[2] *Bânffy Jânos,* 1810— 1888, figură minoră a revoluţiei maghiare de la 1 După revoluţie a călătorit mult în Europa, publicînd observaţii economice din avansate.

[3] Gardiştii saşi din Mediaş vor intra în luptă abia în februarie 1849, odată cu atacul lui Bem în Cîmpia Transilvaniei.

[4] „Acesta e cel mai sălbatic, adică Murgu şi ceata sa, împotriva românilor, pentru că n-au dat mîna cu maghiarii." Nimic din această ştire nu este adevărat. Este de bănuit că aceste „scrisori secrete" care cădeau aşa de uşor în mîna saşilor erau menite să producă diversiune, aşa cum au existat sute de astfel de documente în timpul revoluţiei. Cei 8000 de bănăţeni înarmaţi, care s-au ridicat în noiembrie din ţinutul Făgetului nu s-an îndreptat spre Transilvania, ci au atacat centrul militar maghiar de la Lipova (vezi I. D. Suciu, *Revoluţia de la 1848—1849 în Banat,* Bucureşti, 1968, p. 194— 195). Dealtfel, la data scrisorii Eftimie Murgu nu se afla în Banat, ci la Dieta din Pesta, unde făcea eforturi în direcţia obţinerii drepturilor românilor bănăţeni stipulate la Adunarea Naţională de la Lugoj din 15/27 iunie 1848 (vezi Eftimie Murgu, *Scrieri,* Bucureşti, 1969, introducerea).

[5] Cu adnotarea lui Bariţ: „1849. Ştef. Moldovan. Interesant despre Murgu".

VIII

Mediaş, 27 iun. [1]850

Iubite prietene !

Inima mi-[i] glodeită în năcazuri, de un timp încoace s-au strîmtorit suspinînd, şi nu m-au lăsat a trăi, ca să ştie şi iubiţii mei prieteni că mai sunt. însă iubitei d[omniei] tale a scrie acum mă îndeamnă o mai înaltă obligaţiune. Un părinte ce te-au îngrijit şi o mamă dulce ce te-au băiet, cu lacrămile pe ochi au rugat pe cumnatul meu în Turda, ca să le faci o mîngăiere, scriindu-le, cum ştie face un fiu ca iubita d[omnia] ta [1]. Şi, de cumva cu poşta nu voieşti a le trimite epistolă, am primit asupră-ne acea credincioasă mijlocire ca, dacă pînă aici, la Mediaş, vei trimite pe oameni de ai noştri credincioşi, bunăvoinţa fr[ăţiei] tale de aici apoi o vom expedui secure pînă în Petrid. Fă, dară, cum vei afla mai înţelepteşte şi iartă că am depus în faţa d[omniei] tale cuvîntul cui ne-am oblegat.

Pentru *Gazetă,* am compunerea gata la înaltul Guberniu eştermîndă, că văz că 1 iulie n[ou] n-au adus începerea batăr a sem[estrului] II. Oare ce vom face? încă tot aşa năduşiţi vom fi? Şi oare nu e alt mijloc? [2]

Novelele nemţeşti se tăvălesc în mai mari afronturi în prezenţa Guberniului şi acela, prin oamenii săi, se apără, dar nu face ce au făcut *Gazet ei.*

Altele, de altă dată, că doară s-a rumpe gatu, şi se va mai înnoi curgerea apei spiritelor, îngrădite cu veto.

Fii bun şi mă stîrneşte din posomorîrea ce m-au încungiurat, cu vreo nepreţuită epistolă, care să-mi deie impuls nou de viaţă, ca şi celea trecute multe. Căci eu, cine am fost ieri, sunt şi azi, şi în veci, al iubitului prieten credincios iubitor,

244 *Ştefan Moldovan./*

[Adresa:] Prea onoratului domn *George Bariţ,* meritului redactor a fostei *Gazeta de Transilvania* etc. *Braşov*

27*

[1] Tatăl lui George Bariţ, preotul greco-catolic din Petridul de Mijloc (vezi de el *George Bariţ şi contemporanii săi,* III, p. 159) şi mama sa Ana Rafila Bariţ.

[2] *Gazeta de Transilvania* şi *Foaie pentru minte'.* .. fuseseră desfiinţate de gu natorul Wohlgemuth în 13/25 februarie 1850 (vezi amănunte în *George Bariţ şi temporanii săi,* II, Bucureşti, 1975, p. *367—369.* înţelegem că protopopul Mediaş Ştefan Moldovan, era implicat în demersurile pentru reînfiinţarea periodicelor nesti. Lucrul se va realiza abia în septembrie 1850, dar cu un nou redactor, în soana lui Iacob Mureşanu (vezi *Gazeta Transilvaniei de la 1850 încolo,* în *Gazeta silvaniei,* număr jubiliar, anul LXXI, 1908, luna iunie, p. 49—53)

IX

Lugoş; 7/2 [1J

Prea venerate domnule şi frate !

După ce D-zeu te-au înzestrat cu acelea cualităţi rari, ca s conducătoriu a dezvoltării principiilor de viaţă sănătoase şi gloric pentru dulce naţiunea noastră, în timpii vieţii noastre cei mai cr întru carii cuvîntul providenţei ceriului ne provoca şi ne înde cu tărie ca să fim noi înşine faurii norocului nostru, ca să clădim fundamentul viitorului, şi să nu mai aşteptăm ca cerşitorii şi neputi şii, tot de la streini; şi, după ce am avut onoarea aceea rară, c te salutez şi să te privesc cu duioşie în fruntea aleşilor naţiunei, curînd trecutele Conferinţe Naţionale în Sibii [2], cu frăţească şi am confidenţă îţi mărturisesc că îmi saltă anima de bucurie fără mar şi impresiunile acelea scumpe pe zi ce merge mai adînc străbat toate creţiturile ei, aşa încît, cînd mă aflu singur în cămara atunci nu sum singur, ci ca aieve îmi petrec cu frăţia ta şi, cu sufletului meu privindu-te în faţă, pare că mi se şopteşte cum că tul Domnului s-au pogorît spre frăţia ta cu prisosinţă, ca să-ţi tărie şi putere, spre a învia cu el spiritele celea amorţite, spre a tepta cugetele românilor celea adormite şi a fi înfricoşet inim naţiunei noastre.

Şi acum iartă-mă dacă am călcat preste marginile modestiei, şi a cuviinţei, şi aşa de oarzăn, aşa de viu mi-am dezvălit sim bazate pe convicţiune, pe credinţă tare şi pe experiinţă, iară imaginaţiuni uşor dispăretoare. Şi, ca şi de aci înainte să poţ poporului român aşa cu tărie, ca oarecînd Moysi, încît şi de ar fi rătnic, totuşi să-şi rădice ochii şi, dezbrăcînd nepăsarea, cu mînă şi cu braţ înalt să ostenească a ajunge la pămîntul apromisiunei. cu alţi nenumăraţi, nu voi înceta a rădica mîinile spre/ ceriu şi a
245 pre D-zeu pentru frăţia ta, ca spiritul Domnul să ţi se trim sus îndoit, ca oarecînd lui Elisei şi, unde nu mai voi putea, m nevoi a conlucra pentru binele comun, căruia cu totul te-ai cons Acestea expresiuni primeşte-le ca un semn de amoare şi venera ca un semn de amiciţie, pînă cînd vom custa împreună pre acest p

Iară despre scrisorile de diplome, pe carele eu, pînă în revoluțiune, decopiate în Blas, le-am trimis frăției tale, afară de acelea carele s-au tipărit în *Foaie*[3], după cum de alte dați am vorbit, și acum înnoiesc confidențială rugăciunea mea, ca să binevoiești, pe poștă — pe porto al meu! — a le trimite pe termin de 6 săptămîni, ca să decopiez de pe ele celea ce nu le am, ca așa, avîndu-le toate, să gătesc un elench și să ți-l trimit, cu ele cu tot, spre a vedea cît material de acest feli se află la mine și, cu agerimea minții, să cumpănești întrebuințarea lor.

Vezi, oare între acelea copii nu se află și *Brevis Notitia EpfiscoJpatus gr. cath. Crisiensis*[4], scrisă de un iezuit sub M[aria] Theresia, căci a mea au perit la d. Cipariu în Blas.

Mă încumet a te ruga și pentru vreo 50 exemplare din *Protocolul Conferințelor Naționale de la Sibii*[5], pentru carele voi trimite banii la redacțiune, deloc după împărțirea lor.

Și încă însemnez că eu din *Magazinul istoric pentru Dacia* am tom. I, n[ume]ri 6, tom. II, n[ume]ri 6, însă din tom. III îmi lipsesc n[ume]rii 5 și 6, din tom. IV, n[ume]rii 1 și 2 iară ceialalți sunt. Oare nu aș putea — de acolo, și de la cine? — întregi lipsa aceasta? Și
245v oare mai sunt și tom. V și VI[6], / cari nu-i am?

Cu acestea, dimpreună cu fiicele mele salutînd pre d-na soția frăției tale, și binecuvîntînd pruncii carii vi i-au dat D-zeu — mi se împare 4 fete și un fecior — cu frățească sinceră amoare te îmbrățoșez și rămîi prea veneratei d[omniei] tale sincer frate,

Ștefan Moldovan,
preposit./

246

[1] De la proxima scrisoare către Barit, din 1850, în viața lui Ștefan Moldovan s-au petrecut cîteva evenimente importante. în 1852 el a fost numit vicar foraneu al Hațegului, unde a funcționat pînă în 1857 (vezi Iacob Radu, *Istoria Vicariatului greco-catolic al Hațegului,* Lugoj, 1913, p. 127-128), iar din acest an a fost chemat în rîndul capitularilor Episcopiei greco-catolice de Lugoj, în calitate de canonic lector. După moartea prepozitului Teodor Aron, în februarie 1860, devine prepozit capitular, slujbă pe care o va deține pînă la moarte, în 1900 (vezi *Diecesa Lugoșului. Șematism istoric publicat sub auspiciile P.S.S. d. Dr. Demetriu Radu, episcop gr.-cat. de Lugoș pentru jubileul de la Sînta Unire de 200 ani, de la înființarea aceleiași diecese de 50 ani,* Lugoj, 1903, p. 127-130).

[2] Conferința Națională de la Sibiu din 1/13—4/16 ianuarie 1861, la care a participat și Ștefan Moldovan.

[3] Vezi scris. III, n. 9.

[4] Lucrare pe care n-am putut-o identifica, întrucît se pare că titlul e indicat greșit.

[5] Titlul exact: *Protocolul ședințelor Conferinței naționale românești ținute din 1/13 pînă în 4J16 ianuarie 1861 la Sibii, sub președinția a doi archipăstori românești din Transilvania, cu adusele sale și cu un comentariu,* Sibiu, 1861.

[6] Volumul VI din *Magazin istoric pentru Dacia* nu s-a tipărit. După V (1848)
apărut volumul VII, la Viena, în 1851, sub redacția lui August Treboniu Laurian. Exist
doar știri vagi despre existența, în manuscris, a volumului VI și despre intenția lu
Laurian de a-l tipări (vezi *Bibliografie,* în *Foaie pentru minte. . .,* 1860, nr. 24, p. 184
Bibliografie. [Magazinul istoric pentru Dacia, în *Ibid.,* 1861, nr. 4, p. 32).

Lugoș, 17/11 [1186

Mărite domnule și frate !

Cînd au binevoit D-zeu ca apusă națiunea noastră, din pulvere
unde din secuii, de soartea vitrică tare apăsată zăcuse, cu puteri re
înnoite să se rădice, atunci te-au chemat D-zeu din Blas, ca di
casa părintească, și te-au așezat în Brașov, anima și puterea românime
transilvane, și ți-au dat înțelepciune și înțelegere, știință și sfat di
destul în minte, și în inimă te-au înarmat cu caracter tare, chiar neînvin
de nici o contrarietate, și cu statornicie plină de resemnațiune a fac
— după cum zice Ap[osto]lul neamurilor — mai mult decît ceialalți toț
ca așa, cu abnegațiunea de sîne-ți, să fii organul națiunei deșteptatori
și îndreptătorul și să-i însufli spirit de viață dătătoriu și să o înve
a se cunoaște pre'sine, și a se oferi pentru apărarea existenței și onoar
sale [1].

Datu-ți-s-au, însă, în această alegere cerească, din. economi
Providenției, și îmbolditori, neamici ai cauzei mărețe naționale, pu
ternici, cari, după rezultatele lucrurilor judecind, și de au voit să stric
și persoanei și cauzei deodată, au fost unealtele intențiunei cereșt
de oameni neprevăzute și necalculate, ca și pre alte căli să faci bin
națiunei, deschizînd și alte izvoare de viață pe seama aceiia și a patri
comune.

Iară acuma, cu bucurie se înalță mintea mea și se uită jur împreju
la miile de bărbați însuflețiți și binecrescuți ai națiunei noastre, ca
de înțeleapte inspirațiunile d-tale electrizați, ca lumină din lumin
aprinși, dau lumină și viață altora. Și, precum în adunările naționa
din anul curgătoriu ai esperiat, toți, ca fiii cei adevărați ai națiun
din animă sinceră te înconjură și cu amoare te venerează.

Așijderea și anima mea se veselește cînd văz că d-ta, cu aj
toriul lui D-zeu, în sistema lucrărilor conducătoare de națiune, și
nu o ai avut precalculată — fiindcă aceea este gătită deplin num
în planul cel ceresc ! —, totuși ai ajuns acel stadiu onorat, întru car
se demustră cum că națiunea noastră au ieșit din statul pruncieі,
247 acum apucă în/statul asociațiunei de bărbați crescuți pentru conso
darea și unificarea tăriei spirituale a națiunei.

Daci, să ai bunătate a mă suferi ca să te abstrag puțin de
alte cugetări mărețe, și să-ți spui cu confidență cordială și amica
cum că bucuria mea este nemărginită, după ce și din spuse fidele

la trimişii noştri la fosta adunare în Sibii, dar apriat din *Gazeta* Nr. 85 am cunoscut cum că eşti ales de secretariu antîiu la cei dintîie reuniune românească, căci ca anima acestui feliu de reuniune e, mai cu samă,- secretariul aceiia, Şi aşa, ca pe anima naţiunei, carea cuprinde o lume în sine, avîndu-te înaintea mea, şi cu mine toată românimea, cu adîncă devoţiune caz înaintea Părintelui Neamurilor şi cu ferbinţi lacremi fieşti îl rog ca, după cum pînă aci te-au dăruit ca pe alt Moysi, ca să ne scoţi din şerbitutea cei amară şi din întunerecul şi umbra morţii, aşa şi de aci înainte să te dăruiască ca pe Elisei, cu îndoit spiritul lui Ilie, şi cu sănătate şi viaţă îndelungată, ca să ne poţi prescrie legile şi despunerile salutării, prin carele disciplinaţi să ajungem la pămîntul apromisiunei, şi să creştem întru bărbaţi deplin, încît şi numai la puternic sunetul cuvîntului naţiunei. noastre să cază zidurile Ierihonului a contrariilor noştri.

Louis Napoleon priveşte la o stea a sa şi sub talismanul familiei se scuteşte. Iară noi privim la d-ta şi, ca sub un talisman ceresc, ce-i activitatea spiritului d-tale, ne scutim, fiindcă credem tare cum că de sus ţi s-au dat chemare ca să conduci naţiunea noastră la ţinta de onoare. Şi, de această credinţă însufleţiţi, nu vom înceta a rădica mînile la ceriu pentru D-ta, ca să reiasă învincătoare naţiunea, cu d-ta în fruntea ei, ca, după credinţa noastră, să fie nouă.

Iară pentru că în adunarea reuniunei literarii[2] ai rădicat un cuvînt puternic pentru adăugerea onoarei la umilitul meu nume[3], eu sum prea mulţămitoriu, şi mă voi nevoi — cu ajutoriul graţiei cereşti — a mă face demn, după putinţă, de onoarea ce mi-au votat adunarea, şi de vechea amiciţie şi confidenţie a d-tale, şi cu aceea ocaziune strălucit manifestată.

Lîngă acestea mai adaug ca să binevoieşti, din *Calendariul*[4] d-tale, de cumva îl continuezi, a despune să mi se trimită vreo 30 exemplare, deloc după tipărire, ca să le poci vinde, pînă ce nu apucă a cumpăra
7v alte ediţiuni./ Iară pentru broşurile — 25 ex. — *Az erdelyi olâh nemzetrol szollo orszägos tdrvenyczikkek*[5] etc, după ce gratis le-am împărţit, voi trimite banii cu ocaziunea prenumerării la *Gazetă.*

Cu aceasta, din adîncă frăţească amoare salutîndu-te şi binecuvîntînd întru Domnul prestimata-vă familie, cu reveraţiune rămîi mărituluі domn şi frate umilit şerbitoriu frate,

Ştefan Moldovan,
8 preposit./

[1] O frumoasă aducere aminte a începuturilor presei româneşti din Transilvania, care se leagă de numele lui Bariţ. Observăm, dealtfel, că stilul epistolar al lui Ştefan Moldovan se schimbă radical odată cu înălţarea în demnitatea de canonic şi prepozit capitular la Lugoj. Stilul devine sacerdotal, puţin cam bombastic, dar pe măsura unui prelat cu brîu roşu. Dar aprecierea rolului lui Bariţ în redeştettarea spirituală a românilor este exactă (vezi *George Bariţiu, 12—24 mai 1812—1892. Foi comemorative la serbarea din 12—24 mai 1892, Sibiu,* 1892; *Din trecutul Gazetei Transilvaniei,* în *Gazeta Transilvaniei,* număr jubiliar, LXXI, 1908, iunie, p. 8—*14;* Vasile Netea, *George Bariţiu,* Bucureşti, 1966, p. 82—112; Iosif Pervain, *Contribuţii la istoria presei transilvănene,* în *Studii de literatură română,* Cluj, 1971, p. 209—308).

[2] ASTRA.

[3] Vezi articolul *Sibiu, 8 noembrie,* în *Gazeta Transilvaniei,* XXIV, 1861, nr. 86, p. 359—350; nr. 87, p. 363 (articolul are un antecedent de mici dimensiuni, *Sibiu, 6 noembrie,* în nr. 85, p. 355). Autorul, George Bariţ, relatează despre cele patru şedinţe prilejuite de sesiunea ASTREI. în şedinţa a patra, din 8 noiembrie 1861, s-a ales conducerea şi msmbrii onorari ai Asociaţiunii. printre aceştia, pe locul al doilea figurează „Ştefan Moldovan, prepozit capitular în Lugoş".

[4] *Calenaariu pentru poporul român,* editat de Bariţ fără întrerupere între 1852—1865. Vezi Ion Muşlea, *Calendarele lui Bariţiu (1852—1865) cu documente inedite privitoare la editarea, tipărirea şi difuzarea lor,* în *Studii şi cercetări de bibliologie,* II, 1957, p. 255—261; *George Bariţ şi contemporanii săi,* III, Bucureşti, 1976, p. 109, n. 10.

[5] Broşura *Az erdelyi olâh nemzetrol szollo orszägos tdrvenyczikkek az unioval szemben es ezekrol etekezlet egy magyar es cgy olâh kozott,* Braşov, 1861, care cuprinde 2 corespondenţe între George Bariţ şi Wass Samu, axate pe probleme ce derivau din *Diploma imperială din 20 octombrie 1860.* O ediţie recentă la Ioan Chindriş şi Kovâcs Ferenc, *George Bariţ magyar hvclezese,* Bucureşti, 1974, p. 32—50.

XI

Lugoş 1/13 [1]862

Prea venerate domnule şi amice !

Batăr că anima m-au îndemnat necurmat ca, după ce am avut aceea deosebită — din confidenţie amicală purcează ! — onoare de a primi prea stimată epistola d-tale, cu datul 3 dec. a.tr. cătră mine îndreptată, întru carea sum frăţeşte recercat ca, pe cîmpul cel larg al ştiinţelor, oare în care specialitate aş fi aplecat a pregăti un elaborat sau două, pentru un anumit scop, carele sau în foaia periodică a Reuniunei să se publice, sau în faţa viitoarei adunări să se cetească, [şi] despre aceasta pe d-ta de timpuriu să te încunoştinţez, totuşi cercustările nefavoritoare carele, în .contra a toată lupta de apărare, îmi inundează anima şi, aşa zicînd, îmi ţin în şerbitute sufletul, m-au reţinut cu putere, ca să nu împlinesc această scumpă datorie mai în grabă. Cercustările, zic, carele nu le poci însemna pe hîrtie, ci pe care modestia le ţine sigilate în cămăruţele animii celea mai secrete, de unde, cînd în cînd, răsună voietul lor cu cîte un suspin, carele cutremură ca o erupţiune vulcanică bolta peptului. însă aşa se cuvine nouă, ca să nu uităm ce ne-au învăţat încă străbunul Oraţiu: *Nihil est ab omni parte beatum*[1].

însă şi acum nu mă poci lega de oarecareva specialitate, aşa încît să mă poci încrede mai întîi mie, apoi să te poci asigura şi pe d-ta şi, prin însuţi, pre onoraţii membri ai Reuniunei[2], cum că fără nici o îndoială o voi străcura, ori batăr adumbra spre îndestularea publicului literariu, ci şi în celea istorice cîte ceva, şi în tragerea unei paralele între românii ardeleni şi bănăţeni, pe lîngă alte ocupaţiuni, voi cerca celea pînă aci esperiate a le întocmi într-un discurs mai scurt, şi apoi le voi subşterne, din timp în timp, mai întîi d-tale ca, după obiceiul

cel bun al bătrînilor, frăţeşte să le pui sub cercetare, şi cînd vei socoate — ca unul mai mult expert! — cum că acel feli de elaborat ar ajunge la măsura aceea carea s-ar observa pentru înaintarea cunoştinţelor luminătoare, atunci numai să iasă sau să se precetească în public. Vasăzică, voiesc din partea mea ca ale mele toate să fie cu d-ta comune,
49 şi înţelepciunea d-tale să dez- sau aprobeze ostenelele mele./

Semne de viaţă naţională, pe aici, şi de se dovedesc în oarecareva întreprinderi sociale pentru scopuri filantropice, însă niscari pentru apărarea naţionalităţii sau a limbei naţionale, de către extranei atacate, nu-s pînă acum aşa de puternice, încît să ne întărească în sperarea exprimată în *Gazetă*[3], fiindcă preoţimea unită e fără putere numerică de a păşi în frunte, cei neunită e puţin însufleţită, şi ceea contrarie. Apoi cei în deregătorii civile, de ai noştri, nu se concentrează — ca cum i-ar opri un veto secret! — spre a lucra cu puteri unite, şi de unii singurateci ar da impuls la aceea. Iară afară de aceştia, corpul naţional e trîndav.

Pentru Reuniunea literarie, pînă acum la d. Iova[4], colectantele, puţini s-au înscris de membri. Adecă, precum e timpul acum, iernatec în afară, aşa şi spiritele dinlontru, la mulţi stau reci. Ci va veni — şi nu va întîrzia! — primăvara cei plăcută, se va însufleţi natura prin razele celea mai călduroase ale soarelui, şi se va rennoi, prin ploile celea timpurii, faţa pămîntului şi, cu dînsa, ne vom însufleţi şi noi şi ne vom împulga spre tot ce e bun şi frumos şi nouă foarte de trebuinţă.

Iară eu, şi pînă atunci, aducîndu-mi aminte de cuvintele lui Oraţiu: *Quid crastina voluerit aetas, scire nefas homini*[5], voi urma consiliul lui Ovidiu: *Utendum este aetate, cito pede labitur aetas*[6].

Şi cu acestea, mă ţii foarte onorat a fi şi a rămînea prea veneratei d[omniei] tale serv şi frate stimătoriu,

Ştefan Moldovan,
preposit capitulariu./

[1] „Nu există fericire desăvîrşită."

[2] ASTRA.

[3] Ştefan Moldovan se referă, probabil, la aserţiunea din articolul *Limba (Gazeta Transilvaniei,* XXV, 1862, nr. 5, p. 19: „Banatul nu desperă. Reorganizarea nouă a adunat bărbaţi naţionali la cîrmă, şi nepregetătorii bărbaţi, în frunte ilustritatea sa d. episcop Alexandru Dobra şi ilustrul nostru bărbat Andrei de Mocioni vor conduce o deputaţiune la Maiestate în cauza limbei"). Erau momente de luptă pentru impunerea limbii române ca *oficială,,* alături de celelalte limbi din monarhie.

[4] *Iova Popovici,* negustor şi iubitor de cultură bănăţean. S-a remarcat în timpul mişcării revoluţionare de la 1848 (vezi I. D. Suciu, *Revoluţia de la 1848—1849 în Banat,* Bucureşti, 1968, p. 43, 193, 217 ş.a.). îndrăzneţ printre altele şi datorită bogăţiei sale, Iova Popovici s-a orientat după revoluţie, spre grupul radicalilor români de la Viena (Simion Bărnuţiu, Avram Iancu, Alexandru Papiu Ilarian, A. T. Laurian), cu care a avut legături trainice. Printre altele, şi-a asumat riscanta misiune de a difuza în Banat lucrarea lui Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia superioară,* rău văzută şi chiar interzisă de autorităţile imperiale (vezi Iosif Pervain şi Ioan Chindriş, *Corespondenţa lui Alexandru Papiu Ilarian,* II, Cluj, 1972, p. 282 — 285)

[5] „Omului nu-i este dat să cunoască viitorul".

[6] ,,Foloseşte-ţi bine vîrsta, căci viaţa fuge cu picior grăbit."

XII

Lugoş, 10/7 [1]862

Mărite domnule şi frate !

M-am fost apromis în 13/2 a.c. cum că voi lucra şi eu cîte ceva, ce ar deservi cît de puţin la adăugerea luminii pentru cultura poporului nostru. Şi anume, indigitaţiunei de către fr[ăţia] ta — cu încrederea între noi moştenită din tinereţe! — mie făcută, că n-ar fi bine să pregătesc un discurs, întru carele să asemînez pe bănăţeni cu transilvănenii, cu toată voia am deferit. însă să nu fiu judecat dacă o spui că, preste voia mea, am rămas de scădere. Cauza o reţin, căci nu va folosi nimănui, nici mie, pentru că cel ce ne apără se dapără.

însă am alăturat aici, sub coperta, titulată redacţiunei, *Descrierea Lugoşului*[1], după cum mi-o am putut culege, pentru că am socotit că locului acestuia, unde locuiesc, sum mai întîi dătoriu. Iară după aceea voi compune ceva despre popoarele Banatului de azi, carele mai tîrziu ţi le voi împărtăşi, şi numai după aceea voi putea păşi mai departe ca, de-mi vor părtini jurstările, să-i asemănez pe bănăţeni cu transilvănenii. Căci debuie să-ţi mărturisesc, *în secret confidenţial,* că mă simţesc aici între *ai noştri,* ca ardelean, ca şuluţian, ca bariţio-mureşan ş.c.l., precum se află mielul între lupi, carii dispută între sine de prada lui.

Nu am însemnat aceasta ca cum aş avea răcoare de cineva, căci fruntea mi-e senină, ci aş voi, în cît se poate, machinaţiunile nemice a le încungiura, ca acelea să fierbă şi să se înece în seul lor.

Ci să ne întoarcem la lucru! Vedeţi, cînd veţi avea timp de răsuflare, petreceţi şi cu această descriere. E cam lungă, dar mi-au părut rău a o prescurta. Şi dacă o vei afla că ar fi cualificată de a se publica în foi, fie a publicului; iară dacă nu, să rămîie proprietatea venfera-
25 1 bilei] Societăţi pentru literatură./

Aş fi dorit, pe lîngă toată depărtarea, ba, mai mult, pe lîngă toată sărăcia şi casa grea ce mă apasă, ca să ieu parte la cei dintîie expuseţiune română, şi mai cu samă parte de a ne întîlni laolaltă. însă mi s-au dat în cunoştinţă cum că st[imatul] d[omn] ordinariu[2] are de cuget a merge la Viena, şi de acolo la băi, prin urmare să stau pe loc la cîrmă.

Cu acestea, pe lîngă destinsa veneraţiune, am onoare a fi şi rămînea măritului d[om]n şi frate sincer frate,

25 iv *Ştefan Moldovan.*\

[Adresa:] Măritului domn *Georgiu Barit,* cu destinsă veneraţiune, în Braşov

[1] Este vorba de cea dintîi lucrare a lui Ştefan Moldovan despre Lugoj, prin care încearcă să repete valoroasele „descrieri" despre Haţeg, din vremea cînd era vicar greco-catolic foraneu în acest ţinut (vezi infra, scris. XVII, n. 8). *Descrierea Lugojului* s-a considerat pierdută. în 1978, însă, ea a intrat în posesia Muzeului orăşenesc de istorie din Lugoj. în prezent, lucrarea este în curs de publicare de către muzeografa Luminiţa Wallner-Bărbulescu. După relatarea orală a dînsei, manuscrisul are 20 de pagini, cu scris mărunt, pe hîrtia format mare (folio), şi cuprinde un studiu istorico-geografic şi economic despre Lugoj.

[2] „Stimatul domn ordinariu" (în sensul de şef suprem) era episcopul greco-catolic al Lugojului, *Alexandru Dobra,* 1794— 1870, primul arhiereu al noii Episcopii, întemeiate în 1854. Vezi despre el Moisi Bota, *Dedicaţiune la instalaţiunea ilustrităţei sale d[omnului] d[omn] Th. Dr. Alecsandru Dobra, întîiul episcop roman în Lugoş. . . jWidmung zur Installation des Hochvurdigen Herrn Dr. Alexander Dobra, Bischof Zu Lugoş,* Timişoara, 1856; Corneliu Diacovici, *Enciclopedia Română,* II, Copepode-Keman, Sibiu, 1900, p. 185; *Episcopul Alexandru Dobra,* în *Diecesa Lugoşului. Şematism istoric,* Lugoj, 1903, p. 83—99; Iosif E. Naghiu, *Trei scrisori,* în *Revista Arhivelor,* VI, 1944— 1945, nr. 2, p. 319—320; Idem, *Diploma de doctir în teologie a episcopului Alexandru Dobra (1822),* în *Ibid.,* p. 320.

XIII

Lugoş, 2/1 c.n. [1]863

Mărite domnule şi frate /

Fiindcă de bunăvoia mea te-am ales cenzorul scriptelor mele iară d-ta, de vechea amicală simţire cuprins, nu mi-ai refuzat aceasta, aşa să binevoieşti şi acum a primi de la mine un compediu scurt din *Istoria civilă şi bisericească a românilor*[1] adunat, şi din 9 filere şi 65 pagine scrise constătătoriu, compus în limba latină, pe carele în toamna a. 1858 l-am fost redigiat, şi în 5 ian. [1]859 l-am fost trimis nunciului apostolic din Viena, Antonie de Lucea, la apriata dorire a lui mie în 8 sept. [1]858 descoperită, cînd, adecă, prin Lugoş au trecut la Blas, pentru ţinerea conferinţelor bisericeşti, ca d-ta, pe lîngă alte ocupaţiuni mai serioase şi mai grele binelui public a patriei şi a naţiunei devotate, în loc de petrecere amicală cu mine, să-l parcurgi cu ochii şi, de-l vei afla că cuprinde în sine — adevărat! — o icoană mică de lucruri carele ar putea fi şi altora folositoare, atunci să hotărăşti ca, doară, să-l întorc pe româneşte. Iară dacă nu va ajunge la măsură îţi dau voie să-l păstrezi la d-ta, numai să ai bunătate a mă înştiinţa despre aceasta.

Şi, fiindcă în Nr Vl1-lea acestui compendiu, nota 13-a am provocat la protocolul vizitaţ[iei] canon[ice] a p[rotopo]pului din Mediaş la a. 1852, nu am cruţat şi acela, în extrasul alăturat din 4 filere şi 27 pagine scrise cuprins, a-l adauge aci, ca să foloseşti din el ce-i afla de treabă, ori în *Gazetă,* ori altmintrea. Eu, din parte-mi, pînă ce l-am descris mult m-am mîngăiet, aducîndu-mi aminte de celea trecute a vieţii mele active şi practice. Acest extras, cu puţine modificaţiuni, îl are şi excel[enţa] sa d. m[itro]polit, cui cu protoc[olul] vizitat[iunei] canonice în a. 1862 l-am fost subşternut.

Mai demult aveai buna îndătinare de-mi trimeteai din *calendarel[e] d-tale* cîte 30—50 exemplare, şi eu cu amoare le împărţeam. în a. tr[ecut] văzînd că nu mai trimiţi, am cerut eu. Iară acum, de cumva n-au trecut toate, rog, pentru mine şi pentru amicii noştri ca vreo 10 *exemplare* şi, dacă vei putea trimite, cu mulţămită voi subşterne ban[ii]
253 pentru ele./

Aş vrea să ştiu, oare ce s-au ales cu însemnările mele istorice despre trecutul şi prezentul Lugoşului[2], ca, pe cînd aş mai găti altele despre Banat, să cam ştiu ce direpţiune să observez. Opuri ştienţific[e] sistematice în lucruri de acestea, şi de s-ar cuveni de la un demnitari[u] bisericesc de acelea, de la mine fiţi cu cruţare şi nu aşteptaţi, căci eu de cînd am ieşit din Blas în *Ghiriş*[3] m-am luptat, din sărăcie, a [fi] econom bun, în *Mediaş*[4] paroh bun şi în *Haţeg*[5] cîrmuitoriubun. Şi aşa, pînă aici toată viaţa mi-au fost practică, în zgomotul lumi[i]. Fără acum, cînd am ajuns a fi *aici* servitoriu fidel ordinariului me[u] ep[isco]p[6], Capitulului şi Diocesei, abia mă poci extinde la opuri ma[i] lungi, carele poftesc studiu mai îndelungat; fiindu-mi viaţa de a[ci] înainte foarte scurtă, şi eu mă mărginesc a face cîteva însemnări, care să ajute pe alţii a studia cu uşurinţă mai departe. Eu, dară, nu pot [fi] de ajutoriu învăţaţilor, ci numai celor ce se vor apuca a învăţa cî[te] ceva. Şi socotesc că şi d-ta din acest punct de vedere m-ai considera totdeauna.

Eu am socotit că ar fi bine ca Societatea noastră literarie să adu[ne] documentele diplomatice, cîte poate, la un loc. Deci, din partea me[a], cîte am la mine, mai vechi şi mai nouă, i le-aş descrie şi i le-aş străpu[ne] *bucuros, fiindcă acestea singure, cîndu-s autentice, sunt atîtea tunu[ri] carele dărîmă comentele istoricilor streini, cari au predilecţiune căt[ră] ai săi, şi cu patimă rea cătră noi au scris şi scriu încă. Dar şi a[lt]mintrea, ni se cuvine ca să ne ostenim şi noi cu armele noastre, cî[nd] ne luptăm pentru existenţa noastră. Deci, cum vei zice, aşa voi fac[e].

Acum nu te mai ostenesc cu alte întrebări, ci socotind ca cum [aş] fi acolo de faţă şi m-aş îndulci de prezenţa d-tale, rădic cuvîntul şi, d[in] adîncul animii, d-tale şi veneratei familiei d-tale, poftesc An Nou fe[ri]cit! Şi îmbrăţoşindu-te cu cei mai cordială sîmţire amicală, am onoa[rea] a fi şi a rămînea măritului d[om]n şi frate umilit servitoriu. Fra[te]

Ştefan Moldov[an]
prepozit capitula[r]

253v

[Adresa:] Măritei domniei sale *George Bariţ,* la Asociaţiunea litera[ră] română seefetariu, colaboratorii! la *Gazeta Trasnilvaniei* etc. cu d[is]tinsă veneraţiune, în *Braşov,* 13 *filiere ms-e alăturate.*

[1] Lucrare rămasă misterioasă, cu toate că, de data aceasta, ea trebuie s[ă fi] fost de mai mare întindere şi importanţă decît *Descrierea Lugojului.*

[2] Lucrarea *Descrierea Lugoşului,* pe care i-o trimisese odată cu epistola din [...] iulie 1862 (vezi scris, precedentă, inel. n. 1).

[3] Vezi scrisorile I—III.

[4] Vezi sc isorile IV—VIII.

[5] Despre răstimpul vicariatului său în Haţeg vezi supra, scris IX n 1
Vezi scris, anterioară, n.2.

XIV

Lugoş, 6/3 [1] 853.

Mărite domnule si amice !

Cît de puternică este opiniunea publică, prin organul naţional de publicitate al *Gazetei,* în simţul cel sănătos a clerului şi a naţiunei noastre îndreptată, se manifestează şi prin aceasta că, abia au ieşit articulul cel cu două ascuţite [1], din condeiul cel mai espedit şi sacru, pînă la celea mai ascunse încreţituri ale animii pătrunzătoriu, deodată am şi primit scrisoare de la directorul Gimnaziului din Beiuş [2], că d. ep[isco[p Sălăgeanu [3] s-au lăsat de a merge la Roma, ci va primi sînţirea sa din mînile m[itro]p[oli]tului provinerii a căruia sufraganeu este. Vezi, aşa umileşte D-zeu sumeţia omenească [4], pentru că toată fapta poartă în sine plata.

Eu, despre o parte, mă feiicur că sînţia sa cu fapta ne va arăta *rarum humilitatis exemplum.* [5], ca şi oarecînd Petru, reportînd învingerea cei mai glorioasă pre pămînt, de a se învinge pre sine însuşi; cu atîta mai mult, cu cît cei ce-1 cunosc mai de aproape, aşa l-au descris pe aici îngîmfat cu trufia, încît de nu ar fi ajuns acum ep[fsco]p, doară l-ar fi lovit guta de turbare. Numai, de altă parte, îmi pare rău — foarte rău! — că n-au avut mintea cei de pre urmă întîi, ca să nu întristeze pre bunul nostru părinte m[itro]p[oli]t, nici să alunge de la sine sinceritatea şi confidenţia amicilor binesîmţitoare, carea de aci înainte mai cu greu o va recîştiga, căci românul ţine minte. Ce va urma după acestea, de ne va ţinea D-zeu în pace, vom vedea.

însă eu acum, pentru împărtăşirea în copie a scrisorii, lîngă prea stimata-ţi epistolă din 14 l.sc, şi pentru aceea cordială descoperire, din adîncul animii mulţămesc.

Iară pentru m[anu]scrisul meu despre trecutul şi prezentul Lugoşului, îţi dau voie, ba te rog frăţeşte ca de la arhivul Asociaţiunei lit[erare] să-1 receri, şi dacă-1 afli demn, să-1 dai publicităţii [6], cu atîta mai mult cu cît eu acum pe sama Asociaţiunei, cu ajutorul lui D-zeu, gătesc nişte schiţe mai lungi, însă după a mea părere demne de ştiut, despre Banat, carele poate nu vor avea loc în *Gazetă.*

Apoi, ce se ţine de înscrierea mea la vreo secţiune — şi anume la cei istorică — a Asociaţiunei, eu aş socoti că doară pentru mine ar fi mai bine să tot fac cîte ceva, cît voi putea, şi să trimit la d-ta consorele lucrărilor mele şi apoi, dintre pleave,/ grîul să-1 păstraţi pe
255 sama celor ce s-ar putea ajuta cu mici ostenelele mele, fără de aş figura cu numele meu, şi eu ceva mai ales.

D[omnul] ep[isco]p al nostru, de la începutul postului Naşte
D[omnului] pînă acum, au suferit de durerea ochiului drept, pr
urmare nici au ieşit din casă. Şi aşa, lucrurile de cîrmă mi-au cupri
mai tot timpul ca pînă aci, încît multe au rămas din viaţa noast
socială de pe aici neîncunoştinţate la gazete. însă, după ce alţii
aici împlu *Concordia* [7], şi alte foi magiare cu articuli, după cum a
că le-ar veni mai bine, nu voi întîrzia şi eu, între alte ocupaţiuni,
mai însemna iarăşi cîte ceva.

Cu aceasta salutîndu-te şi îmbrăţişîndu-te cu frăţească ardoa
a animii mele şi întru Domnul binecuvîntînd prea amata-vă famil
cu destinsă veneraţiune sum şi rămîi măritei domniei-tale, amicu
meu, sincer vechi amic,

Ştefan Moldov
255v prepozit capitula

[1] O cerinţă majoră a luptei politice a românilor din Transilvania a constitu
păstrarea unităţii de acţiune. Orice abatere de la aceasta era socotită un pericol
ţional, în primăvara anului 1863, o veste nu lipsită de fond a străbătut ca un fu
românimea: aceea că noul episcop greco-catolic de Oradea, Iosif Popp Szilgy
Illesfalva, eludînd autoritatea morală a Mitropoliei de Alba-Iulia şi Făgăraş,
să se hirotonească la Roma (vezi *George Bariţ şi contemporanii săi,* III, p. 184—
IV, p. 379—380). Ca întotdeauna, Bariţ pune mîna pe condei şi îl cheamă la or
p3 episcopul orădsan, concluzînd categoric că „Diecesa Oradeei e fiica Mitropolie
Alba-Iulia" *(Gazeta Transilvaniei,* XXVI, 1863, nr. 10, p. 38). Despre acest ar
pomeneşte şi bunul mitropolit Alexandru Sterca Şuluţiu într-o scrisoare către
din 10 martie 1863, specificînd că: „Eu i-am denegat [lui Iosif Popp Szilagyi — r
facultatea de a se hirotoni la Roma".

[2] La acea dată Ioan Nistor.

[3] Despre episcopul greco-catolic de Oradea Iosif Popp Szilagyi de Illes
vezi *George Bariţ şi contemporanii săi,* III, p. 185.

[4] Traducerea liberă a proverbului latinescu *Hic cedidit potens.*

[5] „Un rar exemplu de omenie."

[6] Nu s-a tipărit (vezi scris. XII, n. 1).

[7] *Concordia* nu era chiar „umplută cu articole despre Lugoj. în preajma scri
lui Ştefan Moldovan, publicaţia lui Alexandru Roman inserează o singură *Corespun*
Lugoş, 17J2Q ianuarie (III, 1863, nr. 7— 154, p. 25).

XV

Lugoş, 10/8 [

Mărite domnule şi amice !

Batăr că, după proverbiul bătrîn *magis magna conveniunt,* şi a
mai ales, cînd părinţii patriei, adunaţi în dietă \ cu încredere se ra
mai cu samă — aşa zicînd! — pe ostenelele d-tale; cînd patria,
mamă duioasă, aşteaptă de la d-ta, fiiul ei cel mult expert, tot ajuto
ca să iasă din labirintul trecutului, arătîndu-i calea cu firul Ariad
cînd bunul nostru monarh te-au desemnat de vasul cel ales, întru c

cu confidență au depus intențiunile sale celea umane şi glorioase pentru fericitarea, prin egală îndreptățire, a tuturor subdiților săi, şi aşa, toate razele de prosperitate comună a patriei, şi relative ale Imperiului întreg, în acea dietă, ca într-un amfiteatru eliptic se adună, ca la un foc concentric, în d-ta, să mă ierți dacă cu un lucru băgatei te incomodez.

încă în 10 iulie a. tr. cu confidință ți-am fost trimis *Descrierea despre trecutul şi prezentul Lugoşului* [2]. D-ta pre aceea o ai predat Comitetului Asociațiunei tra[[nsilva]ne, ca secretariul cel dintîi al ei şi marele voitoriu de bine al meu. De atunci pînă acum s-au discutat despre această dizertațiune, ba şi în gazetele patriotice române s-au memorat despre ea, iară acum o[noratul] comitet cere dorința mea asupra ei. Deci eu, cu datul de astăzi, am răspuns că pînă cînd se vor înființa secțiunile necesarii pentru examinarea atîtor opuri şi darea opiniunei asupra lor şi pînă cînd Asociațiunea va fi în stare de a eda în foile sale elaborate literarii, pentru această dizertațiune ar fi mai bine ca să o reîntoarcă d-tale, şi însuți să înfrîngi nuiaua asupra ei, aşa încît de va fi cualificată pentru foaia literarie, să se publice întru aceea, iară de ar fi cualificată a ieşi în broşură deosebi — afară de spesele tipărirei —, tot ce ar întrece să fie a Asociațiunei. Sau, nefiind deajuns cualificată, să mi se trimită acasă, ca să mai îndreptez într-însa şi să o tipăresc aici, predînd tot venitul curat, mult-puțin, pe sama fondului Asociațiunei.

Acum, dară, cînd vei putea răsufla puțin de lucrurile/ celea mai
356 serioase, mai interesante şi foarte grele, te rog pune-i capăt, după înțelepciunea dată şi acestei micuțe întreprinderi [3], făcute cu aceea intențiune odihnitoare, ca să cunosc mai de-amăruntul locul unde locuiesc. Şi apoi, după cum vei zice, aşa bucuros voi face.

Ți-am fost atins şi de altă dată cum că mă sîlesc a descrie şi trecutul şi prezentul Banatului întreg. Eu, pe rînd, voi găta şi această întreprindere mai voluminoasă. Socotesc că nu va strica nimica întreprinderii mele acesteia, căci r[everendi]simul fr[ate] Gavril Pop [4] m-au luat pe dinainte, după ce au înțeles de la mine nizuința m?a aceasta, căci eu poate că din alt punct de vedere voi cerceta această patrie română.

Acum, cu altele nu te mai ostenesc, ci rog pre D-zeu ca să-ți trimită ajutoriul său din înălțime, ca să curgi pe cărarea apucată, pînă cînd, ca marele m[a]rtir Georgie, să porți corona de învingere, bucurîndu-te, în fruntea dulcei noastre națiuni, cînd va cînta cîntarea triumfală, ca națiune însuflețită, liberă şi în lume stimată.

Şi, pe lîngă acestea, cu sinceritate amicală îmbrățoşîndu-te, rămîi măritei domniei-tale umilit frate şi amic,

Ştefan Moldovan
256v preposit capitul[ar] [5].

[1] „Cei mari se adună cu cei mari". Ştefan Moldovan se referă la Dieta de la Sibiu din 1863— 1864, realizare politică remarcabilă — deşi efemeră! — a românilor din Transilvania. Teodor V. Păcățian dedică acestei diete un întreg volum, al III-lea, din monumentala sa lucrare *Cartea de aur sau luptele politice naționale ale românilor de sub coroana ungară* (Sibiu, 1905, p. 3—620).

[2] Vezi supra, scris. XII, n. 1.

[3] Aceeaşi cu *Descrierea Lugoşului,* din scris. XII—XIV.

[4] *Gavril Pop,* 1818— 1883, originar din Comitatul Turda, cu studii teologice
Blaj, fusese vicar foraneu al Hațegului după Ştefan Moldovan, între 1857— 1862.
1862 e promovat canonic cancelar la Lugoj. A fost membru corespondent al Academ
Române. Vezi despre el *Diecesa Lugoşului. Ştmatism istoric,* Lugoj, 1903, p. 13
Iacob Radu, *Istoria Vicariatului greco-catolic al Hațegului,* Lugoj, 1913, p. 1

[5] Cu adnotarea lui Barit: „1863. Ştef. Moldovan, prepozit, Lugoş, 10 augu
răsp. 11 august".

XVI

Lugoş, 2/1 c.v. [1J

Mărite domnule şi amice !

Anul al 25-lea a ostenelelor celor mai încordate, pentru binele pub
a patriei, şi mai presus de toate a națiunei noastre, de către d-ta de bu
voie, singur, din unicul motiv mai înalt al amoarei celei mai învăpăia
celei mai curate şi mai adevărate, cu toată promptitudinea oferite, i
că, din despunerea providenței cereşti, se strecură în noianul eternită
însă nu ca să se înece în acela fără urmă,ci ca, în seria faptelor de vi
a națiunei noastre, să rămînă însemnat ca un moment ce face epocă,
la carea se începe majorenitatea națiunei, prin mari şi îndelungate su
rințe, prin experiență şi probe de tentațiuni grele cîştigată.

Căci, precum venerandul senator din Mediaş, Georgie Duldne
fost odinioară, sub regimul lui Metternich, agent austriac în Iaşi,
a. 1838, înaintea magistratului de acolo, cu solemnitate au mărtur
cum că națiunea română nu mai poate peri, pentru că are organul
național, *Gazeta* ce ieasă în Braşov sub redacțiunea lui G. Bariț, aşa
şi urmat, şi acum, sub conducerea, educațiunea raționabilă, fină şi ac
258 şi departe pătrunzătoare ce — cu ajutoriul lui D-zeu — ai dat/ națiu
minorene şi nebăgate în samă, această națiune cu paşi urieşeşti
înaintat şi, ca una — după zicerea antică — din zei născută, au cres
în răstimp de 25 ani [2]; : mare, respectaveră şi acuşi puternică.

Ştiu eu că acestea recugetări nu sunt deajuns spre a mă expr
despre tabloul unui pătrariu de secul, întru carele şi eu viețuind,
avut parte a-l privi şi a exulta de bucurie, de cîte ori am văzut cum s
nele de viață, în națiunea noastră, se înmulțesc şi se împuteresc,
anima ei, inteligința ei, au primit sînge curat şi căldură nutritoare d
oraganul *Gazetei* d-tale, spre a se forma un corp, un ins moral înțe
carele să se aşeze pe scaunul de onoare cu boierii popoarelor, cari
aci, sub nume de tutorat, cu totul o au fost împilat.

însă să mă ierți dacă, la începutul anului acestuia, pe această hî
cu amiciție însemnez cu ce cugetări s-au cuprins mintea mea şi s
desfătat anima mea în momentele de pre urmă ale anului acum tre
Şi să-mi concezi şi aceea convicțiune cum că, şi de ți se înfățoş
mari greutăți în lucrare, multe neplăceri, ba şi ingratitudini, chia

de către ai noştri, totuşi, fiindcă eşti ales de instrument a providenţei cereşti pentru naţiunea noastră, ca odinioară Moisi pentru ai săi, ceriul
258v va face/ ca să fii întărit cu putere de sus, spre a împlini actul reaşezării naţiunei noastre pe cale legiuită, de moştenitoare în moşia sa. De aici eu, şi toţi cei ce privim cu plăcere la stîlpul de foc şi norul luminos personificat în d-ta, sîntem odihniţi de cîte ori te ştim că eşti la centrul lucrărilor, unde se dezbate şi despre soartea naţiunei noastre, ori în adunări publice sau private naţionale, ori în Dieta terii, sau Senatul Imperial[3], şi dacă nu putem lua parte activă, totuşi şi noi lucrăm, căci ne umilim înaintea s[fîntului] altariu a lui Hristos şi nu încetăm a vă cere de la Dzeu sănătate şi toate darurile Sfpntei] S[cripturi], fiindcă ştim cum că Moisi, rugîndu-se în munte, mai mult s-au luptat asupra lui Amalic ca toată oastea lui Israil.

Ci mi se cuvine să dau loc modestiei şi mai departe, şi despre acestea acum să nu mai vorbesc, căci le va veni timpul lor, cînd în toată mărimea şi strălucirea şi frumuseţea şi întregitatea lor se vor aşeza de moştenire monumentală în anima naţiunei, din generaţiune în generaţiune.

însă totuşi lasă-mă ca să te îmbrăţoşez cu cei mai scumpă ardoare de amoare a animii mele, şi primeşte şi de la mine, între miile de veneratori, o poftire sinceră de Anul Nou fericit!

Şi cu acestea, amoarei vechi amicale iară şi încă recomandat sum şi rămîi, măritei d[omniei] tale sincer amic,

Ştefan Moldovan,
259 preposit. [4]./

[1] *George Duldner,* senator sas în Mediaş, era chiar vecinul lui Ştefan Moldovan. In timpul pribegiei protopopului român — ianuarie-februarie 1849 — Duldner i-a salvat lui Moldovan scrisorile şi cărţile, p3 care i le-a înapoiat după întoarcere. Istoricul Coriolan Suciu — vezi *Un erou din 1848. P^topopul Ştefan Moldovan din Mediaş,* Blaj, 1933, p. 48 — are o aserţiune frumoasă despre gestul sasului Duldner: „Avem să-i mulţumim şi noi şi istoriografia română pentru acest gest uman". Vezi Ştefan Moldovan, *Extras din ziarul vieţii mele de la 15 martie 1848 pînă la 18 ianuarie 1849,* în *Transilvania,* VIII, 1875.

[2] De fapt, la începutul lui ianuarie 1864 se împlineau 25 de ani de la apariţia *Foii literare,* cu 1 ianuarie 1838. *Gazeta Transilvaniei* a apărut abia în 12 martie 1838 (vezi *George Bariţ şi contemporanii săi,* IV, Bucureşti, 1978, p. 105: V, Bucureşti, 1980, scrisorile lui Vasile Pop, nr. II, n. 3).

[3] într-adevăr, după lunga parioadă de ostracizare din anii neoabsolutismului — 1850— 1860 — Bariţ reintrase puternic în arena politică, încă înaintea *Diplomei de liberalizare din 20 octombrie 1860.* Era membru al Senatului Imperial încă din 1860, cînd împăratul adunase psrsonalităţile marcante din imperiu, spre a discuta noua formă de guvernare. Din aceste dezbateri a rezultat regimul liberal — 186 1-1865 — cînd Bariţ a fost corifeul necontestat al acţiunilor politico-naţionale româneşti. Concret, Ştefan Moldovan se referă la Dieta ds la Sibiu din 1863— 1864, în care Bariţ şi adepţii săi radicali dădeau tonul lucrărilor acestei prime diete româneşti din istoria Transilvaniei.

[4] Cu adnotarea lui Bariţ: „1864. Lugoş, 2/14 ian. Ştefan. Moldovan, preposit. Răsp. 11 fâur[ar[".

XVII

Lugoş, 21/7 [1

Mărite domnule !

Prea amate şi venerate frate !

Şi de au trecut timp îndelungat de la 11 faur [1] a.c, cu care ter de expeduire e însemnată ultimă amicală scrisoarea d-tale, către m îndreptată, totuşi eu am fost acela carele, cu răbdare stoică, am tr cu vederea toate ocaziunile ce mi le-au îmbiet cercurile favoritoar pînă acum, nu ţi-am răspuns nimica. A mă excuza nu voiesc, ca s mă încusez, însă ceva totuşi voi atinge. Eu, adecă, cugetam cum că putea găta mai în grabă un op intitulat *Schiţe istorice despre Ba* ca să-1 trimit d-tale pentru percurgere. însă, după cum mi l-am fost n-am sporit aşa uşor ca să-1 terminez pe cînd am socotit, fiindcă m întrecurmat de multe ori îndatoririle celea mai grele oficioase, nepr zute, carele nu s-au putut nici amîna, nici în grabă deplini. Apoi şi tele] canon[ic] Gavril Pop încă, ştiind că lucru la acest op, s-au ap şi au ieşit în public cu istoria Banatului, spre a-şi cîştiga prenumer mai nainte de ce ar fi avut aceasta compusă [3], numai ca cel *prior temp* să fie *potior jure* [5]; ce mi-au dat îndemn ca să-mi continuez lucrarea amînat. însă totuşi, ca să am un manual de convorbire istorică de Banat, într-un limbagiu mai înflorit, m-am apucat şi am tradus limba germană pe Schwicker[6], întreg, în 50 coaie m[anu]s[cri]se. Ş cu încetul, voi ajunge şi capătul cestui propus, de mă va ţinea D
260 cu sănătate.

Ar fi trebuit ca pe acum, pentru membrii Asociaţiunii cari s aduna la Haţeg[7], să găt un memorial istoric despre Ţara Haţegulu descrierea locală a ruinelor vechi şi a comunităţilor şi familiilor n de acum, dintr-însa. însă şi mai tîrziu nu va strica ca să culeg în op tot ce ştiu despre acea ţeară, leagănul românimei[8].

Aşadară, amatul meu frate, să mă cruţi cu judecata dacă nu răspuns la timpul cuviincios. Dar şi pentru aceea să fiu dispensat, pentru publicul literariu încă nu sum gata cu ce mi-am propus. V am mare, însă ce să fac dacă pe aceasta doi mandatarii neînduraţi, ti şi paralele, pe carii îi numim cu un cuvînt *putinţă* sau *neputinţă,* gustă şi o strîmtoresc foarte tare. însă şi mai tîrziu va fi bine a le ter celea propuse, decît niciodată.

Pe mine, de două săptămîni, m-au cuprins nişte slăbiciuni di tru, carele cînd şi cînd mă împung prin dreptul maiului şi a rărun Şi aceasta mă încearcă mai în toată ziua. Eu le socotesc ca nişte periodice a boalelor ce am suferit în anii trecuţi, tot pe acest

D[omnul] ep[isco]p[9] poimîne (23) dimineaţa porneşte la Vien să absenteze pe timp mai îndelungat. Şi acestea două cauze mă vo nea acasă, ca pe 1 aug[ust] să nu mă duc la Haţeg. Ci, dacă te va

D-zeu acolo, rumpe-ți nuiaua și asupra m[anuscri[șului meu despre Lugoș, ca așa, cu sau fără oarecareva modificațiuni, să-1 scot la lumină. Și, deodată, să o încredințezi pre Asociațiune cum că scrisorile mele: *Diplomele despre familiile române conținătoare*[10], pe rînd purisate și legate, le voi străpune/ venerat aceiia. însă de nu m-ar ierta firul vieții,
260v cum sum gata, așa vor fi proprietatea Asociațiunei.

Cu acestea, mulțămindu-ți pentru portretul d-tale foarte bine nimerit, cu carele îmi petrec ca cum ai fi de față, și rugînd pre D-zeu ca să te păstreze sănătos și să se reverse depltnirea dorurilor sale preste toate întreprinderile d-tale, și în numele Domnului binecuvîntîndu-ți scumpa familie, cu frățească venerațiune rămîi măritei d[onaniei] tale sincer frate,

Ștefan Moldovan,
261 prepos[it] capit[ular]./

[1] Vezi s^ris. precedenta, n. 4, adnotarea lui Barit.

[2] Ștefan Moldovan n-a mai s^ris vreo lucrare cu acest titlu.

[3] Vezi despre canonicul Gavril Pop scris. XV, n.4. Pînă la urmi nici Ștefan Moldovan nici Gavril Pop nu vor scrie o astfel de lucrare.

[4] „Primul venit."

[5] „Cu drepturi mai mari."

[6] *Johann Heinrich Schwicker,* 1839— 1902, învățat sas din Transilvania, printre altele autor al unei lucrări despre istoria Banatului, *Geschichte des Temeser Banais. Historische Bl Ier und Skizzen,* Becicherecul Mare, 1861, cu o a doua ediție la Budapssta, 1872. Na cunoaștem soarta traducerii lai Moldovan din Schwicker.

[7] Este vorba d? Adanarea g3n3ral a ASTREI ds la Hațeg din 20—21 iulie 1854 (vezi *Gazda Transilvaniei,* XXVII, 1854, nr. 61, p. 243-245).

[8] Ștefan Moldovan era autorul unor mai vechi contribuții la istoria și prezentul Țării Hațegalui, încă din perioada cînd era vicar în acest ținut: *Anotațiuni despre Țara Hațegului,* în *Foaie pentru minte, inimă și Ut ratară,* 1853, nr. 34, p. 253—254; nr. 35; p. 261-264; nr. 35, p. 269-271; nr. 38, p. 281-284; nr. 39, p. 289-294; nr. 4o] p. 299-302; nr. 41, p. 307-310; nr. 42, p. 315-317; 1854, nr. 36, p. 189— 191 - nr. 37, p. 197- 198; nr. 38, p. 201-202; nr. 39-4), p. 209-212 (continuarea din 1854 poartă titluri diferite: *Cetatea Sergidava, Cast Iul Mălaie ști, Castelul de la Sălașul de Sus, Cetatea Crivadia, Cetatea și Peșt.ra Bolii) ; Statul istoric al orașului Hațeg. După cum l-a descris Inclita* C. *R. Comisiune ord'nată de Inalt[ul] Gubemiu pentru lămurirea bunurilor fiscale și comunale în an[ul] 1855,* în *Ibid., 1855,* nr. 40, p. 217—219; nr. 41, p. *225—221; Statul economic al orașului Hațeg,* în *Ibid.,* nr. 42, p. 229—232. Despre lucrările promise în această scrisoare nu se cunoaște nimic.

[9] Alexandru Dobra, despre care vezi scris. XII, n.2.

[10] Se pare că, pînă la urmă, Ștefan Moldovan n-a mai trimis ASTREI o astfel de lucrare. Dealtminteri nu se cunoaște soarta ei.

XVIII

Lugoș, 11/1 c.n. [1]855

Prea venerate domnule și frate !

Se apropie acum un jumătate an de cînd nu ți-am mai scris nimic. Și acum și acest an, plin de ostenele crunte și speranțe vii, întru carele cu statornicie de fer și cu tactică adîncă și departeprevăzătoare, în mijlocul atîtor valuri, vîrtejuri și scopuli, cu putere extraordinarie de su
întărit și ajutat, ai condus naia vieții constituționale a națiunei noastre
iată, preste puțin timpi se străcură în noianul eternității.

Deci, în loc de recreațiune în momentele de pausare, acum înt
anul vechi și nou, am socotit ca să-ți închin acestea amicale și cordial
șiruri, prin carele mai întîi, înălțînd rugăciuni ferbinți la D-zeu, ca s
caute cu îndurare și amoare spre d-ta și pentru sărmană națiunea noastr
să-ți grăiască la aiaimă celea de lipsă și de folos pentru ea, ca oarecîn
amatului său Moisi, față la față, și sub decursul anului cestui nou — și c
aci înainte întru mulți ani! — să te însuflețească cu îndoit spiritul lu
Ilie, încît să nu poată sta în contra puterii cuvintelor înțelepte ce vor ie
din scumpa-ți gură. Deie-ți De-zeu tărie și în timp, ca micului și defă
262 matului David, încît să poți rumpe falca leilor și ucide pe îngrozitoriu
Goliat, ca așa să se mărească D-zeu și să se împuterească neam
nostru.

Iară pe lîngă acestea esorări, carele pînă la răsuflarea cei mai de p
urmă a vieții mele, în toate zilele, din adîncul animii le voi înălța la cer
pentru d-ta, cel mai amat și mai venerat al meu frate, îți mai încunoști
țez cîte ceva de pe la noi și anume:

Că rădicarea m[itro]p[o]liei gr[eco]-or[ientale] și denumirea m[itro
p[o]litului aici, la ceilalți frați ai noștri, au cauzat numai bucurie ne
pus de mare, carea o au manifestat cu toate putincioasele mijloace;
se pregătesc a ni se pune în coaste cu toată tăria, spre a dezrădăci
unirea — planta cei nobilă, însă tînără — din mijlocul lor. Acum aștea
pe m[itro]p[o]litul să treacă pe aici, la Viena. Plănuiesc a mijloci a
reședința unui ep[isco]p[2]. Și alt[ele]. Dar și la Cancelaria aul[ică] au d
dosul de către noi, căci dețărmuirile nouă favorabile la la și 2a instan
pentru predarea besericilor. la uniți aduse, unde — adecă — comun
țile întregi au trecut la unire, le-au nimicit în puterea articolului] dioet[
din [18]48, și ne-au scris ca de aci înainte să susțină comunitățile p
preoți și învățători, după cum i-au susținut ca neuniți.

De aci, ep[isco]pul au făcut recurs la persoana Ma[jes]t[ă]ței Sa
și trimite deputați, în persoana canonicilor Nagy[3] și Liviu[4], la Vien
Noi ne îndoim că vor putea mijloci ceva modificațiune în deciziun
Cancelariei. Pasul acesta n-au voit ep[isco]pul a-1 face colective cu m
tro]p[o]litul și celălalt consoțiu ep[isco]p, / zicînd a fi cauză specia
262v numai a diocezei sale.

Destul că acum se află românii din Austria în două castre, u
în contra alteia. Eu știu că *contraria juxta se posita magis elucescu*
numai și aceea ar trebui să fie ca ai noștri, cu puteri unite, și nu nu
cu numele de uniți să se lupte, dacă voiesc a ieși învingători[6].

Ne trebuie, dară, mai nainte de toate provincia organizată și b
disciplinată. Aceasta numai că căpeteniile noastre o pot face. în
ce să zici, dacă avem 3 ep[isco]pi[7] de atîta diferite păreri și dife
tendințe ! Iară la Gherla, acum cînd e mai lipsă de ep[isco]p, se am
înlocuirea[8]. Nu știu în ce zace această întîrziere !

Deci, eu socotesc că nu va fi de prisos dacă şi d-ta, pe lîngă alte lucruri grele storcătoare de puteri, îţi vei întoarce atenţiunea şi asupra necesităţilor urginţi a besericii noastre g.-cat., ca aşa, sub priveghearea-ţi ageră, să capete o direpţiune clerului şi naţiunei noastre mult folositoare.

Pe lîngă acestea, îţi fac cunoscut cu mare mulţămită cum că, în urma recercării d-tale, am primit de la Sibiu, în 26 noem[brie] a.c. fasciculul despre Lugoş[9].

Mai adaug şi ceva familiariu — însă secret! — ce nu ţi-am spus pînă acum, cum că fata mea cei mai mare, Lati, în 7 fevr. sau acuşi anul s-au măritat după un june soldat dimis, comite Franc[isc] Norman din Linz, carele acum se află cu locuinţa în Schwanenstadt, Au[stria] Superfioară]. El e nepot de soră a lui Zychi, canc[elarul] Ung[ariei]. Părinţii lui, şi de au încuviinţat cu greu acest pas, însă pen/tru că fata mea nu e de familie nobilă — fiind noi militari de la Năsăud —, după statele familiei se eschide de la anumite provente fundaţionali. Eu, precum ştii, am urît a îmbla după distincţiuni de orice feli. însă pentru binele fiilor, părinţii fac bucuros aceea ce pentru sine niciodată nu voiesc. Ce zici: eu am vreo 14 atestate despre serviţiile mele de pînă aici! Am socotit că vei trece pe aici, la Viena, ca să ţi le arăt şi să judeci ca un expert, care fire-ar cualificate spre a ruga de la Ma[jes]t[a]tea Sa ceva distincţiune oare să fie egală rangului nobilitoriu, ori ba? însă dacă n-ai trecut pe aici, să mă înştiinţezi, sau să ţi le trimit acolo în copii autentice, ca să le dejudeci, sau să te aştept cu ele aici, pe cînd vei trece către casă. Sau, doară, să le acopere modestia mea pînă după moarte, căci tot pe rînd, dîndu-le D-zeu prunci, aceştia nu se eschid de la acelea, şi e sperare vie că D-zeu şi cu de aceştia îi va dărui.

O, ca unui mai amat şi mai venerat a meu amic, multe aş avea de a spune, însă acum ni s-au întins pe departe această epistolă, preste voia mea! Şi aşa, cu acestea sărutîndu-te şi îmbrăţoşîndu-te dulce, cu frăţiească veneraţiune rămîn prea amatului d[omn] şi frate sincer amatoriu frate,

Ştefan Moldovan,

263v preposit capitular [10]./

[1] Printr-o rezoluţie din 24 decembrie 1864, Francisc Iosif I aprobă înfiinţarea unei mitropolii a românilor neuniţi din Transilvania şi Ungaria. Aprobarea are forma unei scrisori personale a împăratului către Andrei Şaguna, iar textul este notabil pentru influenţa de care s-a bucurat arhiereul neunit la Viena.

„Iubite baron de Şaguna!

Ascultînd cererile românilor greco-orientali din Transilvania şi Ungaria, în consonanţă cu intenţiunea manifestată prin rezoluţia din 27 septembrie 1860 şi din 25 iunie 1863, am încuviinţat ca pentru dînşii să se înfiinţeze o mitropolie independentă, coordonată cu cea sîrbească, şi ca biserica episcopească din Transilvania să se înalţe la demnitatea metropolitană.

Totodată te denumesc pe domnia-ta arhiepiscop şi mitropolit al românilor g[...] orientali din Transilvania şi Ungaria.

Viena, 24 decembrie 1864

Francisc Iosif m.

Vezi şi Nicolae Popea, *Arhiepiscopul şi metropolitul Andrei baron* *Şaguna,* Sibiu, 1879, p. 134— 160; Ioan Lupaş, *Mitropolitul Andrei Şaguna,* [...] *grafie istorică,* Sibiu, 1909, p. 324—342.

[2] într-adevăr, odată cu întemeierea mitropoliei, se vor ridica şi în Banat [...] episcopii neunite, nu una: la Arad şi Caransebeş, aparţinătoare de Mitropolia ne[...] din Sibiu. La Caransebeş — locul cel mai apropiat de Lugojul lui Ştefan Moldova[...] primul episcop va fi Ioan Popasu, instalat la 6 iulie 1865.

[3] *Mihail Nagy,* 1818— 1870, originar din Domăneşti, în Comitatul Stăma[...] cu studii teologice la Oradea, a fost dus de Alexandru Dobra la Lugoj, odată [...] înfiinţarea Episcopiei greco-catolice a Lugojului, pentru a ocupa funcţia de actuar [...] cezan, în 1857 a devenit canonic custode. La data acestei scrisori era canonic l[...] Vezi şi *Diecesa Lugoşului, Şcmatum istoric,* p. 130—131.

[4] Despre canonicul Andrei Liviu Pop vezi *George Bariţ şi contemporanii să[...]*

[5] „Prin confruntarea contrariilor se luminează mai bine [adevărul]".

[6] Ştefan Moldovan exagerează, fără îndoială, de pe poziţii clericale, aşa[...] „antagonism", dintre cele două confesiuni româneşti din Transilvania: greco-ca[...] şi neunită. Pe plan politic, conducătorii naţiunii vor şti să evite orice prozelitism [...] fesional, întemeind, în 1869, Partidul Naţional Român din amîndouă confesiunil[...]

[7] Episcopii greco-catolici din Transilvania şi Ungaria erau, la 1865 – în [...] mitropolitului Alexandru Sterca Şuluţiu — Iosif Popp Szilagyi la Oradea şi Alexa[...] Dobra la Lugoj. Deci *doi,* nu trei!

[8] Ioan Alexi, episcopul greco-catolic de Gherla murise în 29 iunie 1863. Nu[...] unui nou episcop în eparhia rămasă vacantă va avea loc abia în 4 iulie 186[...] persoana lui Ioan Vancea de Buteasa (vezi Victor Bojor, *Episcopii Dieceset[...]* *de Gherla acum Cluj-Gherla (1856-1939),* Tîrgu-Mureş, 1939, p. 152, 175).

[9] Este vorba despre scrierea sa intitulată *Descrierea Lugoşului* (scris. XII[...] *Descrierea despre trecutul şi presentul Lugoşului* (scris. XV), pe care i-o trimises[...] Bariţ să o publice. în scris. XV scrie că dacă Bariţ nu o consideră aptă spre p[...] care, să i-o retrimită la Lugoj, ceea ce înţelegem că s-a şi întîmplat.

[10] Adnotarea lui Bariţ: „1865. Răsp. 18 ian."

XIX

Lugoş, 3/[...]

Mărite domnule şi venerate frate !

Scrisoarea d-tale din 18 ian. a.c, mie prea estimată, cu a[...] frăţiească cuprinzîndu-o, m-am apucat cu tot adinsul că mi-o îns[...] ca aşa să fiu în stare a preţui mai aproape nisuinţa cei neobo[...] d-tale, însoţită cu statornicie de fer către scopul cel eroic şi prea [...] a binelui public a naţiunei noastre, în toţi ramii de dezvoltare, [...] partea civilă şi pe cei bisericească, ca aşa să se mai înalţe şi în p[...] meu puterea cei însufleţitoare, carea ne-ndeamnă ca — şi cu ab[...] ţiunea de noi înşine! — să ne nevoim a împlea cercul aptivităţii no[...] de la providenţă nouă destinat.

însă şi partea ultimă din acea scrisoare, carea cuprinde î[...] frăţescul răspuns asupra planului meu familiariu, au fost ieşită [...] anima mea. Şi acum — fie lăudat D-zeu! — te poei încunoştinţa[...] că ginerele meu, cornițele Franc[isc] Norman[x], nicidecît nu sufere [...]

fac acel pas la Ma[jes]t[a]tea Sa, căci el, despre o parte, aşa de înţelepţeşte şi cu bun succes au ştiut insinua la familia lui lucrarea sa/încît acum cu toţii se învoiesc ca să fie părtaşă şi soţia lui — fata mea! — la emolumentele din fundaţiunile familiei provenitoare, iară despre altă parte, însufleţit de amoarea fetei mele, în carea n-au căutat ranguri, nici averi, s-au exprimat a se sîmţi vătămat dacă eu, fiind în stare bisericească destul de aleasă, aş mai îmbla căciulind şi după distinciuni civile. Pentru aceea, dară, eu, cu mare odihnă a animii şi cu confidenţă te încunoştinţez cum că pe grija mea cei părintească o au învins înţeleaptă tactică a fiilor mei, şi aşa, pentru astfeli de distincţiuni nu voi face nici un pas.

N.B. Cornițele Frjancisc] Norman e fiiul antîi născut a părinţilor lui, a lui Ludovic şi a muierii sale cei dintîie, Francisca Serafica, fata com[itelui] Zichy, fost suprfem] com[ite] a C[omi]t[a]t[ului] Bihariei, prin urmare după mamă e nepot com[itelui] Zichy.

în nes cu aceasta, nu voi să ascund de către d-ta ce m-au îndemnat de m-am învoit la măritarea fetei mele după acesta. Eu presupun că
264 ştii / cum că acum de 8 ani, de cînd sum în Lugoş, am fost de toate laturile intrigat, şi la Curtea ep[isco[pească neîncetat descris de un om periculos, din cauză că la începutul aşezării mele aici, în simplicitatea animii, am zis către repausatul preposit Aron cum că „ep[isco]pul nu şi-au organizat curtea după sunetul canoanelor bisericeşti" (adecă că şi-au adus bucătăreascsă pe aceea pe carea o au ţînut în Orade 21 ani şi, fiind nemăritată, are vreo 5 prunci în viaţă, din cari o fată mare şi acuma e în Curte, iară feciorii pe la scoale, şi în vacaţiuni pe aici). Aceasta au fost destul ca să mă privegheze cu ochii lui Argus, şi aşa, să mă împedece de a avea vreo influianţă mai aleasă în lucrurile dioccesane, încît şi rugăciunea — pentru orişicine! — de la mine făcută, nu era bine primită. Toate lucrurile mele, ce am făcut ca vicariu pe Ţara Haţegului[2], era defăimate înaintea tuturor chiar de ep[isco]pul meu, numai ca să-mi micşoreze popularitatea cîştigată. Ba încă au demăndat secretariului său ca toate oficioasele mai momentoase să le ţină ascunse de către mine. în Curte numai acela au avut vază şi rămînere mai îndelungată, carele s-au putut lăuda că nu vine la casa mea. Aceasta au dat îndemn curtenilor ca, cu alţi amici ai lor, să formeze o societate secretă asupra mea şi a fiilor mei, cu scop a ne calumnia fără ruşine, şi au privegheat, ba s-au opus cu amelinţări ca nu cumva cineva din clerici sau din civili să ieie pe fata mea; cu atîta mai puţin ca să se fericească sub aripile ep[isco]pului meu. De aci, carele din clenci s-au încumetat a intra la mine au fost persecutat şi nimicit. Aşa p[er] efxemplum] Laday, Daniil Pop, cari apoi au fost siliţi a trece la statul civil, iară Domşa[3] au trecut la neunire etc. Au trimis şi scrisori defăimătoare, în mai multe laturi, asupra casei mele etc, cu un cuvînt au făcut toate ca să fi statornică turburarea împregiur de Curte, numai ca acolo să fie linişte, şi căsenii să poată vîna graţiile şi deregătoriile şi vaza întru carea se desfătează.

Mai ales din vara de cînd — cu deosebită lucrare cerească! — am ajuns prepozit, s-au îngrijit mai tare, din temere că acum lesne poci

ajunge, după a lor părere, şi episcop, şi aşa au plănuit ca să mă înece fetele la casă nemăritate, ca să poată arăta la lume că n-am chiver
264v sit/ casa bine ş.c.l.

în mijlocul acestor intrigi şi a celor mai neruşinate defăin au venit aici în garnizoană, ca militariu cadet, şi cornițele Norm El, la un bal, şi-au pus ochii pe fata mea. Iară eu am îngrădit casa r de către dînsul. Iară el au îndrăznit, cîteodată, a înschimba vorbe ea la fereastră. De aici au urmat intrigi nouă. De la Curte s-au pus conțelegere cu colonelul de aici, acesta au scris la părinţii lui. El, în bat, le-au răspuns ce intenţiuni are. De aci, din despunerea părinţ l-au supus colonelul la toate probele militarii, spre a-1 abate de la sco propus, dintre carile cei mai grea au fost că l-au ţînut 3 luni în a de casă. Mai pe urmă l-au strămutat în corecţiune la miliţia limit[ar banatică şi l-au ţinut în Tergova un an, sub priveghere. Aici, în f îmblînd cornițele cu multă înţelepciune, l-au aflat neapt de miliţi l-au strămutat în Viena, unde i s-au dat dimisionalele.

El, între acestea toate, au rămas datornic propusului său, şi au dobîndit concesiune de la tatăl lui — acum, ca majorean — a căsători şi i-au dat restul din partea de la repausată mamă-sa, a spre folosire. După aceasta, cornițele, cerîndu-mi fata, iară eu neprevăz din partea fiilor naţiunei mele vreun prospect, m-am învoit în căsăt lor. Ep[isco]pul n-au voit a lua parte la solemnitatea bisericea a lor, făcîndu-se bolnav. Secretariul lui, Olteanu[4], au protestat p to]p[o]pului nostru şi canonicilor a-i cununa, chiar în dimineaţa cunun însă acum împlinindu-se 3 promulgaţiuni, şi aici şi în locul naşterii şi nefiind nici o piedecă, s-au cununat. Şi aşa, toate intrigile, carel ţinut pînă în ziua cununiei, acum mai mult n-au mai putut influ şi fraţii în Christos au rămas cu calculii săi deşerţi pentru aceea a mea.

însă ei acum continuează intrigile şi în contra ceştialalte fete

Ci mi se împare că prea tare am rădicat vălul ce acopere suferin mele !... Ce n-am făcut altuia nimănui în lume pînă acum... Ci după înăscută-ţi magnanimitate a animii, să iei în nume de bine ac slăbiciune carea eu, ca căsătorit în mijlocul fraţilor coelibi[5], o por tăcere, şi o voi mai purta, că puternic este D-zeu să mă întărească
265 purta. /

Adevărat, spun, ca unicului meu amic, cum că de multe ori am ca, dacă ar fi cu putinţă, să mă strămut din această dioecesă und fie între noi zis! — moralitatea e decăzută foarte, ca să scap de go societăţii secrete. însă Providenţa d[umne]zeiască iarăşi mi-au insu tărie, ca să rump toate cursele de inimici aruncate, şi să primesc în nume de bine, precum şi sunt adevărat. *Qui justus est ubiqfue] tu*

Deputații episcopiei noastre, fiind în Viena, şi de i-am rugat, nu s-au interesat a se întîlni cu d-ta. Pînă acum nu cunoaştem nici un rezultat favoritoriu a ostenelelor lor. Poate că va urma ceva după aceasta.

Eu închid acum această scrisoare cu acea rugare, ca să binevoieşti a-mi trimite puțină însemnare despre primirea ei, şi unde eşti încortelat, ca să poci trimite scrisoarea de-a dreptul. Aş scrie şi fr[atelui] Dimitrie Moga[7] cîte ceva, dacă aş şti unde e încortelat, să-i aduc aminte de legătura ce am făcut amîndoi în piațul Blaşului, la a. 1852, ca să ajungă gubernator în Tr[an]silvania.

Şi cu acestea, sărutîndu-te şi rugind binecuvîntarea ceriului preste scumpa-ți familie, cu toată venerațiunea frățească rămîi măritei dom-niei] tale umilit frate,

265y

Ştefan Moldovan[8]. /

[1] Vezi scrisoarea anterioară.

[2] Vezi scris. IX, n. 1.

[3] Lâday, Daniil Pop, Domşa rămîn deocamdată persoane neidentificate.

[4] *Ioan Olteanu,* 1839— 1877, singurul episcop greco-catolic de Lugoj originar din Banat. S-a născut în satul Sinteşti, a studiat la Lugoj, Blaj şi Viena, a intrat după studii în rîndul funcționarilor eparhiali de la Lugoj. Fără a fi trecut prin rangal de canonic, e numit episcop la 31 de ani, în 1870, după moartea lui Alexandru Dobra. După 3 ani, la 16 septembrie 1873, trece ca episcop greco-catolic la Oradea, după moartea lui Iosif Popp Szilagyi. De păstoria lui Ioan Olteanu se leagă edificarea palatului episcopal din Lugoj.

[5] De regulă, canonicii greco-catolici erau recrutați dintre preoți necăsătoriț* („coelibes"). Ştefan Moldovan face parte dintre acei cîțiva înalți demntiari bisericeşt[1] promovați ca urmare a meritelor deosebite față de națiune: Grigore Mihali, Ilie Vlasa, Țicudi, Anton Veştemean. Coelibii" nu i-au agreat niciodată pe aceşti „intruşi", care puneau deasupra intereselor confesionale pe cele politico-naționale.

[6] „Ceea ce e drept, pretutindeni e în siguranța."

[7] *Dimitrie Moga,* 1812— 1873, fruntaş politic al românilor din Transilvania* Născut în Frata, din Comitatul Cojocna, a studiat dreptul la Liceul academic piarist din Cluj şi a practicat avocatura la Tabla Regească din Tîrgu-Mureş. Şi-a cîştigat merite, înaintea revoluției de la 1848, ca funcționar cameral în Munții Apuseni. Anul 1848 l-a prins în mijlocul moților, alături de care a luptat pentru drepturi naționale şi sociale. După revoluție a urcat în ierarhia funcționărească a vr'emii: consilier la Tribunalul din Alba-Iulia (1851), secretar gubernial la Cluj (1861), jude la Tabla Regească, din Tîrgu-Mureş (1862), unde a ajuns în 1862 preşedinte de senat.

[8] Cu adnotarea lui Barit: „Răsp. 7 mart."

XX

Lugoş, 5 mai [1]865

Mărite domnule şi frate!

Astăzi fiind ziua numelui d-tale, mai întîi dis-de-dimineată m-am plecat cu totul înaintea s[fîntului] altariu a lui D-zeu, rugind pe^to^ puternicul şi induratul părinte ca să-ți dăruiască sănătate statornică.

carea acum, precum am cunoscut din *Gazetă*[1], sub manina gre
a lucrurilor mari pentru patrie şi dulcea noastră națiune, deplinit
aflâ încîtva debilitată, şi ca să te învrednicească a vedea şi a te de
de fericirea prea amatei familii a d-tale. Iară acum, şi pe această l
o însemnez aceasta a mea, *cu* şi *pentru* d-ta, cu toată amoarea
un amic sincer în anima sa poate cuprinde, în ziua de astăzi întrep
conversațiune, neîncetat salutîndu-te şipoftindu-ți: la mulți ani fe
a ajunge ziua de astăzi.

Din celea 17 puncte carele ar cuprinde partea a doua a articu
d-tale din *Gazetă* despre sinoade[2], în punctul al 8 -lea[3] am cunoscut iz
că de ce nunciul ap[osto]lic au trimis în extras 4 întrebări, ca să răsp
ep[isco]pul nostru la ele, cu cuvînt ca, aşa, să aibă nunciul elen
deajuns, din toate părțile adunate, spre a aduce judecata asupra p
latului aceluia, ca şi mirenii să ieie parte la sinoade. O copie a sol
țiunei nunciului am fost trimis în secret excel[enței] sale d[omn
m[itro]p[o]lit încă în vinerea Paştilor, cu rugare ca să-mi răsp
ceva, spre a ne concentra momentele pentru susținerea acestui post
însă pînă azi nu mi-au răspuns nimic, iară în locul doritului răs
îți mulțămesc pentru artic[olul] din *Gazetă,* căci din acela am cun
stadiul în carele ne aflăm[4]. Acum, ce va răspunde il[ustritatea
d[omnul] ep[isco]p la acelea 4 întrebări, noi nu ştim, fără Capi
recerut de ep[isco]pul, îşi va da, din şedința de mîne, acum preg
opiniunea sa, conformă intențiunilor d-tale.

De unii articuli din *Concordia,* în contra ep[isco]pului nostru în
tați[5], ne-am întristat şi s-au recercat ca să ne mai cruțe, căci p
266 țiunea noastră de acum / e foarte critică, încît un atac şi mai uşor,
bine nimerit, ar strica mult cauzei ş[fintei] uniri, pe aici, unde stă
pe sponci.

Fr[atele] Fekete, după D-zeu, ajunge acuşi ep[isco]p. Eu, cu d
bire, mă bucur, căci voi să ajung ca pe unul din învățăceii me
ştiu întru o demnitate bescricească aşa de înaltă[6]/. El va avea
lupta cu multe neplăceri, însă e tînăr, şi puterile trupeşti vor ajut
celea sufleteşti, ca să nu se obosească întru organizarea diocesei
şi manuținerea disciplinei într-însa.

Eu, din ian[uarie] a.c. începînd, am fost mai mult bolnav
sănătos. Iară mai cu samă în cestea 6 săptămîni din urmă, mai
m-au apăsat neputințele. însă acum, de oareeîteva zile — lăuda
fie D-zeu ! — mă simțesc mai bine.

Acum iarăşi mă întorc la beserica, şi, sub jertfa necurmată a
ce s-au dat pe sine pentru lume, te voi aminti şi pe d-ta, ca să fii m
ori de ce boală ai fi cuprins, ca aşa, în trup şi în suflet întregit cu am
animii, să mai poți cuprinde regenerată tînără națiunea noast

lumea, în timp îndelungat, şi cu înțelepciunea să o creşti şi să o conduci la pămîntul aproimisiunei.

Cu acestea, sărutîndu-te şi binecuvîntîndu-ţi familia, mă ţin fericit a fi şi a mă numi al măritei d[omniei] tale vechi amic,

Ştefan m.p.,
266v prepozit capit[ular] [7]. /

[1] Vezi aci infra, nota 2. Bariț a fost împiedecat să-şi termine un articol despre sinoadele bisericeşti, din cauza unei îmbolnăviri. Iată ce scrie el însuşi: „Fiindcă auctoriul acestei disertațiuni se află de opt zile sub curia medicească, încît nu e în stare de a complini şi a derege în partea ei din urmă, de aceea publicarea trebuie să se mai amîne. De altfel cuprinsul sinoptic al părţii din urmă ar fi:. . . şi enumera 17 puncte care crede ca formează esenţa problemei. S-a păstrat şi certificatul medical primit de Bariț cu această ocazie, într-o copie scrisă de el, existentă la Arhivele Statului din Cluj-Napoca, Fond. Blaj, arhiva personală George Bariț, anexă ad nr. 468.

[2] Vezi şi nota 1. Articolul se intitulează *Sinoadele în biserica gr. catolică răsăriteană* şi s-a publicat în *Gazeta Transilvaniei,* XXVIII, 1865, nr. 28, p. 110—111; nr. 29, p. 114-115; nr. 30, p. 119.

[3] Vezi şi nota 1. Punctul al optulea al lui Bariț prevede „un memorial la Nunciatura" apostolică din Viena, în sprijinul cererii românilor de a li se restabili sinodul bisericesc tradiţional.

[4] Este articolul despre sinoade (vezi nota 2).

[5] *Concordia* n-a tipărit în 1865 nici un articol împotriva episcopului Alexandru Dobra.

[6] Ioan Fekete Negruţiu, canonicul din Blaj.

[7] Adnotată de George Bariţ: „1865. Ştefan Moldovan, preposit. Lugoş, 5 mai. Răsp. in 6 apr. 1866".

XXI

Lugoş, 2/5 [1]866

Christos a înviat!

Prea amate şi prea venerate domnule şi frate!

Pe cînd vă aduce poşta scrisoarea mea aceasta, îşi vor fi împlinit amicii şi stimătorii d-tale cei mai de îndemînă acea sinceră şi cordială dorire, de a folosi ocaziunea binevenită a zilei onomastice numelui [1] patronului d-tale consînţite, spre a vă gratula şi cere de la D-zeu sănătate şi zile îndelungate şi fericite a petrece, dimpreună cu venerata-vă doamna soţia, şi cu familia stimată cu carea cel prea înalt v-au dăruit, pentru binele public al patriei şi al naţiunei, şi pentru bunăstarea domestecă a întregei familiei d-tale.

însă binevoieşte a mă primi şi pre mine, cel depărtat cu trupul însă aproape cu spiritul, ca să fiu numărat şi eu în ceata acestora mai devotaţi amici ai d-tale, şi orice bine v-au orat ei, primeşte şi de la mine aceea întocma, carele aici în taină îmi rădic ochii animei mele cătră ceriu şi conchid esorările tuturor cu un „Amin!" ferbinte.

Mulţămită lui D-zeu, sănătate şi îndemn, ca să fiu eu noroc
primi neprețuita epistolă a d-tale din 6 l.tr., căci prin aceea mi
odihnit anima cei îngrijată pentru scumpa-ţi sănătate, despre carea
funtane sigure am fost auzit a fi periclitată [2]. D-zeu toate le întocm
pentru binele nostru, prin urmare şi aceasta încă au fost de lip
economia provindenţei cereşti, ca să-ţi curăţească trupul de multe
zeli stricăcioase, şi să-l prefacă mai apt de a purta nobilul acela
268 flet în viitoriu, pe timp / mai îndelungat.

Omului, a se apropia de moarte sau, mai bine zicînd, a se p
spre moarte, mai întîi îi vine cam cu greu. Aceasta o influinţează
zirea naturală de nimicire. însă, după ce e norocit ca, cu darul lui D
ajutat, să-şi pună toate ale sale în rînd bun, şi aşa, prin aceast
rumpă cu trecutul, încît apoi fără patimă să poată căuta în viaţa
cută, o, ce mîngîiere are cînd vede deşertăciunea acestor trecătoa
că însuşi şi-au ales partea cei mai bună ! O, aceasta e avuţia cei nesc
aceasta e pacea cei cerească, carea se pogoară în animele noastre
carea lumea nu mi-o poate da, nici poate lua! Aceasta e pregus
ambroziei cereşti, a fericirei eterne, de carea socotesc că te-ai împă
şi d-ta cînd te-ai pregătit de moarte, şi o am gustat — din graţia cer
— şi eu în asemenea cercustări, şi o simţesc a lucra în mine şi ac
mutare extraordinarie, cînd îţi scriu aceasta, fără de a o putea s
cu cuvinte omeneşti.

Dă laudă lui D-zeu că de trei ori ai fost pînă acum în peric
moarte, căci experienţa proprie e mai mare avuţie de perfec
spirituală, decît mii de învăţături a înţelepciunei omeneşti. E u
descrierea vieţii mele mai de curînd făcute,am prenotat 19 întîm
grele carele m-au pus faţă cu moartea, de unde numai degetul lui D
cu minune m-au mîntuit.

Că ai trimes la foaia *Sionului r[omânesc]* însemnăturile mele
rico-beserriceşti din ţinutul Mediaşului, prea frumos îţi mulţăm
Eu le-am fost depus la d-ta cu acel cuget ca, ajutîndu-ţi D-z
descrie o istorie mai pre larg a Tran[silva]niei, să deservească şi a
pentru o ochire sinceră a unui trecut de 2 secuii a românilor din
268v scaun. / Documentelor istorice încă nu le-au venit timpul, precum
al istoriei neinteresate, pînă ce nu va aduce D-zeu patria şi, cu
naţiunile ei în statul normal al păcei şi al ordinei, cînd fără pa
în linişte, să audă şi să primească adevărul, carea epocă acum se pre
a fi mai departe, doară, de cum am socoti noi.

însă pentru aceea nu strică a aduna şi a păstra material bu
dacă nu va fi iertat lui Divid a rădica beserica lui D-zeu, să poată
împlini Solomon ,următoriul lui. „Viaţa unui om — au zis odin
cont[ele] I[osif] Kemeny [4] — nu e deajuns pentru compunerea is
patriei noastre, ci noi să adunăm materialul şi, bine ordinat, să-l
de moştenire următoriului înţelept, carele mai uşor va adauge
adunate, celea recerute, şi le va redeage."

Fr[ate]lui Fekete[5], ca fostului adinioara discipul a meu, i-am scris chiar la timpul recerut, ca să nu îmbie aşa tare după ep[isco]pie, ci să încredinţeze mai mult lui D-zeu decît oamenilor nedefecaţi cauza aceasta, pentru *non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei*[6], îi va fi de învăţătură pe altă dată. Pentru el poci recita cuvintele zise de Pontificele Leo XII în a. [1J824, pentru abatele Ludov[ic] duce de Rohan şi p[rinci]pe de Leon, recomandat de cardinal: *Sunt animus, pietas, virtus, sed deficit aetas*[7].

Acum, ţinerea sinodului provincial iarăşi dă de multe pedeci[8]. Una e dinlontru, că Roma pofteşte programul celor pertraptînde a se suşterne mai întîi acolo, spre reviziune, ce cu cealaltă lume catolică nu face. Alta e din afară, căci se îngreunează norii politici pentru vifor înfricoşet[9], ce nu va suferi atare adunare publică. Dar mai sunt şi alte pedeci, carele acum sunt puse sub sigiliul secretului. Noi totuşi, aici, suntem avizaţi de la ordinatul nostru ca, *capitulariter*[10], să pregătim materialul celor pertraptînde în sinod. însă deodată ni s-au dat a înţelege a nu ne grăbi cu el. Acum îmi prind bine acelea 17 puncte ale d-tale despre sinoade[11].

E timpul nefavoritoriu, însă pentru aceea totuşi am lucrat un proiept pentru seminariu domestec şi altul pentru reşedinţa ep[isco]pească[12],
269 ca să nu mai fim ca nişte proletari, / fără nici o sucţinţă de moşie.

Eu acum, într-un an şi jumătate, măritîndu-mi fetele amîndouă, după cum au voit Dumnezeu, iară nu după cum au intrigat inimicii, am rămas ca ars de foc în cele materiale, căci am fost înduplecat, ca tată, a mă afunda în datorii mari. De aceea, pînă la depurarea datoriilor, m-am retras de la toate alte erogaţiuni, spese încongiuravere, şi această criză va mai ţine preste mine încă vreo 16 *luni.* Pînă atunci, dară, eu îs ca mort pentru lume, pentru publicul cel mare, căci eu capital am viaţa şi ipotecă onoarea, şi altceva asecurătoriu pentru creditori, nimic. Eu aceasta, ca tată, arti sacrificat fiilor mei! Şi aceasta e cauza pentru carea nu m-am prenumerat nici la *Gazetă,* dar nici la un feli de nivele, ca să mă scutur în grabă de datorii. Iară ca să le port pe credit, îmi este cu greu.

Dară cîrma cerească nu m-au lăsat numai cu atîta ci, după măritarea fetei cei mai mici, în 8 oct. a.tr. întîmplat[ă], m-au cercetat şi cu boală: de turburarea veninului, cu opintiri împreunată, carea mai întîi 6 săptăm[îni], după aceea, alternative, cîte 1 săptămînă m-au muncit, de am slăbit foarte, şi mă încărunţeşte tare.

Ba, încă unul din inimicii mei neadormiţi, care de 3 ani duce rola de executare a planurilor secrete a societăţei, r[everendi]s[imul] Petru Râtz[13], mi-au intentat proces şi la judecătoria civilă şi cei bisericească, aşa zicînd, din senin. Acum trebuie să mă apăr de două laturi. Am sperare în Dumnezeu şi în dreptul cauzei, că vor rămînea ruşinaţi. După finirea acestui atentat maliţios, de mă va ţinea Dumnezeu în viaţă, îţi voi trimite statul lucrului şi rezultatul lui.

Cu acestea eu, în a[nul] al 53-lea vieţii mele, după ce am servit publicului 30 ani de onoare, te întîmpin pe d-ta, amatul meu frate, acum cînd serbezi împlinirea a 54 ani ai vieţii, sacrificaţi lui Dumnezeu şi patriei şi dulcei noastre naţiuni, dar, dar *in specie* şi mie, cu mu amoare, din tinereţe pînă acum consecraţi: deie D-zeu ca acum să înceapă partea a 2-a a vieţii d-tale, plină de merite şi de mărire

Din mişcămentul lumei însemnez că pe aici, pînă ieri, au tre 3 batalioane din Regim[entul] grăniţ[ar] germano-bănăţean, şi s tras cătră Haţeg, destinate pentru P[rinci]pate.

Cu acestea, rennoindu-mi votul animei şi sărutîndu-te, rămîi d-tale sincer frate,

Şt. Moldovan m. pr

[1] Sărbătoarea Siîntului Gheorghe, 23 aprilie.

[2] „Debil" la plămîni, George Bariţ a suferit toată viaţa numeroase accese bron pulmonare, Cea mai periculoasă a fost „aprinderea de plămîni" din primăvara an 1866 (vezi şi *Gazeta Transilvaniei,* XXIX, 1866, nr. 8, p. 29) ,vindecată aproape m culos pentru condiţiile medicale de atunci. Vezi amănunte în *George Bariţ şi co poranii săi,* II, Bucureşti, 1975, p. 120.

[3] *Sionul. . .* n-a publicat nimic din însemnările lui Ştefan Moldovan.

[4] Despre legăturile lui Ştefan Moldovan cu istoricul maghiar Kemeny Jozse admiraţia lui faţă de acesta, vezi scrisorile I—III, supra.

[5] Ioan Fekete Negruţiu.

[6] Forma exactă a pasajului biblic: *Igitur non volentis, neque currcntis, sed mis tis est Dei (Pavel, Romani,* IX, 16*)* = „Deci, dar, nu este de la cel care voieşte, de la cel care aleargă, ci de la Dumnezeu care miluieşte" (trad. Gala Galacrion).

[7] „Există suflet, credinţă şi virtute, dar lipseşte vîrsta".

[8] Ţinerea unui sinod sau conciliu *provincial* al bisericii greco-catolice din Tra vania şi Ungaria se amînă mereu, cu toate străduinţele eroicului arhiereu Alexar Sterca Şuluţiu. Motivul principal era acela că, organizîndu-se mitropolia în chi provincie metropolitană, cu episcopatele de Gherla, Oradea şi Lugoj strict subordo ca sufragane, biserica românească se emancipa complet de orice tutelă a catolicism unguresc, reprezentat de forul primaţial de la Strigoniu. Conciliul provincial va loc abia în 1872, între 5— 14 mai la Blaj, sub păstoria mitropolitului Ioan Vancea. *Conciliul provincial prim al Provinciei bisericeşti greco-catolice Alba-Iulia şi Făgăra nut la anul 1872,* Blaj, 1886.

[9] Acel „vifor înfricoşat" ce ameninţa în subsidiar din 1865, era actul dualist au ungar, care avea să fie desăvîrşit în 1867.

[10] „în cadrul capitulului."

[11] Vezi scris, anterioară, n. 2.

[12] După lucrarea *Diecesa Lugoşului. Semaiism istoric,* p. 100, sub păstoria lui xandru Dobra, la Lugoj nu exista încă o reşedinţă episcopală corespunzătoare. şi scris. XIX, n. 4.

[13] *Petru Raţiu,* 1805— 1875, originar din Silvasul de Cîmpie din apropierea jului, cu studii la Blaj, Tîrgu-Mureş, Cluj, Oradea şi Pesta. După cîteva decenii de tivitate în parohii, în 1862 devine canonic scolastic la Lugoj. Vezi despre el *Dieces goşului...,* p. 135— 136.

XXII

Lugoş, 28/1 [1]8

Amate domnule şi frate !

Cînd au intrat la mine în chilie Ilie Tuliu Ketzanu[1], doctoran jure, şi mi-au adus sub sigil, cu adresa de d-ta scrisă, *Petiţiunea rom suşternută Ma[jest]t[ă]tei Sale,* în 30 deca.tr.[2], m-am însufleţit

lontru şi, oarecum, m-am întinerit, căci deodată, cu iuţala fulgerului s-au înfăţoşat înaintea ochilor sufletului meu toate momentele celea mai culminante de amicie veche, cu carea necurmat m-ai cuprins, dară şi unele trăsuri de suferinţă mie cunoscute, prin a cărora probă te-au făcut provindenţa divină a fi organul naţiunei noastre, floarea cei neveşteziveră şi bărbatul doririlor şi al nemurirei.

Deci, venerate domnule şi frate, cum să-ţi răsplătesc pentru atîtea semne de amoare, decît să te încunoştinţez cum că sufletul şi anima mea se umilesc înaintea Tatălui Ceresc în toate zilele, cu suspine negrăite, ca toată darea cei bună şi toate binecuvîntările sale să le reverse de prisos preste nepreţuita viaţă a d-tale, conservîndu-te în pace şi sănătos, la mulţi şi fericiţi ani, spre bucuria familiei, a naţiunei şi a amicilor d-tale.

Eu, din celea 7 exemplare primite, unul l-am predat il[ustrităţii] sale djomnului] ep[isco]p, unul — după cum, cu scumpa-ţi mînă, ai însemnat pe el — d[omnului] Marienescu[3], unul l-am păstrat pe seama arhivului capitalariu şi altul pe sama mea, iară celealalte 3, cu numele d-tale, le-am predat la cei mai stimaţi ai noştri de aici.

Cum primesc fraţii maghiari acest pas solen, se cunoaşte din extratele ce le-au făcut în gazetele lor. Orişicum, sămînţa e sămănată la timpul său în anima împăratului, spre a produce frupte. Şi, de nu va putea împăratul descurca firele politicei, spre îndestularea popoarelor, va descurca D-zeu, evoluînd evenimentele, carele cu sine poartă egalitatea drepturilor tuturor naţionalităţilor apăsate.

Moşul m[itro]p[o]lit[4], într-o scrisoare confidenţială mie de curînd trimisă, arată îngrijirea de a urma curînd, şi cu rezultatul propus, organizaţiunea provinciei noastre bisericeşti, în doritul sinod, fiindcă proieptele ce i s-au şuşternut de către respectivii, în multe divergează de
270 la disciplina besericei răsăritului[5]. / însă eu aşa cuget, cum că oricîte proiepte au şuşternut şi vor şuşterne respectivii ex[celenţei] sale, acelea în sinod nu pot servi de barn, dacă nu s-au pregătit sau nu se vor pregăti într-o conferinţă preliminarie, cu consens unanim, de către m[itro]p[o]litul şi sufraganii lui, fiindcă sunt operate de ale singuratecilor, ci numai de adnotaţiuni pentru ajutorarea memoriei, pe sama comisiunilor, carele atunci voi elabora operatele necesarii, spre a se da înainte la dezbatere, şi numai rezultatul dezbaterilor se va fipsa în sf[hatul] s[inod], ca operat de statut. Capitulul de aici au avut parte a cunoaşte un proiept de acelea, şi au dat şi din partea sa la ordinariat titulele agendelor objecte, pentru sinod prov[incial] socotite.

Iară ce se ţine de starea mea cei privată, trebuie să-ţi mărturisesc în camera amiciei cum că încă nu m-am mai scuturat de negativele contrate cu măritarea fetelor mele. încă mai am a 3-ia parte a depura. Şi aşa, stau închis de către publicul cel mare. în anul acum expirat am

cetit *Gazeta* numai din mîna amicală. O aş ceti acum c
ar trimite fr[aţele] Iacob[6] şi pe credit, pînă mai încol
cu mare mulţămită.

Ep[isco]pul din Caransebeş[7] au păşit cu toată ostil
ordinariatului nostru, defăimîndu-1 la î[nalta] Cîrmă, c
dunate din vocabularia carele cuprind în sine înţeles
între noi, canon[icul] Raţiu[8] atîta au tot scris la sus
asupra fr[aţilor] săi canonici, la ep[isco]pul şi la alţ
culminat şi' asupra ordinariatului său, încît acum
acelora o au conglomerat din nou într-o arătare de 1
acum ,pe s[fintele] sărbători, şi ep[iscopu]lui şi înto
litului şi C[on]sistoriului m[etro]p[o]litan, cu postula
la împăratul, cerund comisiune rom[ano]-cat[olică]
sinod prov[incial]. Spinele au intrat în palmă. Dac
grabă, acum îl va scoate coptura. Acesta e rezulta
şi nutrite chiar din curtea ep[isco]pească, asupra m
Insă D-zeu au împărţit limbile lor, şi acum aşa s
per quod quis pecat per idem puniatur[9]. O, în locul a
ticăloase, cîte bune s-ar fi putut face pentru bine

Iată că, în loc de a-ţi scrie cîte ceva plăcut şi r
cădea bine, fiindu-ţi şi altcum sănătatea înfrîntă de
vegherea cei multă pentru binele de comun, eu d
mai tot de cele neplăcute. însă să mă ierţi dacă în
mă încumet a vădi ale mele în toată golătatea lor, c
făcînd aşa, mă mai uşurez şi capăt putere la lupt
răbdare mai departe.

Cînd închid acestea, maghiarii aşteaptă cu sete r
de către M[ajes]t[a]tea Sa şi beserica Ungariei se bucu
Simor[10], ep[isco]p din Iaurin[11].

Şi cu aceasta te sărut, binecuvîntez amata-ţi fa
şi amicală veneraţiune rămîi amatei d[omniei] tal

Ş

[1] Ilie Cheţanu va ajunge ulterior avocat în Craiova, de un
despre el prin Simion Mihali Mihalescu *(George Bariţ şi contemp*

[2] Este vorba de acel „memorand" timpuriu către împăra
Bariţ şi Ion Raţiu în numele românilor transilvăneni, în care s
iminentei suprimări a independenţei Transilvaniei. Memoriul
hului în ziua de 30 decembrie 1866. Ediţia românească: *P*
tâţii Sale ces. reg. apostolice in 30 decembre 1866 pentru susţiner
Marelui Principat al Transilvaniei, redeschiderea Dietei, şi cont
soţită de 37 plenipotenţe cu 1493 subscripţiuni, Braşov, 1867. V
Bariţ şi contemporanii săi, II, p. 133— 134; III, p. 190.

[3] Atanasie Marian Marienescu, la acea dată „asesor de s
nar la institutul de ajutorare a săracilor şi orfanilor).

[4] „Moşul mitropolit" era Alexandru Sterca Şuluţiu.

[5] Alexandru Sterca Şuluţiu a fost printre cei din urmă apărători hotărîţi ai esenţei *orientale* a confesiunii greco-catolice române (după moartea lui, în 1867, doar Ioan Fekete Negruţiu şi Ioan Mieu Moldovan vor mai păstra energic această orientare — care cobora de la Inochentie Mieu şi Grigore Maior —, dar rolul lor relativ modest nu le va permite vreo intervenţie hotărîtă în acest sens). Ceilalţi responsabili se yor complace în lunecarea spre un catolicism fastuos^ şi înşelător, care contravenea fundamentelor pe care se sprijinea Unirea de la 1700. într-adevăr, cînd sinodul *provincial* se va ţine, el se va numi, semnificativ, *conciliu,* iar viitorul mitropolit Ioan Vancea va accepta întreaga coloratură catolică, dominantă total, după 1872, în biserica greco-catolică din Transilvania. Vezi şi scris, anterioară, n. 8.

[6] Iacob Mureşanu, redactorul *Gazetei Transilvaniei.*

[7] „Episcopul din Caransebeş", neunit, era Ioan Popasu.

[8] Petru Raţiu (vezi scris, anterioară, n. 13).

[9] "Cine Prin ce păcătuieşte, prin aceea se şi pedepseşte". Corespondent român: „Toată pasărea pe limba ei piere".

[10] *Simor Jânos,* 1813-1891, cardinal, primate al Ungariei, arhiepiscop de Strigoniu. Vezi despre el: Walter Gyula, *Simor Janos bibornok hercegprimas emlekezete,* Esztergom, 1891; *A Pallas nagy lexikona,* voi. 14, Budapesta, 1897, p. 1110—1111.

[11] înainte de a fi arhiepiscop de Strigoniu, Simor Janos • a fost episcop de Iaurin (Gyor).

[12] Adnotată: „ 1867. Ştefan Modovan, prepozit, Lugoş, 28 ian. Primit 1 febr. Răsp."

XXIII

Lugoş, 3/5[1]867

Christos a înviat!

Prea venerate domnule şi frate !

Cînd erai în Seminariul din Balş [1] mai nainte de aceasta cu 30 ani, şi studiai principiile politice ale lui Szechenyi [2] şi tendinţele lui Wesselenyi [3] şi ale consoţilor lor, din cărţile de ei edate [4], atunci era lesne ca să ne adunăm în muzeu, la S[în]giorz, ca la zioa onomastecă a d-tale, Şi să-ţi gratulăm ca D-zeu să te ţină a serba ziua numelui la mulţi şi fericiţi ani, pentru binele clerului şi a naţiunei noastre. Atunci repeţeam cuvintele medicului Pop [5], care au zis că eşti om de mătasă. Atunci te asemănăm, în liniamentele feţei, cu Napoleon cel Mare. Atunci preziceam că vei fi luceafărul care arată lumina, îngerul conducătoriu care scoate pe Israil din pămîntul sclaviei, şi altele multe care ni le punea în gură spiritul Domnului, ce ne însufleţea.

De atunci, providenţa divină ne-au dat fiecăruia din noi partea de lucru în agrul şi vinea sa, şi, în acea simplă însă însufleţitoare, în acea sinceră însă majestatecă, în cerc mică însă puternică coadunare amicală, nu ne-am putut înfăţoşa înaintea prea amatei şi prea veneratei d[omniei] tale mai mult. Eu însă aşa sum convins, cum că din acei de atunci conseminarişti, cîţi încă se mai află acum în vieaţă, acea simţire curată, acea dorire şi poftire înflăcărată care atunci, în primăvara vieţei lor, o au depus în anima sa pentru vener[ata] d[omnia] ta, aceea o mai păstrează şi acum în adîncul animei sale, ca un mărgăritariu de mare preţ. /

însă de 30 ani d-ta, cu ajutoriul graţiei cereşti, ţi-ai lărgit ani
de cuprinde în sine toată dulce naţiunea noastră, cuprinde în sine,
giur de aceasta, o lume mare. Acum, dară, muzeul seminariale ar tre
să fie mai larg ca Cîmpul Libertăţei, ca să încapă toţi aceia cărora l
deoblegat anima de a te stima şi venera totdeauna, şi a-ţi gratula
ziua numelui d-tale.

în pruncia noastră era naţiunea română, politiceşte, moartă,
sasul Geor[g] Duldner [6]/ au profetat că au înviat, cînd au văzut a
Gazeta rom[ânească], sub redacţiunea d-tale. Iară popa Roth [7] se te
că, de vor urma românii principiile d-tale, atunci, în scurt, li
română va domni în Transilvania. De atunci pînă acum, timpul
trecut cu reprejune, însă lăudat să fie D-zeu carele te-au păstrat pa
şi naţiunei noastre pînă acum, între mii de vifore grele, şi au meste
evenimentele lumei, din ceasta în ceea, încît, pe rînd, toate s-au a
în faptă, cîte despre d-ta s-au prevăzut şi presupus.

Acum, însă, urmează celea mai grele ispitiri asupra dulcei naţ
noastre, căci orizonul politic într-atîta s-au întunecat, încît se pare
ni s-ar fi închis toate căile de scăpare [8]. însă providenţa divină va î
rită toate popoarele, va scutura pămîntul şi, dacă va fi lipsă, cu f
cu sabie va deschide cale şi nouă. Căci pînă cînd unii vor concerta
cui să fie Luxemburgul, alţii vor arunca sorţii că a cui să fie românii, D
li va păstra, spre mărirea numelui său celui sînt, pentru un viit
mai bun.

Iară pe d-ta te-au ales ceriul ca să fii şi să rămîi în ce ţi-au dat înd
a te deprinde din tinereţe, ca să te întăreşti în caracterul cel
duplecat, roman, cîntat de Oraţiu: *Iustum et tenacem pro*
virum.. . [9] /

Patronul numelui d-tale au învins pe tirani, au învins lumea. C
amatul meu i veneratul meu Georgie, pe calea pe care de 30 ani ai ale
pînă în capăt, cu răbdare statornică! O, de te-am urma şi noi cu
ca anticipate să putem fi siguri despre urmînda învingere glori
Iară bunul D-zeu să se îndure spre noi toţi, şi să te păstreze în p
sănătos, la mulţi ani fericiţi, pînă cînd vei conduce pe Israil în pămî
apromisiunei, pînă cînd te vei bucura de fiii fiilor tăi, pînă cînd vei p
zice: „Pace preste Israil!" şi vei gusta bunătăţile Ierusalimulu
următoarele zile ale scumpei Vieţi a prea veneratei d[omniei] tal

Cu acestea, amoarei frăţeşti cu totul recomîndat, sărutîn
dulce şi întru Domnul binecuvîntîndu-ţi amata şi stimata familie
frăţească veneraţiune rămîn prea vener[atei] d[omniei] tale vechi
şi frate,

Ştefan Mold
preposit

[1] Bariţ a absolvit Seminarul teologic din Blaj în vara anului 1835, a
colegi, printre alţii, pe Dimitrie Boer, George Dragea, Iacob Mureşanu şi Iosif
Ştefan Moldovan' a absolvit cu un an mai tîrziu, în 1836.

[2] *Szechenyi Istvân,* 1791— 1860, întemeietorul curentului liberal-național maghiar.

[3] *Wesselenyi Miklos,* 1796— 1850, propagatorul aceluiaşi curent în Transilvania.

[4] Lucrările celor doi ideologi unguri vehiculau idei generoase, extrase din curentul revoluționar francez. Aceste idei s-au dovedit, însă, catastrofale la 1848 pentru românii, saşii, rutenii, sîrbii şi croații asupra cărora Kossuth Lajos extindea competența „Coroanei Sfintului Ştefan". Căci pDliticianul de frunte al revoluției ungureşti, Kossuth, a înțeles că numai ungarii pot beneficia de fructele libertății. între curentul ideologic szechenyian dinaintea revoluției şi practica politică din timpul acesteia există o prăpastie atît de mare, încît la sesizarea ei însuşi Szechenyi a înnebunit, împuşcî îdu-se în 1850 în ospiciul de alienați mintali de la Dobling. Aşadar, să nu ne mire contrastul dintre admirația pe care tinerii intelectuali români au nutrit-o ,înainte de 1840, față de liberalismul maghiar şi respingerea categorică a ideologiei de după 1840, care, din'maghiarism devenise „ultra-maghiarism ' intolerant şi deznaționalizator. Vezi în acest sens *George Bariț şi contemporanii săi,* III, p. 1— 12.

[5] Medicul şi cărturarul Vasile Pop, despre care vezi capitolul aparte în *George Bariț şi contemporanii săi,* V, Bucureşti, 1981.

[6] Despre Georg Duldner vezi supra, scris. XVI, n. 1.

[7] *Stephan Ludwig Roth,* 1796— 1849, ideolog al saşilor din Transilvania, despre care vezi în principal: *Nicolae Iorga, Un cugetător ales al saşilor din Transilvania,* în *Oameni care an fost,* Bucureşti, 1939, p. 110- 112; *Ioan Lupaş, Un martir al Transilvaniei: preotul Şt fan L. Roth 1796—1849,* în *Studii, conferințe şi comunicări istorice,* III, Cluj, 1941, p. 247—254; *Stephan Ludwig Roth. Viața şi opera, Bucureşti,* 1966.

[8] Referire la realizarea dualismului austro-ungar.

[9] „Bărbatul cel drept, neabătut în hotărîre" *(Horațiu, Ode,* III, 3).

[10] Adnotată: „1867. Lugoş,3 mai. Ştef. Moldovan, preposit".

XXIV

Lugoş, 13/2 [11868

Prea estimate d[omnu]le frate şi amice !

Primind din foaia Asociațiunei, pînă acum, 4 n-ri şi cunoscînd din aceştia intențiunea d-tale de a scoate la lumină toate acelea monumente şi documente, cîte ar ajutora la cunoaşterea trecutului națiunei noastre, ca acelea, apoi, să deservească de material genuin pentru compunerea istoriei a tuturor întîmplărilor şi strămutărilor, bune-rele, cîte au trecut preste această națiune, carea, ca un arbore fructifer de lîngă carele, de toți cîți au ajuns pe lîngă dînsa au fost scurutată, şi împroşcată şi dărîmată cu toată tăria. Şi văzînd că, sub titula *Clio,* ai început a pune sub țipariu *Extrasul despre români* scos de mine din *Lexiconul* il[ustrului] com[ite] Ios[if] Kemeny [1], tom. III, Q-Z, acum îmi țin de cei mai strînsă datorie a te întreba că oare, afară de acest extras, mai trimes-am eu d-tale şi alte extrase *ad vocem Valachi* şi anume: Ex *Indice Cod. Dipl., Ex Indice Suppl. Cod. Dipl.,* Ex. *Ind. Registri Archivorum,* sau doară numai cel din *Lexicon?* [2] Şi acela, încă, la d-ta cu care cuvinte se terminează? Fiindcă eu şi acestea le am după seria cronologică şi sum gata a le descrie şi a ți le trimete.

Mai încolo, fiindcă eu de la 27 oct. [1]846 înaint
zicund, a cunoaşte mai de-aproape prețul acelor scriso
cerea acelui nemuritoriu bărbat a patriei, a decopia
de interes istoric, şi anume, *Historica data ex Ind.*
274 *Suppl. Cod. Dipl.* et e *Registris* \ *Archivorum*[4], de la
şi elenchul comitielor de la 1256—1781, aşijderea şi c
despre sasi (saxones) [5] de la 1184—1755, şi celea des
de la 1366—1589, precum şi indicele despre *Fogaraş* [7],
şi numele *casîrelor* din Tran[silva]nia şi părțile ei, de la
ca acestea să-mi servească de manual pentru cercetare
în sutele de tomuri a *Diplomatariului* il[ustrității] sa
decopitate, bucuros ți le voi trimete, ca, de se va a
rutul zel şi abnegațiune de sine însuflețit, să poată c
la fontana acelora unde se îndigitează. Şi fiindcă a
[1]846 m-am fost apromis a trimete şi *Series Vojvodar*
nu ştiu, oare împlinit-am aceea, sau nu? Destul că
complinit din toate indicele il[ustrității] sale, de la
se extinde la 8 filere.

Şi apoi, după ce în foaie ți-ai descoperit voia de
parte în estins, parte în extras, eu te rog ca să-mi p
națiune despre acelea ce ai a mînă, care încă nu s-
pentru minte. .. din anii 1853—4 [10], ca aşa, pe rînd,
şi celelalte ce mai am la mine, spre a-ți întregi întocm
de la il[ustritatea] sa culese. Că aş dori ca, pînă s
să fie ale publicului român, căci sunt consînțite. Ia
la d-ta, atunci le socotesc a fi proprietatea Asocia
dară, a-mi scrie ce am de făcut, că stau gata, după
de agiutoriu, numai ca să poată înainta în public c
şi în ramul istoriei, care e viața şi gloria națiunilor

Cu acestea, salutînd această întreprindere de p
onoraverei Asociațiuni tran[silva]ne şi rugind pre D-
274v țină / la mulți ani sănătos, spre a putea împlini pa
de conducătoriu, întru toate cu succes dorit, sîmț
de amoare amicală, şi în viitoriu recomandat rămî
d[omniei] tale vechi amic,

275

[1] Odată cu apariția *Transilvaniei,* organul ASTREI, în 1
dactorul publicației, s-a gîndit că e momentul să valorifice mun
fan Modovan din 1846- 1847 (vezi scrisorile I—III), cînd extr
a lui Kemeny Jozsef regestele tuturor documentelor care inte
încă în primul număr *(Transilvania,* I, 1868, nr. 1, p. 9- 12;,
ția, în articolul *Culegere de documente istorice,* subliniind meritu

O parte dintre documentele kemenyiene fuseseră publicate în *Foaie pentru minte* încă în 1853 (numerele 43—45) şi 1854 (numerele 1—9; 13—18; 20—21). Sosise acum vremea publicării întregului material. Aceasta se face începînd cu numărul 4 al *Transilvaniei* (I, p. 68—72), sub titlul generic *Clio.* La începutul seriei, Bariţ tipăreşte o scrisoare primită de la Ştefan Moldovan în octombrie 1846, pe cînd acesta din urmă lucra la copierea documentelor. Reproducem din *Transilvania* această scrisoare care, deşi tipărită, îşi găseşte locul în volum, alături de celelalte corespondenţe ale lui Ştefan Moldovan:

,,Ar[anyos] Ghiri, 27 oct. 1846

Prea iubite d-le frate şi prietine !

Ca dorirei d-tale, în mult preţuita epistolă din 9 oct. arătată — la carea interesele neamului nostru celea nenumărate te inflamează — cît mai în grabă să poci răspunde, acelea ce din arătările măriii sale prea luminatului şi prea învăţatului bun zelant d-n conte Iosif Kemeny, după şirul anilor le-am cules, precum din tom. III-lea al cetirilor sale O—Z, din arătările *Condicei diplomatice* şi ale suplementelor ei, cu dragoste prin carul iute le trimet. Insă acestea nu mai arată, ba încă în mai multe locuri nici că se ştie la pagina indigitată, că despre valahi ce ar fi vrednic de însemnat. Ci, cu ajutoriul lui D-zeu, şi acestea toate din *Condicele* sus-numit le voi extrage şi d-tale le voi trimite, ca, precum acel mare bărbat pentru noi au asudat şi le-au cules din locuri ascunse, şi cu toată dragostea le împărtăşeşte, aşa d-ta să le poţi da pe faţă, ca aşa, cunoscîndu-se şi românii pe sine şi trecutul lor, să scape din anii pruncieі şi din statul somnuros să se trezească.

Appendix Diplomaticus drept cade lucru îmi va da, dar cu acela încă nu-i capăt. O grămadă de volume cuprinde în sine statul şi istoria tuturor oraşelor, satelor şi locurilor din Transilvania. Cît lucru este spre cunoaşterea de-amăruntul a cheneziaturilor, care arată o faţă nouă a trecutului, dar şi un op nou vor da viitorimei, aşa cît înţeleptul op *Vizsgâlodâs* va rămînea numai tema lucrului demonstrabil. Cîte sunt colecţiile manuscriselor „mai mari" şi „mai mici" din vechime, care dau lumină nouă istoriei, dintre care mai în grabă admanuez *Historia ep[isco]porum valachorum in Sclavonia* (acest estract l-am făcut pentru fratele Laslo Gabriel, profes[orul] ist[oriei] univ[ersale] în Blas şi am socotit să-l decopiez şi d-tale), pe carea, întoarsă în graiul naţiei noastre, mai bucuros o aş fi speduit, dar năvala lucrurilor întreprinse să mă lase acum excusat.

Din condicele lăudate am extras încă *Scriem Vajvodarum et Vicevajvodarum,* carea cînd va fi completă, asemănată cu toate coresponzătoarele manuscrise ale acestui mare bărbat, va fi mai deplină decît toate celea pînă acum tipărite. Am despre sasi, despre dişme, despre comiţii săseşti şi despre alte mai amănunte arătariul extras. Şi apoi, dacă voi strecura toate arătările, voi extrage documentele însuşi.

Ce mi-ai scris pentru plată, rămîne acum nepreţuit, numai să am atîta iertare de a fi amînat pentru preţul novelelor. Iară dintre acestea comunicate, ce ar fi mai interesant însemnează-mi cu prilegiul novelelor, ca să escriu din *Condică* şi mai degrabă de cum şirul anilor m-ar pofti spre aceea.

Prea iubite d[omnule] frate, între toate acestea adu-ţi aminte că poverile domestice, ocîrmuirea duhurilor încordate, carele nu sufere bucuros a le arăta datoria chemării sale, cu atîta mai puţin a-i strîmtori la aceasta, şi alergările sus în jos, carele dintru acestea două izvoare curg de multe ori cu destulă amăreală, mult mă împedecă de la cuprinderile acestea spirituale prea iubite. Apoi datoria apostolicească nu numai întru al meu popor, ci şi împregiuru-mi, mai cu seamă la înmormîntări, îmi cuprinde cu tot dreptul din scumpul timp. Şi apoi la aceasta trebuie pregătire. « Focul se potoleşte de nu i se va adauge materie arzătoare. » Aici vin a se socoti şi jurstările, nu numai de a

alerga pînă în Grindu la prealuminatul conte, dar a-l şi întîmpina acasă, şi încă a-i cumpăni plecarea de a da scumpele sale odoare pe la casele noastre. De aici, pentru cercetarea condicelor, şi întru ele şi întru altele ale cheneziaturilor etc, unde trebuie la un cuvînt mai multe cărţi, voi fi silit a petrece cu săptămînă în Grindu, fiindcă m[ăria] sa n-au cruţat a-mi deschide o casa pe a mea seamă. Şi, pe lîngă acestea toate eu, cu ajutoriul lui D-zeu, îndrăznesc. Numai copierea şi expeduirea mă re-mpinge cu neplăcere. Un scriitoriu harnic m-ar uşura mult, şi aşa aş putea întîi iubitei d[omniei] tale, apo săracilor blăşeni, cari n-au unde să se întindă afară de manualele sistematice, şi şi altora aş putea cu toată iuţala fi de ajutoriu, dintru această apă vie a nemuritoriului renumi d. conte şi al patriei părinte.

Cu acestea rămîni, cu toată frăţeasca iubire, al prea iubitului d[omn], frate şi pri eten plecat şerbitoriu şi frate, *Şt:fan Moldovan,* administrator p[roto]p[o[piei Beiulu parohul Ghirişului.

P.S. Ser. Măria sa d. Iosif Kemeny, mîne, 28 oct. s.v. pleacă la Sibii şi, prin mine iub[itei]d[omniei] tale face onoare de a se închina de sănătate. Azi am adus *Indice Regestri A rchivorum.*

Pe p. Ant[on] Kurz, mă rog, întîlnindu-te, spune-i că-l salutez, şi pe fraţii Moro şeni."

Urmează publicarea documentelor copiate de Ştefan Moldovan, în nu mai puţi de 29 de numere ale *Transilvaniei,* din anii 1868-1870 (nr. 4-9; 14-19; 21-24; di 1868; 1-9; 12-15 din 1869 şi 15 din 1870).

[2] Publicarea documentelor în *Transilvania* se face pe capitole. Mai întîi, regeste generale despre români, din volumul respectiv al lui Kemeny, de la literele *Q-Z,* und intra, alfabetic, cuvîntul *Valachi* . -Aşadar, mai întîi un lung *Extractus memorabiliu in Lexicone Rerum Tran[silva]nicarum eruditissimi Viri Illustrissimi d. Comitis Josep Kemeny sub voce Valachi. Tomo III, Q-Z contemtorum* (nr. 4, p. 70-72; nr. 5, p. 100 104; nr. 6, p. 124-126; nr. 7, p. 141-144 cu documente de la 1138 la 1809; apoi *E Indice Codicis Diplomatici Ilustr[issimi] D. Com[iti] Josephi Kemeny in XII Tomo distributi* (nr. 8, p. 174-176; nr. 9, p. 208-210, cu documente de la 1212 la 1699).

[3] De la data cînd a început să copieze din *Diplomatariul* lui Kemeny.

4 Ştefan Moldovan a regestat documentele lui Kemeny în serii paralele. Du conspectul indicelui în general, urmează o reluare a lui pe volume: *Historica data ex i dice Codiciset Supllementi ejusdem Codicis Diplomatici Illustrissimi Domini Comitis J sephi Kemeny, item e Registris Archivoum Ejusdem* (în *Transilvania,* I, 1868, nr. 1 p. 345-349; nr. 16, p. 376-379).

[5] Despre saşi: *Historica data, Saxones respicientia (Transilvania,* I, 1868, nr. p. 379; nr. 17, p'. 403-406; nr. 18, p. 434-438;.

[6] Despre cnezatele româneşti din Transilvania — „keneziaturi" —, un subie foarte circulat în secolul trecut, Ştefan Modovan a pregătit de asemenea o excelen suită de regeşte: *Ex Indice Supplementi Codicis Diplomatici Illustr[issimi] Com\iti] J Kemeny. II. Keneziatus* (în *Transilvania,* II, 1868, nr. 21, p. 516;.

[7] Această parte se intitulează *Ex Indice Supplementi Codicis Diplomatici D. Corn. Jos. Kemeny. Arcem, Oppidum et Terram Fogaras respicientia* (în *Transilvar* I, 1868, nr. 21, p. 518).

[8] Despre cetăţi: *Castra. In Registris Archivorum et in Supplementis Codicis Di matici III. Domini C[omiti] Jos. Kemeny commemorata (Transilvania,* I, 1868, nr. 2 p. 540—542;. E un repertoriu alfabetic al cetăţilor din Transilvania, 48 la număr.

[9] Fără îndoială, cel mai interesant registru de excerpte din documentele lui K meny scoase de Ştefan Modovan este seria voievozilor şi vicevoievozilor Transilvani între Mercurius, consemnat la 1103 şi Ştefan Bathori de la 1573. Listele s-au public în *Transilvania,* II, 1869, nr. 1, p. 7-8, nr. 2, p. 23-24; nr. 3, p. 35-36; nr. 4, p.

[10] Vezi nota 1.

[9] Adnotată: „1868. Ştef. Moldovan, preposit, Lugoş. ,3 febr. Răsp. 17 febr."

XXV

Woş, 4/5 [1 j£

Venerate domnule şi amicei

Christos au înviat!

Pre cînd va sosi scrisoarea mea aceasta în Braşov, ca în locul meu să te saluteze pe d-ta, pe atunci vor fi străcurate în oceanul eternităţei momentele acelea scumpe şi solemne, întru carele sărbătoreşte ai fost gata, cu toată inima a primi cordialele aprecaţiuni ale amicilor şi ale veneratorilor, la ziua onomastică a d-tale. Totuşi, însă, anima-ţi prea nobilă, carea poartă în sine înfocată — prin urmare foarte activă ! — scînteia amoarei cei nemărginite, a aceia carea contopeşte în sîne toate timpurile şi, cu ele, toate simţirile parţiali ale făpturilor sale, crez tare şi sperez, fără îndoială, cum că va primi şi acum, mai tîrziu, ceea ce din vechime port, pururea păstrez. Şi aşa, totdeauna sum gata a oferi d-tale dorul cel mai scump al animei mele, ca D-zeu să te ţînă la mulţi şi fericiţi ani, pentru omenime şi patrie şi pentru dulce naţiunea noastră şi stimată familia d-tale !!!

Cu această ocaziune mai alăturez aici un exemplariu din *Schema-*
276 *tismul* diecesan în a.c. tipărit[1], / şi te rog ca să mă înscrii şi pre mine între prenumeranţii *Dicţionariului româno-ungureşe*[2]. Iară banii îi voi trimite — de mă va ţine D-zeu! — cu 1 iuliu a.c. cînd deodată, iarăşi, voi continua prenumeraţiunea pentru *Gazetă.*

Din foaia Societ[ăţii] liter[are], *Transilvania*[3], n-am primit n-rul 8, din 1 april. Poate că l-au purtat cineva în april. Deci, de va fi acela număr întrecătoriu la expeditură, rog a mi se suplini.

Aseară au sosit, şi azi s-au dus de aici, prin Caransebeş, în Tran[silva]-nia, archiducele Albrecht[4], El vizitează miliţia, că i se împare a fi aproape timpul pentru întrebuinţarea ei.

Cu acestea, rennoindu-mi prima parecaţiune, te îmbrăţoşez şi mă ţin onorat a mă însemna al venerfabilei] d[omniei] tale vechi amic,

276v

Ştefan Moldovan[5]. /-

• ^ ^ S Ă ^ ^ ^ ^ r Catolice de Lugoj pe 1868.
tdr. Compus de Lr/eB a r T T d i t o ^ '<»»*» **szâ-**
« 1868 Prfl . • , J *Jldltorm ?l Proeditonu, auctoriul.* Braşov 1869.
1868 era primul an de apariţie al *Transilvaniei*

[4] *Albrecht de Habsburg,* 1817— 1895, arhiduce al Austriei, renumit datorită băt liei de la Custozza, pe care a comandat-o şi care a fost o mare victorie (1866).

[5] Adnotată: „1868, aprilie 22/mai 4 Lugoş. Ştefan Modovan, preposit. Rjaspun 18 iun."

XXVI

Lugoş, 13/6 [1]86

Prea venerate domnule şi amice![1]

Spre a împlini, pre rînd, propusul meu ca scrisorile de cuprin istoric, ce le-am putut aduna, să le străpun în proprietatea Asociaţiun tran[silva]ne române, în aci cu frăţească confidenţă adausele făscioare[] trămit la prea venerata d[omnia] ta, ca la I-lea secretariu al Asociaţiun prenumite, iară mai ales ca la bărbatul carele cu amoare au luat asu pră-şi a primi în depozit, la sine, totdeauna, ale mele puţincioare ostene şi, din acelea, celea mai de folos la timpul său a le da publicului spr întrebuinţare, după cum ai binevoit a face şi de alte daţi, pentru c sum şi rămîn pururea mulţămitoriu.

între acestea de acum, locul cel dmtîie îl cuprinde *Series Vajv darum Tran[silvaJniae*[2]. Aceasta eu nu o am la mine descrisă în form aci dedusă, ei e pe mai multe foi separate, în ordine cronologic[ă] însem nată, după deosebitele izvoare la care se face provocaţiune. Prin urmare dacă pentru extensiunea ei, sau pentru secaţiunea ei, sau şi pentru alt cauze nu se va putea tipări, atunci aş dori ca, pe rînd, oarecînd, pe spese mele, să mi se decopieze, de cumva voi mai fi în viaţă, ca aşa să fie în dou exemplarie descrisă. Această *Series* se poate şi contrage, şi mai simpl fica, însă eu am preţuit toate trăsurile de peana a nemuritoruilui com punătoriu, a comfitelui] Io3[ifJ Kemeny şi, precum foile din care o am compilat acum, în această formă, au scăpat de perire cu minune, în revolu ţiunea din [18]48—[18J49, şi poartă pe sine şi acum urmele, cum/ au fos
278 călcate în picioare şi întinate, totuşi le-am decopiat aci întocma şi cu toat scrupulozitatea, fără nici una eroare, ce am observat şi atunci cînd le-am scris de pe original.

La această *Series* mai adaug încă şi următoarele note: cînd nemur toriul comite prenumit m-a îndemnat a descrie această *Series Vajv darum* şi m-au iniţiat pentru dînsa în voluminele celea numeroase ale *D plomatariului* său au adus înainte şi nişte momente mult cumpănitoar şi anume: a) cum că, din toate seriele pînă aci de către istorici compus aceasta e cei mai completă; b) cum că ochiul ager a scrutătoriului v afla aici, din început pînă în capăt, în demnitatea voivodală, şi num româneşti, începînd de la Mercuriu[3] pînă la Dobo[4]; c) cum că di aceasta se străvede încîtva că cînd au fost un voivod de altă naţiun atunci sau al doilea voivod, sau unul din vicevoivozi, cu puţine excej ţiuni, au fost de origine română; d) cum că alţii au fost voivozii şi vic voivozii de ţeară, şi alţii vivozii comitatelor, şi alţii comiti[i]lor, şi al

ai corporațiunilor mai mari sau mai mici, precum al Capitulului de la Alba-Iulia sau cela al zingarilor, cariera, în graduri deosebite, tot atîția comandanți de banderii, şi cum că astfel de graduațiune se afla şi în seria chenezilor din cheneziaturi.

Mi-au mai apromis cornițele cu venerațiune prenumit, acum mai pre urmă, în a. 1854, şi mi-au şi arătat, dar nu mi-au dat spre decopiere,
278v un fascicul separat de diplome/ din carele se documentează dreptul de a avea şi românii voivozi din sînul său, încă de la regii Ludovic şi Sigismund etc. emanate. Moartea prematură l-au răpit din mijlocul nostru, mai nainte de ce aş fi avut ocaziune a primi apromisul.

în fasc. Il-a se aflā *Date istorice* şi N. I. generale, sub N.II speciale,, acestea cu respect la saşi; toate în ordine cronologică însemnate. în fasc. 3-a este a) indicele despre comiții; b) despre keneziaturi; c) despre opidul şi încîtva, despre ținutul Făgăraşului şi d) despre castelele, cei mai mare parte acum ruinate[5].

Folosul acestora îl pot avea la timpul său acei bărbați devotați binelui public cari, sau ca membri ai Muzeului din Cluş, sau şi altcum ar voi a studia *Diplomatariul* comitelui Ios[if] Kemeny, carele — precum auz—e în thece separate aşezat.

Acum, pe rînd, dîndu-mi D-zeu sănătate statornică, voi descrie din nou şi diplomele ce se află la mine, şi pe unele le voi trămite şi acelea.

Mi se impare că se apropie timpul pentru alegerea de ep[isco]p la Blas[6]. Fac întrebare: oare nu va fi bine ca protocolul de alegere din 1850, 18 sept., carele cu toate documentele de el ținătoare s-au fost publicat *în Foaia pentru minte* etc, 1850, Nr 12—16, acum să se reproducă, doară în o broşură anumită, în carea să fie protocolul încontinuu, şi documentele adause, sau doară altcum?[7]

Cu acestea, repețindu-mi rugarea din epistola cea mai de pre urmă, pentru dobîndirea din foaia *Tran[silva]nia,Nr* 8-lea din 1 apr. care încă pînă azi nu l-am primit, cu adîncă frățască venerațiune rămîn prea veneratei] d[omniei] tale sincer frate,

279 *Şt. Moldovan*[8].[

[1] Această scrisoare a fost reprodusă de George Bariț, cu mici modificări, în *Transilvania,* I, 1868, nr. 14, p. 318—320, ca material independent la rubrica *Clio.* în numărul proxim, apoi, începe o nouă serie de regeşte, sub titlul *Historica data. . .* (vezi supra,. scris. XXIV, n. 4).

[2] Vezi scris. XXIV, n. 9.

[3] Primul din lista voievozilor transilvăneni, atestat la anul 1103 (vezi si scris. XXIV,. XXIV, n. 9).

[4] Stephanus Dobo, atestat la 1553. Evidențiind existența a numeroşi voievozi români în Transilvania. Ştefan Modovan se raliază unor strădanii istoriografice ale epocii, de a dovedi continuitatea politică a românilor prin existența neîntreruptă a unor structuri politice naționale (cnezate) sau prin imixtiunea unor personaje de origine românească în politica mare a principatului.

[5] Vezi scris. XXIV, n. 8.

[6] Despre Sinodul electoral din 10— 11 august 1868, de la Blaj, cu care prilej Ioan Vancea de Buteasa devine mitropolit greco-catolic al românilor din Transilvania, vezi

Ioan Mieu Moldovan, Acte sinodali ale băserecei române de Alba-Iulia
1869, p. 1—60; *George Bariț şi contemporanii săi,* III, Bucureşti,

[7] Alegerea de episcop din 18/30 septembrie 1850 a fost urm
interes de către români, date fiind condițiile aparte de după revo
Moldovan, Acte sinodali. . ., I, p. 61— 103). în *Foaie pentru minte. . .*
actele sinodului din 1850 *(Protocolul lucrărilor la alegerea arhipă*
română unită a Făgăraşului în Transilvania la 18/30 sept. 1850, în 1
96; nr. 13, p. 96-100'; nr. 14, p. 105-108; nr. 15, p. 113-116;
nr.-17, p. 131). în plus s-a publicat un articol *Despre sinodul d*
colului sinodal din Blaj), în nr. 11, p. 85, cuprinzînd doleanțele pr
tolici împăratului, cu ocazia Sinodului electoral din 18/30 septemb
doleanțe o constituia autonomia față de ierarhia romano-catolică din
ducerea instituției sinodale orientale, cu participarea egală a mire
apropiată a alegerilor din 1868, fruntaşii românilor erau animați d
încă actuale. Ioan Fekete Negruțiu, care candida el însuşi la demn
l-a îndemnat de asemenea pe Bariț să folosescă înrîurirea laică per
dul în sens național *[vezi George Bariț şi contemporanii săi,* III, p.
tare dorinței lui Ştefan Moldovan şi retipăreşte întreaga documen
episcop din 1850, în două articole: *Acte electorale bisericeşti din 1*
vaniei, XXXI, 1868, nr. 45, p. 179— 180; nr. 46, p. 183— 185
electorali bisericeşti din 1850, în *Ibid.,* nr. 48, p. 191. Se poate presu
Moldovan le^a pregătit pentru tipar, căci, un an mai tîrziu el va
despre alegerile din 1850, din lucrarea lui Ioan Mieu *Moldovan*
cap. *Protocolul lucrărilor la alegerea arhipăstoriului pentru Diecesa*
raşului în Transilvania, p. 61— 103). Rostul retipăririi documentelor
nia faptul că greco-catolicii se mențin pe poziția din 1850 (derivat
gramul revoluționar de la 1848), a independenței confesiunii
a fidelității ei față de tradiția orientală.

[8] Adnotată: „1868. Ştef. Moldovan, prepozit. Lugoş 13 iun
18 iuniu a.c".

XXVII

Prea venerate domnule şi amice !

Fiind d-ta bărbatul cel mai scump al națiunei
mai scumpe cuvinte m-ai întîmpinat şi pre mine, cel
al ei, în scrisoarea amicală şi confidențială a d-tale, în 1
îndreptată, pentru carea rămîn mulțămitoriu purure

Lucrul cel mai momentos pentru clerul gr[eco]-c[
pentru națiunea română din părțile acestea, departe
este acum alegerea de a[rhi]ep[iscop]p la Blas, carel
m[itro]p[o]litul Provinciei beseric[eşti] de Alba-Iulia
alegere, terminul e pus pe 12 august[2] c.n. a.c. Propun
de cult pentru această alegere a aprobat Majestatea
că] în 24 mai a.c, din motivul diverselor interpelați
fără consecințe pre venitoriu, rezervînd sieşi pre alt
denumire. Dreptul de alegere acum s-a extins preste
Eparhii a Făgăraşului. Comisarii sunt despuşi: cel be
Lugoşului, şi cel civil supr[emul] căp[itan] a Distri
Pregătirile alegerei se vor face în 11 aug. după amiază

se va împlini în ziua următoare, după terminarea S[fintei] liturghii. Trei indivizi, cari din alegere vor avea mai multe voturi, se vor publica înaintea alegătorilor de candidați pentru a[rhi]ep[isco]pie[4], şi ca atari se vor prezenta înaltului ministeriu. *(Acesta, primind* rezultatul alegerei, după ritul şi disciplina besericei g[reco]-c[atolice], în înțelesul canoanelor, va recerca pre ep[isco]pii sufragani ai provinciei, adecă pre cel din Urbea Mare şi pre cei din Gherla şi Lugoş, a se folosi de dreptul său şi a propune la înalt acesta opiniunea sa, şi fundată dechiarațiunea sa, pentru cel ce l-ar voi a fi m[itro]p[o]litul său. Acestea terminîndu-se, ministrul de cult va conferi cu Majestatea Sa, şi aşa, va urma denumirea aceluia pre carele providența divină l-a designat la acea prea înaltă demnitate bisericească, spre a direage trebile acestei provincii bisericeşti încă neorganizate.)/

280 Cestea pînă aci, în alinea 2-a scrise, se pot folosi şi *în Gazetă* (că le-am scos din rescrisul şi instrucțiunea ministrului de cult cu data 6 l.c, N° 504[5]; însă rog ca, în cazul acela, partea ultimă ce urmează după alegere să rămînă secret între noi), iară folosirea, dacă n-au sosit de airlea asemenea încunoştințare, să fie fără dat, loc şi subînsemnare. *Idok tanuja*[6] se apromite că va publica şi actele despre acest act sunătoare.

Protocolul alegerei din 1850 va fi de lipsă pentru alegători[7], ca repețind în memorie ce s-a lucrat atunci, să apere şi acum, cu tărie, dreptul său de alegere şi pre venitoriu, căci e cunoscută aceea asiomă în viața noastră constituțională de astăzi, că numai atîta posedăm, cît suntem capaci a stoarce de la puterea ocîrmuitoare. Nouă, după cum ne stau trebile astăzi, după a mea părere, ne-ar trebui un cap bisericesc carele, mai întîi, să se apuce de organizațiunea dinlontru a provinciei sale preste tot şi, mai aproape, de a a[rhi]diecezei. Cu aceasta să servească de model celoralalte, rădicîndu-se cu minte şi cu lucrarea preste toate partidele şi intrigile, ce ne amenință de toate laturile, spre a ne ameți şi a trînti la pămînt. Că e ştiut cum că a fost ep[isco]p rău pentru ai săi acela care a fost politic prea mare. Cînd, dară, suntem siguri acasă şi îngrădiți cu muru întreit şi neînvins al ordinei, al bunei înțelegeri şi al bunei stări, atunci putem ieşi şi în publicul cel mare, că ieşim de acasă, iară nu de la moară.

Ce se ține de bazele organizațiunei noastre după disciplina bisericei orientale, avînd în vedere celea 4 puncte[8] şi readucînd statul lucrului la Sinodul din Florența[9], e dorirea şi a mea cei mai vie. Eu, însă, cu dreptul bisericesc în mînă şi cu acea convicțiune firmă cum că *Roma* dacă va fi bine informată, nu ne va pune piedeci, în mînia tuturor celor ce nizuiesc a ne face atîrnați de la ei. Noi, în celea disciplinarii, ca în trebi ale efluinței omeneşti, dacă vom fi oameni în adevăratul înțeles al vorbei, vom fi liberi a ne organiza dinlontru, numai să nu abuzăm cu
280v libertatea pog[or]îndu-ne la de/feptele numai suferite oarecînd în beserica, iară acum stîrpite, sau rădicîndu-ne preste barierele canonice, de a introduce înnoiri care nu se lovesc cu spiritul ei. însă a ține congres sau conciliu provincial în trebi bisericeşti, din anumit număr de preoți şi mireni, a organiza stat besericesc gr[eco]-cat[olic[3], a ținea sinoade epar hiali, a se forma asociațiuni pentru rădicarea unei academii şi mai multo gimnazii etc, pentru îmbunătățirea stărei şcoalelor elementarie şi a alto institute de lipsă etc, ca aşa spiritul luminărei şi al ajutoriului împrumu tat, ce uneşte puterile şi le mobilizează, să deie cleruluLşi națiunei, î proporțiune geometrică înmulțită viață şi tărie şi durațiune, socotes că nime nu va putea opri pre clerul şi naționea noastră. Voia statornică tuturor, în acelea bune, e voia lui D-zeu. în planul lui Szechenyi, 6 c de cap, pe an, era de ajuns ca să facă minuni, să prefacă toată Ungari în rai pre pămînt! Un adaus de 13 cr. după fior[in], pentru plătirea of cialilor sub Măria Theresia introdus, şi-n săsiume sub varii preteste reț nut în casă, pe rînd s-a rădicat la suma grandioasă de milioane, cu car sasii,prudenți şi circumspecți, au îmbunătățit starea şcoalelor sale şi s-a întărit pe sine.

Adevărat că a însemna aci pe hîrtie unele ca acestea *nu e greu,* că efluința cugetărei individuale, sunt *pia desideria*[10], însă a le pune î lucrare şi a le da direpțiunea nimerită, spre deplinire în toți ramii, mai c samă în cei principali, ca faptori ai totului, unde are a concurge u număr *mare* de indivizi activi, e una din problemele acelea mai grele c ocîrmuit, la a cărora rezolvire şi cei geniali de multe ori au ostenit fă rezultat. E grea calea ce duce la scop, însă virtutea o face uşoară.

De arhiep[isco]p şi m[itro]p[olit], Cîrma ar dori pre omul său, care să aibă încredere, aşijderea şi clerul pre al său[11]. însă clerul nostr alegătoriu, după cum mi se împare mie, va împărți voturile sale la m mulți, nizuind fieştecare pe favoritul său a-l rădica în fruntea trebilo însă cît de bine ar fi dacă şi-ar concentra voturile sale în unul, sau c mult în doi aleşi, ca aşa să nu fie eludat! Unii spun că — pînă una alta ar fi bun ep[isco]pul Lugoşului[12], ca cel mai bătrîn (de 74 a[ni]) şi, c va întră în numărul ternariu al candidaților[13], poate că se va şi denum El nu posede nici zelul lui Şuluțiu, nici bunețele lui Lemeny ci, pe lîn simțul de român, are multe din trăsurile lui Bob, şi unele ale sale propr carele în antecesorii lui nu se afla.

Şi cu acestea, în seria m[itro]p[o]litului şi organizațiunei biserice g[reco]-c[atolice] nu mai amintesc alta, ci rog pre D-zeu, ca pre cel c va chema din sinul clerului la cîrmă să-l întărească cu îndoit spiritu
281 lui Ilie profetul, ca aşa, să fie în stare a ne conduce la păşuni verzi, apele odihnei — după cum zice psalmistul — încît nimic să nu ne li sească.

N-rul 8 din foaia *Tran[silva]nia* cu mulțămită l-am primit. Pent *Dicționariu*[14] sum surprins, însă fie voia d-tale. *Inveniam modus*

Scrisoarea mea din 13 l.c. să fie sub liberă despusețiune a d-ta pentru celea ce interesează publicul, însă celea confidențiale să rămî între noi. Numele meu aş voi să treacă prin lumea aceasta ca apa li carea nu vatămă țărmii, nici strică moşiilor marginale.

D[omnul] M. Pascaly cu societatea .sa dramatică, pe duminecă va fi acici [16]. D[omnul] Marienescu [17] îşi dă toată truda de a pregăti celea trebuincioase.

Cu acestea, sărutîndu-te, mă aflu totdeauna onorat a mă putea însemna al prea vener[atei] d[omniei] tale amic,

Şt. Moldovan./

[1] Vezi scris, anterioară, n. 6—7. Provincia bisericească propriu-zisă va fi organizată, însă, abia în 1872 (vezi scris. XXI, n. 8).

[2] Alegerea va avea loc în 10—11 august.

[3] După uzanţa vremii, la alegerea de episcop - în cazul de faţă mitropolit — luau parte doi comisari reprezentînd persoana împăratului. La 1868 cei doi comisari desemnaţi de Curte au fost Alexandru Dobra, episcop greco-catolic de Lugoj şi Alexandru Bohăţel, căpitan suprem al Districtului Năsăud. Vezi denumirea lor la *Ioan Mieu Moldovan, Op. cit.,* p. 3.

[4] Aşa-numitul *ternariu,* un mod pervers de amestec al împăratului în treburile bisericii româneşti. Greco-catolicii români — încă din secolul al XVIII-lea — trebuiau să aleagă *trei* candidaţi, pe care să-i supună arbitrariului imperial. Din cei trei, —împăratul îl denumea pe cel care îi convenea. De regulă. în ternariu era strecurat un om ultrafidel imperialilor, care era apoi preferat de împărat, fie că avea sau nu majoritatea voturilor din dieceză. Cazul cel mai cunoscut este al lui Ioan Bob, care a fost denumit de monarh în pofida faptului că avea cele mai puţine voturi din ternariu.

[5] Vezi instrucţiunea Ministerului de Culte cu nr. 504 din 6 iunie 1868 la Ioan Mieu Moldovan, *Op. cit.,* p. 2—9.

[6] Indicaţie greşită. Publicaţia maghiară *Idok tanuja* nu pomeneşte nimic despre problema în discuţie.

[7] Vezi sers. precedentă ,n. 7.

[8] Rezistenţa la aceste presiuni şi lupta pentru păstrarea *esenţei orientale* a bisericii greco-catolice a constituit un aspect foarte important al luptei românilor din Transilvania în secolele XVIII-XIX.

[9] Din 1439, unul dintre cele mai iportante concilii din întreaga istorie a bisericii creştine. Conciliul s-a convocat cu scopul dă a reface unirea între bisericile apusului şi răsăritului, prin acceptarea condiţiilor Romei. Scopul generos a eşuat din cauza opoziţiei episcopului Marcu din Efes, care, în faţa pericolului căderii' Constantinopolului sub turci — apusenii condiţionau un ajutor substanţial şi salvator de condiţia unirii cu biserica Romei! —, a rostit cunoscuta replică lipsită de responsabilitate: „Piară împărăţia lumească, dar rămînă cea cerească!" Căderea Constantinopolului a pecetluit soarta popoarelor Europei de răsărit pentru mai multe secole, din cauza mcăpăţînării lui Marcu Efeseanul şi a cîtorva acoliţi ai săi.

[10] „Dorinţă pioasă."

[11] Excelentă observare a mecanismului politic care a subminat confesiunea greco-catolică din Transilvania încă de la înfiinţarea ei. într-adevăr, un singur arhiereu, Alexandru Sterca Şuluţiu, a reuşit să fie în egală măsură apreciat de autorităţile politice şi iubit de popor. în rest, episcopii sau mitropoliţii au fost fie unelte ale stăpînirii — în pofida unor merite faţă de naţiune ! — ca Petru Aron, Ioan Bob, Ioan Lemeni, Ioan Vancea, Victor Mihali de Apşa, fie răzvrătiţi împotriva stăpînirii şi deveniţi eroi naţionali ca Inochentie Mieu sau Grigore Maior.

[12] Alexandru Dobra va intra şi el în competiţie, dar cu un număr infim de 11 voturi.

[13] în ternariu au intrat Ioan Vancea de Buteasa, cu 59 voturi, Timotei Cipariu, cu 49 voturi şi Ioan Fekete Negruţiu, cu 36 voturi.

[14] Vezi scris. XXV, n. 2.

[15] „Vom găsi modalitatea."

[16] Despre turneul teatral al lui Mihail Pascaly în Transilvania, în 1868, vei Ioan Breazu, *Teatru românesc în Transilvania pînă la 1918,* în *Studii de literatură română şi comparată, 1,* Cluj, 1970, p. 97-1Î6.

[17] Atanasie Marian Marienescu (vezi şi scris. XXII, n. 3).

XXVIII

Lugoş, 5/8 [1]868

Prea venerate domnule şi amice !

Din colecţiunea diplomatică descrisă din *Diplomatariul* nemuritoriului compte] Iospf] Kemeny amăsurat apromisiunei date, am decopiate pînă acum preste 40 filere, tot cu mîna mea scrise, şi mai am o serie încă preste 20 filere, pînă cînd, dară, aş împlini şi aceasta. Te rog a mă încunoştinţa, oare fi-va mai bine să le leg într-un tom, şi aşa să le trimit, sau numai dezlegate? Căci, de vor ajunge toate la ţipariu, atunci pentru culegătoriul de litere e bine să fie fileră de fileră libere; şi apoi, în cazul acesta, grăbi-voi a trimite celea gata, sau a le trimite toate odată ?

Diplomele acestea, după a mea părere, sunt care de care mai interesante pentru de a revărsa lumină preste istoria românilor din Tran[silva]nia.

Cu ocaziune adunărei g[ene]rale a Asociaţiunei, din l.c, ce se va ţinea în Gherla [2], de cumva veţi osteni pînă acolo, se poate face amintire că, oarecum, va fi mai cu scop pentru Asociaţiune a se tipări pe rînd în foaie, sau în broşure deosebite, carele ar forma un tom, şi s-ar putea continua în alţi torni, pe rînd, şi alte diplome de către alţii culese sau culegînde, de care mai am şi eu oarecîteva.

De vei merge la Blas pe 10 l.c [3], se vor bucura toţi că vor avea de îndemînă, spre direpţiune în afacerile celea mai grele, pre bărbatul cel
282 mai luminat al său, carele ştie îmbina indigenţiile politice cu celea ale clerului şi ale/ naţiunei noastre, în timpul acesta critic ce ne apasă.

Ep[isco]pul nostru [4], îngrijat de misiunea sa ca comisariu [5] — (următoarele sunt secrete !) — a propus In[altului] Min[ister] de cult îngrijirile şi îndoielile şi dificultăţile presupuse din partea sa. Ministrul a răspuns: ad 1) că Concordatul [6] in Ungaria *niciodată* n-a ajuns la valoare de lege: *nu poate,* dară, servi de cinosură pentru alegerea de ep[isco]p; ad 2) că, după analogia legii pentru sinod din Ungaria, acum sancţionate la Blas *acum* nu pot concurge *şi mirenii* la alegere [7], din cauză că deputaţii români (gr.-cat.?) de la Dietă, în memorandul lor îndreptat către Majestate, *n-au atins nici un cuvînt despre mireni* ad 3) că cinosura de acum de alegere e cea ce s-a observat la alegerea ep[isco]pilor Lemeny şi Şuluţiu [8], prin urmare, ad 4) cum că capitulele, cel din Urbea Mare şi cel din Lugoş *n-au drept* de alegere [9]; ad 5) că comisarii să se ţină

strîns numai de misiunea alegerei de m[itro]p[o]lit, în fine, ad 6) că, şi de s-a zis că acum odată se dă voie de alegere fără de consecuinţă în venitoriu, *totuşi* Ma[jes]t[ajtea Sa — şi de are drept de denumire ! — *nu are cugetul* de a opri pe viitoriu alegerea (de sine se înţelege[9]: dacă va fi tare dorită). După alegere voi servi cu actele acestea pentru istorie.

282v Deci eu acestea combinîndu-le, opinez ca, dacă va/ alege acum clerul m[itro]p[o]lit pe bărbatul cel mai activ şi mai înţelept şi mai circumspect, acela mai întîi, în sinod provinciale, va organiza provincia şi într-însa, după analogia r[omano]-cat[olicilor], va organiza şi statul bisericesc gr[eco]-cat[olic] al provinciei şi cu acesta *in corpore* va mişca toată peatra, ca în sesiunea venitoare dietală să se exopereze batăr ce au dobîndit fraţii orientali etc. Iară acum clerul să redigeze o cerere la Majestatea Sa, suscrisă de toţi alegătorii, în carea să-şi exprime determinată voia sa pentru grabnică punerea în lucrare a organizaţiunei provinciei aceste[i]a bisericeşti[10].

Cu această ocaziune mai adaug încă nişte însemnături despre următoarele ce se află în *Diplomatariul* kemenyian: a) despre Blas, pentru compunerea istoriei lui[11]; b) despre decime[12]; c) despre *Valahia* şi d) despre *valahi*[13], deosebi *in Registris Archivorum,* ca şi acestea să se adauge ia celealalte. Aş dori ca acestea însemnături, toate, să se lege laolaltă, şi aşa să se păstreze în arhivul Asociaţiunei.

Cu acestea, esorîndu-ţi de la D-zeu sănătate şi tot binele, cu adîncă frăţească veneraţiune rămîn vener[atei] d[omniei] tale vechi amic,

283 *Ştefan* f

[1] Vezi scris. I—III, inel. notele.

[2] Adunarea generală a ASTREI de la Gherla din 13/25— 14/26 august 1868 *(vezi Transilvania,* I, 1868, nr. 15, p. 337; nr. 20, p. 465-479; nr. 21, p. 497-506; nr.23, p. 521-540; nr. 23, p. 545-567; nr. 24, p. 581-58").

[3] Adică la alegerea de mitropolit. Bariţ n-a fost la Blaj cu această ocazie.

[4] Alexandru Dobra al Lugojului.

[5] Vezi scris, anterioară, n. 3.

[6] Concordatul de la 18 august 1855 între Papa Pius al IX-lea şi împăratul Francisc Iosif I (vezi textul înţelegerii în broşura *Convenţiune între Sînţia Sa Papa Pins IX şi Majestatea Sa cesareo-regio-apostolică Francisc Jozsef I, împăratul Austriei. Blaj, MDCCCLVI).*

[7] într-adevăr, la 1868 nu s-a obţinut aprobare pentru doritul sobor tradiţional răsăritean, în care şi mirenii să participe cu drept de vot la alegerea arhierului. Autorităţile au eludat această dorinţă a românilor iar sinodul s-a desfăşurat după moda catolică a alegerii de către protopopi. în documentele sale, Sinodul electoral din 1868 şi-a reafirmat totuşi, din nou, ataşamentul la legile bisericii orientale, în termeni răspicaţi: „Acest sinod îşi reînnoieşte manifestarea voinţei sale ca sinoadele alegătoare de arhiereu să se compună în viitor atît din membri clerici cît şi mireni" (vezi Ioan Mieu Moldovan, *Acte sinodali. . .,* I, p. 34)

[8] Respectiv la sinoadele electorale din 15 mai 1832 şi 18/30 septembrie 1850.

[9] Din cauză că arhidieceza greco-catolică română nu era încă organizată î sistem de *provincie metropolitană,* cu episcopii sufragane, aşa cum se va organiza 1872 (vezi şi scris. XXI, n.8).

[10] La Sinodul electoral din 10—11 august 1868 s-a şi compus documentul int tulat de Ioan Mieu Moldovan *(Acte sinodali. . .,* I, p. 45 — 46) *Representaiiunea Sinodul cătră Maiestate pentru asecurarea dreptului de alegere.*

[11] Vezi şi scris. XXIV, inel. notele. Regestele despre istoria Blajului: *Data Hi torica Oppidum Baldsfalva Ccmitatus Albae Infer. respicientia in Diplomatario I Domini Corn. Jos. Kemeny contenta, ex eodem Diplomatario a.1846 designata,* în *Tra silvania,* I, 1868, nr. 23, p. 568-569.

[12] *E Diplomatario Illustr. D. Corn. Josephi Kemeny de Decimis,* în *Ibid.,* II, 186 nr. 15, p. 178-179.

[13] *E Diplomatario Illustr. D. Corn Josephi Kemeny de Valachia, in Ibid.,* I, 186 nr. 24, p. 592—593. Dar nu la aceste cîteva regeşte despre Valahia se referă Ştefa Moldovan, ci la imensa serie de documente — „diplome" — copiate în estenso din manu scrisul contelui Kemeny.

XXIX

Lugoş, 26/20 [1]8

Prea amate d-le şi frate !

Amăsurat promisiunei mele, date în scrisorile din 13/6 şi 5/8 a către d-ta îndreptate, cu poşta de astăzi am expediuit şi *Colecţiune diplomelor* din *Diplomatariul* com[itelui] Ios[if] Kemeny[1], descrisă oferită Asociaţiunei transilvane. Binevoieşte, dară, ca secretariul I ace[le]iaşi asociaţiuni, a o primi şi a o uzua după cum vei afla mai scop pentru binele public.

Această colecţiune cuprinde în sine 440 poziţiuni de diplome, 494 pagine. Şi, ca mai uşor să-i fie scrutătoriului, amtremis şi u *Indice,* de la pag. XVII—LVII, iară în *Preînsemnătură,* de la pag. V XVI, am depus unele notiţe, cari am socotit a fi demne de păstrat pent viitorime.

Că nu sunt în această colecţiune numai diplome la români privitoa ci şi alte fragmente şi extrase din diplome, ce privesc pe secui şi saşi, s alte trebi provinciale, să fiu excuzat cu acea intenţiune că am dorit posede şi acelea momente mai culmi/nante ale întîmplărilor şi ale apuc

284 turilor de cîrmă, cari ca nişte puncte lucitoare deservesc scrutătoriu în întunerecul trecutului patriei noastre.

Eu, neprimind răspuns că, oare legată să o trămit ori ba, acum trămit dezlegată, iară pe d-ta te rog ca, la timpul ce vei afla bineven să binevoieşti a o lega, ca mai sigur să se poată păstra.

Cu aceasta, rugind răspuns asecurâtoriu despre primirea ei, cu adîncă frăţească veneraţiune rămîn prea amatei d-tale frate,

Ştefan Moldovan,
284v prepozit./

[1] Vezi scris. **XXIV** şi **XXVIII,** inel. notele.

XXX

Lugoş, 30/4 [1]869

Prea amate domnule şi amice !

Cu sărbătorile luminate şi desfătate ale învierii lui Christos fiind în a.c. împreunată şi sărbătoarea S[fîntului] Georgiu, ziua onomastecă a d-tale, ambe aceste zile însemnate îmi dau ocaziune a-ţi însemna dorirea animei mele, ca bucuria prin învierea lui Christos adusă la toată lumea, să fie statornică în anima cei nobilă a d-tale, reînviindu-ţi puterile trupeşti şi sufleteşti, pînă la celea mai adînci bătrîneţe, iară învingerea glorioasă a S[fîntului] Georgiu să fie înaintea tronului lui D-zeu preţ mijlocitoriu pentru d-ta, ca să fii dăruit cu putere de sus, de a reporta şi însuţi învingeri strălucite întru toate întreprinderile binelui public a patriei şi a naţiunii, şi celui privat a d-tale consacrate.

Cu cari, sărutîndu-te, rămîn prea amatei d[omniei] tale vechi amic,

286 *Ştefan* m.p.[1]/

[1] Adnotată: ,.1869. Lugoş.. 30 aprilie. Stef. Moldovan".

XXXI

Lugoş, 27/7 [11869

In secreţis et confidentialibus !

Prea amate domnule şi amice !

Astăzi am primit *Dicţionariul*[1] apromis. O, cît de bun eşti cătră mine, de nici o ocaziune nu laşi spre a-mi cauza bucurie şi mîngâiere amicală!

Mai nainte de aceasta cu 4 zile a comunicat ep[isco]pul [2] cu senatul său o scrisoare a m[itro]p[o]litului[3] cu datul 18 l.c, în carea arată necesitatea neamînaveră de a aduna, mai nainte de toate, un congres autonomie, şi cere răspuns meritoriu la 3 puncte: a) de lipsă e ţinerea atârtii stat autonom?; b) dacă e aşa, cum să se mijlocească concederea tinerei: oare într-un recurs colectiv, sau în reprezentaţiuni separate ? ; şi c) cu ce modalitate şi cînd să se tină acela?

Eu, cugetînd mai adînc la această scrisoare şi la c
e pus s[finţia] sa m[itro]p[o[]litul, pregătindu-se de a n
sinodul ecumenic[4], am venit la convincţiunea că pînă
nu va putea efeptui acest op grandios, cînd rom[ano]
2 ani se tot pregătesc, şi abia au putut ajunge pînă la a
ţiunei pregătitoare, carea acum numai s-a început, şi
va continua, pentru examinarea operatului comisiune
288 vom fi în stare să facem toate mai cu grabă?/ Oare n-ar
scurtimea timpului şi pentru alte prevederi înţelepte,
m[itro]p[o]litul în giur de sine o conferinţă amicală de
aleşi, beserpeeşti] şi civ[ili], cu toţii de la 20—50 inşi, c
calea pe carea să îmblăm, şi aşa numai să se ceară
se ţinea congres mixt preliminariu, pentru com
necesarii ?

Acestea *în secret* şi cu confidenţă amicală cu grab
şi rugîndu-vă părerea pentru orientarea mea mai dep
dială mulţămită de darul primit, cu frăţiească vene
d-tale frate şi amic,

288v

[1] Lucrarea lui George Bariţ, *Dicţionariu unguresc-ro*
szotdr, apărut la Braşov, în 1869.
[2] Alexandru Dobra al Lugojului.
[3] Ioan Vancea, noul mitropolit greco-catolic de Alba-Iul
august 1868.
[4] Mitropolitul Ioan Vancea a luat parte la Conciliul Vat
ţinut la Roma. Vezi în acest sens Victor Bojor, *Episc*
Gherla, acum Cluj-Gherla (1856-1939), Tîrgu-Mureş, 1939, p.
[5] Adnotată: „1869. Ştef. Moldovan. Lugoş, 27 iun. Răsp. pe

XXXII

Christos a înviat!

Prea venerate domnule şi amice !

Lăudat să fie D-zeu care ni-a dăruit sănătate şi
pace să ajungem, precum sărbătorile memoriei învier
şi sărbătoarea S[fntului] George, carea deodată e şi
d-tale, vechiului meu amic.

D..i _ i.tâ! — în puterea scrisoarei acesteia, c
cu toată simţirea animei mele, ce-i mai însufleţită de
ţiune, mă înfăţoşez înaintea d-tale şi te rog a-mi conc

toşez şi să-ţi gratulez ca bunul şi induratul D-zeu să te meriteze a ajunge această zi însemnată, şi celealalte zile ale vieţei d-tale, cu pace, sănătos şi întru mulţi şi fericiţi ani, pentru binele public al patriei şi al naţiunei noastre, a caria conducătoriu veteran şi glorios ai fost, eşti şi vei fi, şi pentru binele privat al prea amatei familiei d-tale şi al celor ce-ţi doresc ajutoriul şi patreciniul.

Şi această ocaziune binevoieşte a o primi de un semn neşters a legâtuinţei cordiale deîntre noi, pînă ce vom exista împreună pre această lume.

Cu acestea sărutîndu-te, rămîn prea vener[atei] d[ornniei] tale amic vechi,

290 *Ştefan Moldovan* m.p.
preposit [1].

Adnotată: „1870. Ştef. Moldovan, Lugoş, 4 mai. Venită 7. Răsp. . .

XXXIII

Lugoş, 1/5 [1J872

Christos a înviat!

Peea amate şi prea venerate domnule !

Dumineca ce vine fiind ziua onomastecă a d-tale, iară mie, pre atunci cu voia lui D-zeu trebuind a fi în Blas, ca să iau parte la sinodul provinciale [1], mai înainte de pornire, cu aceasta, din toată anima îţi gratulez, şi rog pre D-zeu ca să te susţină sănătos, cu pace şi onorat, pentru binele public al patriei şi al naţiunei noastre, şi pentru binele cel privat al familiei şi al amicilor şi stimătorilor d-tale, la mulţi şi fericiţi ani!

Aş fi dorit ca d-ta, sub numele unui teste legal, să luaţi parte la acest sinod[3], şi aş dori ca sinodul de acum să fie mijlocitoriu potente pentru adunarea grabnică a congresului besericesc. De nu vei lua parte acum, eu, după putinţă, la timpul său, te voi înştiinţa despre toate cele ce vor pertrapta acolo.

Acum te îmbrăţoşez cu amoare cordială de amic vechi, şi rămîn prea amatei d[omniei] tale venerătoriu frate,

293

Ştefan.[3]/

[1] Este vorba de un eveniment important în viaţa confesiunii greco-catolice române: Consiliul provincial prim al Provinciei biserice şti greco-catolice de Alba-Iulia şi Făgăraş, care a avut loc între 5—14 mai 1872 (vezi şi scris. XXII, n. 8), Ştefan Moldovan a luat parte la sinodul provincial ca preşedinte substituit al primei secţiuni a sinodului,

în locul episcopului său Ioan Olteanu al Lugojului. Vezi actele sinodului în lucra *Conciliul provincial prim al Provinciei biserice şti greco-catolice Alba-Iulia şi Făgă ţinut la anul 1872,* Blaj, 1886.

[2] Se pare că Bariţ n-a participat la Conciliul provincial din 1872, acesta a un caracter prea special, strict religios.

[3] Adnotată: „1872. Ştefan. Moldovan. Lugoş, 1 mai. Răsp...,,

XXXIV

Lugoş, 5/7 [1]

Prea amate şi venerate domnule şi frate !

în 2 mai a.c. călătorind la Blas, spre a lua parte la sinodul prov ciale [1], am fost însărcinat a fi acolo şi procuratorul ep[isco]pului nost pînă la sosirea lui de la întîmpinarea împăratului, în Temişoara, şi trecerea acestuia pînă în Arad, în 6 şi 7 mai întîmplate.

în Blas, sîmbătă în 4 mai la 10 oare s-a ţinut şedinţa preliminar în carea, după cuvîntarea m[itro]p[o]litului [2], s-a depus promisiunea sol nă de a ţinea secretele sinodului[3], după formula în protocolul tipărit p crisă. Apoi s-au ales oficialii sinodului, de 6 categorii[4], şi fiecare mem a prezentat prezidiului documentele sale credenţionali de procuraţiune îndată s-au citit 5 decrete[5] preparate spre şed[inţa] I-a, şi s-a stăv ţinerea şedpnţei] I-a în 5 mai.

Iară în 4 mai după amiazi s-a ţinut înmormîntarea mamei m[it p[o[]litului, carea a avut acea singularie ultimă onoare de a fi petrec de aleşii clerului din toată provincia m[etro]p[o]litană.

Duminică, în 5 mai, s-a ţinut şed[inţa] I-a publică, în beserica ca drală, în următoriul rînd: după prescrisul ord, procedîndprocesiunea curtea m[itro]p[o]liei la beserpca] cated[rală], şi aici m]itro]p[o]litul, asistenţă numeroasă, celebrînd S[fînta] Liturgie şi, după cultul di scoţîndu-se din beserica toţi ceialalţi, preşezînd la masa sinodului
295 ţinut cuvîntarea/ ponderoasă[6] a deschiderei sinodului şi apoi secretari a cetit decretul deschiderei sinodului. Apoi s-a cetit decretul despre turisirea credinţei, după formul P[onti]ficelui Urban al VUI-lea, pres pentru orientali, tradusă în limba română. Iară celelalte 3 decrete, în şedpnţa] preliminarie s-au fost publicat, s-au socotit de ceti Şi aşa, deschizîndu-se uşa besericei, s-au întors cu toţii la curtea m[et p[o]litană, în procesiune, după cum au venit la beserica.

în 6 mai s-au ţinut congregaţiunea generală a Il-a. în aceasta s ales 3 comisiuni sau secţiuni, din toţi membrii sinodului, cu cîte un

şedinţe şi de la 6 pînă la 8 membri şi 3 substituţi constatatoare[8]. Apoi s-a prezentat sinodului elaboratul objectelor pertaptînde, într-un volume de 36 coaie, împărţite în 10 tituli, şi fiecare titulîn mai multe capete[9] (după cum se află elenchul acelora publicat în *Sionul romfănescj de* G. Pop). Din acest elaborat, cei 3 tituli primari s-au predat comisiunei I-a în 12 coaie, alţi 3 următori comisiunei II iară în 12 coaie, şi cei 4 ultimi comisiunei a III-a în 12 coaie, spre examinare, ca fiecare comisiune deosebi, după cum va afla mai salutariu, să îndrepteze, să adaugă sau să şteargă,
295y iară în congregaţiunea generală a/ toate trelelor secţiuni să se concerteze din nou şi să se străverească şi accepteze ce e mai bun.

în 9 mai, joi demineaţa, sosind şi ep[isco]pul Lugoşului, iară comisiunea I-a terminînd lucrarea sa, în acea zi s-a ţinut congregaţiunea gFene]-r[a]lă a tuturor secţiunilor. Şi aşa s-a urmat şi în următoarele zile vineri şi sîmbătă, terminînd lucrările sale şi a Il-a comisiune. Iară duminecă, în 12 mai, s-a ţinut a II-a şedinţă publică în beserica, adecă: premiţîndu-se ordul procesiunei şi celebrîndu-se S[fînta] L[iturgie], sub pontificarea ep[isco]pului Lugoşului, iarăşi cu asistenţă numeroasă, s-a aşezat toţi membrii la masa sinodală şi s-au cetit 4 tituli primari, cu capetele lor, şi fiind timpul înaintat, s-a închis şedinţa, întorcîndu-se cu toţii iarăşi în reşedinţa m[etro]p[o]litană.

Tot atunci, duminecă în 12 mai, după prînz, s-au ţinut congregaţiune g[ene]r[a]lă pentru concertarea operatului restante de la sec[ţiuneaj II- aşi s-a început al secţ[iei] III-a, carele s-a continuat luni dimineaţa şi după amiazăzi, pînă în noapte, cînd s-a finit tot operatul[10].

Marţi, în 14 mai, s-a ţinut a III-a şi ultima şedinţă publ[ică] în beserica, cu toată solemnitatea prescrisă, şi s-a continuat publicarea titulilor rămaşi pînă în fine. Şi, cetindu-se decretul închierei sinodului[11], m[itro>
296 p[o]litul/ a ţinut cuvîntare de închidere[12], la carea ep[isco]pul Lugoşului a răspuns cu toată cuviinţa şi s-au suscris actele sinodului, pre cornul stîng al altariului, de către toţi membrii sinodali; şi aşa, s-a intonat *Mărire întru cei de sus lui D-zeu !* şi apoi, reîntorcîndu-se cu toţii la reşedinţa m[etro]p[o]litană, după prînz s-au dus fiecare la ale sale.'

în cursul acestui sinod, e memorabile pentru Blas şi aceea că în 6 mai s-a deschis mai întîi calea ferată de la Teiuş pînă la ' Mediaş, prin Blas, şi aşa noi cei din părţile din jos ale Mureşului am putut să ne reîntornăm din Blas pre calea ferată, către casă.

Terminîndu-se lucrările sinodali, m[itro]p[o]litul, în seara aceea, a ţinut conferinţă cu capitularii săi despre ţinuta ce ar avea să observeze în cele politice, în urma provocărei onorifice a Conferinţei din Sibii[13], făcute prin doi emisari ai sui. însă la acea conferinţă, ep[isco]pul Lugoşului cu reprezentanţii diecezei sale nu au fost invitaţi. Din acest incident,

şi din acea cercustare că, din Blas pînă la curtea trenului, carea e afa
în cîmp, dincolo de şipotul numit Al Crăiesei, nu este încă cale comoc
ci e silit omul a încungiura cîmpul acum numit Al Libertăţei, pînă
sus, către Mănărade, şi aşa, a se întoarce pre sub deal, pre cale r
296 pînă/ la curtea trenului, şi încă şi din acea împregiurare că în ziua ac
s-a pornit ploaie mare, carea a ţinut pînă în noapte, iară pornirea co
ductului către Teiuş e defiptă la ! oară d[upă] m[iezulj nopţei, am f
constrînşi — aşa zicînd — preste voia noastră, cu grabă a ieşi din B
în acea seară, pînă ce nu s-a întunecat de tot, încît nu mi-am putut l
rămas bun nici de la unul dintre fraţi, fără numai de la m[itro]p[o]l
şi domesticii lui.

La curtea trenului, sosind la 9 oare, am privit numai din depărt
iluminaţiunea ce arăta că suntem în preseara zilei acei memorab
3/15 mai, căci alte manifestaţiuni solemne s-au fost oprit prin mpt
p[o]litul a se face în onoarea zilei.

Acum, reprivind cu linişte la acest sinod provinciale, cel dintîie
această provincie bisericească, şi conferind objectele şi stăverirea acc
tată a acelora, cu ale altor sinoade provinciali gr.-cat., ori al ruten
din a. 1720, ori al maroniţilor din a. 1736, şi cu altele ale rom.-catolici
în anii de curînd trecuţi, mai ales în Viena, Strigoniu şi Colocea ţin
şi considerînd poziţiunea şi chemarea provinciei noastre, între rom.-
şi gr[ecoj-orientali aşezată, pînă cînd de la Roma nu va urma confir
rea prescrisă, nu poci altcum să mă exprim decît că s-au ţinut înai
ochilor canoanele celor 5 sinoade antice[14] şi ale celui din Florenţa,
297 care s-a stăve/rit S[fînta] Unire. Aşijderea, că s-a urmat spiritul inc
gente din *Bulla P[ontijficia a lui Clemfent] VIII din* 13 *dec.* 15
despre unirea rutenilor sunătoare, şi mai ales cel din *Brevele P fonti*
a lui Benedict XIV, dată în 16 *iuliu* 1755 misionarilor în Oriente depu
întru cari ni se asecurează pentru totdeauna că Scaunul Ap[osto]lic
pofteşte ca noi să părăsim ceva din riturile şi ceremoniile beser
noastre, în oficiile divine şi în administrarea sacramentelor, sau din
ciplina besericei noastre, ci toate acestea, dacă nu suntem contrarii
giunei catolice, nici onestăţei, să se conserveze, iară mai ales că
pus pond — precum se şi cuvine — mai apăsătoriu pre actul ur
românilor din a. 1700 şi pre *Bulla P[ontijficia a lui Piu IX-le din*
noem. 1853, acea bulă de aur a erecţiunei provinciei noastre besenc
unicei provinciei naţionale catolice pre rotogolul pămîntului; poc
afirmez cu toată securitatea că actele acestui sinod stau mai presus
cele prememorate gr.-cat. şi că s-au decis toate în adevăratul spir
credinţei catolice, însă s-au'susţinut şi datenile besericei noastre, în î
gitatea lor antică, neştirbate. \Şi, cu această însemnătură, cred că
am călcat jurămîntul despre ţinerea secretului sinodului.

297v Acum, după ce acel operat sinodale, precum socotesc/ eu, s-a trimis la Roma, bine ar fi dacă s-ar confirma aşa după cum e prelucrat, şi încă cît mai în grabă, ca aşa să ni se deschidă ocaziune pentru promulgarea aceluia în sinodele diecezane şi deţărmurirea în acestea a mijloacelor celor mai coresponzitoare cu cari ar fi a se pune în lucrare. însă, în Roma, astfeli de acte, prin atîtea cercetări a congregaţiunilor respective se strecură şi atîtea dificultăţi şi objecţiuni de rezolvit pun, încît trec cîte doi, trei şi mai mulţi ani pînă ce, în fine, în Consistoriul patriarhale se confirmează. Timpul va trece, actul sinodal însă va rămînea şi, după a mea părerea, va deservi de fundament la cele agende pre secuii înainte,, pînă cînd va susta Provincia besericească a românilor gr.-cat.

Acestea le-am însemnat cu acea amicală confidinţă, ca să aveţi şi de la mine, în miniatură, ceea ce alţii, poate, mai pre larg v-au notificat,, şi cu acea intenţiune, ca să fie păstrate ia d-ta, ca în depozitoriul meu cel mai sigur, cele ce am ştiut şi am opinat asupra acestui act momentos.

Acum, extinzîndu-se pre departe această notiţă, nu însemnez despre
298 mine şi despre ale noastre *pocitej* lucruri de pre aici alta, decît că, după un morb de două săptămîni, cu ameţeli de cap şi cu amorţirea şi furnicarea murilor şi a picioarelor împreunat, numai acum, de oarecîteva zile — laudă Domnului! — m-am mai uşurat. însă fiind deplin — cu voia lui D-zeu! — restaurat, te voi mai incomoda cu unele şi altele.

Cu acestea, esorîndu-vă de la D-zeu sănătate, pace şi fericire în familie şi întru toate întreprinderile, cu frăţească veneraţiune rămîn prea amatei şi vener[atei] dfomniei] tale *idem qui pridem* [15],

298v *Şt. Moldovan* [16]./

[1] Vezi scris. XXII, n.8; XXXIII, n.1.

[2] Vezi textul cuvîntării lui Ioan Vancea în *Conciliul provincial prim al Provinciei bisericeşti greco-catolice Alba-Iulia şi Făgăraş...,* p. XXIV—XXXVI.

Iată, dar, în locul vechiului sinod răsăritean democratic, deschis, cu participarea mirenilor, un „conciliu" aproape papistăşesc, misterios ca o adunare francmasonică şi, fireşte, îndepărtat de popor! Nu e de mirare că^fruntaşii politici naţionali n-au manifestat vreun interes aparte pentru acest sinod. într-adevăr, cu această ocazie biserica greco-catolică română a căpătat independenţă absolută faţă de orice ierarhie în afara Papei, dar nu înainte de a deveni ea însăşi suficient de catolică încît să nu dea bătaie de cap Vaticanului.

[4] De fapt nu 6, ci 7.

° Cele 5 decrete: *Decretul de deschidere a Sinodului provincial, Decretul despre profesiunea credinţei, Decretul despre modul vieţei sub timpul sinodului, Decretul de a nu discede* şi *Decretul de a nu prejudeca [Ibid.,* p. XXXVIII—XLVI).

[6] Vezi nota 2.

[7] Vezi nota 5.

[8] Componenţa celor trei comisii de lucru, în *Ibid.,* p. XXII—XXV. Ştefan Moldovan a fost preşedinte substitut al comisiei I.

[9] Vezi *Ibid.,* p. 1— 18". Acest lung elaborat era, de fapt, proiectul de consti al noii provincii bisericeşti, pe cale de întemeiere.

[10] Reportajul lui Ştefan Moldovan e mai complet şi mai interesant decît cel iial, publicat în *Ibid.,* p. VIII—XIII.

[11] Vezi textul lui în Ibid., p. XLVI.

[12] *Ibid.,* p. XLVIII-LIII.

[13] A fost, de fapt, o dublă conferinţă, de ordin restrîns, în 5—6 mai 1872 la Si •*cu* prelungire în 27 iunie la Alba-Iulia. S-a dezbătut atitudinea pe care trebuie să o românii faţă de dualism, în noul ciclu parlamentar 1872— 1875. Date despre des rărea ei la Teodor V. Păcăţian, *Carte de aur. ..,* VI. Sibiu, 1910, p. 57

[14] Cele 5 sinoade creştine antice amintite de Moldovan sînt următoarele: N in anul 325; Constantinopol, in anul 381; Efes, în anul 431; Chalcedon, în anu şi Constantinopol, în anul 553. în realitate, pînă la dezbinarea bisericilor s-au mai două sinoade: Constantinopol (ţinut în Trulla palatului imperial; de aici denumire Conciliul Trullan), în anul 691 şi cel fatal, de la Nicea, din anul 783.

[15] „Acelaşi ca întotdeauna".

[16] Adnotată* „Primită 8 iuliu c.n. Răsp..."

XXXV

Lugoş, 8/1i [

în cele confidenţiali.

Venerate d-le şi amice !

în Nr 20-lea al *Transilvaniei* anunţînd d-ta deschidere de prenun ţiune la *Istoria Regim [entului] Il-le romfânescj grăn[iţar]* [x], şi ca sînge din sîngele acelora şi os din oasele lor, fiindcă tatăl meu e nă în Runcu, lîngă Năsăud, mă grăbesc a trămite, în aci alăturata numele prenumeranţilor rugind ca, cu ocaziunea expenduirei ac •op, să mi se adaugă şi celealalte opuri, în aceeaşi notă sub a), b), c) însemnate, pe spezele mele de expediţiune.

Pe lîngă acestea, mai însemnez că eu, din 1 iuniu [11873 pînă la lui Iuliu a.c. am fost diriginte şi profesor la Institutul teologic dom provizoriu, pe 3 ani, de la ministeriu aprobat, şi aşa am fost tare cu cu compunerea şi propunerea a 4 studii teologice, adecă: ştiinţa *iei] S[cri]p[tu]ri,* moral, dogmatecă şi pastoral. Iară de la 16 aug. în 7 opt[ombrie] am ieşit prima dată, după 17 ani, ca să-mi petrec p pruncii mei cei aşezaţi în Jezvin [2] şi Beiuş.

Cu această ocaziune am rămas în Oradea Mare, în trecere, 4 şi, în reîntoarcere de la Beiuş, alte 4 zile, care timp, pre lîngă alte di ţiuni, l-am întrebuinţat pentru a completa un m[anu]s[cri]s al meu tulat *Officii Dioecesani Crisiensis Relatio, et respective demissa super regulatione Epfiscojpatum gr.-cath[oli]contm per Hungariam*

specie de Ep[iscojpatus Crisiensi, conformiter ad Ben. gr. Intimata ddto 27 *Mart.* 18 10 2Vr. 4935 *et* 28 *Aug. e.a. Nr.* 17.070, descris în Criş 10 febr. [1]811 prin Const[antin] Stanicii, vicariu g[ene]ral,/ din carea mi-au
299 lipsit punctele de la 119 pînă la 193, care defect l-am descris acolo, pe 9 coaie, din copia autentică a Bibliotecei ep[isco]peşti.

Acolo, în bibliotecă, între alte momentoase acte originali, de neamul nostru atîrnătoare, cari încă nu s-au publicat, se mai află şi protocolul orig[inal] ultim al ep[isco]pului Clain[3], în care sunt cuprinse cauzele abzicerei sale. Din acesta protocol încă n-a ieşit nimic la lumină. Eu am rugat pre ep[isco]p[4], ca, *ad fideles manus*[5], să mi-1 predeie pre oarecîteva zile, ca să-l aduc cu mine pentru decopiere, însă n-a voit, ci mi-a apromis că în primăvara venitoare, mergund eu acolo, mi-1 va da ca să-l decopiez şi să mijlocesc tipărirea lui în România[6], fiindcă în acest protoc[ol] se descoper toate intrigile mişeloase ale iezuiţilor. Eu, dară, însemnez d-tale singur aceasta, şi mai nainte, ca dacă aş muri eu p|nă atunci, să se ştie că este şi unde se află acest protocol.

Am rugat pre ep[isco]pul ca să mijlocească denumirea succesorelui său în scaunul din Lugoş. El a răspuns că gubernul pre cei naţionalişti nu-i voieşte, iară primatele e aplecat pentru V. Mihalyi[7], şi că cu ocaziunea convenirilor de acum la Dietă, se va nisui pentru complinirea acestui scaun.

Acum, mulţămind lui D-zeu şi d-tale că s-au dat publicităţei colecţiunea diplomatecă, din ale nemurit[orului] c[omi]te Ios[if] Kemeny[8] excerpta, şi esorînd graţia ceriului ca să viezi la mulţi ani cu fericire, pentru binele public al patriei şi al onoratei familiei d-tale, cu frăţească veneraţiune rămîn veneratei dfomniei] tale vechi sincer amic,

>9 9v

Ştefan.)

*Numele prenumer fanţilor] la Istoria Regim[entului] II gr. rom^*

1 Ilustr. d. Mihail Nagy[9],	can[onic] în Lugoş.	1 ex.	40	cr.
2 „ „ Andrei Liviu[10]			40	
3 Reverendisime d. Gavril Pop[11]			40	
4 „ „ Matei Chişu[12]			40	
5 „ „ Dumitru Mihăilescu[13] protopop			40	
6 Ilustr. d. Ioane Maior[14] consil[ier] şcol[ar] în pen[iune]			40	
7 Spec. „ Iacob Coşgarea căpitan			„ 40	
8 Subscrisul Ştefan Moldovan prepozit			1,20	
		10 ex.„	4f./00cr.„	

Iară pre partea mea mai adaug:

a) Pentru *Operele lui Com[elius] Tacit,*[15] trad. de G. Munteanu 2,80
b) „ *Bibliografia cronologică* de Dim. Iarcu[16] 1,70
c) „ *Femeile* de Iuliu Pderzani, trad. de Iuniu[17] 35
d) „ *încercări în literatură,* de I. A. Lapedatu[18] 1

5,85

Suma tot . . . . .10 f.v.

300

Prin *Ştef Moldov*

[1] în 1874 a apărut o operă a lui George Bariţ primită de public şi presă c deosebit interes. Este *Istoria Regimentului al II4ea românesc transilvan,* tipări Braşov. în pofida unor reuşite încercări ulterioare, scrierea lui Bariţ rămîne cea bună contribuţie la istoria grănicerimii nâsăudene.

[2] Jezvin, localitate în comitatul Timiş, plasa Rekâs. Azi satul Izvin, co Recaş, judeţul Timiş.

[3] Inochentie Mieu. Protocolul in cauză se păstrează azi la Biblioteca Filiale Cluj-Napoca a Academiei.

[4] Episcop greco-catolic de Oradea era Ioan Olteanu, transferat de ia Lug urma morţii lui Iosif Popp Szilagyi, in 16 septembrie 1873 (vezi *Diecesa Lug Sematism istoric...* Lugoj, 1903, p. 102).

[5] „La mînă sigură."

[6] Protocoalele lui Inochentie Mieu, documente copleşitoare pentru începutul cării naţionale a românilor din Transilvania, nu sînt publicate nici pînâ astăzi în gime. O parte a publicat Zenovie Piclişanu, in *Corespondenţa din exil a epis Inochentie Mieu Klein, 1746—1768,* Bucureşti, 1924. Anterior, protocoalele fu utilizate de Augustin Bunea, la alcătuirea frumoasei monografii — singura pînă az *Episcopul Ioan Inocenţiu Klein (1728—1751),* Blaj, 1900. Ideea lui Ştefan Mold din 1874, de a tipări aceste protocoale în *România,* rămîne încă un gest impresi pe linia realizării unităţii spirituale româneşti, înaintea celei statale.

[7] în acest pasaj simţim o lovitură sufletească asemănătoare celei prim două ori de canonicul-patriot Ioan Fekete Negruţiu, cînd a căzut de la func episcop al Gherlei (1865) şi de la aceea de mitropolit de Alba-Iulia şi Făgăraş. D se poartă între Ioan Olteanu, episcop — acum — de Oradea, şi în urma căruia pia Lugojului rămăsese vacantă şi marele prepozit de Lugoj, Ştefan Moldovan conducea efectiv eparhia din 1861, pe lingă episcopi ocupaţi cu orice în afara tre diecezei. Răspunzind că „gubernul pre cei naţionalişti nu-i voieşte", Ioan Olte excludea dintre candidaţi, în primul rind, tocmai pe prepositul său, Ştefan Mol cel mai merituos om din întreaga episcopie. Din răspunsul aceluiaşi câ „prima e plecat pentru V. Mihalyi'' reiese, apoi. că ierarhia catolică superioară a L tot se mai amesteca in treburile bisericii româneşti. *Victor Mihali de Apşa,* 1841— era fiul lui Gavril Mihali, deputat maramureşan in dieta revoluţionară maghiară 1848— 1849 (vezi *George Bariţ şi contemporanii său* V, Bucureşti, 1981, scrisori

de la Ioan Mieu Moldovan, nr. XVI, n. 9) şi apoi deputat, din nou, în Dieta Ungariei după 1860. S-a născut în Ieud, unde familia sa de vechi nobili maramureşeni deţine o situaţie de frunte.

[8] Vezi scrisorile XXIV şi XXVIII inel. notele.

[9] Despre canonicul Mihai Nagy vezi supra, scris. XVIII, n.3.

[10] Andrei Liviu Pop. Vezi scris. XVIII, n. 4.

[11] Canonicul Gavril Pop. Vezi scris. XV, n.4.

[12] *Matei Chişu,* 1816— 1876, originar din Recea, in comitatul Crasnei. Cu studii la Şimleul Silvaniei şi Oradea, Chişu a fost profesor la Beiuş (1841), preot profesor la Beiuş (1854), de unde apoi e chemat în rîndul canonicilor Episcopiei greco-catolice de Lugoj (1857). A ajuns pînă la gradul de canonic cancelar.

[13] *Dumitru Mihăilescu,* 1818— 1879, originar din Budinţi, în comitatul Timiş. Persoană cu o istorie aventuroasă: neunit, cu studii la Institutul teologic greco-orientaî din Arad, s-a căsătorit în 1839 cu o greco-catolică. A trecut apoi el însuşi la greco-catolicism, convertind şi locuitorii satului Budinţi la unire, între 1841- 1879 a fost preot şi protopop greco-catolic. La 11 august 1879 devine canonic la Lugoj, dar la 1 decembrie din acelaşi an moare la băile Buziaş.

[14] Ioan Maior (despre care vezi *George Bariţ şi contemporanii săi,* IV, Bucureşti, 1978, p. 334) fusese pensionat forţat din funcţia de consilier şcolar gubernial, în 1867, odată cu instalarea regimului dualist. Aflăm din această scrisoare că interesantul personaj transilvănean şi-a petrecut anii bătrîneţii la Lugoj.

[15] *Opurile lui Caiu Corneliu Tacit, traduse de Gavril I. Munteanu. Date în ţipariu sug auspiciile Societătei Academice Române, după decesul din viată a traducătoriidui,* Sibiu, 1871.

[16] Lucrarea lui Dimitrie Iarcu, *Bibliografie cronologică română sau catalog general de cărţile imprimate de la adaptarea imprimeriei, jumătate secolul XVI şi pînă azi, 1550-1873,* Bucureşti, 1873.

[17] Lucrarea germanului Iulius Pederzani, *Femeile,* tradusă de Iuniu, pseudonimul lui Ieronim Bariţ, fiul lui George Barit. O prezentare a traducerii vezi in *Transilvania,* VII, 1874, nr. 6, p. 75-76.

[18] Singurul volum antum de literatură al acestui talentat scriitor care a fost Ioan Al. Lapedatu: *încercări in literatură,* Braşov, 1874. Vezi despre el: Dimitrie Braharu, *Nuvela istorică în literatura română transilvană. Ioan Al. Lapedatu (1844 — 1878). Cu note bio-bibliografice,* Bucureşti, 1936.

[19] Adnotată: „1874. Ştef. Moldovan, Lugoş, 8 nov. Venită 11 nov. Răsp. 12 nov."

XXXVI

Lugoş, 24/11 [18174

Prea venerate d-le si amice I

Ca recercărei, în amicală epistola d-tale, despre momentele ultime ale p[roto]p[opu]lui Turcu [1] şi ale lui Baternai şi Simonici [2] cuprinse, după putinţă să poci corespunde, după ce în însemnăturile mele de revoluţiune rămase nu se aflâ nici o urmă, m-am întors cu rugare confidenţială către fr[atele] Negruţiu, canon[ic] în Blas, ca să-mi deie deslucirile celea necesarii. Şi aceasta am făcut din cauză pentru că dînsul au fost atunci p[roto]p[o]p în Cluş şi pentru că chiar dînsul,

acum 2 ani trecuţi, fiind eu la dînsul în cortel cu ocaziunea sinc
provinciale, mi-a enarat într-o seară despre această întîmpla
3-am asecurat că, în timpul acest critic, îi voi păstra secretul persoa
că şi d-ta încă vei şti aşa să-ţi întocmeşti eternizarea istorică
moriei acestora, încît d-sa nu va fi comemorat [3]. L-am rugat şi
aceea, ca să caute catalogul preoţilor gr.-cat. de către rebel
şi, în copie, să mi-1 trămită. Şi în cît despre unele date s-ar
şi nime din Blas nu ar putea să-1 chiarifice(?), să-mi notifice
30 l fontană, ca să recurg/ şi acolo. După ce voi primi răspuns de la fr
Negruţiu, te voi înştiinţa despre celea putincioase. în timp de
voi cerca la cuscrul meu, popa Nicolae din Cluş-Mănăştur [4] şi l
denia noastră d. Vaida şi la alţii, precum şi la părpntele] şi p[roto]
din Cătina, Io[an] Moldovan [5] ş.a. pînă ce voi afla adevărul pu
aşa să ţi-1 subministrez.

Şi, fiindcă la mişcămintele din a. [18]48 am luat şi eu par
prefect şi ca *adlatus* la administraţiunea C[omi]t[a]t[ului] Cetat
Baltă [6], am socotit ca din ziuariul vieţei mele să escriu pentru
celea adnotate de pe timpul acela, pînă cînd a trebuit să ies în
nia, cu documentele orig[inale] proptite [7]. Căci eu cuget că şi
îţi vor readuce în memorie multe din celea trecute, de pre
acela, parte publicate în *Gazetă,* parte în aceea neatinse.

Acestea ca răspuns preînştinţătoriu însemnîndu-le şi esorî
de la D-zeu tot binele, cu amoare amicală vă sărut şi rămîn vene
frate,

30 lv

Ş

(în celea confidenţiali şi, pînă una-alta, secrete)

N. B. M[itro]p[o]litul din Blas, cu d[ata] 31 1. tr. N, 3265
la Ordinar[iatul] de aici, în copie, scrisoarea ministr[ului] de
d[ata] 27 1. tr. N. pres[idial] 1486, în carea impută că o pa
semnată a clerului gr.-cat. transilvan e în contra intenţiunilor
niului, şi îi impune ca să-i pedepsească cu subtragerea subs
împărătesc. Şi, deodată, comunică m[itrojp[o]litul şi răspunsul
d[ata] 31 1. tr. N. 3265, în carea arată a fi delaţiunea fals
cler[ul] tran[silva]n g[reco]-c[atolic], afară de ţinuta sa pasivă,
şi fidel Guber[niuluL, şi cere specificarea nominală a vinovaţilor

Oare trimisu-s-au şi la OrdinfariatuL gr[eco]-or[iental] di
asemenea ceva?

Aşa, vezi, într-o mînă ţine ovăsul şi într-alta sbiciul, numa
omoare voinţa naţională;şi amerinţă cu casarea subsidpuluil era
302 cu expunerea proiept[uluf despre îmbunătăţirea clerului! [8]/

i Vasile Turcu, protopop greco-catolic de Cătina, erou al Revoluţiei de
1849 din Transilvania. A fost spînzurat de unguri lingă satul Someşeni-Cluj,
tombrie 1848. *Vezi George Bariţ şi contemporanii săi,* III, Bucureşti, 1976, p.
200-20":

[2] Alexandru Bătrîneanu şi Vasile Simonis, eroi ai revoluţiei, morţi pe aceeaşi spînzurătoare cu două săptămîni înaintea lui Vasile Turcu.

[3] încă din 1850, George Bariţ a început să adune date despre revoluţionarii ucişi de unguri la Cluj în 1848, printre care cei mai de seamă erau prefectul Alexandru Bătrîneanu, tînărul tribun Vasile Simonis şi protopopul Vasile Turcu. în două corespondenţe din 1850, Ioan Fekete Negruţiu, protopop greco-catolic al Clujului în timpul revoluţiei şi după aceea, îi împărtăşeşte lui Bariţ informaţii despre tragediile din octombrie 1848 (vezi *George Bariţ şi contemporanii săi,* **III,** p. 138— 156). Acum, în 1874, Bariţ încearcă să afle date despre acelaşi lucru de la Ştefan Moldovan, care în perioada respectivă avea atribuţiile de prefect revoluţionar în apropierea Clujului. Lucrurile revin însă, după 24 de ani, tot la Fekete Negruţiu, acum canonic la Blaj. în necunoştinţa celor două epistole din 1850, dar ştiind că Fekete Negruţiu, care a asistat la execuţii, este cel mai în măsură să răspundă dorinţei lui Bariţ, Moldovan **îi** scrie acestuia la Blaj, cerîndu-i informaţii despre executarea celor trei. Fekete Negruţiu răspunde, într-o scrisoare detaliată din 1 decembrie 1874, publicată de noi în *George Bariţ şi contemporanii săi,* **III,** p. 200—207. Ca să păstreze „anonimitatea" lui Fekete Negruţiu, Ştefan Moldovan i-o trimite lui Bariţ copiată de mîna sa. Bariţ a tipărit scrisoarea în *Transilvania,* **VII,** 1874, nr. 6, p. 61 — 64, mai apoi în *Părţi alese din istoria Transilvaniei.* **. .,** **II,** Sibiu, 1890, p. 272 — 280. Scrisoarea lui Fekete Negruţiu, în copia lui Ştefan Moldovan, este cel mai fidel izvor despre execuţiile de la Cluj din toamna anului 1848.

[4] Nicolae Pop era, la **1848,** preot greco-catolic **în** Cluj-Mănăştur. El i-a însoţit, **în** calitate de confesor spiritual, pe Alexandru Bătrineanu şi pe Vasile Simonis pînă sub stîlpul spînzurătorii (vezi *George Bariţ şi contemporanii săi,* III, p. 207, n.2).

[5] Nu ştim dacă a apelat „la rudenia noastră d. Vaida" din Cluj. De la Nicolae Pop **n**-a primit răspuns decît tîrziu (vezi scris. XL), cel solicitat fiind bolnav (vezi scris. XXXVIII). Cît despre protopopul din Cătina, Ioan Moldovan, acesta părea la un moment dat că „tace tăcerea peştelui". Pînă la urmă, răspunde şi el (vezi-i scrisoarea infra, în notele scrisorii XXXVIII.) A primit şi o scrisoare de la protopopul Clujului, Gavril Pop, datată 25 decembrie 1874 *[Ibid.,* p. 207, **n**.2), în care acesta îi comunică rezultatele investigării matricolelor celor executaţi în 1848.

[6] Vezi Coriolan Suciu, *Un erou din 1848. Protopopul Ştefan Moldovan din Mediaş,* Blaj, 1933, p. 40-45.

[7] Este, fără îndoială, cea mai importantă dintre scrierile lui Ştefan Moldovan; *Extras din zioarul vieţii mele de la 15 martie 1848 pînă la 18 ianuarie 1849,* publicată **în** *Transilvania,* VIII, 1875, nr. 7, p. 76-79; nr. 8, p. 91-94; nr. 9, p. 97-100; **nr.** 10, p. 113-115; nr. 11, p. 129- 132; nr. 12, p. Î37- 139; nr. 13, p. 149—151: **nr.** 14, p. 157— 160; nr. 15, p. Î65— 168. Totodată, Ştefan Moldovan îi comuuică lui Bariţ un mare număr de documente din 1848— *1849,* pe care acesta le publică bucuros **în** *Transilvania,* specificînd că multe sînt din arhiva Comitetului Naţional Român, care s-a pierdut cu ocazia cuceririi Sibiului de către oastea lui Bem, în martie 1849 *{Docmnente historice din 1848 et 1849,* în *Transilvania,* VII, 1875, nr. 17—20, 22 — 24; IX, 1876, nr. 1-7; 9-22).

[8] Adnotată: „1874. Ştef. Moldovan, Lugoş, 24 **nov.** V[entil] 27. Rfăspuns] 30".

XXXVII

Lugoş, 31/1 [18]75

Prea estimate d-le şi amice !

Mai nainte de ce aş trămite scriptele pentru lămurirea unor întîmplări din a. [18J48[1], fac cunoscut cum că pentru ferficitull V Tur CU fost p[roto]p[o]p în Cătina, mi-au sosit scrisori de la Blas[3] şi de

la Cluş[4] şi mai aştept de la Cătina şi de la cuscrul meu Nic[o] Pop din Cl[uj]-Mănăştur, care a fost spiritualul Bătrîneanului şi a Simonis[5]. Şi am sperare firmă că, cît de în grabă, îmi vor răspun ce de nu ar face, totuşi celea mai necesarii acum sunt lămurite.

Ce se ţine de escrierea din zioariul vieţei mele de pe a. [18 notez că, după ce l-am conferit cu actele din acel an cari mi-au rămas de risipitoarele mîni ale revoîuţiunei, l-am aflat în multe de tuos, în altele, familiari, prea extins. Şi aşa, m-am apucat de lu din nou, şi periodul acesta, preste aşteptarea mea, a crescut în comp ţiune pînă la 10 filere[6]. Acum rămîne să-1 purizez, şi aşa, să-1 stră la d-ta spre a fi întrebuinţat în seria istorică a acelui an fatal[7]. I cer indulginţă de oarecîteva zile, în trebi de acestea, ca să-mi
303 mînă de ajutoriu la scrisoare. Şi apoi, voi străpune toate ce preamintite./

Oare actele însuşi, mai ales celea de la Comitetul Naţionale c mine îndreptate, unde să le depun?[8] Să le mai ţin la mine? le trămit la d-ta? Ori să le aşez la Biblioteca diec[ezană] de a Sau...

La *Gazeta TranfsilvaJniei* şi la *TranfsilvaJnia,* în una din z sărbătorilor, după ce voi aduna banii de la prenumeranţii cunos voi trămite preţul corespunzătoriu. Iară pentru *Ist[oria] Regime lui] Il-le*[9], cei 20 crăiţari în plus am socotit a-i culege cînd împărţi cartea.

Despre ep[isco]pul Lugoşului, după cum am presimţit, aşa mtîmplat[10]. D-zeu să deie ca prevederile d-tale să se prefacă c ca dînsul să fie unul din părinţii naţiunei noastre, de cei tari şi părăsite!

Cu acestea, din adîncul animei mele poftind sărbători desf şi An Nou fericit, d-tale şi la toată familia d-tale, cu amoare am îmbrăţoşîndu-te, rămîn prea estimatei d[omniei] tale vechi amic,

303v *Ştefa*

[1] Vezi scris, anterioară, n.3 şi ".

[2] Scris, anterioară, n. 1.

[3] De la Ioan Fekete Negruţiu (vezi scris, anterioară, n. 3).

[4] De la protopopul Gavril Pop (scris, anterioară, n.5). Vezi şi infra, scris. XXX

[5] De la parohul Nicolae Pop din Cluj nu va primi răspuns. Răspunsul lui Moldovan, protopopul din Cătina vezi-î infra, scris. XXXVIII, in note.

[6] Scris, anterioară, n.7.

[7] încă de la începutul apariţiei *Transilvaniei,* Bariţ s-a preocupat de adu şi tipărirea a cît mai multe documente despre faptele românilor transilvăneni la Cu fiecare an, numărul acestor documente şi importanţa lor cresc. Impresionan

pomelnicul nominal a aproape tuturor românilor ucişi de unguri în 1848— 1849. **Pomelnicul** a fost întocmit de Artemiu Publiu Alexi **şi** s-a publicat în *Transilvania,* III, 1870, nr. 19-20, şi IV, 1871," nr. 4-13. Cuprinde numele a 4843 de victime din 6 comitate.

[8] Le-a trimis lui **Bariţ.** care le-a publicat **in** *Transilvania* (vezi scris, anterioară n.7).

[9] Vezi scris. XXXV, n. 1.

[10] Decurgea, tocmai, procesul de numire a lui Victor Mihail de Apşa **(vezi scris.** XXXV, n. 7) ca episcop greco-catolic al Lugojului. A fost numit printr-o diplomă regească din 25 noiembrie 1874, preconizat de Papa de la Roma la 21 **decembrie** 1874, şi hirotonit **la** Blaj, **in** 14 februarie 1875, **după** data acestei scrisori. Instalarea lui la Lugoj s-a făcut in [7] martie 1875.

[11] Adnotată: „18[7]5. **Ştef. Moldovan,** Lugoş, 3 ian. R[ăspuns] 12 **ian."**

XXXVIII

Lugoş, 28/1 [18]75

Venerate d-le şi amice !

în estimată scrisoarea d-tale din 12 l.c. îmi daţi voie ca să reţin procentul de la *Ist[oria] Reg[imentidui] al Il-le r[omân]* [1] — pentru carea bunăvoinţă mulţămesc ! —, însă nu m-am putut folosi de aşa ceva, fiindcă a trebuit să solvesc la poştă, cu portul, şi cei 2 f[lo Tini, sau cîte 20 c[răiţa]ri adaus la 10 exempl[are]. însă puteţi aceea face în computul cu sasul avînd, cu care sumă apoi veţi putea acoperi preţul oarecăria cărţi, carea veţi avea bunătate a-mi trămite cu cărţile pentru cari în 8 noiem[brie] am suşternut 6 f[lo]rini.

Acum, însă, cu poşta de astăzi — şi cam tîrziu! — am expeduit extrasul apromis din zioariul vieţei mele, de la 15 mart. [18^48 pînă la 18 ian. [18]49, în 12^2 coaie în 4-to, căruia am alăturat şi documentele de el ţinătoare, de la N. 1) pînă la 79) însemnate [2]. Extrasul, după sunetul preambulului „îl ofer Asociaţ[iunei] noastre tran[silva~ne, şi vă rog a-1 întrebuinţa cum veţi afla mai bine". Eu am întreţăsat şi unele personali şi de ale familiei mele, căci viaţa mea publică a fost în legătură strînsă cu cea privată. Acelea, însă, se pot trece cu ve-
304 derea. Am mai/adaus oarecîteva documente de pe timpul de la"" 15 mart. începînd, pînă cătră luna lui noiem[brie], cari nu le-am amintit în zioariu. Şi, cu acestea, de pe timpul acela tot ce am avut păstrat de revoluţiune, acum am străpuns.

Am mai închis şi copia scrisoarei fr[atelui] Negruţiu şi un extras din scrisoarea protopopului din Cluş, G. Pop, şi acestora am adaus şi un elench despre cei omorîţi, cari se amintesc în documente, esimînd pre cei omorîţi în atacul de la Neşlac [3].

De la cuscrul Nicolae din Mănăştur, fiind greu bolnav, n-am put să primesc răspuns, iară p[roto]p[op]ul din Cătina tace tăcerea peştelu

Ziua împuşcărei popei Roth nu o am pus, din cauză că nu a între cărţi broşura despre ultimele momente ale vieţii lui [5].

Timpul dejustiţierii lui Bătrîneanu ş.c.l. şi a p[roto]p[opu]lui [6] se compute după Cal[endarul] Greg[orian], prin urmare, după xe s- tipărit, 3 şi 22 opt[ombrie] sunt a se converti în 15 opt[ombrie] 3 noiem[brie] c.n., şi pentru feciorul popii din Nasna [7] a se pune 4/ opt[ombrie], precum arată documentele.

Asociaţpunea] tr[ansilv]ană a provocat ca cei ce posed gazet şi ziarele româneşti din anii trecuţi să i le ofereze. Eu le am de pe m mulţi ani, însă le lipsesc unii n[ume]ri, şi îs în cruda., Cînd, dară şti că alţii n-au observat la această provocaţiune, eu bucuros le preda toate de tot soiul, esimînd *Foaia pentru minte,* carea am voie — de
30^v mai trăi — să o leg şi să o păstre/z pînă ce voi fi în viaţă.

Noutate avem că fr[atele] Nagy [8] a refuzat îmbierea de a fi dec rat cu tit[lul] de abate onor[ific] şi aşa, aceea s-a dat fr[atelui] Livi cu titriul] Abaţiei nou erecte (oare cînd?) între Ungaria şi Polon

Ep[isco]pul Mihalyi nu se va consecrea, pînă nu i se va adju reşedinţa [10]. Pentru adjustare încă nu s-a despus nimic p acum.

Cu acestea, esorîndu-vă de la D-zeu toată darea cea bună, rugind răspuns despre primirea celor trămise, spre a mea linişte, adîncă frăţească veneraţiune rămîn veneratei dfomniei] tale ve amic,

Şt. Moldovan m.
prepos

N.b. Cînd era să închid această epistola, cu poşta mi-a sosit răsp sul de la Cătina [11], care aci în copie îl alăturez. D-zeu să te ţină, ai deşteptat inimile ca să cerce celea din trecutul proxim ! Dacă în viaţă numai despre dejustiţiarea persoanelor renumite sunt de at păreri, apoi ce ar fi după moartea contemporanilor? Acum să an zăm după calendfar]: 3 opt[ombrie] c.n. "1:848 e marţi, însă edic lui Toldalagi de persecuţiune are dat 5 opt[ombrie], iară 15 opt[omb c.n. corespunzător] la 3 opt[ombrie] c.v.e duminecă. Dacă, da
305 s-au dejustiţiat joi Bătrîn[eanu] cu Simonis, atunci a trebuit să aceasta sau în 12 opt[ombrie], înainte de Adunarea de la Agyagfal din 15 et 16 opt[ombrie], sau îndată după aceasta, joi în 19 o [ombriel însă fr[aţele] Fekete [13] zice că în 20 opt[ombrie] a reînt

acasă, şi ziua o pune pe joi, ce nu stă, că 20 opt[ombrie] a fost vineri. Mai încolo, scrisoarea de la Cătina zice că au prins pe Turcu luni în 24 opt[ombrie], ce nu stă, că 24 a fost marţi, şi că nu în joia aceea următoare, ci în cealaltă l-au spînzurat. însă joi cade în 2, iară în 3 noiem[brie] c.n. e vineri; atunci e tîrg de ţeară la Cluş.

Deci, pentru Turcu, eu socotesc că într-adevăr la tîrg l-au omorît, dară [nu] joi, în 2 noiem[brie], dară în 3 noiemfbrie], vineri. De aci, ar fi să se rectifice 3 noiem[brie] c.n., vineri. Iară pentru Bătrîneanu să se observeze documentul d-lui Axente[14], care zice că în 28 sept. c.v. sau în 10 opt[ombrie] c.n., *marţi,* l-au prins, şi că în 12 opt[ombrie], joi, prea de grabă l-au spînz[urat], cu Simonis împreună. Iară în 3/15 s-a putut, de cumva nu s-au genat a spînz[ura] *dumineca.* Iară. joia venitoare e 19 opt[ombrie], despre carea joi zice fr[atele] că a venit acasă din vizitaţiune şi că atunci, cu oarecîteva zile mai nainte
305v au fost spînzuraţi./

[1] Vezi supra, scris. XXXV, n. 1.

[2] Curînd, în *Transilvania,* VIII, 1875, nr. 6, p. 64, Bariţ anunţa cu bucurie recepţionarea importantului „ziuariu" al lui Ştefan Moldovan: „Venerabilul domn Ştefan Moldovan, canonic şi prepozit în Lugoş, ne suprinse zilele acestea în modul cel mai plăcut cu un extras istoric scos pe 83 paginie 4° din ziuariul vieţii sale, pe timpul dintre 15 marţiu 1848 pînă în 17 marţiu [sic, recte 18 ianuarie — n.ns.] 1849". Va urma apoi publicarea, împreună cu documentele (vezi scris, anterioară, nota 7.

[3] Vezi scris. XXXVI—XXXVII, inclusiv notele.

[4] Va primi răspuns şi de la protopopul din Cătina (vezi mai jos scrisoarea).

[5] Stephan Ludwig Roth a fost unul dintre entuziaştii sprijinitori ai revoluţiei românilor transilvăneni de la 1848— 1849. El împărţea cu Ştefan Moldovan administraţia Comitatului Cetatea de Baltă,, unde l-a surprins arestarea de către oastea lu Bem. Condamnat de către un tribunal „revoluţionar" unguresc ad-hoc, vrednicul cărturar sas a fost împuşcat la 11 mai 1849 pe Cetăţuia oraşului Cluj. „Broşura" pomenită este evocarea lui Georg Hintz, *Die letzen Legensmomente des am 11 Mai 1849 in Kia.itsenburg hingerichteten Meschner Pfarrers Stephan Ludwig Roth,* Braşov, 1850, o carte de 23 pagini.

[6] Despre Alexandru Bătrîneanu, Vasile Simonis şi protopopul Vasile Turcu vezi supra, scris. XXXVI—XXXVII, inel. notele.

[7] Este vorba de studentul Alexandru Ţicudi, de fapt fiul protopopului din Dîmbu, în comitatul Cojocna, judecat şi spînzurat şi el de către unguri, la Cluj.

[8] Canonicul lugojan Mihail Nagy, despre care vezi supra. scris. XVIII, n. 3.

[9] Canonicul Andrei Liviu Pop, despre care vezi scris. XVIII, n. 4.

[10] Vezi scris, anterioară, n. 10. Instalarea lui Victor Mihail de Apşa la Lugoj ca episcop are loc in 7 martie 1875. Reşedinţa lui se va „adjusta" abia in 1879 (vezi *Diecesa Lugoşului. Şematism istoric...,* p. 106).

[11] De la protopopul Ioan Moldovan, solicitat să-şi amintească despre prind şi uciderea lui Vasile Turcu, înaintaşul său în scaunul protopopesc al Cătinei şi n a sa (vezi scris. XXVI, n. 5). Iată textul scrisorii primite din Cătina, şi care se trează alături de această scrisoare la B.A.R. m.s. rom. 999, f. 306 r):

„Copie Cătina în 24 ianuar 1

P.P.

La prea stimata confidenţiale s[cri]ptă a d[umnea]-v[oast]re din 15/ 12 a.tr. iau voie a răspunde următoarele:

în matricula repausaţilor parohiei Cătina, zioa morţii fericitului Vas[ile] Tu odinioară p[roto]p]op] în Cătina, nu se află indusă, dară după cum spun oamenii 24 oct. a fost prins, adecă în una luni dimineaţa. Executarea, însă, n-a urmat în aceea, ci în joia următoare, adecă în 3 noiemfbrie], pînă atunci fiind legat la C comitatului de stîlp, unde, bătut, i-au scos un ochi. Şi aşa, orbit de un ochi, dejustiţiat.

Cu dînsul au fost prins din Cătina numai unul, cu numele Lumperdean Grig Acesta însă n-a fost ucis ci, după intrarea lui Urban în Cluş, eliberat, s-a reîn acasă.

Lila a fost măritată după Fekete Jânos. Nu mai trăieşte. Faima că ar fi de pe tatăl său la unguri nu stă. în Cluş petrecea Mani (Mimi), măritată după Io[sif Şuluţiu, notariu la Tribunalul regesc.

Pe Bătrîneanu l-au chemat Alexandru, fecior de cantor din Balda, frate d cu Grigore, fost profesor în Blas, împuşcat prin unguri în otarul Năsalului. în u numele de botez a lui Simonis nu am putut să-l aflu. El a fost din Cristelec fec unei preutese văduve. S-a dejustiţiat cu Ales[andru/Bătrîneanu, îa Cluş.

După acestea, cu toată stima sum ....

Ioane Moldovan
v[ice] p[roto]p

[12] Adunarea secuilor de la Luţiţa, în urmă căreia s-a abătut pustiirea as satelor româneşti din Cîmpia Transilvaniei.

[13] Canonicul Ioan Fekete Negruţiu, informatorul lui Moldovan despre evenime din 1848 (vezi scris. XXXVI, n. 3).'

[14] Vezi Ioan Axente Sever, *Răspuns la Cartea Neagră,* Braşov, 1

XXXIX

Lugoş, 6/2 [1

Mărite şi prea stimate d-le şi amice !

Cu nepreţuită scrisoarea d-tale din 31 1. tr., tot în 4 1. c. am pr şi cărţile trămise. Eu nu poci înfrînge voia animei — aşa de nobil a d-tale, şi astăzi, cu ocaziunea tîrgului de ţeară, fiind feciorul la mine, i-am şi dat din celea în 2 exemplare trămise cîte unul, a se desfăta în amintirea de d-ta şi a se ruga la altariul lui D-zeu pe

pacea, sănătatea, viața îndelungată şi bunăstarea d-tale şi a întregei veneratei familiei d-tale.

Că mi-ai comemorat despre zioariul *Beserica ortod[oxă] română*[1] îți mulțămesc, şi mă voi nisui a mi-1 procura, trămițînd la d-ta, cît mai în grabă, prețul anuale de 5 f. 30 cr.

Pentru publicarea epistolei fr[atelui] Negruțiu sub numele lui, răspund că eu, cînd l-am fost rugat ca, confidențialminte, să încunoştințeze despre acelea ce ai binevoit a mă întreba, am pus acea condițiune de tăcerea numelui[2], care şi d-ta mi-o ai fost atins în scrisoarea către mine îndreptată. Eu, însă, i-am răspuns că i-am primit epistola şi că originalul i-1 păstrez la mine, în suvenire, şi numai/copia ei o trămit
307 la d-ta[3]. Dînsul, de atunci, mai scriindu-mi unele şi altele, nu a pus condițiunea de tăcerea numelui, şi aşa, socotesc că se poate publica întocma, căci sperarea de ep[isco]pie doară a apus într-însul.

Punctul cu Lila e mai delicat, aflîndu-se ea în viață, şi pe la sora sa cea mai mică, Mimi, în Cluş — de nu cumva s-a măritat acum de curînd —, fiindcă fiul meu spune că i-a referat socru-său, popa Nicolae din Mănăştur că, de cîte ori o întreabă cineva despre cercustarea aceea, de atîtea ori plînge şi tace. Ea a îmbeut de la mamă-sa ura contra tatălui ei, din cauza veche d-tale cunoscută, de cînd, adecă,, s-a ținut asupra bărbatului său procesul cel defăimătoriu de onoarea familiei, că aceasta ar fi îngreoat pe o nătăntoacă de servitoare de la casa sa, la care proces mi se împare că au fost investigatori p[roto]p[o]~pii Ios[if] Maior din Sîmărtin şi Şt[efan] Moldovan din Pintic, carea înaintea comisiunei se zice că l-ar fi agrăit: „Dar.. .pentru D-zeu, au nu sum eu destul de zdravănă şi frumoasă? Au, doară, te-am respins vreodată, de te-ai dejosît la atîta şi ai adus defăimare asupra
307v fetelor tale si a casei noastre?!...*" ş.c.l. (acestea să fie între noi)[4]./

Acum am fost început a-mi descrie călătoria mea din septem[brie] a. tr. pe la Beiuş, la fiii mei întreprinsă (căci socotesc că ți-i cunoscut cum că fratele cel mai mare al ep[isco]pului Olteanu[5] e jinereie meu), însă mă întrerumpe acum comisiunea primită de la ep[isco]pul Mihalyi[6], ca să priveghez şi conduc pregătirea reşedinței sale. îmi scrie că se va duce la Blas, în săptămînă venitoare, la sînțire, însă nu spune zioa. Ci fr[ațele] Negruțiu îmi scrie că i-a spus m[itro]p[o]litul că sînțirea se va întîmpla de mîne într-o săptămînă, adecă în 2/141. c.[7]

Cu acestea, rennoindu-mi mulțămirea pentru multe faceri de bine, de atîtea ori către mine arătate, cu toată simțirea amicală a animei mele te îmbrățoşez şi rămîn vechiul amic,

30£

Ştefan.j

[1] *Biserica ortodoxă română,* principala publicație a confesiunii neunite din România, a apărut la Bucureşti începînd din 1 octombrie 1874.

[2] Vezi scris. XXXVI, inel. nota 3. Dorința canonicului Ioan Fekete Negruțiu ca numele lui să nu fie pomenit în legătură cu avocarea atrocităților de la Clui din toamna anului 1848 va fi îndeplinită.

[3] într-adevăr, noi am publicat scrisoarea (vezi *George Bariț şi contemporanii*
III, p. 200—207) după copia lui Ştefan Moldovan. Originalul de mîna lui _Fek
Negruțiu nu-1 cunoaştem.

[4] Pasajul narează un eveniment din viața conjugală a protopopului Vasile Tu
din Cătina, spînzurat de unguri în octombrie 1848 (vezi scrisorile anterioare). Lil
Mimi înțelegem că sînt fiicele celui executat.

[5] Ioan Olteanu, episcop greco-catolic al Lugojului, despre care vezisupra, s
XIX, n. 4.

[6] Victor Mihail de Apşa (vezi scris. XXXV, n. ").

[7] Ziua hirotonirii, la Blaj, a lui Victor Mihail de Apşa ca episcop al Lugoj
a fost 14 februarie 1875 (9 zile după această scrisoare). Vezi *Diecesa Lugoşului. Şema*
istoric, p. 103.

XL

Lugoş, 20/2 [1

Mărite domnule şi amice !

Fiindcă cuscrul meu, popa Nicolae, parohul din Cluş-Mănăştu
din dec[embrie] a. tr. pînă în 14 1. c. au fost cuprins de un morb g
din care acum providența divină l-a mîntuit, aşa, el n-a putut
punde mai degrabă la recercarea mea pentru propuşii dejustițiaț
a. [1]848, decît numai în 18 1.c.

în această epistolă, pretrimițînd unele şi altele, familiari, ada
acestea:

„Eu, cereînd scrisorile, aflai epistola... d-tale pentru națiu
noastră foarte interesantă, la a caria cuprins. . . mă grăbesc a răspu
exact, precum reminiscența mă ajută.

Pre Alesandru Baternai şi pre Basiliu Simonis i-au prins honv
în Bărăi, în 28 sept. st. v. şi, escortîndu-i la Casa comitatului din C
i-au legat la stîlp cu feare, unde au fost dețînuți pînă în 1 *octom. st*
care a fost una zi de *vineri* cînd, la 9 oare cetindu-li-se delibera
după provocarea comitelui suprem Paul Matsksi, m-am dus la d
309 pentru pregătirea de moarte, eu şi capelanul/ Cluşului, Vlad nu
Baternai n-a voit a se mărturisi, nici cumineca, zicînd aperte că
nevinovat, prin urmare nici în viața aceasta, nici în cealaltă nu
ierta nedreptatea ce au făcut şi fac ungurii cu dînşii. Bas[iliu] Sim
s-a mărturisit şi cuminecat, după care, pe 'fiecare cu cîte un preot l
el, l-au pus în cîte un car. Şi aşa, intru petrecerea mulțimei de po
i-au dus pe ulița Kulsokozep către Someşfalău şi, între otarele Clu
lui şi a Someşfalăului, într-un deluț către amiază zi, sau de-a drea
mergerei, în depărtare din drumul țerei şi a comunității Someş-Sa
de una puşcătură, unde după dezlegare i-au spînzurat.

însă este de însemnat că Al. Baternai sau Bătrîneanul pînă în fine nu şi-a perdut prezenţa căci, cu toată audacia, cînd l-au suit pe scară, de a-l sui la vîrful lemnelor, a strigat:[3] «Să trăiască naţiunea română şi să pieie cei magiară !»[2]

Că cu 1 oct. st. v. s-au spînzurat ambii prenumiţi documentează şi protocolul morţilor din Cluş, pre care l-am cercetat şi eu în zioa de ieri şi am aflat scris: *Diebus Octobris 1mis Alexander Baternai e Balda sepultus este per Nicolaum Papp* etc.[3]/

309v Deci părintele Chifa[4], d[omnul] protopop, şi d. Silaşi[5], cuvintele „Diebus Octobris 1mis " aşa le-au înţeles, ca şi [cum] în zilele celea dintîie ale lui oct. s-ar fi întîmplat spînzurarea lor, necumpănind că scriitoriul a voit a însemna 1-e oct.

Baternai[6] a fost teolog dintre cei ce s-au sculat contra episcopului Lemeny[7]. El a fost din Balda, fiul cantorului de acolo[8]. De la [1]845, de cînd a depus reverenda, ce cuprindere a avut, nu ştiu[9].

Despre Simonis nu ştiu nimic.

Pe protopopul Basiliu Turcu l-au spînzurat în 23 oct. st. \\, care zi e sîmbătă a 4-a noiem[brie] st. n.[10] Adevărul acesteia îl proptesc cu aceea că amintitul p[roto]pop în zioa tîrgului, carea cade în 2 noiem. st. n. (fiindcă 1-e noiem[brie] e sărbătoarea tuturor sfinţilor) au fost adus şi legat la stîlp, în mijlocul Curiei comitatului, cu 12 români deodată. Cu aceşti români ce s-a întîmplat, nu ştiu, căci pre acelea timpuri preoţii româneşti nu cuteza a îmbla prin Cluş, pentru batjocurile celea mari cari le punea ungurii pre dînşii.

Eu am mai fost a doua oară la 3 inşi şi a tria oară la 5 inşi, de i-am pregătit creştineşte, în zioa de spînzurarea lor, fiind toţi români. Aici, la Cluş, au spînzurat mai mulţi, pre cari Alexandru Arpadi,
3 10 ca capelan în Cluş devenit, i-au pregătit./ în Felekvâr[11], citadela duşului, au puşcat foarte mulţi, între cari a fost şi Ales[andru] Cikudi, teologul[12],

Despre altele, cu securitate a notifica, memoria nu mă ajută."

Aici termineazā cu notificarea sa despre celea preînsemnate.

Eu încă, amăsurat promisiune! cătră mărita d[omnia] ta făcute, o suştern şi aceasta, spre a se adauge la celealalte — despre această tristă întîmplare — mai nainte trămise epistole, cu acea opiniune, cum că în loc de 3 opt[ombrie] c. v., carea zi în a. [18]48 a fost duminecă, să se primească 1/13 opt[ombrie] *ca vineri,* zi de patimi, pentru dejustiţiarea lui Bătrîneanu et Simonis. Iară pentru p[roto]p[opu]l Turcu încă ar fi bine dacă ar rămînea vineri în 3 noiem[brie], însă de cumva au fost deţinuţi la stîlp pînă a 3-ia zi, de sine urmează 4-a noiem[brie], sîmbăta morţilor.

Cu aceasta, însemnînd că pre iarnă grea mergînd la Blas, d
martore la sînţirea ep[isco]pului Mihalyi, nici acum nu mă aflu î
statul normal al sănătăţii, însă încredinţîndu-mă lui D-zeu, te îmbră
3i0v tosez si rămîn măritei dfomniei] tale vechi amic,

Şt. Moldovan

[1] Nicolae Pop (vezi scrisorile anterioare, XXXVI—XXXIX).

[2] Din tot ceea ce se cunoaşte despre ultimele zile din viaţa primului prefect romă mort la 1848 – „eroul numărul unu al revoluţiei din Transilvania" —, această scrisoa conţine informaţiile cele mai valoroase şi mai exacte în amănunte. Nicolae Pop, în cal tate de preot confesor, a fost singurul român care a stat *în mod obligatoriu* lîngă Al xandru Bătrîneanu, pînă **în** clipa morţii. Martorii oficiali unguri nu aveau vreun inter să scrie despre amănuntele jertfei de la Cluj, iar ceilalţi români, poporul adunat ca orice execuţie, era ţinut departe, de către soldaţi. Ne aflăm, deci, în faţa celui **m** preţios document despre tragicul sfîrşit al prefectului Cîmpiei.

[3] „în ziua de 1 octombrie **a** fost înmormîntat Alexandru Bătrîneanu din Bald de către Nicolae Pop."

[4] Grigore Chifa era, **la** 1875, protopop greco-catolic al Clujului.

[5] Grigore Silaşi, care era profesor de limba şi literatura română la Universitat din Cluj.

[6] „Baternai" era o poreclă din studenţie a prefectului Bătrîneanu. Numele era Alexandru Chioreanu. însuşi numele **cu** care a intrat în istorie, *Bătrîneanu,* e decît o traducere a poreclei „Baternai".

[7] Vezi *George Bariţ si contemporanii săi,* III, **p.** 36–39.

[8] Ştefan Pascu, *Op. cit.,* p. 7.

[9] A fost profesor **în** Ţara Românească, alături de Ioan Axente Sever şi Co stantin Romanu Vivu, care **au** trecut deasemenea Carpaţii în urma conflictului episcopul Lemeni (vezi *Op. cit.,* **p.** 19—22).

[10] Vezi scrisorile anterioare.

[11] Cetăţuia de azi.

[12] Vezi scris. XXXVIII, n.7.

XLI

Lugoş, 3/5 [18

Christos a înviet!

Prea venerate d-le şi amice !

Minunate sunt lucrurile lui D-zeu carele a despus ca d-ta, cu gra şi înţelepciune înfrumuseţat, să fii ziua norul şi noaptea stîlpul de pentru conducerea din aservirea amară a naţiunei noastre! Lui D- dă muiţămită sufletul meu, cu animă umilită, pentru că s-a îndu a vă păstra scumpă viaţa, carea se luptă pentru adevăr şi drepta şi îl rog cu pietate ca şi de aci înainte să vă păstreze întreg, sănă şi onorat şi sub pacea sa cerească, scutit la mulţi ani fericiţi, pînă veţi împlini misiunea de a duce pe naţiunea noastră în pămîntul ap misiunei.

Cu acestea cugetări vă întimpin spre ziua onomastecă a prea veneratei] d[omniei] tale, şi vă mulţămesc de consideraţiunea singularie arătată cătră mine, prin publicarea zioariului vieţei mele din anul fatale [1]. E drept că unii mă intimida că această publicare îmi poate cauza neplăceri, însă eu le-am răspuns că sum rezolut la minimul: subtragerea competenţiei, şi la maximul despărţirei de corp. Iară alţii,
311 cari au fost mai de aproape iniţiaţi în/ evenimentele de atunci, în giur de mine întîmpiate, trămit scrisori adeveritoare că, cîte se publică, toate sunt adevărate şi îmi revocă în memorie toate cercustările cari — din cuviincioase prevederi — le-am trecut cu vederea.

Cu acestea, pre lîngă cei mai sinceră amicală îmbrăţoşare, cu adîncă estemaţiune rămîn prea vener[atei] d[omniei] tale vechi amic,

3 11V *Şt. Moldovan* [2]./

[1] Este vorba de scrierea memorialistică, a ini Ştefan Moldovan, *Extras din ziarul vieţii mele de la 15 martie 1848 pînă la 18 ianuarie 1849* (vezi scris. XXXVI, n. 7.)
[2] Adnotată: „1875. Prepozitul Ştefan Moldovan. Lugoş, 3 mai, v[enită] 6; rjaspuns 7".

XLII

Lugoş, 9/1 [18]76

Prea venerate d-le !

Ca în timpul prezent, nesecur, să poci avea cîtă securitate despre expediţiunea banilor, astăzi, cu asemnata poştală, am expedit 38 *ffloj-rini* şi i-am adresat toţi onoratei redacţiune a *Gazetei Transilvaniei,* şi am scris şi d-lui Iac[ob] Mureşanu ca să reţină pentru sine 30 *f[lo]-rini,* iară întrecătorii 8 *//loJrini* să binevoiască a-i străpune on[oratei] redacţ[ii] a *TranfsilvaJniei,* dimpreună cu numele prenumeranţilor. Eu, însă, nu am aflat a fi superfluu cu grabă a aduce aceasta şi la cunoştinţa prea ven[eratei] d[omniei] tale de-a dreptul, ca aşa de toate părţile să ştim unii de alţii.

Şi, cu aceasta, îmi iau ocaziune a-ţi pofti din toată anima An Nou fericit, d-tale şi la toată prea estemata familie şi a-ţi mulţămi că m-ai îndemnat ca să concurg şi eu, cît de puţin, la luminarea trecutului din viaţa noastră, ca să învingă adevărul preste infernalele uneltiri a hienelor lui Darwin, cari din sîngele neamului nostru celui blînd vreau să traiască şi să se îngraşe. însă bun e D-zeu, care ridică bărbaţi cu spiritul său cel sînt insuflaţi, cari cu mînă tare şi cu braţ înalt ca Moisi şi Gedeon să lupte pentru existenţa şi întărirea celor asupriţi. Şi va fi ca să nu muriţi pînă ce nu numi veţi vădi păcatele lor, dar încă pînă ce vor fi ruşinaţi. Aşa doreşte vechiul amic,

3 13 *Şt. Moldovan* [1]./

[1] Lîngă această scrisoare, în ms. rom. 999 de la B.A.R., f. 3Hr este următoarea listă de mîna lui Barit:

„15 ian. 1876 exped. nr. 2:
Viena 3
Peştea 5
Sibiu 40
Făgăraş 11
Des 9
Lugoş et
Caransebeş 9
Miillbach 6
Deva 10
Năsăud . . . . 4 (Moisil, Luchi, şcoala)
Bucureşti 10
Cluş . .\. . . . . . 13 (pinâ ia Tăşnad)
Blas . . . . 27"
Este vorba de numărul 2 pe 18~6 al *Transilvaniei.*

XLIII

Lugoş, 6/7 [18:

Prea venerate domnule !

Sosind timpul de prenumeraţiune pe sem. II-lea, binevoieşte a primi preţul.

a) Pentru *Gazeta Transilvaniei,* de la următorii prenumeran

1 De la ilustr[isimul] et r[everendi]s[i]m[ul] d. dr. *Victor Mihalyi* de Apşa, episcop gr. cat. a Diecfezei] Lugoş [1] . . . . 5 f..

2 De la ilustr[isimul] et r[everendi]s[imul] d. *Mihail Nagy,* prelat abate, canonic în Lugoş [2] . . . . • • • 5 f-

3 De la ilustr[isimul] et r[everendi]i]s[imul] d. *Andrei Liviu,* prelat abate, canonic în Lugoş [3] . . . . 5 f

4 De la ilustr[ui] d. dr. *Ioan Maior,* advocat* şi fisc diec[ezan] în Lugoş [4] 5

5 De la r[everendi]s[i]m[ul] d. *Gavriil Pop,* canon[ic] şcolastpc] în Lugoş [5] . . . . 5. f.

6 De la r[everendi]s[i]m[ui] d. *Petru Pop,* canon[ic] cancel[ar] în Lugoş [6] . . . . 5 f

7 De la r[everendi]s[i]m[ul] d. *Dumitru Mihăilescu,* protopop şi paroh g[reco] c[atolic] în Lugoş [7] 5

8 De la subînsemnatul 5 f.

3 15 în summa 40 f./

b) Pentru *Transilvania*

De la ilustrpsimul] d. Mihail Nagy, prelat abate, canonic în Lugoş, pe sem. Il-le, 1 f. 50 cr.

Iară de la d. Maior şi de la mine s-au trâmis în îl/1 [18]77, pe anul întreg.

Cu această ocaziune, la graţioasa despunere a ilustr[ităţii] sale d. ep[isco]p, în pachet separat, se străpun la prea vener[ata] domnia ta 4 exemplare din *Şematismul diecesan prea a.* 1877 *edat*[8], din carele: 1 exemplariu, în semn de onoare şi estemaţiune singularie, l-a destinat pentru d-ta; 1 exemplariu pentru on[orata] redacţiune a *Gazetei Tran-[silva]niei ;* iară celelalte 2 exemplare le-a destinat pentru p[rea] onor[ata] Societate Academică din Bucureşti, şi roagă ca să binevoieşti a mijloci străpunerea lor la locul destinat.

Iară eu, esorîndu-vă de la D-zeu sănătate statornică şi viaţă îndelungată, cu amoare vă îmbrăţoşez şi rămîn adict,

2 15v *Ştefan Moldovan,*
preposit.[9]/

[1] Vezi despre el scris. XXXV, n. 7.
[2] Scris. XVIII, n. 3.
[3] Vezi scris. XVIII, n.4; *George Bariţ şi contemporanii săi,* III, p. 331, n. 33.
[4] Scris. XXXV, n. 14.
[5] Scris. XV, n.4.

[6] *Petru Pop,* 1821— 1905, canonic şi prepozit capitular în Lugoj. După studii teologice la Blaj a funcţionat ca preot în Feneşul Montan (1854— 1857) şi Săcărîmbu (1857— 1859), în această ultimă calitate fiind şi protopop al Bobîlnei. în 1859 a fost numit secretar episcopal la Lugoj, urcînd apoi în ierarhia diecezei pînă la demnitatea de mare prepozit (1902). A întemeiat o fundaţie pentru ajutorarea învăţătorilor, în sumă de 1000 florini. Vezi despre el în *Diecesa Lugoşului. Şematism istoric,* p. 136— 138.
[7] Vezi scris. XXXV, n. 13.

[8] Este vorba, fireşte, de şematismul Episcopiei greco-catolice a Lugojului pe 1877.
[9] Adnotată: „1877. Ştef. Moldovan, Lugş, 6 iul. Rjaspuns] 4 aug. Banii transpuşi la mîna redactorului [Iacob Mureşanu — n.ns] în 10 iuliu".

XLIV

Lugoş, 26/5 [18]79

Onoratei redacţiuni a „Observatoriului', în Sibii

Cuvîntarea rostită în şedinţa din 13/1 mai [1]879 a Casei magnaţilor Ungariei de către ilustritatea sa dr. Victor Mihalyi de Apşa, episcopul



Lugoşului, în traducere română, aci sub./.se străpune la onorata red
ţiune, cu confidenţiala dorire ca să binevoiască, în preţuitul său ziar
a despune publicarea ei[1].

Cu destinsă estimaţiune rămînînd adict,

Ştefan Moldo
317 prepoz

* Vezi cuvîntarea episcopului de Lugoj, Victor Mihail de Apşa, rostită la Bu
pesta, în ciclul parlamentar 1878—1881, în Teodor V. Păcăţian, *Cartea*
aur, VI. p. 831—842, reprodusă după *Telegraful român,* XXVII, 1879, numerii 60—

XLV

Lugoş, 30/8 [18

Mărite d-le, venerate amice !

Catehismul calvinesc, cu expresiuniie amiciţiei celei mai sinc
şi vechi, de către mărita fr[ăţia] ta mie oferit, cu bucurie primindu
nu m-am lăsat pînă ce nu l-am cetit tot. Iară acum, străbătut de cupr
sul lui, şi mărturisind că tocma la timpul cel mai necesariu a ieşi
lumină, pentru ca evenimentele contrarie de azi cu celea din tre
confruntîndu-se, să se poată documenta cu acest catehism în mînă
"contrarii genului românesc numai strămută în scene modalită
însă obiectul e tot acelaşi"[2], adecă nizuinţa aristocraţiei domnito
de a nimici sau contopi cu al său elementul român democratic, în va
moduri sieşi supus. însă viu e D-zeu, carele a documentat în lume
3 18 viază şi moare pentru popor şi/ acela va susţinea şi pre măria-ta, ca
poţi vădi păcatele contrarilor noştri, şi va rădica şi mai departe,
sînul poporului românesc, conducătoriu înţelept , carele să-1 însufleţea
spre învingere şi apoi să-şi răscumpere pace glorioasă şi înflorire fer
toare.

Acestea premeditînd, rogu-te să primeşti pentru ofertul făcut
mai adîncă a mea mulţămită şi, precum totdeauna, aşa mai ales ac
rog pre D-zeu ca, la 3 sept., să mişte animile celor chemaţi ca să te
chiare nevinovat, precum eşti într-adevăr, pentru că ai publicat scris
rea lui Solomon, aflată în m[anu]s[cris] ul f [răposatului, n.ns.] M
teanu[3], trecută de 30 ani în dominiul historiei.

Cu acestea, sărutîndu-te şi salutînd venerata-ţi familie, cu adî
estemaţiune rămîn mărite d[omni]ei tale sincer amic,

3 18v *Şt. Moldovar*

[1] într-un moment de aplomb politic, pe cînd autorităţile maghiare îşi exerc
imixtiunea în viaţa culturală a românilor, George Bariţ, după metoda sa de rip
indirectă, scoate una dintre lucrările la care puţini se aşteptau: o ediţie a catehis
lui calvinesc atît de discutat de istoriografia literaturii noastre vechi.
[2] Citat din introducerea lui Bariţ la ediţie.

vi ..îT ' "~. »*.. * 'ınsuvanta — nu conțin " 18/9 vreun materiai care ar putea fi .dentaftcat cu cel menționat în scrisoare
4 Adnotată: „1879. Lugoş, 30 aug. Ste f Moldovan'

XLVI

Lugoş, 2/12 [18]82.

Prea venerate frate şi amice !

Primind *Memorialul* [1] cu adresa de dăruire a prea amatei frăției tale, bucuria extraordinarii împreunată cu modestia, aşa m-a fermecat, încît nu poci exprima cu cuvinte ceea ce simțesc în adîncul animei mele, decît ca să te rog a primi de la mine cei mai călduroasă amicală mulțămită, carele rog pre D-zeu ca să-ți lungească firul vieței, spre a putea şi mai departe demasca fărădelegile contrarilor noştri seculari, ca în opul prezente..

Iară eu laud pre D-zeu, carele ți-au dat îndemn de — la timp oportun — m-ai recercat ca să adun şi eu puțin năsip la măreţul edificiu național, al căruia edificătoriu practic, după planul de înțelepții națiunei noastre acceptat, eşti chemat de D-zeu şi ales de cei aleşi, spre a direage ca să fie solid, impunătoriu, glorios şi în etern durătoriu.

Şi cu acestea îmbrățoşindu-te dulce şi cu reverință salutînd amata-ți familie, recomandat şi mai departe vechei amiciție, rămîn al prea veneratului amic pururea amatoriu,

Ştefan Moldovan,
320 preposit./

[1] *Memorial compus si publicat din însărcinarea Conferinței generale a 'reprezentanților alegătorilor români adunați la Sibiu în zilele din 12, 13 şi 14 mai st.n. 1881, prin comitetul său esmis cu aceea ocaziune,* Sibiu, 1882. Lucrare — ... *n. i<56i, prin* autor este George Barit. Vezi amănunte f n C - S p^T ... ^ contemporanii săi, IV, Bucureşti, 1978, p. 29-30.

XLVII

Lugoş, 22/7 **[18]85**

Magnifice domnule şi amice !

Primind prin expeditura poştală din Sibii, cu datul 18/7 [18]85, fasciculul I din *Romänische Revue,* editura d-lui Dr. Corneliu Diaconovich [1] din Resita, îndată ... numer pe serr/lfH i i s H n T ... Ştiintat cumTă mFpre- ... ioJ85j. In,a considermd mai de-aproape trăsurile

scrisoarei de pe fâşia fasciculului, şi înlăintrul lui văzînd portretul d-ta... mi s-au lărgit anima de bucurie, şi îndată, cîtă confidență şi alipire, ... mai mult, cît devotament şi iubire nestrămutaveră am purtat c... d-ta cincizeci ani, ca o lumină cerească în negura vieței mele m-... cuprins şi m-au îndulcit. Şi iată, nu m-am putut reținea ca să nu-ți m... țămesc că, şi cu această ocaziune, ți-ai adus aminte de mine.

O, amate, care ai fost şi eşti depozitariul micelor mele ostenele ... zile mai bune, primeşte şi pentru acelea adîncă mea mulțămită!/ I...
322 Tatăl îndurărilor şi D-zeul a toată mîngăiere, carele te-a ales şi te-a p... ca să fii primul luminătoriu şi conducătoriu al națiunei noastre — ... de toate limbele dejosîte şi părăsite! — sub decursul unui jumătate ... secul, să se îndure de noi şi să primească umilită rugăciunea mea, ca să ... înnoiască puterile corporali şi spirituali întru zile îndelungate, ca aşa ... ajungeți a vedea „cum îndurarea şi adevărul se întîmpină, drepta... şi pacea se sărută" pentru bunăstarea şi prosperarea națiunei noas... „că cu noi este D-zeu în necaz; el ne va scoate şi ne va mări!"

Primeşte, dară, această însemnare, ca expresiunea celei mai s... cere afecțiuni amicale, de devotațiune pline, ce păstrez pentru D-... pînă la ultima mea răsuflare.

Şi, cu acestea, vechei amiciție cu totul recomandat, salutînd p... amata-ți familie, rămîn magnificei d[omniei] tale vechi amic,

Ştefan Moldo...
322v preposi...

[1] *Corneliu Diaconovici,* 1859— 1923, autorul remarcabilei lucrări inițiate de AST... *Enciclopedia română,* I—III, 1898— 1904, a editat între 1885— 1894, la Budapest... Viena, revista politică *Romänisehe Revue,* pusă în slujba luptei politice a romă... din Imperiul austro-ungar.

[2] Bariț i-a trimis lui Ştefan Moldovan un număr din *Romänische Revue* în ... se tipărise propria sa prezentare biografică, însoțită de un portret *(Georg Barițiu... Romänische Revue,* I, 1885, p. 27—28, cu continuare în paginile 89— 105; autorul ... zentării este, probabil Corneliu Diaconovici).

[3] Adnotată: „1885. Ştef. Moldovan, canonic preposit. Lugoş, 22 iul.; vfenită] ... r[ăspuns]. . ."

XLVIII

Lugoş, 4/5 [1...

Prea venerate domnule şi amice !

Grația divină suținîndu-te a serba ziua onomastecă a şetptezec... patra, pentru conducerea — înțeleaptă şi cu toată abnegațiunea împli... — a națiunei noastre, în mijlocul inimicilor seculari, sub decu...

de un jumătate secul/ca una remunerațiune cerească, să dăm laudă lui D-zeu şi mulțămită împreună şi cu căldură amicală sinceră îmbrățoşîndu-ne , din adîncul animei ieşitul suspinul meu să fie primit la D-zeu ca, sub protegerea grației sale rennoindu-vi-se puterile corporali şi spirituali, să ajungeți pînă la adînci bătrînețe, sănătos şi viguros, spre a mai conduce dulce națiunea noastră pînă la limanul dorit. Eu cred că sunteți predestinat a scoate postata aceasta, şi numai apoi a ajunge la repaus şi glorie în etern ținătoare.

Cu aceste sentimente cuprins, mîne voi rădica mînile mele către
324 D-zeu înaintea/ sîntului altariu, rugîndu-1 ca, precum patronul numelui prea veneratei domniei-tale. au fost întărit cu putere de sus, ca să fie purtătoriu de învingere, aşa, prin întrevenirea acestuia sînt, să fiți pînă în capătul vieței pururea învingătoriu, căci cauza pentru carea ați luptat şi luptați neîncetat e dreaptă, adevărată şi, prin urmare, sîntă, lui D-zeu bineplăcută, căci scris este: „Luptă-te pentru adevăr şi D-zeu se va lupta cu şi pentru tine pînă în capăt".

Acum, prea venerate şi prea amate, binevoieşte a lua notiță despre sentimentele mele acestea, şi a le primi cu acea intențiune şi bunăvoință cu carea eu, din tot sufletul, vi le oferesc.

Şi, îmbrățoşîndu-te Cu dor amical, rănim prea veneratei d-tale cu totul adict,

Ştefan Moldovan,

324v prepozit. [1]

[1] Adnotată: „ 1886. Ştefan Moldovan, prepozit. Lugoş, 4 mai. R[ăspuns] 3/15 mai".

XLIX

Lugoş, 17 iuniu 1886

Prea venerate domnule şi frate !

S-au împlinit o lună de zile de cînd am primit neprețuită epistola prea veneratei d[omniei] tale din 3/15 mai [1], ziua de sărbătoare însuflețitoare pentru națiunea noastră cei din secuii asuprită şi persecutată.

Eu, de atunci, m-am tot cugetat că, oare, fi-voi acel fortunat ca să vă poci cuprinde în locuința mea, căci terminul exprimat de prea venerata d[omnia] ta: „Sper ca să ne vedem în anul acesta", e de un cuprins foarte extins. Am combinat, însă, că călătoria din an[ul] tr[ecut], făcută în septembre, va fi — plus-minus ! — conducătoare şi pentru anul curgătoriu.

Fie cum va fi, eu de acum — voiei lui D-zeu supus — stau cu brațele extinse, spre a vă primi cu amoare frățească. Una rog însă: ca, după potentă, previe să fiu încunoştințat despre terminul aşteptarea ca nu cumva să mă depărtez de acasă, sau la oarecare baie, sau la pruncii mei,
326 spre a-mi lua ziua bună de la ei pentru totdeauna./

Ce se ține de mine, eu, de cînd pătimesc de reumatism în picioare, nu mă amestec în lucruri politice, şi aşa, nu ştiu să fiu însemnat de persoană suspectă.

Prea venerata d[omnia] ta, fiind din tinerețele mele depozităriul ostenelelor mele, ce am avut mai scump, poşedeți. Poate că va mai fi cîte ceva la mine de preț. Se vor afla unele în biblioteca diecezană g[reco] c[atolică], la băserica gr[eco] or[ientată] şi airlea.

Ep[isco]pul nostru[2] ieri a sosît, cu pace, la reşedință, din călătoria întreprinsă la s[fîntul] Scaun Apostolic[3].

Eu, rugind pre D-zeu ca să abată mințile inimicilor noştri de a ne putea mai departe asupri, sau, după cum ne-a învățat mama sîntă, „să-i răsipească pre cei mîndri cu cugetul animei lor", şi ca această însemnătură a mea să vă afle sănătos şi cu pace, vechei amiciție cu totul recomandat sum prea veneratei d[omniei] tale cu totul adict frate,

Ştefan Moldovan,
326v preposit[4]./

[1] Vezi adnotarea **la** scrisoarea precedentă, nota 1.

[2] Victor Mihail de Apşa.

[3] Episcopii greco-catolici, ca şi cei romano-catolici, aveau datoria de a vizita, din timp în timp, mormintele apostolilor Petru şi Pavel din Roma. Prin aceste vizite — după „tenorul" unui document din epocă — „episcopii împrăştiați în tot pămîntul dau lumei cea mai viuă dovadă despre unitatea bisericei catolice". Victor Mihail, care **a** fost într-adevăr un catolic riguros, a vizitat Roma de trei ori: în 1886 (cazul de față), 1887 şi 1893, cînd **a** condus un mare grup de pelerini români spre Cetatea Eternă.

[4] Adnotată: „1886. Ştefan Moldovan, prepozit. Lugoş, 17 iuniu n[ou]. Venită la Braşov 21. R[ăspuns]..."

L

Lugos 28/12 c.v. 1887/8
9/1 c.n.

Magnifice şi venerate domnule !

Preste 3 zile va fi începutul Anului nou. Pre atunci s-au despus serbarea iubiliarie de 50 ani a *Gazetei Transilvaniei*[1]. Din acest incident, m-am întrebat pre mine că oare această sărbătoare pre cine are să onoreze: oare pe redactorii *Gazetei,* sau e sărbătoare națională română?

Şi am ajuns la acel rezultat că tot cauzatul are cauza sa. Şi aşa, şi această sărbătoare trebuie să împreune întru sîne ambele aceste elemente/ adecă persoanele făptuitoare şi naţiunea pentru carea s-au făptuit.

Adevărat că în programul invitatoriu[2] nu este expresă această logică combinaţiune, caria altă naţiune i-ar fi dat uii lustru extraordinariu. Batăr că e cunoscută saşilor şi magiarilor acea ominoasă presimţire, carea senatorul din Mediaş, Georg Duldner, o manifestat la anul 1838, în faţa magistratului, luînd a mînă un n[umă]r al *Gazetei,* cu aceste cuvinte: „Românul, de aci înainte, nu piere, căci această gazetă îl va deştepta la viaţă contra tuturor uneltirilor naţiunilor domnitoare"[3].

Dar şi aceea ştiu toţi, cari de la început au fost/ abonaţii *Gazetei*
328 etc, cum că magnifică d[omnia] ta ai fost plăsmuitoriul, nutritoriul şi educatoriul acestui organ de publicitate. Ba încă'şi după ce te-ai lăsat — din cauze pînă acum în public enigmatice! de-a fi redactorul *Gazetei,* ai continuat a o nutri cu articuli de mare valoare cari; aşa zicînd, au dat viaţa stimată acelui organ.

Eu, dară — ori vei merge la Braşov,.de a lua parte la acea sărbatiare, ori nu vei merge[4] —, cu veneraţiune te întîmpin prin această însemnare, şi cugetînd la cuvîntul apostolului că: „Nu e nici a celui ce voieşte, nici a celui ce aleargă, ci a celui ce se îndură Domnul", şi iară: „Paul au sădit, Apollo au udat, iară cel ce dă creşterea e Domnul", rog pre D-zeul îndurătoriu şi părintele a toată bunătatea ca să binecuvînteze seminţele *Gazetei,* ale *Foaiei pentru minte* etc, ale *Observatormlui,* ale *Transilvaniei,* ale *Memorialului* ş.cl. 1., ca să aducă frupte însutite, pentru de toţi asuprita dulce naţiunea noastră.

Iară pre m[agni]fica d[omnia] ta, de la providenţa divină despus conducătoriu înţelept şi părinte a naţiunei noastre, pentru exoperarea
328v fericirei patriei,/ carea adversarii noştri o periclitează, să" te dăruiască cu sănitate şi tărie spirituală în viitoriul an nou, spre a mai putea drept îndrepta cuvîntul adevărului şi de aci înainte încă la mulţi ani fericiţi, spre îndreptarea adversarilor şi fericirea neamului nostru.

Pre lîngă acestea sentimente de devoţiune, cu amoare îmbrăţoşîtv du-te, rămîi m[a]g[ni]ficei d[omniei] tale cu totul adict,

329

329 *Ştefan Moldovan*
prepozit./

[1] împlinirea a *50* de ani de la întemeierea *Gazetei de Transilvania* şi a *Foii pentru minte. ..* de către George Bariţ, la Braşov, în 1838. Vezi Ioan Lupaş, *Din trecutul ziaristicei româneşti,* Arad, 1926.

[2] Vezi *Către cetitorii Gazetei Transilvaniei,* în *Gazeta- Transilvaniei,* -I; 1887, nr. 279, p. 1 (cu repetarea exactă pe prima pagină a numerelor 280—288, pînă la sfîrşitul anului). Incipit: „în puţine zile se-mplinesc *50* de ani de cînd *Gazeta Transilvaniei* luptă pentru lăţirea culturei române, pentru libertatea şi drepturile poporului român". Scurt bilanţ programatic al foii, care se încheie cu proclamaţia: „Dumnezeu şi dreptul nostru!"

[3] Episod relatat de Ştefan Moldovan şi anterior, în scris. XVI. Despre Georg Duldner vezi acolo, nota 1.

[4] Bariţ a fost şi el prezent ia serbările jubiliare ale *Gazetei de Transilvania* (care au avut loc'în luna'ianuarie 1888 la Braşov), ca prin redactor şi întemeietor al foii.

Lugoş, 7/11 [18J90

Magnificului domn Georgie Bariţ, în Sibii

După ce magnifica d[omnia] ta, din tom. Il-le al *Istoriei Transilvaniei* cu ocaziunea remiterei documentelor, prin ilustr[itatea] sa d. episcop] cu m[a]g[ni]fică d[omilia] ta comunicate, ai binevoit a trămite şi două exemplare mai curat legate — iară ilustr[itatea] sa, din acelea, un exemplariu l-a dat mie — aşa eu, avînd acum din tom. Il-le două exemplare, cu cel trămis prin tipograful W. Kraffft, din acestea unul l-am dat d-lui Dr. Ioan Maior[2], şi acum am primit de la dînsul împuterire ca să vă rog a despune pentru dînsul un exemplariu şi din tom. I-le.

Eu, primind de la dînsul 5 fl. pentru tom. Il-le, această sumă, dimpreună cu alţi 5 fl. pentru tom. I-le, cu poşta de azi i-am expedat la m[a]g[ni]fică d[omnia] ta, laolaltă 10 fl. cu rugare ca, la adresa mea, să binevoiască a despune expedarea şi a tom. I-le, spre scopul destinat./
330 Grele zile am ajuns, şi mai grele ni se croiesc de la puternicii zilei, însă bun şi îndurat e D-zeu, carele din toate acestea ne va mîntui, cu ale sale mijloace, de multe ori de către lume nesocotite, însă pentru dreptate şi adevăr deplin eficace. Da, în fine nu va fi cum vrea omul, ci după cum vrea Domnul.

D-zeu, prin rugăciunile s[fîntului] Dimitrie, să apere şi să scutească, cu sănătate, întru zile îndelungate, scumpă viaţa m[a]g[ni]ficei d[omniei] tale.

Cu aceste, îmbrăţoşîndu-te cu amoare şi veneraţiune, rămîi cu totul adict,

Ştefan Moldovan,
330v prepozit./

[1] Volumul al doilea din lucrarea lui Bariţ *Părţi alese din istoria Transilvaniei pre două sute de ani în urmă,* dedicat în întregime Revoluţiei de la 1848, s-a tipărit la Sibiu în 1890, cînd autorul împlinea 78 de ani.

[2] Vezi scris. XXXV, n. 14.

LII

Lugoş, 3/V [1]91

Christos a înviat !

Magnifice şi venerate domnul i şi amice J

Binevoind D-zeu a vă susţinea scumpa viaţă întărită cu sănătate şi încununată cu onoare neperitoare, pentru binele public al patriei şi al naţiunei române, pînă în timpul de faţă, spre a serba ziua a 79-a aniver-

sarie [1] a S[fîntului] mare mart[ir] Georgie, purtătoriul de învingere, ca a patronului veneratului nume a m[a]g[ni]ficei domniei tale, şi, prin aceasta, pre lîngă veneratoriu estematei m[a]g[ni]ficei d[omniei] tale, cari vă iubesc din animă şi vă venerez cu toată sinceritatea, mă apropiu cu spiritul meu, rugîndu-vă a primi şi de la mine, în această zi de sărbătoare familiarie, călduroasă gratulaţiune amicală: ca prea bunul şi prea înduratul D-zeu să vă reînvieze şi întărească facultăţile spirituali'şi corporali, şi să vă lungească firul vieţei încă la mulţi ani, cu fericire', spre a putea face tot/ ce aţi propus şi este de folos şi conducătoriu la
332 luminarea, propăşirea şi mărirea patriei şi naţiunei noastre.

Iară eu, umilindu-mă înaintea lui D-zeu, în acestea sînte zile ale amintirei învierei Domnului Christos, îl rog ferbinte ca sa fie bine primită oftarea mea, pentru magnifică domnia ta, cînd cu aceste, te îmbrătoşez şi rămîi magnificei d[omniei] tale cu totul adict vechi amic,

Ştefan Moldovan,
332v prepozit./

[1] George Bariţ s-a născut in mai 1812, aşadar în aceeaşi lună a anului 1891 avea 79 de ani.

Lin

Lugoş, 4/III [1]92

Magnifice şi venerate d-le !

Grele cauze au trebuit să vă împiedice ca să nu puteţi împlini acea promisiune dată în 30 octombrie 1891, pentru expedarea tomului al III-L^pînă la 31 ianuariu 1892 ! Deci, la provocarea fraţilor prenumeranţi —pre lîngă aşteptarea încă de una lună, pînă la finea lui februariu —, am socotit să fim răbdători. Acum, însă, prin aceasta, am rupt cu răbdarea şi cu aşteptarea, şi foarte te rog ca, sau să binevoieşti a despune expedarea acestui tom al III-le, sau a ne îndruma la librariul W. Krafft [2], cui să încredinţăm preţul de 4 f[lor]i[ni] pentru cîte un exemplariu.

în februarie a.c, starea economică a familiei mele m-a reţinut în Poucea [3] şi, de nu m-ar fi cuprins dureri de măsele şi de picioare, aş fi fost acel fericit — după propusul meu — de a te saluta şi îmbrăţoşa în Sibii./

334 Iară acum, sosînd cu pace acasă, rog să fie escuzată aceasta a mea nerăbdare. Şi, îmbrăţoşîndu-te cu frăţească simţire, plină de dor şi de căldură, şi rugind pre D-zeu pentru îndelungă şi statornică sănătatea venerate d[omniei] tale, sum şi rămîi al magnificei'd[omniei] tale cu totul adict frate,

Ştefan Moldovan,
334v prepozit.[4]./

[1] Volumul III din *Părţi alese...* (vezi şi scris. LI, n.l) s-a tipărit în 1891.
[2] Wilhelm Krafft din Sibiu a fost şi editorul şi tipograful cărţii lui Bariţ şi, dup obicieul vremii, şi librarul ei.
[3] Satul Păuşa, din Sălaj.
[4] Adnotată: „1892. Ştef. Moldovan, Lugoş, 4 mart. Răsp. 6".

LIV

Lugoş, 29/IV [1]9

Christos a înviat!

Magnifice domnule ! Chare amice !

Primind estimata-vă scriptă din 6 martin a.c, aş fi răspuns îndat însă ştiind că mergeţi la Bucureşti pe 12 ace[le]iaşi luni, am întreba printr-o cartă de corespondenţie la librariul W. Krafft, ca nu cumv m[a]g[ni]fică d[omnia] ta a fi făcut unele despuzeţiuni despre expedare la prenumeranţi a tomului al III-le din *Istoria Transilvaniei?*[1] Acest cu datul 19/111 [18]92, a răspuns că m[a]g[ni]fică d[omnia] ta i-ai d comandă de a-mi trămite 2 exemplare, ce le-a şi expedat, din cari un pentru ep[isco]pul Victor Mihalyi [2] şi, deodată, mi-a însemnat că pentr cei 7 prenumeraţi se vor expeda exemplarele îndată după ce le va fi pr mit de la compactor.

De atunci a trecut una lună de zile, şi eu am aşteptat ca, primindu-
336 să le împart/ respectivilor, spre expedarea preţului. Acum, socotind că cu ajutoriul lui D-zeu — v-aţi întors acasă de la Bucureşti, cu toa confidenta vă rog a despune expedarea exemplarielor pentru cei pren meraţi la tom. I şi al Il-le, ca să aibă şi al III-le ca complement al nepr ţuitei istorii.

Prenumeraţi sunt: pre lista il[ustrisimului] d. ep[isco]p, 4 in ep[isco]pul, Petru Pap [3], dd. Beşan şi Rezeiu; pre lista mea: eu, can nicii Andr[ei] Liviu [4] şi Ben[iamin] Densuşianu [5].

Eu, avînd de la m[agni]fică d[omnia] ta trămîs un exemplariu gr tuit, cel prenumerat, din tom. I şi al Il-le l-am predat d-n. Dr. Ioan Maio şi aşa voi face şi cu al III-le tom. Prin urmare d. Maior fiind în Sibiu, avînd în cap şi alte griji şi necazuri, conversind cu m[a]g[ni]fica d[omn ta, n-a mai reflectat şi la opul istoric de curînd ieşit.

în estimata-vâ scriptă din 6 marţiu aţi amintit despre o scriere mi a]g[ni]ficei d[omniei] tale, de un cuprins foarte neplăcut, contra inv tivelor d-n. Iosif St[ercaj Şuluţiu [7], şi că din acele s-au trămis/ şi m
336v 5 exemplare, „ca să fac cu ele ce voi vrea[4]'. Eu, neprimindu-le, am înt bat la Cancelaria ep[isco]pească că nu cumva ar fi sosit acolo, însă p acum nici acolo nu s-au primit.

Deci, cu toată confidenţa, rog a mi se trămite batăr 1 exemplari ca să mă împărtăşesc şi eu,'cu mintea şi cu anima mea, de suferinţ cari v-au necesitat a le da la lumină.

Pre lîngă acestea premise, binevoiească m[a]g[ni]fica d[omnia] ta, a primi adîncă mea mulţămită pentru că rn-aţi destins cu 1 exempariu de onoare [8] şi, deodată, a mă avea între acei amici fideli, cari din toată anima, cuprinşi de bucurie sîntă, gratulează ziua onomastecă a 80-lea a m[a]g[ni]ficei d[omniei] tale [9], esorîndu-vă de la D-zeu sănătate statornică, cu pace cerească şi cu îndestulire împreunată, întru mulţi ani fericiţi.

Şi cu acestea, din toată căldura animei a unui amic vechi şi pururea sincer îmbrăţoşîndu-te şi rugîndu-mă lui D-zeu pentru binecuvîntare preste ostenele, m[a]g[ni]ficei d[omniei] tale cu totul adict,

Ştefan Moldovan,/
337 preposit [10].

[1] Vezi scris, anterioară, n.1.

[2] Episcopul Lugojului (vezi scris. XXXV, n. 7).

[3] Canonic şi prepozit la Lugoj, despre care vezi scris. XLIII, n. 6.

[4] Vezi scris. XVIII, n.4.

[5] *Beiiamin Densuşianu,* 1829— 1907, membru al celebrei familii din Densuş, în Ţara Haţegului. După absolvirea teologiei la Blaj, a fost mai întîi profesor la cursul preparandial înfiinţat în Haţeg de proaspătul vicar Ştefan Moldovan (1854— 1857), apoi preot în Lugoj, Lighet şi Jebel din Banat (1857— 1860), iar din 1860 preot şi protopop în Săcărîmb. în 1875 devine vicar foraneu al Haţegului, în 1884 canonic la Lugoj. A avut merite deosebite în calitate de vicar foraneu al Haţegului (vezi *Diecesa Lugoşului. Sematism istoric,* p. 140— 141; Iacob Radu, *Istoria Vicariatului greco-catolic al Haţegului,* Lugoj, 1913, p. 129). Mai puţin se cunoaşte faptul că Beniamin Densuşeanu a fost tribun — printre cei mai tineri! — la 1848/1849 (vezi Ernest Armeanca, *însemnările unui tribun din 1848/49: Beniamin popa Densuşianu,* Cluj, ia.).

[6] Vezi scris. XXXV, n. 14.

[7] în ultimii ani ai vieţii, George Bariţ a purtat o polemică aprigă cu Iosif Sterca Şuluţiu, iscată din faptul că acesta din urmă nu a fost mulţumit cu felul cum a scris Bariţ în *Părţi alese din istoria Transilvaniei...,* despre familia Sterca Şuluţiu şi alţi intelectuali din Munţii Apuseni. Iată fazele polemicii: a) după apariţia volumului I (1889), zice Iosif Sterca Şuluţiu — „l-am reflectat pe d-1 Bariţ la greşelile ce d-sa le-a făcut"; b) în volumul II (1890), Bariţ dă o replică la „reflecţiile" lui Sterca Şuluţiu, pe un ton usturător; zice Sterca Şuluţiu: „Un ce nemaipomenit, ca un istoric să poarte într-un op istoric o polemică!"; c) Iosif Sterca Şuluţiu îi răspunde lui Bariţ în *Gazeta Transilvaniei* din 1891, numerele 11—41; d) după apariţia volumului III, cînd — zice Sterca Şuluţiu — „credeam procesul terminat" — Bariţ revine, în felul său, cu lovitura de graţie: broşura *Criticele istorice ale lui Iosif Sterca Şuluţiu de Kerpenyes, scărmănate. Informaţiune tipărită, ca manuscript, de George Bariţ,* Sibiu, 1892 (este scrierea pomenită de *Ştefan Moldovan* în această scrisoare); e) cel atacat ripostează şi el în *O lămurire în disputa literară purtată, de George Bariţ în Părţi alese din istoria Ardealului, contra lui Iosif Sterca Sudat, care s-a apărat în „Gazeta Transilvaniei" nr. 11 — 41 din anid 1891,* Sibiu, 1892.

[8] Din *Părţi alese. . .,* din care Bariţ a legat un număr de exemplare în vederea aniversării sale (vezi aci infra, n. 9).

[9] Punctul culminant al aniversării lui Bariţ l-a constituit biografia lui Corneliu Diaconovici, *George Bariţ. 12/24 mai 1812—1892. Foi comemorative la serbarea din 12/24 mai 1892,* Sibiu, 1892. Vezi şi Zaharia Boiu, *Aniversarea 80 a d-lui Georgiu Bariţ,* în *Transilvania,* XXIII, 1892, p. 161—164.

[10] Adnotată,, „ 1892. Ştefan Moldovan, Lugoş, 29 apr. Răsp. 3 mai. I s-au trămis 7 exemplare (unul gratis p[rin] cancelaria ep[isco]pească)".

LV

Lugoş, 10/5 [18]92

Magnifice domnule şi prea amate frate !

în 5 l.c. de la librariul W. Krafft primind cerutele 7 exemplare din tom. III-le al *Istoriei Transilvaniei* [1] — libere de orice sarcină — , în aceea zi am şi expedat la il[ustritatea] sa d. ep[iscop] 4 exemplare, spre a le împărţi între prenumeranţii de pre lista sa. Iară celea rămase 3 exem[plare] le-am trămis la ai mei, spre a fi esolvite.

După aceea, în ziua următoare, 6 l.c, primind nepreţuită epistola m[a]g[ni]ficei d[omnieij tale, am aşteptat puţin ca să văd rezultatul, avînd oarecarea îndoială despre un prenumerante, şi aşa, n-am notificat il[ustrităţii] sale ca un exemplariu să-1 ţină *gratis* pentru cancelarie.

între acestea, il[ustritatea] sa a trămis preţul pentru cele 4 exem-plare], în 16 fl., iară acum, primind preţul şi al acestor 3 exempl[are], mă încumet a trămite 28 fl. pentru toate 7 exemplarele, prin *asemnată.j*
338 Şi, fiindcă adresa de trămitere e de la W. Krafft, veţi avea bunătate a notifica librariului că s-a primit preţul celor 7 exemplare expedate.

Iară cele 7 exempl[are] *Critice istorice* [2], amăsurat despuseţiunei m[a]g[ni]ficei d[omniei] tale, le-am împărţit la prenumeranţii *Istoriei.*

Depozitul ostenelelor mele l-am încredinţat, după D-zeu —m[a]g-[ni]ficei d[omniei] tale. Eu am cărat năsîp la grandiosul edificiu, care m[a]g[ni]fica d[omnia] ta, chemat de la D-zeu, l-ai rădicat, ca să fie un paladiu de sentinţă pentru de toţi streinii asuprită naţiunea noastră.

Şi aşa, acum s-a împlinit acel propus profetic, „că nu vei înceta pînă cînd nu vei arăta lumei toate nedreptăţile, de către inimici făcute naţiunei noastre".

Cu acestea, neîncetat rugind pre D-zeu pentru sănătatea şi bună-starea întru zile îndelungate a m[a]g[ni]ficei d[omniei] tale, cu amicală sinceră afecţiune îmbrăţoşîndu-te, rămîi m]a[g[ni]ficei d[omniei] tale cu totul adict amic,

Ştefan Moldovan,
338v preposit./

[1] Vezi scrisoarea anterioară, adnotarea lui Bariţ în nota 10.

[2] Polemica împotriva lui Iosif Sterca Şuluţiu, (vezi scris.anterioară, n.7.).

INDICI *

* Referințele din textul scrisorilor şi textelor reproduse în studii şi note sînt indicate cu cifre *cursive.*

Indicii au fost întocmiți de Eugenia Câmpeanu şi Ioan Gabor.

INDICE DE NUME

A

A., pseudonim al lui Florian Aron, *232,* **233**
Aaron Theodor, vezi Aron, Teodor
Abdul Medjid II, **sultan al Turciei, 99**
Adamescu, Gheorghe 14, 89
Adamoviei, Andrei *209,* **210**
Adamovici, Gherasim 130
Albrecht de Habsburg, arhiduce al Austriei, *314,* **315**
Albu, Nicolae 88
Aldulea, vezi Alduleanu, Ioan
Alduleanu, Ioan *175,* **1"8**
Alecsandri, Vasile 14, 62, 72
Alexandrescu, Grigore 116, *127,* **129, 193**
Alexandru I, ţar al Rusiei, 18 i
Alexi, Artemiu Publiu, 338
Alexi, Ioan, episcop greco-catolic de Gherla, 297
Alfieri, Vittorio, poet şi dramaturg italian, 200
Almăsanu, David 251
Alpini, Constantin, cărturar, protopop greco-catolic de Mediaş, *135,* **135,** *137, 138, 267,* **269**
Amalic, din Biblie, *292*
Anastasiu, Ioan 82
Andreias (Andrei Wassilo din Cracovia), episcop catolic de Şiret, *30*
Androne, Alexandru, Învăţător din Braşov, *249,* **250**
Andrukaru, Dumitru, revoluţionar, 96
Anna Ioanovna, împărătească a Rusiei, 27
Apollo, *354*
Arghiropulo, Emanuil, mare logofăt, *93,* **96**
Argus *298*
Ariadna *289*

Aricescu, Constantin 82
Arion, Mihalache, boier, om de cultură din Buzău, *202,* 203
Aristia, Constantin (Costache), *103,* 104
Armatu, Iuniu, profesor la Colegiul „Sf. Sava", 170
Armeanca, Ernest 358
Arnăutoglu, Dumitru, revoluționar, **96**
Aron, Petru Pavel, 221, *221,* 320
Aron, Teodor, profesor, cenzor al cărților românești in Buda, *119,* 120, *145,* *148,* *158,* 160, *18î**
208, 280, 298
Arpadi, Alexandru, capelan greco-catolic în Cluj, *344*
Asachi, Gheorghe, *13,* 14- 15, **17, 26,** *52,* *134*
Atanasevici, Alexandru, delegat al românilor la Viena, **219**
August, G., colonel, comandantul fortăreței Alba Iulia, *219,* *223*
Avram, Mircea, 214
Avramovici, negustor din Galați, *65*
Axente Sever, Ioan, 71, 170, *173,* 174, *177,* 193, *212,* **213-214,** *215,* **217,** *219,* **221-224,** *224...*
226, *228,* 229, *232,* *233-235,* **237, 257, 276,** *340,* **341, 345**
Axentiu, vezi Axente Sever, Ioan

B., pseudonimul lui Ioan Bran de Lemeni, 175, 178
Babeș, Vincențiu 188, 219, 224
Bach, Alexander, ministru de interne austriac, 217, 238, 235
Bach, Eduard, comisar, *215,* 217, 225
Baciu, Petre 225
Baliadi, Iancu, negustor grec din București, abonat la foile lui Bariț, *91,* *92*
Balint, Simion 147, *166,* 166, 193, 2 17, 221-222, 224, 233, 237-238
Balomiri, Anton, preot greco-catolic în Balomir, 190
Balomiri, Ioan, „senatorul din Sebeș", *230,* 231
Balș, familie de boieri din Moldova, 26
Balș, Costachi, logofăt, *42*
Balș, Iordachi, vornic, *42*
Balș, Lupu, boier moldovean, 52, 62
Balș, Teodor, boier moldovean, „mecenat", 62
Balșă, vezi Balș
Banciu, Axente 216
Bânffy, familie de nobili din Transilvania, 258
Bânfyy Gyorgy, guvernator al Transilvaniei, 117, 153
Bânffy Jânos, revoluționar, 277
Bânfi Jânos, vezi Bânffy Jânos
Bâno Istvân, profesor la Liceul academic piarist din Cluj, *114,* 117, *121*
Banov, Alexandru, colonel, 110
Baracloan, 83, 145
Barac, Iosif, 25, *177,* 180

13ariț, Ana Rafila, mama lui George Bariț, 279
Bariț, Ieronim, fiul lui George Bariț, *245-246,* 246, 249, *251,* 252-253, *333,* 334
Bariț, Ioan Pop, tatăl lui Bariț, preot în Petridul de Mijloc, 164
Bariț, Victoria, fiica lui George Bariț, 134
Baschet, Armond, 133
Baternai, vezi Bătrineanu, Alexandru
Bâthori Ștefan, voievod și principe al Transilvaniei, apoi rege al Poloniei, 313
Bădilă, Petru, vezi Bodilă, Petru
Bălan, Teodor 225
Bălăceanu, Constantin, ministru, **99,** *181*
Bălăceanu, Grigore, *181*
Bălăceanu, Iancu, *181*
Bălășescu, Constantin 195
Bălășescu, Nifon Nicolae, 3, *5,* *6,* 8, 39, 52, 70- 188, 190, 192
Bălcescu, frații, 75
Bălcescu, Costache, 126
Bălcescu, Nicolae 13, 72, 75, *75,* 10ᵀ, 116, 124, *124-125,* *126,* *128,* 129, 130
Băleanu, ban, *106* •
Băleanu, Alexandru, 71
Băleanu, Manolache, postelnic, *106,* *1 21*
Bănățianu, *245*
Bănescu, Nicolae, 55, 205, 235-236
T3ărănescu, Varlaam, 139
Bărnuț, vezi Bărnuțiu, Simion
Bărnuțiu, Simion 71-72, 7^-78, 110, 134- 135, 163- 164, 167, *171,* 172, *176-17*
182, 193, 196, *217,* *219.* 237, 238, 284
Bătrîneanu, Alexandru, prefect revoluționar de la 1848, 259, *334,* 336, *337,* *339,* *3*
343-344, 345
Bârlea, Nicolae 16⁷
Bârseanu, Andrei. 1S9, 194- 195, 246, 249, 250
Beke, colonel maghiar, 174
Bela, „prințul Coronii de Ungaria", viitorul rege Bela al IV-lea al Ungariei, *30*
Belaşcu, Nicolae, vezi Bălășescu, Nifon Nicolae
Beldeman, Vasilie *42*
Beldiman, Alecu, boier moldovean, 14
Bem, Iosif, 172, 174. *181-182,* 193, 214, 222, 255, 278, 336, 340
Benescu, Ioan 79
Berault-Bercastel, Antoine Henri, iezuit francez. *132,* 133, 134
Berger, Johann Xepomuc, 23"
Berzenczey Lajos, comisar al lui Kossuth, 276
Beșan, prenumerant la *Părți alese* ... de G. Bariț, 35ᵀ
Bethlen, familie de nobili din Transilvania. 258, 269
Bethlen de Iktâr *267,* 269
Bethlen Lajos, 236
Bianu, Ioan, 266

Bibescu, Gheorghe, domnul Țării Româneşti, 57, 74—76, 87, 92, 95, 99—100,''*100—101, 101- 102,103,103-104,* Î04- 105, *108,* 110, 115- 117,. 119, 123, 129, *132,* 133. 143, 192
Bibescu, Gheorghe, fiul lui Gh. Bibescu, domnul Țării Româneşti, 102— 104, 308
Bibescu, Ioan, ministru, 150
Bibescu, Nicolae 110
Billecocq, Etiene Adolphe de, *93, 95—96*
Blarabarg, vezi Blaramberg, Vladimir
Biarambag, vezi Blaremberg, Vladimir
Blaremberg, Nicolae *117*
Blaremberg, Vladimir, colonel, arhitect şef al Bucureştiului, 75, *97, 113,* 116— 117
Blarenberg, vezi Blaremberg, Vladimir
Bob, Ioan, episcop, *142, 152-* 153, *271,* 272, *319,* 320
Bocşan, Nicolae, 15, 22
Bod, Petru, 78, *265*
Bodea, Cornelia, 13, 20, 22, 45, 54, 64, 67, 68, 88, 125- 126
Bodilă (Bădilă), Petru, protopop de Miercurea, 78, *85,* 89, 131, 133, *157,* 159, 179, 180- 181
Boer, Demetriu, *106, 108,* 110, *132,* 134, 309
Boerescu, Pîrvu, 1.14
Boerescu, Vasile 252
Boerescu, Zaharia 71, 74, 87-S8, *111-112,* 114, *114*
Bogdan, Ioan, 147
Bogdan, Martin, negustor, 97, *98*
Bogdan-Duică, Gheorghe 91, 172, 189, 203, 219, 237
Boghie, proprietar de case, *118*
Bohățel, Alexandru, căpitan suprem al Districtului Năsăud, 320
Boiu, Zaharia, 358
Bojincă Damaschin, *13,* 15, *15, 21, 22-23,* 71-73, 83, 111"— 112, 114, *134*
Bojor, Victrr, 64, 297, 325,
Boldur, familie de boieri moldoveni, 49, *49*
Boldur, Sima, vornic din timpul lui Ştefan cel Mare, 49
Boldur Lățescu, Iorgu *46,* 49, *61*
Bolduresti, familie de boieri moldoveni, vezi Boldur, familia
Boliac, Cezar 75, 116, 126, *137, 171*
Bolla Mârton, profesor la Liceul academic piarist din Cluj, *117,* 117, *121*
Bologa, Iacob, notar consistorial, *154,* 155, *157,* 159, *213,* 214, *214*
Bologa, Valeriu L, 159
Bologa, Valeriu P., *214*
Bomches, Friedrich, avocat din Sibiu, *127,* 129, 159
Bonis, suplinitor la conducerea tipografiei Mitropoliei din Bucureşti, *183, 185*
Borcea, neidentificat, *237*
Borcilă, Mircea, 129
Bornemissza Jânos, consilier gubernial, *146,* 147
Boroianu, D. G., 74
Bossuet, Jacques-Benigne, 82
Bota, Moisi, 286

Botezan, Ioana, 256
Botiş, Teodor, 225
Braharu, Dimitrie, 334
Brahă, Gheorghe, sluger, abonat la foile lui Bariț, 16, *21, 22, 25, 26*
Bran de Lemeni, Ioan 78, *139,* 140, *175, 178, 182*
Bran, Dumitrachi, postelnic, 42
Braşoveanu, Alecu, negustor din Braşov, *205, 207*
Breazu, Ioan 321
Brenner, abonat la foile lui Bariț, *113, 119*
Brîncoveanu, Constantin, domnul Țării Româneşti, 104, 19i
Bruck, Karl Ludwig, ministru de finanțe austriac, *238, 239, 241,* 242
Budai, Aron, notarul Consistoriului neunit din Sibiu, *137,* 138, *140, 141,* 142, *144,* 145
Budai Deleanu, Ioan 138
Buday, vezi Budai, Aron
Buhuş, Dimitrie, boier moldovean, „mecenat", 62
Buhuş, Matei, boier" moldovean, *42*
Bulat, T. G., 71, 114, 188, 189
Bunea, Augustin, 221, 333
Burada, Teodor, 62
Burbea, negustor braşovean, 242
Burducea, Constantin P., 200
Burgheîea, Costachi, spătar, *42*
Buteanu, Ioan, viitorul prefect al Zlahiei, *162,* 164, 167
Butenief, vezi Buteniev
Buteniev, ambasadorul rus la Constantinopol, *107, 108*
Buvellot, Henri, profesor de franceză din Bucureşti, 104

C. I. Ba ... ianu, pseudonimul lui Iordache Mălinescu, 18, *31*
Cacitu, vezi Tacit, Ioan C
Caesar, 194
Caianu din Vurpăr, student la Viena, *218*
Calimah, Scarlat, domn al Moldovei, 25
Calinic, arhimandrit, stareţul mănăstirii Cernica, 123
Calinic, episcop de Rîmnic, 119
Calistrat, arhimandrit, suplinitor la conducerea tipografiei Mitropoliei din Bucureşti
Caloianu, V., *83*
Cantacuzino, Costache, secretar al statului în Bucureşti, 101
Cantacuzino, Elenca, sora lui Matei Cantacuzino, *41*
Cantacuzino, Grigore, deputat in Adunarea Obştească, *93,* 96
Cantacuzino, Matei, fiul lui Neculachi Cantacuzino, *41*
Cantacuzino, Neculachi, logofăt, fost ministru al justiției, 18, *41*
Cantacuzino Paşcanu, Mihail, 52
Cantacuzino Paşcahul, Costachi, logofăt, *42,* 53, *54, 55,* 55
Cantacuzino, Porfira, soția lui Matei Cantacuzino, *41, 42*

Cantemir, Antioh, 27, *29*
Cantemir, Dimitrie, 27
Capo dTstria, Ioan Antoniu, om politicrec, *181,* 182—183
Caragea, domn al Țării Românești, *94*
Caragiale, Mateiu I., 5
Carcalechi, Zaharia, 83, *85,* 89, *90,* 92, *112, 113, 116, 118-119, 121, 143, 210*
Carcallechi, vezi Carcalechi, Zaharia
Carol, Tine, doctor „de medicină", 206
Carp, Gheorghe, maior, *42*
Carp, Ioan, boier moldovean, tatăl lui Nicolae (Neculachi) și Petre Carp, 29
Carp, Nicolae (Neculachi), mare spătar, 27, 29, 59, *63, 65*
Carp, P. P., *29*
Carp, Petre, fratele lui Nicolae (Neculachi) Carp și tatăl lui P. P. Carp, 29
Cartojan, Nicolae 66
Catargi, Constantin, boier moldovean, 26
Catargi, Costache, boier moldovean, oponent al domnitorului Mihail Sturza, 52
Catargiu, Ștefan, vornic, *42, 53*
Călinescu, G., 26
Călinescu, Nicolae, elev la Seminarul Central din București, 88
Călinescu, Șt., 74
Căpățînă, Constantin, vezi Chesarie, episcopul Buzăului
Cepescu, Barbu, negustor din Brașov, 60
Cepescu, Gheorghe, negustor din Brașov, *34, 44, 57,* 59, *60, 61, 63, 65*
Cepescu, Nicolae, negustor din Brașov, 60
Cermena, Petru, delegat al românilor la Viena, 219, 224
Chavanne, Ludwig, general austriac, *176,* 179, *182*
Cheresteșiu, Victor 155, 163-167
Chesarie, episcopul Buzăului, *112,* 115, 143, 192, 200, 202, 212
Chesarie Buzău, vezi Chesarie, episcopul Buzăului
Chețanu, Ilie, „doctorand de jure", *305,* 307
Chifa, Grigore, protopop greco-catolic al Clujului, *344,* 345
Chindriș, Ioan, 3, 4, 15, 77, 120, 125, 159, 179, 196, 219, 221, 254-255, 283, 284
Chinezu, N., student la Paris, 68
Chioreanu, Alexandru vezi Bătrîneanu, Alexandru
Chioreanu, Grigore, fratele lui Alexandru Bătrîneanu, *341*
Chișu, Matei, canonic la Episcopia greco-catolică din Lugoj, *332,* 334
Chițulescu, Inochentie, 79
Chladek, Anton, pictor, *85,* 88
Ci *., vezi Ciucă, Nicolae
Cihak, Iacob Stanislau, medic, 33
Cikudi, Alexandru, vezi Țicudi, Alexandru
Cipar, vezi Cipariu, Timotei
Cipariu, Timotei (Cipar, Țipariu, Timotheo) 78, *90,* 91, *95,* 96, 97, *99, 108,* 110, 120, *135, 141, 147, 162,* 163, 167, *172,176,182,* 195- 196, 199,201,206,207, *218, 223,* 224, 237, 248, 252, *162,* 163, 167, *172, 176, 182,* 1*95-196, 199, 201, 206, 207, *218, 223, 224,* 237, 248, 252, *254, 255, 256, 257, 264-265,* 266, *267,* 269, *280,* 320
Ciucă, Nicolae, boier moldovean, 18, *48—49,* 50
Ciupescu, Gheorghi, vezi Țepeș, Gheorghe
Ciurdariu, Ana 4
Cizmaru, Ioan, revoluționar, 96
Cîmpan, Florica, 14
Cîmpeanu, Ioan, 126
Cîmpineanu, Ioan 52
Cîrcinov, Constantin, 70
Clain, vezi Mieu, Samuil
Clein, Carol, doctor „de medicină"
Clio, muza, 209
Closius, vezi Klosius, J., tipograf
Cloșca, conducător al răscoalei din 1784, *45,* 190
Cocora, Gabriel 190
Codrescu, Manole, boier moldovean, „mecenat", 62
Coleridge, S. T., 195
Comșa, Nicolae, 110, 170, 256
Conachi, Costache, 14, 16, *26,* 28, 33, 52, 62, 119
Constantin, Ieremia, preot, 216
Cornea, Paul, 39, 67, 95
Cornescu, Mihai, ministru, 99, 101
Coroianu, Dimitrie, fruntaș român din Transilvania, canonic și prepozit la Gherla, 190
Cortsa, neidentificat, abonat la foile lui Bariț, *106*
Cosmiță, Gheorghe, boier moldovean, „mecenat", 62
Cosmiță, Petru, boier moldovean, „mecenat" 62
Costa, Ștefan, consilier gubernial, *151,* 152
Costache, familie de boieri din Moldova, *33-35, 38-39, 41, 43,* 44, *46,* 49, *56,* 57, 59
Costache, ramură a familiei Boldur, 49
Costache, Veniamin, mitropolit al Moldovei, 14, *18, 20, 33, 36, 38, 39, 43, 51, 52,* 53, 5 *57, 59,* 61, 119, 132, *132,* 191
Costache Lățăscu, Iordachi, vornic, 39
Costăchesc, vezi Costache, familie de boieri din Moldova
Costăcheasca, soția medelnicerului Racliș, 50
Costăchești, vezi Costache, familie de boieri din Moldova
Coste, Ioan, dascăl ardelean, fost profesor în Moldova, 14
Coșgarea, Iacob, căpitan, prenumerant la *Istoria Regimentului al 11-lea romanesc tran* al lui G. Bariț, *332*
Cotta, Johann Friedrich, editorul publicației „Allgemeine Zeitung" din Augsburg, *52*
Coțofeanu, abonat din Craiova la foile lui Bariț, neidentificat, *106*
Cozadini, Grigore, student la Paris, 68
Cristescu, Nicolae, vezi Hristescu, Nicolae, pitar
Crommer, comisar cercual la Blaj, *215*
Crupenschi, Scarlat, deputat de Iași, *42*
Cucotescu, Alecu, sluger, abonat la foile lui Bariț, *23, 25*

Curtius, Ernst, istoric german, *251*
Curtius, George, filolog german, 250, 251
Cuza, Grigore, boier moldovean, 52
Cuza-Vodă, 116, 200, 253

D., pseudonimul unui sas din Mediaş, *270*
D. N., pseudonim neideiitificat sub care se semnează un articol în „Gazeta de Transilvania" *61,* 62
Dăianu, Ilie 2 15
Danielopol, Constantin 194
Dargo, neidentificat, poate fi Dorgo, Gabriel, *182*
Darwin, Charles Robert, 346
Daşcov, Iakov Andrievici, consul general al Rusiei in Moldova, *60,* 61, 102, *116*
David, din Biblie, 295, *303*
Deac, Ioan, preot greco-catolic din Sebeş, 204, 204, 206
Degeratul, Gheorghe, paharnic, abonat la foile lui Bariţ, 16, *21—22, 25, 26*
De Machio, generai, 237
Dembinski, revoluţionar, 174
Densuşianu, Ovid, 5
Densuşianu, Beniamin, canonic la Episcopia din Lugoj, *357,* 358
Diaconovici, Constantin, vezi Diaconovici Corneliu
Diaconorici, Corneliu, 39, 62, 82, 172, 225, 229, 235, 245, 286, *350,* 351, 358
Dideşteanu, Ioanichie, protosinghel, 97, 98, 13
Dimitriade, Ioan, abonat la foile lui Bariţ, *81,* 82
Dimitriu, Tani, revoluţionar, . *96*
Dobo, Stephanus, voievod al Transilvaniei, *315,* 316
Dobokai, locuitor neidentificat din Sibiu, *182*
Dobolyi Lajos, 277
Dobra, Alexandru, episcop greco-catolic de Lugoj, *234, 286,* 297, 300, 302, 305, 320, 322, 325
Dobran, Ioan, funcţionar român la Viena, 2 14, 2 19, 224
Domşa, neidentificat, *298,* 300
Donici, Alexandru, fabulist şi traducător, 29
Dorgo, Gabriel, vezi Dargo Gabriel
Dorneanu, Petrache, serdar, *47,* 49
Dragea, George, 309
Dragomir, Silviu, 163, 164, 167— 168, r 2 . 174, 220, 224, **22** -237
Dragoş, domn al Moldovei, *49*
Draku, Panaite, revoluţionar, *96*
Drăghici, Ioan, boier moldovean, „mecenat", 62
Drăghici, Grigorie, boier moldovean, „mecenat", 62
Drăghici, Manolache, postelnic, *36,* 40, *40*
Drăghici, Vasilie, boier moldovean, „mecenat", 62
Drugeanu, Lazăr, 70
Duclos, 119
Dudaş, Florian, 256
Duhamel, *180*
Duldner, Georg, senator sas din Mediaş, *291,* 292, *309,* 310, *354*
Dumbravă, L, 54
Dumitriu, Zeles, revoluţionar, 96
Dunăreanu, Elena, 214
Dunca de Schiau, Paul, 207
Durak, V. Gh., 82
Duşan, crai al sîrbilor, 69
Duzinkievici, Minodora, 225

E., pseudonim al lui Ioan Heliade Rădulescu, *90*
Efrem, unchiul prinţului Mihail Obrenovici, *132*
Efrosin, cleric, *113-114*
Elefterescu, Em., 189
Eliad, vezi Heliade Rădulescu, Ion
Eminescu, Mihai 16, 26, 72
Eminovici, Raluca, mama lui Mihai Eminescu, 26
Enescu, C. X., 54
Engel, Carol, 4
Engel, Johann Christian, *68,* 69
Engel, Julius, colonel, 75, 96
Eofrosin, vezi Poteca, Eufrosin
Epureanu, ramură a familiei Boldur, 49
Erdeli, Vasile, episcop greco-catolic de la Oradea, 178
Erdelyi (Aradi) Viktor, 147

Fabian Bob, Vasile, 14, *14,* 71, 212
Fălcoianu, Constantin, paharnic, *97,* 98, 113, 117
Fălcoianu, Ioan, mare logofăt, *97,* 98
Fejer, Iacob, *157*
Fekete Jânos, *341*
Fekete Negruţiu, Ioan, *162,* 164, 233, *301,* 302, *304,* 305, 308, 317, 320, 337, *338-339,* 341, 342-343
Fenelon, 195
Ferdinand I, împărat al Austriei, *161, 267,* 269
Fericeanu, Iosif 251
Filaret, episcop al Rîmnicului, 191
Filipescu, Alecu, vornic, *106*
Filipescu, Alexandru, vornic, 99
Filipescu, Gheorghe, ban, 99, *106,* 106

Filipescu, Iordache, preşedintele Divanului Ţării Româneşti şi membru al Caimacamiei, 99, 101
Filitti, Ioan C, *52-54,* 61. 101, 103, 105, 107-108, 119, 123, 129
Filotei, economul episcopiei din Buzău, 199. *200, 202, 20S*
Filts, vezi Filtsch, Samuel
Filtsch, Joseph, librar din Cluj, *147,* 148
Filtsch, Samuel, librar şi editor din Sibiu, *141,* 142
Florescu, Manolache, vistier, *106*
Florian, Aron, 71-72, 83, *84,* 87-88, *109,* 110, 116, 120, *122,* 124, 126, 130, 137, 170, *182,* 190, 196, 199, 200, *205,* 206, 209, *217, 218, 221, 223,* 224, *226, 227, 230,* 231, *232,* 233, 237-238, *238*
Fliigge, autor de manuale şcolare, 195
Foca, Nicola, revoluţionar, 96
Fogarassy Jânos, deputat în Dieta de ia Cluj, 45
Foscatti, L., compozitor, 104
Fotiadi, Lambru, profesor, *200*
Fotino, Dionisie, 15
Francisc Carol, arhiduce, 237
Francisc I, împărat al Austriei, 152, 216, 237, 296—297, 322
Franklin, Benjamin, 195
Fulea, Moise, 77, 133, 153, *166,* 168, *168, 224, 225*
Furkas, Emmanuel, dragoman în cadrul Agenţiei austriece din Ţara Românească, 120
Furnică, Dumitru Z., 138

Gaâl Laszlo, jurist din Aiud, 142, 258, *264, 265-266*
Gabor, Ioan, 3
Gâl Sândor, general maghiar, 174
Galaction, Gala, 305
Galz, *157*
Gane, G., 25, 26, 29
Gavra, Alexandru, *15, 119, 120, 127, 129,* 209, 209
Gavriil, arhimandrit la mănăstirea Bistriţa (Vîlcea), abonat la foile lui Bariţ, *91*
Gavrilescu, Manole, căminar, abonat la foile lui Bariţ, 16, *24—25*
Gănescu, Calinic, arhidiaconul Episcopiei de Buzău, 191, *198,* 199, 201
Gat, vezi Gott, Johann
Gedeon, din Biblie, *346*
Genilie, Iosif, *86, 89,* 116, 164
Geringer, Karl, general, 237
Gh. S., pseudonim al lui Gheorghe Săulescu, *65*
Gheorghe Ioan, Ioan, negustor din Braşov, *180, 239*
Gheorghiu, fraţii, negustori, 17, *68*
Gheorghiu, Christian, negustor, **69**
Gheorghiu, Gheorghe, 92
Gheorghiu, Nicolae, fratele lui Christian, negustor din Braşov, 69
Gheorghiu, Teodor, revoluţionar, 96
Gherghel, Ilie, comis, abonat la foile lui Bariţ, 16, *23, 25, 26, 62*
Gherghel, Ioan 189, 200
Gherman, membru din suita prinţului Mihail Obrenovici, *132*
Gherman, Petru 153
Ghermânescu, Ioan 79
Ghibu, Onisifor, 189, 191
Ghica, Alecu, 62
Ghica, Alexandru, vistier, 99
Ghica, Alexandru Dimitrie, domn al Ţării Româneşti, 52, "5_74, **88,** 90-92, **96,** 98-99, 1
102, Î04, *107,* 108, *111-112,* **114-** 117, 119, *121-122,* 204, 206
Ghica, Alexandru Scarlat 99
Ghica Budeşteanul, Nicolae, abonat îa foile lui Bariţ, 55
Ghica, Constantin, spătar, *98*
Ghica, Costache, *106*
Ghica, Dimitrie, 52
Ghica, Grigore, domnul Moldovei, *71,* **191,** 200
Ghica, Ion, 124, *186*
Ghica, Iorgu, logofăt, *42*
Ghica, Mihail (Mihalache), mare ban, *91, 92,* 96
Ghica, Nicolae, mare logofăt, *97,* **98**
Ghica, Teodor, deputat în Adunarea Obştească a Moldovei, 54
Giuglea, Manea, 79
Giuloglu, Costache, serdar, secretarul prefecturii judeţului Buzău, abonat la foile lui Ba
191, *198,* 199, 201, 202, *208,* 208
Goethe, *189,* 191, *200,* 202
Goga, Octavian, 248
Golescu, Dinicu, 92, 99, 190
Golescu, Gheorghe (Iordache), mare vornic, *91,* 92
Goleşti, familie de boieri din Ţara Românească, 14, 190
Goleşti, fraţii, 75
Goliat, din Biblie, 295
Gorres, Guido de, poet şi istoric german, *244,* 245
Gorres, Joseph von, publicist revoluţionar, tatăl lui Guido de Gorres, 245
Gott, Johann, tipograf, 25, 32, 46, 67, 83, *113,* 116, *128,* 130, *158,* 180, 182
Grabe, general rus din Caucaz, *65*
Grabovski, Anastasie, negustor macedoromân din Pesta, unchiul mamei lui Andrei Şag
130, 132-133
Graef, Joseph, jude districtual, 159
Grădişteanu, Grigore, funcţionar la Secretariatul statului din Bucureşti, 129
Grigorie IV Dascălul, mitropolit al Ţării Româneşti, 87
Grimm, fraţii, 195
Gruie, poştaş, 208, 209
Guma, *182*
Gundisch, Konrad, 4

H

Hacman, Eugeniu, episcop greco-catolic, 66
Haines, Gheorghe, protopop neunit al Braşovului, *151, 154*
Halcinski, consul general, *180*
Halmâgyi István, secretar gubernial, *151, 152*
Hanea, vezi Hania, Ioan
Hanga, student, *149,* 150
Hania, Ioan, 139, 140, 157, 159
Hannia, vezi Hania, Ioan
Harnav, Gheorghie, boier moldovean, „mecenat", 62
Hartulari, Gheorghe, boier moldovean, „mecenat", 62.
Hassfort, general, *182*
Haşdeu, Alexandru, vezi Hījdeu, Alexandru
Hatvany, *223*
Haynau, Julius Jakob, general, *236,* 23"
Hăjdău, Alexandru, vezi Hījdeu, Alexandru
Heineccius, J. Th., 82
Heliade-Rădulescu, Ion 27, 29, *54,* 72, 75, *81, 86,* 89, 91, 92, *93,* 94, 95-96, *97,* 100, *106,* 107, *113,* 115, 123, *128,* 130, *186,* 195, 196, 203, 252
Herder, Johann Gottfried, filozof german, 45, 195
Hill, Gheorghe, coredactor al ziarului „România", 83, 120
Hintz, Georg, 340
Hījdeu, Alexandru 13, *18, 20, 2, 29,* 29
Hochmeister, frații, 8
Hochmeister, Martin, tipograf şi librar din Sibiu, *145,* 14", *149, 150,* 159, 214
Hodoroagă, porecla lui Zaharia Carcalechi, *116*
Hodoş, Iosif 164, 179, 219, 221, 255, 257
Hodoş, Nerva, 83, 18
Holban, Ilie, abonat la foile lui Bariț, 16, *24—26*
Homer, *250*
Horatius, Quintus Flaccus, *189,* 19", *283-284. 309,* 310
Horia, conducătorul răscoalei din 184, *45,* 190
Hossu, Dimitrie, preot, *104*
Hosusău, neidentificat, *215*
Hotăreanu, Marin, elev la Seminarul central din Bucureşti, 88
Hrisant, egumen al mănăstirii Hurezu, 127
Hrisoscoleu, Constantin, paharnic, 208
Hrisoscoleu, Elenca, soția paharnicului Constantin Hrisoscoleu, *208,* 208
Hristescu, Nicolae, pitar, abonat la foile lui Bariț, 16, *23, 25—26*
Hurmuzaki, familie de boieri patrioți bucovineni, 1"2, 193, *224,* 225, *235*
Hurmuzaki, Alexandru, fiul lui Eudoxiu Hurmuzaki, 213, 216, 225, 235, 236
Hurmuzaki, Constantin, fiul lui Eudoxiu Hurmuzaki, 225
Hurmuzaki, Eliza, fiica lui Eudoxiu Hurmuzaki, căsătorită Sturdza, 225
Hurmuzaki, Eudoxiu (Doxachi senior), 225
Hurmuzaki, Eudoxiu (Doxachi junior, istoriograful), fiul lui Eudoxiu Hurmuzaki senior, 225
Hurmuzaki, Eufrosina, fiica lui Eudoxiu Hurmuzaki, căsătorită Petrmo, 225
Hurmuzaki, Gheorghe, fiul lui Eudoxiu Hurmuzaki, 225
Hurmuzaki, Nicolae, fiul lui Eudoxiu Hurmuzaki, 225 ^ . ^
Huțovici, Nicolae, vicarul neunit al Hunedoarei 151, 153-154

I., pseudonimul lui Istrati, Nicolae, *51—52*
I...C.M., personaj neidentificat, *210,* **211**
LE., pseudonimul lui Heliade Rădulescu, Ion, **100**
I.R., pseudonimul lui Racliş, Iordachi, *48—49*
lacovschi, colonel, *42*
Iancu, Avram, 164, 167, 172, *173, 174, 177, 179,* **193, 194, 217,** *218, 2v, 221, 222, -224, 22* *227,* 233, *236, 237,* 284
larcu, Dimitrie, *333*
Ibrăiîeanu, Garabet, 5
ici., prescurtare peiorativă a numelui lui Simion Marcovici, *116*
Idieru, Panait, boier moldovean, „mecenat", 62
Ierotei, ieromonah, *74,* 74
Ierotei, călugăr, 114, 115
Ihâsz Daniel, general maghiar, **174**
Ilarion, Gheorghiadis, episcop de Argeş, *81—82,* 82, *112, 125,* - 127
Ilie, profetul, 295, *319*
Ilieşiu, Ioan Pop, preotul greco-catolic al Orăştiei, *230,* 231
loachim, mitropolit, *188*
loanovici, Nestor, protopopul neunit al Făgăraşului, 154
Ionaşcu, I., 83, 87, 189, 190-**192, 199,200,205,207-209,211-212**
Ionescu, Dimitrie C, 189
Ionescu, G., 79
Ionescu, I., 70, 79, 192
Ionescu, N., *54,* 71
Ionescu de la Brad, Ion 17, 33
Ionescu-Gion, G. I., 116
Iorga, Nicolae 40, 87, 189, 245, **310**
Iorgulescu, B., 200
Iosif, episcopul Argeşului, 200
Iosif, Ştefan 189, 249, 251
Irononim, vezi Bariț, Ieronim
Isac, Virginia, 13, 15, 19, 20
Iser, Andreas, autor al unui dicționar german-român, *180,* 182
Islad Savfet Efendi, vezi Savfet Efendi
Ismail Bei, paşa de la Tulcea, 79, 187
Istvânffi Pal, comisar regesc, 152
Istrate, Iancu, ban, abonat la foile lui Bariț, **55**
Istrati, Melitie, boier moldovean, „mecenat", **62**

Istrati, Nicolae 14, 17-19, *34, 39, 51, 52-54, 55, 57-58, 59, 60, 60, 62, 63*
Iuga, Ioan Gheorghe, negustor din Braşov, *34, 44, 144,* 221
Iuniu, pseudonimul lui Ieronim Bariţ, *333,* 334
Iuraşcu, Măria, soţia lui Mihail (Mihaiachi) Mavrodin şi sora mamei lui Mihai Eminescu *H*
Izer, vezi Iser, Andreas

Jakobson, Arnoid, colonel de poliţie, 75, 96
Jipa, Ioan, negustor din Braşov, 221
Joannis, incendiator sas din Şeica-Mare, 270
Jojika, Samuel, vezi Josika Samuel
Jornandes, 196
Josika, familie de nobili din Transilvania, 258
Josika Samuel, *143,* 144
Jucanul, Gh., pseudonimul lui Bariţ, 18, *57—58,* 59, *63,* 64, 66
Juga (Iuga), familie de negustori din Braşov, 242

K

Kam-Hi, vezi K'ang-hsi
K'ang-hsi (1662- 1722) împărat al Chinei, *31*
Kant, Immanuel *74*
Karsai Ella, 4
Kemeny Farkas, 225
Kemeny Jozsef, istoric maghiar din Transilvania, *223, 258, 262,* 263, 265—266, *267, 268, 269, 303,* 305, 310, 311, *312,* 313, 315-316, 321, 323, 332
Keminius, fiul lui Niculae din Călata, *267, 269*
Kempis, Thomas de, 192
Kertesz, Vasile, preot din Ocna Sibiului şi protopop unit al Sibiului, 232
Ketzanu, Ilie Tului, vezi Cheţanu, Ilie
Kiseleff, Pavel Dimitrievici, *106,* 107
Kiselev, vezi Kiseleff
Kiss Sândor, general maghiar, 174
Kladek, vezi Chladek, Anton
Klapka Gyorgy, general maghiar, 174
Klein, Samuil, vezi Mieu, Samuil
Klima, Helmut, 268
Klosius, Georg, tipograf, 78, 107, 159
Klosius, Johann, tipograf, *145, 146,* 147, *149,* 150
Kneipp, medic, 2 19
Kogălniceanu, Mihail 13- 14, *20, 52, 62, 65-66, 66-61, 72,* 129, 192
Kossuth Lajos 276, 310
Kotzebue, Charles de, consul al Rusiei, la Iaşi, 53, 57, 61, 119

Kovâcs Ferenc, 283
Kovâcs Miklos de Tuşnad, episcop romano-catolic al Transilvaniei, 147
Krafft, Wilhelm, tipograf, editor şi librar din Sibiu, *355—356,* 357 *357, 359*
Kuhner, autor de gramatică a limbii eline, *250,* 250
Kurz, Anton, 313

Lâday, personaj neidentificat, *298,* 300
Lapedatu, Ioan Al., *333,* 334
Lascu, Nicolae, 190
Laslo, Gabriel, profesor la Blaj, *312*
Laţcu, (Laţco), domnul Moldovei, *30*
Laureanu, vezi Laurian, August Treboniu
Laurian, August Treboniu 15, 71-72, 75, 77-79, *103, 105, 113,* 115, *121,* **122,** *130,* 1 *137, 145, 147-148, 149, 169,* 170, 172, *176,* 178, *182,* 193, 195, 196, *206, 207,* **210,** 2 219, 222, 224, 237, 238, 248, 252, 255, 281, 284
Lauriani, vezi Laurian, August Treboniu
Lati, fiica lui Ştefan Moldovan, *296*
Lâzâr, Lâdislâu (Laszlo), comisar regesc şi cancelar gubernial, *148,* 152
Lazăr, Gheorghe, 71, 72, 82, *128,* 130, *133, 151,* 153, 153, 247
Lăţăscu, L, vezi Boldur Lăţescu, Iorgu
Lăţescu, ramură a familiei Boldur, 49
Lecca, Constantin, *97,* 98, 106
Lecca, Ioan, student la Paris, 68
Lecca, Octav-George, 107
Lemeni, Ioan, episcop, 45, 92, 110, 134, 135, *137, 142,* 154, *158,* 160, *162,* 163, *166,* **167,** *169, 175, 178,* 206, 221, 232, 233, *319,* 320, *321, 344,* 345
Lemeny, vezi Lemeni, Ioan, episcop
Lemenyi, Ioan, vezi Lemeni, Ioan, episcop
Lenj, vezi Lenş, Alecu
Lenş, Alecu, ispravnic al judeţului Ilfov, *105,* 107, *113, 125*
Lenş (Lynch) Filip, boier de origine franceză, tatăl lui Alecu Lenş, 107
Leon al XH-lea (Annibale de la Genga), papă, *304*
Leonil, tipograf, *132*
Lessing, G. E., 195
Lesviodax, Alexandru Geanoglu, 82, 139, *181*
Levu, Pavel, preot din Şaldorf (azi Mihăileni), 216
Livianu, Vasile C, 116
Liviu, Andrei, canonic în Lugoj, *332, 347, 357*
Livius, Titus, *250, 250*
Lobonţi, Sava (Savu), hangiu român din Mediaş, *149,* 150
Loreni, Joseph, inspector sas, 193, 227—228, 230, 235
Lucea, Antonie de, nunţiu apostolic din Viena, *286*
Luchi, personaj neidentificat din Năsăud, *347*
Luders, Alexandr Nicolaevici, general rus, 16, *173,* 174, 177, 179

-Ludovic, abate, duce de Rohan şi principe de Leon, *304*
Ludovic I cel Mare, rege al Ungariei, *316*
Lumperdean, Grigore, revoluţionar din Cătina, *341*
Lupaş, Ioan *45,* 71, 133, 153, 165, 189, 297, 310, *354*
Lupeanu-Melin, Alexandru, 99, 220, 224, 237
Lupu, Ioan, abonat la foile lui Bariţ, *105,* 107

M

M., pseudonim al lui Gavril Munteanu, 228
M., prescurtare după post-scriptum-uri a numelui lui Iordache Mălinescu, vezi la acesta
Machedon, vezi Rakovski Staikov, Gheorghi
Magheru, Alexandrina, fiica generalului Gheorghe Magheru, *237,* 238 -
Magheru, Gheorghe *238*
Maior,. Grigore, episcop, 308, 320
Maior, Ioan, avocat în Lugoj, 172, 179, *215,* 216-2 17, 224, 237,. 332, 334,-347, *348, 355, 357*
Maior, Iosif, protopop unit din Sînmărtin, 342
Maior, Petru *13, 15,* 18, *22,* 40, 57, 59, *61, 63, 64, 66,* 67, 72, *86,* 89, 195, *208-209*
Maiorescu, Ioan 28, *54, 55,* 71, 79, 87, 88, 92, *95,* 107, *112,* 115, 126, 135, 196, *204-205,* 206, 217, *218,* 221, *223,* 224, *228.,* 229, 233, 237, 242, *243, 244, 251, 252*
Maiorescu, Titu, *54,* 194
Maiorescu, Vasile, fratele lui Ioan Maiorescu, 170, 206
Majlâth, familie de nobili din Transilvania, 269
Makedon, vezi Rakovski Staikov, Gheorghi
Man, vezi Maniu, Nicolae
Mancesiu, personaj neidentificat, *215,* 216
Manciulea, Ştefan 14
Mandraştiu, Nicolae, negustor din Braşov, *132*
Manfi, Iosif, dascăl ardeleanu, profesor în Moldova, 14
Manfi, Ştefan, notar al Consistoriului greco-catolic din Blaj, *37,* 138
Mani, vezi Turcu, Mimi
Maniu, Nicolae, protopopul greco-catolic al Sibiului, *92, 92, 108,* 109, *112,* 116, *226,* 227, *228, 230,* 231, 232,. *235,* 236
Manu, vezi Maniu, Nicolae
Manu, librar din Sibiu, *147*
Manu, Iancu (Ioan, agă, *93, 96, 106*
Marcu din Efes, episcop, 320
Marcovici, Simion, cenzor, *113,* 116, *116,* 121, 130, 252
Marghiloman, Alexandru, om politic român, 203
Marghiloman, Iancu, tatăl lui Alexandru Marghiloman, abonat la foile lui Bariţ, 191, *202,* 203
Măria Theresia, împărăteasă a Austriei, *280, 319*
Marian, S. Fl., *54*
Marica, George Em., 28, 29, 53, 62, 67, 82, 126, 139, 153, 203
Marienescu, Atanasie Marian, *306,* 307, *320,* 321
Marinescu, George C, 83
Marinescu Himu, Măria 190
Marku, Nicola, revoluţionar, 96
Marmontel, Jean Frangois, 200
Martinovici, din Satu Lung, negustor, 157 157
Massim, Ioan C, 79, 195, 196, 255
Mateescu, C. N., 87
Mateescu, V.C.N., 212
Matskâsi Paul, comite suprem, *343*
Mauromichalis, Constantios, asasin ai lui Capo dTstria, 182
Mauromichalis, Giorgios, asasin al lui Capo dflstria, 182
Mavrocordat, Alecu, boier moldovean, „mecenat", 62
Mavrocordat, Alexandru, prinţ, elev al viitorului mitropolit Neofit al II-lea al Ţării Ro neşti, 87
Mavrocordat, Costachi, logofăt, *42*
Mavrocordat, Dimitrachi, vornic, *42*
Mavrocordat, Nicolae, hatman, *63*
Mavrodi, Ion, vel hatman, *25*
Mavrodin, Lupu, vornic de poartă, tatăl lui Mihail (Mihalache) Mavrodin, 26
Mavrodin, Manole (Manolachi), stolnic, abonat la foile lui Bariţ, antiunionist, 16, *24—26*
Mavrodin, Mihail (Mihalache), stolnic, abonat la foile lui Bariţ, unionist, unchiul lui M Eminescu, 25, 26
Mavrodin, Toader, stolnic, tatăl lui Manole (Manolachi) Mavrodin, 25
Mavrodin, Vasile, fiul lui Mihail (Mihalache) Mavrodin, 26
Mavrodineşti, familie de boieri din Moldova, 25
Mavrodini, vezi Mavrodineşti
Mayer, Johann N., vezi Meyer, Johann N.
Măcelariu, Ilie 168
Măcescu, Gheorghe, vezi Năcescu, Gheorghe
Mălinescu, George, vezi Mălinescu, Iordache
Mălinescu, Iordache 3, 5, 6, 7, 13—69, 208
Mălinescu, Neculai, răzeş, tatăl lui Iordache Mălinescu, 14
Mălinescu, Vasile, revoluţionar şi unionist, fiul lui Iordache Mălinescu, 20, *41,* 49, 59, *6*
Mecena, 13
Meletie, Lefter Brandaburul, episcop de Roman şi apoi mitropolit al Moldovei, *37—38,* 5 62, 119, *181*
Melitie, vezi Meletie, Lefter Brandaburul
Mercuriu, „principele" Transilvaniei, 313, *315*
Meşotă, Ioan, profesor, 194, 249, 250, 251
Meteş, Ştefan "2
Metternich, *161,* 161, 183, 291
Meţianu, Bartoiomeu, învăţător din Zărneşti, *139,* 144
Meţianu, Ioan, viitorul mitropolit neunit din Transilvania, *245*
Meyer, Johann N., medicul domnitorului Alexandru Dimitrie Ghica şi „ştab doctor al oş din Ţara Românească, *85,* 88
Micaş, Florian 78, 164
Miele, Ştefan, dascăl transilvănean, 71, 72
Miclescu, Sandu, boier moldovean, 52

Micloş, vezi Penciu, Nicolae Avram
Mieu, Inochentie, 233, 308, 320, 333
Mieu, Samuil 72, *127, 129, 192, 208-209,* 210, *332*
Mieu Moldovan, Ioan, vezi Moldovan, Ioan Mieu
Miculescu, Sofronie, episcop de Huşi, 119
Miessl von Treuenstadt, Felix, secretar al Agenţiei austriece din Bucureşti, 120
Mihali, Gavril, tatăl lui Victor Mihali de Apşa, 333
Mihali de Apşa, Victor, 320, *332,* 333, 338, *339,* 340, *342,* 343, *345, 347-348,* 349, *353,* 357
Mihali, Grigore, protopop din Zlatna, *215,* 217, *238,* 238, 300
Mihali Mihales, Simion, vezi Mihali-Mihălescu, Simion
Mihali-Mihălescu, Simion, 307
Mihaly, Victor, vezi Mihali de Apşa, Victor
Mihăilescu, Dumitru, canonic la Lugoj, *332,* 334, *347*
Mihăilescu, V., 55, 205
Miklouş, *181*
Miko Imre, 258, 266, 269
Mimi, vezi Turcu Mimi
,Mincu, familie din Braşov, *243*
-Mocioni, familia, *224, 225*
Mocioni, Andrei, 214, *219, 225, 284*
Mocioni, Antoniu, *225*
Mocioni, Ioan 225
Mocioni, Lucian 225
Mocioni, Petru, fiul lui Ioan Mocioni, 219, 224, 225
Moga, Dimitrie, *300*
Moga, Ioan (zis Teologul), nepotul episcopului Vasile Moga, 77, *131, 133,* 152, *166, 168, 169*
Moga, Nicolae *270,* 272
Moga, Vasile, episcop, 45, 76, 132, 133, *137,* 138, *140, 142, 149,* 150, *151-152, 153, 154,* 155, 214, 265
Moger, autor german de manuale şcolare, 195
Moise, din Biblie, *38, 279, 282, 292, 295, 346*
Moisi, vezi Moise din Biblie
Moisil, Iuliu 14, *14,* 64, *347*
Moldovan, vezi Moldvai Grigore
Moldovan, Adolphina, fiica lui Ştefan Moldovan, *268*
Moldovan, Dimitrie, funcţionar român la Viena, 214, 257
Moldovan, Emil, fiul lui Ştefan Moldovan, *268*
Moldovan, Ioan, protopopul din Cătina, *335,* 336, 337, *341*
Moldovan, Ioan Mieu 257, 308, 317, 320, 322, 323, 334
Moldovan, Iustin, fiul lui Ştefan Moldovan, *268*
Moldovan, Laţi, vezi Moldovan, Vasile
Moldovan, Nicolau, *277*
Moldovan, Ştefan 3, 5, 6, 11, 78, 138, 168, 256, *257,* 258-261, 263, *265,* 266, *268,* 269, 272, *273,* 274, *276, 277,* 278-280, *280, 282,* 283, *284-285,* 286, *287, 289-290,* 291, 292, *294, 296,* 297, *300, 302, 305, 307-309, 310-311,* 312, *313, 314-316, 317, 320, 322,* 323, *324-326, 327, 330,* 331, *332-335, 336-337, 339-340,* 341, *342,* 343, *345-346, 348-351,* 351, *352-358,* 358, *359*
Moldovan, Vasile, fiul lui Ştefan Moldovan, 167, *268,* 276, *296*
Moldvai, Grigore, profesor la Blaj, *152,* 154
Molin, V., 88
Molke, redactor din Braşov, *231,* **232**
Moroşeni, vezi Mureşeni, fraţii,
Moruzi, Alexandru, domn al Moldovei şi ai Ţării Româneşti, 25
Movilă, Moise, domn al Moldovei, *18,* **20,** *33, 38,* 39, 44, *57*
Movilă, Petru, mitropolit, *20*
Moznik, autor de manuale şcolare, *250,* 231
Munteanu, Gavril 3, 5, 6, 9, 71, 77, 87. 88, 107, 115, 117, 120, **143, 163,** 172, 174, 184, 18 255, 333-334, 349
Munteanu, Ioan, tatăl lui Gavril Munteanu, 190, 204
Munteanu, Ioan, revoluţionar, 182
Mureşanu, Andrei, *128,* 130, *173,* 174, *175,* 178, 195, 224. 227, **228**
Mureşeni, fraţii, 313
Mureşianu, Iacob, compozitor, 194
Mureşianu, Iacob, redactor al „Gazetei Transilvaniei", *128,* **Î30,** *158, 175,* 178, 224, 279, 308-309, *346,* 348
Murgu, Eftimie, 71-73, *84,* 87-88, **95,** 96, 277, *278*
Murguleţ, Ileana, soţia lui Eudoxiu Hurmuzaki, 225
Musceleanu, Costache, boier din Buzău, 191, *201,* 202, *202*
Musceleanu, Sandulache, tatăl lui Costache Musceleanu, **202**
Muşlea, Ion 283

N

N., iniţială de la numele de Niţă sau Niţu, cum i se spunea lui Ioan Maiorescu, *232,*
Nadajdi, vezi Nâdasdy Ferencz Szerâf
Nâdasdy Ferencz Szerâf, preşedintele Tezaurariatului Transilvaniei din S'biu, *131,* 133
Naghi, Gheorghe 256
Naghiu, Iosif E., 256, 286
Nagu, vezi Nagy, Mihail
Nagy, Mihail, canonic din Lugoj, *295,* **297,** *332,* 334, *339,* 340, *347,* **348**
Nagyajtai Kovâcs Istvân 263
Naniescu, Iosif, 143
Napoleon I, *308*
Napoleon III, *185, 282*
Napoleon cel Mare, vezi Napoleon I
Napoleon, Louis, vezi Napoleon III
Navrea, I., librar în Braşov, *171,* 171
Năcescu, Gheorghe, *97,* 98
Năcescu, Ioan, grefier la Judecătoria civilă din Bucureşti, **98**
Năcescu, Nicolae, grefier la Departamentul dreptăţii din Bucureşti, **98**
Năsturel, P.P., 107

Năsturel-Herescu, Constantin, *113,* 116, *116*
Nea Dulțiață din Prunduş, personaj anecdotic, *249*
Neagoe, Constantin, prenumerant la *Macrobiotica* lui Vasici, profesor la Seminarul teologic din Buzău, *208*
Neculce, Ion, cronicar, *20*
Negrea, Grigore, boier din Buzău, *202,* 203
Negruzzi, Costache, 13-14, 17, 27, *29, 35,* 40, *42,* 43, 54, 62, *65, 66,* 139, **141**
Negruzzi, Iacob 54
Neigebaur, Johann Ferdinand, 105
Nemeth, Wilhelm, librar din Braşov, *114,* 117, *121,* 122, *132,* 133, *134,* 135, *137,144, 148, 171*
Nendwich, negustor din Sibiu, *157*
Neofil, starețul mănăstirii Neamțului, candidat la episcopia Romanului, *60, 61,* 62
Neofit II, mitropolit al Țării Româneşti, 76, *87, 92,* 98, *105,* 116, 119, 123, **126,** 143, 150
Nesselrode, Karl Vasilievici, ministru de externe al Rusiei, 53
Nestorescu-Bălceşti, Horia, 125
Netea, Vasile 207, 282
Newton, 209
Niagoe, Ştefan 71/54-85, 87-88, 89, *90, 109, 110, 112, 118, 157, 171,* 172
Niagoi, vezi Niagoe, Ştefan
Nica, Dimitrie, negustor braşovean şi librar în Iaşi, *46, 49, 51, 54, 55, 63*
Nichifor, călugăr, 74, 1Ĭ5
Nichifor, ieromonah, 88
Nicoară, Moise 71, *84,* 88, *88, 95,* 96
Nicolae I, țar al Rusiei, *177*
Nicolae, preot din Mănăştur, cuscrul lui Şt. Moldovan, *335, 342, 343*
Nicolaisa, George, 71
Nicolescu, Nicolae, abonat la foile lui Bariț, *95*
Nicorescu, vezi Nicoară, Moise
Nicu, Demetri, vezi Nica, Dimitrie
Niculae din Călata, 267, *269*
Nifon, arhimandrit, egumenul mănăstirii Cozia, *118*
Nifon, mitropolitul Țării Româneşti, 185, 192, 200, 254
Nikon, Petru 188
Nistor, I.I., 174
Nistor, Ioan, director al Gimnaziului din Beiuş, 289
Niță, vezi Maiorescu, Ioan
Niță, elev, rudă a protopopului Nicolae Maniu, *230,* 231
Nițu, vezi Maiorescu, Ioan,
Nopcea, Vasile (Lâszlo), 269
Norman, Francisc, comite din Linz, ginerele lui Ştefan Moldovan, *296—299*
Norman, Ludovic, tatăl lui Francisc Norman, 298
Nourse, Jean, editor, 29
Novacovici, Dionisie, episcop, *221*
Nyikulae de Kalota, vezi Niculae din Călata

Obrenovici, Mihail, prinț sîrb, *132,* 134
Ocsvai Ferenc, editor al ziarului „Honved", 2 14
Odobescu, Alexandru, 155
Of., prescurtare peiorativă a numelui lui Daşcov, 116
Ohm, Ferdinand, „factor al tipografiei" lui C. A. Rosetti şi Winterhalder, 2Q6
Ola, Ianoş, elev la Năsăud, *127*
Olteanu, Ioan 225
Olteanu, Ioan, episcop, 299, 300, 327, 333, *342,* 343
Omer, vezi Homer
Orațiu, vezi Horatius
Orghidan, Rudolf, negustor din Braşov, *112-113,* 116, 118, 120, 139, *144,* *162, 22* 1, *235,* 242
Oroianu, Vasile, profesor la Gimnaziul neunit din Braşov, *246,* 251
Oteteleşeanu, George (Iordache), vezi Oteteleşeanu, Gheorghe
Oteteleşeanu, Gheorghe, vornic, abonat la foile lui Bariț, sprijinitor al învățămîntului, *10*
Oteteleşeanu, Grigore, fratele lui Gheorghe Oteteleşeanu, sprijinitor al învățămîntului
Oțetea, Andrei, 82
Ovidius, Publius Naso, 75, *103,* 194, *284*

Palacky, Frantisek, istoric şi om politic ceh, 193, *215,* 2 16, 215, 220-22 1, *223, 225, 227, 2*
Paladi, Măria 62
Panaiot, Iuliana, soția lui Ioan Mocioni de Foen, 225
Pândele, Rafail, revoluționar, 96
Pandolfi, Alexandru, revoluționar, 96
Panovici, Ioan, protopop neunit al Nocrihului, *131,* 133
Pantazi, negustor din Braşov, *144*
Pantazi, Grigore, secretarul lui Şaguna, *228,* 229, *230*
Pap, Petru, vezi Pop, Petru
Papacostea, Victor, 70-71, 73-74, 79, 83, 88-89, 96, 307, 114, 115
Papaiani, Dumitru, revoluționar, 96
Papiu Ilarian, Alexandru, 15, 71, 77, 159, 163-164, 167, 172, 177, *179, 196,* 200, 221, 222, 248, *254;* 255, 257, 257, 276, 284, 254
Papp, vezi Pop, Iosif, profesor la Blaj
Pascaly, Mihail, actor, *320, 32*1
Pascu, Ştefan 3, 6, 77, 179, 222, 276, 345
Paskievici, Ivan Fedorovici, general-feldmareşal rus, 16, 177, 179
Pataki, Liviu 256
Paul, vezi Pavel, apostolul
Pauleti, Nicolae, 155, 160
Pavel, apostolul, 353, *354*
Pavel, neidentificat, 112
Pavel, cărăuşul, *157*

Păcăţian, Teodor V., 71, 73, Ĭ63, 179, 216, 219, 220, 224, 290, 231, 349
Păcurariu, Mircea, 71, 79, 87, 115, 189, 256
Părnuţă, Gh., 114
Pătrăşcanu, Gheorghe Costachi, boier moldovean, 38
Pderzani, Iuliu, vezi Pederzani, Iulius
Pederzani, Iulius, scriitor german, *333,* 334
Penciu, Nicolae Avram, *108, 109, 141,* 142, *144*
Pencovici, C, tipograf, *74*
Penescu, I., *210,* 211
Pervain, Iosif, 14- 15, 120, 159, 179, 209, 219, 221, 283-284
Pescaru, Ioan, revoluţionar, 96
Pescaru, Camil, 5
Petrescu, Costache, mare clucer, 89 /
Petric, Ioan, protopop, fruntaş român din Braşov, *205,* 206
Petru, apostolul, 353
Petru cel Mare, ţar al Rusiei, 27
Pippidi, Andrei, 40
Pişoschi, Nicolae, *65,* 66
Pius al IX-lea (Giovanni Măria Mastai-Ferretti), papă, 233, 322, 338
Pîclişanu, Zenovie, 333
Platon, C, 17
Piaton, Măria, 13
Poenaru, Petrache, 71, *97, 103, 107,* 120, *128,* 130, **190,** 252
Pomuţiu, Constantin 219, 224
Pop, Andrei, profesor, 182
Pop, Andrei Liviu, canonic, *295,* 297, 334, *339,* 340
Pop, Alexandru, Papiu Ilarian, Alexandru
Pop, Augustin, învăţător în Blaj, viitor protopop unit de Alba Iulia, *169,* 169
Pop, Constantin, 155, 214
Pop, Constantin, negustor din Braşov, *182*
Pop, Daniil, personaj neidentificat, *298,* 300
Pop, Dimitrie *54* \
Pop, Gavril, canonic cancelar la Lugoj, *290,* 291, *293,* 294, *328, 332,* 336-337, *338,* 347
Pop, Ioan (Iacob), protopop, *239, 241,* 242
Pop, Iosif, profesor la Blaj, *108,* 110
Pop, Macedon, profesor la Năsăud, *64—63*
Pop, Nicolae, paroh din Cluj, 336 - 337, *339, 344,* 345
Pop, Petru, canonic şi prepozit capitular în Lugoj, *218,* 220—221, *347,* 348, 357
Pop, Ştefan, 71
Pop, Vasile, 14, 189, 257, 292, 308, 310
Pop, Zenovia Hagi Constantin, cămătar, *137—138,* 352
Popa, vezi Popasu, Ioan
Popa, Gheorghe de Teiuş, om politic român din Transilvania, deputat în Dieta de la Budapesta, *215, 216*
Popasu, Ioan, *128,* 130, *151, 153, 164,* 165, 172, *177-178,* ISO, *182, 204,* 205, 219, *247-248,* 249, 297, *307,* 308
Popaviţea, Dimitrie, negustor din Lugoj, *219, 222*
Popazu, Ioan, vezi Popasu Ioan
Popea, Nicolae 132-133, 138, 153, 297
Popescu,, Ghenadie 224 •
Popescu, Ion 88
Popescu Teiuşan, Ilie 207
Popescu-Rîmniceanu, V., 222—224
Popescu-Scriban, V., 14
Popovici Absalom, protopopul din Orăştie, *228—229230,* 231
Popovici, Grigore, 219
Popovici, Iova, delegat al românilor la Viena, 219, 224, *284*
Popp Szilagyi, Iosif, episcop greco-catolic de Oradea, *288,* 289, 297, 300, 333
Popp, Vasile Ladislau, comisar districtual în Reteag,.2I4, 215, 257
Popp, Zamfirache C, vezi Pop, Zenovie Hagi Constantin
Poteca, Eufrosin *81-82,* 105, 107, *113,* 116, 190
Poteke, Efrosin, vezi Poteca Eufrosin
Potra, George 92
Prale, Ioan 14
Predescu, Evghenie, procuror şi prieten al lui Nicolae Bălcescu, *105,* 107, 143
Procopie, preot, 96
Procopiu, Ioan 87—88
Prota, *239*
Protase, Măria 15, 99
Puchner, Anton, general austriac, 133, 178
Pumnul, Anton 71-72, 167, 189, 194- 195, 269
Puşcariu, Ioan Cavaler de, *137,* 138, *138,* 140, *146,* 147, 163, 174, 179
Puşcaş, vezi Puşcariu, Ioan Cavaler de
Piitz, autor de manuale şcolare, *250*
Pyrrhon, filozof grec, fondatorul scepticismului antic, 212
Quintescu, N. Ch., 189

R

Racliş, medelnicer din Moldova, *50*
Racliş, Alecu, căpitan, fiul medelnicerului Racliş, *50*
Racliş, Costachi, fiul medelnicerului Racliş, 50
Racliş, Iordache, fiul medelnicerului Racliş, 18, *48—50*
Racliş, Ştefanachi, fiul medelnicerului Racliş, 50
Racoviţă, Alexandru (Alecu), serdar, profesor de drept comercial la Colegiul „Sf. Sav
112, 116
Racoviţă, Costache, postelnic, 54

Racovițean, Mihai 256
Radu, Iacob 153, 256, 280, 291, 358
Raiacici, Iosif, patriarh sîrb, *85,* 89, 165
Raici, Ivan, istoric sîrb, *68—69*
Rakovski Staicov, Gheorghi (zis Makedon), *95,* 96
Ramonțai, Simion, *221*
Rannicher, Jafeob, consilier gubernial, *231—232*
Rassidescu, Ștefan, tipograf, 187
Ratz, Petru, vezi Rațiu, Petru
Rațiu, Ioan 14, 179, 221, 256-257, 307
Rațiu, Petru *304,* 305, *307,* 308
Rațiu, Vasile 135
Răducănești, frații, din Moldova, abonați la foile lui Bariț, *55*
Regleanu, Mihail 70-71, 73-74, 79, 83, 88-89, 96, 107, 114-115
Reli, S., 175
Rez Heinrich, 236
Rezeiu, prenumerant la „Părți alese ..." de S. Bariț, *357*
Roman, Alexandru 257, 289
Roman, Ioan, protopop, 216
Roman, Dionisie 87-88, 190-191, 200
Romanov, Iosif, librar și editor din București, 73, *84, 86,* 86, 92, *92, 118,* 119, *122, 125, 128, 157, 198,* 199, *202, 204-205*
Romanu-Vivu, Constantin 71, 92, 170, 345
Roset, Scarlat, vezi Rosetti, Scarlat
Rosetti, Alexandru, *113*
Rosetti, C.A., 195, 206
Rosetti, Dimitrie 71
Rosetti, Scarlat, procuror la Judecătoria civilă din București, *105,* 107, *113,* 196, *247*
Rosetti, Veniamin, episcop de Roman, *61,* 62, 119
„Roșul", porecla lui Ștefan Moldovan, 258
Roth, „apotecariu", *273*
Roth, Ștefan Ludwig, *49,* 56, *256,* 274, *309-310, 339,* 340
Roznoveanu, Alecu 52
Rucavina, vezi Rukavina, general austriac
Rukavina, general austriac, comandant al cetății Timișoara, *219,* 222
Rus, vezi Rusu, Ioan
Ruset, Veniamin, vezi Rosetti, Veniamin
Rusu, Ioan *86, 90, 106,* 116, *198,* 199, 201, *201-202*
Rusu, LI., 256
Ruth, popa, vezi Roth, Ștefan Ludwig

Sadi, Ionescu, Al., 83, 187
Salmen, Francisc, cornițele sașilor din Sibiu, *240—241,* 242
„Sameșul", vezi Giuloglu, Costache, serdar
Sas, general rus din Caucaz, *65*
Saul, vezi Savu, Alexandru
Savfet Efendi, primul interpret al sultanului Abdul Medjid II, *98, 99-100,* 100, 102
Savin, E.P., 14
Savu, Alexandru, funcționar la Agenția consulară austriacă din Iași, *46—47,* 49, *59—61*
Sălăgeanu, vezi Szilagyi, Iosif Popp de, episcop
Săulescu, Gheorghe 14, 17, *52,* 54, *54,* 62, *65,* 66-67, *67*
Scaliger, Joseph-Juste *127,* 129
Schaguna, vezi Șaguna, Andrei
Scheller, Imanuel Johann Gerhard, lexicograf german, *119,* 120
Schenkel, vezi Schenkl, Maurus
Schenkl, Maurus, *111,* 115
Schinnagl, autor de manuale școlare, 195
Schlauf, Ignatius, director al Gimnaziului regesc romano-catolic din Sibiu, *135,* 135
Schuller, Johann Karl, rector al Liceului academic săsesc din Sibiu, *158,* 159, *258, 265*
Schwarzenberg, Felix Ludwig Johann Friedrich, prim ministru al Imperiului Austriac, 23[...] *236-237*
Schweder, C, 104
Schweiger von Duernstein, Emmanuel, cancelar al Agenției austriece din Țara Românească, 1[...]
Schwenk, Conrad, meșter zidar, 114
Schwicker, Johann Heinrich, cărturar sas din Transilvania, 293, 294
Scriban, Filaret, vezi Popescu-Scriban, V.
Scriban, Neofit 247
Scriban, Nicolae *132*
Scutea, Nicolae 270
Sentivani, tribun, 179
Serafica, Francisca, mama comitelui Francisc Norman, *298*
Seran, Milan, 256
Serb, Teodor, 224
Serghiescu, Dimitrie, comis, abonat la foile lui Bariț, 16, *24—25*
Sever, Axente vezi Axente Sever, Ioan
Sfîntul Dimitrie, vezi Sfîntul Dumitru
Sfîntul Dumitru, *355*
Sfîntul George, vezi Sfîntul Gheorghe
Sfîntul Georgie, vezi Sfîntul Gheorghe
Sfîntul Georgiu, vezi Sfîntul Gheorghe
Sfîntul Gheorghe, *324-325,* 356
Sfîntul Vasilie, 244
Sigismund de Luxemburg, împărat și rege al Ungariei, *316*
Silași, Grigore, *344,* 345
Simache, Nicolae 92
Simonici, Basilie, vezi Simonis, Vasile
Simonis, Basiliu, vezi Simonis, Vasile
Simonis, Vasile, martir al revoluției de la 1848, *259, 334,* 336, *337, 339-341, 343-344*
Simor János, cardinal, primate al Ungariei și arhiepiscop de Strigoniu, *307,* 308
Sina, Gheorghe, 133
Sina, Simion, *133, 138,* 152

Sinai, Nicolae 216
Sion, Constantin, 13, ,15, 19, 25-26, 39, 43, 49-50
Sion, Costache, 62
Sion, Gheorghe, 17, 68, 195
Slătineanu, Iancu {Ioan), mare agă, abonat la foile lui Bariț, 97, 98, *105, 113, 127*
Smarandache-Dumitrescu, Gabriela, 4
Socrate, *74*
Solomon, din Biblie, 303, 349
Sora Noac, Moise *157,* 159, 257
Spallanzani, Lazzaro, naturalist italian, 244
Staberl, profesor de la Braşov, *250*
Stamati, Costache, scriitor şi traducător, 29
Stamati, Teodor, publicist şi traducător, 17, 33, 180, 182
Stanca, Sebastian 153—154
Stanich, Constantin, vicar general, *332*
Stănilă, Ilie, funcționar român din Sibiu, *214—215,* 216
Stein, colonel maghiar, 174, *219,* 222
Steinhausen, tipograf şi librar din Sibiu, *145,* 147
Sterca-Şuluțiu, Alexandru, *257*
Sterca-Şuluțiu, Iosif, 224, 289, 297, 307-308, *319,* 320, *321, 341, 357, 358-359*
Stino, Aurel George, 39
Stîrcea, Safta, soția lui Toader Mavrodin şi mama lui Manole (Manolachi) Mavrodin, 25
Stoica, Marin 55, 252
Stoica, Ştefan, căpitan, mare adjutant în Statul Major al oştirii Țării Româneşti, abonat la foile lui Bariț, *95, 97*
Stoicescu, agă, înrudit cu familia Racliş, *50*
Stoicescu, Andrei 88
Sturza, Alecu, boier moldovean, „mecenat", 33, 54, 62
Sturza, Costache, boier moldovean, „mecenat", 62
Sturza Dulcescu, Gheorgheş, deputat de Iaşi, *42*
Sturza, Mihail, domn al Moldovei, 14, 17-18, 25, *36-38,* 39, 41, 52-54, 56-57, 61, 67 *117,* 119
Suciu, Coriolan, 110, 167, 221, 256, 259, 292, 336
Suciu, Ioan 164
Suciu, I.D., 278, 284
Suciu, Petre, profesor la Colegiul „Sf. Sava", 72, 170
Suetonius, 189, 196-197, 247, *248,* 249
Suhopan, Vladimir, călugăr, apoi mitropolit al Irinopolei, *173—174,* 175
Suliotis, Christodul I., 117
Suțu, Alexandru, domn al Țării Româneşti, 82
Suțu, Costache, Secretar al Statului, *100,* 101
Svetoniu, vezi Suetonius
Szalady, Antal, 236
Szechenyi Istvânn, conte, întemeietorul curentului liberal-național maghiar, 28, 308, 310, 319
Szentivânyi Nicolae, comisar gubernial la Cluj, *228,* 229, *230*
Szilagyi, Iosif Popp de, episcop greco-catolic de Oradea, *288*

Ş

Şaguna, familia, *130,* 132
Şaguna, Anastasia, mama lui Andrei Şaguna, 133
Şaguna, Andrei 76-77, 130-132, 133, 138, 141, *143,* 144-145, 147,149,150, 152-153, 154 157, *158,* 160, *162,* 163, *165, 168,* 169, 172, 194, 215, 216, *218,* 221, £23-224, 225, *228,* .229, *231,* 232, *234-235,* 238, 247, 249, 260, 297
Şaguna, Naum, soțul Anastasiei Şaguna, 133
Şandor, Atanasie 257
Şekib Effendi, comisar al Porții, 52, 92
Şendrea, Ghenadie, boier moldovean, „mecenat", 62
Şereni, Teodor, canonic, *169,* 169
Şincai, Gheorghe 15, 15, 72, 115, 120, *120, 208-209,* 210, 267
Şipotariu, Ioan, student la Viena, beneficiar al stipendiului din Fondul şcolar Ramonțai, 22
Şotropa, Valeriu, 14
Şotropa, Virgil, 172
Ştefan cel Mare, *18, 20, 38,* 49
Ştefănescu, Vasile Theologul, *84,* 87-88, *109*
Ştirbei, Barbu, 99, 101, *106,* 182

T

Tacit, Cornelius, vezi Tacitus, Publius Cornelius
Tacit, Ioan C, profesor la Braşov, *245,* 246
Tacitu, Caiu Corneli, vezi Tacitus, Publius Cornelius
Tacitus, Publius Cornelius, *189-190,* 196-197, *333-334*
Talpan, ramură a familiei Boldur, 49
Tarnovietchi, Ştefan, preot din Cernăuți, abonat la foile lui Bariț, *56*
Tarta, Iosif 309
Tavernier, Alcibiade, medic francez, 75, *93—94,* 95—96
Tăntăveanu, Dobre, dascăl ardelean, profesor la Seminarul central din Bucureşti, *74*
Teleki Jozsef, guvernator al Transilvaniei, 77,. 147, *267,* 268
Teliman, Ecaterina, soția lui Lupu Mavrodin, 26
Tell, Christian *81-82,* 187
Tell, L, vezi Tell, Christian
Tempea, Radu, 71, 87-88
Teodor, Iani, revoluționar, 96
Teodor, Pompiliu, 237
Teodorescu, Barbu, 40
Teodorescu, C, 71, 79, 188
Teodorih, episcop al cumanilor, *30*
Teodorovici, Ioan, vezi Teodorovici Nica, Ioan
Teodorovici (Teodorescu), Vasile, profesor la Rîmnic, *84', 87*
Teodorovici Nica, Ioan, cenzor la Tipografia Universității din Budâ, 85/87—89'
Teodosie, arhiereu, 191
Teologul, vezi Moga, Ioan

Terebenţiu, Traian 216
Teutsch, Fr. D., 232
Thalmayer, editor şi librar din Sibiu, *135, 141, 148*
Theodoridi, Hristu, negustor gre din Bucureşti, abonat la foile lui Bariţ, *91,* 92
Theologul, vezi $tefănescu, Vasile Theologul
Theot, T., profesor de franceză la Colegiul „Sf. Savâ", 104
Thunmann, Johann, istoric german, 40
Thiery, vezi Thyerry, librar
Thyerry, librar in Sibiu, *112, 116*
Tilci, vezi Filtsch, Joseph
Timoni, Casimir von, consul austriac la Bucureşti, 107,120
Tincu Velia, Nicolae 89
Tişcovici, Dosoftei, egumenul mănăstirii Suceviţa, abonat la foile lui Bariţ, *50*
Titov, Vlădimir Pavlovici, consul al Rusiei la Bucureşti şi apoi ambasador la Constantinopoî 53, 102
Titus Livius, vezi Livius, Titus
Togan, George, 256
Toldalagi, *339*
Tomcsânyi Adâm, fizician şi economist maghiar, *244*
Tomescu, Mircea 88
Tomtsany, vezi Tomosânyi Adâm
Toth Lorincz, 133
Toth Zoltân I., 147
Tokoly Sabbas, vezi Tokoly (Popovics) Szâva
Tokoly (Popovics) Szâva 88
Trandafilov, Al., 75, 105, *121-122,* 123
Trandafil, Sotir, revoluţionar, 96
Trausch, Iseph, istoric, *258, 265*
Trebonie, vezi Laurian, August Treboniu
Turcii, Basilj.u, vezi Turcu, Vasile, protopop
Turcu, Ioan, secretarul episcopului Ioan Lemeni, 190
Turcu, Lila, fiica protopopului martir Turcu, Vasile, 259; 341—342, 343
Turcu, Mimi (Mani), fiica protopopului martir Turcu, Vasile, *341—342,* 343
Turcu, Vasile, protopop de Cătina, martir al revoluţiei de la 1848, *259,, 334, 335—336, 340—341,* 343, *344*

Ţepeş, Gheorghe, vezi Cepescu, Gheorghe
Ţicudi, Alexandru, martir al revoluţiei de la 1848, 340, *344*
Ţicudi, Ilie Vlassa 190, 300
Ţipar, vezi Cipariu, Timotei
Ţipariu, vezi Cipariu, Timotei

U

Udrea, Constantin, delegat al românilor la Viena, 219
Ungureanu, Gh., 13, 15
Urban al VIII-lea (Maffeo Barberini), papă, *327*
Urban, Carol, colonel austriac *274, 341*
Urechia, V. A., 96, 104

Vaida, rudă a lui Ştefan Moldovan, *335—336*
Vaina, Ioan, negustor, *138,* 139
Valbaum, vezi Walbaum
Valentineanu, I. G., 82
Vancea, Ioan, mitropolit, 297, 305, 308, 316, 320, 325, 330
Varga, Cătălina, vezi Varga Ecaterina
Varga, Caterina, vezi Varga, Ecaterina
Varga, Ecaterina, 76, 76, 144, *146—147,* 148, 165
Vasici, Pavel, 70, 88, 91, 95, 96, 117, *126-127, 141, 180-182, 200, 207,* 208, *209, 23i>*
Vasiliades, învăţător în Văscăuţii Bucovinei, 104
Vasilie, vezi Ştefânescu, Vasile Theologul
Vasilie, „părintele", vezi Teodorovici (Teodorescu), Vasile
Vasiliu, Toader, serdar, abonat la foile lui Bariţ, 55, 62
Vasitsium, vezi Vasici, Pavel
Văcărescu, Constantin, prefect de Buzău abonat la foile lui Bariţ, *81—82*
Văcărescu, Iancu, preşedintele Divanului judecătoresc provizoriu din Ţara Românească,
Văcărescu, Teodor, vornic al Departamenului dinlăuntru, membru al Căimăcămiei din Ţa Românească, 99, 101, 106
Văcăreşti, familie de boieri din Ţara Românească, 14
Vătăşescu, Staneiu, pitar, director al Seminarului episcopal de la Curtea de Argeş, abonat foile lui Bariţ, *81, 83*
Velichi, Constantin N., 95—96
Velini, Anton *54*
Velisar, Măria, soţia lui George Bariţ, 253
Vera, elev gimnazist de la Braşov, neidentificat, *245,* 246
Veress, Andrei, vezi Veress Endre
Veress Endre, 89, 263
Verza, Alexa, protopop neunit în Săcele-Braşov, *136,* 138, 153, 165
Verza, Radu, administrator al protopopiatului neunit din Braşov, *95,* 96
Veştemean, Anton, 300
Vetic Efendi, comisar al Porţii, *180*
Vianu, Tudor, 5
Vida, Gherman 15, *15,* 71-72, 119-120
Vidraşco, Costache, abonat la foile lui Bariţ, 55
Vilara, Alexandru, logofăt, *106*
Vinkler, Anton, membru al Societăţii de medici şi naturalişti din Moldova, 33

Vintileanu, Gherasim, din Buzău, abonat la foile lui Bariț, 191, *198,* 199, 201, *202*
Vispescu, Constantin, elev la Seminarul central din București, 88
Vîrnav, Constantin *32,* 33
Vlad, capelan al Clujului, *343*
Vladimirescu, Tudor, *82*
Vlădeanu, Constantin, căminar, funcționar judecătoresc la Craiova, abonat la foile lui Bariț, *§7*
Vlăduțiu, Nicolae, prefect în timpul revoluției, *224—225*
Vlăduțu, Nicolae, vezi Vlăduțiu, Nicolae
Voinescu, elev din Brașov, neidentificat, 245
Voinescu I, Ioan, 97
Voinescu II, Ioan, *65, 66*
Volta, Alessandro, fizician italian, 244
Voltaire, 129
Vrăbiescu, din Craiova, abonat la foile lui Bariț, *106*
Vruch, vezi Bruck, Karl Ludwig
Vulcan, Samuil, episcop, *153,* 155

W

W., pseudonim al unui sas din Mediaș, *270*
Wachmann, L, 105
Wagner, Friedrich, inspector sas, 193, 227—230, 235
Walbaum, Friedrich, librar și editor din București, 83, 105, *128*
Wallner-Bărbulescu, Luminița, 286
Wass Samu 283
Weiss, funcționar la Tezaurariatul Transilvaniei din Sibiu, *219,* 221
Weis voii Starkerifels, consilier gubernial, 225 -
Welden, Caron, comandantul Vienei, 238
Wentzel, Josef, primarul Brașovului, 138
WesselehVi 'Mikl6s; *308,* 310
Winterhalder, Alexandru 206
Wolf, student din Germania, *94*
Wolfstein Joseph, matematician maghiar, *244*
Wolgemuth, Ludwig, guvernator al Transilvaniei, 174, 178, *179,* 213, 217, 220,225, *226,* 229, 233-234, *234,* 235, 238, *241, 279*

X.Y., pseudonim ai autorului unui articol din „Vocea Națională", *49*
TXenopol, A. D., 14, 72

Young, Edward, 200

Zâne, G., 68, 124-125
Zerva, Chiriac, revoluționar, 96
Zerva, Dumitru, revoluționar, 96
Zichy, demnitar al Ungariei, *296, 298*
Zisu, Dumitrache (Tache), mare serdar, directorul Poștei din Țara Românească, abonat la f lui Bariț, *105,* 107
Zossima, Iordache, serdar, secretar al Mitropoliei din București, *112*
Zotta, Sever 13
Zugun, Petru E, 54
Zychi, vezi Zichy

INDICE DE MATERII

(Instituţii, scrieri, periodice, nume geografice evenimente istorice)

A

A treia programă a Gimnaziului mic român de religiunea ortodocsă orientale pe anul scolastic 1861/2, 248, 250
A zecea programă a Gimnaziidui mare public românesc de religiune ort.-orientală şi a şcoalelor medii şi inferioare legate cu acesta, pe anul şcolar 1869/70, 189
Abrud,. *143, 146,* 164, *166*
Academia Mihăileană, *14*
Academia Română, 116, *196,* 266, 291
Acte privitoare la urzirea şi înfiinţarea Asociaţiunii transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român
Aczel, vezi Aţei, localitate
Adamescu, Gh., *Istoria seminarului Veniamin din Iaşi,* 14
Adamescu, Gheorghe, *Scrierile lui Iosif Genilie,* în „Buletinul Societăţii geografice române", 1901, 89
Adămuş, localitate, *275*
Adevărul, articol în „Foaie pentru minte ...", 1838, 28
Administraţia Zlatnei, *146*
Adrianopol, *20,* 82
Adunarea anuală a „Universităţii" săseşti din Fundus Regius, 159
Adunarea canceliştilor din Tîrgu-Mureş, 167
Adunarea de la Agyagfalu, vezi Adunarea secuilor de la Lutiţa din 1848
Adunarea de la Duminica Tomei, 165, *166,* 167, 168, *169,* 170
Adunarea generală a ASTREI de la Braşov 1862, 195, 249
Adunarea generală a ASTREI de la Gherla din 13/25— 14/26 august 1868, 322
Adunarea Naţională de la Blaj din 3/15 mai 1848, 68, 77, *166,* 167- 170, 214, 276
Adunarea Naţională de la Lugoj din 15/27 iunie 1848, 278
Adunarea Obştească a Principatelor Unite, 117
Adunarea Obştească din Moldova, *38, 40, 43, 51, 53—55*
Adunarea Obştească din Ţara Românească, 75, 86, 89-91, 96, 98, 101-102, *103,* 143, 204, *205,* 114, *117,* 119, *121,* 123, *123*
Adunarea secuilor de la Lutiţa din 1848, 259, 276, *339,* 341
Afirmarea statelor naţionale independente din centnd şi sud-estul Europei (1821 — 1923), 182

Aghenţie, vezi Agenţia
Agenţia consulară austriacă din Bucureşti, *118, 120, 121, l%3*
Agenţia consulară austriacă din Iaşi, 49
Agenţii consulare austriece, 17, *47*
Agram (Zagreb), 236
Agyagfalu, vezi Lutiţa
Aiud, *25, 76,* **142,** *146-147,* **147, 266**
Aiud, 21 ian., **scrisoare din Aiud, publicată în „Gazeta de Transilvania", 1847, 147**
Al Crăiesei, denumirea unui şipot din Blaj, 329
Alba de Sus, vezi Comitatul Alba de Sus
Alba Iulia, 135, 147, 169-170, 190, 222-223, 305, *317, 325-326,* **330-331, 333**
Albania, *187-188*
Albeşti, localitate, *274, 276,* **276**
„Albina" (de la Viena), *188*
„Albina românească", 13, 15, *17,* **19,** *24, 33,* **40,** *51,* **53, 56, 61-62, 66, 70, 78, 150, 160, 175**
Albu, Nicolae, *Un satelit al Şcolii Ardelene. Ştefan P. Niagoe,* **88**
Alegerea din alte foi româneşti, **rubrică a „Daciei literare", 211**
A l f i e r i, *Paul şi Virginia, 200*
A l f i e r i, *Istoria lui Gil Blas,* **200**
„Allgemeine Zeitung", Augsburg, 52, 53, *109,* **110,** *130,* **133**
Almanah al Curţii şi al Statului din Prinţipatul Valachiii... Almanach de la Ccur et de VEtat, de la Principaute de Valachie **70, 87 — 89, 107, 191**
Almanahul parohiei ortodoxe din Viena, **256**
Almanahul satului, **87**
Almanah Tribuna, **225**
Ambasada rusească din Constantinopol, *100,* **102, 175**
America, 28
„Amicul literaturei române, foaie eclesiastico-literarie şi agronomică", 187
„Amicul literaturei române. Foaie literarie, comerciale şi agronomică", *186,* **187**
Amicul poporului", 70
„Amtlicher Theil, **rubrică în „Siebenbiirger Bote», 226**
„Analele Academiei Române. Memoriile Secţiunii istorice", 153
„Analele Societăţii Academice Române", 196, 254—255
„Analele ştiinţifice ale Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi", 54
A n a s t a s i u, I o a n, *Generalul Christian Tell,* **82**
Ancona, *109-110,* **110**
„Anuarul Institutului de istorie din Cluj", 62, 67, 126, 153
„Anuarul Institutului de istorie naţională", 71, 172, 216, 219, 237, 268
„Anuarul Liceului de băieţi român unit„Sf. Vasile cel Mare", Blaj, pe anul şcolar 1839/40," 170
„Anuarul Seminarului „Sf. Nicolae" din Rîmnicu Vîlcea pe anul şcolar 1924—25", 87
Appendix Diplomaticus, **312**
Apuseni, 258
Arad, 88, 114, 127, *209,* **297,** *327,* **334**
Aranyos Ghiri, vezi Cîmpia Turzii
Aranyos Ghiriş, vezi Cîmpia Turzii
Aranyos Gyeres, vezi Cîmpia Turzii

***,Archivu pentru filologie şi istorie", 248, 255**
Ardeal, vezi Transilvania
Argeş, *81, 82, 200*
Arhiepiscopia de Gran, *30*
„Arhiva", 40, 54
Arhiva Comitetului Naţional Român, 336
„Arhiva genealogică", 13
Arhiva personală George Bariţ, 302
„Arhiva Olteniei", 212
„Arhiva Someşană", 14, 64, 172
Arhivele Statului a Prinţipatului Moldaviei, vezi Arhivele Statului din Moldova
Arhivele Statului Bucureşti, 207
Arhivele Statului Cluj-Napoca, 152, 206, 302
Arhivele Statului din Moldova, *13,* **15,** *22,* **68**
Arestări de preoţi româneşti, **articol în „Gazeta de Transilvania", 1849, 216**
Arestuiri de preoţi româneşti, în Transilvania, **articol în „Bucovina", 1849, 216**
A r i c e s c u, C o n s t a n t i n, *Istoria revoluţiunii române de la 1821,* **82**
A r i s t i a, C o s t a c h e, *20 dechemvrie 1842,* **în „Foaie pentru minte ...", 1843, 104**
A r i s t i a, C o s t a c h e, *Odă la întronarea Prea înălţatului nostru Domn Georgie D. 1843, fevruarie 14,* **în „Foaie pentru minte ...", 1843, 104**
A r i s t i a, C o s t a c h e, *Prinţul român. Stanţe epice,* **104**
A r m e a n c a, E r n e s t, *însemnările unui tribun din 1848/49 : Beniamin popa Den* **358**
A r o n, T e o d o r, *Catehetica practică, 119,* **120,** *121, 208—209*
Arte, **rubrică în „Dacia literară", 13**
Asociaţia literară din Bucureşti, 75, 107, *126,128—129*
Asociaţia transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român (ASTRA), 1 248-249, 283-284, *287-288, 290,* **294,** *310-311,* **315,** *322-323, 338-339,* **351**
Asociaţiunea literarie din Braşov, 195
Atena, 212
Ateneul Român, 247
Aţei, comună din jud. Sibiu, *270,* **272**
Augsburg, 51, 53, *109-220,* **134**
Aus Broos, **articol în „Satellit", 1850, 230**
Aus den Ruinen des Sachsenlandes in Siebenbiirger, **articol în „Siebenbiirger Bote", 18**
Austria, **articol din „Vestitorul românesc", 1850, 234**
Austria, **rubrică a „Gazetei de Moldavia", 233**
Austria, **rubrică în „Gazeta de Transilvania", 17**
Austria, *21, 43, 47, 122,* **123,** *123, 177, 180,* **183, 185,** *193, 202, 220,* **224, 226,** *235, 295,*
Austria Superioară, *296*
Avrig, comună, 247
Axente Sever, comună în jud. Sibiu, 273
A x e n t e S e v e r, I o a n, *Răspuns la Cartea Neagră,* **276, 341** *Az erdelyi olāh r szollo orszâgos tdrvenyczikkek az iinioval szemben es ezekrol ertekezlet egy magyar es kdzmî, 282,* **283**

m

B

B.A.R., vezi Biblioteca Academiei R. S. România
Bacău, *30, 32, 55*
Baciu, Petre, *Nicolae Vlăduțiu* (1818—1872), articol in „Almanah Tribuna 79", 225
Baciu, Petre, *Prefectul Cîmpiei Ardelene,* *225*
Bahnea, comună în jud. Mureş, *274,* 276
Balvasar, vezi Niraşteu
Balcani, *48*
Balcani, munții, *98—99* -
Balda, comună, *341, 344,* 345
Balint, Simion, *O călătorie,* articol în „Blajul", 1934, 237
Balint, Simion, *Scurtă descriere a evenimentelor din Munții Apuseni a Transilvaniei sau Țara Moților numită, în anul 1848, începînd de la martie pînă în octombrie aceluiaşi an, de Simion Balint, în Roşia de Munte, 1852, mai 8,* 166
Balta Liman, 182
Banat, *58,* 59, *63,* 64, 67, *85, 88, 160,* 178, 222, 225, 278, 284, *285, 287-288, 290, 293, 291?* 300, 358
„Banatica", 256
Banatul Sîrbesc, 89
Banatul Timişan, 178, *235*
Banca „Albina" din Sibiu, 214, 246
Banca de asigurare „Transilvania" din Sibiu, 214
Baneiu, Axente, *Studenții academici din Cluj de acum un veac,* articol în „Anuarul Institutului de istorie națională", 1943—1944, 216
Bano Istvan, *Jus romanum privatum secundum vestigia, 114,* 117
Barac, Ioan, *O mie şi una de nopți. Istorii arabiceşti sau Halima, întîiaşi dată tradusă din nemțeşte,* 83
Bariț, George, *Acte electorale bisericeşti din 1850,* publicate în „Gazeta Transilvaniei", 1868, 317
Bariț, George, *Aprilie 6,* notă în „Gazeta de Transilvania", 1842, 95
Bariț, George, *Bibliografie,* notă în „Foaie pentru minte...", 1842, 208
Bariț, George, *BraşGv, 19/7 apr.,* articol în „Gazeta de Transilvania", 1848, 168
Bariț, George, *Catehismul calvinesc, 349*
Bariț, George, *Cătră românii transilvani !,* articol în „Gazeta de Transilvania", 184S,
Bariț, George, *Cătră românimea din Transilvania,* articol în „Gazeta de Transilvania",, 1842, 42, 44
Bariț, George, *Ce să fie cu românii ?,* articol în „Foaie pentru minte ...", 1842,
Bariț, George, *Centralismul şi federalismul,* articol în „Gazeta Transilvaniei", 1850, 220
Bariț, George, *Cîteva răspunsuri ale redacției la nişte întrebări şi pretinderi ale unor dd$ cetitri şi literați româneşti,* articol în „Foaie pentru minte ...", 1838, 83
Bariț, George, *Conferințele comisiunii filologice româneşti transilvane,* articol în „Foaie pentru minte...", 1860, 248
Bariț, George, *Criticele istorice ale lui Iosif Sterca Şuluțiu de Kerpenyes, scărmănate. Informațiune tipărită, ca manuscript, de George Bariț, 358, 359*
Bariț, George, *Culegere de documente istorice,* în „Transilvania", 1868, 311

Bariț, . George, *Desluşire,* articol în „Gazeta de Transilvania", 1842, 44
Bariț, George, *Dicționariu unguresc-românesc. Magyar-român szotâr,* 314, *324,* 325
Bariț, George, *Din Bănat. 29 dechemvrie 1847,* notă în „Gazeta de Transilvania", 18 *158,* 160
Bariț, George, *Evenimentele din Viena,* articol în „Gazeta de Transilvania", 1848,
Bariț, George, *Familia Hormuzache,* articol în „Transilvania", 1878, 225
Bariț, George, *Gazeta şi inspectorii de la Orăştie,* articol în „Gazeta Transilvaniei",
• • .. 227
Bariț, George, *Iaşi 11 ianuarie,* notă în „Gazeta de Transilvania", 1843, 55, 62
Barițj George, *Istoria Regimentului al Il-lea românesc transilvan, 331—332,* 333, 33
Bariț, George, *Jurnal politic sau foi periodice pentru literatură,* articol în „Gazeta Tr vaniei", 1857, 82
Bariț, George, *Lexicografie,* articol în „Foaie pentruminte 1847, 150
Bariț, George, *Necrolog* [la moartea lui Rudolf Orghidan], articol în „Observa 1882, 116
Bariț, George, *Necrolog, Constantin Alpini, parohul şi protopopul Mediaşidui,* arti „Gazeta Transilvaniei", 1846, 138
Bariț, George, *Numele dd-lor abonați la „Gazeta de Transilvania" şi „Foaie pentru ş.c.l.'pe a. 1842,* listă publicată în „Gazeta Transilvaniei", 1842,99
B'ariț, George, *Numele domnilor prenumeranți la „Gazeta de Transilvania" şi pentru minte, inimă şi literatură" în semestrul al doilea 1838. întocmite de G. Bariț. In tipografia lui Joan Gott,* articol în „Foaie pentru minte 1838, 25, 199
Bariț, George, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă,* 55 147, 178, 216, 221-222, 224, 229, 233, 235, 238, 247, 276, 336, *355,* 357-358, *35*
Bariț,' George, *Pentru istoricii patriei,* articol în „Foaie pentru minte ...", 1844, 263
Bariț, George, *Pentru literatură,* articol în „Foaie pentru minte 1844/ 70
Barițj George, *Privire asupra industriei şi negoțului în Ungaria, Transilvania, Țara Românească şi Serbia,* articol în „Gazeta de Transilvania", 1838, 28
Bariț, George, *Privire scurtă peste disputele lingvistice de astăzi,* articol, în „Gazeta Transilvania", 1842, 42, 44
Bariț, George, *Reflecsiuni la actele electorale bisericeşti din 1850,* articol în „Ga , .Transilvania", 317
Bariț, George, *Romanii şi maghiarismul,* articol în „Foaie pentru minte"..., 184 *41,* 42, *43,* 45
Bariț, George, *Sibii, 14 iunie,* notă în „Gazeta de Transilvania", 1848, 168
Bariț, George, *Sibii, 20 fevr.,* notă în „Gazeta Transilvaniei", 1850, 232
Bariț, George, *Sibiu, 8 noiembrie,* articol în „Gazeta Transilvaniei", 1861, 283
Bariț, George, *Sibiu, 15/3 dechemvrie 1849,* articol în „Gazeta Transilvaniei", 1850,
Bariț, George, *Sinoadele în biserica gr.-catolică răsăriteană,* articol în „Gazeta Tr niei", 1865, 302
Barl ț, George, *Suferințele junelui Werther de Goethe, Bucureşti, în Tipografia cu Fr. Valbaum,* în „Foaie pentru minte" 1842, 200
Bariț* George, *Transilvania,* articol în „Gazeta de Transilvania", 1848, 168
Bariț, George, *Unul din doi au dreptul,* articol în „Gazeta de Transilvania", 18 *43,* 45
Baromlaka, vezi Varumloc,
Basarabia, 29

Baschet, Armond, *Possessions en Hongrie,. Le domaine de (Goedoelloe) M. le baron Sima,* în „Le Monde illustre", 1857, 133
Bazna, localitate, *270*
Băgaciu, localitate, *274, 275*
Băile Buziaş, *334*
Băile Vîlcele, 10, *238,* 241, 247-248
Bălan, Teodor,. *Moşia Cernauca şi familia Hurmpizachi, 225*
Bălăşescu, (Nifon) (Nicolae), *Arheologhie, 111,* vezi şi Bălăşescu, Nifon (Nicolae) *Arheologia şi geografia biblică şi cea bisericească*
Bălăşescu, Nifon (Nicolae), *Arheologia şi geografia biblică şi cea bisericească,* ***iii*** 115
Bălăşescu, Nifon (Nicolae), *Dictionaire francais-roumain,* 79
Bălăşescu, Nifon (Nicolae), *Dictionairefrancais-roumain, par~ 1 volume, I livrais,* literele *A-Bounette,* 184
Bălăşescu, Nifon (Nicolae), *Dicționariu român-francez,* 79
Bălăşescu, Nifon (Nicolae), *Dicționariu român-francez, de Volumul >—• I, Fascicula I,* literele *A-Alternația,* 164
Bălăşescu, Nifon (Nicolae), *Dicționarium latin-român şi ceva pentru limba română,. 127-128,* 129
Bălăşescu, Nifon (Nicolae), *Dicționarium latino-romanicum,* 70, 78, 120, *14%* 150, *158,* 159, *186,* 186
Bălăşescu, Nifon (Nicolae), *Enciclopedie bisericească sau Dicționarium biblic, biserico-istoric, arheologic şi teologic, despre legea mozaică, Talmud, biserica cristiană şi mahome-dană,* 70
Bălăşescu, Nifon (Nicolae), *Geografie bisericească, 111.* Vezi şi Bălăşescu, Nifon (Nicolae) *Arheologia şi geografia biblică şi cea bisericească*
Bălăşescu, Nifon (Nicolae), *Gramatică română pentru seminarii şi clase mai înalte Lucrată de ~, profesor. (Gramatica Daco-Romana),* 70, 73, 78, *149,* 150, *158,* 159, 178, 180-
Bălăşescu, Nifon (Nicolae), *Hronologhie,* 111, Vezi şi Bălăşescu, Nifon (Nicolae), *Arheologia şi geografia biblică şi cea bisericească*
Bălăşescu, Nifon (Nicolae), *Iconomie de cîmp, 111,* 115
Bălăşescu, Nifon (Nicolae), *Istorie bisericească,* vezi Bălăşescu, Nifon (Nicolae), *Tractat de istoria bisericii creştine*
Bălăşescu, Nifon (Nicolae), *Lexiconul latino-roman,* 150
Bălăşescu, Nifon (Nicolae), *Propozițiile ştiințelor teologhiceşti, cari s-au predat în anul şcolar 1838 — 1839 în Central Seminar al Sf.Mitropolii din Bucureşti. Cu blago slovenie. Bucureşti. Tipografia pitarului C. Pencovici 1839,* 74
Bălăşesecu, Nifon (Nicolae), *Ritorică bisericească predată sholarilor din Seminarul central al Sf. Mitropolii din Bucureşti, 111,* 115
Bălăşescu, Nifon ((Nicolae), *Samuil Clain,* articol în „Foaie pentru minte...,, 1846, 129

Bălăşescu, Nifon (Nicolae), *Tractat de isteria bisericii creştine, 111,* 115
Bălcescu, Nicolae, *Opere,* 13
BălcescUj Nicolae, *Opere. IV. Corespondență,* 124
Bălcescu, Nicolae, *Puterea armată şi arta militară de la întemeierea Principatului Vat*
Mei pînă acum, 75
Bălcescu şi Transilvania, 125
Băleanu, Alexandru, *O scrisoare din anul 1853 a profesorului Nifcn Bălăşescu că Grigore Ghica, Domnul Moldovei,* articol în „Revista arhivelor", 1924, 71
Bănescu, Nicolae, *Corespondența familiei Hurmuzaki cu Gheorghe Barit,* 235
Bănescu, N., şi Mihăileanu, V., *Ioan Maior eseu, scriere comemorativă cu pril centenarului naşterii lui (1811 — 1911),* 55, 205
Bărăi, localitate, *343*
Bărănescu, Varlaam, *Corespondență despre cultura călugărilor,* articol în „Foaie p tru minte...", 1846, *138,* 139
Bărăție, loc în Iaşi, *49*
Bărnuțiu, Simion, *Propunerile românilor pentru întemeierea miei adevărate frăți cu saşii,* 163
Bârseanu, Andrei, *Istoria şcoalelor centrale române gr.-ortodocse din Braşov scrisă incidentul jubileului de 50 de ani al gimnasiului,* 189, 246, 249—250
Beciu, vezi Viena
Beclean, 269
„Beilage zur Allgemeine Zeitung" din Augsburg, *130,* 133
Beiuş, *331,* 334, *342*
Beneşti, localitate în jud. Vîlcea, 107
Berault-Bercastel, A. H., *Geschichte der Kirche in einem getreuen Auszuge, 132,* 137, *141, 144*
Berault-Bercastel, A. H., *Histoire de VEglise,* 133
Ber'ges, Johann Nepomuc, *Felix Furst zu Schwarzenberg,* 237
Berlin, 251
Berthanu, vezi Biertan
Besarabia, vezi Basarabia
„Beserica ortodoxă română", *342,* 342
Bibescu, Gheorghe, *Domnia lui Bibescu. Corespondență şi documente 1843*
102, 104, 108
Bibescu, Gheorghe, *Neofite Metropolitain de Hongrou-Valachie juge par ses ec se actes,* 87
Bibliografia analitică a limbii române literare 1780 — 1866, 128

"Biblioteca Academiei R. S. România (B.A.R.), 7 - 12, 19, 20, 41, 49, 53, 59, 67, 78, 80, 104, 105, 114-115, 142, 163, 166-168, 181-182, 219, 221, 228, 232, 237, 265
Biblioteca „Astra" din Sibiu, 214
Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca, 77
Biblioteca diecezană greco-catolică din Lugoj, 337, *353*
Biblioteca episcopiei greco-catolice din Oradea, *332*
Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei R. S. România, 266, 333
„Biblioteca Românească", 196
Biertan, localitate în jud. Sibiu, *270,* 273
Biharia, *298* .. . .
Billecocq, Etiene Adolphe de, *Le nostre prigioni ou le Journal de Billecocq,* 95
Biografia arhiepiscopului şi mitropolitului Ioan Meţianu, articol în „Românul", 1916, 245
Biserica Apusului, *30—31*
„Biserica Ortodoxă Română", 133, 189
Biserica Răsăritului, *30—31, 82*
JBiserica română neunită din Pesta, 88
Bistriţa, *23,* 216
Bîrlad, 7, *18; 20, 34, 41, 44,* 47, *48-49,* 55, *56-57, 59-61, 63, 65, 67*
Blaj, *45,* 64, 68, 77, *84,* 89, 92, 99, *107, 110, 112, 118,* 120, *135, 147,* 160, 162-163, *165-166,* 166-169, 170, 178, 194, 199, 206-207, 211, 214, *215, 218, 221,* 246, *256,* 257, *265-266, 275,* 276, *280-^281, 286-287,* 291, *300,* 302, 305, *308,* 309, *312, 316-317, 321-322,* 322-323, *326-329, 334-336,* 336, 338, *341-342,* 343, *347,* 348, 358
Blaj, 30 dec. 1849, notă publicată în „Gazeta de Transilvania", 1849, 22 1
„Blajul", 220, 224, 237
Blasiensi, vezi Blaj
Blassi, vezi Blaj
Blas, vezi Blaj
Bobîlna, 348
Bobulescu, C, *Neamul Holbăneştilor,* 25
Bod, P., *Brevis Valachorum Transylvaniam incolentium Historia in qua populi Valachici in Transylvania status civilis et ecclesiasticus, profani item ac Sacri Ritus, praecipue vero Unionis cum Romano-Catholicis inde ab anno 1698—ad tentatae et ad praesens usquete mpus magno misu, variis modis procuratae momenta enarantur ac exhibentur. Auctore Petro Bod de Felsd.-Tsernâton, 265,* 266
Bod, Petru, *Dictionarium latino-hungaricum,* 78
Bodea, Cornelia, *Lupta românilor pentru unitatea naţională 1843—1849,* 13, 20, 22, 45, 54, 64, 67, 68, 125, 126
Bodea, Cornelia, *Moise Nicoară (1784—1861) şi rolul său în lupta pentru emanciparea naţional religioasă a românilor din Banat şi Crişana,* 88
Boemia, 220
Boer, Demetriu, *Un plan de a scrie limba românească cu litere latineşti întocmit pentru şcoalele din Blaj de ^cleric absolvat de Viena şi profesor de retorică în cursul gimnaziu la* Blaj, *106,* 107
Boerescu, Pîrvu şi Părnuţă, Gh., *Zaharia Boier eseu. Cîteva date despre viaţa unui dascăl,* în „Glasul bisericii, 1960, 114
Bogacs, vezi Băgăciu
Hogata de Mureş, 225

Bogdan, L, *Catarina Varga, Doamna moţilor,* 147 , 19
Bogdan-Duică, G., *George Bariţiu şi amicii săi,* articol în „Tribuna poporului" 91, 203
Bogdan-Duică, G., *Notes-ul de însemnări al lui Simeon Bărnuţiu 1849—1863,* articol „Anuarul Institutului de istorie naţională", 1923, 172, 219, 237—238
Bogdan-Duică, Gheorghe, *Relativ la G. Munteanu,* articol în „Ţara Bârsei", 19 189
Bogdan-Duică, G., *Viaţa şi ideile lui Simion Bărnuţiu,* 219
Bogheni, vezi Idriciu
Boiu, Zaharia, *Aniversarea 80-a d-lui George Bariţ,* articol în „Transilvania", 1892,.
Boiul Mare, localitate, 134
Bojincă, Damaschin, *Scrieri,* ediţie de N. Bocşan, 15, 22
Bojor, Victor, *Canonicii Diecezei gr.-cat. de Gherla, acum Cluj-Gherla 1857—1938,*
Boj or, Victor, *Episcopii Diecesei gr-cat. de Gherla, acum Cluj-Gherla (1856—1* 297, 325
Boldur Lăţescu, Iorgu, *Adivărul adivărat. Răspunderea la articolul din „Vocea ţională", subscris X.Y. din 5 april 1866 sau relatarea evenimentelor petrecute în Iaş 3 april 1866,* 49
Bolla Marton, *Kegyesrendi âldozur es iri,* articol în „Hazai es kiilfoldi tudositâsok", 1 117
Bolla Marton, *Primae Lineae Historiae Universalis, in usum- Studiosae Juventutis diopolitanae, 114,* 117
Bonn, 88, 251
Bonyha, vezi Bahnea
Bor cilă, Mircea, *Alexandru Gavra lexicograf,* 129
Bosnia, 69
Bota, Mihai, *Dedicaţiune la instalarea ilustrităţei sale d.d. Th. Dr. Alesandru Dobra, episcop român în Lugoş ... Widmung zur Installation des Hochwilrdigen Hernn Dr. xander Dobra, Bischof zu Lugos ,* 286
Botezan, Ioana, *Documente privind istoria învăţămîntului din Ţara Haţegului între 1850-1860,* articol în „Sargetia", 1971, 256
Botiş, Teodor, *Monografia familiei Mocioni,* 225
Botoşani, 55
Boziaş, localitate, *275*
Braharu, D., *Nuvela istorică în literatura română transilvană. Ion Al. Lapedat (1 1878). Cu note bio-bibliografice,* 334
Bran, *204, 240,* 245
„Brassai Lap", 214
Braşov, 6, 8, 10, 15-16, *21, 23-26,* 24, 29, *32-33,* 39, 42, 44-46, 49, *50, 55-56,* 5 *60-63,* 67, *68-69, 74-76, 82-83,* 87, 89-90, *90-91, 94, 96, 98, 101,* 102, *102,* *109,* 116-117, *119,* 120, 122, *124, 126-128,* 129-130, 132-134, 135-136, 1 138, 141-142, *144,* 145, *146,* 147-148, *151,* 153-154, *155-156, 159, 162,* 1 *168-169, 171-172, 174,* 180, *181,* 182, *184-185,* 187, *189,* 191, 193-195, *201,* 203, 206, *208, 211, 230-231,* 232, 234, *235, 239-241,* 241, *242-244, 245, 246-247,* 248 *251-253, 254, 263, 265, 276, 277 - 278, 281,285, 287, 291, 314,* 325, *353 - 354*
Bratislava, 153, 236

Brăila, 34, 52, 75, *86, 93-96,* 96, 98, *98, 107,* 138, *186,* 211, 246
1Breazu, Ioan, *Teatru românesc în Transilvania pînă la 1918,* articol în „Studii de litera,. tură română comparată", 321
Brevele Pontificie a tui Benedict XIV data în 16 iuliu 1755, 329
Brevis Notitia Episcopatus gr. cath. Crisiensis, 280, 280
Brtin, 161
Broscăuți, localitate, 26
Bucium, localitate, 77, *143-144,* 145, 147
Bucovina, *14, 21, 23, 32, 52, 64,* 66, *171,* 172- 173, 224
„Bucovina", 70, 78, 178, 193, *212,* 213, *215,* 216, 220, 222, *223,* 224, *225,* 233, 235
București, 8-9, *22, 51, 53,* 62, *70, 71,* 73-74, 75, 78-79, 80, *81-83, 84, 86, 87,* 88-89, *90-92, 93, 95,* 96, *97-98,* 98-100, *100-102, 103,* 104-105, *105-108,* 108/110, 114 — 115, 116-117, 120, 122-124, *125,126, 127-128,* 129-130, *132,* 134, *135, 141, 147, 150, 157, 160,* 164, 172, *172,* 175, *175, 180-181, 183-185,* 186, *187-188,* 190, 192, 195-196, 199-200, *202-203, 205, 206,* 210-211, *235,* 235, 244, *246,* 246-247, 251, 252, *253,* 342, *347, 357*
București, 5 iulie, articol în „Gazeta de Transilvania", 1843, 108
București, 13 noiemvrie, articol în „Gazeta de Transilvania", 1843, 116
București, 27 ianuarie, articol în „Gazeta de Transilvania", 1843, 101
București, 27 dec, articol în „Gazeta de Transilvania", 1846, 130
Buda, *13,* 15, *21-22, 33,* 59, 64, 67, *88,* 89, *119,* 120, *145, 147, 158,* 160, 210, *254*
Budapesta, 216, 244, 294, 349, 351
Budinți, localitate, 334
Bukurest, 18 März, articol în „Siebenbiirger Wochenblatt", 1842, 96
Bulat, T. G., *Din autobiografia profesorului Gavril Munteanu,* articol în „Revista istorică", 1926, 189
Bulat, T. G., *Nicolae Bălășescu, primid director al Seminarului central din București,* articol în „Studii teologice", 1963, 71
Bulat, Toma Gh., *Profesori bănățeni în serviciul școlilor clericale din Principatele române în secolul al XIX-lea,* articol în „Mitropolia Banatului", 1966, 114— 115
Bulat, T. G., *Un călător ardelean la românii din dreapta Dunării,* articol în „Revista geografică română", 1942, 188
*,Buletin, Foaie oficială", 40, 56, 62, 70
„Buletin, Gazetă ofițială", 104, 108, 110
„Buletinul instrucțiunii publice", 68
„Buletinul Societății geografice române", 89
Bulgaria, 96
Bitlla Pontificia a lui Clement VIII din 13 dec. 1595, 329
Bulla Pontificia a lui Piu IX din 26 noem. 1853, 329
Bunea, Augustin, *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisiu Novacovici sau istoria românilor transilvăneni de la 1751 pînă la 1764,* 221
Bunea, Augustin, *Episcopul Ioan Inocențiu Klein,* 333
Burducea, Const., P., *Biserica episcopală din Buzău,* 200
Buzău, 9, *70,* 71, *79, 81-82,* 82, *87, 102, 141, 184, 186,* 190- 192, 194, *198-199, 199, 200, 201,* 202-203, *204-205, 207,* 208, 209
Cabinetul de ia Petersburg, 179
Cabinetul istorico-cultural din Eși, articol în „Albina românească", 1840, 13
Cabinetul vienez, 179
Caesar, *De bello gallico,* 194
Cainaxgic, vezi Kuciuc Kainargi
„Calendarîu pentru poporul român", *282,* 283
Calendarul Gregorian, *339*
„Calendarul românesc de la Buda" 88—89
Camera de industrie, *240*
Camera de negoț din Brașov, *239*
Cancelaria Aulică a Transilvaniei de la Viena, *143,* 144, 214, *295*
Cancelaria episcopală din Lugoj, *357*
Cântemir, Antioh, *Satire și alte poetice compuneri de prințul ^ Traduse din rues de A. Donici și C. Negruzzi, Iașii. La Cantora^Foaiei Sătești, 1844,* 29
Canterair, Antioh, *Satyres du prince Cantemir traduites du russe cn francois, avec V toire de sa vie. A Londres chez Jean Nourse MDCCL, 27, 29*
Canton, oraș în China, *31*
„Cantor de avis și comerț", 70, *81,* 83, 89-90, *91,98,* 100,101, 116, 191, 199
Cantora Foaiei Sătești, *29*
Capitlul de ia Alba Iulia, *316*
Capitlul episcopal greco-catolic de la Blaj, 221
Capitlul episcopal greco-catolic de la Lugoj, 260
Capitulul, vezi Capitlul
Capul Boului, vezi Ghertina
Caput Bovis, vezi Ghertina
Caracal, *112,* 114
Caransebeș, 205, 297, *314, 347*
Carantina cezaro-crăiască de la Timișul de Jos, 96
Carcalechi, Zaharia, *Biblioteca românească,* 89
Carloveț, vezi Carloviț
Carloviț, 69, 88, *158, 164,* 165, 168-169
Cartea de lectură românească pentru clasele gimnasiale, 195
Cartojan, N. *Surghiunul lui Kogălniceanu la mănăstirea Rîșca,* articol în „Convorbiri litera 195, 66
Casa Comitatului din Cluj, *343*
Casa Magnaților Ungariei, *348*
Casele Mediașului, ospătărie, vezi Hanul „Mediascher Hof" din Sibiu
Casina nemțească din București, 117
„Casina română. " Brașov, 1835—1935, 241
Castra. In Registris Archivorum et in Supplementis Codicis Diplomatici III. Domini Comiți Kemeny commemorata, articol în „Transilvania", 1868, 313
Caucaz, *65*
Căimăcămia Țării Românești, *98,* 99, *100*
Calată, localitate, *269*
Călimănești, *254,* 255

„Călindariu pentru poporul român pe anul 1859", 187
Călinescu, St. şi Boroianu, D. G., *Istoria Seminarului central din Bucureşti de la început pînă la instalarea în localul său propriu,* 74
Călinescu, G., *Viața lui Mihai Eminescu, 26*
Cămara, vezi Tezaurariatul Transilvaniei
Cărturari braşoveni. Sec. XV—XX. Ghid bibliografic, 190
Cărți depuse spre vînzare la redacție, la d. W. Nemeth şi la I. Navrea în Braşov, anunț apărut în „Foaie pentru minte...", 1848, 171
Cătina, localitate, 259, 335, *335-337,* 336-337, *339-340,* 340-341, 343
„Către cetitorii Gazetei Transilvaniei", articol în „Gazeta Transilvaniei", 1887, 354
Către Sfatul Administrativ Extraordinar, proclamație a lui Gh, Bibescu, 103
Cehia, 220
Cele două cuvîntări rostite de Măria Sa Prințul Gheorghe Bibescu în 14 februarie, zioa întronării sale, în „Foaie pentru minte ...", 1843, 104
Centralisațiunea şi federațiunea în Austria, articol în „Bucovina", 1849, 1850, 220
Cercul de alegere (electoral) al Braşovului, *39—40*
Cercularìul Consistoriului neunit chemătorul la confluxul național, publicat în „Gazeta de Transilvania", 1848, 168
Cererea acestor 2 episcopi din 1842, vezi *Rugămintea celor doi episcopi ...*
Cernat, localitate, 200
Cernăuți, 23, 56, 66, 172, 189, 194, 216, 224, 235
Cernăuți, 7 august, articol în „Albina românească", 1844, 66
Cernica, 8, 77, 179
Cetatea Braşovului, 194
Cetatea de Baltă, 170, 259, 275, 277
„Cetatea Moldovei", 39
Cetățuia Clujului, *344,* 345
Chalcedon, 331
Cheresteşiu, Victor, *Adunarea Națională de la Blaj 3—5 (14—17) mai 1848,* 155, 163-166
China, *31*
Chindriş, Ioan, *Alexandru Papiu Ilarian şi Academia Română,* 196
Chindriş, Ioan, *Chipuri din hronicul neamului,* 15, 120
Chindriş, Ioan, *Gherman Vida şi Gheorghe Şincai,* capitol în „Chipuri din hronicul neamului", 1977, 15, 120
Chindriş, Ioan, şi Kovâcs Ferenc, *George Bariț magyar levelezese,* 283
Chindriş, Ioan, *Modalități paşoptiste în cultura românească. Ideologia istorică a lui Alexandru Papiu Ilarian,* 77
Chindriş, Ioan, *Recepționarea operei lui Nicolae Bălcescu in Transilvania,* în „Bălcescu şi Transilvania", 125
Chiraftei, localitate, 7, *56—57*
Chirileu, localitate, *274,* 276,
Chirişul Arieşului, vezi Cîmpia Turzii
Chişinău, 29
Cipariu, Timotei, *Conferința filologică din Sabiniu 1860,* articol în „Archivu pentru filologie...", 1869, 248
Cipariu, Timotei, *Jurnal, 99*
Cîineni, localitate, *182*
Cîmpan, Floriea, *Vasile Fabian, preot şi profesor la Academia Mihăileană,* articol î „Steaua", 1961, 14
Cîmpie Libertății, 6, *261, 309, 329*
Cîmpia Tisei, 104
Cîmpia Transilvaniei, 225, 276, 278, 341
Cîmpia Turzii, 11, 257, *262, 263, 265, 312*
Cîmpina, 172
Cîrcinov, Constantin, *Către Cinstita Mare Logofeție a trebilor bisericeşti, Prințipat Valahiii. Raport.,* 70
Circiuma Medieşului, vezi Hanul „Mediascher Hof" din Sibiu
Cîrligătura, ținut, 52
„Cîrtirea cea din Hale", vezi Tokoly Sabbas, *Erweis*
Claudiopoli, vezi Cluj
„Clio", *310,* 312, 316
Cluj, 45, 59, *64, 66,* ***13-14, 11,*** *114, 117, 140, 143-144,* 145, *146-147,* 148, 152, 155, 1 157, *162,* 163-164, 165-166, 179, 190, *205,* 214, *216, 229,* 233, 252, 258-259, *264,* 2 *267,* 300, 305, *316, 334,* 336, 337, *338, 340-342, 343-344,* 345, *347*
Cluj-Mănăştur, *335,* 336, *337, 343*
Cluş, vezi Cluj
Cluziu, vezi Cluj
Cocora, Gabriel, *Peneluri şi condeie,* 190
Codex documentar al românilor din Transilvania, 264, 265
Cohalm, localitate, *165*
Colecția de manuscrise a lui Iosif Kemeny (azi la Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academ R. S. România), *311, 313, 322*
Colegiul Național, vezi Colegiul „Sf. Sava"
Colegiul „Sf. Sava" din Bucureşti, 82, 88, 104, *116, 119,* 120, 122, *129,* 206-207
Colocea, vezi Kalocsa
Comisiunea filologică de la Sibiu (1860), *247,* 248
Comisiunea rectificatoare de lisre, *240*
Comisiunea tezaurarială, *218*
Comitatul Alba de Sus, *275*
Comitatul Bâcs-Bodrog, 178
Comitatul Caras, 178
Comitatul Cetatea de Baltă, *335,* 340
Comitatul Cojocna, 300, 340
Comitatul Crasna, 334
Comitatul Torontal, 178
Comitatul Timiş, 178, 333-334
Comitetul de apărare a patriei, 192
Comitetul de pacificație, 77, 192
Comitetul Național Român, 71, 77-78, 172, 179, *181-182,* 336, *337*
Compania privilegiată grecească de comerciu, vezi Gremiul negustoresc levantin din Bra
Comşa, Nicolae, *Dascălii Blajului,* „în „Anuarul Liceului de băieți român unit Vasile cel Mare", Blaj, pe anul şcolar 1939- 1940, 1940, 110, 170, 256

Conciliul de la Chalcedon (a, 451), 331
Conciliul de la Constantinopol (a. 381 şi a. 553), 331
Conciliul de la Efes (a. 431), 331
Conciliul de la Nicea (a. 325 şi a. 783), 331
Conciliul de la Trento, *31—32*
Conciliul provincial prim al Provinciei bisericeşti greco-catolice Alba Iulia şi Făgăraş ţinut la anul 1872, 305, *326,* 326-327, *330*
Conciliul Trullan, 331
Conciliul Vatican din 1869- 1870 ţinut la Roma, *325*
Concordatul din anul 1855, *321,* 322
„Concordia", *289, 301,* 302
Conferinţa Naţională de la Sibiu (1/13-4/16 ianuarie 1861), *279,* 280
Conferinţa Naţională de la Sibiu şi Alba Iulia (5—6 mai, 27 iunie 1872), *328,* 331
Congresul naturaliştilor de la Bonn (1833), 88
Congresul Naţional din 3/15 mai 1848 de la Blaj, vezi Adunarea Naţională de la Blaj
Consistoriul greco-catolic din Blaj, 45, 138, 170, 179, 207, *218*
Consistoriul patriarhal din Roma, *330*
Consistoriul romano-catolic din Alba Iulia, 135
Consistoriul romano-catolic din Lwow, 66
Consistoriul român neunit din Sibiu, *76, 131,* 133, 136, 138, 141, 145, *148,* 150. 152, *154- 155,* 166-168, *169,* 170
Conspect al literaturei române şi scriitorilor ei de la început şi pînă astăzi, în ordine cronologică (Urmare). Partea II, 1876, 189
Constantin Năsturel-Herescu. [Necrolog], în „Transilvania", 1875, 116
Constantinopol, 9, 18, 48, *51, 56, 57-58,* 68, *98,* 108, 110, *172-173, 187-188,'* 320, 33!
Constituţia Imperiului Austriac din 1849, *215,* 216, *241*
Constituţia octroată din 4 martie 1849, vezi Constituţia Imperiului Austriac
Constituţiune, vezi Constituţia Imperiului Austriac
Consulatul rusesc din Moldova, 39
Convenţia de la Balta Liman, 182
Convenţiune între Sfînţia Sa Papa Pius IX şi Majestatea Sa cesaro-regio-apostclică Francisc Josef I, împăratul Austriei. Blaj. MDCCCVI, 322
„Convorbiri didactice", 71, 188
„Convorbiri literare", 66, 107, 189, 197, 219, 221
„Convorbiri pedagogice", 79
Corespondenţă întîrziată. (Asupra Seminariului), articol în „Gazeta de Transilvania", 1841, 87
Cornea, Paul, *Originile romantismului românesc,* 95
Cornea, Paul, *Un scriitor moldovean puţin cunoscut: N. Istrati,* articol în, „Studii şi cercetări de istorie literară", 1958, 39
Corneşti, localitate, 275, 276
Coroană. Versuri pentru Bibescu Vodă, în „Foaie pentru minte 1843, 104
Corona, vezi Braşov
Coronae, vezi Braşov
Costa, Ştefan, *Documente privitoare la alegerea de episcop românesc neunit în Transilvaniaî* in „Foaie pentru minte 1847, 152
Costache, Veniamin, *Pidalion sau cîrma cdrăbiei înţeles a catoliceştei şi apostoliceştei Biserici a ortodocşilor. Traduse din greceşte în româneşte de înalt preosfinţitul proin mitropolit chir Veniamin. Tipărită prin sîrguinţa şi cheltuiala lui Leonil. îndreptate şi îndeplinite de pr tosinghelul Neofit Scriban, 130,* 132, *137, 141,* 148
Covâsna, 248
Covurlui, ţinut, *56*
Cozia, 255
„Crai nou", 153
Craiova, 55, 71, *86, 92, 95, 97,* 98, *106,* 107, *107,* 115- 116, *118,* 204, 307
Crăiască Tipografie a Universităţii Ungureşti, *13, 22*
Crâiia Veneto-Lombardă, articol în „Gazeta de Transilvania", 1838, 28
Cristelec, localitate, *341*
Crişana, *88*
Critice istorice, vezi Bariţ, George, *Criticele istorice...*
Cronica săptămînii, în „Bucovina", 1849, 178
Cronstadt, vezi Braşov
„Cronstâdter Zeitung", vezi „Kronstâdter Zeitung"
Cucerdea, localitate, 275, 276
Cucerdea Românească, vezi Cucerdea
Cuciulata, localitate, 246
Culegere bisericească, 134
„Cultura creştină", 14
Curciu, localitate, 270, 273
Curia comitatului Cluj, *344*
„Curier de ambe sexe", 27, 91, 123, 200, *244*
„Curierul de amîndouă sexele", vezi „Curier de ambe sexe"
„Curierul Român", vezi „Curierul românesc"
„Curierul românesc", 17, 29, 62, 70, *81,* 83, 95-96, *98,* 100, *103,* 104, *107,* 130, 155, 186,
„Curierul valach", vezi „Curierul românesc"
Curtea Austriei, *177*
Curtea de Apel a Principatului Transilvaniei, 2 14
Curtea de Apel din Sibiu, 216
Curtea de Argeş, 114
Curtea de Casaţie a Principatelor Unite, 200
Curtea de la Bucureşti, *87-88,* 116, 192
Curtea de la Viena, *76, 11, 131, 136,* 174, 179, 194, 216-217
Curtea episcopală din Lugoj, *298*
Curtea judiciară din Craiova, 107
Curtea Marii Britanii, 27
Curtea Ocrotitoare, vezi Curtea Rusiei
Curtea Parisului, 27
Curtea Rusiei, 27, *51, 101, 123*
Curtea Ţării Româneşti, vezi Curtea de la Bucureşti
Curtea Valachiei, vezi Curtea de la Bucureşti
Custozza, bătălia de la, 315
„Cuvîntul adevărului", 87
Czdfcl'ătf articol în ,;Erdelyi Hiradd", 1842, 44
Czekes, stradă din Mediaş, *271*

D

D.N., *Corespondenţă. Iaşi 2 ianuarie 1844,* articol în „Gazeta de Transilvania", 1844, 62
Dacia, *13, 15, 21-22, 64, 67, 75, 103, 163, 222, 256, 280-281*
„Dacia literară", 13, 16, 192, 200, *210,* 211
Dacia Superioară, 77, 284
Dai, rîu în Suedia, *34*
Data Historica Oppidum Balasfâlvâ Comitatus Albae Infer. respicientia in Diplomatario III Domini Corn. Jos. Kemeny contenta, ex oedem Diplomatario a. 1846 designata, în „Transilvania", 1868, 323
Daianu, Ilie, Al doilea preşedinte al „Asociaţiunii", *Vasile L. bar. Pop, 1819—1875. Biografie scrisă din prilejul aniversării de 50 de ani de la moartea lui, 215*
De îndreptat, rubrică în „Foaie pentru minte...", 1842, 44
De la Academia Mihâileanâ la Liceul Naţional din Iaşi, I., 14
De la redacţia Vestitorului românesc, articol polemic, anonim, apărut în „Vestitorul românesc",. 1844, 211
De la redacţie, anunţ în „Gazeta de Transilvania", 1841, 86
De la redacţie, anunţ apărut în „Gazeta de Transilvania", 1838, 9, 24
Departamentul dreptăţii din Ţara Românească, *106*
De supt munţi, 1$ august, articol în „Gazeta de Transilvania", 1843, 13
Debreţin, 157
Decretul de a nu discede, prezentat în Sinodul Provincial de la Blaj, din 1872, 330
Decretul de nu prejudeca, Idem, 330
Decretul de deschidere a Sinodului provincial, Idem, 330
Decretul despre modul vieţei sub timpul sinodului, Idem, 330
Decretul despre profesiunea credinţii, Idem, 330
Decretul gubernial din 28 oct. a. 1847 tradus din latină în româneşte în „Foaie pentru minte ...", 1847, 152
Dej, 347
Delegaţia română de la Viena din 1849-1852, 174, 179, 216-217, 219-221, 224, 233, 237-238
Deleni, localitate, *275,* 276
Denkschrift der sächsischen Landstagsabgeordenten an den Siebenbiirger Landstag, articol în „Satellit des Siebenbiirger Wochenblatts", 1848, *273,* 274
Densuş, 358
Departamentul bisericesc din Ţara Românească, *98*
Departamentul dreptăţii din Ţara Românească, 98, 106
Departamentul finanţei, *106*
Departamentul trebilor dinlăuntru din Ţara Românească, 96, *97, 106,* 117
Despre centraiizăciune şi egala îndreptăţire în Austria, articol în „Gazeta de Transilvania", .1850 220
Despre sinodul din Blaj. (Punctele protocolului sinodal din Blaj), articol în „Foaie pentru minte 1850, 317
Des, vezi Dej
Deva, 174, *347*
Diaconovici, C, *Enciclopedia Română publicată din însărcinarea şi sub auspiciile Asociaţiunii pentru literatura română şi cultura poporului român,* 39, 82, 225, 245; 286, 35 1
Diaconovici, Corneliu, *George Bariţiu, 12/24 mai 1812—1892. Foi comemorat... la serbarea din 12/24 mai 1892,* 62, 126, 172, 229, 235, 358
Dicio-Sînmărtin, vezi Tîrnăveni
Dicţionarium Latino-Valachicum de prof. Nic. Bălăşescu, în „Organul luminărei" 1848, ...
Dicţionarium Latino-Valachicum, notă în „Gazeta de Transilvania", 1847, 160
Dicţionariul limbii române, *254,* 255 5-89, ...
Dicţionariul literaturii române de la origini pînă la 1900, 14—15, 22, 39, 40, 54, Î16, 120, 186, 190, 246
Dieceza greco-catolică de Gherla, *64*
Dieceza Lugojului. Şematism istoric publicat sub auspiciile P.S.S. dd, Dr. Demetriu Radu, e... cop gr.-cat. de Lugoş pentru jubileul de la Sînta Unire de 200 ani, de la înfiinţ... aceleiaşi diecese 50 ani, 256, 280, 291, 297, 305, 333, 340, 343, *347,* 348, 358
Dieceza Magno Varadinensi, vezi Dieceza Oradei
Dieceza neunită a Marelui Principat al Transilvaniei, 153
Dieceza unită a Oradei, 84, *289*
Dieta de la Budapesta, 216, 278
Dieta de la Cluj, *45, 131, 140, 142,* 155, 165, *166,* 252
Dieta de la Sibiu, 290, 292
Dieta săsească, *218*
Dieta Ungariei, 334
Din poeziile lui Chesar Boliac, Bucureşti, 1843, 171
Diploma de liberalizare din 20 octombrie 1860, vezi *Diploma Imperială*
Diploma Imperială din 20 octombrie 1860, 2 14, 283, 292
Direcţia Poştelor din Bucureşti, *86*
Districtul bisericesc romano-catolic de Făgăraş, 135
Districtul militar al Sibiului, *239*
Districtul Năsăudului, *317,* 320
Diuna, vezi Dunărea
Divanul ad-hoc din Moldova, 68
Divanul judecătoresc provizoriu din Ţara Românească, *98*
Divanurile ad-hoc, 25
Dîmboviţa, *86*
Dîmbu, localitate, 340
Dîrloş, localitate, 273
Dobling, localitate în Austria, 310
Dobrişin, vezi Debreţin
Dobrogea, *71,* 79, 80, *187,* 188
Documente historice din 1848 et 1849, în „Transilvania" 1875, 336
Documente pentru românii transilvani, în „Bucovina" 1848, 70
Documente privind revoluţia de la 1848 în Ţările Române, C. *Transilvania,* **168**
Dolj, judeţ, 98, 117
Domeniul Cut, *218,* 221
Domeniul Zlatnei, *143,* 144
Die Donaufurstenthumer, articol în „Beilage zur Allgemeine Zeitung" din Augsburg, 184...
Dorohoi, *24,* 33/ 40
Dragomir, Silviu, *Avram Iancu, 172,* 174, 220, 224, 236-237

Dragomir, Silviu, *Studii şi documente privitoare la revoluţia românilor din Transilvania w anii 1848-1849,* 163-164
Drama lui Gavra, vezi Gavra, Alexandru, *Monumentul*
Drăghici, Manolachi, *Istoria Moldovei pe timp de 500 ani pînă în zilele noastre.,* 40
Dreistigstamt (Oficiul tricesimal), *63*
Dresda, 219, 251
Drugeanu, Lazăr, *înţelepte şi al nostru sufletesc părinte, domnule profesor !* (cuvîntare), 70
Dudaş, Florian, *Cărţi vechi româneşti din Ţara Haţegului în lumina catalogului lui Ştefan Moldovan (1857),* în „Banatica", 1979, 256
Dumbravă, L, *Note biografice asupra vieţii lui Seulescu,* articol în „Arhiva", 1895, 54
Dumbrăveni, localitate, *275,* 277
Dunărea, *34,* 39, 74, *98,* 188, *188*
Dunăreanu, Elena, şi Avram, Mircea, *Presa sibiană în limba germană (1778—1970),* 214
Durak, V. Gh., *Ilarion, episcopul Argeştdui, 1820—1821, 1828-1845,* 82
Duzinchievici, Minodora, *Cîteva documente asupra familiei Hurmuzaki,* articol în „Revista arhivelor", 1843, 225

E Diplomatario Illustr. D. Corn. Josephi Kemeny de Decimis, în „Transilvania", 1869, 323
E Diplomatario Illustr. D. Corn. Josephi Kemeny de Valachia, în „Transilvania", 1868, 323
Eforia Premiului Rosetti, *248,* 249
Eforia caselor de binefacere din Ţara Românească, 98
Eforia şcoalelor din Ţara Românească, 88, 92, *186,* 251, 252
Efes, 320, 331
„Eho a Orientului", 37
Elefterescu, Em., *Gavriil Munteanu,* articol în „Observatoriul", 1932, 189
Elemente, vezi Negruzzi, C., *Elemente de drept...*
Elopatak, vezi Băile Vîlcele
Enescu, C. N., *Gheorghe Săulescu, Dimitrie Pop, Anton Velini,* 54
Engel, Johann Christian. *Geschichte der Moldau Valachey,* 69
Eparhia Făgăraşului, *317*
Epir, *188*
Episcopia de Argeş, 114, *125, 127, 141, 200*
Episcopia de Buzău, 82, *141,* 192, 199
Episcopia greco-catolică de Alba Iulia şi Făgăraş, *142,* 232
Episcopia greco-catolică de Gherla, 305
Episcopia gjeco-catolică de Lugoj, 280, 305, 334, 348
Episcopia greco-catolică de Oradea, 305
Episcopia de Rîmnic, 87, 119, *127*
Episcopia neunită a Sibiului, 76, *142,* 165, 169, 229
Epistolele şi evangheliile duminecilor şi ale sărbătorilor de peste tot anul, pentru seminarii, scoale publice şi private şi familii evlavioase, adăogîndu-se după Martirologiul vechi şi nou numele tuturor sfinţilor, carii se mărturisesc în toată Ortodoxa Biserică a Răsăritului, de smeritul Nifon Bălăşescu, emerit profesor de teologie şi rector a mai multor seminarii în ambele principate şi cavaler. Partea I, 71, 186—187
Erdeli, Vasile, *Petiţiunea românilor din Dieceza Urbei Mari,* 178
Erdelyi (Aradi) Viktor, *Caterina Doamna noastră,* 147
„Erdelyi Hirado", 44, 163
„Espatriatul", 174, 214
Estras din protocolul comisiunei ardelene pentru stătuirea ortografici române cu litere latine, î „Telegraful român", 1860, 248
Eşi, vezi Iaşi
Europa, *26,* 67, *94,* 110, *173,* 182, *206,251, 211*
Europa de răsărit, 320
Evanghelie, Moscopole, f.a., *188*
Evropa, vezi Europa

Fabrica de hîrtie din Zărneşti, 184, *184* [246
Facultatea de litere şi filozofie din Bucureşti, 246
Făgăraş, 128, 135, 154, 232, 246, 306 *311, 316-317, 325-326,* 330, 333, *347*
Făget, 278
Fălciu, ţinut, 19, *20*
Fălticeni, *50*
Fejer Egyhaz, vezi Albeşti
Felekvâr, vezi Cetăţuia Clujului
Fenelon, *Solon şi Cressus sau nestatornicia bunurilor lumii acesteia,* 195
Feneşul Montan, 348
Fest Programm, 273
„Figyelmezo", *234, 236*
Filiaşi, 87
Filitti, Ioan C, *Domniile române sub Regulamentu Organic, 1834—1848,* 53—54, 101, 105, 107, 109, 123, 129
Filitti, Ioan C, *Turburări revoluţionare în Ţara Românească între anii 1840—1843,* 5
Florenţa, *318, 329*
„Foae", vezi „Foaie pentru minte ..."
„Foaea ştiinţifică", vezi „Propăşirea"
„Foaia Asociaţiunii" (va apare sub titlul de „Transilvania"), *248,* 249
„Foaia de literatură", vezi „Foaia literară"
„T-oaia duminecii spre înmulţirea cei de obşte folositoare cunoştinţe" *144,* 145
„Foaia legilor provinciale şi a Guberniului pentru Transilvania", 174
„Foaia literară", 15, 17, 20, *21, 22, 28, 81,* 292
„Foaie pentru minte, inimă şi literatură", 6, 13-14, 16-17, 19-20, 25, 28-29, *34, 42,43-44,53,53-55,56,51,10,15,18, 82-83,86,88-89,90, 91,* 100, 104, 10 *110, 113,* 116-117, 129, *139, 149,* 150, 152, 155, 171, 191-192, 194-195, 199-20 *208,* 208, 211, 221-222, *223,* 224, 227, *234-235, 244,* 248, 252, 263, 269, 2 *277,* 279, *280,* 281, 294, *311,* 312, *316,* 317, *354*

Focşani, *186*
Fogaraş, vezi Făgăraş
Foişor, rubrică în „Gazeta de Transilvania", 99
Fondul ecleziastic Pantazi, 229
Fondul şcolar Romanţai, 221
Fotino, Dionisie, *Istoria generală a Daciei,* 15
Franţa, 28, 39, *123*
Frata, localitate, 300
Frîua, *226, 270*
Fundu Regesc, vezi Fundus Regius
Fundus Regius, 142, *155, 158,* 159, *161,* 162, 165, 175, 178, 213-214, *215,* 216, 232
Furnică, Dumitru Z., *Călătoria lui Zenovie Hagi Constantin Pop, şeful casei de bancă şi comerţ cu acest nume din Viena şi Sibiu, la Paris şi Londra în anii 1826—1827,* 13$

Gaâl Lâszlo, *Etekezodes az erdelyi ns. szâsz nemzet eredeterbl, es nemely tdrzsdkds polgâri jgairol* 412,
Gaâl, Lâszlp, *Vizsgâlodâs az erdelyi kenzsegrol: egyszersmindt az erdelyi ket olâh pilspdk igazodâsâul felelet Trausch es fdkep Schuller czâfolataira., Irta egy igazsâg kedvelo ns, hazafi, kiadtâk tdbben,* 142, 258, *264-265,* 265
Galaţi, *34, 36,* 40, *48,* 49, *55-56, 56-57, 64-66*
Gane, C., *Neamurile Mavrodineşti din Ţara Românească şi Monografia familiei Ion Mavrodi vel hatman, 25, 26*
Gane, C, *P.P. Carp şi locul său în istoria politică a ţării,* 29
Ganfaleu, vezi Găneşti
Garând, băi în Saxonia, *217,* 219
Gavra, Al., *Lasicon de conversaţie istoricesc- religicnariu,* 129
Gavra, Al., *Monumentul Şincai-Clainian* (vezi titlul complet la p. 208—209, n. 11), *208* 209-210
„Gazeta de Moldavia", 70-71, 222, 233
„Gazeta de Transilvania", 6, 13, 15-20, 22, 24, *25-26, 28, 31 33,* 38-40, 42-43, *44,* 45, *47,* 49, 53-56, 61-62, *64,* ***61, 10, 15, 11,*** *81-83, 86, 89, 90-91, 95, 98,* 99, *10L 102,* 104-105, *106,* 108, J09, 110, *112-113, 118-119,* 123, *124, 126,* 126-127, 129- 130, *132,* 133-134, 138, *139,* 140, 143- 144, *144, 146,* 147, *148-149,* 150, *151,* 152- 154, 155, *157, 159,* 159-162, *162,* 163, *165-166,* 167-169, *171-174,* 175, 178, *180,* 191- 193, *202-203, 205, 207-209,* 210-211, 213-214, 216-217, *218,* 220-221, 225-228, 232-234, *234-235, 236,* 238, *240,* 242, 244, 247, 249, 261, *263, 269-270, 272, 273, 276-278, 219, 282,* 283, *284, 286- 288, 291,* 292, 294, *301,* 302 , *304, 305, 307,* 308, *314,* 317. *318,* 331, *335, 337, 346-348, 353-354,* 355, 358, *358*
„Gazeta Mediaşului", 256
„Gazeta română Transilvania", vezi „Gazeta de Transilvania"
„Gazeta românească", vezi „Gazeta de Transilvania", *309*
„Gazeta Transilvaniei", vezi „Gazeta de Transilvania"
Gazeta Transilvaniei de la 1850 încolo, articol în „Gazeta Transilvaniei", 1908, 279
„Gazeta Universală" din Augsburg, vezi „Allgemaine Zeitung"
„Gazetă", vezi „Gazeta de Transilvania"
Găneşti, *275,* 276
General Comando din Sibiu, *85*
General Comando din Timişoara, *85*
Genilie, Iosif, *Arhanghelul sau virtutea in agonie,* 89
Genilie, Iosif, *Cuvînt la înmormîntarea d-lui Alexandru Raccviţă, în 12 iunie 1843, comp de d. r**, profesorid şi bibliotecand colegiului naţional",* articol în „Foaie pentru minte . 1843, 116
Geoagiu, 222
George Bariţiu 12—24 mai 1812—1892, Foi comemorative la serbarea din 12—14 mai 1892, Sib 282
Georgiu Popa de Teiuş (1824—1867), articol în „Gazeta Transilvaniei", 1867, 216
Germania, 78, *94,* 219
Gheografia, vezi Rusu, Ioan, *Icoana...,*
Gherghe, Ioan, *Goethe în literatura română,* 189, 200
Gherla, 64, *64, 270, 295,* 297, *318, 321,* 322, 333
Ghertina, cetate, *54*
Ghibu, Onisifor, *Ziaristica bisericească la români,* articol în „Telegraful român", 189,
Gimnaziumul Oblastiei Besarabiei din Chişinău, 29
Ghiriş, azi înglobat în Cîmpia Turzii, 258, *263, 265, 267, 287, 313*
Gimnasiul plinariu din Cernăuţi, *189*
Gimnaziul de stat din Sibiu, *253*
Gimnaziul din Beiuş, 288
Gimnaziul din Craiova, 204
Gimnaziul „Gheorghe Lazăr" din Bucureşti, 79, *186*
Gimnaziul „Matei Basarab" din Bucureşti, 79
Gimnaziul regesc romano-catolic din Sibiu, 135
Gimnazul romano-catolic din Alba Iulia, 190
Gimnaziul românesc neunit din Braşov 246, 251
Giurgiu, *86, 98, 107, 109,* 110, 114
„Glasul Bisericii", 14j
Glosariu care coprinde vorbele din limba română străine prin originea sau forma lor, cum şi de origine îndoioasă, 255
Goethe, *Suferinţele lui Werther, 189,* 191, 197, *199,* 200, *201, 204*
Goga, Octavian, *Mijloacele de propagandă literară şi cidturală ale Asociaţiunii şi de tarea lor,* articol în „Transilvania", 1911, 248
Golful Botnic, 39
G6rres, G. de, *Historisch-Politische Blätter, 244*
Gramatică nemţească pentru rcmâni, vezi Iarca, Dimitie, *Gramatică rtmânc-gei*
Grecia, 96
Gremiul cetăţenesc levantin din Braşov, vezi Gremiul negustoresc ...
Gremiul negustoresc levantin din Braşov, 238, *240—241,* 241—242
Grindu, 258, 263, *313*
Grozeşti, lîngă pasul Oituz, 20, 68

Guberniul Transilvaniei, *79, 13U 136-137, 140,* 142, *143, 146,* 150, 152, *154, 166-16^.168,* 170, *176, 216,* 335
Gura Ialomiţei, *98*
Guvernul central austriac, 242
Gyor, localitate în Ungaria, *307,* 308

H

Hale, vezi Halle
Halle, 88
Hannover, articol în „Siebenburger Wochenblatt", 1843, 97, 99
Hanovera, vezi Hanovra
Hanovera, articol în „Gazeta de Transilvania", 1843, 99
Hanovra, 99
Hanul „Mediascher Hol" din Sibiu, *149,* 150, *154*
Haşag, localitate, 73
Haţeg, 256, 260, *280,* 286, *287,* 288, 291, *293, 294, 298, 305, 358*
„Hazai es kiilfoldi tudositâsok",
Heliade Rădulescu, Ion, *D-lui redactorului Foaiei pentru minte s.c.l.,* articol în „Curierul de ambe sexe", 1838— 1840, 91
Heliade Rădulescu, Ion, *La Rodolfo, 98,* 100
Heliade Rădulescu, Ion, *Măceşul şi florile, 15, 122,* 123
Heliade Rădulescu, Ion, *Opere,* 100, 123
Heliade Rădulescu, Ion, *Pentru opinie,* articol în „Foaie pentru minte ...", 1841, 75, *90,* 91 *92, 94,* 192, *203*
Heliade Rădulescu, Ion, *Scrisori şi acte,* 91, 92
Hermanstacit, vezi Sibiu
Hermanstadt, 1 Januar, articol în „Siebenburger Bote", 1850, 216
Hermanstadt, 6 Januar, articol în „Siebenburger Bote", 1850, 225
„Hermanstâdter Zeitung vereinigt mit dem Siebenburger Boten", 212
Herţa, ţinut, *25*
Hilişeu, localitate, 33
Hintz, Georg, *Die letzen Lebensmomente de am 11 Mai 1849 in Lausenburg hingerichteten Meschner Pfarrers Stephan Ludwig Roth,* 340
Historia episcoporum valachorum in Sclavonia, 312
Historica data, documente copiate de Şt. Moldovan din colecţia de manuscrise a contelui Josif Kemeny, *311*
Historica data, Saxones respicienta, în „Transilvania", 1868, 313
Hîjdeu, Alexandru, *Cuvînt către ucinicii ţânutului Hotinului, ruşi şi român i,acei carii au săvîrşit cursul învăţăturilor rînduite la aceasta shoală, avînd apoi a treci la Ghimnaziumid Oblastirei Besarabiei din oraşul Chişinăul, şi care cuvînt s-au rostit în limba rusască la examenul public din 25 iulie 1837 de către cinstitul efor aceii sholi şi mădulari a mai multor împărăteşti din Roşia învăţate obşti, nobelul român din Basarabia Alicsandru Hăjdău ; traducîndu-să apoi în limba românească de către nobelul d. titular svetnic şi cavaleri Costac Stamati, tot de acolo,* articol în „Foaie pentru minte ..." 1838, 13, 29
Hîrşova, *187*
Hodoş, Nerva, Sadi Ionescu, Ah, *Publicaţiile periodice rcmâneşti. fZiare, ţ.cu reviste). Descriere bibliografică,* 83, 187
Hoghilag, 275, 277
Holdvilâg, vezi Hoghilag
Homer, *Iliada, 250*
„Honved", *213,* 214
Horaţiu, *Ode,* 310
Horaţiu, *Odele şi epodele,* 197
Horodniceni, localitate, 41
Hotin, ţinut, 13, *13,* 29, *35,* 40
Hufeland, 117
„Humorist", 234
Hunedoara, 153, *162,* 163, *164*
Huş, vezi Huşi
Huşi, 20, 37, *43-44, 55, 19,* 115, 119

Ialomiţa, ţinut, 82
larcu, Dimitrie. *Bibliografie oronologică română sau catalog general de cărţile imprimate de la adoptarea imprimeriei jumătate secolul XVI şi pînă astăzi, 1550—Î873,* 333,
larcu, Dimi'-trie, *Gramatică românească şi nemţească, pentru tinerimea naţională. într-chip întocmită de un prieten al naţii. Tipărită cu toată cheltuiala domniii sale Rudolf Orghi cetăţean şi neguţătoriu de aici, I — II, Braşov 1838—1840, 138,* 139, *144*
Iaşi, *1, 14, 20-25, 26, 30, 32, 33-34, 42,* 43, *46-49,49, 50, 52, 53-55,* 55, *56-58, 60 63, 65-69,* 71, 73, 96, *111,* 114, *117, 122, 134, 180,* 187, *291*
Iaşi, 4 fevr., articol în „Gazeta de Transilvania", 1844, 61
Iaşi, 20 octomvr. 1844, articol în „Gazeta de Transilvania" 1844, 66
laurian, vezi Gyor
laurin, vezi Gyor
Ibaşfaleu, vezi Dumbrăveni
Icoana, vezi Rusu, Ioan, *Icoana Pămîntului*
Iconomia rurală şi dunesnică, traducere de Manolachi Drăghici, 40
Îctar-Budinţi, localitate, 269
„Idok tanuja", *318,* 320
Idriciu, localitate, *66—67*
Idrifaia, localitate, *274*
Iernut, *274 216*
Ierusalim, *194, 309*
leud, localitate, 334
Igisdorf, vezi Ighişul Nou
Ighişul Nou, 216
Iktâr, *267,* 269
Ilfov, judeţ, 107
Ilimbav, localitate, 216

imperiul Austriac, 14, 16-17, 28, 62, 89, 138, 159, 175, 179, 191, 193, 203, 213, 219, 224, 228, 237, 247, 351;• vezi şi Monarhia Austriei
Imperiul Austro-Ungar, vezi Imperiul Austriac
Imperiul Otoman, 79—80, 100
In memoriam Avram Iancu (1872 — 1972). Comunicări ştiinţifice despre Avram Iancu şi epoca sa, Tîrgu-Mureş, 225
India, 212
Ind. Col. Dipl, vezi Colecţia de manuscrise a lui Iosif Kemeny
Ind. Suppl. Cod. Dipl., vezi Colecţia de manuscrise a lui Iosif Kemeny
Indices Regestri Archivorum, vezi Colecţia de manuscrise a lui Iosif Kemeny
Iustitutul teologic domestic, *231*
Institutul teologic greco-oriental din Arad, 334
Ionaşcu, I., *Biserici, chipuri şi documente din Olt,* 83
Ionaşcu, I., *Material documentar privitor la istoria Stminarului din Buzău 1836—1936,* 70, 79, 189-192, 199-205, 207-209, 211-212
Ionaşcu, I. *Un şcolar al Seminarului Chesrie acum o sută de ani: V. Caloianu de la Stîlpu,* 83
Ionescu, Dimitrie C, *Seminarul din Buzău,* articol în „Biserica Ortodoxă Română", 1937, 189
Ionescu, N., *O bazaconie limbistică,* articol în „România literară", 1855, 71
Ionescu-Gion, G. I., *Marele ban Constantin Năsturel Herescu,* articol în „Revista nouă", 1980, 116
Iorga, Nicolae, *Ioan Meţianu,* în volumul *Oameni cari au fost,* 245
Iorga, Nicolae, *Istoria bisericii româneşti şi a vieţii religioase a românilor,* 87
Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii rcmîneşti în veacul al XlX-lea. De la 1821 înainte. în legătură cu dezvoltarea culturală a neamului,* 189
Iorga, Nicolae, *Oameni cari au fost,* 245, 310
Iorga, Nicolae, *Un cugetător ales al saşilor din Transilvania,* în volumul *„Oameni cari au fost",* 310
Iorgulescu, B., *Dicţionar geografic, statistic, cccncmic şi isteric al judeţului Buzău,* 200
Iosif, Ştefan, *în memoria răposatului director G. Munteanu,* în „A zecea programă a Gimnaziului mare public ...", 189
Isac, Virginia, *Iordachi Mâlinescu. Contribuţii la viaţa şi activitatea sa,* în volumul *Ştefan Meteş la 85 de ani,* 13, 15, 19, 20
Iser, Andreas, *Walachischdeutsches vcrteibuch. Herausgcgcben ven Vocabular românesc-nemţesc de* 182
Istoria lui Bolla, vezi Bolla Mâarton, *Primae Lineae ...*
Istoria Sfîntă, vezi Lesvidax, Al. G., *Istorie bisericească...*
Istoria U.R.S.S., Sec. XIX, 66
Istrati, Nicolae, *Meditaţie pe ruinile cetăţuei Neamţul* articol în , Fcaie pentiu minte ... , 1843, 39
Istrati, Nicolae, *Mihul,* 39
Istrati, Nicolae, *O repede ideie asupra stării de faţă a lucrurilor în Mcldcva,* 19, 53
Italia, 28, 30, 110, 113, 238, 244
Italien, rubrică în „Alîgemeine Zeiturg" din Ausburg, 110
Izvin, localitate, *331,* 333

Î

înalta Curte de Casaţie 82.
înalta Poartă, *20,* 100, *X02, 123*
înaltul Divan, Secţia I, din Ţara Românească, *106*
înaltul Divan, Secţia II, din Ţara Românească, *106*
înălţatul Crăiescul Consilium Locumtenenţial al Ungariei, *22*
înştiinţarea literară, articol în „Foaie pentru minte ..", 1851, 70

„Jalbele episcopilor de la 1791" vezi *Supplex Libellus Valachorum*
Jebel, localitate, 358
Jena, 244
Jezvin, vezi Izvin
Jiblea, vezi Călimăneşti
Jidvei, 275
„Journal de Bucarest politique, commercial e litteraire", 235
Jucul de Mijloc, 59
Judecătoria civilă din Bucureşti, 98, 107
Judecătoria criminală a Ţării Româneşti, 96
Judecătoria criminală din Bistriţa, 216
Judecătoria ţinutului Fălciu, 20
Jugendversammlung in Mediasch, articol în „Satelit des Siebenbiirger Wochenblatts", 1 273
Jugoslavia, 89
„Juna dreaptă", grupare în Adunarea Obştească a Principatelor Unite, 117
Junimea, 97, 197
„Jurnal de Raina", vezi „Reinische Zeitung"
„Jurnalul judiciar", 200

K

Kalocsa, *329*
Kalot?, localitate, 258, *267-268*
Kaltenleutgeben, localitate în Gremania, 219
„Kantoru de avis", vezi „Cantora de avis şi comers"
Kassa, 244
Kemeny Iosif, *Condica diplomatică* (colecţie de documente), *312*
Kemeny Iosif, *Diplomatariu* (colecţie de documente), 258, 261, 263, *264 267,* 268, 313, *315-316, 321-323*
Kemeny Iosif, *Lexicon, tom. III Q-Z, 310*
Kempis, Thomas de, *Urmarea lui Isus Hvistos,* 192, 194

Kiel, localitate în Germania, 251
Kiev, 68
Kirchenbersamlungen, vezi Berault-Bercastel, A.H., *Geschichte der Kirche--*
Kirchenversamlungen, vezi Berault-Bercastel, A. H., *Geschichte der, Kirche ...*
Kirileu, vezi Chirileu
Kis-Saros, vezi Deleni
Klima, Helmut, *Guvernatorii Transilvaniei,* articol în „Anuarul Institutului de,istorie națională", 1943-1944, 268
Kloster Suczewitza, vezi Mănăstirea Sucevița
Koblentz, 245
Kontumazamtlich Ojtoz (Oficiul de carantină Oituz), *60, 64*
Kronstadt, vezi Brașov
„Kronstâdter Zeitung", 213 214, 231, 232, 234
Kuciuc Kainargi, *20*
Kulsokozep, stradă în Cluj, *259, 343*
Kumpst, *Die 3 Landessprachen,* articol în „Satellit des Siebenburger Wochenblatts", 1848, *273, 274*
Kurcs, vezi Curciu

Landesvertheidigungsausschuss, vezi Comitetul de apărare a patriei
Lapedatu, Ioan Al. *încercări în literatură, 333,* 334
Laslău Mare, localitate, 274, 276
ILaslea, localitate, 275
Lascu, Nicolae, *Clasici antici în Remania,* 190
laurian, August Treboniu, *Tentamen criticum in originem, derivationem etfermami linguae romanae in utraque Dacia vigentis vulgo valachicae,* 78, 105, *147,* 148
Laurian, August Treboniu, *Die Romänen der Oesterreichischen Monarhie,* 178, 222, 224
Laurian, A.T., și Massim, I. C, *Dicționarul limbei rcmîne,19*
lecca, Octav-George, *Aga Grigore Otetelișanu,* articol în „Noua revistă română", 1901, 107
Legiuirea lui Caragea, 94, 96
Legiunea Prima Blasiana, 222
Leipzig, 159, 251
Lesviodax Geanoglu, Alexandru, *Istorie bisericească pre scurt, cuprinzătoare de cele mai vrednice de știut întîmplări a Sfintei Biserici răsăritene, precum propoveduirea credinții, goanele, eresurile, soboarele s.c.l. Acum întîiaș dată tălmăcită din grecește în limba românească. Pelîngă care s-au ados la sfîrșit cîteva științe vrednice de cujioscut, zecase din condicile vechi ale Mitropoliii Ungrovlahii,* 82, 138, 139
Lexiconul de la Buda, 89
Liceul academic german din Sibiu, 134, 138, 159
Liceul academic piarist din Cluj, 73, 74, 117, 190, 214, 258, 300
Liceu de băieți român unit „Sf. Vasile cel Mare", din Blaj, *170*
Liceul de teologie al Seminarului din Blaj, 258
Liceul din Blaj, 207
Liceul Național din Iași, *14*
Liceul Național din Iași, *14*
Liceul „Sfîntul Sava", 190
Lighet, localitate, 358
Limba, articol în „Gazeta Transilvaniei", 1862, 284
Linz, *296*
Lipova, 278
Lipoveni, localitate, 170
Literar, rubrică în „Gazeta de Transilvania", 49
Livianu, Vasile C, *General Constantin Hierescu-Năsturel. Episod din domnia lui Vodă,* 116
Locotenenta Domnească din Țara Românească, 206
Logofeția bisericească și a instrucției publice din Țara Românească, 89, 115
Logofeția Dreptății din Moldova, 22
London, vezi Londra
Londra, *27, 29,* 29, *138, 247,* 247
Londres, vezi Londra
„Luceafărul", 189
Luduș, 258
Lugoj, 11-12, 88, 218-219, 220, 222, 256-257, 260-261, 279,, 280, *281, i&2, 283 286, 287-289, 291-294, 296, 297-298, 300, 302, 305,* 307/308, *310, 314-315, 319, 321,* 322, *323-325, 326-327, 328, 331-332,*\333-334, *336-338, 340, 341, 345-348,349-353,355-358*
Lugoș, vezi Lugoj
Lupaș, Ioan, *Cum a scăpat Nicolae Bălășescu din mîna maghiarilor-la Î&49,* articol în „... rul Institutului de istorie națională", 1926— 1927, 71
Lupaș, Ioan, *Dm trecutul ziaristicei românești,* 354
Lupaș, Ioan, *Episcopul Vasile Moga și profesorul Gheorghe Lazăr,* în „Analele Aca... Române. Memoriile Secțiuni istorice", 1914—1915, 153
Lupaș, Ioan, *Episcopul Vasile Moga și Gheorghe Lazăr,* în volumul *Studii;'confe... comunicări istorice,* 153
Lupaș, Ioan, *Ioan Moga „Teologul 1790—1856.— Succesorul lui Gheorghe Lazărîn* ... rica Ortodoxă Română", 1915, 133
Lupaș, Ioan, *Mitropolitul Andrei Șaguna. Monografie isterică,* 153, 165,297
Lupaș, Ioan, *O lege votată în Dieta transilvană de la Cluj la 1842,* articol în „Studii is... 45
Lupaș, Ioan, *O sută de ani de la nașterea directorului Gavriil Munteanu,* arti... „Luceafărul", 1912, 189
Lupaș, Ioan, *Pentru ce a părăsit Gheorghe Lazăr Ardealul?,* articol în „Crai'nou", 192...
Lupaș, Ioan, *Studii, conferințe și comunicări istorice,* 133
Lupaș, Ioan, *Studii istorice,* 45
Lupaș, Io a n, *Un martir al Transilvaniei: preotul Ștefan L. Roth,* în volumul *Studi... rințe și comunicări istorice,* 153, 310
Lupeanu-Melin, Al., *Călătoria lui Iancu la Viena,* în „Blajul", 1934, 1935, 220, 2...

Lupeanu-Melin, Alexandru, *Documente privitoare la Avram Iancu,* în „Blajul" 1934, 224
Lupeanu-Melin, Alexandru, *Timotei Cipariu. Călătorie în Muntenia la 1836,* în *„Prietenii istoriei literare,* 99
Luţiţa, localitate, 259, *274,* 276
Luxemburg, *309*
Lwow, 66
Lyceo Blasensi, vezi Liceul din Blaj

M

Macedonia, *0B*
Macrobiotica, s*ezi Vasici, Pavel, *Macrobiotica ...*
„Magazjţn , vezi „Magazin istoric pentru Dacia"
„Magazin II Bar\d Ilt ***imit·',*** «aeezi ^Magazin fur Geschichte ..."
„Magazin **fur** Geschicfcfee, **JâteaaBtar** und alle Denk-und Merkwiirdigkeiten Siebenburgens", publicat de Astei *$£®xz, £67*
„Magazin istoric pentru Dacia", *130,* 132, *134-135, 141, 148,* 178, *280,* 281
Maior, Petru, *Istoria pentru începutul românilor în Dachia, 13,* 15, 18— 19, *21, 22,40* 59 64, '67, *-208-209-* ,
Maiorescu, Ioan, *Asupra ortografiei rumâneşti. Resunet la cele ce s-au zis în obiectul acesta în „Foaiea Uţemrd" Ntro. 1,&, 7, 8, 18, 20, 21 şi în al doilea curs Nr. 2-4 şi 10,* articol în „Foaie pentru jninte..." *âSM,* 28
Maiorescu, Ioau, *Frater Ba?icz !,* 92
Maiorescu, I<eaxi, *Scrisoare către aga Gr. Otetelişanu,* articol în „Convorbiri literare" 1920, 107
Manciulea, Ştefan, *Contribuţii blăjene la redeşteptarea conştiinţei naţionale în Moldova şi Bucovina, viticol in* „Cultura creştină", 1937, 14
Marea ieşire a Satanei, articol nepublicat de G. Bariţ, *109*
Marea logofeţie a treburilor bisericeşti din Ţara Românească, 73
Marele premiu Măsturel-Herescu, 116
Marica, .George .Exn., *.Contribuţii la problema abonaţilor periodicelor româneşti pînă la primul război mo^diul,* în volumul *Studii de istorie şi sociologia culturii române ardelene din secolul &l XlX-lea,* 28, 82
Marica, George Em., *Foaie pentru minte inimă şi literatură. Bibliografie analitică, cu un studiu monografic,* 29, 53, 139, 203
Marica, George Em., *Notele de călătorie ale lui George Bariţ,* articol în „Anuarul Institutului de istorie din Cluj", 1963, 62, 67, 126, 153
Marineseu, *Gheor ghe C, Seminarul din Curtea de Argeş, 1836—1936,* 83
Marinescu, ^i-mu, Măria, *Contribuţii la istoricul învăfmîntului limbii latine,* articol în „Studii clasice", 190
Marmontei, *Aneta şi Luben,* 200
Marmontel, *Istoria Ghenovevei de Brabant,* 200
Marmontel, *Tripodul Elenei,* traducere de Mihail (Mihalache) Mavrcdin, 26
Maros Vâsârhely, vezi Tîrgu Mureş
Marpod, -localitate, 214
Marşul lui Iancu, 40
Mateescu, V. C. N., *Acte şi scrisori din trecut,* articol în „Arhiva Olteniei", 1927, 212
Mateescu, V. C. N., *Acte şi scrisori din trecut,* articol în „Cuvîntul adevărului", 1908,
Matescu, C. N., *Scurt istoric al Seminarului,* articol în „Anuarul Seminarului *„Sf.* Nicola din Rîmnicu Vîlcea pe anul şcolar 1924—25", 87
Macin, 79, *187*
Mălinescu, Iordache, *Adăogire lipsurilor la Cronicul vornicului Ioan Neculcea, oa care fragmenturi scoasă dintr-o cronică (litopisiţi), ce să află la d. căpitanul Mihala Kogălniceanu* (manuscris), 20
Mălinescu, Iordache, *Adunare de tractaturi ce"s-au urmat între prea puternica împără a Roşiii şi înalta Poartă, însă acele numai care să ating de Prinţipaturile Moldaviii Valachiii, începute de la pacia ce s-au săvîrşit la Cainargic în anul 1774 şi pînă la cele acum 1829, septemvrii în 2 din capitaliia Adrianopol, prin Iordachi Mălinescu in Botoş 1829,* (manuscris), 20
Mălinescu, Iordache, *Bârlad, 1 mai c.v.,* notă apărută la rubrica *„Moldova"* din „Gaz de Transilvania", 1842, 18, 20, *41,* 43
Mălinescu, Iordache, *Bârlad, 5 noemvrie,* notă în „Gazeta de Transilvania", 18 18, 20, 41, *48,* 43, 49
Mălinescu, Iordache, *Cauzele pentru care mitropolitul Veniamin Costache s-a re din scaunul mitropoliei,* 18
Mălinescu, Iordache, *[Condică de documente politice privitoare la Moldova, din 1780-1819],* (manuscris), 20
Mălinescu, Iordache, *[Despre alegerea deputaţilor oraşului Iaşi la 25 aprilie 18* articol în „Gazeta de Transilvania", 1842, 20
Mălinescu, Iordache, *Huşi (ţinutul Fălciu),* articol în „Gazeta de Transilvani 1842, 20, *43,* 44
Mălinescu, Iordache, *Iaşi, 18 decembrie,* articol în „Gazeta de Transilvania", 20, 54
Mălinescu, Iordache, *Introducirile şi întăririle patriarhale la catehismul mitropcli Petru Movilă,* articol în „Foaie pentru minte ...", 1843, 20
Mălinescu, Iordache, *Ispisocul Domnului Moisi Movilă WD din 17 dechemvrie 7 (1631),* articol în „Foaie pentru minte...", 1842, 18, 20, 38,-44, 57
Mălinescu, Iordache, *Ispisocul Domnului Ştefan WD cel* Mare, articol în „F pentru minte ...", 1840, 18, 20, 38
Mălinescu, Iordache, *înştiinţare de literatură,* articol în „Foaie literară" 17, 20, 22, 208
Mălinescu, Iordache, *Mulţămită publică,* notă în „Gazeta de Transilvania", 1 13, 20, 67
Mălinescu, Iordache, *Oareşcare note a d. cămenari Iordachi Mălinescu la cuvîn d-lui Hăjdău din Nr. 21 a acestiifoi,* articol în „Foaie pentru minte...", 1838, 18, 20
Mălinescu, Iordache, *Spiţa preo sfinţitului proin-mitropolit Veniamin Costache,* art în „Foaie pentru minte ...", 1842 şi „Gazeta de Transilvania", 1842, 18, 20, 39, 5
Mălinescu, Iordache, *Ştirea din Bârlad 1842, mai 1 c.v.* notă în „Gazeta de Tra vania", 1842, 18, 20
Mălinescu, Iordache, *Un discurs şi poezie,* articol în „Foaie pentru minte ...", 18, 20, 40

Mălinescu, Iordache, *Vieața prințului Antioh Cantemir,* 29
Mănăr&k, localitate, 329
Mănăstirea Agapia, *109*
Mănăstirea Antim, *111,* 114, 200
Mănăstirea Athos, 69
Mănăstirea Bistrița (Vîlcea), *91,* 92
Mănăstirea Bueovăț, 192
Mănăstirea Căldăruşani, 79, 123
Mănăstirea Cernica, 76, *121,* 122, *122,* 123-124, 126, *175*
Mănăstirea Govil, 69
Mănăstirea Cozia, 12Q, *254*
Mănăstirea Dealu, *185*
Mănăstirea Dîlhăuțu, 123
Mănăstirea Ghighiul, 123
Mănăstirea Hurezu, 127, 129
Mănăstirea Motru, 82, 107, 116
Mănăstirea Neamțului, *60—61,* 62, 71
Mănăstirea Poiana Mărului, 123
Mănăstirea Rîşca, *66*
Mănăstirea Socola, 83
Mănăstirea Sucevița, 7, *50, 52*
Mănăstirea Turnu, 255
Mănăştur, 339, *342*
Mănunchi din manuscrisele lui Gh. Săulescu (Raporturi despre ele de demnii S.Fl. Marian, N. Ionescu, T. Maiorescu şi Iacob Negruzzi), 54
Mediaş, 11, 78, *135, 137-138, 165,* 168, *214, 226, 256, 257, 259, 260, 262, 266-268, 269-272,* 272-2.73, 274,276-278,279, *286-287, 291, 292, 303, 328, 336, 354*
Mehedinți, județ 107
Meletie, *Istoria bisericească, 181*
Memorial compus şi publicat din însărcinarea Conferinței generale a representanților alegătorilor români adunați la Sibii in zilele din 12, 13 şi 14 mai st. n. 1881, prin comitetul său emis cu acea ocasiune, 350, 354
Mercurea, localitate, 168, 222
Mercurea Sibiului, vezi Mercurea
Mesopotamia, 212
Meteş, Ştefan, *Emigrări româneşti din Transilvania în secolele XIII — XX, 72*
Metohul Antim, vezi Mănăstirea Antim
Miercurea, vezi Mercurea
Miercurea Sibiului, vezi Mercurea
Mihăileni, localitate, 7, 15, 17, *21-25, 25-26,* 39, 55, 272
Mihăilescu, Vasile şi [Băenescu, N.], *Ioan Maiorescu, Scriere comemorativă cu prilejul centenarului naşterii lui, 1811 — 1911, 205*
Milano, 88, *219*
Milcov, *30, 32*
Ministerul Cultelor şi învățămîntului de la Viena, 220, *317,* 320, 321
Ministerul de Finanțe din Viena, *47*
Ministerul de Interne al Țării Româneşti 82, vezi şi Departamentul treburilor dinlăuntru
Ministerul de Negoț din Viena, *241*
Ministerul Instrucțiunii Publice din România, *253*
Ministerul Justiției din Moldova, *41*
Miraşteu, localitate, *274*
„Mitropolia Ardealului", 256
Mitropolia de Alba Iulia şi Făgăraş, 289
Mitropolia din Bucureşti, vezi Mitropolia Țării Româneşti
Mitropolia Moldovei, *36—37*
„Mitropolia Moldovei şi Sucevei", 71, 79, 87, 189
Mitropolia neunită din Sibiu, 297
Mitropolia Țării Româneşti, *82,* 83, *87,* 89, *106, 109,* 114, 200
Mitropolia Ungrovlahiei, vezi Mitropolia Țării Româneşti
Mitropolia Ungrovlahiei, vezi Mitropolia Țării Româneşti
Mînjinâ, localitate, 67
Moardăş, localitatea 272
Moisil, Iuliu, *Românii ardeleni din Vechiul Regat,* 14
Moisil, Iuliu, *Vasile Bob Fabian 1795—1836,* articol în „Arhiva someşană", 1937,
Moisil, Iuliu, *Vicarul şi prepozitul Macedon Pop (1805—1875),* articol în „Arhiva so
şană", 1936, 64
Moldavia, rubrică în „Gazeta de Transilvania", 17, 33, 43, *48,* 49, 52, 54—55; 61
Moldova, 5-6, *13-14, 15,* 16-18, *19-20, 22,* 23, *24, 25, 28, 29, 30-33, 34-38, 39,* 40-
43, *48-49, 50, 52, 53-54, 55-57,* 59-61, *61,* 62, *64, 66-67,* 68-70, *71, 77, 79,*
96, *109, 112,* 119-120, *157,* 175, *188-189, 191, 206*
Moldovan, Ioan Mieu, *Acte sinodali ale băserecei române de Alba-Iulia şi Făg*
317, 322-323
Moldovan, Ştefan, *Anotațiuni despre Țara Hațegului,* articol în „Foaie pentru minte
1853, 294
Moldovan, Ştefan, *Cetatea Sergidava, Castelul Mâlăieşti, Castelul de la Sălaşul de*
Cetatea Crivadia, Cetatea şi Peştera Bolii, articol în „Foaie pentru minte ...", 1854,
Moldovan, Ştefan, *Descrierea despre trecutul şi presentul Lugoşului, 26*1, *285, 286–*
290, 291, 297
Moldovan, Ştefan, *Descrierea Lugoşului,* vezi *Descrierea despre trecutul şi pre*
Lugoşului
Moldovan, Ştefan, *Diplomele despre familiile române conținătoare,* 294
Moldovan, Ştefan, *Documente historice din 1848 et 1849,* în „Transilvania", 1875,
260
Moldovan, Ştefan, *Ex Indice Codicis Diplomatici Illustrissimi D. Comiți Joseph*
meny in XII Tomes distributi, în „Transilvania", 1868, 313
Moldovan, Ştefan, *Ex Indice Supplementi Codicis Diplomați III. D. Corn. Jos*
meny. Arcem, oppidum et Terram Fogaras respicientia, în „Transilvania", 1868, 313
Moldovan, Ştefan, *Ex Indice Supplementi Codicis Diplomați Illustrissimi*
Jos. Kemeny. II. Keneziatus, în „Transilvania", 1868, 313
Moldovan, Ştefan, *Extractus memorabilium in Lexicone Rerum Transilvanicarum*
tissimi Viri Illustrissimi d. Comitis Josephi Kemeny sub voce Valachi, Tomo III,
contentum, 313

Moldovan, Ştefan, *Extras din ziarul vieţii mele de la 15 martie 1848 pînă la 18 ianuarie 1849,* în „Transilvania", 1875, 260-261, 276, 292, 336, 346
Moldovan, Ştefan, *Extrasul despre români,* vezi *Extractus memorabilium* 310-
Moldovan, Ştefan, *Festivităţile din Mediaş,* articol în „Organul naţiunale", 1848, 274
Moldovan, Ştefan, *Historica data ex Indice Codiciset Supplementi ejusdem Codicis Diplomatici Illustrissimi Domini Comitis Josephi Kemeny, item e Registris Archivorum Ejusdem,* în „Transilvania", 1868, 313 *
Moldovan, Ştefan, *Istoria civilă şi bisericească a românilor,* 261, *286*
Moldovan, Ştefan, *Officii Diocesani Crisiensis Reiat io, et respective demissa opinio super regulatione Episcopatum gr.-catholicorum per Hungariam, in specie de Episcopatus Crisiensi, conformiter ad Ben. gr. Intimata ddto 27 Mart. 1810 N° 4935 et 28 Aug. e.a. N° 17.070,* 331-332
Moldovan, Ştefan, *Schiţe istorice despre Banat* (lucrare se pare neredactată), *293*
Moldovan, Ştefan, Statul economic al oraşului Haţeg, în „Foaie pentru minte ...", 1855, 294
Moldovan, Ştefan, *Statul istoric al oraşului Haţeg. După cum l-a descris Inclita C.R. Comisiune ordinată de înaltul Guberniu pentru lămurirea bunurilor fiscale şi comunale în anul 1855,* în „Foaie pentru minte...", 1855, 294
Moldovan, Vasile, *Memorii din 1848—1849,* 276
Molin, V., *Din istoricul parohiei române ortodoxe din Pesta (1788),* articol în „Mitropolia Banatului", 1966, 88
Monarhia Austriei, *177, 181,* 183; vezi şi Imperiul Austriac
„Le Monde illustre", 133
„Monitorul", 200
„Monitorul Român", 206
Moscopole, *188*
Moscova, 53, 68
Moşna, localitate, *270—271*
Moznik, *Aritmetica,* 251
Moznik, *Geometria,* 251
Mulţemită publică, articol în „Gazeta de Transilvania", 1841, 40
Munteanu, G., (traducător), *Caiun Suetoniu Trancuillu : Viaţa a XII imperatori* 196?
Munteanu, G., *Carte de lectură românească pentru clasele gimnasiali inferiori şi reali de ^ director şi profesor la Gimnasiul român gr-or. din Braşov, Tomul I. Partea prima şi a doua, 244,* 244
Munteanu, G., *Cuvînt zis cu ocasiunea punerei fundamentului la zidirea şcoalelor române de legea răsăriteană din Braşov, 17 septemvrie 1851,* în „Foaie pentru minte ...", 1851, 194
Munteanu, G., *Despre agităciuni,* în „Bucovina", 1850, 193
Munteanu, G., *Despre agităciuni,* în „Bucovina", 1850, 193
Munteanu, G., *Despre ortografia cu litere şi modalitatea purificării limbei române,* 248
Munteanu, G., *Discurs zis cu prilejul ţeremonii împărpirei premiilor, de r^ profesor şi inspector la Seminarul Sf. episcopii Rîmnicu, 30 iunie 1845/46",* în „Foaie pentru minte..."; 1846, 211
Munteanu, G., *Disertaţiune ţinută de director gimnasidle, în 17 iulie s.v. în şedinţa a II-a a Adunării Asociuţiunei literarie din 1862 în Braşov",* în „Foaie pentru minte...", 1861, 195
Mu.nteanu, Gavrii, *Gramatica latină,* 196 .
Munteanu, Gavrii, *Gramatică română (aprobată) pentru clasile gimnasiali in[...] de director şi profesor la Gimnasiul confesionale român în Braşov. Partea formari[...] doua ediţiune). Conformată la ortografia adoptată de Asociaţiukea literarie şi refăc[...] mai multe capete,* 195, *251,* 252
Munteanu, Gavril, *Meditaţii religioase,* 191, 194,201,204
Munteanu, Gavril I., *Notiţe bibliografice,* în „Convorbiri literare", 1868, 189
Munteanu, Gavril, I., (prefaţă la:) *Opurile lui Caiu Corneliu Tacitu traduse de [...] J. Munteanu, Directoriu şi profesoriu la gimnsiulu romanu gr.-orient, din Brasiovu, m[...] alu Societatei Academice Române din Bucuresci etc. Date în tipariu sub auspicieîe Soc[...] Academice după decesul din viaţă a traducătorului,* 189— 190, 243
Munteanu, G., *Pacea casnică,* în „Foaie pentru minte 1840, *201*
Munteanu, Gavril, *Premiale Rosetti,* în *„A treia programă* 249
Munteanu, G., *Purismul în limba română,* în „Revista română pentru ştiinţe, liter[...] şi arte", 1862; în *„A treia programă ...";* în „Foaie pentru minte...", 1862, 195, 24[...]
Munteanu, G., *Răspuns la reflesiunea ce d. Papiu găsi de cuviinţă a face în Tesauru[...] tom.I, p.g.94—95, \ propunerea subscrisului ca ortografia d. Cipariu, adoptată de [...] siunea filologică din 2 oct. 1860 să se primească de Asociaţiunea literarie în adunar[...] de la Braşov, 1862,* în „Foaie pentru minte...", 1862, 248
Munteanu, Gavril, *Starea causei române în Transilvania,* în „Bucovina", 1849 şi [...] 193, 213
Munţii Apuseni, 147, 166-167, 222, 300, 358
Munţii Carpaţi, 19, 40, 71, *116,* 190, 192, 200, 248, 345
Mureş 222, 274—275, 328
Mureşan, Andrei, *Răsăritul, 175*
Murgu, Eftimie, *Scrieri,* 278
Muşlea, Ion, *Calenadrele lui Bariţiu (1852—1865) cu documente inedite privitoare[...] tarea, tipărirea şi difuzarea lor,* în „Studii şi cercetări de bibliologie", 1957, 283
Muzeul Ardelean din Cluj (Erdelyi Muzeum), *316*
Muzeul din Cluş, vezi Muzeul Ardelean
„Muzeul naţional", 190
Muzeul orăşenesc de istorie din Lugoj, 286
Mullbach, vezi Sebeş

N

T^aghi, Gheorghe, *Corespondenţa lui Ştefan Moldovan cu George Bariţ,* (articol [...] scris), 256
Kaghi, Gheorghe, *Memoriile lui Ştefan Moldovan din 1852—1854 cu privire [...] româneşti din Haţeg,* în „Sargeţia", 1979, 256
T^aghiu, Iosif E., *Diploma de doctor în teologie a episcopului Alexandru Dcbra[...]* în „Revista arhivelor", 1944-1945, 286
TNTaghiu, Iosif E., *Preocupări de istorie bănăţeană,* în „Revista arhivelor", 1946—[...] 256
îs'aghiu, Iosif E., *Trei scrisori,* în „Revista arhivelor", 1944— 1945, 286

Naniescu, Iosif, *Cuvînt funebru pentru răposatul întru fericire prea sfinţitul Ctiesărie episcopul Buzăului. Răposat la 1846, noiemvrie 30. Pus la pomenire de patruzeci äe zile de ierodiacon* Tipărit la pitarul Z. Carcalechi, tipograful curţii,* 142
Napoli, 104, *110*
„Narodni Novini" (revistă din Praga), 220, *234*
Nasna, vezi Nazana
„Naţionalul", 71
Nazna, localitate, *339*
Năsal, localitate, *341*
Năsăud, *63*, 64, *127, 296, 317, 331, 347*
Năsturel, P.P., *Corespondenţa între Pet'rache Poenaru şi unchii săi George (Iordache)• si Gr. Oteteleşanu,* în „Convorbiri literare", 1914, 107
Năsturel-Herescu, vezi Marele premiu ...
Nasture l-H er e s cu, Constantin, necrolog în „Transilvania", 1875, 116
Neamţul, cetatea, 39
Neapel, vezi Napoli
Neapel, 16 aug., articol în „Allgemeine Zeitung" din Augsburg, 1843, 110
Neapole, vezi Napoli
Necrologiu (la moartea lui Vasile Mălinescu), în „Buletinul instrucţiunii publice", 1866, 6S
Negruzzi, Costache, *Cîntec,* 39
Negruzzi, Costache, *Domnul mieu,* articol în „Foaie pentru minte ...", 1842, 13
Negruzzi, Costache, *Elemente de dreptul politic. Despre mai mulţi autori, de un file-român, 138,* 139, *140,* 141
Negruzzi, Costache, *Marşul lui Dragoş,* 39—40
Negruzzi, Costache, *Ostaşul păstor,* 39
Neigebaur, Johann Ferdinand, *Beschreibung der Moldau und Walachei,* 103
Nemzeti Gyiiles, vezi Adunarea Naţională
Nestorescu-Bălceşti, Horia, *Nicolae Bălcescu. Contribuţii bibliografice,* 125
Neslac, *338*
Netea, Vasile, *August Treboniu Laurian,* 207
Netea, Vasile, *George Bariţiu,* 282—283
Niagoe, Ştefan, *Dialog sau vorbire între învăţător şi şcolar despre românişi români sau daco-romani,* în „Calendarul de îa Buda", 1829, 88
Niagoe, Ştefan, *Scurtă prevedere,* în „Calendarul de la Buda", 1828, 88
Nicea, 331
Nichtamtlicher Theil, rubrică în „Siebenburger Bote", 216
Nicolaisa, George, *Cîteva date despre Nifon Bălăşescu,* în „Revista arhivelor", 1924, 71
Nikon, Petru, *Renaşterea bulgărească la Vama şi împrejurimi. Mitropolitul Ioachim şi corespondenţa sa,* 188
Niraşteu, localitate, *274, 276,* 276

O

O pKobUmâ din limba noastră, articol în „Foaie pentru minte../', *Î846,* 129
Oarga, localitate, *274, 276*
Obicinuita Obştească Adunare, vezi Adunarea Obştească
„Observatorul", 110, 116, 189, *348,* 350, *354*
Observări şi rectificări la notiţele publicate despre ilustra familie Hormuzache, articol îh „Tra •vania", 1878, 225
Obşteasca Obicinuita Adunare, D-sale postelnicului Manolachi Drăghici articol în „Buletin. oficială", 1839, 40
Ocna Sibiului, 232
Ocrotitoarea Curte, vezi Curtea Rusiei
Odele şi epodele lui Horaţiu Flaccus esplicate în usul şcoalelor de G. I. Munteanu, 189
Oder, rîu în Germania, *34*
Oesterreichische Monarhie. Siebenburgen. Hermanstadt, am 28 februar, articol în „Siebenbtir Bote", 1849,229
„Oesterreichische Volksbote", *235,* 236
Oficiul de carantină Oituz, *60, 64*
Oficiul tricesimal, 63
Oituz, 20, 60, *60, 64*
Olt, 97
Olt, ţinut, *83*
Oltean, Ioan, *Prefectul Cîmpiei Nicolae Vlăduţiu în tabăra lui Avram Iancu,* în vo *In memoriam Avram Iancu (1872 — 1972). Comunicări ştiinţifice despre Avram şi epoca sa, 225*
Oltenia, 82, 87, 138, 204
Opinii publice, vezi Heliade Rădulescu, Ion, *Pentru opinie*
Opurile lui Caiu Corneliu Tacit, traduse de Gavril I. Munteanu. Date în ţipariu sub au Societăţii Academice Române, după decesul din viaţă a traducătorului, 334
Oradea, *73,* 178, 289, 297, 298, 300, 305, *318, 321,331,* 333, 334
Oraviţa, *238*
Orăştie, *226-227,* 227-229, *228-230,* 230-231, *234,* 235
Ordinariatul greco-oriental din Sibiu, *335*
„Organul luminărei", 70, 150, 155, 160, 162
„Organ", vezi „Organul naţiunale"

„Organul naţiunale", *149, 273,* 274
Orient, *51, 329*
Orlat, localitate, 127
Orşova, 97
„Ost Deutsche Post", *215,* 216, *218,* 220-221
Oţetea, Andrei, *Tudor Vladimirescu şi revoluţia din 1821,* 82
Ovidiu, *Metamorphoseon,* 194

Pacea de la Adrianopol, 82
Padeş, 82
A Pallas nagy lexikona, 263, 308
Papacostea, Victor şi Regleanu Mihail, *Seminarul central 1836—1936.* **JDoctf-** *mentele întemeierii,* 70-71, 73—74, 79, 83, 88, 96, 107, 114
Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară, 77,* 163— 164, 167, 222, 2,76, 284
Papiu Ilarian, Al., *Tezaur de monumente istorice pentru România,* 248j
Papiu Ilarian, Al., *Viaţa, operele şi ideile lui Georgiu Şincai de Sinea,* 15
Paris, 20, 27, 29, 68, 82, 129, *138*
Pariz, vezi Paris
Partidul Naţional Român, 214, 297
Pascu, Ştefan, *Avram Iancu,* 174, 179
Patachi, Liviu, *Cărţi religioase din Ţara Haţegului de pe o listă din 1857,* articol în „Mitropolia Ardealului", 1959, 256
Patachi, Liviu, *Cârti religioase din Ţara Haţegului de pe o listă din 1857,* articol în „Studii şi cercetări de bibliografie", 1960, 256
Patachi, Liviu, *Din corespondenţa lui Timotei Cipariu ca bibliograf,* articol în „Mitropolia Banatului", 1964, 256
Patachi, Liviu, *Ştefan Moldovan şi Timotei Cipariu. Ştiri inedite,* articol in , Miticpolia Banatului", 1957, 256
Patenta imperială din 18 noiembrie 1849, 178
Patigoreca, localitate în Caucaz, *65*
Păcăţian, Teodor V., *Cartea de aur sau luptele politice naţionale ale românilor de sub coroana ungară,* 163, 179, 216, 219, 220, 224, 290, 331, 349
Păcăţian, Teodor V., *Unde s-a născut Nicolae Bălăşescu?,* articol în „Telegraful român", 1915, 71, 73
Păcurariu, Mircea, *Preoţimea românească în revoluţia din 1848,* articol în „Almanahul parohiei ortodoxe din Viena", 1978, 256
Păcurariu, Mircea, *Profesori transilvăneni la şcolile din Ţara Românească şi Moldova în secolul al XIX4ea,* articol în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", 1968, 71, 79, 87, 115, 189
Pădurenii, localitate, *270*
Pămîntul Crăiesc, *142;* vezi şi Fundus Regius
Pămîntul Săsesc, vezi Pămîntul Crăiesc vezi Fundus Regius
Păuşa, localitate, 357
Pederzani, Iulius, *Femeile, 333,* 334
Penescu, I., *Extract din cuvîntul rostit la 30 iunie în şcoala din Brăila,* în „Dacialitera
\ 1840, 211
Penescu, I., *O critică asupra articolului din „Gazeta Transilvaniei" No. 60 împotriva c îndreptat de dumnealui asupra aceştii redacţii, pentru examenul Seminarului Sf. Mitr şi publicat în foaea cu No. 53,* articol în „Vestitorul românesc", 1844, 211
Pentru confluxul naţional românesc, circulară a episcopului Ioan Lemeni publicată în „Ga de Transilvania", 1848, 168
Pentru cxdtura călugărilor, vezi Bărănescu, Varlaam, *Corespondenţă despre cu călugărilor*
Persia, 212
Pervain, Iosif, *Contribuţii la istoria presei transilvănene,* articol în „Studii de litera română", 1971, 283
Pervain, Iosif, *Odiseea ediţiei profesorului Alexandru Gavra din Hronic,* articol în „S de literatură română", 1971, 15, 120, 209
Pervain, Iosif, *Vasile Fabian Bob : „Suplement la geografie",* articol în „Studii liter 1948, 14
Pervain, Iosif şi Chindriş, Ioan, *Corespondenta lui Alexandru Papiu I* 159, 179, 219, 221, 284
Pesta, *85, 88, 109, 128,* 161, *179, 183,* 190, 229, *232,* 236-238, 244, 278, 305, *347*
Petersburg, 27, *51, 86,* 107
Petiţiune subşternută Majestăţii Sale ces. reg. apostolice în 30 decembrie 1866 pentru susţine VW .apâ'a'<> autonomiei Marelui Principat al Transilvaniei, redeschiderea Dieitei şi contir lucrărilor ei. însofită de 37 plenipotenţe cu 1493 subscripţiuni, 305,* 307
Petraşcani, localitate, *50*
Petridul de Mijloc, 164, *278, 279*
Pietroasa, 82
Pintic, *342*
Pippidi, Andrei, *Un cronicar întîrziat: Manoalchi Drăghici,* articol în „Studii. R .de istorie", 1967, 40
Pisa/ *181*
Piteşti, *86,* 100, *137, 186*
Piza, vezi Pisa
Pîclişanu, Zenovie, *Corespondenţa din exil a episcopului Inochentie Micu Klein*
Plaiuri, exarhat, *33, 39*
Planul cel m%re ministerial scolastic (legiuire şcolară austriacă de după revoluţia de la *177,* 178
Poarta Otomană, 99, 101-102, 104, *180*
Podolia, 174
Podul Beilicului, *181*
Podul Mogoşoaiei, 92, *181*
Pojon (Bratislava), 153, 236
Polonia, *339*
'Pop, Constantin, *Valeriu P. Bologa (1853 — 1899). Cu prilejul aniversării a 40 de la moartea sa. Ca introducere : consil. aulic Iacob Bologa (1817—1888). Note bi* 155,214

Pop, Vasile Gr., *Gavril Munteanu,* în volumul *Conspect asupra literaturei române şi scrii» torilor ei de la început şi pînă astăzi, în ordine cronologică (Urmare). Partea II,* 1§76, 189
Pop, Vasile, *Trăsuri oareşcare din biografia, sau viaţa răposatului d. paharnic Vasile Fabian Bob,* articol în „Foaie pentru minte...", 1840, 14
Popea, Nicolae, *Arhiepiscopul şi metropolitul Andrei baron de Şaguna. Monografie istorică,* 132, 138, 153, 297
Popescu Teiuşan, Ilie, şi Netea, Vasile, *August Treboniu Laurian, 201,*
Popescu-Rîmniceanu, V., *Luptele românilor din Ardeal 1848—1849, 222—*224
Popescu-Scriban, V., *Viaţa d. pahar. Vasile Fabian sau Bob în timpul petrecerii sale-n Moldova,* articol în „Foaie pentru minte...", 1839, 14
„Poporul suveran", 70
Postalamt (Oficiu poştal de graniţă), 17
Postalamt din Sânăuţi, *21*
Poşta din Ţara Românească, 107
Poşta Docolina, *67*
Poşta Şiretului din Bucovina, *21, 23—25*
„Povăţuitoriul sănătăţei şi a economiei", 33
Praga, *145,* 161, *161,* 220, 251
Prahova, *86*
Pravila bisericii răsăritene, 153
Pravila lui Caragea, vezi *Legiuirea lui Caragea*
Praxis bisericească sau actul patriarhicesc ce s-a dat şi s-a citit în Biserica Sfintei Mitropolii din Bucureşti la înscăunarea preaosfinţiei sale părintelui Neofit, Mitrcpolitid Ungrc-Vlahiei la 28 iulie, anul 1840, 87
Precuvîntare, la *Istoria pentru începutul românilor în Dachia întocmită de Petru Maior, 1834,* 13
Prefectura judeţului Buzău, 199
Premiul Rosetti, 249
Preparandia din Arad, 88
„Presse", 221
Principate (Moldova şi Ţara Românească), 16-17, *20,* 71-73, 75, 88-89, 95, 115, 120, Î33, 170, 175, *176,* 179, *179-181,* 183, *183,* 212, 235, *305*
Principatele Dunărene, vezi Principate
Principatele Române, vezi Principate ^
Principatele Unite, 79, 117, 253
Principatul Transilvaniei, vezi Transilvania
Principatul Valachiei, vezi Ţara Românească
Prinţipatul Moldaviei, vezi Moldova
Programa Paradii suirii Domnului în scaun, articol în „Gazeta de Transilvania", *1843,* 1G4 '
Programă pentru strhigerea materialului necesariu la lucrarea dicţionarului icmân", 255..
„Propăşirea", 16, 62, *66,* 67, *67, 10,* 129 : .
Protase, Măria, *Petru Maior,* 15 .
Protestul Consistoriului din Blaj cGntra impunerii limbii maghiare, 45
Protocolul Comisiunii rectificatoare, *241*
Protocolul Conferinţelor Naţionale de la Sibiu, vezi *Protocolul şedinţelor Conferinţei naţionale* ..•
Protocolul lucrărilor la alegerea arhipăstoriului pentru diecesa română unită a Făgăraşului în Transilvania la 18/30 sept. 1850, în „Foaie pentru minte ...", 1850, 317

Protocolul şedinţilor Conferinţei naţionale româneşti ţinute din 1/13 pînă în 4/16 ianuarie la Sibii, sub preşedinţia a doi arhipăstori româneşti din Transilvania cu adusele sa cu un comentariu, 280, 280
Protopopiatul Beiului, *313*
Protopopiatul de Miercurea, 133
Protopopiatul neunit I din Braşov, 96
Provincia bisericească a românilor greco-catolici, *330,* 330
Provincia bisericească de Alba Iulia, *317*
Prut, *48*
Publicaţii literare, articol în „Gazeta de Transilvania", 1848, 159 .. • \
Pumnul, Aron, *Gavriil Munteanu,* în „Lepturariu rumânesc", 1865, 189
Pumnul, Aron, *Lepturariu rumânesc cules den scriptori rumâni pren comisiunea de de către Naltul Ministeriu al învăţămîntului, aşezat spre folosul învăţăceilor den clas a gimnasiului de sus, de Arune Pumnul, profesoriii de limba şi literatura română nasiul plinariu den Cernăuţi,* 189, 194—195
Puşcariu, Ioan cavaler de, *Notiţe despre însemnările contemporane,* 174
Puşcariu, Ioan cavaler de, *Propunerile românilor pentru întemeierea unei adevăr ţietăţi cu saşii,* 163
Puţine idei despre publicitate şi opinia publică, articol în „Gazeta de Transilvania ", 184

Q

Quintescu, Nicolae Ch., *„Viaţa a XII imperatori",* traducere din Suetcniu *G. I. Munteanu,* recenzie în „Convorbiri literare", 1868, 189

Racoviţăn, Mihai, *Fruntaşul revoluţionar de la 1848 Ştefan Moldovan,* în „Sa 1979, 256
Radu, Iacob, *Istoria Vicariatului greco-catolic al Haţegului,* 256, 280, 291, 358
Radu, Iacob, *Samuil Vulcan, episcopul unit al Orăzii Mari (1806—1838),* 153
Raici, Ivan, *Istorija slavenskih narode, a naracito Bulgara, Hrvata i Srba* (Istoria pop slave, mai ales a celui bulgar, croat şi sîrb), 69
Raici, Ivan, *Kratka istorija Srpie, Rassie, Bosnie i Rame* (Scurtă istorie a Sîrbiei, Bosniei şi Ramei), 69
Raici, Ivan, *Pjesme* (Poeme), 69
Raici, Ivan, *Tragedia o caru Duşan* (Tragedia craiului Duşan), 69
Rame, 69
Remontai, stipendiu (bursă), 221
Raportul prefectului Avram Iancu despre faptele cetelor atmate remâneşti de si.pt ccmar. decursul răsbelului cetăţean în anii 1848—1849, în „Foaie pentru minte...", 1850,
Rascia, 69
Ratnoth, vezi Iernut
Raţiu, Ioan, *Dascălii noştri. Scurte notiţe din viaţa şi activitatea Ier literală (1754* 256

Hatiu, Ioan, *Scurte notițe informative,* 221 -
Rațiu, Ioan, *Vasile Fabian-Bob,* 14
Rădăuți, 50
Răscoala lui Horia, 45
ităscoala lui Tudor Vladimirescu, 82 '
Recaş, localitate, 333
Recea, localitate, 334
Regeasca Cancelarie transilvanico-aulice, vezi Cancelaria Aulică...
Reghin, 276
Regimentul II românesc de graniță de la Năsăud, *63,* 64
Regimentul de granița germano-bănățean, 305
Regimentul de graniță română-banatic nr. 13, 222
Regimentul „Jivkovici", 275
Regimentul românesc de la Orlat, J27
Registris Archivorum, vezi Colecția de manuscrise a lui Iosif Kemeny
Regulamentul Organic, 14, *15,* 16, *53, 53-54,* 61, 75, *101, 105, 107,* 108, 115, 119, *121,* 123, *129,* 192
Jtekas, vezi Recaş
Relațiuni despre data înființării seminariilor muntene, chipul funcționării lor şi numele profesorilor, în „Almanah al Curții şi al Statului din Prințipatul Valahiii pe anul 1838", 70
.Reli, S., *Un călugăr bucovinean reformator al învățămîntului teologic din Moldova,* 175
Reşița, *350*
Reteag, localitate, 216
Reuniunea femeilor române din Braşov, 236
^Revista arhivelor", 71, 225, 256, 286
„Revista geografică română", 188
„Revista istorică", 189
„Revista nouă", 116
„Revista română", 248
„Revista româna pentru ştiințe, literatură şi arte", 195
Revoluția de la 1848 din Pesta, 16 1
Revoluția de la 1848 din Transilvania, 164— 165, 335
Revoluția de la 1848 din țările române, *168,* 206
Revoluția de la 1848 din Viena, 237
Rez, Heinrich, *Deutsche Zeitungen und Zeitschriften in Ungarn von Beginn bis 1918,* 236
„Rheinische Zeitung", 99
Rin, *34,* 67
Rîmnic, vezi Rîmnicu Vîlcea
Rîmnicu Vîlcea, 71, *84,* 87, *181-182,* 192, 194, *200, 211*
Rîşnov, *245*
Robeşti, localitate, *181*
Rodna, 64
Rodolfo, vezi Heliade Rădulescu, Ion, *La Rodolfo*
Roma, *30, 108,* 153, 233, *288-289, 304, 318,* 320, *325, 329-330, 338,* 353
Roman, 27, 30, 32, *37-38,* 55, *61,* 61-62, 119
‚,Româiiische Revue", *350,* 351
„Romanisch3n Zeitung Transilvania", vezi „Gazeta de Transilvania"
Româneşti, localitate, 14
„România", *81,* 83, *83,* 191, 333
România, *68, 71, 77, 111, 132, 162, 169, 190, 248, 253, 332, 335,* 342
„România literară", 71
România-Mică (denumire dată de paşoptişti Craiovei), 204
„Românul", 245
Rosetti, Dimitrie R., *Dicționarul contimporanilor din Remania (18C0 — 1898*
Rossia, vezi Rusia
Roşia, vezi Roşia Montană
Roşia de Munte, vezi Roşia Montană
Roşia Montană, *166, 171*
Roth, Ştefan Ludwig, *Der Sprachkampf in Sicbenburgcn, 47,* 49, 56
Rotopăneşti, localitate, *39*
Rugămintea celor doi episcopi româneşti, a celui gr. unit Ioan Lemcni de Eadem şi a cel neunit Vasile Moga, aşternută Dietei de la 1842, în cauza i cmânilcr lecuitei i fc Crăiesc, numit şi Săsesc, 45, *140, 142*
Runcu, localitate, *331*
Rusia, *20, 27,* 28-29, *51,* 101, *113, 176-177, 180-181*
Rusu, I. I., *Aportul lui Ştefan Moldovan la epigrafia Daciei,* în „Studii şi cercetări de i veche", 1963, 256
Rusu, I. I., *Note epigrafice. (XIV). Inscripții din Ulpia Traiana Sarmizegetusa, in „* şi cercetări de istorie veche şi arheologie", 1974, 256
Rusu, Ioan, *Geografia,* vezi Icoana pămîntului...
Rusu, Ioan, *Icoana pămîntului sau Carte de geografie, 86, 90, 97, 99, 106,* 116, 199, *202, 204*
Ruşciuc, *98, 108,* 188

S. Laslău, vezi Laslău Mare
Sabiniu, vezi Sibiu
Sachsenland, vezi Fundus Regius
Saine, vezi Saone
Sanislău, localitate în Cîmpia Tisei, 104
Sant Petersburg, vezi Petersburg
Saone, rîu în Franța, *34,* 39
„Sargeția", 256
Saros, localitate, 275
Sas Sebeş, vezi Sebeş
„Satellit des SiebenMrger Wochenblatts", *230,* 230, 270, 272-274
Satire şi alte poetice alcătuiri a prințului Antioh Cantcmir, cu nete istaiceşti, vezi Cant Antioh, *Satyres du prince Cantemir...*
Satulung (lîngă Braşov), 96, *157*
Savin, E. P., *Cîteva cuvinte asupra înființării şi activității Seminarului Veniamin M din Iaşi,* 14
Savoia, 185

Saxonia, 217, 219
Săcărîmb, 348, 358
Săcele, *184,* 200, *240*
Sanăuți, localitate, 21, 22
Sătmar, 170
Săulescu, Gheorghe, *Abețedariu românesc sau întîile cunoştințe,* 54
Săuiescu, Gfie.orghe, *Descrierea istorico-gheogmficâ a cetâței Caput-Bovis, Capul Boului sau Ghertina,* 54
Săulescu, Gheorghe, *Fabule în versuri sau poezii alegorice,* 54.
Săulescu, Gheorghe, *Gramatica româneasca sau Observații gramaticeşti asupra limbei româneşti pentru şcoalele normale şi ghimnaziale,* 54
Săulescu, Gheorghe, *Hronologhia şi istoria universala prelucrată pe scurt,* 54
Scaliger, Joseph-Juste, *Poemata omnia,* 129
Scaunele episcopeşti româneşti din Transilvania, 166
Scaunul Apostolic, *329, 353*
Scaunul Mediaşului, *272, 274*
Scaunul Orăştiei, 227
Scheller, Immanuel Johann Gerhard, *LateinischrDeutschesc und Deutsck-* • *Lateinisches Handlixicon, vornehmlich fur Schule,* I —II, Leipzig, 1796, 120
„Schemat ismus venerabilis cleri graeci-ritus catholicorum Diceseos Fogarasiensis - in Transilvania • *pro anno a Christo nato MDCCCXLII (1842) ab Unine Eclesia Romano CXLV (145)",* 204, 231
Schenkel, *Ethica Christiana,* vezi Schenkl, Maurus, *Ethica Christiana universalis*
Schenkl, Maurus, *Ethica Christiana universlis, 111,* 115
Schenkl, Maurus, *Institutiones theologiae pastoralis,* 115 • .. .
Schenkl, Maurus, *Theologia pastoralys systema,* 115
Schivskovich, vezi Regimentul „Jivkovici"
Schnakendorf, vezi Țînțari
Schuller, Johann Karl, *Argumentorum pro latinitate linguae valachicae epicrisis,* 159
Schuller, Johann Karl, *Gedichte in siebenbilrgischsischer Mundart,* 159
Schuller, Johann Karl, *Romänische Volkslieder metrisch ubersetz,* 159
Schuller, Johann Karl, *Umrisse un critische Studien zur Geschichte von Siebenbürgen mit besonderer Berucksichtigung der Geschichte der deutschen Colonisten im Lande,* 159'-'
Schuller, Johann Karl, *Zur Frage den Ursprung der Romänen und ihrer Sprache,* 159
Schwanenstadt, oraş din Austria, *296*
Schweder, C, *Vergangheit, Gegenwart und Zukunft, ein Festspiel zur Tronbe.şteigung Seiner Durchlaucht des regierenden Fursten der Walachei, Georg Bibesco, gedichtet von —, in „Musik gesetzt von I. Wachmann* (Trecutul, prezentul şi viitorul ...), 104— 105
Schwicker, Johann Heinrich, *Gheschichte des Temeser Banats. Historische Bilder und Skizzen,* 294
Scriban, Neofit, *Cuvînt funebru al prea sfințitidui archiereu d. d. episcop de Edessa şi provisiriu al Argeşului, rostit de prea sfinția sa în 20 mai 1872, la cimitirul „Şerban Vodă", , .asupra rămăşițelor mortale ale reposatului senatore, grog şi cavaler Carol de Rosetti, mort la 18 mai 1872, Bucureşti, 1872,* 247
Scrisori din anid 1850, articol în „Convorbiri literare", 1899, 221
Sebeş, 153, 204, *204,* 206, *230, 231,262,* 263, *347*
Sebeşul Săsesc, vezi Sebeş
Secretariatul Statului din Țara Romanească, 89, 129 <-..:
Seminarul central al Mitropoliei din Buctireşti, 70-71, 73, *74,* 75, *83, 87,* 89, 96, 107, 1 114-115, 192, 210-211
Seminarul central al Sf. Mitropolii din Bucureşti, articol în „Foaie pentru minte...", 1841,
Seminarul central de la Mănăstirea Antim, vezi Seminarul central al Mitropoliei...
Seminarul episcopal de la Buzău, *70, 79, 87,* 189- 190, *199, 201,* 208, 212
Seminarul episcopal de la Curtea de Argeş, *81, 83, 112,* 114
Seminarul episcopal „Sf. Nicolae" de la Rîmnicu Vîlcea, 71, 87, 192, 206, 211
Seminarul de la Socola, *55, 111* •
Seminarul mitropoliei din Bucureşti, vezi Seminarul central al Mitropoliei...
Seminarul „Sfînta Barbara" din Viena, 229
Seminarul teologic din Arad, 70, 114
Seminarul teologic din Blaj, 64, 176, *308,* 309
Seminarul teologic din Bucureşti, vezi Seminarul central al Mitropoliei...
Seminarul teologic din Huşi, 79, 115
Seminarul teologic din Sibiu, 133, 229
Seminarul teologic din Vîrşeț, 114
Seminarul Veniamin din Iaşi, *14,* 33, 71, *111,* 114, 175
Senatul Imperial austriac, *292,* 292
Seran, Milan, *Stephan Ludwig Roth sprijinitorul românilor în 1848,* articol în „Mi Ardealului", 1978, 256
Serbia, *28, 51,* 69
Series Vadjvodarum et Vicevajvodarum, 311—312, 315
Sfatul Administrativ Extraordinar din Țara Românească, *103, 106,* 107
Sfîntul Sava, vezi Colegiul „Sfîntul Sava"
Sibii, 15 ianuarie nou, ştire în „Gazeta de Transilvania", 1847, 144
Sibiu, 8- 10, 70-71, 73, 76-78, *85,* 89, 92, 99, *109,* 129, *130, 132,* 133, *134, 135, 136,* 140, 141, *143-144,* 145, 147, *148-149,* 150, *151,* 152- 154, *155-157,* 159, 162-163, 164, 165, 166-168, *168-171,* 172, 174, *175-176,* 179-180, *181-18* 186, 190, 192-193, 194, 206-207, *207, 211-212,* 213-214, *216-217, 220,* 22 *223, 225-227,* 227-229, *229-231,* 231-232, *232-233,* 233-234, *234,* 235, 23 *239-240,* 242, 246, 248-249, *250, 253, 255, 262, 264,* 265, *279-280, 282, 296,* 29 331, *335,* 336, *347-348, 350, 355, 357,* 357
Siebenbiirgen, vezi Transilvania
„Der Siebenburger Bote", *145,* 147, 161, 193, *213,* 214, 215, 224, 225-226, *226-227,* 22 229, *231,* 232, 234-235, *235-236*
„Siebenburger Wochenblatt", 87, 96, *97,* 99
„Siebenburger Zeitung" vezi „Der Siebenburger Bote"
Sighişoara, *182*
Silvaşul de Cîmpie, 305
Sinodul bisericii neunite din Transilvania de la Sibiu din 12/24 martie 1850, 194, 238
Sinodul ecumenic, vezi Conciliul Vatican
Sinodul electoral de la Blaj din 18/30 septembrie 1850, 317
Sinodul electoral de la Blaj din 10-11 august 1868, 316, 322-323

Sinodul electoral de la Turda din 1 decembrie 1847, 150, 152—153, 1*55, Î60
Sinodul din Florența, *318*
Sinodul provincial, vezi Conciliul provincial prim al Provinciei...
Sion, Constandin, *Arhondologia Moldovei,* 13, 15, 25-26, 39, 43, 49-•50
Sion, Gheorghe, *Suvenire contimpurane,* 68
„Sionul românesc", *303,* 305, *328*
Șiret, tîrg, *21, 23-25, 30, 32*
Sitești, localitate, 300
Sîmpetru, localitate, 220
Sîncraiul de Mureș, 246
Sîngeorz-Băi, 64, *308*
Sînmărtin, *342*
Slatna, vezi Zlatna
„Slovenski Jug", *235*
Soborul de Terentie, vezi Conciliul de la Trento
Societatea Academică Română, 79, *187—189,* 195—196, 253, 254—255, 334, 348
Societatea de lectură a sașilor din Mediaș, vezi Societatea Lectoria
Societatea de medici și naturalisti din Prințipatul Moldaviei, 33
Societatea Lectoria, 277, 277
Societatea literară din București, *70,* 115, 253, *285, 314*
Socittatea literară din București, articol în „Propășirea", 1844, 70
Societatea mineralogică din Jena, 244
Socola, 55, *173*
Someș, rîu, *259*
Someș-Sat, vezi Someșeni
Someșeni, localitate înglobată azi orașului Cluj-Napoca, *259,* 335, *343*
Someșfalău, vezi Someșeni
Soțietet cuviincios de neguțătorie din Brașov, 241 • *
Soțetet neguțătoresc al românilor din Brașov, 241
Spania, 28
Sprachkampf, vezi Roth, Stephan-Ludwig, *Der Sprachkampf...*
Stanca, Sebastian, *Viața și activitatea episcopului Vasile Moga 1774—1845,* 153—154
Statul Papal, 110
Steaua", 14
Stephan Ludwig Roth. Viața și opera, 310
Sterca-Șuluțiu, I., *O lămurire în disputa literară purtată de George Barit în Pârti alese din istoria Ardealului, contra lui Ioasif Sterca Șuluț, care s-a apărat îh „Gazeta Transilvaniei", nr. 11—41 din anul 1891,* 358
Stino, Aurel George, *Nicolae Istrati de la Rotopănești,* articol în „Cetatea Moldovei", 1942, 39
Stîlpu, localitate, *83*
Stoica, Marin, *Ion Maiorescu,* 55, 252
Strigoniu, 115,-305,308,329
„Studii. Revistă de istorie", 40
„Studii clasice", 190
Studii, conferințe și comunicări istorice, vezi Lupaș, Ioan, *Studii, conferințe ...*
Studii de istoria și sociologia culturii române ardelene din secolul al XlX-lea, 28, 82
„Studii literare", 14
„Studii și cercetări de bibliologie", 256, 283
„Studii și cercetări de istorie literară și folclor", 39
„Studii și cercetări de istorie veche", 256
„Studii și cercetări de istorie veche și arheologie", 256
„Studii teologice", 71
Suceava, *33, 39, 41, 50*
Suciu, Coriolan, *Crîmpeie din procesul dintre profesorii de la Blaj și episcopul L (1843-1846),* 110, 221
Suciu, Coriolan, *Cum a fost pregătit 3/15 mai 1848,* 167
Suciu, Coriolan, *Un erou din 1848. Protopopul Ștefan Moldovan din Mediaș,* 256, 292, 336
Suciu, I. D., *Revoluția de la 1848-1849 w Banat,* 278, 284
„Sudslavische Zeitung", *235,* 236
Suedia, 39
Suetonius, *Viața a XII imperatori,* 197
Sulac, localitate în Caucaz, *65*
Suliotis, Christodul L, *Nicolae Blaremberg, omul și faptele lui,* 117
« Suplement la „Gazeta românească" No. 39 din 18 noemvre (1849) **D**, 213
« Suplementa la „Gazeta românească" N. 37 din 4 noemvre (1849) », 213
Supplex Libellus Valachorum, 140, 141
Supremul Inspectorat, *253*
Suspensiunea episcopului Lemeni, articol în „Gazeta de Transilvania", 178
Szalády Antal, *A magyar hirlap-irodalom statisztikája 1780—1880-ig,* 236
Szasz-Szebes, vezi Sebeș

Șaldorf, localitate, 216
Șcheii Brașovului, 194, 199, *231,* 232
Școala Ardeleană, 15, 73-74, *88,* 89, 115, 133, 195
Școala centrală din Craiova, 55, 98
Școala de grămătici din București, 114
Școala de obște din Benești (Vîlcea), 107
Școala domnească din Iași, 40
Școala „Sf. Nicolae" din Brașov, 246
Școala normală din Blaj, 169—170
Școala normală din Brașov, 250
Școala normală din Buzău, 190
Școala preparandială din Arad, *209*
Școala primară românească a Regimentului românesc de graniță din Năsăud, 64
Școala publică din Filiași
Școala românească din Macin, 79

Şcoala românească din Pesta, 88
Şcoala românească din Tulcea, 79
Şcolile din Blaj, 89, *107*
Şcolile naţionale neunite din Transilvania, 133
Şcolile româneşti din Dobrogea, *187,* 188
Şeica Mare, *270*
Şelimbăr, *181*
Şematismul Episcopiei greco-catoUce de Lugoj, 314, *348*
Şercaia, 128
Şerpeniţa, localitate, *26*
Şimleul Silvaniei, 334
Şincai, Gheorghe, *Hronica românilor şi a mai multor neamuri,* 15, *15,* 120, *120, 209*
Şincai, Gheorghe, *Povăţuire către economia de cîmp pentru folosul şcoalelor româneşti celor din Ţara Ungurească şi din părţile ei împreunate* 115
Şoala, localitate, 272
Şomfalău, vezi Corneşti
Şotropa, Valeriu, *Mesajul revoluţionar al operei poetice a lui Vasile Fabian Pop,* articol în „Steaua", 1976, 14
Şotropa, Virgil, *Maltratarea lui Gh. Bariţ în Cernăuţi, în 1849,* articol în „Arhiva Someşană", 1940, 172
Ştefan Meteş la 85 de ani, 13
Şura Mare, *170, 181*

Tabla Regească, din Tîrgu Mureş, 155, 163, 214, 300
Tacit, *Germania,* 197
Tacit, *Opere,* 197, *333*
Tacit, *Viaţa lui C. I. Agricola,* 197
Tacit, Ioan C, *Gramatica latină teoretică-practică cu vocabular,* 246
Tavernier, *Dissertatie medică, 94*
Tăbăneşti, localitate, *63*
Tălmăcirea înalţii Diplome, în „Buletin. Gazetă ofiţială", 1843, 104
Tăşnad, *347*
Teatrul din Bucureşti, 75
Tecuci, 40
Teiuş, *328-329*
„Telegraful român", 71, 73, 147, 178, 189, 191, 248, *248,* 349
Temişoara, vezi Timişoara
Teodor, Pompiliu, *Avram Iancu în memorialistică,.231*
Theodorescu, Barbu, *Contribuţiuni la cunoaşterea stâmoşilor lui Nicolae Iorga,* 40
Teodorescu, C., *Istoricul şcoalelor române din Dobrogea sub turci,* articol în „Convorbiri didactice", 1897, 71, 79, 188

Terefoenţiu, Trăian, *Gheorghe Popa de Teiuş, 18—24 1867, fost pretor, jude de tribu septemvir (jude de tablă în Budapesta), referenâar aulic în Viena, deputat dietal, în j (comite suprem) prefect al oraşului şi judeţului Arad. Decorat cu Crucea de Aur cu coro pentru merite şi fost consilier de curte,* 216
Tergova, localitate, *299*
Terik (Terek), rîu în Caucaz, *65*
Tessaîia, *188*
Testamentum pie donaţi medicinae doctoris Simeonis Ramontzai, în „Foaie pentru minte . . 1852, 221
Teutsch, Fr. D., *Jakob Rannicher. Fin Lebens und Zeitbild aus dem Kampf de Sach um ihr Recht,* 232
Tezaurariatul Transilvaniei, 133, *143,* 144, *146,-221* 230, 231
Tezaurul de la Pietroasa 82
Tiber, vezi Tibru
Tibni, *34, 39*
Timiş, pasul, 174
Timişoara, 74, 114, 222, *327*
Timişoara, cetatea, 222
Timişul de Jos,
Tipografia Anuţătorului, 187
Tipografia diecezană din Blaj, 120
Tipografia din Principatele Unite, vezi Tipografia Sfintei Mitropolii din Ţara Române
Tipografia lui Johann Gott, 25, 25, 32
Tipografia Sfintei Mitropolii din Ţara Românească, *73*
Tipografia statului din Viena, 183
Tipografia statului „Nifon" din Bucureşti, 187
Tipografia Ştefan Rassidescu, 187
Tipografia Universităţii din Buda, 88, 120, *183*
Tipografia Universităţii din Pesta, vezi Tipografia L^niversităţii din Buda
Tîmpa, 154 194 206
Tîrgu-Frumos, 54
Tîrgu-Mureş, *162,* 163, 166-167, 276, 277, 300, 305
Tîrnava, *274—275*
Tîrnava Mică, 274
Tîrnâveni, 22
Togan, George, *Doi eroi din revoluţia de la 1848. Protopopul roynân Ştefan Mol şi preotul Şt. L. Roth,* articol în „Gazeta Mediaşului", 1939, 256
'Tomcsânyi Adâm, *Fizica, 244*
Tomescu, Mircea, *Falendarele româneşti,* 88
Topolovăţu-IVlare, .269
Toxda, vezi Turda -• •' ' <
Toth Lorinez, *Emlekbesze'd hodosi es ki'zdiai bârâ Sina Simon felett,* 133
Toth Zoltân I., *'Varga Katalin,* 147

T o k o l y Şabbas, *Erweis, dass die Wallachen nicht romischer Abkunft sind, und diesz nicht aus ihrer italienisch-slavischen Sprache folgt,* 88—89
Tracia, 188
Transilvania, 5-6, 14, 16, *23-24, 26, 28, 32, 34,* 39-40, *42, 44-45,* 49, *55-56, 58-59,* 63, 64, 67-68, 71, *72-73, 15-16, 84-85,* 89, *91,* 99, *111,* 115, 117, 124, *125, 132-,* 133 135, 139, *140,* 141, 142-143, 147,149, 150, *151-152, 153,* 155, 159, 161-164, *166,*_..• 167-168, 172, *177, 178-179,* 190-191, 193, 199, *202-203,* 206, 213-217, 222, 225-226, *229, 231,* 232-233, *235,* 237-238, 239, 242, 245, 247, 254-255, *257,* 258-261,263,265, 267-268, 268-269, 274, 276, 277, 278, 282, *283-284,* 289-290, *292, 294,* 296.-297, 300, 302-303, 305, 307-308, 309, *310-312,* 313-314, *314,* 316, *317,* 320-321, 333, 335, *345, 365, 358*
„Transilvania", 116, 147, 225, 248-249, 258-261, 269, 292, *311,* 312-313, *314, 316, 319,* 323, 334, 336, *337,* 338, 34₀, 347, *348,* 350, *354,* 358
Transilvania, Sibiu, 26 octobre, articol „Bucovina", 1849, 213
„Tribuna poporului", 91, 203
/Tribunalul de comerț din Galați, 40
Tribunalul din Alba-Iulia, 300
Tribunalul din Dej, 214
Tribunalul din Dorohoi, 40
Tribunalul din Sibiu, 214
Tribunalul judecătoresc din Buzău, 102
Tribunalul militar cezaro-regesc din Sibiu, *226*
Tribunalul regesc din Cluj, *341*
Triest, *108,* 120
„Trompeta Carpatilor", 200 ^
Trulla, palat imperial, vezi Conciliul Trullan
Tulcea, 79, *187*
Turcia, 28, 173, *187-188, 265*
Turda, 77, *148,* 150, 152-153, 155, 160, *263, 278,* 291
Turnu Roşu, *202—203*
Turnu Roşu, vama, *132*
Turtucaia, *188*
Tuşnad, 147
Tutova, *47-48*

„Țara Bîrsei", 189
Țara de Jos (din Moldova), 48, 67
Țara Hațegului, 358
Țara Moților, *166*
Țara Românească, 5, 14, 17, 25, *28, 51-52, 56, 57, 62,* 64, 67-68, *70-71,* 74-75, 77-78, *79,* 82-83, *87-88,* 89, 91, 95, 96, *98,* 99, *100,* 107, *109, 111, 113,* 114-116, *118,* 119-120, 123, 126, *132,* 133, 139, 143, 150, 153, 155, 164, 170, 182, 185, *189,* 191-193, 196, 200, 203-205, *206,* 206-207, 210-211, 238, 255, *322,* 323, *345*
Țara Românească, rubrică în „Gazeta de Transilvania", 95, 99, 101, 104, 116, 206
Țara Ungurească, vezi Ungaria
Țarigrad, vezi Constantinopol
Țările Române, *168*
Țichindeal, localitate, *171*
Țicudul de Cîmpie, 258
Țînțari, localitate, *127,* 128
Țopu, vezi Pădurenii, localitate

U

Ulpia Traiana Sarmizegetusa, *256*
Umbra lui Ovid în Dacia, piesă de teatru, *15, 103*
Ungaria, *28, 30, 34, 84, 91, 95, 115, 154,* 161, *162,* 163-165, 222, 226, 233, 277, 296, 297, 305, 308, 317, *321,* 333, *339, 348*
U n g u r e a n u, Gh., *Gheorghe Asachi,* 13
U n g u r e a n u, Gh., *Jurisconsultid Damaschin* T. *Bojincă,* 15, 22
Uniadu, vezi Hunedoara
Unidoara, vezi Hunedoara
Unio Trium Nationum, 117, 142, 167
Universitatea din Budapesta, 244
Universitatea din Cluj, 345
Universitatea din Pesta, 244
Universitatea din Viena, 220—221
Universitatea politică a saşilor din Transilvania, vezi Universitatea săsească
Universitatea săsească, 159, 162—165, *165, 236,* 237
„Universul. Noutăți din taoată natura, cultura, literatura", 70, 150, 160, *162,* 164
Urbea Mare, vezi Oradea
U r e c h i a, V. A., *Istoria şcoalelor de la 1800-1864, 96,* 104
Urez, vezi Mănăstirea Hurezu
Valahia, vezi Țara Românească
Valahia Mică, *107*
Valea Lungă, localitate, 258
Valea Oltului, 203
V a l e n t i n e a n u, I. G., *Biografia oamenilor mari scrisă de un om mic,* 82
Vama superioară a Transilvaniei, vezi Oficiul tricesimal
V a n c e a, I o a n, *Concilhd provincial prim al Provinciei bisericeşti greco-catolice Alb şi Făgăraş,* 330
Varadini, vezi Oradea
Varga Katalin pere. Bevezeto tanulmănnyal es magyarăzâ jcgyzetcJxkd ko::e'tcszi Kiss Andrâs,
Varna, *188*
Varumloc, localitate, 272, 273

Vasici, Pavel, *Idei rapsodice. 14. Privirea la cele zise,* articol în „Foaie pentru minte 1842, 88
Vasici, Pavel, *Macrobiotica sau măiestria a lungi viața, 113,* 116— 117, *119, 126—127 207,* 208, *209*
Vatican, 330
Vatra Dornei, 179
Văiluța, localitate, 33, *33*
Văleni, localitate, 7, 19, *33, 41, 43, 46,* 62, *64*
Văscăuții Bucovinei, localitate, 104
Velichi, Constantin N., *Conspiratorii, 95—96*
Velichi, Constantin N., *Mişcările revoluționare de la Brăila din 1841 —1843, 96*
Veress Andrei, *Bibliografia româno-ungară,* 89
Veress Endre, *Grof Kemeny Jozsef (1795-1855),* 263
„Vestitorul bisericesc. Gazetă religioasă şi morală", 191
„Vestitorul românesc", 70, 89, *210,* 210-211, 234
„Vestitorul românesc. Gazetă cuprinzătoare de feluri de ştiințe", 83, 116; vezi şi „Cantor de avis şi comers"
„Vestitorul românesc. Gazetă semioficială", 83, 116; vezi şi „Cantor de avis şi comers"
„Viața economică", 68
Vicariatul greco-catolic al Hațegului, *256*
Viena, 16,33,46,84,86,88,107, 108, 110, 115, 120, *128, 132,* 133, *137-138,* 139, *143,* 144* *146,* 148, *149,* 152- 153, 159, *160-161, 164, 171,* 172, *173,* 174, *175-177, 179, 182-183,* 188, 193-194, *207,* 214, 216, *217-218,* 219, *220,* 221-222, *223,* 224, 226, 229, *231-232,* 233, *235-236,* 237-238, 242, 244, 246, 281, 284, *285-286, 293, 295-296,* 297, 299-300, 302, *329, 347,* 351
Vilayetul Dunării, *188*
Vingard, localitate, 190, 204, *204,* 206, 229
Vişina (Vicina?), *107*
Vîlcea, 92, 255
Vîlcea, județ, 107, 129
Vîlcele, 10, *247-248,* 248; vezi şi Băile Vîlceie
Vîrnav, Constantin, *Descrierea apei minerale de la Văiluța lingă Eşi,* articol în „Albina românească", 1838, 33
yîrşeț, *85,* 89, 114
Vladocapcai, localitate în Caucaz, *65*
Vocabidaire francais-valaque d'apres la derniere edition du dictionaire de Academie frarcaise, augmente de plusieurs autres mots recueillies dans differents dictionaires. 2 tcmes, 119, 102
Vocabular franțuzesc-românesc, vezi *Vocabulaire francais-valaque ...*
Vocabularul franțuzesc-românesc de la Sf. Sava, vezi *Vocabulaire francais-valaque ...*
„Vocea Națională", *49*
Voința de pre urmă, testamentul lui Iordache Mălinescu, 20
Voivodina, *174,* 178, *235*
Voitaire, *Meropa,* 129
Vornicia dinlăuntru, *81*
Vornicia temnițelor, 116
Vrsac, vezi Vîrşeț
Vurpăir, localitate, *218*

W

Walachei, rubrică în „Siebenbiirger Wochenblatt", 96
Walter Gyula, *Simor Jdnos bibornok kercegprimās emlekezete,* 308
«Wanderer», ziar din Viena, *218, 226,* 226, *231,* 233
Wolfstein, Josepii, *Matematica, 244*

Xenopol, A. D., *Memoriu asupra învățămîntului superior în Moldova,* 14

Young, Edward, *Nopțile,* 200

Zagreb, 236
Zâne, G., *Texte din literatura economică în România. Secolul XIX,* 68
Zâne, G., *Vasile Mălinescu. La o sută de ani de la moarte,* articol în „Viața economică", Î96 68
Zămeşti, *139,* 144, 184, *184-185, 245,* 246
„Zimbrul", 70
Zîrneşti, vezi Zămeşti
Zlatna, *146,* 164, *166,* 166, 217, 238
Zotta, Sever, *în jurid unui letopiseț,* articol în „Arhiva genealogică", 1913, 13
Zugun, Petru E., *Polemica filologică dintre Gh. Săulescu şi I. Eliade Rădulescu,* artico «Analele ştiințifice ale Universității „Al. I. Cuza" din Iaşi», Seria filologie, 1966, 54

CUPRINS

Argument la al şaptelea volum . . . 5
Tabel sinoptic al scrisorilor din volumul VI . . . 7

Scrisori ale lui Iordache Mălinescu către George Bariţ . . . 13
Scrisori ale lui Nicolae Nifon Bălăşescu către George Bariţ . . . 70
Scrisori ale lui Gavril Munteanu către George Bariţ . . . 189
Scrisori ale lui Ştefan Moldovan către George Bariţ . . . 256

INDICI

Indice de nume . . . 363

Indice de materii . . . 395

LITERATURA

Lector: IORDAN DATCU
Tehnoredactor: AURELIA ANTON

Bun de tipar 22.07.83. Coli ed. 38,99 Coli tipar 28
Planşe 12



Tiparul executat sub comanda nr. 141a
întreprinderea poligrafică „13 Decembrie 1918"
Str. Grigore Alexandrescu 89—97,
Bucureşti,
Republica Socialistă România